GRĂNICERII BĂNĂŢENI
ŞI
COMUNITATEA DE AVERE

(CONTRIBUŢIUNI ISTORICE ŞI JURIDICE)

DE

Dr. ANTONIU MARCHESCU
advocatul Comunităţii de Avere
din Caransebeş

Cu prefaţă de

Ing. ŞTEFAN BORNUZ
directorul Comunităţii de Avere

CARANSEBEŞ, 1941
TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE CARANSEBEŞ

GRĂNICERII BĂNĂŢENI ŞI COMUNITATEA DE AVERE

GRĂNICERII BĂNĂŢENI
ŞI
COMUNITATEA DE AVERE

(CONTRIBUŢIUNI ISTORICE ŞI JURIDICE)

DE

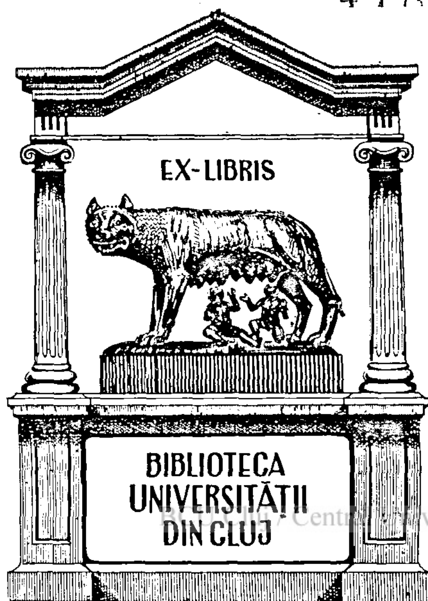
Dr. ANTONIU MARCHESCU
advocatul Comunităţii de Avere
din Caransebeş

Cu prefaţă de

Ing. ŞTEFAN BORNUZ
directorul Comunităţii de Avere

CARANSEBEŞ, 1941

ŢIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE CARANSEBEŞ.

EX-LIBRIS
BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚII
DIN CLUJ

Prefață.

Apariția unui studiu documentar, istoric și juridic, asupra Românilor grăniceri din Banat și asupra celei mai importante instituțiuni a lor, satisface o nevoie reală.

Timp de un veac și mai bine, Românii din granița bănățeană, prinși în vârtejul tuturor războaielor, purtate înafară și înlăuntrul împărăției Habsburgilor, au avut cultul monarhismului neprihănit, dragostea de legea și glia strămoșească, cultivând intens și arta mânuirii armelor.

Au fost un popor de războinici, mereu cu arma în mână, gata oricând și oriunde a împlini jurământul de credință.

Nu este, prin urmare, un efect al întâmplării, că alături de eroii altor neamuri din fosta împărăție, în mormintele presărate pe diferitele câmpuri de luptă, își au și ei eroii lor. Lagunele Veneziei, împrejurimile Bresciei, St. Eufemiei, Königgrätzului, apoi cetățile Aradului, Alba Iuliei, Timișoarei și altele, sunt locuri sfinte care evoacă faptele de arme ale unor generații ce nu mai sunt, dar cari viețuiesc încă în conștiința populară, ca viteji ai neamului. Pe lângă ei, seria de generali și ofițeri de toate gradele, toți cu ascendență plugărească pe aceste meleaguri, unde nația păstrează în suflet ceva din rezistența stâncilor, din freamătul codrilor și curățenia apelor cristaline ale munților, constitue una din mândriile legitime ale regiunii și pilde neperitoare pentru generațiile de azi și de mâne. Generalii: Traian Doda, Ioan Dragalina, Mihail cav. de Trapșia, Teodor cav. de Seracin, Moise Groza, Nicolae Cena, Alexandru Guran, Gheorghe Domășneanu, etc., colonelii: Ingnatie cav. de Iacobici, Marcu Rotariu, maiorii: Iosif Stoianel, Traila Stroiescu și alții, fac parte din galeria marilor dispăruți ai graniței romăno-bănățene.

Dar a existat aci, afară de viața militară, și o viață românească de cea mai tare esență. Grănicerismul era odinioară sinonim cu naționalismul curat și intransigent. Epoca generalului Traian Doda, caracterizată prin cea mai răsunătoare luptă națională din acest colț al țării, care se încheie cu condamnarea la 2 ani închisoare a generalului, este edificatoare în acest sens. Spre generalul Doda se îndreptau, într'o vreme, simpatiile și nădejdile tuturor Românilor, dar și întreaga ură a stăpânirii trecute. Nu mai puțin vrednică de remarcat este acțiunea condusă, pentru apărarea drepturilor grănicerești, de către maiorul Iosif Stoianel, colonelul Ignatie cavaler de Iacobici, învinuit de a fi încercat reînvierea epocii lui Doda, apoi judicioasa campanie de presă a Elenei de Iacobici, și altele.

Comunitatea de Avere din Caransebeș forma, în trecut, citadela românismului. Spre ea și conducătorii ei și spre cei care luptau pentru ea se îndreptau toate nădejdile de mai bine ale celor 94 de comune, dar tot spre ea se îndreptau și armele arsenalului de prigoană ale guvernanților neînțelegători din Budapesta. De aci interminabilele conflicte de interese între puterea centrală șovinistă și grănicerii naționaliști; de aci procesele răsunătoare, întrunirile de solidarizare a maselor și articolele fulminante din presă. Unde este luptă, este și viață; numai popoarele lașe sunt sortite pieririi. Cei care luptă, înving moartea și supraviețuesc. Și poporul român din graniță a luptat, n'a fost absent la făurirea istoriei, a învins moartea, trăiește și va trăi.

Generațiile de azi și de mâne vor izbuti, din paginile acestei lucrări, să-și cunoască mai bine înaintașii, vor găsi în faptele lor pilduitoare de curaj ostășesc și civic mângăiere și îmbărbătare în lupta pentru înlăturarea greutăților vieții, vor cunoaște organizarea și funcționarea celei mai importante instituții a lor, a Comunității de Avere, iar lumea juriștilor cu deosebire se va convinge, bazat pe texte de legi și hotărîri judecătorești, de caracterul ei privat.

Iată, succint, motivele pentru care prezenta lucrare este și necesară, și utilă.

Fostul regiment confiniar româno-bănățean No. 13, în anul 1863, a hotărît să întocmească istoria acestui regiment. S'au adunat date dela toți ofițerii în viață, cum și prețiose documente în acest scop. Căpitanul Carol Schwab, bazat pe acestea, a și întocmit lucrarea, iar manuscrisul s'a păstrat în copie și la

Comunitatea de Avere. In timpul războiului mondial însă, a dispărut din arhivă.

Patriciu Dragalina, eruditul istoriograf al Banatului, a murit înainte de a fi publicat şi vol. IV, al monumentalei sale lucrări: „Din Istoria Banatului Severin", care trata istoria grănicerilor din regimentul 13. Din nefericire, manuscrisul nici până azi nu a văzut lumina zilei.

Asupra Comunităţii de Avere, până azi, nici nu s'a încercat măcar un studiu mai aprofundat.

In aceste condiţii, munca depusă pentru lucrarea de faţă, în partea ei istorică, a fost deosebit de grea şi migăloasă. Autorul nu s'a descurajat. Cu hărnicia unei albine a adunat, filă cu filă, documente şi cărţi rare, reuşind să refacă aspectul trecutului grăniceresc.

In partea privitoare la Comunitatea de Avere, autorul este în largul lui. Jurist şi cu experienţă în chestiunile grănicereşti, de peste zece ani, de când îndeplineşte funcţiunea de advocat al Comunităţii de Avere, a fost şi este de folos tuturor consiliilor de administraţie, dar cu deosebire direcţiunii, organul permanent al instituţiei. L-am cunoscut la muncă; timp de peste zece ani, în problemele cele mai delicate, care au preocupat instituţia în ultimul deceniu, i-am preţuit strădaniile de a oferi cele mai potrivite soluţii, dar şi fanatismul întru apărarea drepturilor legitime ale grănicerilor. Iată pentru ce, această parte a lucrării este bucată ruptă din sufletul lui, este sinteza atâtor avize, memorii şi replici, ce a redactat, în numele Comunităţii de Avere, pentru diferitele autorităţi publice.

Nu sunt izolat în aprecierile mele. Adunarea generală a reprezentanţilor tuturor grănicerilor, din proprie iniţiativă, a votat în unanimitate sprijinirea acestei lucrări, cunoscută în parte din presa locală şi din Pandectele Române. Nu fac decât să mă asociez din tot sufletul şi cu toată convingerea votului adunării, care constitue el însuşi o recomandare a lucrării.

Caransebeş, Martie 1941.

Ing. Ştefan Bornuz
directorul Comunităţii de Avere

INTRODUCERE

Așezarea Turcilor în Balcani (1356) și continua lor lățire spre centrul Europei, constitue pentru oastea lor o serie de strălucite izbânzi militare, iar pentru popoarele creștine din Apus, deopotrivă de amenințate în credința lor, dovada peremtorie a lipsei de organizare militară și de solidaritate internațională.

Desele războaie purtate cu soldați mânați de un fanatism religios și sete de nimicire fără seamăn, calamitățile ce lăsau în urma lor, prefăcând în fum și cenușă sate și orașe și aruncând în robie pe captivi, ciuma pe care o aduceau din Orient, decimând populația contaminată prin contactul cu ei, au evidențiat nevoia organizării unui brâu de izolare, a unei oștiri permanente de apărare a hotarelor, necostisitoare, disciplinată și gata a răspunde, oricând și oriunde, invaziei semilunii.

Materialul uman pentru o asemenea armată, îl furniza din belșug turma de pribegi, — fugărită de groaza războiului ce îi venea în urmă — care primea azil și așezare pe teritoriul pustiit în Sudul Împărăției austriace, iar întinsele terenuri de muncă ofereau destule mijloace de trai acestor coloniști.

Prin urmare, nicio greutate nu era să întâmpine militarizarea pe baze feudale a regiunilor colonizate dealungul hotarului dinspre Turci. Aceasta cu atât mai mult, că, în schimbul serviciului militar permanent, coloniștii primeau pământ de muncă, scutire de dări și alte ușurări de sarcinile publice, încât își puteau îndeplini și îndatoririle militare, iar erarul nu se angaja în cheltuieli, decât în măsură foarte mică sau deloc.

Astfel, confiniul militar sau granița militară este fâșia de teritoriu dealungul hotarului turcesc, cu populație militarizată pe baze feudale.

Încă în anul 1463, Matei Corvin acordă azil creștinilor fugăriți din Balcani și-i așeză, împreună cu vreo 16-18.000 de

sclavi liberați din robia Turcilor, în comitatele Lica și Krbava. Le impuse îndatorirea de a presta slujbă ostășască, dar, în schimb, le-a dat pământ de cultură, le-a asigurat libertate religioasă și scutire de dări. Autoritatea militară superioară de care depindeau era căpitanatul Zengg.

Catastrofa dela Mohaci (1526) însă a șters și urmele acestui început de militarizare. In anul 1528 cele două comitate cad și ele sub stăpânirea Turcilor.

Din acest motiv, al lipsei de continuitate, colonia militară a lui Matei Corvin nu poate constitui punctul de plecare al organizării confiniare sau grănicerești de mai târziu, precum nici căpitanatul Zengg, format din mercenari, care astfel nu se baza pe sistemul feudal, pe care s'a ridicat sistemul confiniar.

Abea în prima jumătate a veacului al XVI-lea reușiră unii coloniști să se fixeze definitiv pe pământul Slavoniei. Ei formară primele colonii militare și cu ei începe și organizarea confiniului militar[1]*.*

1) Carl Bernh. Edlen von Hietzinger: Statistik der Militärgrenze des österreichischen Kaiserthums, I. pg. 15. Fr. Vanicek: Specialgeschichte der Militärgrenze, I. pg. 3 și urm. pg. 21 și urm. Leopold Martin Krainz: Die k. k. Militärgrenze und deren Grundgesetz, pg. 16 și urm.

PARTEA I-a.

CAPITOLUL I.

Confiniul militar croato-slavon și banial

§. 1. Înființarea.

Bătălia dela Mohaci și cele care i-au urmat, distrug cuiburile de refugiați din Balcani, așezați în coloniile militare de pe teritoriul Slavoniei de sus, încât abea în anul 1538 reușiră să se așeze definitiv aci câteva mii de refugiați din Serbia. Așezarea acestora constitue punctul de plecare al organizării confiniului militar.

Conduși de căpitani și voivozi, ei își oferiră serviciile lor împăratului Ferdinand I-iul.

Acesta, în schimbul serviciului militar, le acordă, la 5 Septembre 1538, următoarele privilegii :

1. scutire de dări pe timp de 20 de ani ;

2. căpitanii și voivozii lor să comande independent câte 200 de ostași, iar pentru aceasta :

3. să primească o provizie anuală de 50 fl.

4. să păstreze, în principiu, pentru dânșii toată prada de răsboiu ce ar lua dela Turci, cu excepția satelor, fortărețelor și căpitanilor, care revin împăratului ;

5. să verse 1/3 parte din pradă casierului (solutionis magistri), pentru a se răscumpăra din aceasta căpitanii căzuți în captivitate inamică și să se remunereze cei care se disting în luptă.

Din această colonie s'au format primele trei căpitanate con-

finiare slavone (Windische Grenze) şi anume căpitanatele : Koprivnica (Kopreiniz), Krizevici (Kreuz) şi Ivanic [1]).

In anul 1540 un nou district militar luă fiinţă în regiunea Sichelburg, Gorianzberg, numită Uskokengebirge, care cuprindea coloniştii aşezaţi aci în anul 1535.

Acestui district i s'au acordat, în anul 1544, primele privilegii, confirmate şi lărgite mai târziu, şi ele sunt baza pe care s'a ridicat confiniul militar croat [2]).

Prin întemeierea acestor unităţi militare, sporite mereu prin noui colonizări, apărarea hotarelor dela miazăzi era, mult-puţin, asigurată. Nevoia însă de a instrui aceste trupe, pendinte de comandamentul general din Graz şi generalul căpitan din Laibach, precum şi împrăştierea lor pe o circumscripţie foarte mare, au evidenţiat necesitatea înfiinţării unei conduceri forte şi unitare, chiar pe teritoriul circumscripţiei.

In acest scop, Ferdinand I numeşte (1559) în fruntea acestor unităţi un colonel de graniţă independent, în persoana lui Ivan Lenkovic, subordonându-i câte un locotenent colonel de fiecare din cele două confinii, slavon (windische) şi croat (Sichelburger u. Meeres Grenze).

Colonelul, ajutat de o comisiune cu puteri nelimitate, procedă la organizarea administrativă a coloniştilor. La început, fireşte, cu un aparat redus şi numai pentru promovarea intereselor militare şi economico militare.

Atât comandantul, cât şi cele două ajutoare ale sale, au pe lângă dânşii câte un consiliu de răsboiu. Populaţia nemilitarizată sta sub autoritatea cnezilor şi a cnezilor supremi [3]).

Numărul fugarilor din Balcani, care cerea azil şi aşezare în teritoriul militarizat dela hotare, creştea mereu. In anul 1564 apărură noui privilegii pe seama lor. După această dată însă se produse o eclipsă în desvoltarea sistemului confiniar. Cu solda neplătită şi hrană insuficientă, trupele se demoralizează, părăsesc posturile de pază şi apărare, se dedau la furtişaguri, tâlhării şi asasinate.

In această epocă de desvoltare, libelul din Bruck (Brucker

1) Fr. Vanicek : op. cit. I. pg. 26 şi urm. Dr. I. H. Schwicker : Geschichte der Osterreichischen Militärgrenze, pg. 9 şi urm. Karl Bernh. Edlen von Hietzinger: op. cit. I. pg. 17.

2) Idem.

3) Fr. Vanicek : op. cit. I. pg. 33 şi urm.

Libell) constitue un act de capitală importanță pentru remedierea relelor ce s'au ivit.

Staturile generale, convocate la Bruck an der Mur, la 1 Martie 1578, votează pentru confiniul militar 548.205 fl. subsidii anuale, din care Stiria singură se obligă, să achite jumătate pentru susținerea confiniului slavon, iar cealaltă jumătate se obligă, s'o achite celelalte provincii (Carintia, Craina, Gorizia, Istria și Triest), pentru confiniul croat; încât starea materială a trupelor fu asigurată; iar pentru restabilirea și menținerea disciplinei, se institui obligativitatea prestării jurământului de credință către împărat și substitutul său. Cu ocazia depunerii jurământului, se publică îndatoririle ce au grănicerii în timp de răsboiu și de pace. In același timp, acest libel crează o jurisdicție specială pentru grăniceri, fără însă să se atingă și de viața lor privată. Ei rămân sub regimul dreptului feudal, dispun liber asupra domeniului util al terenului ce li s'a donat. In schimb, prestează, în timp de pace și răsboiu, toate slujbele ostășești. La această dată, confiniul militar slavon dispunea de un efectiv redus de 3058, iar cel croat de 1972 de soldați [1]).

Forțele umane, sporite prin colonizări succesive, se dovediră cu timpul neîndestulătoare pentru apărarea hotarelor dela Sud. Nevoia de a zidi noui fortificațiuni pe graniță se evidenția din ce în ce mai mult Pentru aceasta, la 13 Iulie 1579, s'au pus bazele cetății Carlstadului, numită astfel după numele fondatorului ei, principele Carol, adminstatorul de atunci al confiniului militar. Sub zidurile cetății s'au pus la temelie 900 cranii turcești. Pentru popularea cetății, la 24 Septemvrie 1581, s'a acordat un privilegiu, conform căruia soldații, indiferent de naționalitate, își pot construi case de locuit în jurul ei, cu drept de plină proprietate asupra lor, încât în scurtă vreme luă ființă un oraș, devenit centrul confiniului militar croat. De aci înainte, acest confiniu se împărți în confiniul mării și al Carlstadului (Meergrenze u. Carlstädtergrenze), sub comanda colonelului de graniță croat, căruia îi aparținea și Sichelburgul [2]).

In anul 1597 luă ființă confiniul militar dintre Una și Kulpa. Cu privilegiul ce a obținut, de a nu plăti dări, de a exercita do-

1) Fr. Vanicek: op. cit. I. pg. 39 și urm. Dr. I. H. Schwicker: op. cit. pg. 13.

2) Fr. Vanicek: op. cit. I. pg. 64 și urm.

meniul util asupra imobilelor ce a primit în schimbul slujbelor ostăşeşti, el se desvoltă sub denumirea de confiniu militar Kulpa sau Petrinja. Staturile generale croate declarară, în anul 1696, căpitan suprem al acestui confiniu pe banul Croaţiei şi astfel, în anul 1704, el deveni confiniu independent sub numele de confiniu banial sau banalist (Banal Grenze) [1].

§. 2. Organizarea internă.

(Statutul din 5 Octombrie 1630).

In teritoriile militarizate, numite confinii militare, întreaga administraţie se făcea după instrucţiuni locale şi temporare. O lege organică nu exista. Autoritatea principală era cneazul şi ajutoarele lui, aleşi din popor. Comandantul militar nu avea nicio imixtiune în afacerile private ale locuitorilor. Prima reglementare organică se cuprinde în statutul din 5 Octombrie 1630, cunoscut sub numele de „Statuta et privilegia in generalatu Varadinensi" [2], care a fost cu timpul extins pe întreg teritorul confiniar şi a servit ca bază desvoltării lui ulterioare.

El se compune din 5 părţi: De Magistratibus, De iudiciis. De rerum dominio, De delictis privatis et publicis, De re militari.

Conţinutul lui este următorul:

Despre magistraţi.

Art. I. Fiecare sat de Valahi, cari locuesc între râurile numite Sava şi Drava, va avea judele sau cneazul său, adică un bărbat bun, capabil şi potrivit pentru a îndeplini această slujbă. El se va alege pe termen de un an de către obştea satului său, la timpul fixat pentru aceasta, negreşit în luna Aprilie, înainte de sărbătoarea Sf. Gheorghe, iar alegerea se va comunica, spre ştire, însuşi generalului.

Art. II. Cum însă întreaga obşte a Valahilor este împărţită în districtele celor trei căpitanate supreme, anume: Crisiensis, Caproncensis şi Ivanicensis, astfel, în fiecare căpitanat se va alege osebit şi se va instala un judecător suprem, un bărbat priceput

---

1) Fr. Vanicek: op. cit. I. pg. 76 şi urm. Dr. I. H. Schwicker: op. cit Pg. 26 şi 36.

2) Monumenta Hist. XLIII. Acta Comitialia V. pg. 479 şi urm. (text latin).

şi cunoscător al legilor ţării, care, împreună cu 8 asesori, să prezideze judecăţile în districtul său şi să cunoască toate cauzele şi controversele şi să decidă în conformitate cu statutul de faţă; iar alegerea judecătorului şi a celor 8 asesori, se va face în preajma sărbătorii Sf. Gheorghe, în aşa fel, încât negreşit toţi cnejii districtului respectiv, împreună cu 2 sau 3 seniori sau juraţi din fiecare sat, să se adune într'un anumit loc al căpitanatului respectiv şi acolo, pe districtele căpitanatelor respective, să se aleagă după rit, 1 judecător şi 8 asesori. Aceşti judecători şi asesori, aleşi în fiecare căpitanat, se vor propune generalului şi vor fi confirmaţi de către acesta în numele Nostru, dacă nu se opune vreo cauză legală, iar dacă se pare că sunt cauze cari se opun, acestea Ni se vor semnala de îndată. In fiecare an însă, aceşti judecători supremi, la timpul şi în modul arătat, vor fi dispensaţi de slujbă de către cnejii şi seniorii satelor în fiecare căpitanat, sau dacă se crede bine şi interesul şi folosul patriei o cere, ei pot fi lăsaţi în aceeaşi slujbă şi vor fi confirmaţi încă odată de către general, din motivul amintit.

Art. III. In caz de infracţiuni contrarii liniştei şi utilităţii publice şi altele, criminale, cari atrag pedeapsa sângelui, cnejii sunt datori a prinde pe infractori de îndată şi a-i transporta căpitanatului suprem al districtului respectiv, la mâna prefusului; iar judecătorul suprem, împreună cu asesorii săi, va cerceta între timp cauzele, pentru ca, îndată ce aceia vor fi găsiţi vinovaţi de atari infracţiuni şi fărădelegi, să fie trimişi înaintea cârmuirii militare şi acolo, respectând formele legale, să fie pedepsiţi, nu în bani sau în bunuri, ci numai cu pedeapsă corporală, sau muncă obştească ori alte suplicii.

Art. IV. In cazuri mai uşoare însă, cnejii vor pune la carceră pe cei vinovaţi, până când, sau vor lua ei înşişi măsurile potrivite, sau se va apropia timpul judecăţii şi atunci îi vor înfăţişa la proces şi vor proceda împotriva lor, respectând ceeace trebue respectat după lege.

Art. V. Cnejilor le incumbă, nu numai aceea, ca să ştie cu exactitate, în districtele lor, numărul tuturor caselor şi al familiilor, precum şi al tuturor persoanelor de sex masculin, care au trecut vârsta de 16 ani şi acest număr să-l aibă trecut în catalog, ci şi aceea, ca fiecare dintre capii de familie să hrănească în propriile case pe tinerii trecuţi de 17 ani şi să-i aibă în deosebită grijă.

Art. VI. Dacă vreun imigrant din Turcia, sau din altă parte, ar voi să se așeze în vreun căpitanat, aceasta trebue să se facă cu învoirea prealabilă a căpitanului suprem. Dacă însă un Valah, care s'a așezat odată deja în vreun loc, sau s'a oprit acolo în mod legal din alte motive, ar voi să-și schimbe domiciliul în acelaș căpitanat, ajunge ca acest lucru să se întâmple cu știrea prealabilă numai a judecătorului suprem, a asesorilor și a cneazului.

Art. VII. Cnejii se vor strădui, cu cea mai mare atenție și zel, să preîntâmpine toate infracțiunile și stricăciunile, iar dacă vreunul din ei va fi dovedit pe cale judecătorească, de prevaricațiune și de complicitate cu vinovații la orice infracțiune, — atunci judecătorul suprem și asesorii vor amova din oficiu pe un astfel de cneaz ca infam și în acelaș timp îi vor aplica pedeapsa cuvenită pentru acest fapt, în raport cu gravitatea lui, sau dacă se va socoti că gravitatea infracțiunii merită pedeapsa sângelui, îl vor deferi cârmuirii militare, — dupăce va fi numit în slujbă în mod legal un alt bărbat destoinic, în locul lui.

Art. VIII. Afară de aceasta, cnejii sunt obligați a veghia, ca hoții să fie prinși cât mai repede și să fie dați în grija prefusului; iar lucrurile luate prin furt, să fie depuse la judecătorul suprem și acolo, — respectând ceeace trebue respectat după lege, — vor fi restituite proprietarilor lor.

Art. IX. Toate conventiculele și adunările, în afară de acelea care se țin în mod legal, pentru alegerea cnejilor, judecătorilor și asesorilor, cum s'a arătat mai sus, peste tot sunt interzise, sub sancțiunea pedepsei cu moartea; însă, dacă trebuința o cere, unele adunări se pot ține cu autorizația generalului.

Art. X. Jurământul judecătorilor, al asesorilor și al cnejilor se va face pe Dumnezeul viu și pe glorioasa Născătoare de Dumnezeu, Fecioara Maria, și pe toți sfinții și aleșii lui Dumnezeu, adăugând și aceea, ca să promită că vor păstra credință și supunere lui Dumnezeu, statului creștin, Nouă și urmașilor noștri, regilor legitimi ai Ungariei, generalului și căpitanilor supremi; că, vor arăta toate lucrurile periculoase Statului și contrare bunelor moravuri; că, asupra tuturora și asupra fiecăruia în parte, care este supus unei cercetări judecătorești, vor da o dreaptă judecată și vor executa, după putință, fără considerare la persoană, bogăție și sărăcie, rugăminți, daruri, favoruri, amor și odiu, numai după dreptate și plăcerea lui Dumnezeu. Așa să le ajute Dumnezeu și toți sfinții.

Despre judecăţi.

Art. I. Orice judecată trebue făcută cu judecătorul suprem şi cu 8 asesori Valahi, juraţi, după cum s'a spus mai sus, la care se mai adaugă un notar, el însuşi jurat; absenţa unuia sau a doi asesori neîmpiedecând judecata. Dacă însuşi judecătorul suprem nu poate lua parte la judecată, în locul lui, va prezida asesorul următor în ordine.

Art. II. Judecătorul este dator să fixeze, împreună cu asesorii, zilele de judecată, în aşa fel, ca termenul citaţiilor şi al chemărilor să nu treacă de 15 zile, însă a treia citaţie să fie totdeauna definitivă.

Art. III. Pârâtul în cauză, adus la stăruinţa pârâtorului, să fie chemat în judecată, dar el nu este ţinut să răspundă, dacă nu va fi citat formal şi legal.

Art. IV. Dacă pârâtul citat de trei ori prin scrisoare judiciară sau birsagiu, nu se prezintă, să se procedeze faţă de el în contumacie şi pârâtorului să i se îndeplinească judecata finală şi dreaptă; iar dacă el însuşi e lipsă, să fie obligat la cheltuieli.

Art. V. Pe citaţiuni se va plăti: pentru primul sigil 50 denari ungureşti, pentru al doilea, dublu, iar pentru al treilea, triplu, aşa că atunci, când cauza a fost terminată şi soluţionată, aceste birsagii se varsă: două părţi pe seama judecătorului şi asesorilor, iar a treia parte pe seama părţii căştigătoare.

Art. VI. Să nu se admită nicio excepţie dilatorie, afară de impedimentele legale şi dealtfel şi procesul, în toate, să fie sumar, fără alaiu şi să se observe forma judecăţii regulate, iar fapta să fie privită aşa, încât cel puţin esenţialul lucrului să fie judecat cu dreptate şi lămurit şi conform cu cele cerute şi aprobate. Deciziunile şi sentinţele asupra cauzelor care nu sunt specificate în acest statut, să se aducă potrivit legilor regatului.

Art. VII. Martorii vor jura, nu după datina slavonică pe sufletul altuia, ci fiecare în parte, fiind cercetat asupra celor ce a văzut şi ştie, va face mărturie prin jurământ; judecătorul şi asesorii vor statua cine a produs mai bune dovezi.

Art. VIII Nimeni nu se admite la jurământ, decât nemâncat.

Art. IX. Contra sentinţei judecătorului se poate face apel la general, în termen de 10 zile. Dacă nu se face acest lucru, după expirarea termenului, sentinţa devine lucru judecat. Apelantul este obligat a-şi înainta apelul său în termen de 1 lună şi în alte

2 luni să-l urmărească; dacă niciuna nici alta dintre proceduri nu este respectată, apelul se consideră abandonat şi sentința devine executorie, iar cel care a apelat rău, va fi obligat la cheltuieli.

Art. X. Sentințele care nu au fost apelate, după trecerea termenului de 10 zile, se vor preda pentru executare cneazului sau unuia dintre asesori. Cei care se opun, se vor pedepsi după gravitatea infracțiunii, iar dacă gravitatea opunerii o merită, vor fi supuşi cârmuirii militare, execuția urmându-şi cursul ei.

Despre stăpânirea lucrurilor.

Art. I. Fiecare sat sau oraş îşi va avea determinate precis hotarele proprii.

Art. II. Dacă cineva a convenit cu altul asupra rodului aflător încă pe ogoare, sau asupra altor lucruri mişcătoare şi cumpărătorul poate dovedi aceasta cu 2 sau 3 martori, contractul este valabil.

Art. III. Acela care voieşte să-şi vindă sau ipotecheze casele, ogoarele sau alte bucăți de pământ, sau ar voi să le dea altora sub orice titlu şi din orice cauză, trebue să facă acest lucru în fața cneazului şi a 2 sau 3 martori; altfel contractul nu va fi valabil.

Art. IV. Oricine are dreptul să treacă pe jos şi cu vehicule în timpul obicinuit, peste ogorul vecinului, dacă nu poate ajunge altfel la pământul său, dar pe cât e cu putință, să cruțe ogorul vecinului.

Art. V. Dacă cineva a amanetat pe termen un bun al său şi după trecerea termenului nu a achitat datoria, la cererea creditorului, să fie somat prin cneaz pentru răscumpărarea amanetului, iar dacă nu va face acest lucru, în termen de 3 luni, amanetul să fie valorificat prin acelaşi cneaz şi 2 sau 3 seniori ai satului şi din aceea, să se plătească creanța creditorului, împreună cu interesele, iar restul să se restitue stăpânului amanetului.

Art. VI. Cine se foloseşte de lucruri străine, contrar înțelegerii sau voinței proprietarului, spre paguba acestuia, este dator să plătească acelui proprietar despăgubiri în bani, conform hotărârii judecătorului şi potrivit unei drepte evaluări.

Art. VII. Dispozițiunile testamentare se vor face în fața cneazului şi a 4 sau 5 martori vrednici de crezare, sau în fața preotului şi a 2 sau 3 martori, de asemenea vrednici de crezare,

totuşi chemând totdeauna şi pe notar sau, în locul său, alţi doi martori legali.

Art. VIII. Când moare un tată de familie fără copii, atunci fratele mai mare sau rudenia cea mai apropiată, împreună cu văduva rămasă, va conduce familia. Dacă însă defunctul, pe lângă văduvă, a lăsat şi copii, văduva însăşi, împreună cu tutorii sau curatorii familiei, va fi la conducere şi cel mai tinăr dintre copii, împreună cu ceilalţi, fără deosebire de sex, va fi admis în mod egal la moştenire.

Art. IX. Toţi Valahii, precum şi alţi regnicoli din lăuntrul şi din afara căpitanatelor districtelor lor, sunt liberi şi admişi a vinde, a cumpăra, a introduce şi a scoate, după plac, boi, cai, vaci, oi, capre, porci, vin şi fructe de tot felul, potrivit uzanţelor legale ale regatului şi a decretelor regale, respectând cele de respectat şi prestând ceea ce trebue prestat.

Despre delictele publice şi private.

Art. I. Orice furt al cărui valoare nu trece de 30, sau dacă s'a săvârşit prin efracţie, de 20 fl. ungureşti, se pedepseşte de judecătorii supremi cu cătuşe sau muncă obştească. Cei care vor comite furturi mai mari însă, vor fi trimişi cârmuirii militare şi acolo nu trebue pedepsiţi cu pedepse în bani, ci cu suplicii aplicate corpului.

Art. II. Asemenea, va fi trimis cârmuirii militare spre a fi pedepsit corporal şi acela, care a fost prins cu furt pentru a doua sau a treia oară şi furturile săvârşite în două sau trei rânduri întrec suma de 40 fl.

Art. III. Dacă cineva cu forţa a luat dela altul ceva şi şi-a însuşit lucrul, acela să restitue lucrul răpit, împreună cu despăgubirea cuvenită, şi să ia o pedeapsă de 4, sau — după aprecierea judecătorului — mai mare, dar cel mult de 10 fl. ungureşti; sau dacă, afară de aceasta, va fi lovit sau rănit pe cineva, fără a-i fi cauzat răni mortale, acela va trebui să plătească o amendă mai mare în bani, dar cel mult 16 fl.; totuşi, dacă, vinovatul, în ambele cazuri, este de condiţie mai săracă, sau dacă infracţiunea este însoţită de împrejurări agravante, să fie pedepsit cu muncă obştească sau alte pedepse corespunzătoare.

Art. IV. Dacă vitele sau animalele cuiva au făcut pagubă altuia, paguba se evaluiază de către vecini, iar stăpânul animale-

lor este obligat să-l despăgubiască pe păgubaş; până când i-se va plăti însă, păgubaşului să-i fie îngăduit a reţine animalul care i-a făcut paguba.

Art. V. Dacă cineva reţine animalele cuiva şi după evaluarea şi achitarea pagubei, este dator să plătească interese.

Art. VI. Dacă cineva a lovit sau ucis, din răutate, vitele altuia care i-au făcut pagubă, acela să plătească despăgubire stăpânului animalului, după ce a fost compensat cu atât, câtă pagubă a suferit el însuşi, şi tot aşa să fie pedepsit pentru răutate, în raport cu gravitatea faptei.

Art. VII. In certuri şi învălmăşăli, care se produc cu vărsare de sânge, vinovatul va plăti 5 sau, după aprecierea judecătorului, chiar mai mult, dar cel mult 8 fl. ungureşti; iar celui lezat îi va plăti cheltuielile şi daunele, precum şi plata cuvenită chirurgului. In altele, care se comit numai prin lovire, până la semne de vânătăi, sau în alt mod mai drastic, fără vărsare de sânge, deşi au vibrat pumnalele, să plătească 1/2 fl. unguresc, sau unul întreg, sau cel mult 4; chiar şi provocatorii astorfel de certuri şi tulburări, să plătească fiecare 1/2 sau cel mult 3 fl. ungureşti, în aşa fel totuşi, ca să fie la discreţia judecăţii, ca pe cei vinovaţi, în locul amenzilor amintite, să-i pedepsească cu alte pedepse corporale, aşa cum prevede art. III, în raport cu calitatea persoanei sau a faptei.

Art. VIII. După astfel de certuri şi tulburări, chiar dacă partea lezată nu va depune plângere la judecător pentru ofensă, totuşi, împotriva vinovaţilor, dacă judecata socoteşte astfel din cauza enormităţii faptului, trebue să se facă cercetare din oficiu şi să se procedeze în raport cu calitatea faptei.

Art. IX. Desfrânaţii văditi, ca şi desfrânatele, se vor pedepsi cu cătuşe pe câteva zile, cu pâine şi apă, sau cu muncă obştească. Adulterul şi raptul de femei va fi deferit cârmuirii militare, pentru a le judeca şi a aplica pedeapsa corporală.

Art. X. Copiii neascultători sau cei care săvârşesc abateri mai mari faţă de părinţi, să fie pedepsiţi de judecător, în raport cu gravitatea faptei, — cu închisoare sau alte suplicii similare, sau dacă delictul va părea aşa de mare judecătorilor, să fie trimişi cârmuirii militare; iar dacă greşala copiilor este mai uşoară, fără acuzarea părinţilor, împotriva lor, nu se poate proceda judecătoreşte.

Art. XI. Amenzile în bani se vor aplica în raport cu sala-

riile judecătorilor și a celorlalți slujbași și cu alte cheltuieli de judecată.

Art. XII. Prefusul să fie slobod a cere în viitor dela persoanele încarcerate și arestate nu mai mult de 25 denari.

Despre slujba militară.

Art. I. Valahii vrednici de soldă, să fie supuși întru toate dreptului militar, ca și ceilalți stipendiari ai Noștri, și să-și îndeplinească cu credință obligațiunile; ceeace se înțelege și despre ceilalți, care, deși nu au stipendii, își îndeplinesc întocmai obligațiile militare și din respectarea acelora sunt dăruiți cu scutire.

Art. II. Voivozii să fie bărbați militari înzestrați cu integritatea vieții și a moravurilor, neîntinate și lipsiți de orice bănueli de vicii; dacă totuși, din vreo întâmplare, vor fi ținuți sub bănuiala vreunei crime, sau vor fi acuzați de o faptă rea, aceste cauze vor fi cercetate în fața căpitanului sau a vicecăpitanului și slujbașilor săi militari, între care să fie totdeauna câțiva, cel puțin 3 sau 4 voivozi, și, — după cum se va fi părut — sau li se va aplica tot de ei pedeapsa cuvenită, sau vor fi îndreptați mai departe la cârmuirea militară.

Art. III. Din aceeași considerație, dacă voivozii au avut din haramiile lor vreun vinovat sau acuzat de o infracțiune, asupra acestui lucru, îl vor cerceta și pe acesta judecătorește căpitanul sau vicecăpitanul, împreună cu voivozii și slujbașii militari, iar dacă infracțiunea a fost mai ușoară, vor pedepsi pe vinovați în raport cu gravitatea vinei. In cazuri mai grave, îi vor deferi cârmuirii militare.

Art. IV. Asemenea, toate celelalte litigii și controverse de acest fel, care nu privesc moșiile și alte bunuri nemișcătoare, ce se vor fi iscat între sau contra voivozilor și haramiilor și tuturor celorlalți militari, să fie cercetate și soluționate în modul prescris. Acelea, care se vor isca în jurul moșiilor și altor lucruri nemișcătoare, să fie supuse spre decidere numai judecătorilor și asesorilor.

Art. V. In locurile voivozilor, ca și ale stegarilor, și ale altor slujbași decedați sau demiși din slujbă de justiție, se vor recomanda generalului alți bărbați meritoși.

Art. VI. Salariile și stipendiile se vor achita și distribui de-

către voivozi soldaţilor haramiali, după modul şi datina de mai nainte.

Art. VII. Când însă întreaga obşte a Valahilor este slobodă de treburi, în special răsboinice şi militare şi pentru acest lucru se bucură de privilegii unice, împreună şi fiecare în parte, fie că sunt stipendiari, fie că nu sunt, vor fi obligaţi la defrişarea terenului sălbăticit şi a pădurilor dintre Sava şi Drava, în fiecare an, lăsând doar suficiente gărzi de pază la întărituri, pentru ca prin această lucrare să li-se taie Turcilor şi duşmanilor orice pătrundere în acele locuri şi atac împotriva creştinilor.

Art. VIII. Asemenea, vor contribui cu muncile lor la fortificaţiile ridicate pentru apărare, precum şi la cele care vor trebui să se ridice încă.

Art. IX. Vor denunţa cu credinţă Nouă sau generalului toate cursele şi uneltirele suspecte.

Art. X. Până la hotarele ţării, în toate cele trei căpitanate, sunt obligaţi, în afară de salariaţii militari, şi ceilalţi Valahi, să apere şi să păzească totdeauna cu străji şi gărzi proprii îndestulătoare, fără stipendii, ca nu cumva cineva cu nume creştin să deschidă drumul duşmanului.

Art. XI. In orice timp însă, ceeace Dumnezeu cu îndurare să ferească, se produce vreun atac sau bănuiala unei mişcări mai mari, Valahii din toate căpitanatele, ori câte se află, în special tineretul trecut de 18 ani, vor fi gata imediat, cu puteri unite, cu vărsarea sângelui şi a vieţii, să alunge pe Turci şi pe duşmani şi astfel, fiind chemaţi la acest lucru cu semne militare de general, se vor aduna totdeauna, în curs de două sau cel mult trei ore cu întreg aparatul de luptă, într'un loc cel puţin 6 sau 7 mii de soldaţi Valahi, până când şi aceia care locuesc mai departe, prinzând de veste, vor putea să vină în grabă şi să se unească cu ei, sau să alerge altundeva, unde nevoia o va cere, potrivit ordinului generalului.

Art. XII. Dacă vor fi duşi împotriva duşmanului, în afară de hotarele provinciei, şi fără soldă vor urma lagărele generalului în părţile supuse Turciei, timp de 14 zile, — iar în celelalte provincii timp de 8 zile, — după trecerea acestora, să primească stipendii, ca şi ceilalţi.

Art. XIII. Fiindcă se găsesc puţini stipendiari, iar cea mai mare parte este lipsită de salar, generalul Nostru le va da îndea-

juns tuturora, de orice condiţie ar fi, cum a fost datina şi până acum, plumb pentru prepararea glonţului şi praf de puşcă.

§. 3. Generalate confiniare.

Statutul organic din 5 Octombrie 1630 este cea dintâi dispoziţiune de organizare confiniară care, pentru desemnarea circumscripţiei Varasdinului, întrebuinţează, denumirea de „Generalat", după gradul militar al comandantului acestui confiniu. Denumirea a trecut cu timpul şi asupra confiniului militar al Carlstadului.

Astfel, după apariţia primei orânduieli fundamentale, cele două confinii primesc denumirea de generalate: al Varasdinului şi al Carlstadului, fiecare având în fruntea sa câte un general.

Generalatele se împart în protocăpitanate, căpitanate, companii de husari şi voivodate.

§. 4. Reorganizarea confiniului şi formarea regimentelor.[1]

(Statutul din 26 Ianuarie 1737).

In perioada dintre pacea dela Passarovic şi pacea dela Belgrad (1718-1739) au isbucnit dese tulburări în diferitele părţi ale confiniului militar.

Incartiruirea soldaţilor în retragere după pacea dela Passarovic îi nemulţumea pe grăniceri, deoarece după lege ei erau scutiţi de această sarcină. Zidirea cetăţilor Brod, Gradisca, Racsa şi Petruvaradin i-a exasperat. Nu numai că nu li s'a plătit ceeace li s'a promis pentru muncile prestate la aceste cetăţi, dar li s'a mai cerut şi contribuţiuni în bani şi în lemne pentru arderea cărămizilor. In alte părţi, neplata soldei sau reducerea ei şi alimentarea insuficientă au dat motive de nemulţumire. N'au lipsit nici reclamaţiunile îndreptate împotriva ofiţerilor abuzivi.

In această situaţie, o reorganizare şi curmarea neajunsurilor era inevitabilă.

S'au şi luat unele măsuri de îndreptare, însă ele aveau caracter local şi limitat la anumite chestiuni.

---

1) Fr. Vanicek: op. cit. I. pg. 443, 494 şi urm. Carl Bernh. Ritter von Hietzinger: op. cit. II. pg. 15 şi urm.

Astfel, în anul 1725 s'au luat măsuri de reglementarea lucrărilor de fortificaţii. In anul 1727 un regulament special determină drepturile şi îndatoririle grănicerilor în confiniul dela Dunăre, cu privire la robotă şi prestaţiunile în bani şi în natură. In anul 1732 se încearcă vidarea conflictelor dintre grăniceri şi celelalte trupe. In anul 1735 un regulament fixează drepturile şi obligaţiunile ofiţerilor şi ale trupei, etc.

O încercare serioasă de reorganizare a întregului confiniu militar, care se extinde asupra tuturor problemelor, ce interesau acest organism, o constitue statutul publicat la Kreuz, în ziua de 26 Ianuarie 1737, tuturor grănicerilor şi cnejilor concentraţi în acest scop.

Statutul a fost publicat întâi numai în generalatul Varasdinului şi lumea adunată, după ce i s'a citit şi explicat, a jurat să îl respecte.

In generalatul Carlstadului el s'a aplicat mai târziu, în anul 1746, şi a servit ca bază reorganizării şi a celorlalte regiuni militarizate.

El cuprinde 6 părţi şi reglementează următoarele materii: a. despre magistraţi, b. despre judecăţi, c. despre posesiunea nemişcătoarelor, d. despre infracţiunile publice şi private, e. despre slujba ostăşească şi alte prestaţiuni, f. despre dispoziţiuni speciale.

Din cuprinsul lui, nu vom reţine decât unele dispoziţiuni mai importante, care diferă de dispoziţiunile statutului din 5 Octombrie 1630, sau îl completează.

In fruntea satelor rămâne cneazul ales de popor şi i se mai ataşează şi bătrânii satului. Cneazul trebuie să fie confirmat de către comandament.

Atribuţiunile cneazului sunt de ordin jurisdicţional, în toate cazurile de minimă importanţă. In cazurile care exced competenţa lui, el îndeplineşte rolul judecătorului de instrucţie. In această calitate, el deţine pe criminali şi-i înaintează, împreună cu species facti şi corpus delicti, comandantului cetăţii. Tot cneazul poartă şi evidenţa tuturor bărbaţilor din sat care au împlinit vârsta de 17 ani şi veghează ca părintele de familie (Hausvater und Comunions-Oeconom) să aibă grija hranei şi îmbrăcămintei tinerilor trecuţi de 15 ani.

Intrunirile de orice fel, afară de cele convocate pentru alegeri, sunt oprite, sub sancţiunea pedepsei cu moartea.

Procedura de judecată este sumară şi expeditivă.

Pentru reglementarea pacinicei posesiuni imobiliare, se prevede delimitarea, prin reambulare, a parcelelor imobiliare şi introducerea lor în cărţile funduare. Fiecare casă grănicerească îşi poate procura, contra cost (15 groşiţe), câte un extras din cartea funduară, asupra imobilelor ce posedă.

Transfertul imobiliar este supus unor restricţiuni. Convenţiunile imobiliare nu sunt valabile, decât cu aprobarea comandantului şi numai dacă obiectul lor nu întrece 1/2 din sesia reglementară, indiferent dacă este avere de baştină sau căştigată. (baştină sau alodiu).

Gajurile se vind la licitaţie publică, prin mijlocirea cneazului. Din preţul ieşit la licitaţie se achită creditorii, iar excedentul se predă debitorului urmărit.

Comunionul de casă primeşte, prin noul statut, o mai amănunţită reglementare.

După moartea gospodarului, care lasă în urma sa copii, fraţi, sau alte rude, care au trăit cu dânsul în comunion, domeniul util asupra imobilelor sale (domeniul eminent aparţine împăratului) trece asupra celui mai apt dintre bărbaţii comunionişti. Ceilalţi se împărtăşesc cu acesta din averea comunionului.

Gospodarul, sau părintele de familie, este ales de către comunionişti. In caz de neînţelegere, îl numeşte comandantul, dintre cei mai capabili copărtaşi.

Tulburătorii pacinicei vieţuiri în comunion sunt excluşi din comunitatea familiară. Ca despăgubire însă, li se dă partea lor din averea mişcătoare.

Văduvele, care părăsesc comunionul prin remăritare, au dreptul la restituirea dotei şi încă 15 fl. din averea comună. Această sumă se cuvine şi fetelor, care se mărită în alt comunion. Cheltuielile de nuntă le suportă comunionul de origină al fetei.

Vitele, vinul şi alimentele trebuincioase casei, sunt scutite de vamă, atât la import, cât şi la export. Dacă însă, se face comerţ cu aceste articole, atunci nu se mai bucură de scutire.

Fără aprobarea comandantului, este oprită transformarea pădurilor îr terenuri arabile, fâneţe sau vii. Asemenea, pentru conservarea pădurilor, se interzice decojirea şi dărâmarea arborilor, pentru hrănirea caprelor şi a vitelor de jug. Contravenienţilor li se confiscă tot al zecelea porc.

Pedepsele edictate de acest statut sunt foarte aspre. Furtu-

rile mari, tâlhăriile și spargerile se pedepsesc cu ștreangul. Dacă sunt însoțite de vreun omor, hoții sunt sfărâmați pe roată.

Rănirea cu răutate a vitelor altuia, cum și certele, de pe urma cărora unul a ieșit ușor rănit, atrag după sine pedeapsa închisorii și suplicii corporale.

Prostituția publică se pedepsește cu închisoarea și cu hrănirea numai cu apă și pâine.

Violatorii se pedepsesc cu moartea prin sabie.

Copiii neascultători se pedepsesc, la cererea părinților, cu post sau lovituri de nuia.

Indatoririle ostășești grevează deopotrivă pe toți grănicerii. Ei sunt obligați a răspunde la orice chemare și oriunde va fi trebuință. Cei care încearcă să se sustragă dela îndeplinirea sarcinilor militare prin daruri, sunt aspru pedepsiți. In chestiunile militare, de serviciu, sau de supunere, voivozii și căpitanii au competență exclusivă.

Pentru numirea voivoziilor și stegarilor în posturile vacante, satele vor recomanda comandantului numai soldați apți, cu experiență în serviciu și cunoscători ai limbei germane, în scris și în vorbire. Dreptul de moștenire la gradul de ofițer nu se recunoaște, dacă, odată cu revendicarea lui, nu se prezintă și privilegiul, pe baza căruia se cere. Cumpărarea sau câștigarea gradului prin vicleșug, este oprită.

In contul serviciului militar, grănicerii sunt datori a transporta gratuit tunuri, provizii și orice unelte de campanie, a construi tranșee de apărare contra inamicului, a face robotă cu brațele și cu vitele trăgătoare, pentru întreținerea șoselelor și a podurilor. In schimb, sunt scutiți de orice alte contribuțiuni în bani sau în natură.

Grănicerii sunt datori a păzi, cu arma în mână, posturile de frontieră, ziua și noaptea. In caz de primejdie, când va suna semnalul de alarmă, cu toții să se adune înarmați, la locurile desemnate și să execute ordinele ce primesc. Aceeași obligațiune o au și în cazul, când s'ar ordona o expediție contra inamicului, în afară de hotare.

Căsătoriile între greco-orientali și catolici sunt admise numai cu condiția, ca soțul greco-oriental să se oblige, în fața preotului și a 2 martori, că nu va impieta asupra credinței soției. Această normă se aplică și servitoarelor catolice, angajate încase greco-orientale.

Comercianții și meseriașii sunt obligați a întrebuința, atât în târguri, cât și în afară de ele, aceleași măsuri și greutăți. Cnejii vor veghea la respectarea acestei dispoziții.

In sfârșit, împăratul confirmă privilegiile anterioare. Iși rezervă însă dreptul, pentru sine și urmașii săi, să interpreteze și să modifice aceste statute.

Noul statut, deși mai aspru în dispozițiunile sale, ca cel din 1630, a fost bine primit de poporul adunat, spre a lua cunoștiință de el și a jura pe dispozițiunile lui.

Intre aceste două statute — 1630 și 1737 — sunt deosebiri fundamentale.

Statutul din 1630 nu a fost publicat poporului militarizat, ca cel din 1737. Din acest motiv, primul nici nu a avut forța unei constituții aprobată prin adeziunea populară.

Dreptul imobiliar a suferit o importantă restricțiune. Transfertul imobiliar era condiționat de îndeplinirea unei formalități: manifestarea de voință în fața cneazului și a martorilor. Noua reformă limitează acest drept la partea ce nu întrece jumătate din întreaga avere, indiferent că ea face parte din averea strămoșească sau este avere câștigată. Prin aceasta, se urmărea împiedecarea fărâmițării averii imobiliare și proletarizarea grănicerilor păzitori de hotare, obligați a se susține din produsul pământului dat în folosință. Din acest motiv, s'a dispus și despăgubirea numai din mișcătoare a comunionistului exclus din comunion, ca turbulent.

Cnejii supremi fură înlocuiți cu auditori militari, iar asesorii suprimați, în vederea extinderii jurisdicției militare asupra tuturor locuitorilor.

Pentru completarea cadrelor ofițerești, se admit și ofițeri străini, ceea ce până aci nu era cu putință.

Ofițerii poartă în permanență asupra lor noua condică militară (Articelbrief), spre a o citi poporului la toate ocaziile, ca el să ia cunoștiință mai bună de ea și s'o respecte.

Cea mai importantă reformă o constitue, la această dată, împărțirea generalatului în două regimente și formarea batalioanelor ca unități tactice, puse sub comanda unor ofițeri superiori. Regimentul urmează să se compună din 4 batalioane, de 5 compănii fiecare.

Husarii primesc un comandament separat de pedestrași, în frunte cu un locotenent colonel.

Războiul cu Turcii, izbucnind în anul 1737, a împiedecat

punerea în aplicare a noului statut. Totuşi, generalatul Varasdinului a pornit la războiu în noua lui formaţie tactică, cu două regimente (Warasdiner-Kreuzer Regiment No. 5 şi Warasdiner-St. Georger Regiment No. 6), cu efectivul de 4000 de pedestraşi de fiecare regiment, în total 8000, cărora li s'a adăugat 5 companii de husari, cu câte 100 călăreţi şi un corp de tunari, cu 34 de oameni. Definitiva lor organizare însă, a întârziat până în anul 1746.

Impărăteasa fu mulţumită de felul de organizare al generalatului Varasdinului şi dispuse, ca, după aceleaşi norme, să se procedeze şi la reorganizarea generalatului Carlstadului.

Ambele generalate se contopiră apoi, sub comanda supremă a directoriului suprem militar (Militär-Oberdirectorium) din Graz, pendinte direct de consiliul aulic de războiu din Viena, iar trupa generalatului fu împărţită în 4 regimente de pedestraşi. Astfel, luară fiinţă, în anul 1746, încă patru regimente de pedestraşi (Licaner, devenit, la 6.I.1860, Kaiser Franz Iosef Liccaner Regiment No. 1, Ottocaner Regiment No. 2, Oguliner Regiment No. 3 şi Sluiner Regiment No. 4) şi 8 companii de husari.

Terminându-se războiul cu Turcii (1737-1739), deodată cu trupele imperiale în retragere, au imigrat mai multe familii şi soldaţi din Serbia. Imigranţii primiră aşezare în Sirmia şi intrară în cadrele confiniare. Această regiune confiniară, completată şi cunoscută sub denumirea de slavono-sirmiană, fu şi ea reorganizată, după aceleaşi principii şi astfel, în anul 1750, luară fiinţă 3 regimente de pedestraşi (Broder Regiment, No. 7, Gradiscaner Regiment, No. 8 Peterwaradeiner Regiment, No. 9) şi 1 regiment de husari.

Reorganizarea confiniului banalist a început în acelaşi timp, cu cel al Carlstadului. Organizarea regimentelor însă, nu s'a desăvârşit, decât în anul 1750, când s'au format din acest confiniu două regimente de pedestraşi (Erste Banal Regiment, No. 10 şi Zweite Banal Regiment, No. 11) şi un regiment de husari.

CAPITOLUL II.

Confiniul militar sava-dunărean şi tisa-mureşan.[1]

§. 1. Colonizări din Balcani.

Victoriile repurtate în cea de a doua jumătate a veacului al XVII-lea asupra oastei turceşti, încurajă planul de a pune capăt stăpânirii semilunei în Europa. Leopold I, împăratul Austriei, îşi propuse realizarea acestui plan, cu ajutorul creştinilor din Balcani. Spre a spori sorţii de izbândă, recurse la aţâţări revoluţionare, susţinute de emisari de ai săi, cu promisiunea unei apropiate eliberări şi a unui viitor de mai bine. Capii mişcării, — între care şi Arsene Cernoievic, patriarhul Ipecului, Brancovic George şi Petrovic Novac (imigrat la 1686, împreună au 4892 suflete, în Sirmia, pe malul Dunării, întrând sub drapelul imperial), bărbaţi cu mare ascendenţă asupra populaţiei din Balcani, — lucrară cu multă râvnă şi însufleţire, pentru reuşita planului. Patriarhul însuşi îşi făcu apariţia în lagărul imperial, pentru îmbărbătarea supuşilor săi credincioşi; iar pe Isaia Diacovic, episcopul Ienopolului, îl trimise la Viena, cu o scrisoare de mulţumire şi devotament pentru împăratul liberator.

Prin „litterae invitatoriae“, din 6 Aprilie 1690, împăratul promise popoarelor creştine din Albania, Serbia, Moesia, Bulgaria, Silistria, Illiria, Macedonia şi Rascia, pe lângă scutul armelor sale, repunerea lor în vechile libertăţi şi privilegii, de care se bucurau înainte de invazia turcească, libertate deplină religioasă, dreptul de a-şi alege singuri voivozii, posesiune liberă asupra imobilelor ce vor cuceri dela inamic, scutire de dări, cu excepţia subsidiilor în timp de războiu, şi îndeamnă aceste popoare ca, pentru fericirea şi eliberarea lor, precum şi pentru promovarea creştinismului, să între sub cutele steagului imperial împotriva duşmanului crestinismului; iar printr'o scrisoare adresată patriarhului, aduce

1) P. Drăgălina: Din Istoria Banatului Severin, III. pg. 78 şi urm. Fr. Vanicek: op. cit. I. pg. 117 şi urm. Dr. I. H. Schwicker: Geschichte der Österreichischen Militergrenze, pg. 26 şi urm. I. H. Schwicker: Geschicte des Temeser Banats pg. 231 şi urm. Carl Bernh. Edlen von Hietzinger: op. cit. I. pg. 29 şi urm. II. pg. 10 şi urm. Dr. Szentkláray Jenö: Száz 'Ev Dél-Magyarország Ujbb Történetéböl, pg. 98 şi urm.

laude acestuia pentru marele interes ce poartă cauzei creştine şi îşi exprimă, în acelaşi timp, nădejdea şi încrederea în stăruinţele ce va depune şi în viitor, pentru alungarea Turcilor din Europa.

Creştinii din Balcani întrară cu încredere în oastea imperială. Aceasta însă, era redusă cu partea ce s'a retras, spre a fi trimisă în Franţa contra lui Ludovic al XIV-lea, încât războiul din 1690 a fost o amarnică decepţie.

Imperialii, reduşi la număr, nu numai că n'au reuşit să scoată pe Turci din Europa, dar n'au putut nici măcar să păstreze ceea ce cuceriseră mai nainte, încât şi cetatea Belgradului căzu din nou în mâna inamicului.

Patriarhul, Arsene Cernoievic, în care se concentrau toate nădejdiile Curţii, încă la începutul luptei, văzând înfrângerea, de frica Turcilor, pentru actul său de trădare şi rebeliune, îşi îndeamnă supuşii, să-şi caute scăpare prin fugă.

Astfel, urmărit de armata inamică, împreună cu vre-o 30-37.000 de familii, între care foarte multe de Români şi Macedo-români, luă drumul pribegiei spre Sava. Se adresează împăratului pentru ajutor şi-i ceru să fie primit în ţară. Impăratul încuviinţă cererea şi lăsă în grija generalilor de pe Dunăre şi Sava aşezarea acestor fugari.

Cu tot ce au putut duce cu dânşii, ei fură aşezaţi în Bacica, Sirmia, Slavonia şi în jurul Budei; iar o parte o apucă spre Becicherec, Bece şi Dunărea de jos, ca unii ce puteau fi de mare folos şi în luptele cu Turcii şi împotriva Ungurilor, vecinic înclinaţi spre revoltă.

Privilegiile acordate acestor colonişti au fost din cele mai importante.

Chiar în anul imigrării (1690), „Pentru ca, încă dela început, să simtă blândeţea şi dulceaţa imperiului şi a stăpânirii Noastre", Leopold I, prin autograful din 21 August şi prin „Litterae protectionales" din 11 Decembrie, îi asigură, că va căuta, prin arme şi cu ajutorul lui Dumnezeu, să alunge duşmanul din ţara poporului rascian şi să-l aşeze iarăşi în teritoriile locuite mai nainte de el; că poporul rascian va trăi sub conducerea magistraturilor proprii, bucurându-se netulburat de vechile sale privilegii. I-se acordă apoi dreptul de a folosi calendarul ritului greco-oriental, de a-şi alege din sânul său pe arhiepiscop. Acesta primi dreptul de dispoziţie asupra tuturor bisericilor de rit oriental, de a sfinţi episcopi, de a instala monahi, de a construi bi-

serici şi a numi preoţi; cu un cuvânt, rămânea, ca şi până atunci, capul bisericii orientale. Statul preoţesc este scutit de dijmă, încvartiruiri militare şi nu poate fi deţinut de altă forţă laică, decât de împărat. Succesiunea familiilor greco-orientale stinse, trece asupra arhiepiscopului. In sfârşit, zice împăratul, „Voim şi poruncim, ca toţi credincioşii ortodocşi, în cele spirituale şi în cele lumeşti, să atârne dela capul bisericii, dela arhiepiscop".

La data de 24 Martie 1691, li-se dă dreptul de a-şi alege, pentru oastea lor, de sub drapelul împăratului, un vice-voivod. Consiliul de războiu confirmă, la 11 Aprilie 1691, pe primul vice-voivod, în persoana unui Român, Ioan Monasterli.

Bazat pe aceste privilegii, Cernoievic, începe reglementarea afacerilor bisericeşti şi institue episcopi în toate regiunile, în care au fost aşezaţi imigranţii. Astfel, institui episcopi la Carlstad, Zrinopolje, Seghedin, Buda, Mohaci, Sighet, Petruvaradin, Timişoara (reşedinţa în Becicherec, deoarece Timişoara era sub dominaţie turcească) şi Caransebeş (Vârşeţ).

In războaiele cu Turcii, aceşti colonişti au dovedit cea mai neîntrecută fidelitate şi recunoştiinţă faţă de împărat; iar prin destoinicia lor în mânuirea armelor, s'au dovedit indispensabili monarhiei.

Ei cereau să fie aşezaţi definitiv în regiunea Sava, Slavonia şi Valahia Mică (dela Veroviţa către Pojega, Pacrat, Cutina şi Sabotsca, până la râul Lonia). Interesele monarhiei însă, cereau ca ei să fie aşezaţi pe câmpia dintre Dunăre şi Tisa, ceeace s'a şi întâmplat, însă nu în 1694, când se hotărâse, ci abia în 1698, din cauza obstacolelor ce opuneau localnicii.

§. 2. Organizarea confiniară.

După pacea dela Carlowitz (1699), frontiera din spre Turci este împinsă până la Dunăre, Tisa şi Mureş. Pericolul unei noui invazii reclama o bună pază a frontierei şi constituirea unei baze de operaţiuni ofensive şi defensive, atât împotriva Turcilor, cât şi a Ungurilor, predispuşi la răscoală.

Comisiunea instituită pentru aşezarea coloniştilor opinează pentru organizarea lor în confiniu militar de-a-lungul Savei, Dunărei, Tisei şi Mureşului. Astfel, iau fiinţă, în anii 1701-1702, cele două generalate confiniare: Sava-Dunărean şi Tisa-Mureşan, compuse din miliţie naţională, pentru cetăţi, şi ciardachişti, pentru serviciul de cordon.

Aceşti țărani militari, pedestraşi (haiduci) sau călăreți (husari), se bucurau de libertatea religioasă, folosința netulburată a moşiilor donate, independență de jurisdicțiunea comitatensă şi liberul uzufruct asupra pădurilor, pentru trebuințele casnice.

Confiniul sava-dunărean se întindea dela Gradişca până deasupra gurii Tisei, comandat de căpitanii supremi (Obercapitane) din Kobaş şi Beska, pentru regiunile de pe malul Savei, şi de cei din Iloc, pentru regiunile Dunării. Cel tisa-mureşan, în continuarea celui dintâi, se extindea până la granița Ardealului şi sta sub comanda căpitanilor supremi din Seghedin, pentru districtul Tisei şi al Aradului (cu 15 comune sau fosate) şi de cei din Arad, pentru districtul Mureşului (cu 24 comune sau fosate).

Moşiile erau de două categorii: feude militare (Militärlehen) şi moşii provinciale (Provinzialgründe).

Posesorii moşiilor provinciale suportau toate sarcinile provinciale.

Posesorii feudelor erau împărțiți în două clase: a) miliție națională sau teritorială, însărcinată cu serviciul în toate cetățile; b) ciardachişti, care păzeau trecătorile râurilor; c) emeriți, cari au satisfăcut obligațiunea militară, dar cari, din cauza invalidității lor, nu mai sunt apți; d) exempti, sau cei supranumerari, care nu erau obligați la slujbă ostăşască.

Primele două clase dețin feudele, libere de sarcini, ca echivalent al soldei, având dreptul a le transmite, după moarte, urmaşilor. Aceştia, deodată cu obligațiunea de a îndeplini serviciile militare, se obligau să mai întrețină şi familia defunctului.

Dacă însă, cineva moare fără urmaşi şi familia se stinge, feuda militară trece în posesiunea fiscului.

Emeriții dețin şi ei feudele tot timpul cât sunt la viață. După moartea lor însă, dacă au moştenitori, ele trec în rândul moşiilor provinciale. Feuda defunctului fără moştenitor, trece în posesiunea fiscului.

Primele trei clase erau supuse jurisdicției militare. Cea de a patra, dimpotrivă, era supusă jurisdicției provinciale (cneaz, vicecneaz, asesori).

Solda o primeau, în întregime în bani, numai generalii şi comandanții. Restul, dela căpitan suprem în jos, îşi primea solda, parte în bani, parte în pământ de cultură, afară de trupa confiniului tisa-mureşan, care pimea alimente în natură, furnizate de

cele 7 comitate (Baci, Bodrog, Ciongrad, Arad, Zărand, Becheş, şi Torontal).

§. 3. Desfiinţarea,

După alungarea Turcilor din Banat, existenţa unui confiniu militar în mijlocul ţării, nu avea nici o raţiune de a fi. De aceea s'a lucrat mereu la desfiinţarea confiniului tisa-mureşan.

In anul 1741, sub presiunea statelor generale ungare, Maria Terezia a decretat desfiinţarea confiniului tisa-mureşan.

Grănicerii din acest confiniu au primit cu nemulţumire măsura luată de împărăteasă şi au protestat împotriva ei. Protestele însă şi rugămintele au fost zadarnice. S'a procedat întâi la provincializarea fosatelor din jurul Tisei; iar la 1746 s'a început opera de provincializare şi în regiunea Mureşului, încât la 1750 lucrările de desfiinţare au fost terminate.

Grănicerii din teritoriile demilitarizate aveau dreptul de opţiune: să rămână pe loc şi să se supună administraţiei civile, sau să se mute pe teritoriile confiniilor militare existente.

O bună parte din aceşti militari, în anul 1751, a emigrat în Rusia, iar o altă parte a trecut în Banat.

CAPITOLUL III.

Batalionul de ciaichişti (corăbieri)[1)]

§. 1. Infiinţarea.

Odată cu desfiinţarea confiniului militar tisa-mureşan, s'au desfiinţat şi compăniile de ciaichişti ce fiinţau, cu câte 170 de oameni şi 4 corăbii, în Raab, Comorn şi Gran.

In cursul ultimului războiu cu Turcii, aceşti corăbieri au adus preţioase servicii ţării şi astfel au dovedit utilitatea înfiinţării unor asemenea unităţi şi pe râurile Drava, Sava şi Dunărea de jos, dela hotarul cu Turcii.

1) Fr. Vanicek op. cit. I. pg. 574 II. pg. 111 şi urm.

Primul proiect de înființare l-a întocmit mareșalul campestru br. Engelshofen, în anul 1750, și îl prezintă spre aprobare Curții. După acest proiect, urmau să se formeze patru compănii de ciaichiști: pe Dunărea de sus, pe Dunărea de jos, pe Tisa și pe Sava. Proiectul nu s'a putut realiza, dar nici nu a fost părăsit definitiv.

Impărăteasa Maria Therezia, prin rescriptul din 6 Martie 1763, hotărî organizarea unui corp de corăbieri, cu echipajul recrutat din locuitorii comunelor camerale: Titel, Lok, Mosorin, Gardinovac, Vilova, și Zabalj. Cu aceasta, ele trecură în cadrele confiniare. Luarea în primire a comunelor de către autoritățile confinare a făcut-o colonelul Matthesen, comandantul regimentului din Petruvaradin și comisarul de răsboiu Garzuli.

Conscrierea populației din cele șase comune nu a dat rezultate mulțumitoare. Bărbații buni de slujbă ostășască erau într'un număr foarte redus. Abea s'au putut forma trei compănii, cu efectiv de câte 431 de oameni. Sediul compănilor se fixă la Mosorin, Zabalj și Titel.

In cursul timpului, s'a putut ajunge la sporirea efectivului inițial, prin militarizarea altor comune. Astfel, au trecut în cadrele confiniare încă opt comune, situate în triunghiul dintre Dunăre și Tisa și, împreună cu primele șase, au format batalionul de ciaichiști dela Titel.

§. 2. Organizarea.

Batalionul s'a organizat pe baza dispozițiunilor cuprinse în regulamentul din 20 Aprilie 1764, având-și reședința în orașul Titel. El sta sub comanda directă a comandantului de regiment din Petruvaradin și prin acesta, sub comandamentul general slavono-sirmian; iar în serviciul de pe apă, sub directivele oficiului superior de navigație din Viena.

Ciaichiștii erau obligați a sluji, în timp de pace și de războiu, pe apele Dunării, Tisei și Savei; să urmărească hoții; să împiedece contrabandele și infracțiunile la regulile de carantină și să protejeze navigația pe aceste râuri.

Batalionul se compunea din patru compănii și era comandat de un maior. Fiecare companie dispunea de 3 corăbii, comandate de un ofițer, având sub ordinele sale: un subofițer cârmaci,

un subofițer armurier, un gornist, 32-34 lopătari și 2 oameni la proră.

In timpul iernii, corăbiile nu circulau. Ele se retrăgeau la Petruvaradin.

Primăvara, după însemânțări și toamna, după culegerea recoltei, ciaichiștii făceau exerciții militare pe uscat, ca și unitățile de pedestrași.

Trupa se întreținea din produsele gospodăriei particulare. De aceea, fiecare soldat a primit o întindere de 12 jug. arător și 8 jug. fânețe. In timpul serviciului de durată mai mică de 8 zile consecutive, fiecare soldat mai primea și pâinea dela erar; iar dacă era reținut în serviciu mai mult de 8 zile, mai primea și 3 kr. la zi pentru hrană.

Corăbiile, armele, muniția și baioneta le primeau dela erar. Dimpotrivă, mondirul, sabia, cartușierele și celelalte rechizite, și le procura fiecare din averea sa.

In timp de războiu, ciaichiștii erau asimilați trupelor regulate și tratați ca atare.

In materie disciplinară și penală, li se aplicau regulile aplicabile grănicerilor. Prima instanță de judecată o constituia comandantul cetății Petruvaradinului; a doua, comandantul general; iar a treia, consiliul aulic de războiu.

Regimul proprietății imobiliare era identic cu acela al regimentelor slavone.

CAPITOLUL IV.

Confiniul militar transilvan.[1]

§. 1. Utilitatea lui.

Unitățile militare grănicerești și-au dovedit în deajuns utilitatea lor, atât în timp de pace, cât și în timp de războiu. Cutezătoare și disciplinate în luptă, necostisitoare în timp de pace, căci

1) George Barițiu: Părți alese din istoria Transilvanei, I. pg. 368 și urm. Carl Barnh, Edlen von Hietzinger: op. cit. I. pg. 34 și urm. II. pg. 58 și urm. pg. 223 și urm. Fr. Vanicek: op. cit. II. pg. 76 și urm.

fiecare ostaş se susţinea din ceea ce îi producea moşia, s'au vădit conştiente de drepturile şi îndatoririle precizate în orânduielile militare. Prin şcolile înfiinţate pretutindeni de autoritatea militară, au ajuns şi la un grad oarecare de cultură.

Cu aceste calităţi, ele constituiau un puternic zid de apărare la hotarul din spre imperiul turcesc. Pentru teritoriul transilvan însă, o populaţie militarizată ar fi prezentat şi marele avantaj, de a putea fi folosită cu succes împotriva aristocraţiei ungare, când aceasta s'ar deda la acte de rebeliune. Tocmai de aceea, aristocraţia ungară nu se putea împăca cu ideea militarizării unor regiuni ardelene şi, cât a putut, a pus piedeci măsurilor de militarizare.

§. 2. Infiinţarea regimentelor transilvane.

Impărăteasa Maria Terezia, hotărând înfiinţarea confiniului militar transilvan, n'a voit să ajungă în conflict cu legile ţării. A cerut, în prealabil, avizul unor jurişti de seamă, pentru posibilităţile de realizare a militarizării. Opinia acestora a fost favorabilă scopului ce urmăria. „Impărăteasa, prin realizarea planului său, nicidecum nu va viola legile ţării, ci, din contră, le va împlini; tot ce va fi nou, se va reduce la organizarea mai corespunzătoare artei militare înaintate. Săcuii strigă neîncetat, că ei sunt ostaşi născuţi, de aceea nu vor să plătească nici contribuţiuni. Românii, ca foşti ostaşi ai fortăreţelor dela fruntariile ţării, ca dorobanţi şi plăieşi actuali, cer ei înşişi arme şi vor să se supună la disciplina militară".

Contele Ladislau Kemény, guvernatorul Ardealului, era potrivnic proiectului împărătesei. De aceea, la 1762, a fost trecut la pensie.

Generalul Nicolae Bucov, comandantul Transilvaniei, numit succesor al contelui pensionat, în dubla lui calitate, păşi la realizarea proiectului înaintat împărătesei, la anul 1761.

Proiectul generalului Bucov prevedea înfiinţarea a 7 regimente: 2 de infanterie şi 1 de călăreţi dragoni, din rândul populaţiei române din regiunea Făgăraşului şi a Bistriţei; 3 regimente de infanterie şi 1 de husari, recrutate dintre Săcuii din Ciuc, Gergio şi Treiscaune.

Cu mici modificări, proiectul a fost aprobat în 16 April 1762,

numindu-se totodată şi comandanţii regimentelor ce urmau să ia fiinţă.

Aplicarea pe teren a întâmpinat mari greutăţi, mai ales în regiunile săcuieşti.

Populaţia românească din cele 22 de sate din districtul Rodnei, încorporate în viacul al XV-lea în districtul Bistriţei, ajunsese într'o stare de umilitoare iobăgie, deşi după lege, ea se bucura de aceleaşi drepturi, ca şi Saşii. Câţiva munţi de ai ei au fost luaţi samavolnic şi împărţiţi unor familii de senatori din Bistriţa.

Abuzurile, desordinele şi fraudele în gospodăria municipală au nemulţumit şi pe Saşi, cari, conduşi de un comerciant, anume Iacob Schankebank, au făcut reclamaţii şi la Viena.

Drepturile violate ale Românilor au găsit un vajnic apărător în persoana lui Stefan Cutea, din satul Feldra, care, de acord cu alţi fruntaşi ai satelor, se adresă cu reclamaţii, întâi la guvernul din Sibiu şi apoi la Viena, cerând să se facă dreptate Românilor asupriţi.

Urmarea acestor demersuri ale lui Cutea, a fost că s'au dat dispoziţiuni comisiei de anchetă, care cerceta la Bistriţa abuzurile în gospodăria municipală, să cerceteze şi reclamaţiile înaintate de Români.

In timpul cercetărilor intreprinse de comisia de anchetă, a sosit la Bistriţa şi generalul br. Bucov, pentru a începe lucrările de militarizare, după planul aprobat de împărăteasă. Din partea Românilor, nu s'a întâmpinat nicio rezistenţă. Ei s'au declarat de acord cu planul de militarizare. In cursul lunilor August şi Septembrie 1762 au şi luat fiinţă 2 regimente de pedestraşi. Jurământul de credinţă însă, urmau să-l depună abea în primăvara anului 1763.

Cu ocazia depunerii jurământului, în rândurile trupei regimentului 2 românesc din Bistriţa, a izbucnit o revoltă. Formula jurământului conţinea obligaţiunea grănicerilor de a fi următori ordinelor „şi pe mare", nu numai pe uscat. Urzitorii răscoalei, străini de sufletul poporului român din aceste regiuni, urmăreau zădărnicirea planului, în care vedeau posibilitatea de ridicare a acestui popor asuprit şi au găsit prilejul de a aprinde flacăra nesupunerii, exploatând fraza din jurământ: „şi pe mare". Ofiţerii regimentului, cu toţii străini şi necunoscători ai limbei române, nu au putut explica populaţiei sensul exact al jurământului. Ba mai mult, au recurs la brutalităţi, ceeace a şi mai spe-

riat lumea. Forțarea trecerii ortodocșilor la unire, încă a contribuit la sporirea nemulțumirilor, care nu au putut fi înlăturate timp de un an de zile.

Răscoala a fost înnăbușită în sânge. Capii mișcării, — între cari Tănase Tudoran, țăran fruntaș din satul Bichigi, care împreună cu Ștefan Cutea, ceruse la Viena militarizarea, dar care la depunerea jurământului, a fost și el înșelat să nu jure credință' „și pe mare", — au fost sfărâmați pe roată, trași în țeapă, spânzurați și supuși și altor suplicii.

Pacea nu s'a restabilit, decât după venirea locotenent colonelului br. Carol Enzenberg, în fruntea regimentului. Acesta, îndată ce a sosit la regiment, în 16 Martie 1764, ajutat de alți ofițeri umani și înțelepți (Nenel, Tannoli, Cosimelli, etc.), a început, cu mult tact și prudență, opera de pacificare. In scurt timp, a reușit să îmblânzească poporul revoltat și să-i explice formula jurământului „cu uscatu și cu apa", încât, încetul cu încetul, aproape toți locuitorii fugiți, s'au înapoiat la vetrele lor, iar soldații și-au reluat armele, pe care le aruncaseră la izbucnirea răscoalei.

Timp de 13 ani, cât a stat în fruntea regimentului, acest ofițer a realizat progrese uimitoare. Regimentul rivaliza cu oricare regiment de linie.

Regimentului 2 românesc din Bistrița, îi aparțineau 22 de comune din Valea Rodnei, cărora li s'a atașat cu timpul încă 22, toate locuite numai de grăniceri. Reședința era la Năsăud.

Desigur, nu fără greutăți s'a ajuns și la organizarea regimentului 1 românesc. Locuitorilor li se cerea ca, deodată cu trecerea în cadrele confiniare, să treacă și la unire, ceeace a produs nemulțumire. Mulți locuitori, din această cauză, au trecut frontiera, emigrând în Muntenia.

Acest regiment s'a format din 13 sate, din districtul Făgărașului, cărora li s'a adăugat Tohanul, Țințari, Orlat, Vestem, Fina, Racovița, Cugirul și altele, din comitatul Hunedoarei până la Hațeg. Reședința era la Orlat.

Comunele din circumscripția regimentului 2 românesc nu erau locuite numai de grăniceri. Din 81 de comune, câte îi aparțineau acestui regiment, în anul 1817, numai 19 erau curat grănicerești; restul erau locuite și de husari și de provincialiști.

Regimentul de dragoni români a avut o existență de scurtă durată. N'a ființat, decât vreo 5 ani. La desființarea lui, o parte

din circumscripţie a trecut la regimentul 2 românesc, iar alta a fost încorporată în regimentul de husari săcui.

In regiunea săcuiască, organizarea regimentelor a întâmpinat o şi mai mare rezistenţă. Răsculaţii au fost măcelăriţi, iar comuna Medefalău a fost distrusă. Totuşi, în anul 1764, s'a putut realiza militarizarea în Ciuc şi în Treiscaune, formându-se 2 regimente de pedestraşi şi 1 de husari.

Regimentul 1 săcuiesc se extindea asupra 49 de comune, din care numai 1, Miercurea Ciucului, era locuită exclusiv de grăniceri. Restul comunelor era locuită şi de provincialişti şi de husari. Reşedinţa era la Miercurea Ciucului.

Din 98 de comune, câte aparţineau regimentului 2 săcuiesc, iarăşi numai 1 era locuită exclusiv de grăniceri şi anume Târgul Săcuiesc, în care era şi reşedinţa regimentului. Celelalte comune erau locuite şi de husari şi de provincialişti.

Circumscripţia regimentului de husari săcui se extindea asupra 159 de comune, dintre care, 2 erau locuite exclusiv de grăniceri, iar celelalte şi de husari şi de provincialişti.

§. 3. Organizarea internă.

In principatul Ardealului, fiecare din naţiunile conlocuitoare îşi avea legile ei proprii. Din cauza diversităţii lor, organizarea confiniară ardeleană diferă esenţial de organizarea celorlalte provincii militarizate.

Confiniul militar săcuiesc s'a organizat pe baza statutului din 24 Martie 1764; iar confiniul românesc transilvan, pe baza statutului din 12 Noembrie 1766. Ambele statute organice au suferit, în cursul timpului numeroase modificări şi completări. Mai importante în această privinţă sunt: ordonanţele din 23 Aprilie şi 9 Noembrie 1770, 24 Aprilie 1773, 21 Decembrie 1776, 19 Aprilie 1777, 5 Octombrie 1807, 7 Ianuarie 1808, 9 Octombrie 1817 şi altele.

A. Proprietatea imobiliară.

In baza statutelor şi ordonanţelor ulterioare, Săcuii rămân în proprietatea imobilelor lor, cu următoarele restricţiuni:

a. imobilele sunt grevate de sarcinile militare (onus militandi, şi din acest motiv,

b. transfertul lor este oprit, iar ipotecarea este limitată la o

parte numai, din întreaga avere imobiliară şi este condiţionată de aprobarea regimentului şi de 'calitatea de săcui a creditorului ipoteca.

c. actele de dispoziţiune pentru pricină de moarte sunt interzise. După moartea proprietarului se deschide moştenirea legală, cu privilegiul masculinităţii. In lipsă de moştenitori bărbaţi, moştenesc şi fetele, însă nu pot păstra averea imobiliară, decât dacă se căsătoresc cu un grănicer. Contrar, primesc numai contravaloarea moderată (justa condignam aestimationem) a imobilelor, care nu pot trece decât în proprietatea unui grănicer. In asemenea cazuri, rudele defunctului au drept de preemţiune.

Dacă se stinge o familie, imobilele trec asupra rudelor, iar în lipsa lor, asupra vecinilor, cu singura condiţie, ca să fie grăniceri. Provincialiştii, adică negrănicerii, nu pot dobândi imobile grănicereşti, şi nici grănicerii imobile provinciale.

d. Săcuii, ridicaţi la rangul de ofiţer sau slujbaş, îşi păstrează neştirbit dreptul asupra imobilelor. Urmaşii lor însă, trebue să-şi asume îndatoririle militare. Contrar, trec în rândul provincialiştilor şi ca atari pierd imobilele, primind doar contravaloarea lor moderată.

e. Imobilele săcuieşti nu sunt feude militare. Ele nu trec nici odată asupra fiscului. Aceasta nu are asupra lor dreptul de devoluţiune (Heimfallsrecht).

Regimul imobiliar al Românilor militarizaţi diferă, după condiţia socială a titularului.

Bunurile imobile ale nobililor îşi păstrează caracterul lor nobilitar şi sunt supuse aceloraşi norme, ca şi bunurile nobililor unguri.

Dimpotrivă, imobilele ce au primit iobagii şi inquilinii români militarizaţi sunt feude militare, având toate caracteristicele acestora.

a. Românii au posesiunea, nu proprietatea, imobilelor ce au primit la data militarizării lor, rămânând grevate cu toate sarcinile militare şi cu dreptul de devoluţiune al fiscului.

b. Feudele militare sunt inalienabile şi nu pot fi nici grevate, afară de cazuri de mare nevoie şi atunci, numai cu aprobarea regimentului şi numai în favoarea unui grănicer.

c. Dreptul de moştenire legală se bazează pe privilegiul masculinităţii. Fetele şi văduvele vin la moştenire, numai după ce s'a stins ultimul bărbat din familie.

d. Comandantul general hotăreşte dacă femeia moştenitoare,

când se căsătoreşte cu un grănicer, duce cu sine la casa soţului imobilele moştenite, sau dacă acesta trece în casa soţiei. Atâta timp însă, cât există un bărbat în casă, femeile măritate trec totdeauna în casa soţului, fără niciun drept la imobilele casei de origină.

e. Dacă fuge capul familiei, el se consideră mort şi i se deschide succesiunea.

f. Dacă se stinge o familie de grănicer sau dacă este concediată din statul militar, imobilele ei trec asupra fiscului (Heimfallsrecht). Această normă se aplică şi nobililor.

g. Toate imobilele, pe care le are o casă de grănicer, poartă numele de sesiune, într'un înţeles însă diferit de cel din confiniul croat, slavon, banalist şi bănăţean.

In confiniul transilvan, sesiunile sunt inegale. Fiecare şi-a păstrat imobilele, ce a avut la data militarizării şi acelea i s'au intabulat ca sesiune a sa; iar cei ce au primit imobile dela fisc, au primit cantităţi inegale, după întinderea disponibilă în fiecare comună, încât în circumscripţia aceleiaşi compănii chiar, sesiunile nu erau egale. Unele familii nu aveau, decât casă de locuit, altele nici atât, şi trăiau numai din slujba de cordon şi muncile manuale.

Diferenţierea imobilelor în avere stătătoare (baştină) şi avere întrecătoare (alodiu) nu exista în confiniul transilvan, cum era în celelalte confinii militare.

h. Ceea ce deosebeşte mai mult această regiune militarizată de celelalte, este că litigiile şi afacerile imobiliare erau de competenţa instanţelor provinciale, şi nu de a celor militare.

i. Pădurile şi păşunile satelor militarizate sunt folosite deopotrivă de toţi locuitorii satului, indiferent dacă sunt grăniceri sau provincialişti.

B. Comunionul de casă.

a) Statutele şi ordonanţele ulterioare nu conţin o reglementare amănunţită a sistemului comunional. Din dispoziţiunile sporadice se constată totuşi, că un sistem special de vieţuire în comunion a existat şi aci. Toate persoanele care trăiesc pe aceeaşi sesiune formează o familie, în frunte cu un părinte de familie şi mamă de familie, gospodar şi gospodină (pater şi mater familias). Imobilele înscrise la familie se muncesc şi se folosesc în comun

de către toţi membrii înscrişi în familie. Succesiunea însă, spre deosebire de celelalte confinii, se deschide la data morţii gospodarului, şi nu când s'au stins toţi posesorii din casă. Relaţiile dintre membrii aceleiaşi familii sunt supuse uzurilor şi legilor naţionale.

b. Ieşirea din indiviziune este oprită. Comandantul de regiment o poate admite, dacă interesul familiei şi al slujbei ostăşeşti o reclamă. Pentru eludarea acestei prohibiţiuni, s'a recurs la partaje secrete.

c. Pentru sporirea numărului membrilor familiilor cu puţini membri, s'au incurajat unirile mai multor familii într'una singură, şi adopţiunile de bărbaţi.

d. Văduvele şi fetele chemate la moştenire se pot căsători, în sesiunea moştenită, cu grăniceri sau chiar şi cu provincialişti, dacă intră în cadrele militare. Pentru aceasta însă, este necesară aprobarea comandantului general.

C. Indatoriri militare.

a. Toţi grănicerii transilvani sunt datori a îndeplini slujbele ostăşeşti în timp de pace şi în timp de războiu. Lor le este încredinţată paza tuturor posturilor şi plaiurilor de pe hotar; menţinerea ordinei şi siguranţei interne; urmărirea bandelor de hoţi şi a infractorilor la regulele de carantină; împiedecarea contrabandelor şi, în caz de lipsă, grănicerii sunt obligaţi a lupta şi în afară de hotarele ţării. Cu un cuvânt, ei sunt datori a îndeplini tot ce le ordonă comandantul general şi ofiţerii lor.

In schimb, se dau asigurări că niciodată nu vor fi recrutaţi la regimentele ungureşti sau nemţeşti, însă sunt supuşi regulamentelor militare de exerciţiu şi serviciu, cum şi legilor armatei cesaro-crăieşti.

b. Intre casele care au soldaţi în slujbă şi cele care nu au, nu se face nicio deosebire. Cele dintâiu nu se bucură de niciun favor, cum se bucură în celelalte generalate confiniare.

c. Substituirile în slujbă cu alţi grăniceri sunt admise, dar supuse îndeplinirii unor condiţiuni.

d. Mondirul şi-l procură fiecare grănicer, putând îmbrăca în interiorul ţării mondirul de casă. Erarul nu le dă, decât o pereche de ghete la an, pentru pedestraşi şi o pereche de cisme la doi ani, pentru călăreţi.

Problema îmbrăcămintei, în circumscripţia regimentului 1 românesc şi în ambele regimente de pedestraşi săcui, a fost rezolvată, prin crearea unui fond special din arenda munţilor revendicaţi. Din produsul acestui fond se procura mondirul pentru fiecare grănicer, urmând ca fiecare să contribue numai cu diferenţa, ce nu putea fi acoperită din fond.

In timp de războiu, mondirul îl dă erarul, precum tot erarul dă şi în timp de pace toată armatura, muniţia şi curelăria necesară.

e. La slujba de cordon, grănicerii primesc soldă. Hrana însă, trebue să şi-o ducă de acasă.

D. Despre lucrul obştesc.

Grănicerii îndeplinesc, cu sau fără plată, diferite munci în folosul erarului — lucrul împărătesc — şi în folosul singuraticelor comune — lucrul sătesc. Primele au caracterul utilităţii generale; secundele, dimpotrivă, satisfac interesele comunei respective.

Contra unei plăţi de 15 kr. la zi, de om sau de o vită de jug, grănicerii sunt datori a munci: la şoseaua Borgăului, la ferestraiele erariale, şi alte clădiri alodiale cu caracter economic, la edificii erariale, la locuinţe ofiţereşti, la transportul materialului de construcţie, la fasonatul şi transportul lemnelor pentru ferestraiele şi varniţele erariale, etc.

Indeplinesc apoi, fără plată, cu titlul de lucru împărătesc: transporturile de bani, de mondir, de armatură, de muniţie, etc. în interiorul circumscripţiei regimentului propriu; lucrările de construcţie la clădirile de carantină şi de pază; repararea clădirilor erariale; fasonarea şi transportarea lemnelor de foc pentru birourile regimentului, pentru şcolile normale, institutele de educaţie, închisorile şi posturile de pază; curăţirea râurilor; construirea digurilor şi drumurilor principale la cordon; secarea mlaştinelor, etc.

Lucrul fără plată de folos sătesc, îl prestează grănicerii: la construirea şi întreţinerea bisericilor, locuinţelor parohiale, şcolilor, magazinelor şi fântânelor; la aprovizonarea cu lemn de foc a şcolilor şi posturilor de pază comunale; la munca pământului comun; la repararea drumurilor şi podurilor, care deservesc interesele comunei respective.

E. Despre comerț și meserii.

Grănicerii transilvani sunt admiși la orice îndeletniciri lucrative. Deci, ei pot face comerț și pot practica meșteșuguri. Statutele nu conțin dispoziții speciale în această privință. Ordonanțele ulterioare lor însă, recunosc categoric dreptul la comerț și meșteșuguri. La școlile superioare însă, grănicerii nu pot intra, fără prealabila învoire a autorității militare.

F. Despre biruri.

Dările existente în confiniul ardelean la data înființării lui, au fost menținute, dar reduse cu 1/3 parte în timp de pace. In timp de războiu, familiile mobilizaților se bucurau de scutire completă.

La vreo trei ani, după înființarea confiniului ardelean, s'a dat scutire și de impozitul pe cap. La 1 Noembrie 1801 însă, grănicerii ardeleni au fost scutiți de plata oricărei contribuțiuni, ceea ce îi deosebea de ceilalți grăniceri.

§. 4. Desființarea regimentelor transilvane.

Cu prea înalta dispoziție din 22 Ianuarie 1851, regimentele de grăniceri transilvani au fost desființate. Din trupa lor trebui să se înființeze 5 regimente de linie, iar serviciul de cordon a trecut asupra gărzii financiare. Populația civilă reîntră în rândul provincialiștilor, sub regimul unor legiuiri noui, conforme cu cerințele vremii. Reforma a reclamat o mulțime de lucrări preliminare cu privire la diferitele fonduri, proprietăți imobiliare, instituțiuni de educație și altele, încât ea s'a trăgănat aproape un an.

Desființarea nu a produs nemulțumiri în rândul populației, decât pentru motivul invocat în susținerea desființării.

S'a susținut anume la Curte, că „Regimentele săcuiești trebuia să fie desființate, pentru necredința și cerbicoasa lor rebeliune; iar regimentele românești, să fie desființate din prevedere, de frică, ca nu cumva odată să devină și acelea necredincioase și rebele“. De altfel, s'a mai zis „că grănicerii s'au bătut rău în 1849“.

CAPITOLUL V.

Organizarea administrativă confiniară.[1]

In provinciile grănicereşti nu a existat dela început un sistem administrativ unitar şi complet. Statutele de organizare şi ordonanţele care le-au urmat, au neglijat cu desăvârşire această ramură de activitate a puterii publice. S'au luat, e drept, unele măsuri cu caracter local şi temporar, dela caz la caz, spre a se înlătura neajunsurile ce se iveau. Prin ele însă, nu s'a ajuns la o normalizare completă şi generală a administraţiei de Stat.

Primul pas, spre o unificare administrativă, s'a făcut prin sistemul cantonal — Cantonssystem — pus în aplicare în anii 1783-1787 pe întreg confiniul militar croat, slavon şi bănăţean. El, împreună cu regulele care i-au urmat în cursul vremii, ne dă o icoană clară despre organizarea şi sfera de activitate a organelor administrative confiniare.

§. 1. Comunele.

Cea mai mică unitate administrativă o constituia comuna. Privită ca unitate administrativă, ea era de două categorii: comună grănicerească şi comunitate militară. Comuna grănicerească era supusă autorităţii regimentare, în circumscripţia căreia îşi avea aşezarea. Comunitatea militară, dimpotrivă, era independentă de autoritatea regimentară respectivă.

Interesele comunei grănicereşti, în Croaţia, Slavonia şi în Banat, le reprezintă bătrânii (Ortsältesten), aleşi din rândul gospodarilor, într'un număr care variază după numărul populaţiei, şi confirmaţi în această calitate de către comandantul de companie. Aleşii trebue să fie oameni cu trecut nepătat, cu ştiinţă de carte, dacă se poate, şi de preferinţă aceia care şi-au făcut serviciul militar, şi au ieşit din cadrele armatei. Ei veghează la păstrarea ordinei publice şi a bunelor moravuri în comună; administrează, sub supravegherea comandantului de companie, în-

1) Carl Bernh. Ritter von Hietzinger op. cit. II. pg. 283 şi urm. Felix Milleker: Geschichte der Banater Militärgrenze, pg. 65 şi urm. pg. 76 şi urm.

treaga avere a comunei şi dau tot concursul agenţilor la incasarea dărilor şi la rânduirea grănicerilor, pentru muncile de folos obştesc, etc.

Osebit de sfatul bătrânilor, funcţionează în fiecare comună şi un comandant al pieţii (Stations-Commandant), în grad de ofiţer, în comunele mai mari, sau subofiţer de încredere, în comunele mai mici. El este organul superior de control în raza comunei respective; transmite toate ordinele care nu au putut fi comunicate bătrânilor la raportul companiei, şi veghează la stricta lor executare.

Toate ordinele care privesc interesele comunei sau ale singuraticilor locuitori, se publică, în duminici şi sărbători, grănicerilor adunaţi, după slujba religioasă, în faţa biroului comenduirii, sau în piaţă.

In confiniul militar transilvan, administraţia comunală diferă de cea confiniară. Ea este aceeaşi, ca a comunelor de provincialişti, având primari şi juraţi în fruntea comunelor.

In comunele mixte de pe teritoriul confiniului militar săcuiesc, funcţionau doi primari: unul pentru grăniceri, altul pentru provincialişti.

Comandanţi de piaţă existau şi în confiniul transilvan.

§. 2. Comandamentul companiei.

Toate comunele situate în circumscripţia unei compănii, stau sub directa şi nemijlocita autoritate a comandamentului acesteia. Căpitanul comandant are sub ordinele sale, pentru afacerile administrative, un ofiţer de administraţie cu personalul inferior trebuincios (un plotonier, doi caporali, un scriitor şi 8 fruntaşi). In aceleaşi afaceri, el este ajutat şi de către ofiţerii de front ai companiei.

Întreaga circumscripţie poartă numele comunei de reşedinţă a comandamentului companiei. Astfel, sub numele compania Slatina, Teregova, etc. se cuprind toate comunele care aparţineau acelor compănii.

Banii comunelor şi ai bisericilor se păstrează la comandamentul companiei, ca şi toate registrele tabulare, de conscriere a populaţiei, şi întreaga arhivă a administraţiei locale.

La reşedinţă se ţin rapoarte săptămânale, într'o zi anume fixată. In această zi se concentrează la reşedinţă toţi ofiţerii

subalterni ai companiei, comandanții de piață și bătrânii satelor, spre a primi dela căpitanul comandant, toate ordinele sosite în curs de o săptămână, pe care apoi le execută sau le comunică satelor și veghează la îndeplinirea lor.

Litigiile de minimă importanță le tranșează comandantul de companie la raportul săptămânal. In cauzele mai mari, dacă nu izbutește să împace părțile, neavând atribuțiuni jurisdicționale, sesizează comandamentul de regiment pentru judecată.

Procedura la rapoartele săptămânale este publică, sumară și verbală. Comandamentul însă dresează acte despre cele susținute de părți, și despre cele hotărâte de comandant.

In confiniul transilvan, comandantul de companie, neavând atribuțiuni administrative, nu are personalul necesar de specialitate

§. 3. Comandamentul de regiment.

Intreaga activitate administrativă din circumscripția teritorială a unui regiment, se concentrează în mâinile comandantului acestuia. Pentru fiecare ramură administrativă, el are referenții săi specialiști. Așa, pentru afacerile judiciare sunt auditorii, pentru cele politico-economice, căpitanul de administrație, pentru construcții, ofițerul constructor, pentru casierie, manipulantul, etc.

Colonelul comandant al regimentului, referenții și personalul cancelariilor (ștabaliștii), locotenent-colonelul, care substitue pe comandant și în mod obișnuit și câte un maior, formează cancelaria (Ștabul) regimentului și ca atare își au sediul în orașul de reședință.

Ofițerii superiori și referenții, se întrunesc în ședințe săptămânale ale cancelariei, spre a discuta măsurile administrative propuse de referenții respectivi. Opinia referenților nu obligă pe comandant, care prezidează ședințele. Puterea comandantului de regiment apare astfel discreționară și depinde de înțelepciunea lui ca, prin măsurile ce ia, să nu se dedea la abuzuri.

In circumscripția batalionului de ciaichiști dela Titel, atribuțiunile legale ale comandanților de regimente, le exercită comandantul batalionului.

Regimentele transilvane aveau mai puțini referenți, și personal de cancelarie. Nu aveau decât auditor și manipulant. Celelalte atribuții le avea locotenent colonelul, împreună cu ceilalți ofițeri repartizați în circumscripția regimentului.

Regimentele confiniare îşi aveau reşedinţa în următoarele oraşe:

Gospic:	regimentul	No.	1,	al Licanilor,
Ottocac:	„	„	2,	„ Otoşanilor,
Ogulin:	„	„	3,	„ Ogulinilor,
Carlstad:	„	„	4,	„ Sluinilor,
Belovar:	„	„	5,	„ Craiţerilor,
„	„	„	6,	„ St. Georgenilor,
Vincovce:	„	„	7,	„ Brodului,
Gradişca Nouă:	„	„	8,	„ Gradişcanilor,
Mitrovic:	„	„	9,	„ Petruvaradinului,
Glina:	„	„	10,	sau I banial (banalist),
Petrinia:	„	„	11,	„ II „ „
Panciova:	„	„	12,	germano-bănăţean,
Caransebeş:	„	„	13,	valaho-ilir bănăţean, devenit valaho-(1838), apoi româno-bănăţean (1848),
Miercurea Ciuc:	„	„	14,	sau I săcuiesc transilvan,
Târgu Săcuiesc:	„	„	15,	„ II „ „
Orlat:	„	„	16,	„ I româno-transilvan,
Năsăud:	„	„	17,	„ II „ „

Titel: batalionul de ciaichişti,

Biserica Albă: a devenit reşedinţa batalionului ilir (devenit regimentul No. 14 sârbo-bănăţean) în urma divizării regimentului valaho-ilir, din anul 1838, în reg. valah şi batalionul ilir.

§. 4. Comunităţile militare.

Pentru promovarea intereselor culturale, industriale şi comerciale ale confiniului militar, unele oraşe au fost ridicate la rangul de comunităţi. In această calitate, ele se bucurau de unele privilegii, pe care celelalte comune din confiniu nu le aveau.

Astfel, locuitorii comunităţilor erau scutiţi de obligaţiile militare şi de traiul în comunion de casă. Administraţia comunală era încredinţată unui magistrat orăşănesc (primar şi juraţi), ales de popor, fără ca regimentul să aibă vreun drept de amestec în administraţia comunei. Din acest punct de vedere, ele erau asimilate în grad regimentelor, căci autoritatea imediat superi-

oară lor era, ca şi la regimente, comandamentul general, prin mijlocirea comandamentului brigăzii.

Regimul proprietăţii imobiliare era supus unor restricţiuni, menite să împiedece înstrăinările şi, ca urmare, proletarizarea locuitorilor comunităţii. Numai cetăţenii comunităţii puteau dobîndi imobile. Străinii nu puteau nici cumpăra nici arenda atari imobile. Pământul este al locuitorilor şi ei trebue să-l muncească şi să-i culeagă roadele. Cine nu munceşte, pierde pământul ce are; i se ia şi se dă altuia mai harnic, care să-l muncească.

Locuitorii comunităţilor sunt de două categorii: cetăţeni şi contribuenţi.

Cetăţenia este o distincţie. Ea nu se dă, decât printr'o diplomă şi numai persoanelor cinstite, harnice şi fără viciul beţiei sau cărţăşiei, etc. Osebit de acestea, candidatul la demnitatea de cetăţean, trebue să fie temeinic pregătit pentru profesiunea ce exercită, având stagiul de trei ani de pribegie în ţările Austriei sau Germaniei, şi să dispună de toate mijloacele necesare exerciţiului profesiunei.

Un cetăţean nu poate fi supus pedepselor corporale şi, ca semn distrinctiv, poartă sabia de primaplanist.

Contribuenţi sunt toţi locuitorii comunităţilor, — agricultori, comercianţi şi meseriaşi, — care, neîndeplinind condiţiunile de admisibilitate la rangul de cetăţean, nu au putut obţine diploma de cetăţean, cum şi toţi copiii cetăţenilor până la data când, prin propriile lor puteri, obţin şi ei diplomă.

Prin urmare, numai munca şi priceperea, unite cu cinstea, pot aduce cuiva onoarea de a fi cetăţean al comunităţii. Origina nu contează nimic, în viaţa publică.

La începutul organizării lor, comunităţile nu erau supuse slujbelor împărăteşti. Cu timpul însă, li s'a impus obligaţiunea de a se îngriji singure de apărarea propriului lor teritoriu şi de a ocupa cetăţile şi a le apăra, însă numai după ce şi cel de al treilea batalion de grăniceri ar fi plecat la războiu contra Turcilor. Din acest motiv, au luat fiinţă în comunităţile militare compăniile de miliţieni.

Au fost în total 17 comunităţi militare, ridicate la acest rang la epoci diferite şi cu statute de organizare nu tocmai identice.

Atari comunităţi militare au devenit următoarele oraşe: Gradişca-Veche (1748), Gradişca-Nouă (1765), Brod (1749), Vin-

covce (1765), Mitrovic (1765), Semlin (1749), Carlovic (1753), Petruvaradin (1748), Biserica-Albă (1777), Belovar (1756), Ivanic (1765), Petrinia (1765), Kostajnica (1765), Carlobago (1776), Zengg (1776) şi Panciova (1794).

Unele dintre ele au fost desfiinţate, încă la începutul veacului al XIX-lea, dovedindu-se inutile, altele şi-au păstrat privilegiile până la demilitarizarea confiniului.

§. 5. Comandamentul de brigadă.

Autoritatea administrativă superioară regimentelor şi comunităţilor militare, este comandamentul general. Intre acestea se interpune comandamentul de brigadă, cu atribuţiunea de a veghea la faţa locului asupra activităţii regimentelor şi comunităţilor, a le transmite ordinele comandamentului general, şi a controla executarea lor. Asemenea, brigada transmite comandamentului general toate rapoartele regimentelor şi ale comunităţilor, care nu pot coresponda cu comandamentul general, decât prin brigadă.

Personalul ataşat brigăzii se compune: dintr'un comisar al războiului, dintr'un ofiţer adjutant şi personalul necesar direcţiunei silvice, şcolare şi de construcţii.

Numărul şi oraşul de reşedinţă al brigăzilor a variat în decursul timpului.

Astfel, în cursul anului 1823 au fost înfiinţate următoarele:

1. în confiniul Carlstadului, s'a înfiinţat o brigadă la Gospic, căreia îi aparţineau regimentele: Licanilor şi Otoşanilor, împreună cu comunitatea militară Carlobago, altă brigadă la Carlstad, compusă din regimentele: Sluinilor şi Ogulinilor, cum şi comunitatea Zengg.

2. In confiniul Varasdinului, brigada din Belovar avea sub ordinile sale regimentele: Craiţerilor şi St. Geogenilor, cu comunităţile Belovar şi Ivanic.

3. In confiniul banilor, brigada din Petrinia se compunea din cele 2 regimente ale banilor, şi comunităţile militare Petrinia şi Costainica.

4. In confiniul slavon, brigada Vincovce avea sub ordinele sale regimentele: Gradişcanilor şi al Brodului, cu comunitatea Brod; iar brigada din Mitrovic, regimentul Petruvaradinului, batalionul de ciaichişti şi comunităţile militare Petruvaradin, Carlovic şi Semlin.

5. In confiniul bănăţean, erau două brigăzi: la Panciova, cu regimentul german şi comunitatea militară Panciova, şi la Caransebeş [1]) cu regimentul valaho-ilir şi comunitatea Biserica-Albă.

In confiniul transilvan erau 3 brigăzi: una la Sibiu, pentru regimentele româneşti, una la Braşov, pentru regimentele de săcui şi alta tot la Braşov, pentru husarii săcui.

§. 6. Comandamentul general.

Prin mijlocirea brigăzilor, autoritatea superioară regimentelor şi comunităţilor militare o constituia comandamentul general. Erau mai multe comandamente generale şi locul de reşedinţă al lor a variat.

In anul 1823 funcţionau 4 comandamente generale şi anume: la Agram, pentru confiniul militar croat unit, la Petruvaradin, pentru confiniul militar slavon, la Timişoara, pentru confiniul militar bănăţean şi la Sibiu, pentru întreg confiniul militar transilvan.

Pela sfârşitul existenţei confiniului militar, numărul lor s'a redus la 3: Agram, Timişoara şi Sibiu.

Comandamentele generale grănicereşti, ca şi celelalte unităţi subordonate lor, aveau atribuţiuni cu mult mai numeroase, decât comandamentele de acelaşi grad, ale armatei ces. reg. din celelalte provincii ale împărăţiei. Sfera lor de activitate nu se mărginea la atribuţiunile cu caracter militar. Ea era mult cuprinzătoare şi îngloba întreaga activitate a provinciei, încât generalii comandanţi erau adevăraţi guvernatori. Din acest motiv, comandamentele generale aveau 5 departamente: militar, politic, economic, juridic şi al aprovizionării.

Departamentul militar se ocupa de problemele exclusiv militare.

Departamentul politic se ocupa de chestiunile cultului, învăţământului public, agriculturii, industriei, comerţului, poliţiei şi ale salubrităţii publice.

Departamentul economic rezolva şi controla toate afacerile de bani, de socoteli, de impozite, de construcţii, de silvicultură, de lucru împărătesc şi sătesc.

---

1) După desfiinţarea regimentului 13, palatul de reşedinţă al brigadierului din Caransebeş a fost vindut Eparhiei ort. române şi a servit până azi ca palat de reşedinţă al episcopului.

Departamentul justiţiei rezolva chestiunile de ordin juridic. Departamentul aprovizionării grijea de aprovizionarea trupelor.

§. 7. Consiliul aulic de războiu.

Autoritatea supremă confiniară era Consiliul aulic de războiu din Viena. Toate autorităţile confiniare, de orice grad, erau supuse acestui consiliu. El funcţiona cu două departamente: militaro-confiniar, şi al justiţiei. Primul departament avea atribuţiuni militare, politice, economice şi administrative, iar cel de al doilea, juridice. Fiecare departament era condus de un consilier aulic, ca referent, având personalul necesar serviciului. Departamentele lucrau în şedinţe săptămânale, iar în cazuri importante, se întruneau în şedinţe plenare.

§. 8. Procedura administrativă confiniară.

Intreaga corespondenţă, dela unitatea administrativă inferioară până la cea mai înaltă şi de aci până la cea inferioară, trebuia să urmeze calea ierarhică: dela comună la companie, dela companie la regiment, dela regiment, prin mijlocirea brigăzii, la comandamentul general şi de aci la Consiliul aulic de războiu. Actele Consiliului aulic de războiu urmau aceeaşi cale în jos, la unităţile inferioare.

Procedura era cât se poate de accelerată. Incă în prima decadă a veacului al XIX-lea, cea mai îndepărtată comună grănicerească trebuia să primească răspunsul Consiliului aulic la orice corespondenţă, în termen de cel mult 6-8 săptămâni, ceea ce, pentru mijloacele de comunicaţie de pe vremea aceea, era o rezolvare foarte urgentă.

§. 9. Inspectorul general confiniar.

Afară de controlul şi supravegherea ierarhică, exercitate de către şefii respectivi, obligaţi a face inspecţii periodice în circumscripţia lor, s'a instituit, în anul 1765, şi un inspector general confiniar, cu îndatorirea să controleze bunul mers al administraţiei, să constate şi să semnaleze defectele, făcând propuneri consiliului aulic pentru remedierea relelor.

CAPITOLUL VI.

Jurisdicţia confiniară.[1]

Statutul din 1630 conţine cele dintâiu dispoziţii de organizare judecătorească. Cnejii aveau atribuţii jurisdicţionale în afacerile de minimă importanţă. In schimb, judecătorii supremi asistaţi de către 8 asesori, aveau o competenţă generală de primă instanţă, cu excepţia infracţiunilor grave, cu deosebire a celor care erau potrivnice ordinei şi siguranţei publice şi atrăgeau după sine pedeapsa sângelui. Asupra acestora, statua căpitanul districtului respectiv.

Instanţa de apel o constituia comandamentul general.

Cu timpul, această organizaţie s'a dovedit incompletă şi abuzivă şi s'a procedat la reforma ei.

Prima reformă a întreprins-o legea cunoscută sub numele de „Drepturile confiniare militare pentru generalatul Carlstadului şi al Varasdinului", din 18 Iunie 1754, completată apoi cu „Sistemul cantonal" şi ordonanţele care i-au urmat.

Din cuprinsul acestora, vom face o privire sumară asupra organizării judecătoreşti confiniare, a instanţelor de judecată, şi a competinţei lor.

§. 1. Comandamentul de companie.

Era prima instanţă de judecată, cu atribuţiuni de judecător de pace. In zilele de raport săptămânal, împricinaţii se prezentau la reşedinţa companiei, în faţa căpitanului comandant. El cerceta şi tranşa litigiile de mică importanţă (până la o valoare de 10 fl. în materie civilă, şi până la 25 de vergi pedeapsă, în materie penală).

Despre cele petrecute şi hotărîte, se dresa un proces verbal.

In litigiile, care întreceau sfera lui de competenţă, comandantul de companie, în mod obligator, îndeplinea procedura de împăciuire. Dacă reuşea să determine părţile să încheie tranzacţie, o consemna în procesul verbal de raport şi o înainta re-

---

1) Carl Bernh. Ritter von Hietzinger: op. cit. II, pg. 365 şi urm.

gimentului pentru împrotocolare. Prin împrotocolare, transacția devenea definitivă și irevocabilă.

Dacă însă procedura de conciliere nu reușea, atunci căpitanul deferea cazul tribunalului regimentar spre judecare în primă instanță. Tribunalele regimentare judecau în primă instanță, și apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de căpitan, în afacerile date în competința lui de judecată.

§. 2. Tribunale regimentare.

Inființate pe lângă fiecare regiment și pe lângă batalionul de ciaichiști, erau prima instanță de judecată. Competința lor era generală, în toate materiile și asupra tuturor persoanelor, civile sau militare, dela locotenent colonel în jos, domiciliate în circumscripția regimentului. Făceau excepție dela această regulă persoanele justițiabile de tribunalele comunităților militare și de tribunalele speciale (Judicia delegata militaria) de pe lângă comandamentele generale.

Judecătorii tribunalelor, numiți auditori, erau juriști de carieră, cu pregătire superioară în materie, și aveau grade de ofițer. Ei nu aveau independență în judecarea proceselor; judecau sub controlul, îndrumarea și la ordinele colonelului comandant de regiment. Pentru fiecare caz trebuia delegația specială a comandantului. Completele de judecată se compuneau din ofițeri, dintre care prezidentul trebuia să fie superior în grad justițiabilului.

Procedura de judecată era orală, sumară și expeditivă. Din acest motiv, părțile nu recurgeau la serviciile avocaților, care nici nu existau în confiniul militar.

In confiniul transilvan, numai tribunalele regimentelor I și 2 românesc, și numai asupra comunelor curat grănicerești, aveau aceeași competență generală, ca tribunalele regimentare croate, slavone și bănățene. Competența celorlalte tribunale transilvane, era foarte redusă, din cauza legiuirilor locale aplicabile grănicerilor săcui.

§. 3. Tribunalele comunităților militare.

In grad și cu atribuțiuni egale cu tribunalele regimentare, ele funcționau în fiecare comunitate militară.

Toți locuitorii comunității erau justițiabili de aceste tribu-

nale, cu excepţia persoanelor supuse jurisdicţiei tribunalelor regimentare sau speciale.

§. 4. Tribunalele speciale (Judicia delegata militaria).

Pe lângă fiecare comandament general fiinţa un tribunal special, distinct de curtea militară de apel. Acest tribunal forma o secţie specială a generalatului respectiv şi era prezidat de însuşi generalul comandant, sau de substitutul său.

Competenţa lor de judecată se extindea asupra tuturor ofiţerilor, de orice grad, trecuţi la pensie sau concediaţi cu păstrarea gradului, care locuiau pe teritoriul graniţei şi nu aparţineau regimentului, în circumscripţia căruia locuiau; asupra funcţionarilor civili ataşaţi regimentelor; asupra preoţilor de orice lege creştină; asupra colonelilor comandanţi de regiment sau de batalion de ciaichişti; asupra comunităţilor militare, ca instituţiuni; asupra ofiţerilor ingineri sau de artiliere; asupra supuşilor turci domiciliaţi în graniţă; asupra litigiilor care privesc fiscul, etc.

§. 5. Curtea militară de apel.

La începutul organizării lor (1787) au funcţionat trei curţi militare de apel: la Agram, Petruvaradin şi la Sibiu. Circumscripţia lor teritorială însă, întrecea întinderea unui generalat. Curţii din Agram îi aparţineau cele trei generalate croate, celei din Petruvaradin, îi aparţineau generalatul slavon şi bănăţean, iar curţii din Sibiu întreg confiniul transilvan.

Pe ziua de 1 Septembrie 1810 toate curţile s'au contopit în una singură, la Petruvaradin.

Atribuţia curţilor era de a judeca în a doua instanţă de fond toate apelurile înaintate contra hotărîrilor de primă instanţă.

§. 6. Curtea superioară de justiţie militară.

Deasupra tuturor instanţelor de judecată, exista ca instanţă a treia, departamentul justiţiei de pe lângă consiliul aulic de războiu (Hofkriegsrätliche Justitzabteilung).

PARTEA II-a.

CAPITOLUL I.

Confiniul militar bănăţean.

Banatul sub stăpânire austriacă.

§. 1. Retragerea Turcilor din Banat.

După un asediu neîntrerupt timp de 44 de zile, la 12 Octombrie 1716, cetatea Timişorii capitulă. A doua zi, Turcii o predară armatei austriace; iar în ziua de 18 Octombrie, prinţul Eugen de Savoya, în fruntea armatei asediatoare, intră în cetate. In condiţiunile de capitulare, paşa Mehmed ceru ieşirea din cetate şi pe seama „curuţilor“ unguri din oastea lui Rákóczy, refugiaţi sub scutul turcesc. Răspunsul prinţului fu dat într'o germană stricată, afară de acela, care privea pe aceşti fugari. Despre ei a scris în limba sa, italiană, spre a-şi exprima cât mai fidel gândirea: „La canaglia puo andare, dove vuole“ (canalia se poate duce, unde vrea).

Populaţia cetăţii, Români, Sârbi, Dalmatini, Armeni şi câţiva Jidovi, a rămas pe loc. Aceasta, chiar şi sub dominaţia turcească, îşi avea organizaţia ei comunală proprie şi trăia în armonie cu autorităţile şi cu populaţia turcească. Printre populaţia rămasă pe loc, nu s'a găsit niciun Ungur.[1])

Prin capitularea Timişorii, Turcii pierdură cel mai important punct de apărare în Banat. Şi-au menţinut însă poziţiile în Panciova, Cubin, Palanca Nouă şi Orşova. Dar scoaterea lor şi din acestea şi alungarea lor peste Dunăre, se prezenta ca o necesitate imperioasă, pentru apărarea frontierelor în viitor. De altă parte, organizarea provinciei cucerite, nu putea nici ea să întârzie. Pentru realizarea acestor scopuri, prinţul alese, dintre generalii săi, pe cel mai capabil şi mai agreat, de el şi de Curte, pe generalul

1) Szentkláray Jenö : Mercy kormányzata a Temesi Bánságban, pg. 6-7.

contele Claudiu Florimund Mercy, originar din localitatea Mercy, situată lângă Metz, în principatul Lotharingiei. Pe ziua de 1 Noembrie 1716 acest militar distins, organizator destoinic şi de o probitate notorie, fu numit guvernator militar şi civil al Banatului. Misiunea lui era de a scoate pe Turci din Banat şi de a reorganiza provincia.

Guvernatorul nu întârzie să-şi îndeplinească îndatoririle, ce-i impunea noua funcţiune.

La data de 4 Noembrie, porni din nou la luptă spre Panciova şi Palanca Nouă. După multă şi îndelungată vărsare de sânge, pacea dela Passarowitz (21 Iulie 1718) puse capăt ostilităţilor.

In baza dreptului armelor, Austria primi, prin tratatul de încheerea păcii: Banatul întreg până la Orşova, Muntenia până la Olt, şi Serbia dela Belgrad până la Timoc. Noul hotar, între Austria şi Turcia, se fixă: la Olt, Timoc, Morava Mică, Drina şi Sava.

Timp de 164 de ani (1552-1716), stăpânirea semilunii a distrus tot ceea ce munca constructivă a harnicului popor băştinaş a creat întru propăşirea acestei provincii, aruncând-o cu secole îndărăt, în cea mai primitivă stare. „Pe unde trece Turcul, nu creşte frunza nici fânul." Regiuni întregi au rămas depopulate, sate vechi au dispărut cu totul, iar cele rămase de pe urma urgiei, aveau puţine case de locuit. In totalul de 663 de sate bănăţene, au rămas numai 21.285 case de locuit.[1]) S'au înmulţit, în schimb, lacurile şi mlaştinile, adăpostind roiuri de insecte, care nu lăsau odihnă oamenilor şi vitelor, nici ziua, nici noaptea. „In loc de glasul poetic al privighetoarei şi de veselul cântec al ciocârliei, nu se auzea, decât croncănitul corbilor şi coţofanelor, alternând cu cântecul nocturn şi lugubru al bufniţelor şi cucuvaielor". Pomii fructiferi erau foarte rari. Principala ocupaţie a populaţiei se mărginea la creşterea vitelor şi la vânat, pe care îl adăposteau din abundenţă codrii seculari. „Afară de ceea ce producea industria casnică a Românilor, Banatul nu poseda nici-o industrie sau manufactură. Bărbaţii se ocupau cu construirea mizerabilelor bordeie, pe care le încheiau din împletituri de paie sau nuiele de salcie şi le acopereau cu un strat de pământ sau cretă, precum şi cu confecţionarea vaselor de bucătărie şi

1) Dr. Szentkláray Jenő : Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 20 şi urm.

altor lucrări de olărie, pe care ei şi azi le mai furnizează. Celalalt sex se îndeletniceşte, ca şi acum, cu prelucrarea cânepei, pe care o prepară, o toarce, ţesând din ea pânză, din care îşi fac cămăşi; în acelaşi mod procedează şi cu lâna, pe care femeile ştiu s'o vopsească în diferite feluri şi pe care apoi o transformă în îmbrăcăminte pentru întreaga familie".[1])

„Când s'au retras Turcii (1716) din Banatul Timişean, Românii au format cel puţin 80% din populaţia Banatului".[2]) Niciun singur sat unguresc nu s'a găsit în această provincie. „Satele ungureşti la marginea Ardealului, în jurul Lugojului, Făgetului şi a Caransebeşului, în epoca dominaţiei turceşti, s'au *românizat*" (sic). Şi-au păstrat însă, religia romano-catolică şi numele de familie unguresc. In rândul acestora se invocă, între altele, Slatina Timişului, din apropierea Caransebeşului. In Timişoara, afară de 12 familii de Jidovi spanioli, nu s'au găsit, decât aproape numai Români şi Sârbi. „Germani n'au fost deloc, afară de efectivul trupelor de ocupaţie şi de slujbaşii imperiali".[3])

1) Francisc Griselini: Istoria Banatului Timişan (tradusă de Nicolae Bolocan), pg. 110-111.

2) Teodor Filipescu: Voivodina Sârbească, pg. 23 (citând pe Dr. Silviu Dragomir).

3) Dr. Szentkláray Jenő: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 249 şi urm. şi Merczy kormányzata a Temesi Bánságban, pg. 26.

Iată ce spune Iosif Nowak, în cronica sa, la 1840, cu privire la originea catolicilor din Slatina: „Incă în veacul al VII-lea, Bulgarii, strămoşii Slătinarilor, au fost convertiţi la creştinism. In veacul al IX lea, când se făcu separarea bisericii orientale de cea apuseană, Bulgarii se îndreptară spre ritul oriental, având propria lor ierarhie: un patriarh la Târnova şi un episcop. In anul 1157, prin Ioan, se uniră din nou cu biserica latină. In anul 1362, când Amurat, sultanul turcesc, cuceri ţara Bulgarilor şi aşeză impozite grele asupra lor, locuitorii, în mare parte, au trecut la muzulmanism, adică la religia turcească, iar puţinii rămaşi credincioşi legii creştine au emigrat în Ungaria. Ludovic cel Mare, regele Ungariei, le-a îngăduit să se aşeze în împrejurimea muntelui Buhui, la poalele Semenicului, din Alpi, unde întemeiară, în anul 1373, satele Craşova, Clocotici, Rafnic, Lupac şi se numesc, de obiceiu, Craşoveni, deşi numele de Caraş se întâlneşte în istorie cu mult mai înainte. Mai târziu, nu se ştie în care an, se despărţiră din nou şi unii întemeiară satele Iabalcia, Nermet şi Vodnic, în timp ce vreo 250 de familii, cu aproape 2000 de suflete, au trecut Alpii spre răsărit şi aci, unde se varsă pârâul Slatina în Timiş, au înfiinţat, pe la 1526, satul Slatina. Din vechime, Bulgarii au stat sub influenţa imigranţilor slavi, au adoptat limba slavă şi au introdus-o şi în slujba religioasă, până când s'au încorporat din nou în biserica latină şi, deşi, din anul 1157, întrebuinţau în slujba religioasă limba latină, totuşi, în conversaţie, au păstrat limba slavă. Slătinarii fac excepţie, deoa-

Banatul nu şi-a pierdut caracterul etnic românesc nici după infiltraţiunile străine din epoca guvernării generalului Mercy şi a succesorilor săi. Majoritatea populaţiei a rămas cea românească. In această privinţă, este edificatoare statistica întocmită pe timpul contelui Carol de Clary u. Altringen (1769-1774), asupra populaţiei districtelor camerale, cu excepţia districtelor militarizate: Panciova, Palanca Nouă, Mehadia şi 23 de sate din districtul Caransebeşului. După această statistică:

Românii sunt în număr de	183,450
Sârbii „ „ „ „	78,780
Bulgarii „ „ „ „	8,683
Ţiganii „ „ „ „	5,272
Germanii, Italienii şi Francezii	43,201
Jidovii	363
	319,749 [1]

Statistica regiunilor militarizate, întocmită în anul 1816, se prezintă astfel:

	Slavi	Români	Unguri	Germani	Alte naţ.
Reg. germano-bănăţean	60.163	28.525	2.744	9.315	52
Reg. valaho-ilir	15.498	61.578	68	828	918
Comunitatea militară Panciova	6.107	536	28	1.727	68
Comunitatea militară Biserica Albă	1.431	568	9	2.653	76
	83.199	91.207	2.849	14.523	1.114 [2]

rece s'au despărţit de compatrioţii lor şi de peste 300 de ani trăiesc între Români şi dela aceşti vecini ai lor au luat datini şi moravuri, încât limba română le-a devenit limba maternă". (Versuch zu einer Geschichte der Slatinaer Pfarre, 1840, de Iosif Nowak, fost preot rom. cat. în Slatina; manuscrisul e păstrat la parohia rom. cat. din Slatina Timiş).

Catolicismul Românilor din Slatina datează, în realitate, din prima jumătate a veacului al XVIII-lea. In timpul luptelor cu Turcii (1738), cu ocazia unei vânători în pădurile dela Cornea, marele duce de Lotharingia, Francisc şi fratele său Carol, împreună cu suita lor, s'au rătăcit prin păduri şi era să cadă în mâna Turcilor, dacă nu-i salva sergentul de panduri Petru Vancea, care cunoştea toate potecile şi astfel i-a condus la oastea imperială, care se retrăsese pe Câmpul Fomii. Inainte de a revedea lagărul imperial, marele duce a poposit pe o stâncă, fiind istovit de puteri, şi privind în jur, deodată a observat mişcările de trupe. Bucuria lui şi a suitei a fost fără margini, căci

1) Francisc Griselini: op. cit. pg. 145.

2) Gr. Popiţi: Date şi documente bănăţene, pg. 123.

§. 2. Organizarea administrativă şi militară.

Starea deplorabilă, în care se găsea Banatul smuls din mâna despotismului turcesc, nu se putea remedia altfel, decât cu multă pricepere şi multă persistenţă din partea conducătorilor.

Primul guvernator al provinciei, generalul Mercy, propuse Curţii din Viena, în „Haupt-Einrichtungs-Werck", un plan amănunţit de organizare, care, cu mici modificări, a şi obţinut cuvenita aprobare. Dar chiar înainte de aceasta, a numit câţiva subprefecţi şi anume: la Caransebeş pe Alexandru Huniade, la Ciacova pe Ştefan Raţ, la Panciova pe Isac Dimitrovici, la Marga pe Adalbert Huniade. Despre aceşti demnitari se susţine că ar fi fost cu toţii Unguri, deşi numele lor dovedeşte contrariul. De altfel, este şi inexplicabil ca acelaşi Mercy, — despre ale cărui reforme culturale acelaşi autor, Szentkláray Jenö, susţine că numai ungureşti nu au fost, că erau departe de tradiţiile, spiritul şi sufletul unguresc,[1]) — să-şi aleagă colaboratorii subalterni tocmai din rândurile acestui popor, inexistent în întreaga regiune.

Cu o întrerupere de 3 ani (1719-1722), — cât a fost reţinut

după multe peripeţii prin codrii seculari nu mai aveau nădejde să-şi revadă oştirea. In amintirea acestei regăsiri, pe locul unde s'a odihnit marele duce şi de unde şi-a revăzut oastea, a zidit o capelă, devenită mai târziu biserica rom. cat. din Slatina. In capelă slujea la început un călugăr franciscan, care a reuşit cu timpul să convertească la catolicism o parte din locuitorii satului. Succesorii lui au continuat opera de convertire, fără a fi reuşit să convertească întreg satul, încât au continuat să coexiste catolici şi ortodocşi, fiecare avându-şi biserica proprie, până în zilele de azi. (Joh. Heinr. Schwicker: Geschichte des Temeser Banats, pg. 338, notă).

Prin urmare, după părerea cronicarului, fost preot rom. cat. în Slatina, catolicii de aci sunt de origină Bulgari; după Szentkláray, Unguri românizaţi, cu nume ungureşti (?) ca: Aghescu, Banda, Biăi, Ghera. Haţegan, Mâţu, Roiescu, etc. iar după Schwicker, ortodocşi convertiţi la catolicism.

Oricare ar fi însă originea lor, bulgară sau ungară, românizarea lor sub un regim de opresiune turcească, dovedeşte vitalitatea poporului român şi puterea lui de asimilare, chiar şi când este încătuşat. Era mai natural, ca oprimatul să adopte naţionalitatea opresorului, decât a unui cooprimat. Academicianul ungur însă, este de altă părere, deşi niciun nume de familie unguresc nu s'a găsit şi nu se găseşte în Slatina, afară de cazul, când am socoti ungureşti nume, ca cele reproduse mai sus, iar originea ungară a catolicismului lor este cel puţin îndoelnică.

1) Szentkláray Jenö: Mercy kormányzata a Temesi Bánságban, pg. 4 şi 19.

în Sicilia, luptând împotriva Spaniolilor, — Mercy lucrează necontenit şi pe toate tărâmurile la ridicarea Banatului, până în anul 1734.

Din punct de vedere administrativ, întreg teritoriul a fost împărţit în districte.

In Serbia s'au format districtele: Kljic, Krajina cu Krisina, Klocain, Kolumbac şi Omelja cu Boricka Rieca, iar în Banat: Timişoara, Cenad, Becicherec, Panciova, Ciacova, Făget, Lipova, Caransebeş, Orşova, Palanca Nouă, şi Vârşeţ. Districtul Lugoj, înglobat în acela al Caransebeşului şi districtul Almăjului sau Mehadiei, împreună cu Clisura Dunării, înglobate în districtul Orşovei, n'au fost niciodată unităţi administrative distincte. Astfel, districtele bănăţene au fost în realitate numai cele 11 amintite mai sus. [1])

In fruntea fiecărui district funcţiona un prefect (Verwalter), ajutat de un subprefect (Unterverwalter) în localităţile mai importante; iar în fruntea mai multor districte era un (Oberverwalter) prefect suprem. Oamenii cu pregătire şi cunoscători ai limbilor provinciei erau foarte puţini. Din acest motiv, aceeaşi persoană îndeplinea funcţia de prefect în mai multe districte deodată. Ca dovadă în acest sens serveşte inscripţia de pe biserica „mică" ort. română din Lugoj, ctitoria prefectului Ioan Raţ de Mehadia, care administra, la 1726, districtele Lugoj, Caransebeş şi Lipova. [2])

Satul era administrat de cneazul ales din popor, ajutat de juraţi; iar controlul şi supravegherea asupra mai multor sate o avea cneazul suprem. Intreaga administraţie se concentra la comandamentul general din Timişoara şi, din cauza caracterului ei mixt — militar şi cameral — depindea de Consiliul aulic de războiu şi de Camera Curţii din Viena. [3])

1) Leonhard Böhm: Geschichte des Temeser Banats, I. pg. 217 şi urm. Francisc Griselini: op. cit. pg. 113, Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből pg. 18.

2) Francisc Griselini: op. cit. pg. 113 şi urm., Dr. Gheorghe Popovici: Istoria Românilor Bănăţeni, pg. 308, Leonhard Böhm: op. cit. I. pg. 219. Iată textul acestei inscripţii: „Aedificata haec eclesia per me Ioannem Ratz de Mehedia supremum prefectum inclitorum districtum Lugos, Caransebes et Lippa, Anno domini 1726 die 19 Iuny". Coriolan Buracu publică, în „România de Vest" No. 171/1938, preţioase date despre Ioan Raţ de Mehadia, extrase din „Adattár Délmagyarország XVIII század történetéhez".

3) Leonhard Böhm: op. cit. I. pg. 218, Francisc Griselini: op. cit. pg. 113, Ioh. Heinr. Schwiker: Geschichte des Temeser Banats. pg. 314 şi urm. Pesty Frigyes: A Szörényi Bánság és Szörény vármegye története, I. pg. 417 şi urm.

Pentru apărarea provinciei și asigurarea comunicațiilor înlăuntrul districtelor, s'au delimitat șase circumscripții de compănii, pe cuprinsul județului Torontal, ca unități geografice distincte și anume: în Cenad, la Mocrin; în Becicherec, la Chichinda, Franiova și Melențe; în Panciova, la Botoș și Idvor. Acestea, transformate mai târziu (1726) în protocăpitanate, și-au extins circumscripțiile asupra întregului Banat. [1])

Deosebit de cazărmi și zidurile Timișorii, a căror construcție a început la 1723, pe tărâm militar, Mercy, urmărind organizarea unei forțe armate, înaintează Curții, în anul 1724, un proiect în acest sens, iar Consiliul aulic de războiu (Hofkriegsrat), — căruia urma să-i fie supusă această armată, ca supremă instanță, — a susținut călduros propunerea, dar cu oarecare amendamente. Impăratul, la 19 Octomvrie 1726, a dat cuvenita aprobare proiectului și în baza lui se înființă o armată de milițieni (Banatische Landmiliz sau Temeser Grenzmiliz). [2])

Ea se compunea din fugarii de pe teritoriul turcesc, așezați la marginile extreme ale țării. Fiecare familie de milițiean se bucura de scutire de dare timp de 1 an, primind pământ de muncă și anual câte 50 Kg sare din magazia camerală; plătea, în schimb, o contribuție anuală de 6 fl. și se obliga a face serviciul militar în orice timp și loc, formând un corp separat de administrația civilă. Milițienii primiră repartiția în compănii de haiduci, fiecare cu un efectiv de câte 140 de soldați, și în compănii de husari, cu câte 100 călăreți, așezați cu toții în posturile următoarelor 4 protocăpitanate (Oberkapitanat):

1. Protocăpitanatul Timișoara, cu 4 posturi:

1. Șanțurile *Timișorii,* 2. *Fenlac,* 3. *Cenad,* 4. *Orloslamos.* Fiecare din aceste posturi era ocupată de câte o companie de haiduci și una de husari, în total 960 de oameni.

2. Protocăpitanatul Ciacolova, cu 8 posturi:

1. *Becăi,* ocupată de o companie de haiduci și o companie de husari;

1) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből.

2) Dr. J. H. Schwiker: op. cit. pg. 35, Fr. Vanicek: op. cit. I. pg. 192 și urm. Carl Bern. Ritter von Hietzinger: op. cit. I. pg. 31, II. pg. 11, Căpitan Cervenka: raport către Reg. 13 conf. 8.II.1863, în manuscris.

2. *Patca*, ocupată de o companie de haiduci;

3. *Ciacolova*, ocupată de o companie de haiduci și o companie de husari;

4. Șanțurile *Opova-Panciova*, ocupate de o companie de haiduci și o companie de husari.

5. Șanțurile dintre *Panciova-Cubin*, ocupate de o companie de haiduci;

6. *Cubin*, cartierul general, ocupat de o companie de haiduci și o companie de husari;

7. Șanțurile de lângă *Dubovac*, pe Dunăre spre Palanca-Nouă, ocupate de o companie de haiduci și o companie de husari;

8. Șanțurile spre *Iovka*, ocupate de o companie de haiduci; în total 1720 oamenii.

3. Portocăpitanatul Hedjac, cu 3 posturi:

1. *Hedjac* (în districtul Caransebeș), șanțurile din valea Rusca, ocupate de o companie de haiduci și 40 de husari;

2. Șanțurile *Marga*, la frontiera Ardealului, ocupate de o companie de haiduci și 60 husari;

3. *Măgura*, ocupată de o companie de haiduci și 40 husari; în total un efectiv de 560 de milițieni.

4. Protocăpitanatul Mâtnic, cu 6 posturi:

1. *Mâtnic*, ocupat de 80 de haiduci și 60 de husari;

2. *Homozdie*, ocupată de 60 de haiduci și 40 de husari;

3. Șanțurile *Filipinkamen*, (în districtul Lipova), ocupate de o companie de haiduci;

4. Șanțurile *Păuliș*, ocupate de o companie de haiduci;

5. Șanțurile *Giulai*, ocupate de o companie de husari;

6. *Satu-mic*, ocupat de 60 de haiduci și 40 de husari; în total 720 de milițieni.

Efectivul întregei armate de milițieni, ofițeri și trupă, era de 4200. Grosul ei se găsea așezat în protocăpitanatul Ciacolova. Cartierul general era la Cubin, pentru ca să fie mai aproape de frontiera turcească. Intreținerea ei nu reclama nicio cheltuială dela Stat. Ofițerii și trupa primeau, în loc de soldă, pământ de cultură pentru a-l folosi.

Astfel primea:

Gradul	arător jug.	fânețe zile de lucru
1 Oberstwachtmeister (colonel)	350	80
1 Obercăpitan	300	60
1 căpitan cu cal	150	30
1 „ fără cal	130	30
1 hodnac (sublocotenent) cu cal	80	16
1 voivoda (sublocotenent) fără cal	60	12
1 cornet (stegar) cu cal	60	12
1 stegar fără cal	45	9
1 strajameșter cu cal	30	8
1 „ fără cal	26	5
1 decurion (caporal) cu cal	25	5
1 „ „ fără cal	20	4
1 husar sau muzicant	20	4
1 haiduc	18	3

Jurisdicția militară o exercita forum militare, adică membrii armatei din administrația provincială a Banatului. Infracțiunile mai grave le judeca, în prima instanță, auditorul (Landes Auditor), iar controlul și supravegherea asupra hotărîrilor pronunțate le avea administrația provincială. In materie civilă, „in rebus minoribus et magis ordinarys, quasi in prima instantia", judecau cnejii (Landjustiz), iar ca instanță de apel și, în cauze mai importante, în primă instanță, hotăra secția civilă a administrației. „In casibus vero aut delictis gravioribus, singulariter statum publicum concernentibus, als in crimine laesae Majestatis, die sach jedesmahl hiehero mit gutachten zu berichten, und Eur Kays. und Cathol. Mayest. zu Dero allerhöchsten entschliessung in unterthänigkeit nach erforderniss vorgetragen seyn wird". [1])

§. 3. Reforme economice și colonizări.

Nu mai puțin importante au fost reformele generalului Mercy pe teren agricol. [2])

Pentru promovarea agriculturii și desvoltarea altor ramuri de activitate, decât creșterea vitelor, aduse agronomi iscusiți și cu experiență din alte părți, cu deosebire Italieni. Le acordă întinse terenuri de cultură și, în felul acesta, populația băștinașă, văzând

1) Dr. Szentkláray Jenö: op. cit. pg. 144.
2) Francisc Griselini: op. cit. pg. 114 și urm.

cum se poate exploata mai rațional solul, începu să-și însușească și ea nouile metode de cultură agricolă cu diferite plante și pomi roditori.

In curând începu cultura viermilor de mătasă. Se plantară întinse livezi de duzi, edictându-se pedepsele cele mai aspre împotriva celor, care i-ar distruge sau vătăma.

Pe teren industrial, puse bazele cartierului Fabrica din Timișoara, aducând aci tot felul de mașinării pentru fabricarea hârtiei, stofei, uleiului, mătăsurilor, etc.

Bogățiile naturale însă nu puteau fi exploatate. Lipseau căile și mijloacele de comunicație pentru transportarea lor spre piețele consumatoare. Pentru înlăturarea acestui neajuns, în anul 1728, începu canalizarea Begheiului, dela Făget până la Timișoara și de aci până la Becicherec. Astfel, devenind navigabil, Begheiul urma să aibă ieșire la Dunăre și Drava, transportând produsele Banatului. In același timp, s'a început regularea cursului apelor și secarea mlaștinilor, atât de păgubitoare oamenilor și vitelor.

Roadele silințelor guvernatorului nu întârziară să se producă. Populația satelor existente a început să sporească, iar, prin colonizări de Germani, Italieni și Spanioli, sau înființat sate noui (Biserica-Albă, în districtul Palanca-Nouă, apoi Sâmpetru, Zadarlac, Besenova-Nouă, Peciul-Nou, Deta, Bruckenau, Guttenbrunn, Kudritz, Mercydorf, Barcelona-Nouă). [1]) Era normă însă, ca în cetatea Timișorii, să se așeze numai Germani catolici. Celelalte naționalități să se așeze în suburbii, dar în deosebi Jidovii să stea departe de cetate. Aceștia au inclinațiuni mai mult spre uzură, decât pentru comerț cinstit și au simpatie pentru Turci. De aceea, mai ales ei, trebue supravegheați, iar comerțul cu Turcii să-l facă numai creștinii, pentru ca să nu se răsfrângă căștigul asupra Jidovilor. [2])

Aceeaș măsură de eliminare s'a aplicat și Ungurilor. „Pe Ungur nu l-au tolerat, nu l-au voit ca locuitor în oraș. De aceea, în orașele din teritoriile recucerite dela Turci, au colonizat Nemți papistași, cu bune sentimente. Cum însă războiul cu Turcii continua, Nemții cu bune sentimente, cetățenii înstăriți nu s'au prea dorit în țara noastră. Deci, cine a venit? Au venit dintre aceia,

---

1) Francisc Griselini: op. cit. pg. 114, Joh Heinr. Schwicker: op. cit. pg. 314 și urm. Pesty Frigyes: op. cit. I. pg. 417 și urm.

2) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 138.

cari, lăsând vălul asupra trecutului lor, voiau să înceapă la noi o viaţă nouă. Aproape toţi au venit cu buzunarul gol, dar, deşi nu au adus nimic cu sine, cu atât mai mult a fost ceea ce au lăsat acasă. Unul datorii, altul soţie disgraţiată, iar altul cinstea şi-a lăsat-o acasă. Mulţi şi-au uitat în vechea patrie chiar şi numele, ca nu cumva judecătorii, în curiozitatea lor, să se amestece în afacerile lor familiare şi să-i deranjeze şi în noua patrie. Acest lucru nu li-se poate lua în nume de rău, căci ce este mai normal, decât că vulpea cu coada tăiată n'a vrut să fie văzută".[1]

§. 4. Continuarea operei lui Mercy.

Succesorii guvernatorului Mercy continuară reformele iniţiate de acesta pe teren militar. Generalul Francisc Engelshofen înfiinţă garnizoane în diferite centre ale Banatului (Becicherecul-Mare, Peciul-Nou, Ciacova, Vârşeţ, Aradul-Nou, Lugoj, Caransebeş, Mehadia, Biserica-Albă şi Panciova) şi construi cazărmi pe seama lor.[2]

---

1) Szentkláray Jenö: Mercy kormányzata a Temesi Bánságban, pg. 12, nota 1, citând pe Takács Sándor: „Budapesti Hirlap, 9.III.1905".

2) Dr. J. H. Schwicker: op. cit. pg. 67. Joh. Heinr. Schwicker: op. cit. pg. 425 şi Böhm Lenárt: Dél-Magyarország vagy az ugynevezett Bánság külön történelme, II, pg. 434, publică următoarea listă a demnitarilor din Banat:

Landeskommandierende Generäle:

Jahr. 1716: Graf Klaudius Florimund Mercy, G. d. K. später F. M. — 1734: Graf Andreas Hamilton, F. M. L. später G. d. K. — 1738: Graf Neipperg F. Z. M. — 1739: Graf Succov F. M. L. — 1740: Baron Franz Leopold von Engelshofen, F. Z. M. — 1757: Graf Harsch, F. Z M. — 1758: Graf Anton Puebla, F. M. L. — 1759: Baron Siegmund Friedrich Lietzen, F. M. L. — 1769: Graf Maximilian Mittrovsky, F. M. L. — 1775: Baron Anton Zettwitz F. M. L. — 1790: Gr. Iohann Soro, F. M. L. — 1805: Peter Duka, F. M. L. — 1810: Radivojevics Paul, F. M. L. — 1811: Br. Mecsery Daniel, F. M. L. — 1813: Br. Hager Iohann v. Altensteig, F. M. L. 1821: Andreas Schneller, F. M. L. — 1836: Gr. Maximilian Auersperg, F. M. L. — 1842: Br. Csorics, F. M. L. — 1847: Br. Piret, F. M. L. — 1849: Br. Rukavina, F. M. L. — 1850: Gr. Coronini Cronberg Iohann, F. M L. — 1859: Br. Sokcsevics Iosef, F. M. L. — 1860: Fr. Bigot de St. Quentin, F. M. L. — 1860: Gr. Mensdorf Poully, F. M. L.

Zivilpräsidenten:

Jahr 1735: Graf Perlas-Rialp. — 1769: Graf Karl von Clary und Altringen — 1774: Freiherr Josef Brigido von Brezowitza, — 1777: Freiherr Pompeius Brigido.

Festungs-Kommandanten:

Jahr. 1716: Graf Franz Paul Wallis, G. M. später F. M. L. — 1730: N.

Construcţiile militare singure nu erau deajuns pentru apărarea frontierelor. Infiinţarea de noui forţe armate, de unităţi militare era necesară, pe de o parte, pentrucă prin pacea dela Belgrad (25 August 1739) Austria pierdu Oltenia, Serbia, Cetatea Ada-Kaleh şi fortul Elisabeta, mai fu obligată apoi, să dărâme şi fortificaţiile dela Mehadia şi cetăţile de-a-lungul Dunării şi Savii (Palanca-Nouă, Cubin, Panciova, etc.); iar pe de altă parte, pentrucă şi în Banat au invadat mai mulţi grăniceri tisa-mureşeni şi fugari din Serbia, cedată Turcilor, şi cu toţii cereau adăpost şi aşezare, ca în toate celelalte provincii afectate confiniului militar.

In adevăr, decretându-se desfiinţarea confiniului militar tisa-mureşan (L.XVIII.1741), se hotărî delimitarea unui nou teritoriu confiniar la Sud, de-a-lungul Dunării.

Comisia de delimitare se compunea din: gr. Francisc Károlyi, preşedinte, gr. Anton Grassalkovics, gen. br. Engelshofen, gr. Leopold Draskovics, br. Wücher, Iosif Redl şi Ion Tersztyánszky.

Astfel compusă, ea se întruni abia în ziua de 21 Octombrie 1747 la Timişoara şi propuse următoarele comune: Divics, Belobreşca, Şuşca, Radimna, Pojejena, Maciovici, Moldova, Boşneac (Moldova-Nouă), Sicheviţa, Gornea-Liupcova, Dolni-Liupcova, Berzasca, Sviniţa, Tisoviţa, Plaviseviţa, Dubova, Horova (azi dispărută), Ogradena, Eşelniţa, Criviţa, Jupalnicul de sus, Jupalnicul de jos, Tufări, Coramnic, Topleţ, Bârza, Pecenişca, Domaşnea, Rusca, Feneş, Armeniş, Sadova, Ilova, Verciorova, Borlova, Turn, Dalci, Var, Mărul şi Marga, pentru noul confiniu militar. Işi exprimă însă neîncrederea în populaţia românească din aceste sate, pentrucă, în cursul ultimului războiu cu Turcii (1736-1739), a trecut de partea acestora, a luptat împotriva imperialilor şi a dat dovadă de necruţare

Sprung, G. M — 1732: Baron Franz Leopold Engelshofen, F. M. L. — 1740: Graf Johann Scotti, G. M. — 1747: Baron Emanuel Vogtern, G. M. — 1751: Graf Thürheim, — 1752: Graf Johann Sebastian Soro, F. M. L. — 1761: Graf Villars, G. M. — 1767: Graf Johann Soro, F. M. L. — 1791: Lebzeltern Leopold, G. M. — 1800: Peter Duka, G. M. — 1801: Martini Iosef, G. M. — 1808: Br. Festenberg Iosef, F. M. L. — 1808: Ghenedeg Iosef, F. M. L. — 1821: Br. Hager Iohann v. Altensteig, F. M. L. — 1823: Gret Carl, F. M. L. — 1827: Muemb Franz v. Mühlheim, F. M. L. — 1832: Soldner Iosef v. Söldenhofen, F. M. L. — 1837: Br. Berger-Pleisse, F. M. L. — 1844: Br. Rukavina, F. M. L. — 1849: Br. Schütte, F. M. L. — 1850: Br. Maurer, F. M L. — 1850: Fischer Carl v. See, F. M. L. — 1854: Wol Carl v. Wachtentreu, F. M. L. — 1859: Braun Carl, F. M. L.

față de populația germană și sârbă, incendiind satele și clădirile publice. Având temeri că va izbucni un nou războiu cu Turcii, comisia opiniază, ca Românilor să nu li se dea arme și nici paza granițelor să nu li se încredințeze. [1])

§. 5. Nemulțumirile Românilor și răscoala lor.

Copleșiți de seminții străine de limba, datinile și legea lor, Românii, care populau întreg Banatul, gemeau sub povara sarcinilor noului stăpân, mai rău ca pe vremea Turcilor. Din această cauză, când aceștia au intrat în Banat, — în cursul războiului ruso-turc din 1736-1739, în care Austria era alături de Ruși, — ei s'au răsculat și au trecut de partea Turcilor, luptând sub conducerea propriilor căpitani, între care era și Ianăș Bumbăcilă din Teregova. Pagubele cauzate de Românii răsculați erau mai mari, decât cele făcute de Turci. Pe toți Germanii, care le cădeau în mână, îi vindeau în sclavie. Aceasta se petrecea mai ales cu Germanii așezați în munții Orșovei și Mehadiei. [2])

Populația, când a aflat de venirea Turcilor, a evacuat satele.

„Unii Slătinari, dar mai ales din satele din jur: Ilova, Sadova, Armeniș, apoi Goleț, Bucoșnița, Petroșnița, au rămas pe loc, s'au îmbrăcat ca Turcii și, formând bande de tâlhari, săvârșeau crime în numele Turcilor, cutreerau țarinile și pădurile, jefuiau, incendiau și ucideau, unde puteau". [3]) Răscoala s'a lățit peste întreg Banatul, afară de o parte din județul Timiș-Torontal.

Reprimarea acestei răscoale a fost dintre cele mai sângeroase și barbare.

„La ordin mai înalt plecară din Timișoara, în 14 Ianuarie, sub conducerea locotenent-colonelului Nisemeuschl, 1600 infanteriști, 1290 cavaleriști și 70 voluntari miliție rasciană spre Caransebeș, ca aici să se împreune cu generalul Lentulus, care concentrase la Grădiște (l. Hațeg) 1000 cavaleri germani și 300 călăreți miliție națională ardelenească. Scopul acestor expedițiuni era pedepsirea exemplară a Românilor rebeli, nimicirea proviantului și a tuturor mijloacelor de alimentare, ca să le înnăbușească pofta de a se dușmăni cu oastea împărătească. Timpul a fost

---

1) Pesty Frigyes: A Szörényi Bánság és Szörény vármegye története, I pg. 419.

2) Francisc Griselini: op. cit. pg. 126.

3) Iosef Nowak: Versuch zu einer Geschichte der Slatinaer Pfarre, 1840, (în manuscris).

bine ales; roatele de Români erau împrăştiate, voinicii aruncaseră armele la o parte, căci fiind timp de iarnă nimenea nu s'a gândit la continuarea ostilităţilor".

„Din motiv, că locuitorii din Marga şi Mărul au tras cu foc asupra patrulelor împărăteşti, comunele acestea, la 16 Ianuarie de către seară, au fost scăldate în sânge, 50 ţărani sunt ucişi, iar satele dimpreună cu mijloacele de subsistenţă sunt prefăcute în cenuşă (bis 50 Bauern niedergemacht, die Orter nebst Subsistenz in Asche gelegt)".

„In 17 Lentulus înaintă până la Ohababistra şi pârjolind satele Crâcima, Mal, Cireşa, Bistra şi Ohaba, ucise locuitorii după exemplul de mai înainte. D'aci plecară a doua zi (18 Ianuarie) 200 călăreţi germani şi atâta miliţie transilvăneană spre Caransebeş, unde „lotrii şi tâlharii" crezându-se în siguranţă, se adunară în mare număr la târgul de săptămână. Ostăşimea imperială, întâmpinând aici rezistenţă, ucise până la 300 de „sceleraţi", 2 ianiceri şi puse mâna pe o turmă de oi, care se recvirase pe seama Turcilor".

„Cronica lui Stoica ne descrie măcelul dela Caransebeş în următorul chip: „Urâta faptă a Românilor, seimeni turceşti dela Logoj până la Slatina, Cărăşovenii, Pogonicenii cu Teregovenii, ce au ajutat Turcilor în anul 1738 să astupe drumul cheii Teregovei, ca oastea împărătească în Mehadia s'o închidă şi alţi lotri, curuţi d'alui Rákóczy, ce erau pe apa Bistra, în Chizătău şi în alte sate, jucau-cântau: „Ţine Doamne tot aşa, nici cu Turcul, nici cu Neamţul" care aşa s'a răsplătit: în Noembrie 1738, joia în Caransebeş zi de târg, pe poruncă regimentele de raitări (călăreţi) husari plecând, spre amiazi, Caransebeşul cu târgul său de toate părţile făr' de veste lovind, oameni, femei copii, fete, preoţi negustori, în biserica românească şi nemţească, ce la Franciscani scăpase, cu ei împreună, ascuţitului sabiei şi a puştilor jertfă s'au dat, biserici şi case focul le-a mistuit, d'aci regimentele au plecat către Caraşova, aşa au lucrat şi încoace până la Slatina, au tăiat şi au ars, ca să se pomenească".

„Din Caransebeş Lentulus a trimis ostăşimea prin comunele vecine, ca să recvireze furaje şi de cele trebuincioase pentru armată. Execuţiunile nu s'au făcut fără vărsare de sânge. Aşa d. e. militarii trimişi la Bănia (?) numai după o luptă grea au fost în stare să-şi îndeplinească misiunea".

„In 22 se împreună la Caransebeş ostăşimea din Timişoara

cu cea ardelenească. Un detaşament de miliţie e trimis iarăşi asupra Băniei; acesta de astă dată, ucigând la 20 „lotri", respinse „rebelii" din întăriturile lor. Şi coloanele timişeane distruseră prin foc cuiburile răsvrătitorilor şi uciseră pe cei ce li s'au opus. Au fost ucişi prin sate şi prin păduri 215 ţărani; mulţi au fost prinşi şi escortaţi la Timişoara".

„Rebelii şi lotrii", adunându-se într'aceea în cete, stricară podurile, săpară şanţuri şi se înconjurară cu întărituri, din care numai după lupte sângeroase au fost alungaţi. Aşa s'a întâmplat la Slatina (23 Ianuarie) unde Românii din culmea dealurilor ziceau ostaşilor: „Să se care din ţara lor, căci dânşii nu se vor supune". 400 călăreţi germani, 6-700 infanterişti şi cavalerişti rasciani, se încăerară la Slatina cu ţeranii, pe care numai după multă vărsare de sânge îi alungară din poziţia, în care s'au întărit. Intre morţi a fost şi primarul satului. După terminarea luptei, căzură soldaţii asupra satului şi-l nimiciră, dimpreună cu mijloacele de subsistenţă; tot aşa s'a procedat cu satele Goleţi Petroşniţa, Bolvaşniţa şi Borlova, pentrucă toate erau cuiburi notorice de lotrii. In toate satele numite au fost cantităţi enorme de furaje, dar toate, câte s'au aflat, au fost prefăcute în cenuşă".

„Din Caransebeş a plecat Nisemeuschl cu 1500 ostaşi peste Ticvani şi Vârşeţ şi Moldova, având ordin să proceadă cu aceeaşi vigoare faţă de locuitori şi numai atunci să cruţe, când locuitorii se predau fără rezistenţă şi dau chezăşie. La tot cazul însă mijloacele de subsistenţă sunt a se nimici".

„Trupele ardeleneşti şi Lentulus luară calea către Tincova, iar cele bănăţene spre Gavojdia. In 26-lea căzu Syocz, adică Jdioara, care comună era considerată ca cuibul principal al „tâlharilor"; după ce îşi potoliră setea în sângele locuitorilor şi sparseră satul, Lentulus plecă cu asemenea execuţiune asupra Criciovei. D'aci trupele se puseră în mişcare către valea Begheiului; o parte ocupă Coşteiul, cealaltă satele Bujor şi Ohaba".

„Cruzimi neauzite s'au comis în Luncă [1]) pentrucă aici se ţineau tâlharii cei mai vestiţi şi pentrucă numai prin încordarea tuturor forţelor disponibile a fost ostăşimea în stare să cuprindă acest ţinut. După delăturarea baricadelor de copaci, cu care se înconjuraseră „rebelii şi lotrii", plecară în 28 Ianuarie din Logoj

1) Este vorba de Lunca Lugojului, cuprinzând satele: Silha, Coştei, Balinţ, Boldur, Jabăr, Sârbova, Sinersig, Racoviţa, Hitiaş şi Dragşina (P. Drăgălina op. cit. III, pg. 215 nota 1).

3 coloane spre Luncă. Prima a condus-o locotenent-colonelul Madocza către moara românească din Budinţi, a doua a plecat spre Ohaba (a se înţelege Ohaba Jabăr); iar a treia a condus-o maiorul husarilor Károlyi pe drumul ce duce d'asupra morii împărăteşti. Deşi „tâlharii şi rebelii" au fost dispărut la apropierea coloanelor, totuşi, fiindcă afară de nişte obiecte de ale Nemţilor ostăşimea n'a aflat pradă, s'au pustiit satele şi au fost ucişi prin păduri la 200 bărbaţi şi femei. O parte a proviziunilor a fost nimicită în ziua aceea şi în cea următoare, iar cealaltă s'a folosit pentru alimentarea ostăşimei. Cu ocaziunea execuţiunei din 29 Ianuarie, s'a aflat la moara împărătească corespondenţa referitoare la revolta Românilor, şi între alte multe victime a căzut jertfă şi preotul din Topolovăţi, constatându-se că a fost partizan al „Architâlharului Nicolcea". Regretăm, că nu cunoaştem mai de aproape referinţele numitului Nicolcea, care, ca şi Bumbăcilă din Teregova, a avut la tot casul oarecare rol de conducător în revolta Românilor Bănăţeni".

„In aceeaşi zi, a fost cuprins satul Desch, un cuib de lotromani, pururea duşmănoşi cu Nemţii; 60 de locuitori sunt ucişi şi satul prefăcut în cenuşă. Tot astfel s'a întâmplat la Balinţ".

„In 30 Ianuarie Lentulus trimise miliţia ardelenească către Făget, ca să se pedepsească mai multe sate după exemplul stabilit la Deş. Cu ocaziunea aceasta au fost scăldate în sânge comunele: Hauzeşti, Drinova şi Uzesti. Satul din urmă a fost pedepsit atât de cumplit, încât d'atunci Uzestii dispare de pe suprafaţa pământului".

„Se raportează în fine, că expediţiunea trimisă către Moldova, luând steagul dela „rebeli", a purces cu aceeaşi asprime. Victime nenumărate şi sate prefăcute în cenuşă arătau calea bătută de ostăşimea lui Nisemeuschl. Mâna sa brutală o simţiră acum chiar şi locuitorii Almăjului".

„In monografia Vêrşeţului, se arată că la 21 Ianuarie a fost trimis din nou un detaşament puternic de miliţie germană, ungurească şi sârbească spre Sudul Banatului şi că la apropierea acesteia mulţi rebeli, trecând peste Dunăre, s'au mântuit în Sêrbia. Nu departe de Iasenova însă, la 4 Februarie, se lovi protocăpitanul sêrb Stanissa Marcovics cu o roată de 250 de Români, în fruntea cărora fâlfăiau 3 steaguri. Românii fură învinşi, 50 de inşi dimpreună cu Iacob, unul din răzvrătitorii de căpetenie, remaseră morţi pe câmpul de luptă, iar 7 prizonieri s'au trimis la Belgrad

în castrele împărăteşti. Ţinându-se Markovics de călcâiul rebelilor, îi lovi din nou la Subotiţa şi la Cruciţa, ucise 29 de indivizi; restul află scăpare prin pădurile munţilor din vecinătate".

„Paginile crunte ale „ziuariului" se încheie la 14 Februarie, cu nimicirea totală a unui detaşament, trimis de Lentulus asupra Vârşeţului. O mie de „rebeli" atacară în apropierea acestui oraş ostăşimea împărătească şi tăindu-i retragerea, husarii au scăpat până la 16, iar voluntarii căzură biruiţi de armele acelora, pe care îi prigoneau; un singur corporal şi 10 feciori scăpară teferi".

„Din notiţele acestui ziuariu se constată, că revolta Românilor era extinsă peste întreg comitatul Caras-Severin, ba şi asupra unor părţi considerabile ale Timişului. Putem zice, că porţile capitalei Banatului au fost sguduite de ţipetele de răzbunare ale unui popor asuprit. Revolta fu înnecată în sânge. Cavaleria împărătească, aruncându-se mişeleşte asupra Românilor, într'o lună de zile, bătu drumurile dela„ Poarta de Fier ardelenească" până la Dunăre şi dela Timişoara până la Slatina, prefăcu în cenuşă o mare parte a satelor, ucise fruntaşii şi pe cei mai voinici ai satelor, lăsând în timp de iarnă bătrâni neputincioşi, mame, soţii şi copii fără căpătâiu, pradă foamei şi a gerului cumplit". [1])

Inainte de răscoală, abuzurile şi fărădelegile administratorilor au dat naştere la numeroase reclamaţii. Mercy însăşi este acuzat la Curte, în anul 1718: „der Her Gral Mercy hat 170 Pferdt, 130 Ochsen, 132 Bedinte, 6 Jager mit 150 Hunden, dieses ales muss das Land aushalden. Über alles diese Hat Er Vorn Jahr vor sich qua commandirend Gral 12.000 fl. genomen". [2])

Inainte vreme, „pe când stăpâneau Turcii aici — se spune într'o plângere — ne-a fost îngăduit, în fiecare sat, după datina locului, să facem şi să vindem şerbet şi rachiu, întăritor al iobagului prea trudit. Acuma însă ramura aceasta a industriei s'a concesionat Jidovilor din Timişoara, [3]) dela cari numai cu bani grei putem să ne cumpărăm beuturile, deşi învăţăturile credinţei

---

1) P. Drăgălina: op. cit III, pg. 210 şi urm. în acelaşi senz şi Pesty Frigyeş: A Szörényi Bánság és Szörény vármegye története, I, pg. 149 şi urm.

2) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 143.

3) Contractul încheiat pe 6 ani la 4 Noembrie 1717 cu jidovii, fraţii Iacob şi Abraham Köppisch din Presburg, acordă acestora dreptul exclusiv de a construi o fabrică de bere şi rachiu în Timişoara şi interzice vânzarea acestor beuturi fără voia concesionarilor. (Dr. Szentkláray Jenő: op. cit. pg. 144, nota 2).

noastre ne opresc a gusta din ceea ce prepară un Jidov; osebit de aceasta, ne este impus să cărăm anual, cu vitele noastre, lemnul necesar acestor Jidovi, o cantitate mare de lemne de foc şi suntem siliţi a ne ruina vitele, fără vreun creiţar ban sau plată".

Robota este cu mult mai grea ca pe vremea Turcilor; fiecare slujbaş are pretenţiuni de clacă.

„Preoţimea română şi sârbă, cu toată familia, era pe timpul Turcilor scutită de robotă, de dare pe bani şi de zeciuială, acuma însă, i s'au mai impus incartiruiri militare şi pe deasupra e tratată cu cele mai umilitoare vorbe, pe care le îndurăm cu durere împreună cu ea, ceea ce nici necredincioşii de Turci nu ne-au făcut".

„Se mai plâng apoi că pentru clădirea locuinţelor şi pentru ridicarea caselor lui Dumnezeu, nu le este permis să taie nici lemne din pădure, căci pretutindenea s'au instituit silvanişti, care le sechestrează bărzile şi securile. Prăsirea vitelor cornute stagnează; oficianţii şi ofiţerii mănâncă numai carne de viţel şi dacă ţăranul zice că preţul de 2 fl., care de regulă se plăteşte de cap, e prea mic, averea i se ia cu puterea. Sunt constrânşi a lucra gratuit la restaurarea cetăţilor şi la zidirea fortificaţiilor şi, ceea ce este mai mult, nici de mâncare nu li se dă".

„Poruncitori, domni şi stăpâni sunt atâţia, că nu ştim de cine să ascultăm, — dass wir eigentlich nicht wissen, von wem oder welchem allein zu dependiren haben, wo unter den Türcken doch nicht mehre, ausser unter einen gestanden".

„Poporul de rând, îndeosebi cel din regiunea Dunării de jos, n'are nici ce să mănânce, nici recoltă, nici furaje şi nici vite, căci Tătarii, chemaţi întru ajutorul Turcilor (1717), au pustiit teribil regiunea. Au încendiat satele şi au dus în robie grea cea mai mare parte a locuitorilor".

„Poporul n'a avut încă atâta răgaz, ca să-şi poată reclădi casele arse, ci e silit să petreacă iarna în colibi mizerabile şi crapă, ca dobitoacele, de foame şi de frig şi totuşi n'are odihnă. Dimpotrivă, i se ordonă să ardă var, să taie piatră, să ardă mii de stânjeni de cărămidă, unii să taie şi să aducă lemne de construcţie, alţii câte 100.000 de şindrilă. — Districtele Caransebeş, Orşova, Almăj, Lugoj, Vârşeţ şi Palanca-Nouă au ajuns la sapă de lemn". [1])

---

1) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 144 şi urm.

Administraţia militară, prin urmare, n'a inaugurat o epocă de progres şi bunăstare generală.

Cnejii, adunaţi la Cornea pentru conscrierea populaţiei (1741), arată şi ei motivele, pentru care s'au închinat steagului fără cruce. „Domnii din Timişoara, între altele, au zis cnejilor: De ce voi sfântului steag cu cruce n'aţi fost credincioşi, iar steagului fără cruce v'aţi închinat?". Cnejii au răspuns: „Steagurile cu sfânta cruce trei ani toate bucatele şi verdeţurile câmpului nostru ni le-au mâncat şi grea foamete am răbdat; în păduri coajă de cer am mâncat, iar viind steag fără cruce, (Turcii), adunând satele, le-au împărţit bucate şi seimeni cu simbrie, care au voit, s'au pus". [1])

Se mai plânge poporul împotriva jurisdicţiei excesiv de aspre, încât abia mai îndrăsneşte să-şi caute dreptatea. [2])

Indată după terminarea războiului, Engelshofen, printr'un raport adresat Consiliului Curţii (1739), confirmă starea deplorabilă, în care se sbate poporul bănăţean. Intre altele, el scrie: „Că sărmanii supuşi din Banat, fără să mai poată răsufla, după ultimele opresiuni, sunt din nou extrem de asupriţi şi impuşi la contribuţiuni exorbitante; prea înalta slujbă a Majestăţii Voastre Imperiale cere, acum mai mult ca oricând, a păstra acest popor în mulţumire şi prin aceasta a asigura mai mult graniţa de acolo; este cu atât mai nemotivată apăsarea acestor oameni, cu cât ei înşişi sunt gata la prestaţiuni atât de mari, precum o devedeşte anexa, pe care de sigur nici un supus în Austria nu le-ar achita. Răul cardinal care a bântuit până acum în această provincie şi a pricinuit fatala revoltă, rezidă mai ales în faptul că la perceperea contribuţiunilor, de care depinde în mare parte buna sau reaua stare a unei ţări, nu se respectă nicio regulă, ci totul s'a făcut după bunul plac al unuia sau altuia, cari n'au pătruns în deajuns lucrurile, sau au voit chiar să-şi facă merite din sângele supuşilor". [3])

In atari împrejurări de fapt, zugrăvite cu atâta măestrie, un popor, ale cărui tânguieli nu găseau ascultare, nu putea decât să-şi facă singur dreptate, ridicând arma împotriva asupritorului.

1) P. Drăgălina: op. cit. III, pg. 219, citând din manuscrisul protopresbiterului Nicolae Stoica de Haţeg.

2) Dr. Szentkláray Jenö: op. cit. pg. 145.

3) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 154.

Oricâtă bunăvoinţă ar fi avut Curtea din Viena şi oricât de salutare ar fi fost ordinele ei, ea n'a putut să pună capăt unei stări deplorabile, ce părea fără de sfârşit. Curtea nu cunoştea starea poporului, pentrucă nimeni nu o informa. Rapoartele administratorilor erau pline de neadevăruri şi injurii la adresa „tâlharilor" de Români. Graf Perlas, de pildă, spre a-şi ascunde propriile jafuri şi fără-de-legi şi spre a para jalbele Românilor, nu-i trata, în rapoartele sale către Curte, decât cu epitetele de „tâlhari", „trădători", „rebeli".[1] Curtea n'auzea şi nici n'avea cum să audă strigătul de jos, şi abuzurile au continuat decenii în şir.

Maria Therezia, sesizată de un memoriu subscris şi de generalul Soro, în care se reeditau abuzurile administraţiei bănăţene, hotăreşte, în anul 1767, să-l trimită pe fiul său, Iosif II-lea, în Banat, cu misiunea de a se convinge personal de starea de aci, să-i raporteze apoi şi să-i supună şi un plan concret de remediere a relelor.

Vestea venirii lui Iosif al II-lea în Banat a produs panică şi îngrijorare în rândul administratorilor. Sosit la 20 Aprile 1768, timp de o lună de zile, cutreieră întreaga provincie, cercetează personal şi amănunţit toată organizarea şi modul ei de funcţionare, ascultă o mulţime de ţărani, care îi confirmă verbal tot ceea ce conţinea memoriul şi descrie apoi într'un jurnal, condus de unul din însoţitorii săi, anume gr. Nostitz, în mod fidel, toată grozăvia ce a constatat.

Este profund mâhnit de felul cum se distribue dreptatea. „Pare de necrezut ca o judecătorie să pronunţe, într'un trimestru, sentinţe împotriva a 60-70 de delicvenţi, ceea ce este un număr atât de mare, încât răul trebue neapărat îndepărtat. Românii sunt părtaşi la o tratare rea, adesea sunt siliţi a-şi părăsi casele şi a ceda altora moşiile lor şi a trece altundeva, pentru aceea mai vârtos emigrează... Călătorind pe malul Mureşului, spre Căpălnaş, Românii din aceste ţinuturi, pe care îi speriară cu urmările triste ale vizitei Impăratului, că vor fi înrolaţi în armată şi vor plăti biruri mai grele, au fugit cu toţii din sate, peste hotar, în Ungaria ori s'au ascuns în păduri. Dar, pentru ca Impăratul să aibă totuşi cu cine sta de vorbă, — după ce Românii băştinaşi au

---

1) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 201. Böhm Lénárt: op. cit. II, pg. 98.

fost alungaţi, — administraţia transportă aci colonişti germani dela Guttenbrun, o distanţă de 7 mile". [1])

Intre 14 şi 17 Mai 1768, Iosif al II-lea vizitează Timişoara şi, stând de vorbă cu fiecare demnitar în parte, îşi notează personal impresiile. Era acum în clar cu tot ceea ce se petrece. Administraţia era împărţită în tabere, după cum îi dicta fiecărui slujbaş interesul material. Toţi ar vrea să comande şi nimeni să se supună: „Aşa nu se mai poate sau totul se distruge. Bessere Verwalters und räthe, denn erstere sind sehr ohnerfahren und mit Schreibereyen überhäuft, andere in zanck und unordnung, dicke Köpf und ein kurtzes gesicht". [2])

Prin urmare, nu rapacitatea, cum se susţine de unii, [3]) ci fără-de-legile administratorilor opresori au mânat pe Români în tabăra turcească, iar cauzele revoluţiei n'au încetat nici după reprimarea ei, încât însuşi Iosif al II-lea, după 30 ani, le confirmă.

§. 6. Infiinţarea miliţiei bănăţene.

Dar, întârziind să ia fiinţă confiniul militar bănăţean, nu înseamnă că pe terenul organizării militare în Banat s'a renunţat la orice activitate.

Chiar înainte de întrunirea comisiei de delimitare, baronul Francisc Leopold von Engelshofen primeşte însărcinarea de a înrola într'un corp miliţienii înfiinţaţi de Mercy. El procedează întâi la conscrierea voluntarilor, pe cari cnejii supremi ai Banatului i-au oferit împărătesei Maria Therezia şi cari au luptat, sub comanda căpitanului Simbschen, într'un batalion al lor propriu, în războiul de succesiune la tron. In timpul campaniei, numărul lor a sporit simţitor, prin noui înrolări şi, spre a pune stavilă acestei sporiri, după întoarcerea în patrie, Engelshofen i-a împărţit în 4 companii de haiduci şi 2 companii de husari şi i-a aşezat în prediile nelocuite din districtele Lipova şi Panciova (1746-1747), iar mai târziu şi spre malul Tisei. Noua unitate militară, cu protocăpitanatele şi posturile dinlăuntrul lor, se numi „Banater Landmiliz", mai târziu „Landesbataillon" şi era supusă administraţiei

1) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 203.

2) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 206.

3) Fr. Griselini: op. cit. pg. 126; Leonhard Böhm op. cit. I, pg. 246.

civile până în anul 1751, când a trecut sub administrația militară.[1])

Demilitarizarea confiniului tisa-mureșan a produs mari nemulțumiri în rândurile grănicerilor de aci. O parte din ei, în anul 1751,[2]) sub conducerea căpitanilor Horváth și Tököli-Popovici (Tekelia-Tukelia) a emigrat în Rusia, întemeind guvernămintele Sârbia-Nouă și Sf. Elisabeta, iar cealaltă parte (vreo 2400 familii de Sârbi și Români)[3]) a pătruns cu forța în Banat.

Patenta imperială din 23 Octombrie 1751 le asigură acestora din urmă respectarea tuturor privilegiilor ce au avut până atunci, dreptul de opțiune între statul civil și militar (Contribuenten-oder Militärstand), scutire de impozite pe termen de 3 ani, pentru a le înlesni așezarea spre Sud, pământ de muncă suficient pentru ei și familiile lor; iar, prin edictul din 29 Ianuarie 1752, administratorii districtelor sunt încunoștințați că ofițerii și căpitanii miliției ilire depind de prezidentul administrației bănățene, că milițienii sunt supuși jurisdicției propriilor lor ofițeri, interzicându-se orice abuz față de ei. Totodată, sunt somați tisa-mureșenii, să fie pașnici, să se abțină dela orice uzurpațiuni a moșiilor altora și să aștepte în liniște, până când li se vor indica locurile de așezare în Banat.[4])

Convențiunea din 28 Octombrie 1752 fixează drepturile și îndatoririle milițienilor. Ea a fost publicată acestora adunați în cerc, iar după publicarea ei au jurat să o respecte.

Dispozițiile convențiunii sunt următoarele:

1. Exceptându-se ofițerii și subofițerii, fiecare va plăti anual casieriei camerale din Timișoara 4 fl. capitație (Personal-Kopf),

---

1) Fr. Vanicek: op. cit. I, pg. 513 și urm. Dr. J. H. Schwicker op. cit. pg. 67 și urm. Carl Berh. Edlen von Hietzinger: op. cit. II, pg. 22.

2) Dr. J. H. Schwicker: op. cit. pg. 76 fixează numărul lor la 100.000 suflete, Dr. Szentkláray Jenö: op. cit. pg. 172 spune: „mai multe mii", iar după alții 30.000. Acești emigranți au dat în Rusia satelor în care s'au așezat aceleași nume pe care le-au avut satele din care au plecat și anume: Cianad, Pecica, Ciongrad, Vârșeț, Cubin, Panciova, Zigmond, Slankamen, Camenița, Vucovar, Martonioș, Canija, Zenta, Bece, Moșorin, Sf. Tamaș, Zombor, Subotița, Varașdin și Glogovăț. Din ei s'au format 5 regimente de infanterie și unul de cavalerie, luând parte alături de Ruși la războiul din 1756-1763.

3) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyaroszág ujabb történetéből, pg. 75.

4) Fr. Vanicek: op. cit. I, pg. 582 și urm.

3 fl. dare pe venit (Facultäts oder Vermögenheits-Kopf) drept taxă terestrală; şi pentru ca nici erarul şi nici miliţia să nu fie păgubită, se va face conscripţia în fiecare perioadă de 3 ani.

2-o. Miliţia este obligată a-şi procura sarea, berea şi ţuica dela fabricile şi oraşele montanistice ale Coroanei şi

3-o. a trimite trupa necesară, atât la Timişoara pentru siguranţă şi alte gărzi, cât şi la posturile graniţei şi oriunde va dispune administraţia, dar în asemenea cazuri ofiţerul primeşte 18 kr. la zi, un vagmistru sau strajameşter 9 kr., iar soldatul, inclusiv pâinea, 5 kr. pentru întreţinere.

4-o. In timp de războiu, dacă se cere, această miliţie prestează slujbă ostăşească, pe spesele proprii, în Banat şi în afară; dacă însă este inspectată şi preluată de Comisariatul de războiu, atunci, tot timpul cât stă în campanie, este supusă jurisdicţiei Consiliului de războiu şi ordinelor generalilor comandanţi, plătită şi întreţinută din casieria operaţiunilor de războiu (Feldoperations-Cassa), ca şi trupele naţionale regulate.

5-o. Cât timp miliţia e în campanie, gospodăriile sunt scutite de orice taxă terestrală, pentru ca, în orice caz, dacă bărbaţii cad în faţa inamicului sau rămân invalizi, Corpul miliţiei să poată procura din aceste economii întreţinerea văduvelor, orfanilor şi a invalizilor pe toată viaţa.

6-o. Pentru mai buna subsistenţă a acestei miliţii, dela primul ofiţer până la ultimul ostaş, ea se împarte, după efectivul ei, în 6 companii şi se aşează în următoarele predii şi sate, măsurate geometric, unde, după voie, muncind pământul şi crescând vite, se poate bine hrăni ea şi familiile ei şi anume :

Pentru compania I-a: Franiova, Carlova, Cuman ;
Pentru compania II-a: Chichinda Mare şi Chichinda Mică ;
Pentru compania III-a: Mocrin, Iosefova, Cherestur ;
Pentru compania IV-a: Melenţe, Tarras ;
Pentru compania V-a: Idvor, Leopoldova ;
Pentru compania VI-a: Botoşeni, Marinovosello, Syge. [1])

Punerea în posesiune s'a făcut în cursul anului 1753. In acest timp fiinţa în Banat şi batalionul bănăţean (Simbschen), înfiinţat de baronul Engelshofen. Comisia aulică, însărcinată cu aşezarea tisa-mureşenilor, fu îndrumată să desfiinţeze acest

1) Dr. Szentkláray Jenő : Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 198 nota 2.

batalion, iar din trupa care nu ar voi să se dedice culturii pământului, să formeze 2 companii pentru apărarea Dunării, Almăjului şi a oraşelor montanistice. Aceste 2 companii au fost aşezate în Ocrugliţa, Potoc şi Rebenberg.

Astfel luară fiinţă în Banat, în anul 1753, următoarele opt companii:

Comp.	Franiova,	cu efectiv	de	578	oameni
„	Chichinda Mare	„	„	640	„
„	Mocrin	„	„	540	„
„	Melenţe	„	„	530	„
„	Idvor	„	„	327	„
„	Botoşeni	„	„	400	„
„	Potoc	„	„	335	„
„	Ocrugliţa	„	„	231	„

Trupa se compune din haiduci şi din husari, având fiecare dreptul a se substitui în timpul serviciului cu alt bărbat. Ofiţerii primesc solda, parte în bani, parte în pământ de cultură. Subofiţerii primesc pământ de muncă, nu plătesc dare, dar nu au nici soldă. Trupa, dimpotrivă, plăteşte dare şi face, cu mâncarea şi hainele de acasă, serviciul în circumscripţia companiei.

In aceste condiţiuni, instituţia prezenta avantajul că totdeauna dispunea de efectiv complet, ba chiar şi supranumerar şi, în acelaşi timp, plătea statului impozite cu cari se acopereau soldele ofiţerilor, cum şi scăderile de venituri, ce s'au produs în urma cesiunii prediilor. [1])

Paza ordinei şi a siguranţei publice o făceau, în districtul Caransebeş şi Orşova, plăieşii, o instituţie asemănătoare miliţiei. Paznici ai plaiurilor munţilor, ei se recrutau din elementele cele mai vrednice de încredere şi aveau, mai ales, însărcinarea de a urmări hoţii şi contrabandiştii în timpul verii. Numărul lor era nedeterminat şi, îndată ce cădea zăpada, erau lăsaţi la vatră. Pentru serviciile lor, primeau soldă şi hrană în bani. [2]

1) Pesty Frigyeş: A Szörényi Bánság és Szőrény vármegye története, I, pg. 421 şi urm. Fr. Vanicek: op. cit. I, pg. 585 şi urm.

2) Pesty Frigyeş: A Szörényi Bánság és Szőrény vármegye története, I, pg. 423, Fr. Griselini: op. cit. pg. 124, Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 199.

CAPITOLUL II.

Infiinţarea regimentelor.

§. 1. Lucrări pregătitoare.

In scurtă vreme după înfiinţarea ei, miliţia s'a dovedit improprie scopului pentru care a fost creată. Iminenţa pericolului unei invazii turceşti în Banat, a atras după sine, în anul 1762, inspectarea ei. Rezultatul a produs îngrijorări. Administraţia provincială i a neglijat instrucţia, iar disciplina trupei lăsa de dorit, încât nu i se putea încredinţa nici serviciul de garnizoană în Timişoara. Asemenea, nu putea îndeplini în mod normal nici serviciul de cordon, deoarece circumscripţia primelor şase companii era prea îndepărtată de a celor două din urmă, iar aceste două erau fără nici o legătură teritorială între dânsele, împrăştiate în munţii Sud-Estici ai Banatului. [1])

Aceste constatări au evidenţiat necesitatea grabnicei realizări a proiectului de militarizare a Banatului de Sud, cuprins în legea XVIII.1741. De data aceasta însă, un nou obstacol îi sta în cale. Incă din 17 Iulie 1759 Banatul era ipotecat pe 10 ani băncii „Wiener Stadt-Banco Institut" pentru 10 milioane fl. şi ca atare supus autorităţii lui „K. K. Ministerial-Hof-Bankodeputation" în toate afacerile publice, politice, provinciale, camerele, ecleziastice, militare-mixte, contribuţionale, împreună cu justiţia civilă şi criminală, precum şi în serviciul sanitar şi miliţian, cu respectarea însă a legilor existente. Trebuia, prin urmare, să intervină un acord prealabil între administraţia provinciei şi Consiliul de războiu, pentru defalcarea teritoriului confiniar, de lângă Dunăre şi trecerea lui sub administraţia militară cu organizare identică, cu aceea a confiniului croato-slavon. Acordul n'a întâmpinat nicio greutate. El s'a desăvârşit în prima şedinţă, încât trecerea acestui teritoriu sub administraţia militară s'a fixat pe ziua de 1 Mai 1764. In compunerea noului confiniu militar urma să intre o unitate de colonişti germani şi una iliră. [2])

1) Fr. Vanicek: II, op. cit. pg. 181 şi urm.

2) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 194 şi urm., Fr. Vanicek op. cit. II, pg. 183 şi urm., Dr. J. H. Schwicker: op. cit. pg. 123 şi urm.

Consiliul de războiu, bazându-se pe principiile cuprinse în convenția cu tisa-mureșenii și în scopul de a evita noui sarcini pentru erar, a fixat pentru grănicerii din Banat următoarele obligațiuni:

a) a purta, fără plată, grija gărzilor de cordon;
b) a împiedeca contrabandele;
c) a veghea la siguranța provinciei și urmărirea hoților;
d) a purta grija gărzilor din Timișoara, în aceleași condiții de plată, ca și în trecut;
e) a presta serviciul militar în timp de războiu, dacă se cere;
f) a plăti capitația și darea pe venit, ca și în trecut;
g) a păstra, ca în trecut, furnizorii de sare, bere și rachiu.

Drept corolar al acestor oligațiuni, li s'au fixat și următoarele drepturi:

a) plata îndemnizațiilor în timpul serviciului de garnizoană în Timișoara;

b) respectarea dreptului de folosință gratuită asupra imobilelor afectate lor;

c) interdicția de a li se urca, atât capitația, cât și darea pe venit;

d) grănicerul rămâne scutit de zeciuială și taxa pe industrie, precum și în libera folosință a abatoarelor, cramelor, morilor, și dreptului de negustorie;

e) i se asigură în războiu aceeași îngrijire, ca și celorlalți grăniceri; osebit de aceasta, scutire de dări în acest timp;

f) dacă se întărește paza la cordon, sau se prelungește serviciul peste măsura regulamentară, i se asigură o echitabilă despăgubire;

g) subofițerii sunt scutiți de capitație;

h) se respectă concesiunea existentă de a face bere și a arde rachiu, pentru trebuințele casei în zilele de sărbătoare. [1])

§. 2. Regimentul confiniar iliro-bănățean. [2]) (1766-1768).

Compăniile de milițieni furnizau destul material uman, pentru a putea fi transformate într'o unitate confiniară iliră, în valea Dunării.

1) Fr. Vanicek op. cit. II, pg. 184.
2) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 185 și urm. Dr. J. H. Schwicker: op. cit. pg. 127 și urm. Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéböl, pg. 42.

Locotenent-colonelul Secujac şi comisarul de războiu Garzuli primiră delegaţia să îndeplinească lucrările preliminare pentru aceasta. Intâiu au procedat la întocmirea recensământului întregei miliţii. Aceasta, după conscripţia din 7 Ianuarie 1765, dispunea de un efectiv de 6744 de oameni. Astfel, regimentul neputându-se forma dela început cu efectiv complet, organizatorii se mulţumiră deocamdată cu formarea a două batalioane de pedestraşi (Fouseliere) şi două companii de husari. O companie de pedestraşi se compunea din 240 de soldaţi, iar o companie de husari, din 80 de călăreţi (mai târziu: 120). Primele două batalioane au luat fiinţă în cursul lunei Februarie 1766 şi se subdivizau în 9 companii de Nord (obere) şi 3 companii de Sud (untere).

Companiile de Nord se extindeau asupra următoarelor comune: Cherestur, Josefova, Mocrin, Chichinda-Mică, Carlova, Franiova, Cuman, Melenţe, Taras, Botoşeni, şanţurile Sige şi Leopoldova. Cele trei companii de la Sud se extindeau asupra următoarelor comune: Potoc, Petrilova, Macovişte, Langenfeld, Socolovaţ, Rebenberg, Ocruglliţa.

Pentru completarea regimentului proiectat, în cursul anului 1768, s'au mai adăugat şi următoarele predii: Lovrin, Teremia, Seleuş, Oleuş, Detoşevaţ, Ivca, Tomaşovăţ, Novoselo, Develac, llije, Mali-Arac, Chendereş, Covaciţa, cum şi pământele satelor camerale: Djala, Canija, Sanad, Valcan, Ecica, Bece, Perlas şi terenul (Kambiatur-Terain) din Chichinda-Mare şi prediul Velica Vrela.

Cu ocazia executării pe teren a acestei sporiri de circumscripţie, grănicerii din Petrilova, Macovişte şi Potoc, au fost mutaţi în satele camerale Cruşiţa, Hotina şi Lescoviţa, iar locuitorii acestora, care nu au voit să intre în cadrele confiniare, au fost aşezaţi în satele părăsite de cei dintâi, rămase vacante după mutarea lor.

Grănicerii acestui regiment erau datori să slujească la cordon, pe linia de hotar, în afară de circumscripţia lor confiniară. Ei ocupau astfel în districtele: Panciova 44, Orşova 11, Palanca-Nouă 68 şi Timişoara 3 posturi, în total 126 de posturi. La acestea se adăugau posturile dela minele din Oraviţa, Ciclova, Sasca şi Moldova-Nouă.

Cum însă aceste posturi de pază erau foarte îndepărtate de reşedinţă, grănicerii, pe tot timpul serviciului la posturi, primeau şi soldă şi naturalii.

Pentru serviciul prestat în primele trei districte primea la zi:

1 ofiţer . . . . 18 kr.
1 strajameşter . . . . 9 „
1 caporal . . . . 6 „
1 soldat . . . . 3 „

Osebit de aceasta, primea fiecare pâinea sau echivalentul unei porţii, de 2 kr. Asemenea, primea lemne, lumină şi paie (service) în natură sau bani, câte 1 kr. la zi.

Pentru paza minelor primea la zi:

1 ofiţer . . . . 18 kr.
trupa, dela strajameşter în jos, câte . . . 1.1/2 „
în loc de pâine, câte . . . . 2 „
în loc de lemne, lumină şi paie, câte . . 1 „

Condiţiile de plată pentru serviciul prestat în Timişoara, au rămas neschimbate, aşa cum le prevedea convenţia încheiată cu tisa-mureşenii.

Pentru întreţinerea familiilor de grăniceri, s'a dat fiecăreia câte 24 jug. pământ de cultură şi câte 6 jug. păşune. In mod excepţional, s'a mai dat pământ şi ofiţerilor pentru folosinţa personală, pe durata activităţii lor, cu toate că experienţa făcută în celelalte regimente confiniare pleda împotriva acestui privilegiu acordat ofiţerilor.

§. 3. Regimentul confiniar germano-bănăţean. [1] (1765-1768).

Unitatea confiniară germano-bănăţeană s'a format din coloniştii recrutaţi din rândul invalizilor, cari mai dispuneau de oarecare capacitate de muncă.

Maria Therezia voia să uşureze sarcinile caselor de invalizi şi să plaseze, în acelaşi timp, şi soldaţii lăsaţi la vatră după războiul de şapte ani (1756-1763). In acest scop a dispus, prin patenta de colonizare (Kolonisierungspatent) din 25 Februarie 1763, colonizarea lor în Banat şi în Ardeal.

Toţi cei care se aşează pe teritoriile camerale şi îşi zidesc

1) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 198 şi urm. Dr. J. H. Schwicker: op. cit. pg. 123 şi urm.

case, potrivit acestei patente, sunt scutiți, de impozite timp de 6 ani, primesc gratuit lemnele de foc și de construcție.[1])

Pentru recrutarea trupei, necesară regimentului confiniar germano-bănățean, s'au promis invalizilor următoarele avantagii:

1. pământ de muncă pentru asigurarea întreținerii lor;
2. scutire de impozite și de prestațiuni pe timp de 3 ani;
3. solda pe termen de 6 luni, pentru acoperirea cheltuielilor de transport și
4. permisiunea de a se căsători.

Casele de invalizi din Viena, Pesta, Praga și Pettau au și format, în cursul anului 1764, câte o companie de veterani, compusă din 200 de oameni înarmați, incluziv ofițerii și subofițerii necesari, și le-au trimis în Banat. Aci au fost adăpostite în căzărmile din Panciova și Biserica-Albă, pentru ca, în anul 1765, să fie colonizate în următoarele sate: Sevkerin, Iabuca, Panciova Germană, Panciova Sârbească, Starciova, Homolița, Brestovaț, Ploșița, Cubin, Ostrova, Gaia și Dubovaț, cărora li s'au atașat și satele: Opova și Sacula.

Cu ocazia conscrierii, efectuată în noul teritoriu confiniar, s'a constatat că 768 de familii de sârbi au optat pentru cadrele militare, încât nu puteau fi deposedate de avutul lor în favoarea coloniștilor. Dimpotrivă, 959 de familii s'au pronunțat împotriva noului regim și astfel au trebuit să părăsească teritoriul militarizat, lăsând la dispoziția coloniștilor casele lor în număr de 557.

Pe lângă primele patru companii de veterani, s'au format, în cursul anului 1766, încă patru, încât regimentul dispunea în total de un efectiv de 8 companii, plasate în următoarele sate: Starciova (Obristencompagnie), Homolița, Brestovaț și Ploșița, Cubin, Sefkerin, Jabuca, Panciova-Sârbească și Panciova-Germană. In cursul anilor următori (până în anul 1770), s'a format și a noua companie din 68 de familii, aduse din Germania și așezate în Opova.

Primul comandant al regimentului a fost lt.-colonelul Gurecki.

Ambele unități confiniare bănățene, iliră și germană, au luat ființă pe acelaș teritoriu. Avantajele acordate Germanilor erau însă superioare. Cu toate acestea, sporirea efectivului regimentului nu se putea aștepta, decât dela noui colonizări. Veteranii erau oameni înaintați în vârstă (52-60 ani) și astfel sporul prin gene-

1) Pentru detalii în această materie a se consulta și Karl Kraushaar: „Kurzgefaszte Geschichte des Banates u. der deutschen Ansiedler".

raţii tinere era foarte redus. De aceea s'au emis noui apeluri pentru colonizări şi s'au acordat noui favoruri, pentru cei care îşi exprimau dorinţa să vină în Banat.

§. 4. Regimentul confiniar româno-bănăţean. (1768-1769).

Impăratul Iosif al II-lea îi dă însărcinarea lt.-colonelului baron Paul Dimic von Papilla (originar din Arad), ca să procedeze, potrivit instrucţiunilor din 18 Aprilie 1768, la înfiinţarea şi organizarea unui batalion românesc de grăniceri în Banat.[1]) El avea să completeze lanţul confiniar, ce se întindea de-a-lungul frontierei de Sud, dela Adriatica până în Banat. Pentru aceasta, s'au desemnat 35 de sate camerale, situate între Orşova-Mehadia-Caransebeş-Marga, iar pentru acoperirea cheltuielilor, s'a ordonanţat din casieria camerală un avans de 30.000 fl.

Supuşii camerali ai acestor sate au facultatea de a alege între supuşenia camerală şi cadrele militare. Cei care optează pentru cea dintâiu, sunt obligaţi, după recoltă şi după ce li se indică noul loc de aşezare, să părăsească aceste teritorii, vor fi însă despăgubiţi la plecare pentru casele, viile şi grădinile de pomi ce lasă în urma lor. Românii să fie mutaţi mai înlăuntru. Averea lor să fie evaluată minimal, însă plătită la mutare integral din fondul militar. In locul lor să fie aduşi colonişti din împrejurimi şi din alte părţi." [2])

Aceste emigrări se fac încetul cu încetul, încât să nu rămână moşiile pustii, şi să se producă perturbaţiuni în economia provinciei prin părăginirea lor.

In operaţiunile de preluarea satelor şi formarea batalionului, lt.-colonelul Papilla, împreună cu personalul ataşat lui, stă la dispoziţia comandamentului general din Timişoara.

Acest personal se compunea din: comisarul de războiu Trajan, controlorul casier al Varasdinului gr. ing. locot. Schlögel din Timişoara, 1 auditor şi 1 chirurg.

Conscrierea trupei s'a făcut abia după ce populaţia s'a pronunţat dacă optează pentru starea de supus cameral sau pentru cadrele militare.

1) Coriolan I. Buracu: Muzeul General Nicolae Cena şi Cronica Mehadiei, pg. 32.

2) Gr. Popiţi : op. cit. pg. pg. 17.

Posesiunea imobiliară se menţine în starea de mai înainte (in statu quo), fără nicio scutire de impozite.

Plăieşii se menţin, până la înrolarea Românilor şi primirea serviciului de pază de către aceştia, şi rămân şi pe mai departe în sarcina administraţiei camerale.

Fruntaşii şi caporalii se vor alege dintre Români.

Deocamdată se vor transfera la batalion ofiţeri şi subofiţeri cunoscători ai limbei române dela regimentele de linie, dela regimentele Brod-Gradişca şi Petruvaradin.

Cele 35 de sate vor intra în cadrele militare, fără ca administraţia camerală să primească vreo despăgubire. Işi păstrează, în schimb, taxele de sare şi taxele vamale, precum şi veniturile de carantină (Contumazeinkünfte).

După expirarea termenului de reflexiune, pe care l-a încuviinţat satelor, lt.-colonelul Papilla a convocat cnejii acestora şi — după importanţa numărului populaţiei — câte 4-12 delegaţi de fiecare, spre a se pronunţa asupra situaţiei lor viitoare.

Cnejii şi delegaţii întruniţi la Caransebeş, din satele: Var, Ohababistra, Valea-Mare, Mal, Marga, Mărul, Dâlci, Zerveşti, Turnul, Borlova, Bolvaşniţa, Cicleni, Verciorova, Ilova, Sadova, Armeniş, Feneş, Teregova, [1]) Rusca, Ruieni, Crâşma, iar la Mehadia, din satele: Cornereva, Bogoltin, Globurău, Plugova, Valeabolvaşniţa, Mehadica, Pecenişca, Bârza, Topleţ, Coramnic, Tufări, Jupalnicul-Nou, Jupalnicul-Vechi, — se pronunţară, în majoritatea lor, pentru cadrele militare, angajându-se fiecare să-şi determine consătenii, ca să accepte cu toţii noua orânduială. In general, starea de spirit era favorabilă militarizării, dar potrivnică Ungurilor, fapt constatat de Iosif al II-lea cu ocazia călătoriei sale în Banat, în cursul anului 1768. [2]) S'au ivit totuşi şi împotriviri pe alocurea. „Din toate satele marginei, dela Jupalnic până la Ilova mulţi oameni fugiră în ţară, şi hoţi se făcură". [3]) Cu deosebire,

1) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 198. Teregova a fost confundată cu satele Domaşnea şi Cănicea. Astfel în locul Teregovei, care a intrat mai târziu în cadrele militare, urmează a se citi: Domaşnea şi Cănicea.

2) Dr. Szentkláray Jenö: Száz év Délmagyarország ujabb történetéből, pg. 206, nota 2, citează următoarea apreciere a lui Iosif al II-lea asupra spiritului militar ce a constatat în Banat: „Die Griechische geistlichkeit und alle inwohners hassen die Ungarn und wünschen also nichts sehnlicher als Militair zu werden".

3) Coriolan I. Buracu: op. cit. pg. 47, citând o însemnare a protopopului Nicolae Stoica.

au fugit din comunele Domaşnea şi Cănicea, toţi care nu au voit a se supune statului militar. 1) Emigrarea Românilor şi substituirea lor prin colonişti nu convenea Curţii. „Mai înainte am ordonat — spune rezoluţia din 15 Noembrie 1770 a împăratului, trimisă Consiliului de războiu — ca Valahii cari se află aci, întru cât ar opta pentru starea provincială, să fie mutaţi, nu în spre munţi, către Ardeal, ci în interiorul ţării.

Intru cât o parte din aceştia ar vrea să se mute de aicea, şi deja prima instalare a acestei graniţe, pentru aducerea de noui colonişti şi prin ridicarea atâtor case şi dotarea lor din punct de vedere economic, camera mea ar costa-o câteva sute de mii de galbeni, care însă prin lăsarea aci a acestor Valahi, cari se mulţumesc cu locuinţele lor rele, se vor putea economisi.

Departamentul bănăţean va face prin toate mijloacele, ca Valahii să rămână în graniţă, şi prin aceasta organizarea grănicerească, cu oamenii deja existenţi, să se realizeze mai repede." 2)

In anii următori, fugarii au revenit în parte la casele lor şi fură aşezaţi lângă Tisa. In anul 1773, Iosif al II-lea inspectă pe grăniceri şi cu această ocazie a dat învoire tuturor celor plecaţi, să se înapoieze la casele lor. 3) Profesioniştii nu au avut vreo obiecţiune de făcut împotriva militarizării. Au pus însă condiţiunea, ca să nu fie chemaţi sub arme, ceea ce s'a şi admis, fiind date foloasele pe care le aduc regiunei prin munca lor profesională.

In cursul anilor 1769-1773 a luat fiinţă acest batalion românesc la Jupalnic (Zupaneker Grenze, Walachen-Bataillon), compus din 4 compănii (Ohababistra, Ilova, Globurău, Topleţ), cu îndatorirea de a ocupa în permanenţă, cu 244 de oameni, cele 50 de posturi de cordon.

Trupa primea 2 kr. la zi, drept hrană în bani (Brodrelutum) şi câte 4 fl. anual ajutor (Jährliche-Aushilfe). Reşedinţa batalionului se stabili la Mehadia. 4)

§. 5. Delimitarea circumscripţiilor regimentare.

Primele 35 de sate, afectate confiniului militar românesc, s'au dovedit dela început insuficiente scopului urmărit. Posturile

1) Gr. Popiţi: op. cit. pg. 25.
2) Idem: op. cit. pg. 19.
3) Coriolan I. Buracu: op. cit. pg. 46.
4) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 194-198, Dr. J. H. Schwicker: op. cit. pg. 129-131.

de cordon erau împrăştiate la distanţe prea mari de domiciliul grănicerilor. Acelaşi neajuns îl prezentau şi cele din confiniul ilir. Pentru remedierea acestui inconvenient se formă o comisie, compusă din inspectorul confiniar general baron von Ziskovic şi prezidentul administraţiei bănăţene gr. Clary. Aceştia, făcând cercetările cuvenite la faţa locului, procedară la completarea şi delimitarea circumscripţiilor celor două confinii, românesc şi ilir.

După noua repartizare (1774), confiniul românesc mai primeşte, osebit de satele celor patru companii, şi următoarele sate: în districtul Orşova, în Clisura de Jos: Tisoviţa, Plavişeviţa, Dubova, Ogradena, Eşelniţa, Criviţa şi Sviniţa; în Craina: Iablaniţa, Petnic, Lăpuşnicel, Cruşovăţ, Globucraiova, Cuptoare, Pârvova, Mehadica şi Cornea; în Almăj: Borloveni, Pătaşul de Sus, Pătaşul de Jos, Bozovici, Lăpuşnic, Moceriş, Şopot, Dalboşeţ, Gârboţ, Bănia, Rudăria, Prigor, Putna şi Prilipeţ; în districtul Caransebeş: din Craina: Verendin şi Luncaviţa.

Confiniul ilir se extinde, după această nouă arondare, asupra următoarelor sate:

Din vechile companii de Nord: Sige, Idvor, Leopoldova; din cele trei de Sud: Palanca-Nouă, Dubovăţ, Gaia, Ostrova, Cuşiţ, Rebenberg, Lescoviţa, Slatina, Socolovăţ, Langenfeld; din satele camerale, în Clisura de Sus: Divic, Belobreaşca, Radimna, Şuşca, Pojejena-Sârbească, Pojejena-Românească, Macevici, Moldova, Sicheviţa, Dolnia-Liupcova, Sasca, Gornia-Liupcova, apoi Deliblata, Naidaş, Cruşiţa, Biserica-Albă, Biserica-Roşie, Vracevgai, Gaitasol, Omor, Grebenaţ, Duplai, Iesenova, Lagerdorf, Orăşaţ, Parta, Sagaica, Isbişte, Ulma, Cacova-Mică (Nicolinţ), Alibunar, St. Mihai, Seleuş, Padina, Ilancea, Dobriţa, Marghitiţa, Jarcovăţ, Marievoselo, Tomaşevaţ, Olovat, Farcasdin, Perlas.

Iosif al II-lea — în anul 1774 — aprobă operaţiunile de delimitare ale comisiei şi dispuse să se adauge confiniului românesc şi satele: Teregova, Zlagna, Cârpa şi Vălişoara. Colonelul Papilla şi consilierul administrativ Schmid, în executarea încorporării nouilor teritorii, s'au estins şi asupra Slatinei.

In cursul anului 1774, Consiliul aulic de războiu hotărî contopirea ambelor unităţi, română şi ilirà, într'un singur regiment, regimentul româno-ilir (Wallachisch-Illirischen Regiment). [1] Noul regiment, ca şi celelalte regimente confiniare, intra cu numărul

1) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 222 şi urm.

de ordine în rândul regimentelor de linie, purtând numărul 72. Din anul 1790, regimentele de graniţă au primit o numărotare distinctă de a regimentelor de linie, dela numărul 1 până la 17, şi, pe lângă naţionalitatea fiecăruia, i s'a adăugat la nume şi regiunea din care se recruta trupa.[1])

Sediul noului regiment s'a stabilit în Biserica-Albă, iar în Bozovici şi Mehadia s'a aşezat câte un maior.[2]) Compania de gardă (Leibcompagnie), împreună cu Papilla, şi-a luat sediul în Cârpa.[3])

Banatul timişean, a fost împărţit, în anul 1779, în trei judeţe: Timiş, Torontal, şi Caraş, iar confiniul militar, constituind o regiune distinctă, a rămas supus Consiliului de războiu din Viena. Caransebeşul, împreună cu 39 sate situate în jurul lui, aparţinea judeţului Caraş. Din acestea, Caransebeşul, Ciuta, Obreja, Glimboca, Cireşa, Zăvoi, Voislova, Iaz, Buchini, Poiana, Prisian, Petroşniţa şi Goleţ, în anul 1783, au fost cedate regimentului româno-ilir.[4])

Circumscripţia regimentului germano-bănăţean s'a lărgit, în anul 1770, primind prediile: Ofcea, Borca, Glogon, Janova şi Govedovac, apoi satele Sacula şi Palanca-Nouă, şi prediul Cervenca. In anul 1776, acelaşi regiment mai primeşte din circumscripţia regimentului româno-ilir următoarele 16 sate: Sige, Idvor, Leopoldova, Alibunar, St. Mihai, Seleuş, Padina, Ilancia, Dobriţa, Marghitiţa, Iarcovaţ, Marievoselo, Tomaşevaţ, Orlovaţ, Farcaşdin şi Perlas, precum şi prediile Fântâna-Fetii, Vladimirovaţ şi Uzdin.[5])

---

1) In graniţa Carlstadului fiinţau: regimentul No. 1 al Licanilor, regimentul No. 2 al Otoşanilor, regimentul No. 3 al Ogulinilor, regimentul No. 4 al Sluinilor; în graniţa Varasdinului: regimentul No. 5 al Craiţerilor, regimentul No. 6 al Sf. Georgenilor; în graniţa Slavonă: regimentul No. 7 al Brodului, regimentul No. 8 al Gradişcanilor, regimentul No. 9 al Petruvaradinului; în graniţa banilor: regimentul No. 10 sau 1 al banilor, regimentul No. 11 sau 2 al banilor; în graniţa Banatului: regimentul No. 12 german, regimentul No. 13 româno-ilir; în graniţa Ardealului: regimentul No. 14 sau No. 1 al Săcuilor, regimentul No. 15 sau No. 2 al Săcuilor, regimentul No. 16 sau No. 1 al Românilor, regimentul No. 17 sau No. 2 al Românilor. Osebit de acestea, a mai fiinţat şi un batalion de ciaichişti la Titel, în Bacica, şi regimentul de husari Săcui, în Ardeal.

2) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 234.

3) Pesty Friges: A Szörényi Bánság és Szöreny vármegye története, II, pg. 286.

4) Pesty Frigyes: A Szörényi Bánság és Szörény vármegye története, II, pg. 200, 286.

5) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 220 şi urm. şi pg. 235.

§. 6. Organizarea regimentului româno-ilir.

Regimentul româno-ilir a fost organizat de colonelul Papilla în 16 compănii, fiecare din ele având efectivul de câte 240 de oameni. Sediul și efectivul acestor compănii au fost:

1. Cârpa, cu 11 sate, în care erau 625 buni de slujbă și 375 semiinvalizi.

2. Socolovaț, cu 7 sate, în care erau 732 buni de slujbă și 228 semiinvalizi.

3. Prigor, cu 6 sate, în care erau 766 buni de slujbă și 166 semiinvalizi.

4. Izbiște, cu 5 sate, în care erau 968 buni de slujbă și 206 semiinvalizi.

5. Petnic, cu 6 sate, în care erau 810 buni de slujbă și 384 semiinvalizi.

6. Ohababistra, cu 8 sate, în care erau 711 buni de slujbă și 222 semiinvalizi.

7. Teregova, cu 10 sate, în care erau 779 buni de slujbă și 166 semiinvalizi.

8. Pojejena-Sârbă, cu 9 sate, în care erau 792 buni de slujbă și 178 semiinvalizi.

9. Globurău, cu 6 sate, în care erau 665 buni de slujbă și 244 semiinvalizi.

10. Iasenova, cu 7 sate, în care erau 816 buni de slujbă și 273 semiinvalizi.

11. Ilova, cu 8 sate, în care erau 783 buni de slujbă și 233 semiinvalizi.

12. Deliblata, cu 6 sate, în care erau 640 buni de slujbă și 306 semiinvalizi.

13. Cușici, cu 5 sate, în care erau 607 buni de slujbă și 298 semiinvalizi.

14. Bozovici, cu 5 sate, în care erau 566 buni de slujbă și 446 semiinvalizi.

15. Svinița, cu 6 sate, în care erau 560 buni de slujbă și 327 semiinvalizi.

16. Topleț, cu 5 sate, în care erau 493 buni de slujbă și 519 semiinvalizi.

In total 99 sate, în care erau 11.313 buni de slujbă și 4 561 semiinvalizi.

In viitor nu se recrutează pentru slujba de cordon și de

campanie, decât bărbaţii de prisos în gospodăriile din care fac parte. Nearmaţii, rămaşi la gospodărie, muncesc moşia casei spre a întreţine şi pe armaţi; procură lemne de foc pentru posturile de cordon şi contribue, ca şi provincialiştii, la întreţinerea şoselelor, podurilor şi altor lucrări de utilitate publică. In timp de războiu, nearmaţii substituesc în serviciul de cordon şi de garnizoană pe armaţii plecaţi la luptă.

Brigadierul şi slujbaşii comisariatului de războiu sunt îndrumaţi a veghea, cu ocazia conscripţiilor fiecărei perioade de 2 ani, ca să nu fie declarat invalid niciun bărbat, care mai poate sluji la cordon şi în garnizoană.

Muniţia şi cremenea o primesc grănicerii dela depozitul din Timişoara. Tot aci li se repară şi armele.

Uniforma albă a fost înlocuită cu uniforma de culoare cafenie.

Dotarea şi alimentarea fondului regimentar se face prin contribuţiuni. Toţi grănicerii trebnici de muncă, armaţi şi nearmaţi, plăteau, dela vârsta de 16 ani în sus, fonciera anuală de 17 kr. la jugăr şi capitaţia anuală de 4 kr. Nu se bucurau de scutirea plăţii acestor dări, decât invalizii şi copiii sub 16 ani. Spre deosebire însă de provincialişti, grănicerii nu plăteau zeciuială.

Pentru serviciul de cordon, armaţii primeau o soldă anuală de 12 fl.[1])

§. 7. Serviciul de cordon.[2])

Pichetele de grăniceri (Wachhäusern-Cardaken), aşezate pe hotarul turcesc, dela Marea Adriatică până în Bucovina, se numeau cordon. Ele adăposteau posturile principale şi secundare ale grănicerilor, încredinţaţi cu paza frontierelor. Schimbându-se din timp în timp, ei erau datori a veghea zi şi noapte şi a împiedeca emigrările şi imigrările secrete, importul ciumei şi al altor boale contagioase, năvălirea bandelor de tâlhari, constituite pe teritoriul turcesc şi, în general, a respinge orice atac îndreptat împotriva împărăţiei sau a supuşilor ei.

1) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 229 şi urm.

2) Fr. Vanicek: op. cit II, pg. 213 şi urm. Leopold Martin Krainz: „Die k. k. Militärgrenze und deren Grundgesetz“, pg. 25 şi urm. Felix Milleker. „Geschichte der Banater Militärgrenze“ pg. 50 şi urm. şi pg. 97, Sanitäts-Ordnung din 2.I.1770.

Serviciul de cordon a fost reglementat, pe cuprinsul confiniului militar bănăţean, prin „Kordons-Regulativ"-ul din 1769. Acest brâu izolator de 98 posturi, păzit până atunci de trupele regulate (Feldtruppen), s'a împărţit în trei comandamente de cordon, în frunte cu câte un ofiţer superior şi anume: comandamentul Orşova, Cubin şi Pancivoa.[1]) In mod obişnuit, cel mai vechi dintre maiori îndeplinea serviciul de comandant al cordonului. Atribuţiile comandantului erau dintre cele mai importante. Deosebit de inspecţiile, pe care era ţinut a le face în permanenţă posturilor de cordon, el centraliza şi coordona ştirile primite de pe teritoriul turcesc şi, de multe ori, îndeplinea şi atribuţii de agent diplomatic. Intrările şi ieşirile din ţară, prin confiniul militar bănăţean, nu erau permise decât prin trecătoarele din Panciova, Cubin, Palanca, Baziaş, Moldova-Veche, Sviniţa şi Jupalnic (Orşova-Veche).

Pe cordon se găseau, ca parte integrantă a măsurilor de apărare, staţiunile de carantină (Contumaz-Stationen), prin care treceau în mod obligatoriu, înainte de a intra în împărăţie, toate persoanele, mărfurile şi vitele, venite din Orient. In aceste staţiuni se proceda la deparazitarea lor, indiferent dacă în Turcia bântuia sau nu vreo epidemie. Perioada de carantină (Contumaz-Termin) însă era mai lungă sau mai redusă, dupăcum se vestea existenţa sau inexistenţa epidemiilor sau se bănuia existenţa lor. Din acest punct de vedere, serviciul de control era de trei grade sau perioade: *liniştită* sau *normală*, cu efectivul obişnuit al posturilor de pază şi cu termenul de carantină de 21 de zile, în cazul când, după ştiri, în Turcia nu bântuiau epidemii; *suspectă*, cu dublarea efectivului posturilor de pază şi cu termenul de carantină urcat la 28 de zile, dacă soseau ştiri dubioase asupra stării sanitare din Turcia, şi perioada *periculoasă*, cu efectivul de pază triplat, cu termenul de carantină urcat la 42 de zile şi cu închiderea unora dintre staţiunile de carantină, dacă ştirile controlate confirmau existenţa neîndoioasă a epidemiilor pe teritoriul vecin.[2]) Staţiunile

---

1) In primii ani ai fiinţării sale, regimentul german nu a putut îndeplini serviciul de cordon în circumscripţia sa, încât el a rămas şi pe mai departe în grija companiilor de garnizoană (Garnisonscompagnien), dislocate în Panciova, ca şi până aci.

2) In anul 1769 efectivul posturilor de pe cordonul bănăţean, pentru perioada liniştită, era de 406, pentru perioada suspectă, de 844, iar pentru perioada periculoasă, de 1286 de grăniceri.

de carantină erau puse sub paza gărzilor de grăniceri şi erau conduse de câte un director, ajutat de chirurgi sau medici, preoţi, agenţi sanitari, etc.

In perioada liniştită se mai făcea comerţ cu Turcii, în afară de staţiunile de carantină, şi prin rastele, instituite în cursul anului 1758 în Croaţia, extinse apoi şi în Banat. Rastelele erau nişte bariere paralele acoperite, care despărţeau părţile contractante, aşezate de o parte şi de cealaltă a barierei. Fără a se atinge una de alta, părţile puteau să vadă mărfurile expuse, să vorbească prin barieră, pentrucă distanţa nu era mai mare de un stânjen între bariere. In mijlocul rastelei, între bariere, era aşezată o vadră cu oţet, în care Turcii aruncau preţul de cumpărare, iar vinzătorul creştin scotea piesele de metal din vadra de desinfectare. Asemenea, predarea mărfurilor se făcea cu multă precauţiune, pentru a se preveni orice contaminare cu boale. Acest comerţ se făcea joia, între orele 5 a. m. şi 5 p. m. vara, şi între orele 8 a. m. şi 4 p. m. în timp de iarnă şi nu era îngăduit, decât cu mărfurile care nu erau susceptibile de infecţii. Ofiţerii comandanţi ai posturilor de cordon vegheau la stricta respectare a măsurilor de apărare contra infecţiilor prin comerţul rastelar.

§. 8. Războiul de succesiune bavarez (1778-1779).

In 30 Decembrie 1777 muri fără descendenţi prinţul elector al Bavariei, Maximilian Iosif. Casa de Austria ridică pretenţiuni asupra Bavariei de jos şi o ocupă milităreşte. Moştenitorul prezumtiv, Carol Theodor, ceru sprijinul lui Federic al II-lea, al Prusiei. Tratativele angajate la Berlin, cu mediaţiunea Franţei şi a Rusiei, nu au dat rezultat, încât a izbucnit războiul. In fruntea armatelor austriace era însuşi Iosif al II-lea. Grănicerii din toate regiunile confiniare au dat în acest război peste 20.000 oameni. Batalionul de ciaichişti dela Titel, regimentele transilvane şi regimentul româno-ilir din Banat, în acest războiu au luat parte pentru întâia dată la lupte în afară de circumscripţia lor regimentară. Batalionul româno-ilir, trimis la acest războiu, a fost comandat de maiorul Oth von Komorn.[1])

1) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 488 şi urm. şi pg. 512.

CAPITOLUL III.

Drepturile confiniare.[1]

Pe data de 1754 a apărut, sub titlul *Drepturile confiniare militare pentru generalatul Carlstadului și Varasdinului* (Militär-Gränzrechte für das Karlstädter und Varasdiner Generalat), compilația normelor juridice, ce se aplicau pe cuprinsul celor două generalate. Intocmită, cu multă competență, de consilierul aulic Jenko și contele Cordua, această lucrare, după ce a obținut aprobarea împăratului, a fost declarată obligatorie. Cu timpul, ea a fost extinsă și asupra celorlalte regiuni confiniare și anume: în anul 1769 s'a extins asupra confiniului banial și slavon, iar, în anul 1778, asupra celui bănățean. Confiniul militar ardelean face excepție. Acestuia nu i s'a aplicat, cum de altfel nu i s'au aplicat nici alte norme fundamentale grănicerești. Regimul juridic al acestei regiuni diferea esențial de al celorlalte.

In șapte titluri, drepturile confiniare tratează toate ramurile vieții juridice din confiniul militar,[2]) mărginindu-se uneori a indica numai legea care trebue aplicată.

Titl. I. Despre legile în vigoare.

Preceptele dreptului natural și cele zece porunci dumnezeiești constituesc normele generale de conduită. Disprețul, ura și batjocorirea celor de altă credință sunt strict interzise.

Legile ostășești (Kriegsartikel) nu se aplică decât armaților, însă și acestora numai în campanie sau în timpul altei slujbe, precum și substituților lor, pe toată durata substituirii.

---

1) Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 1 și urm. pg. 692. Dr. J. H. Schwicker: op. cit. pg. 100 și urm. Rapoartele din anul 1863 adresate Regimentului confiniar româno-bănățean No. 13 de către *Regiments Gericht* și *Verwaltungskanzlei.*

2) Die Militärgrenzrechte handeln in VII Abschnitten *„von den zur Beobachtung vorgeschriebenen Gesetzen, von den Grenzgerichten, vom Civilprocess und Verfahren bei demselben, von den Grundstücken und Militärlehen, vom letzten Willen, von der Erbfolge ab intestato, von den Verlassenschaftsabhandlungen, Pupillen und Gerhaben, vom Criminalprocesse und von der Taxordnung"*, Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 2.

In materie penală, se aplică edictele, dispoziţiile şi nuvelele sancţionate de Carol al V-lea, Ferdinand al III-lea, Iosif I-iul şi Maria Theresia[1]), însă numai în măsura în care dispoziţiile lor sunt compatibile cu sistemul confiniar.

Cu aceeaşi rezervă a compatibilităţii, se aplică, în materie civilă, dreptul scris al provinciilor ereditare germane.

Uzurile aplicate constant şi nepotrivnice legilor existente îşi păstrează forţa obligatorie.

Jurisdicţia spirituală a clerului ortodox, ca şi a celui catolic, se menţine, însă numai în măsura în care nu atinge privilegiile credincioşilor.

Regulamentul regimentelor de linie nu se aplică, decât în măsura în care dispoziţiile lui sunt compatibile cu sistemul confiniar.

Drepturile confiniare devin normă principală pentru grăniceri şi ca atare se citesc acestora, împreună cu legile ostăşeşti, cu ocazia fiecărei revizii anuale.

Titl. II. Organizarea judecătorească.

In fiecare generalat confiniar există un tribunal suprem (Ober-oder Generalatsgericht), în frunte cu un *General-Auditorlieutenant*, ajutat de un funcţionar (Gerichtsschreiber); iar la sediul fiecărui

1) La data de 31 Decembrie 1768 a apărut *Theresianische peinliche Gerichtsordnung* (constitutio criminalis), conţinând dispoziţiuni de drept şi de procedură penală. Patenta din 27 Februarie 1787 a întrodus, între altele, şi inovaţiuni de procedură penală. Normele penale din 3 Iulie 1790 (für die Armee erlassene Strafnormen) au adus modificări de drept penal. Patenta uzurei (Wucherpatent) din 2 Decembrie 1803 a fost adaptată pentru graniţă prin ordonanţa din 9 Iunie 1804 a Consiliului de războiu. Legile ostăşeşti (Kriegsartikel) din 1808 au fost extinse, prin ordonanţa din 10 Iulie 1810 a Consiliului de războiu asupra tuturor persoanelor, armate sau nearmate, supuse jurisdicţiei militare, întrucât conţin dispoziţiuni cari privesc infracţiuni de drept comun. La 15 Ianuarie 1855 apare codul justiţiei militare şi abrogă legile ostăşeşti de până aci. Au apărut apoi: ordonanţele din 16 Ianuarie 1855, din 10 Martie 1855, din 12 Iulie 1855, etc. De remarcat este, între ele, ordonanţa din 22 Februarie 1857 a comandamentului suprem al armatei (Armee Ober-Commando), conform căreia capilor de familie (pater familias) nu li se pot aplica pedepse corporale, decât cu aprobarea comandantului de regiment, precum şi ordonanţa din 21 Octombrie 1857, care extinde atribuţiile de jurisdicţie disciplinară ale comandantului de regiment şi asupra grănicerilor nearmaţi.

regiment, pentru circumscripţia aceluia, câte un tribunal regimentar (Regimentsgericht), condus de un auditor, ajutat de un sindic. Alegerea auditorilor este un atribut al generalului comandant; numirea lor se face prin decret de către Consiliul de războiu[1]. Tribunalelor li se ataşează câte doi ofiţeri şi doi subofiţeri, cari îndeplinesc funcţia de asesori ai completelor de judecată.

Tribunalele regimentare judecă, în primă instanţă, toate procesele civile şi penale. Competenţa lor jurisdicţională se extinde asupra tuturor ofiţerilor, subofiţerilor şi soldaţilor, precum şi asupra celeilalte populaţii grănicereşti nearmată, cu condiţia însă, ca vreun privilegiu special să nu o sustragă acestei jurisdicţii şi să o supună competenţei tribunalului suprem, în primă instanţă.

Tribunalele supreme, dimpotrivă, sunt instanţe de apel şi ca atare statuează asupra hotărîrilor tribunalelor regimentare atacate cu apel. In mod excepţional, ele au atribuţii de primă instanţă şi anume:

a) asupra ofiţerilor de husari din generalatul Varasdinului, aceştia neavând un tribunal regimentar;

b) asupra preoţilor greco-orientali, însă numai în ceea ce priveşte persoana lor, familia rămânând supusă jurisdicţiei tribunalul regimentar;

c) asupra supuşilor turci, nedomiciliaţi; asupra nobililor călători şi altor persoane respectabile, nedomiciliate;

d) asupra comisarilor de războiu ai generalatului; asupra funcţionarilor cassei şi fortificaţiilor; asupra ofiţerilor şi soldaţilor de artilerie, dacă sunt reclamaţi în baza unei convenţii. In materie penală, se procedează cu avizul colegiului aulic (Hofkriegsrätlichen Justizcollegium);

e) asupra cetăţenilor domiciliaţi în Carlstadt (venturini), cu rezerva competenţei jurisdicţionale a căpitanului oraşului sau a companiei, în afaceri de minimă importanţă;

f) asupra tuturor locuitorilor din Koprainica, cari nu au nici

---

1) Die Auditore sollen tüchtige, in den Rechten bewanderte Männer, vom Hofkriegsrathe angestellt, und im kaiserlichen Namen mit Decreten dargestalt versehen seyn, *„dass sie nicht ad nutum, sondern wenn sie es verdienen, nur auf vorhergehendes Kriegsrecht und dessen Urtheil amovirt werden können, damit sie nicht aus menschlichen Respect intimidirt werden, von ihrer Pflicht und dem vorgeschriebenen Wege der Rechte abzuweichen“*. (Karl Bernh. Ritter von Hietzinger: *Statistik der Militärgrenze des oesterreichischen Kaiserthums,* II, pg. 368).

calitatea de cetăţean, spre a fi supuşi jurisdicţiei civile, şi nici nu aparţin vreunuia din cele două regimente (Kreuzer şi St. Georger), spre a fi supuşi tribunalului regimentar. Locuitorii din Kreuz, nesupuşi jurisdicţiei civile, sunt justiţiabili de tribunalul regimentului din Kreuz. Subofiţerii şi soldaţii corpului de husari ai Varasdinului sunt supuşi jurisdicţiei tribunalului regimentar, căruia aparţin casele lor.

Clerul catolic nu este justiţiabil de instanţele laice, decât în cazul când competenţa acestora derivă *ratione rei sitae.*

Litigiile dintre comune aparţinând la regimente diferite, pentru hotarele moşiilor, păşunilor şi pădurilor, le judecă o comisie desemnată de generalul comandant, sau arbitrii aleşi de părţi, sau tribunalul suprem.

Comandanţii de companie şi substituţii lor sunt învestiţi cu atribuţii de jurisdicţie pe cuprinsul circumscripţiei companiei ce comandă. Ei judecă toate litigiile de minimă importanţă.[1]) Impotriva hotărîrilor pronunţate de ei, reclamantul nemulţumit n'are altă cale de atac, decât reînnoirea (Reassumirung der Streitsache). Pârâtul, dimpotrivă, are drept de recurs la tribunalul regimentar, în termen de 14 zile.

Titl. III. Procesele civile şi procedura lor.

Tribunalele regimentare judecă în complete conduse de un auditor sau sindic, asistaţi de patru asesori (2 ofiţeri şi 2 subofiţeri). Hotărîrile le formulează şi semnează auditorul sau sindicul. Asesorii certifică procesele verbale şi după „votum informatorium“ din partea auditorului sau sindicului, se pronunţă asupra litigiului. Votul lor este obligatoriu, dacă nu se izbeşte de vreo dispoziţie legală. Prezenţa lor este obligatorie la interogatorii şi pronunţări de sentinţe.

---

1) „Wenn der streitige Geldbetrag 10 fl. nicht überschritt; wenn die Erlegung desselben sich nicht auf fortlaufende Raten bezog; sobald es nicht eine Geldstrafe betraf, deren Verhängung ein Reservat der Regiments- und Generalatsgerichte bildete.

Die Klage durfte keinen Criminalfall betreffen oder einen solchen, der dem Publicum gegenüber eine Genugthuung forderte.

Dabei stand es den Parteien frei ihre Klagen bei der Compagnie, dem Regiments- oder Obergerichte anzubringen.

Der Geklagte war verpflichtet, dem Hauptmanne Rede und Antwort zu geben und dessen Ausspruch abzuwarten“. Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 6.

In săptămână sunt, de regulă, numai două zile de judecată. Dacă nevoile reclamă, atunci se fixează mai multe, iar ședințele se împart între auditor și sindic.

Sesizarea tribunalului se face prin delegarea dată de comandantul regimentului. Odată însă pornit procesul, comandantul regimentului nu mai poate impieta asupra lui. Veghează totuşi ca judecățile să nu sufere întârzieri inutile, înlătură lipsurile și fraudele constatate în mersul lor.

Pentru bunul mers al justiției, auditorii și sindicii sunt datori a da părților litigante toate lămuririle necesare.

Lipsa nejustificată a pârâtului la prima zi de înfățișare atrage obligarea lui la plata cheltuielilor de drum și la despăgubiri pentru timpul pierdut de reclamant. La cea de a doua neprezentare, tribunalul pronunță sentință în lipsă (in contumaciam). Neprezentarea reclamantului anulează efectele acțiunei și atrage obligarea lui la plata cheltuielilor și despăgubirilor pe seama pârâtului.

La prima înfățișare a părților se citește întâiu acțiunea, apoi se încearcă împăcarea lor. Reclamațiile se redactează în limba germană și latină, sau în limba maternă a reclamantului. In acest din urmă caz însă, i se atașează o traducere în limba latină.

Deptul de apel se exercită în termen de 10 zile dela pronunțarea hotărîrii. In cauzele de minimă importanță, el nu este admis (când valoarea litigiului este sub 20 fl. și când se pronunță condamnări la amendă).

Termenul de îndeplinire al condamnațiunilor la sume de bani este de 4 săptămâni. Inainte de expirarea acestui termen, nu se poate proceda la executarea forțată a hotărîrii.

Armele, inventarul agricol și feudele militare nu pot fi urmărite. In mod excepțional, dacă creditorul, în proporție cu casnicii trebnici de slujbă, are mai puțin pământ de muncă, decât debitorul, poate urmări și feuda militară, însă numai până la concurența părții care întrece porțiunea necesară posibilităților de slujbă ale casei urmărite.

Termenul de recurs este de 10 zile dela data pronunțării instanței de apel. In cauzele de o valoare mai mică de 100 fl. nu există drept de recurs. Instanța de recurs este Colegiul juridic al Consiliului de războiu (Justitzcollegium des Hofkriegsrats).

Titl. IV. Imobilele şi feudele militare.

Baza sistemului confiniar a fost dela început posesiunea imobiliară. Indatoririle militare ale populaţiei grănicereşti sunt un corelativ al dreptului acesteia de a folosi, pentru sine şi urmaşii săi, bunuri imobile situate în graniţă. Totalitatea imobilelor folosite astfel de o familie se numeşte feudă militară. Acest termen apare pentru întâia dată în mod oficial în textul drepturilor confiniare. Dreptul de folosinţă este considerat ca un echivalent de soldă (Soldäquivalent), pentru slujbele dinlăuntru şi dinafară. Fără obligaţii militare, nu există posesiune imobiliară. De aceea, posesorii imobilelor au un drept de dispoziţie limitat de interesele militare.[1]) Cu toate acestea, în cursul vremii, datorită neglijenţei şi abuzurilor unor comandanţi, multe moşii (feude) s'au transmis fără drept, încât, la apariţia drepturilor confiniare, o stare de incertitudine domina regimul imobiliar.

Pentru curmarea acestei situaţii, s'a luat o serie de dispoziţii pentru trecut. In cadrul acestora, sunt declarate valabile toate posesiunile paşnice de o durată mai lungă de 20 ani, indiferent dacă posesorul are sau nu în favoarea sa vreo patentă de transfert imobiliar. Dimpotrivă, posesiunile de mai scurtă durată nu sunt valabile, decât dacă posesorul a dobândit această calitate printr'o hotărîre judecătorească sau patentă.

Comandanţii şi ofiţerii sunt obligaţi a părăsi toate imobilele ce au ocupat samavolnic dela dezertori, emigranţi şi morţi, dela urcarea pe tron a Mariei Theresia şi până la publicarea drepturilor confiniare, spre a fi restituite dezertorilor sau emigranţilor reîntorşi în patrie, moştenitorilor celor morţi sau altor grăniceri trebnici de slujbă, dar fără pământ suficient. Asemenea, sunt ţinuţi a restitui şi imobilele ce au cumpărat, fără a putea cere vreo despăgubire pentru îmbunătăţirile ce le-au adus, afară de preţul de cumpărare. Dacă însă imobilele au fost transmise mai departe, transmisiunea este valabil făcută. Ofiţerul abuziv însă, în acest caz, este dator a plăti casieriei de războiu (Kriegscassa) o amendă egală cu jumătate din preţul obţinut. In viitor, ofiţerii nu pot dobândi imobile, decât prin moştenire.

Posesiunea legală a unui imobil în graniţă dă dreptul posesorului a-l folosi el şi urmaşii lui legali pentru totdeauna, res-

---

1) Afirmaţiune combătută de cele cuprinse în art. 3 *„De rerum domino“* din *„Statuta et privilegia in generalatu Varadinensi“*. (A se vedea pg. 10.)

pectându-se însă, în ordinea succesorală, privilegiul masculinității. Copiii moștenesc în părți egale și, cu aprobarea regimentului, pot împărți între ei masa succesorală, dar numai dacă partea fiecăruia este suficientă pentru acoperirea cheltuielilor de întreținere a numărului legal de armați. In caz contrar, comoștenitorii rămân în comunion. Cei turbulenți, cari provoacă neînțelegeri între ceilalți casnici, cu avizul regimentului, vor fi despăgubiți de partea lor ereditară, în bani sau mobile, sau fără despăgubire vor fi plasați în alt comunion; scoaterea lor de pe cuprinsul generalatului trebue evitată, dacă se poate.

Băieții gineriți (căsătoriți în casa soției), în case cu destulă avere imobiliară, în timpul vieții tatălui lor, la moartea acestuia, nu primesc nimic din imobilele moștenirii, dacă împărțirea ar lăsa pe ceilalți comoștenitori în casa de origină cu imobile insuficiente. Primesc, în schimb, tot ce li se cuvine din mobile și arme. Băiatul mai mare ginerit, este înlocuit la succesiune de fratele următor în vârstă, rămas în casa de origină.

Cel ginerit în casa unei văduve de grănicer cu copii, nu devine posesorul imobilelor comunionale. Cu respectarea dreptului copiilor orfani însă, el dobândește dreptul de folosință viageră. Copiii născuți din această a doua căsătorie au drepturi egale asupra imobilelor, cu frații lor din prima căsătorie.

Bărbatul bun de slujbă, dar fără pământ, căsătorindu-se cu văduva unui grănicer fără copii, dobândește, cu aprobarea regimentului, masa succesorală a defunctului. Dacă însă soțul de al doilea are avere, feuda celui mort trece asupra regimentului. Dimpotrivă, dacă văduva nu se recăsătorește, ea rămâne în posesiunea feudei timp de un an, liberă de sarcinile militare. După expirarea acestui termen, poate să-și asocieze la conducerea și folosința gospodăriei unul sau mai mulți bărbați trebnici de slujbă, înrudiți sau străini, pentru a face față îndatoririlor ostășești. După moartea văduvei, asupra feudei decide regimentul.

Moștenitorii așezați permanent în afară de graniță, îndeplinind funcția de preot sau profesia de negustor, în termen de trei ani, sunt obligați a vinde grănicerilor partea lor ereditară. In caz contrar, pierd orice drept asupra ei, iar imobilele se atribue altora, cari fac serviciul militar.

Ofițerii și preoții din graniță, chemați la moștenirea unei feude, păstrează folosința viageră asupra ei, cu condiția însă, ca să dea numărul legal de armați pentru ea.

Fetele numai atunci moştenesc imobile, dacă se căsătoresc cu un grănicer, care este lipsit de avere şi dacă nu sunt comoştenitori bărbaţi.

Adopţiunile nu sunt admise, fără prealabila aprobare dată de comandamentul general.

In lipsă de descendenţi, băieţi şi fete, văduvă şi fraţi sau alte rude, cu care decujus a trăit în comunion, succesiunea se declară vacantă şi întreaga masă trece asupra regimentului, spre a fi atribuită altora, trebnici de slujbă, dar fără avere sau cu avere neîndestulătoare.

Asupra feudelor nu se poate dispune prin testament contrar ordinei legale de succesiune.

Cei nesupuşi jurisdicţiei militare nu pot dobândi imobile situate în graniţă, nici prin moştenire, nici prin acte între vii.

In principiu, feudele sunt inalienabile; posesorii lor nu le pot înstrăina nici cu titlu oneros nici cu titlu gratuit. Cu ştirea şi învoirea regimentului însă şi dacă transfertul se face „cum onere servitiorum militarium", posesorii de imobile în întindere ce întrece cvantumul unei feude, pot transmite altora partea întrecătoare, pentru ca şi achizitorii să poată avea feuda completă.

Grevarea feudelor cu dobânzi curente şi servituţi este interzisă, sub sancţiunea de a nu fi opozabilă succesorilor. In mod excepţional, în cazuri de mari lipsuri şi când nu se mai poate recurge la alt ajutor, regimentul poate încuviinţa ca debitorul să cedeze creditorului său spre folosinţă o parte din imobilele sale, însă numai până la una a treia parte din întreaga sa posesiune şi numai dacă prin această cesiune nu pierde putinţa de a trăi. Din venitul pământului astfel cedat una a treia se computâ asupra capitalului, una a treia asupra dobânzilor şi una a treia este contravaloarea muncii prestate de creditor pentru obţinerea venitului. După moartea debitorului, imobilul grevat trece liber de sarcini asupra moştenitorilor, chiar dacă nu s'ar fi achitat între timp întreaga creanţă. Creditorul nu mai este în drept a urmări achitarea restului datoriei, decât din averea mobiliară a debitorului său.

Comunioniştii pot proceda la împărţeala averii indivize, însă numai cu ştirea şi învoirea regimentului şi numai dacă partea ce revine fiecăruia este suficientă spre a-i asigura îndeplinirea, în condiţiuni normale, a sarcinilor militare. Partajele contrarii aces-

tor dispozițiuni sunt nule, iar părțile contravenienților se confiscă. Comandantul regimentului poate înlocui confiscarea cu o amendă.

Partajele existente la data promulgării drepturilor confiniare, din grație imperială sunt declarate valabile.

Imobilele se dobândesc în graniță prin moștenire, prin acte de dispoziție între vii, prin căsătorie în casa soției (ginerire) și donațiuni prin patentele generalilor comandanți.

Pentru dreapta repartiție a sarcinilor militare, imobilele se împart în feude de pedestrași și feude de călăreți, fixându-se și întinderea fiecăreia.[1]) De fiecare feudă casa este datoare a da câte un soldat, pedestraș sau călăreț, după cum este vorba de o feudă de pedestraș sau călăreț, fără însă a putea fi obligată a da mai mult de 3 pedestrași și 2 călăreți, indiferent dacă are mai multe feude.

Dezertorilor, care nu se întorc după a treia chemare prin bătaie de tobă, li se ia averea și se dă altuia. Dacă însă au lăsat copii acasă, li se dă și lor o parte, mai mare sau mai mică, după cum sunt deja apți de slujbă sau încă nu. In privința pedepsei, se face distincțiune între dezertările în timp de pace și dezertările în război. Cele din urmă se pedepsesc cu moartea.

Ca și dezertările, infracțiunile de les-majestate atrag confiscarea averii celui vinovat.

Titl. V. Testamentul, succesiunea ab intestat și minoritatea.

Toate bunurile, afară de feudele militare, sunt susceptibile de a fi transmise prin acte de ultimă voință. Pentru valabilitatea unui testament este necesară declarația de ultimă voință exprimată de testator în fața a 2—3 martori. Testamentul olograf, dimpotrivă, este valabil și fără să fi fost făcut în asistența martorilor. In fața preoților nu se mai pot face testamente valabile, ca până aci. Martorii testamentari trebue să compară, în termen de o lună, în fața tribunalului regimentar, în circumscripția căruia

1) In den Militärgrenzrechten wurden für ein Infanterielehen im Karlstädter Generalate 8 Tagbaue 1 Classe, 10, 2 Classe, 12, 3 Classe. (zu 2400 Quadraklafter 60 □ X 40 □ N. A.) im Warasdiner Generalate 10 Tagbaue 1 Classe, 10, 2 Classe, 12, 3 Classe; für ein Husarenlehen im Karlstädter Generalate 12 Tagbaue 1 Classe, 14, 2 Classe, 16, 3 Classe. in Warasdiner Generalate 16 Tagbaue 1 Classe, 18, 1 Classe, 18, 3 Classe festgesetzt (Fr. Vanicek: op. cit. II, pg. 22).

a domiciliat testatorul, spre a cere să se consemneze în scris dispozițiunile de ultimă voință ce s'au rostit în fața lor și să le confirme apoi prin jurământ. Contrar, testamentul este nul.

Masa succesorală, în lipsa unui testament valabil, cu excepția feudei militare, trece asupra moștenitorilor legali după prevederile ordonanței succesorale din 1721 (Erbschaftsordnung Kaiser Karls VI vom Jahre 1721).

Uneltele agricole și vitele de jug (fundus instructus) necesare feudelor militare sunt supuse aceluiași regim juridic, ca și feudele. Asupra lor, de asemenea, nu se poate dispune prin testament.

Tutela este supusă normelor cuprinse în ordonanța pupilară din 18 Februarie 1664 și în edictul din 12 Aprilie 1753, cărora drepturile confiniare le aduce unele modificări.

Părinții au dreptul a numi, prin testament, pe tutorul copiilor lor minori (sub 24 ani). In lipsă de tutelă testamentară, această funcție o primesc dela rudele cele mai apropiate, eventual pater familias, mater familias sau frații. Dacă însă nu se poate institui nici una, nici alta, atunci comandamentul și tribunalul regimentar numește pe seama pupililor soldaților și subofițerilor decedați una sau mai multe persoane, care să îndeplinească funcțiunea de tutelă dativă. Pentru orfanii ofițerilor, tutela dativă o numește comandamentul general și tribunalul suprem.

Controlul și administrația tutelară este dată în atribuțiunea comisiilor pupilare, instituite în fiecare generalat din generalul auditor și doi ofițeri.

Titl. VI. Procesele criminale.

Urmărirea și arestarea criminalilor, precum și descoperirea sinucigașilor, sunt supuse unei reglementări minuțioase pentru a se evita abuzurile și denunțările din răzbunare.

Omorurile, tâlhăriile, incendiile și alte infracțiuni nedescoperite angajează răspunderea solidară a satelor și comunităților situate în jurul locului de săvârșire. Acestea sunt datoare, dacă într'un termen predeterminat, nu-l prezintă pe infractor, să verse casieriei regimentului, pentru scopuri de utilitate publică, o sumă de 100 ducați. Toate persoanele dela 12 ani în sus, independent de situația lor socială și materială, care se găseau în momentul săvârșirii faptului, în apropierea locului de săvârșire, într'o rază de două ore de drum, sunt obligate a contribui la formarea acestui fond.

Judecarea proceselor criminale se face după normele legilor ostăşeşti (Kriegsartikel), ale ordonanţelor (die peinlichen Halsgerichtsordnungen) lui Carol al V-lea, Ferdinand al III-lea, Iosif I-iul şi ale cutumelor.

Preveniţii trebue audiaţi îndată după arestare şi trimişi în judecată pentru a se judeca cât mai urgent. In felul acesta nu se prelungeşte inutil arestul preventiv al nevinovaţilor, iar vinovaţii îşi primesc pedeapsa la scurt timp după săvârşirea infracţiunei.

In faţa tribunalelor grănicereşti nu se admit advocaţi. Din acest motiv auditorii îndeplinesc şi oficiul de apărător, fiind obligaţi a descoperi şi ceea ce militează în favoarea acuzaţilor.

Osebit de dreptul comun, în acest titlu se face o minuţioasă reglementare a torturei cu diferitele ei grade.

Jus gladii et aggratiandi a fost cedat generalilor comandanţi în funcţiune în cele două generalate, la data promulgării drepturilor confiniare. Acest drept însă nu se poate transmite nici substituţilor şi nici succesorilor în funcţiea de general comandant, acela fiind un drept exclusiv al generalilor comandanţi în funcţie la data promulgării. El nu se poate exercita asupra ofiţerilor superiori, precum nici asupra infractorilor de les majestate.

Jurisdicţia sumară (Standrecht) se exercită şi în timp de pace dacă, izbucnind o răscoală, *se poate nădăjdui că, prin* executarea unuia sau mai multor rebeli, i se poate pune capăt, precum şi în caz de rezistenţă armată la executarea ordinelor.

Asemenea, ea se exercită şi asupra tâlharilor prinşi în flagrant delict (fapt dovedit şi săvârşit cu cel mult 24 ore mai înainte) sau dacă opun rezistenţă armată grănicerilor urmăritori.

Niciun ofiţer, afară de colonelul comandant sau, în lipsa lui, de un ofiţer superior, nu poate ordona procedura jurisdicţiei sumare.

Titl. VII. Ordinea de zi.

Drepturile confiniare fixează şi ordinea lucrărilor la tribunale atât în afacerile litigioase, cât şi în cele graţioase (întocmirea actelor şi vizarea lor, legalizarea contractelor, întocmirea certificatelor, etc.)

Infracţiunilor săvârşite împotriva avutului public sau privat li se aplică amenda, fără însă cu vreun ofiţer superior sau chiar colonelul comandant să o poată reduce sau ierta. Asupra amen-

zilor încasate de regiment, auditorii sau sindicii sunt obligaţi a raporta semestrial (în Mai şi Noembrie) generalilor comandanţi.

CAPITOLUL IV.

Sistemul cantonal.

(1783—1800)

După moartea Mariei Therezia, Iosif al II-lea, înainte de a proceda la înfăptuirea de noui reforme pentru confiniul militar, doreşte să aibă o icoană fidelă a întregei organizaţii confiniare şi a modului ei de funcţionare. Spre acest sfârşit, îl delegă pe col. von Geneyne, comandantul regimentului confiniar germano-bănăţean, ca să cerceteze întreg teritoriul confiniar din Croaţia, Slavonia şi Banat, să-i raporteze amănunţit ceea ce constată şi să facă propuneri concrete.[1])

In raportul său, ca rezultat al călătoriei de studii, acesta preconizează separaţiunea afacerilor politico-economice de cele cu caracter strict militar, deoarece nemulţumirile constatate se datoresc multiplelor atribuţii de natură diferită, pe care le au ofiţerii. Aceştia, sau sunt buni administratori şi atunci în mod inevitabil îşi neglijează îndatoririle militare, sau sunt buni militari şi atunci lasă în suferinţă agendele administrative. Se impune, prin urmare, separarea afacerilor politico-economice şi trecerea lor în atribuţia unor organe tot militare, dar distincte de comandamentul regimentului, a organelor administraţiei cantonale (militärische Cantons- Verwaltung). Acest proiect fu experimentat în regimentul german de însuşi autorul lui, avansat la gradul de general de brigadă.[2])

In anul 1784, după acelaşi plan, s'a început reorganizarea batalionului de ciaichişti din Titel, iar în anul 1785 urma să se aplice proiectul Geneyne şi regimentelor slavone.

1) Karl Cervenka: Raport adresat Regimentului 13, la 8 Februarie 1863 (manuscris), Dr. J. H. Schwicker: op. cit. pg. 194 şi urm. Fr. Vanicek: op. cit. III, pg. 2 şi urm.

2) Idem.

G-ral gr. Colloredo, comandantul Slavoniei, precum şi comandamentul general banial, fac numeroase obiecţiuni împotriva noului sistem confiniar şi astfel se suspendă punerea lui în aplicare. In schimb, comandanţii generali fură însărcinaţi (1786), ca să elaboreze ei un nou proiect de organizare cantonală, propriu a realiza dorinţa împăratului, de a vedea pe grăniceri mai înstăriţi, mai mulţumiţi şi mai isteţi în războiu. La data de 14 Februarie 1787, proiectul întocmit a şi apărut sub numele de Sistemalverordnung şi a fost pus în aplicare pe ziua de 1 Mai 1787, pe întreg teritoriul confiniar croat, slavon şi bănăţean (în confiniul ardelean n'a fost pus în aplicare). Noua constituţie cantonală a avut la bază planul Geneyne, amendat şi completat de către gl. de Vins şi conţine următoarele dispoziţii: [1])

1. Fiecare regiment se compune din două batalioane de războiu (12 companii) şi două divizioane defensive (Landesverteidigungsdivision). Efectivul unei companii este, în timp de pace, de 160, în timp de război, de 200, iar al unui divizion de apărare este de 886 de oameni.

Atribuţiile colonelului sunt limitate la chestiuni militare, iar jurisdicţiei lui nu sunt supuşi, decât cei înrolaţi şi numai în afacerile strict militare.

Efectivul complet al unui regiment confiniar, în timp de pace:

a) la comandament (ştab):

1 colonel, comandant de regiment
1 lt.-colonel
primul maior
al doilea maior
1 contabil
1 sindic
1 adjutant de regiment
1 chirurg de regiment
6 cadeţi ordinari ces. reg.
1 chirurg de batalion
4 furieri
1 tambur de regiment
1 profos de regiment
21

1) Karl Cervenka: op. cit. Fr. Vanicek: op. cit. III, pg. 13 şi urm. Dr. J. H. Schwicker: op. cit. pg. 197 şi urm. Carl Bernh. Ritter von Hietzinger: op. cit. II, pg. 46 şi urm.

b) la compănii:

8	căpitani
4	subcăpitani (Capitänlieutenant)
12	locotenenţi
12	sublocotenenţi
12	stegari
12	plotonieri
6	sergenţi
48	caporali
12	furieri ajutori
36	muzicanţi
96	fruntaşi
12	dulgheri
1920	infanterişti (Fouseliere)
256	tiraliori (Scharfschützen)
343	tunari
2789	

Regimentul româno-ilir, din cauza circumscripţiei prea mari, avea şi în timp de pace efectivul de războiu, de 3378 de oameni. Osebit de aceasta, fiecare regiment mai are câte 40 ordonanţe călări, iar cele 4 regimente ale Carlstadului, cele 2 ale banilor, şi regimentul româno-ilir, dispun de serezani.

2. Instrucţia se mărgineşte la încărcări rapide, la alinieri, la mişcări uşoare şi obişnuirea grănicerilor cu viaţa ostăşească în lagăr. In acest scop, regimentele pleacă în lagăr, anual de câte două ori, pe câte 14 zile, afară de tiraliori, cari fac exerciţii de tragere în fiecare a doua duminecă.

3. Inrolaţii poartă în timp de pace hainele lor proprii (Hausmontur), de culoare cafenie, atât în timpul serviciului de cordon, cât şi cu ocazia ieşirilor în lagăr. Statul nu le dă, decât o pereche de bocanci la an şi insigna pentru manta; aceasta din urmă însă, contra cost.

4. Pentru serviciul militar în interior şi la cordon, fiecare grănicer primeşte o soldă (Dienstconstitutivum) de 12 fl. anual.

5. Neînrolaţii, capabili de muncile casnice, prestează 18 zile robotă manuală şi, de fiecare trăgător, câte 4 zile cărăuşie. O zi de cărăuşie este egală cu 2 zile muncă cu braţele.

Prestaţia se face exclusiv pentru lucrările de utilitate publică. Zilele de prestaţie (robotă), peste cele regulamentare, se plă-

tesc cu câte 15 kr. ziua. Fiecare grănicer are dreptul a-şi plăti prestaţia şi anume: 2 fl. anual pentru zilele de lucru şi 40 kr. pentru zilele de cărăuşie.

In confiniul bănăţean a existat acest drept de răscumpărare al prestaţiei dela data înfiinţării regimentelor.

6. Impunerea urma să se facă după principiul fiziocratic, numai asupra pământului, ceea ce ar fi reclamat lucrări tehnice mai îndelungate, dar cum războiul iminent cu Turcii şi Francezii a împiedecat aceste lucrări, s'a păstrat sistemul de impunere de până aci (capitaţie şi foncieră).

7. Regimentul devine o unitate tactică, cu caracter strict militar, iar teritoriul asupra căruia se extinde, împreună cu toată populaţia de pe el, numit canton, constitue circumscripţia lui de recrutare. In fruntea regimentului stă colonelul, iar în fruntea cantonului, şeful administrativ, un lt-colonel sau maiòr. Subdiviziunilor regimentului, îi corespund subdiviziunile cantonului. Acesta se compune din două districte, corespunzătoare celor două batalioane de războiu, având fiecare câte un comandant, în grad de căpitan. Districtul se compune din două ocoale, fiecare ocol cuprinzând circumscripţia a câte trei companii de războiu. Ofiţerii de canton sunt astfel repartizaţi, încât în circumscripţia fiecărei companii să fie unul.

Efectivul unui canton este:

a) la comandament (ştab):

1 comandant (lt-colonel sau maior)
1 auditor
1 contabil
1 chirurg de canton
6 subchirurgi
8 furieri

18

b) la ocoale:

2 căpitani
2 subcăpitani
4 locotenenţi
4 sublocotenenţi
4 stegari
12 plotonieri
24 caporali

2 furieri ajutori
150 fruntaşi
204

c) extrapersonal:
1 conducător de carte funduară
40 ordonanţe călare
12 impiegaţi
12 dulgheri
24 zidari
89

8. Prin această ordonanţă se reglementează toate ramurile administrative, cum şi atribuţiile fiecărui slujbaş.

Menţinerea siguranţei şi a respectului legilor sunt încredinţate inspectorului sătesc, plotonier sau caporal, având sub ordinele sale, în satele mai mari, pe subinspectorul sătesc, iar ca superior pe ofiţerul de canton.

Ofiţerul de canton îndeplineşte, între altele, cu ocazia raportului săptămânal, pe care îl ţine în prezenţa tuturor inspectorilor săteşti ai companiei respective, şi oficiul de judecător de pace în cauzele mărunte, veghează la perceperea veniturilor publice, la bunul mers al şcolii, al poliţiei rurale şi silvice, moralitate, etc. raportând şi el, la rândul său, de cele ce se petrec în sfera sa de atribuţii, şefului său ierarhic, comandantului de ocol, iar acesta comandantului de district, cu toţii însă sunt supuşi comandantului de canton.

Jurisdicţia o exercită în canton auditorul, cu excepţia cazurilor atribuite ofiţerilor de canton, iar la regiment, sindicul.

Intră, de asemenea, în atribuţia administraţiei de canton, îndatorirea de a veghea la disciplina întregei populaţii şi de a menţine în rândul acesteia respectul şi supunerea faţă de superiori.

Dispoziţiile acestei ordonanţe mai privesc comunioanele de casă, regimul silvic şi sanitar, cărăuşia gratuită (unentgeltliche Vorspan) pentru transportul armelor, muniţiilor, îmbrăcămintei, etc., cu un cuvânt, ea este o constituţie confiniară.

Timp de 13 ani, cât s'a experimentat noua organizaţie, bazată pe principiul separaţiunei administraţiei civile de cea militară, nemulţumirile n'au încetat.

Populaţia civilă nu mai ştia de cine să asculte şi ale cui

ordine să le execute: ale comandantului de regiment, sau de canton, căci adesea se contraziceau.

Colonelii şi ofiţerii combatanţi nu se puteau resemna că au pierdut atribuţiile administrative, iar ofiţerii de canton nu priveau cu ochi buni situaţia lor de dependenţă faţă de colonelul combatant, în ceea ce priveşte avansările. De aci nasc număroase conflicte — de ordin personal şi de competenţă — şi dese schimbări în rândul ofiţerilor de canton, neputându-se mulţumi cu noua situaţie de inferioritate faţă de combatanţi, decât ofiţerii cu prea puţină ambiţie. Pe deasupra, războiul cu Turcii, izbucnit îndată după punerea în aplicare a noului sistem şi războiul cu Francezii, care i-a succedat, a împiedecat aplicarea lui uniformă şi integrală, încât şi administraţia publică şi gospodăria particulară — susţinută numai de femei şi invalizi — au ajuns în pragul falimentului.

După cercetări şi studii îndelungate, la 17 Septembrie 1800, apare o nouă ordonanţă organică (Regulierungs- und Systemal Verordnung), care aduce modificări esenţiale celei din anul 1787.

Ea preconizează ridicarea moralului popular prin faptele pilduitoare ale autorităţilor ecleziastice şi laice. Spre acest sfârşit, se încearcă ameliorarea stării materiale a clerului de rit ortodox, pentru ca astfel, scutit de grija muncii pământului, să fie ferit de rustificarea de până aci. Elementelor valoroase din popor, cari se dedică carierei preoţeşti, li se dau ajutoare.

Abrogă capitaţia, menţine în schimb fonciera, dar îi fixează ca bază ramura de cultură a imobilului. După acelaşi criteriu se face şi prestaţia, abandonându-se sistemul aşezării ei pe persoană şi abrogă, în acelaşi timp, toate scutirile.

Administraţiei cantonale independente, i se substitue un corp ofiţeresc de administraţie (Ökonomie-Offiziere).

Colonelului comandant de regiment, i se ataşează un ofiţer superior, cu atribuţiile comandantului de canton, dar sub conducerea comandantului de regiment; iar comandantului de companie, un ofiţer combatant cu aceleaşi atribuţii cantonale, ca şi ofiţerii de canton, dar fără independenţa acelora, încât s'a eliminat dualismul administrativ existent, totul fiind concentrat în mâinile comandantului de regiment.

Nici această reformă n'a fost de lungă durată. Lacunele ei s'au arătat dela începutul aplicării. Robota aşezată pe imobile produce nemulţumirea familiilor înstărite, dar sărace în braţe de

muncă; iar abolirea scutirilor de robotă nemulţumeşte pe înrolaţi, căci această abolire profită numai familiilor care nu aveau înrolaţi.

CAPITOLUL V.

Ultimul Războiu cu Turcii.[1]

(1788—1791)

§. 1. Declararea războiului.

Refuzul Turciei, de a ceda lui Iosif al II-lea, în anul 1782, o parte din Bosnia, a încordat relaţiile dintre cele două curţi. Cancelariile europene desvoltau o activitate febrilă, spre a determina pe împărat să atace prin surprindere pe Turci, înainte ca ei să aibă timp pentru a pregăti o rezistenţă serioasă. Tot astfel era să izbucnească un conflict armat între aceste două puteri şi în anul 1785 din motive de ordin comercial. S'au şi concentrat trupe la hotare de ambele părţi.

Nici relaţiile curţii ruseşti nu erau mai bune cu Poarta. Caterina a II-a, violând tratatul dela Cuciuc-Cainargi (1774), care asigura independenţa Crimeei şi Cubanului sub canul tătăresc, le declară pe acestea, în 8 Ianuarie 1784, provincii ruseşti. In acelaşi timp, prin emisarii săi, nu înceta să îndemne la rebeliune pe creştinii din Turcia.

Poarta, sfătuită de Franţa şi Prusia, era foarte conciliantă la început. Austria şi Rusia, dimpotrivă, căutau cu orice preţ motiv spre a putea declara războiu Turciei. Intre Iosif al II-lea şi Caterina a II-a se încheiase un tratat secret de alianţă, în baza

1) D. Szentkláray Jenő: op. cit. pg. 464 şi urm. Fr. Vanicek: op. cit. III, pg. 363 şi urm. A. D. Xenopol: Istoria Românilor din Dacia Traiană, ed. III, vol. IX. pg. 204 şi urm. Pesty Frigyes: op cit. I, pg. 185 şi urm. Anton Boleszny: Die Donau-Katarakte, Veteranische Höhle und Festung Peth, pg. 97 şi urm. Felix Milleker: Geschichte der Stadt Pancevo, pg. 48 şi urm. A. Diaconu: Cea din urmă invaziune turcească în Banat, publicată în Foaia Diecezană No. 38/1888.

căruia cel dintâiu era obligat să atace Turcia cu toate forțele sale, îndată ce Rusia îi va declara războiu acesteia. Planul lor era împărțirea imperiului otoman. Rusia urma să primească Crimeea, iar Austria, Bosnia și Serbia. Din rest s'ar fi constituit un nou imperiu grecesc de răsărit, sub un nepot al Caterinei. Moldova și Muntenia, pe care nici una din cele două curți contractante nu voia să le cedeze celeilalte, urmau să rămână într'un fel de neatârnare, sub principele Potemkin.

In cele din urmă, Poarta, intrigată de atitudinea mereu provocatoare a Rușilor, de imixtiunea lor în afacerile ei interne și instigată și de ambasadorii Angliei, Prusiei și Suediei, la data de 24 August 1787, a declarat războiu Rusiei.

Iosif al II-lea a ezitat la început să se conformeze angajamentelor luate. A stăruit cât a putut pe lângă beligeranți pentru restabilirea păcii. Nu avea nădejde în reușita războiului, de teama unei complicațiuni cu Anglia, Prusia și Olanda și din cauza situației ingrijorătoare din Belgia. In cele din urmă însă, invitat de Caterina a II-a să-și respecte angajamentul, pe la sfârșitul anului 1787, a început că concentreze trupe la frontiera de Sud. Acestea, în număr de vreo 200.000 de oameni, au fost înșiruite pe o distanță de peste 200 mile, din Bosnia până în Bucovina, iar în ziua de 9 Februarie 1788 a declarat războiu Turciei cu motivarea, că *„Poarta nu dăduse ascultare dreptelor cereri ale Rusiei și nu luase în băgare de seamă cuvenită stăruințele Austriei, pentru restatornicirea păcii; că prietenia și alianța ce o legau de Rusia, o sileau să-și îndeplinească îndatoririle și să ia parte activă la luptă“.*[1] *„Am ridicat spada* — zice împăratul în scrisoarea adresată regelui Prusiei, mediator între Turcia și Austria — *și n'o bag în teacă înainte de a avea tot ceea ce s'a răpit Casei mele. Majestatea Voastră este monarh și ca atare nu-i sunt necunoscute drepturile regilor. Este oare întreprinderea contra Osmanilor altă ce, decât o acțiune de recucerirea provinciilor ce au fost smulse Coroanei mele? — Turcii, și poate nici ei nu sunt singurii, au ca principiu să caute din nou, la cea dintâiu ocazie prielnică, ceea ce în timpuri potrivnice au pierdut; ceea ce înseamnă, că soarta își urmează cursul ei, iar omul se supune voinței providenței. Casa Hohenzollern tocmai în acest chip a ajuns la apogeul puterii sale. Albrecht von Brandenburg a smuls ordinu-*

1) A. D. Xenopol: op. cit. vol. IX, pg. 211.

lui său ducatul şi urmaşul său, la pacea dela Oliva, a susţinut şi suveranitatea asupra acestei ţări. Defunctul unchi al Majestăţii Voastre a luat mamei mele Silesia, într'o vreme, când, înconjurată de duşmani, n'avea alt sprijin, decât mărimea sufletului şi fidelitatea poporului. Ce au făcut puterile, care pe atunci trâmbiţau aşa de mult echilibrul european, ce echivalent au dat Casei de Austria, chiar şi numai pentru posesiunile pierdute în secolul actual? Strămoşii mei au fost siliţi a ceda, prin pacea dela Utrecht, Spania, prin cea dela Viena, Napoli şi Sicilia, la câţiva ani, Belgradul, principatele Silesia, Parma, Piacenza şi Quastalla, mai înainte şi Toscana şi o parte din Lombardia. A făcut Austria pentru aceasta, în acest secol, vreo nouă cucerire?—Doar o parte din regatul Poloniei, dar şi de acolo Prusia a primit o parte mai bună ca mine. Nădăjduesc, că Majestatea Voastră va aprecia motivele hotărîrii, de a mă război cu Poarta, că nu va ignora justeţa aspiraţiunilor mele şi că nu-mi este mai puţin prieten, dacă transform întru câtva şi pe orientali. Majestatea Voastră poate fi încredinţată, din partea mea, că, în împrejurări identice, aceleaşi principii voi admite să mi se aplice, în ce priveşte cucerirea posesiunilor, ce aţi pierdut mai înainte şi că acuma pentru câţiva ani vor înceta mediaţiunile". [1])

Trupele imperiale, în loc să fi fost concentrate asupra unui singur punct, spre a cădea apoi cu toată greutatea asupra inamicului, au fost răsfirate pe o linie prea întinsă, ceea ce a contribuit la înfrângerile suferite.

Flancul drept îl forma corpul croat (39.000 de oameni), comandat de prinţul Lichtenstein; între flancul drept şi centru erau aşezaţi Slavonii (12.800 de oameni), sub comanda contelui Mitrowsky; iar flancul stâng, comandat de prinţul Coburg, îl forma corpul galiţian (25.990 de oameni), şi corpul ardelean (22.800 de oameni), comandat de generalul Fabris. Comandantul suprem al armatei de operaţiuni a fost generalul conte Lascy, având cartierul general la Futac. Corpul bănăţean (6944 de grăniceri şi un corp de voluntari, în total 12.800 de oameni), pus sub comanda generalului Wartensleben, cu sediul în Biserica Albă, forma flancul stâng al grosului armatei (103.100 de oameni). In acest corp mai comandau şi generalul Papilla, cu sediul în Mehadia, gen. Benyowsky şi Lilien, cu sediul în Biserica Albă, etc.

---

1) Fr. Vanicek: op. cit. III, pg. 364.

Regimentele de grăniceri (17 de infanterie și 1 de husari) au dat în acest războiu cca. 60.000 de oameni, formând fiecare câte două batalioane de războiu (2582 de oameni) și, cu excepția regimentelor transilvane, câte un divizion defensiv (890 de oameni). Osebit de aceasta, la inițiativa episcopului Ioanovici, s'au format corpuri de voluntari (ai Licanilor, Otoșanilor, banaliștilor, serezanilor, Slavonilor și ai Bănățenilor) din imigranți și provincialiști, sub comanda ofițerilor imperiali.

Inainte de a începe ostilitățile, fiecare comandant a transmis declarația de războiu comandantului inamic ce-i stătea în față. Gen. Papilla a transmis-o prin locot. Koller, din reg. româno-ilir, care, însoțit de un tambur și un interpret, a predat-o Turcilor la Ada-Kaleh.

§. 2. Inceperea ostilităților.

Ostilitățile au fost precedate de o tentativă de a pătrunde prin surprindere în cetatea Belgradului. Creștinii de aci, din cauza tratamentului neomenos, la care erau supuși de Turci, bucuros s'au pus în slujba imperialilor. Un oarecare Ioan Ciardaclia le-a procurat cheile cetății și, după planul întocmit de el, în noaptea de 2-3 Decembrie 1787 o parte din armata austriacă s'a îmbarcat să treacă Dunărea. Generalii Alvinczy și Gemmingen cu 300 de oameni, 22 tunuri și armamentul necesar asedierii, au plecat înainte și cu ajutorul creștinilor din cetate, au intrat pe neobservate în Belgrad și au început imobilizarea tunurilor turcești. Grosul armatei de expediție a greșit drumul, din cauza ceții, și s'a trezit la Panciova. Cei din cetate, văzând întârzierea grosului, s'au retras, iar garda turcească alarmată n'a mai găsit, decât porțile deschise și tunurile țintuite. Pașa din Belgrad, cerând explicații, a primit răspunsul, că n'a fost decât o trupă de observație, care a greșit drumul. Reprimarea tentativei a fost dintre cele mai sângeroase. Capii conspirației însă, Ion Ciardaclia și Cara George, au reușit să fugă.

Comandantul regimentului de grăniceri româno-iliri, colonelul von Hiebel, a atacat Orșova Veche, în ziua de 11 Februarie 1788, cu 1 divizon de grăniceri și 100 tiraliori. Fără să întâmpine vre-o rezistență mai serioasă, a ocupat-o, făcându-l prizonier și pe comandantul ei, Osman Aga. In același timp, s'a început o goană pe Dunăre după vasele turcești, iar corpul croat a depășit linia de cordon pe teritoriul inamic.

In ziua de 11 Martie, Turcii din Ada-Kaleh s'au îndreptat pe Dunăre spre avanposturile imperiale dela Fântâna Sabrii, dar au fost respinşi de grănicerii româno-iliri, comandaţi de sublocotenentul Boşneag şi stegarul Vasques.

In cursul primăverii n'au încetat ciocnirile locale, fără însă ca ele să ia caracterul unor lupte hotărîtoare.

In ziua de 19 Iunie, Turcii au atacat fără succes, la Jupalnic, brigada generalului Papilla. Atacul s'a repetat cu mai multă vehemenţă în ziua de 7 August, când gen. Papilla, — conformându-se ordinului de a se retrage, dacă este atacat de forţe superioare, — a început retragerea spre Mehadia. Surprins în cheia Coramnicului de cavaleria inamică (1200—1.300 de oameni), care îl urmărea, a fost înfrânt. Brigada lui, — compusă din 2 batalioane din reg. Reisky, 1 batalion din Vins, 8 companii de grăniceri româno-iliri, 200 dragoni de Würtemberg şi 100 husari, în total vre-o 4000 de oameni, — nu putea să ia lupta cu grosul unei armate de aproape 130.000 de oameni, ce se îndrepta spre Banat. Situaţia era din cele mai grele şi, dacă nu-i sărea în ajutor generalul Wartensleben din Mehadia, întreaga brigadă i-ar fi pierit în luptă. Pierderile se cifrează la 1370 de oameni. Papilla însuşi era să cadă în mâna duşmanului, dacă nu-l salva un plotonier, anume Nossak. In timpul retragerii s'a răsturnat un tun şi astfel, împiedecând trecerea altor douăsprezece ce-i veneau în urmă, au căzut toate pradă Turcilor, împreună cu bagajele, muniţia şi alimentele. In zilele de 18, 23 şi 26 August, Turcii au reînnoit atacurile în valea Cernei şi, pătrunzând în Banat, au cauzat mari pagube oastei imperiale şi populaţiei civile din confiniul militar al celor două regimente bănăţene. [1])

§. 3. Apărarea peşterii lui Maovăţ.

In timpul luptelor din valea Cernei, peşterea lui Maovăţ (gorta Veterani), de pe malul stâng al Dunării, situată între Dubova şi Plavişeviţa, era apărată cu mult eroism de o companie de grăniceri româno-iliri.

1) Die Wallachisch-illyrischen Grenzer hatten trotz ihrer hervorragenden Tapferkeit grosse Verluste zu beklagen. Nach der Niederlage bezeichneten Brand und Verwüstungen die Wege der Osmanen. Ueber 40.000 Grenzer (nach anderen Angaben 23.000) der zwei Banater Grenzregimenter flüchteten sich in die nördlichen Comitate, 7000 gerieten in Gefangenschaft. Die Türken streiften bis Temeswar und Arad. (Fr. Vanicek: op. cit. III, pg. 421).

Compania Svinița a regimentului româno-ilir, comandată de căpitanul Adam Maovăț și locot. Stanoilovich, a ocupat, împreună cu sublocotenentul Voith, inginerul Frank și 11 tunuri, încă în Februarie 1788, această grotă. Răspunzând ordinului dat de gen. Wartensleben, a închis, în acest chip, drumul Turcilor pe Dunăre. Trupa de ocupație, de 450 (după alții 280) de oameni, cu concursul populației din satele învecinate, a efectuat lucrările de fortificare a grotei, construind palisade și redute.

Garnizoana nu era aprovizionată pentru o rezistență mai îndelungată. Din acest motiv, încă la începutul lunei Iulie a fost comandat aci maiorul baron Stein cu un batalion din regimentul Brechainville, cu muniția și alimentele necesare. Acesta, sosind la Dubova, a procedat de îndată la fortificarea Cracu-Cosierului, așezând palisade în jurul lui, iar cu trupa a ocupat platoul și redutele de pe el.

In ziua de 10 August, au debarcat pe malul stâng al Dunării, în golful de lângă Dubova, 36 de vase turcești (30 Tschaiken und 6 Patrouilleschiffen). Focul viu de artilerie însă, deschis de sublocotenentul Voith, l-a forțat pe inamic să se retragă, lăsând pradă 4 vase.

Deodată cu apariția forțelor dunărene, au pornit spre grotă și forțele terestre ale inamicului. Pașa Mehmed Memis a trecut peste dealuri, venind dela Orșova, cu 7000 de oameni, între care și 1000 de călăreți, și a reușit să taie legătura grănicerilor din grotă cu maiorul Stein și a ambilor cu trupa gen. Wartensleben din Mehadia. Inconjurată din toate părțile, trupa din grotă n'a mai putut împiedeca debarcarea Turcilor.

In noaptea de 10/11 August a fost liniște. In spre ziuă, favorizați de o ceață deasă, Turcii au atacat din toate părțile. Un atac simulat, îndreptat asupra fotificațiilor din Cracu-Cosierului, a indus în eroare pe maiorul Stein. In realitate Turcii urmăreau să ocupe platoul (Ciucarul Mare), de unde să domine grota. Printr'o învăluire bine executată de inamic, jumătate din batalionul Stein a fost dela început scoasă din luptă. Cealaltă jumătate, cumplit decimată, s'a retras, refugiindu-se în grotă, alături de căpitanul Maovăț și grănicerii româno-iliri.

In ziua de 12 August, inamicul a încercat zadarnic să debarce trupe, căci focul de artilerie, comandat de sublocotenentul Voith, a împrăștiat toate vasele turcești, care se apropiau de mal. De aceea, inamicul hotărî o schimbare de tactică: artileria să

atace şi ea de cealaltă parte, de pe platoul ce domină grota. In timpul nopţii de 12/13 August însă, Voith a reparat fortificaţiile din jurul grotei şi, datorită acestui fapt, garnizoana a putut rezista încă multă vreme.

In zilele de 13—16 August, Turcii au atacat grota, de dimineaţa până seara. De pe malul drept al Dunării trăgea artileria, iar de pe platou prăvăleau stânci asupra imperialilor. Pierderile suferite erau neînsemnate. Fortificaţiile parau loviturile.

In ziua de 17 August, Turcii au cerut să vorbească cu comandantul grotei. In locul lui însă, a fost trimis sublocotenentul Stanoilovich din reg. rom.-ilir, care cunoştea limba sârbă şi astfel se putea înţelege cu ei. Intâlnirea a avut loc pe drumul Caprii. Turcii au cerut un armistiţiu de 24 de oare, ceea ce s'a şi admis. In timpul acesta, au aruncat o scrisoare în limba italiană, prin care cereau garnizoanei din grotă să capituleze, asigurându-i o retragere onorabilă. Maiorul Stein a cerut, prin intermediul Turcilor, îndrumări dela gen. Wartensleben, ceea ce a avut darul să învrăjbească pe inamic în aşa măsură, că în ziua următoare a intensificat atacul, de era să îngroape sub dărămăturile fortificaţiilor întreaga garnizoană. Acelaşi refuz l-au întâmpinat şi propunerile de capitulare, formulate de Turci în zilele de 19 şi 22 August. Lupta a continuat cu îndârjire şi de o parte şi de alta până în ziua de 30 August.

Pierderile erau foarte mari de ambele părţi şi deopotrivă doreau sfârşitul luptei. Grota nu mai putea să reziste. Muniţia şi alimentele erau pe sfârşite, iar trupa extenuată de luptă, foame şi nedormire. Timp de 20 zile n'a primit, decât făină stricată, din care îşi gătea câte o pâine coaptă în cenuşă, la două zile câte o porţie de orez şi tot a treia zi câte o bucată de slănină.

Turcii, în timpul asedierii grotei, au prins un grănicer român, trimis de căpitanul Maovăţ cu o scrisoare către comandantul regimentului româno-ilir. In scrisoare căpitanul comunica superiorului său, între altele, cu scopul de a induce în eroare pe inamic, dacă ar ajunge în posesiunea ei, că *„M. S. Impăratul porneşte zilele următoare din Semlin cu 10—12.000 oameni spre grotă, pentru a despresura trupa dintr'însa; apoi, că trupe numeroase sunt masate în pădurile din jurul grotei, pentru a ataca prin surprindere pe inamic“*. Marele vizir, îngrijorat de cele cuprinse în scrisoare, în ziua de 30 August, a propus din nou armistiţiu şi capitularea grotei. Propunerea de armistiţiu a fost ac-

ceptată, iar tratativele de capitulare au durat câteva ore. Ele au avut loc între maiorul Stein, căpitanul Maovăţ şi sublocotenentul Voith de o parte şi delegaţia turcească de altă parte. Ambele delegaţii s'au întâlnit pe drumul Caprii. Aci s'au stabilit condiţiile de capitulare. Predarea s'a făcut în ziua de 31 August.

Documentul de predare, dat garnizoanei de marele vizir, recunoaşte vitejia apărătorilor grotei. *„După ce am început asedierea Dubovei, situată pe Dunăre şi ocupată de Turani şi după ce numita localitate, deşi comandantul necredincioşilor, maiorul Stein, căpitanul Maovăţ, cu ceilalţi ofiţeri şi o trupă de 700 de oameni, au apărat-o cum se cuvine, vitejeşte, timp de 20 zile şi nopţi, în cele din urmă totuşi am slăbit-o şi am ocupat-o, — din solemna dispoziţie a sublimei Porţi s'a remis numiţilor documentul legal de predare, în scopul de a li se lua toate puştile şi tunurile din cetate, consemnate şi în scris, iar garnizoana, potrivit condiţiilor de capitulare, ofiţerii înarmaţi, iar soldaţii fără arme, să fie lăsaţi liberi şi conduşi fără împiedecare până la hotar şi să-şi transporte bagajele şi bolnavii fără nici o pagubă".* [1])

Contele Hadik, preşedintele Consiliului aulic de războiu, felicită călduros pe maiorul Stein şi pe căpitanul Maovăţ, iar împăratul îl avansă pe bravul căpitan la gradul de maior. Românii, a căror vitejie luceşte deasupra peşterei ca hainele lui Christos pe muntele Tavorului, îl eternizară pe căpitanul lor, dând grotei numele de: peşterea lui Maovăţ. [2])

§. 4. Retragerea imperialilor şi înaintarea Turcilor.

Generalul Wartensleben şi-a dat seama, după înfrângerea de pe valea Cernei, că nu va putea rezista şi că este mai prudent să se retragă. In 28 August a şi dat ordinul de retragere. Părăsind Lazul Mare, în ziua de 29 August a sosit la Feneş. De aci a trecut, la 1 Septembrie, spre Armeniş, ocupând poziţii mai bune, iar a treia zi s'a unit cu grosul armatei, cantonată pe Câmpul Fomii. Impăratul zăcea bolnav în Caransebeş. Deşi rugat să se întoarcă la Viena, el hotarî totuşi, spre a repara înfrângerile de până atunci, să atace pe Turci, cu toate forţele sale, în jurul Slatinei. In ziua de 14 Septembrie, s'a pus în fruntea armatei,

1) După traducerea în limba ungară, reprodusă de Szentkláray Jenö: op. cit. pg. 487, nota 1.

2) P. Drăgălina: Pescerea lui Maovăţ, în Foaia Diecezană Nr. 8/1886.

comandând centrul. Flancul drept îl comanda gen. Wartensleben, iar flancul stâng gen. Lascy. Acesta din urmă s'a dovedit și de data aceasta complet incapabil.

Lăsând flancul stâng descoperit, inamicul a pătruns, fără greutate, în rândurile imperialilor și a ocupat dealurile care dominau din stânga întreg terenul ocupat de ei. Iosif al II-lea n'a putut para lovitura și s'a retras cu trupele sale dincolo de Caransebeș, în speranța că-i va atrage pe Turci la șes și acolo va putea să angajeze lupta cu ei. Turcii însă nu s'au lăsat înșelați. Trecând fără rezistență Dunărea, au ocupat Palanca Nouă, Cubinul, Panciova și Semlinul, iar populația, îngrozită de atrocitățile săvârșite de Turci, de cetele de tâlhari și dezertori, s'a refugiat cu tot ce a putut spre Seghedin, Arad, Timișoara și în Bacica.

După înfrângerea dela Slatina, în timpul retragerii în spre Lugoj, în noaptea de 20 21 Septembrie, s'a produs o panică, în apropierea comunei Sacul, care a adus multe pierderi armatei imperiale. In calea trupelor a ieșit un Român cu un car cu țuică de vînzare. Primii consumatori, niște husari, repede s'au îmbătat și s'au dedat la acte de violență, alungând pe soldații din corpul de voluntari bănățeni, care voiau de asemenea să cumpere. Aceștia au răspuns cu focuri de armă și au început să strige: „Turcii!" Husarii nu s'au lăsat mai prejos; au deschis și ei focul, angajându-se astfel o luptă în toată regula între unitățile aceleeași armate. Intunerecul nopții, strigătele: „Turcii!" și „Halt!" — imperialilor li se părea că aud „Allah" — au sporit debandada. Impăratul însuși s'a pierdut de trupă în această învălmășeală și abia în zorii zilei a dat de ea și a așezat-o în tabără la Lugoj, ne mai putând întreprinde un contra-atac. In același timp, seraschierul Iusuf a ocupat cu trupele sale teritoriul dintre Slatina și Jupalnic.

Trupele de ocupație, bandele de tâlhari și dezertori au pustiit teritoriul ocupat, încendiind tot ce le cădea în cale, încât 147 de sate din Banat au căzut pradă furiei lor. Populația era aruncată în sclavie, femeile și fetele erau violate și apoi vindute. Se inaugurase o adevărată vânătoare după femei și fete frumoase, ca să fie trecute în Turcia. Districtele Caransebeș și Mehadia au avut mult de suferit, din motivul că aci era concentrat grosul armatei turcești.

§. 5. Retragerea Turcilor din Banat.

Succesele repurtate de prinţul Friederic Coburg în Moldova, despre care Turcii din Banat au aflat în prima jumătate a lunii Octombrie, au produs îngrijorare în rândurile lor. Se temeau de un atac din două părţi, din faţă şi din spate. Apoi, timpul ploios de toamnă, care îngreuna operaţiunile militare, şi indisciplina trupei sunt tot atâtea cauze care au determinat retragerea Turcilor din Banat. In ziua de 8 Octombrie, au început trecerea peste Dunăre pe la Orşova-Veche. Imperialii îi urmau, reocupând teritoriul părăsit.

Iosif al II-lea, văzând dezastrul, a renunţat la orice veleităţi de cucerire. Era mulţumit să păstreze starea anterioară izbucnirii războiului. Pe la sfârşitul lunei Noembrie, după ce trupele imperiale au reocupat Banatul, a plecat la Viena, iar gen. Lascy s'a retras din motive de boală, fiind înlocuit provizoriu de gen. Kinszky. Din aceleaşi motive s'a retras şi gen. Wartensleben dela comanda trupelor bănăţene, iar în locul lui a venit gen. Clairfait, mutându-şi sediul dela Caransebeş la Biserica Albă.

Campania anului 1788 a costat 70 mil. fl. 40.000 de vieţi omeneşti şi 25.000 de răniţi şi bolnavi, internaţi în spitale.

§. 6. Campania din anul 1789

In 24 Februarie 1789 comanda supremă a primit-o gen. Andrei Hadik, preşedintele Consiliului aulic de războiu, iar trupele croate au trecut sub comanda gen. Laudon Gedeon.

Până în vară nu s'au înregistrat pe întreg frontul, decât ciocniri locale, fără importanţă. S'au făcut, în schimb, pregătiri pentru o mare ofensivă în vară, pentru ocuparea Belgradului. Intre altele, s'au făcut şi dislocări de trupe. Grănicerii germano-bănăţeni au trecut dela Cubin între Orşova şi Mehadia, alături de grănicerii româno-iliri.

Pe ziua de 1 Iunie situaţia trupelor era următoarea:

Brigada generalul Vécsey — compusă din 2 batalioane de grăniceri româno-iliri, 2 batalioane de grăniceri germano-bănăţeni, 4 companii honvezi germani, 4 companii honvezi români şi 3 companii Branovaczky,— ocupa teritoriul dintre Moldova şi Mehadia, iar lângă Cornea staţionau 2 batalioane de infanterie Stein şi 4 companii husari Erdödy.

Sub comanda generalului Wenckheim, staţionau lângă Mar-

ga: 2 batalioane de infanterie Langlois şi 2 batalioane Reisky, iar sub comanda generalului Auersberg, 2 batalioane de infanterie Terzy şi 6 companii de dragoni Anspach.

Lângă Caransebeş comanda generalul d'Alton: 3 batalioane de infanterie Eszterházy Miklós şi 3 batalioane de Vins; generalul Hutten: 4 companii de infanterie Ferdinand Toscana şi 2 batalioane Durlach; iar generalul Fabry: 6 companii de dragoni Würtemberg şi 6 companii de husari Erdödy. In celelalte centre, Palanca-Nouă, Panciova, Semlin şi Biserica-Albă, erau concentrate, îndeosebi, trupe de cavalerie.

Turcii dela Orşova nu se simţeau legaţi de armistiţiul încheiat cu paşa Belgradului, deoarece ei depindeau de paşa Vidinului. In primele zile, 3 şi 4, ale lunei Iulie au pătruns în valea Jupalnicului, pentru a se aproviziona cu alimente. Atacul s'a repetat în ziua de 16 Iulie, când 200 spahii au alungat avanpostul de lângă Coramnic, iar un alt grup, de 400 spahii, a atacat o patrulă de ofiţeri şi a împins-o până la poalele dealului Ceplea. Dar s'a retras, îndată ce şi-a dat seama, că o companie de husari e gata să pornească la contra-atac.

La începutul lui August, Turcii, cu forţe numeroase, mai ales cavalerie, au pornit în 3 coloane spre Orşova-Veche. In dimineaţa zilei de 4 August, au şi luat primul contact cu avanposturile de grăniceri, urmărindu-le, cu 2000 de spahii, în retragerea lor, până la şanţurile din faţa Mehadiei. Aci atacul a fost atât de vehement, încât numai datorită ajutorului dat de grănicerii româno-iliri şi de infanteria Stein s'a evitat o catastrofă. După un al doilea atac nereuşit, Turcii au atacat a treia zi din flancuri. De data aceasta flancul drept n'a mai putut rezista şi inamicul a ocupat dealurile ce dominau tabăra imperială, la o distanţă de 200 paşi. O altă coloană se îndreptă, pe Bela-Reca, spre flancul stâng, ca să ocupe trecătorile şi cotele dominante, iar din poiana Ieneleţ se pregătea atacul din spate.

In această situţie, generalul Vécsey a pornit la contra-atac şi, provocând uimire în rândurile turceşti, i-a pus pe fugă până la pasul Priboaie. Inamicul a lăsat pe câmpul de luptă aproape 400 morţi şi răniţi, iar brigada Vécsey a înregistrat 32 morţi (1 ofiţer, 15 husari şi 16 infanterişti) şi 7 răniţi.

Forţele inamice însă, sporeau necontenit. Valea Jupalnicului gemea de trupe turceşti, încât generalul Vécsey fu nevoit să se retragă, în ziua de 6 August, până la Teregova. Clairfait s'a gră-

bit dela Caransebeş, să-i vină în ajutor şi în scurt timp a şi sosit cu trupele sale până la Feneş. Aci a primit ştirea că trupele inamice s'au împuţinat până la vreo 3000—5000 de oameni şi de aceea a avansat, în ziua de 17 August, până la Cornea şi apoi până la Mehadia. In drum n'a întâmpinat vreo rezistenţă. Ici-colea au avut loc ciocniri cu avanposturile şi patrulele turceşti în retragere. Dar abia a ocupat generalul Clairfait linia Cracu Omir—Dialu Ocnii—Bela-Reca—Cracu Vişoca şi, în ziua de 27 August, paşa Tsargatsi Mehmed a şi pătruns din nou în Banat cu 15.C00 de oameni, ocupând poziţie între Topleţ şi dealul Ceplea. Grănicerii româno-iliri ocupau şanţurile de pe Cracu Omir, iar Turcii au început să-şi facă şanţuri pe Lazul Mare.

Un atac vehement din partea imperialilor a împrăştiat pe Turci în valea Topleţului, forţându-i să se retragă peste Dunăre şi astfel a accelerat începerea atacului pentru ocuparea Belgradului.

In ziua de 29 August, generalul Laudon a şi dat ordinul de împresurare a Belgradului. Din trupele generalului Clairfait, o parte a fost trimisă spre Semlin, pentru a colabora la operaţiunile de asediere. De altă parte, corpul de voluntari, comandat de un oarecare Marian, făcea incursiuni peste Dunăre, împrăştiind şi măcelărind pe Turci la Semendria, Pojarevaţ şi Rama. In ziua de 16 Septembrie, corpul bănăţean a distrus flota turcească dela insula Boreci, iar două compănii de grăniceri româno-iliri şi 4 compănii de cavalerie împiedecau la Orşova vasele din Ada-Kaleh, ca să vină în ajutorul ei. Bombardarea a început în ziua de 18 Septembrie, iar în ziua de 30 Septembrie s'a dat primul asalt asupra periferiei cetăţii. In seara acelei zile, imperialii au ajuns în stăpânirea acestei periferii. Coloana de asalt au format-o 4 compănii de grăniceri germano-bănăţeni, 4 compănii Branovacky şi 2 compănii de grăniceri româno-iliri, sub comanda maiorului Maovăţ.

Comandantul cetăţii Belgrad, Paşa Osman, a capitulat în ziua de 7 Octombrie, iar a doua zi a semnat condiţiile de capitulare.

In ziua de 12 Octombrie, Iosif al II-lea a comunicat şi Caterinei a II-a capitularea Belgradului.

Căderea Belgradului a atras după sine căderea Semendriei, Cladovei, apoi a întregei linii dintre Drina şi Timoc. Corpul de armată bănăţean şi o parte din grosul trupei s'a îndreptat spre Ada-Kaleh, luând măsuri de asedierea insulei. Rezistenţa ei s'a prelungit până în 16 Aprilie 1790, când a fost nevoită să capituleze.

§. 7. Incheierea păcii.

După moartea lui Iosif al II-lea (1790), succesorul său, Leopold, şi-a dat seama de politica greşită a pedecesorului său şi s'a hotărît să încheie cât mai curând pacea. De aceea, s'a adresat întâiu Prusiei, aliata Turciei, cerând, pentru jertfele făcute până atunci, condiţiile tratatului dela Pojarevaţ. Prusia susţinea propunerea. Anglia, dimpotrivă, a propus ca bază de discuţie status quo ante bellum, ceea ce în cele din urmă a fost acceptat şi de Austria. După multe discuţii, s'a ajuns la un acord, subscriindu-se, la 27 Iulie 1790, convenţia dela Reichenbach. Prin aceasta, Austria se obligă a încheia cu Poarta un armistiţiu şi apoi pacea, pe baza celui mai strict status quo ante bellum. Orice modificări teritoriale, în scopul asigurării graniţelor, care ar aduce augmentări teritoriale Austriei, îndreptăţesc Prusia la un echivalent corespunzător. Austria încetează a mai lua parte la războiul dintre Turcia şi Rusia. Prusia şi aliaţii săi garantează status quo ante bellum. Convenţia a fost ratificată şi trupele imperiale, cu tot protestul Rusiei, au şi început retragerea. Ruşii continuară războiul, repurtând succese la Chilia, Tulcea, Isacea, Ismail, în Cuban şi la Marea Neagră. La sfârşitul anului 1790, s'a întrunit congresul dela Sistov, spre a încheia pacea conform convenţiei dela Reichenbach. Tratativele au durat până la 4 August 1791, când s'a încheiat tratatul dela Sistov, punând definitiv capăt ostilităţilor dintre Austria şi Turcia. Prin acest tratat, Austria restitue toate cuceririle sale, Moldova şi Valahia, dobândind numai Orşova şi o rectificare de hotar în Bosnea. Ruşii au continuat războiul.

Dar victoria Ruşilor la Măcin (19 Iulie 1791) a grăbit încheierea păcii şi cu Rusia. Turcii prin tratatul dela Iaşi au satisfăcut toate pretenţiile Ruşilor. Hotarul între cele două împărăţii se fixează la Nistru, iar Rusia mai dobândeşte şi Oczakowul în deplină stăpânire. Turcia se mai obligă a respecta toate stipulaţiile anterioare în favoarea Moldovei şi Valahiei.

In cursul acestei campanii, grănicerii româno-iliri au pierdut 22.919 de suflete, iar germano-bănăţenii 13.331, duse în captivitate, ucise în războiu sau moarte, dar care nu s'au mai înapoiat.

CAPITOLUL VI.

Constituția confiniară.[1)]

(7 August 1807).

§. 1. Lucrări pregătitoare.

Cu ziua de 9 Ianuarie 1801 arhiducele Carol a fost numit în cel mai înalt post al armatei împărătești, în acela de președinte al Consiliului aulic de războiu. Comandant distins în războaiele napoleoniene, el a dat dovezi și de mare reformator și organizator al forțelor militare.

Impăratul, preocupat de ridicarea nivelului moral și material al grănicerilor, i-a cerut să-i prezinte un proiect de reorganizarea acestei ramure a puterii armate. Proiectul să fie și durabil și să răspundă și acestor dorințe mai înalte.

Arhiducele n'a întârziat începerea lucrărilor de întocmire a proiectului. Spre deosebire însă de ceea ce se petrecea în trecut, când reformele erau opera individuală a unora, completate și amendate pe alocurea în ședințele comisiunilor din Viena, fără un contact real cu masele, cărora urmau să li se aplice, arhiducele s'a adresat, printr'un apel, la toată lumea, fără deosebire, ca să-i comunice deschis părerile asupra eventualelor lipsuri organice ale sistemului confiniar în vigoare, precum și mijloacele de îndreptare. In același timp, a cerut regimentelor date statistice, cât mai complete, asupra rezultatelor diverselor ramuri de activitate, iar din arhive a dispus să se extragă, din actele vechi și noui, tot ceea ce privește organizația grănicerească. Materialul astfel adunat l-a supus coordonării și desbaterii Comisiei de regulare a graniței (Grenz-Regulierungskommission), compusă din ofițeri de toate gradele și demnitari civili, convocați anume la Viena de pe teritoriul grăniceresc. Prezidenția o avea arhiducele Ludovic. Osebit de acestea, prin scrisoarea din 12 Iulie 1803, arhiducele Carol

---

1) Fr. Vanicek: op. cit. III, pg. 116 și urm. Mathias Stopfer: Lehrbuch über die Grundgesetze der Karlstädter, - Warasdiner, - Banal, - Slavonische und Banatische Militär - Gränze.

s'a adresat mitropolitului din Carlovăţ şi tuturor episcopilor, ale căror eparhii se extindeau asupra teritoriului grăniceresc, cu invitarea de a colabora din toate puterile lor la desăvârşirea şi aplicarea operei de reorganizare.

Pe la sfârşitul lunei Iulie 1803, comisia şi-a încheiat lucrările, prezentând şi un proiect de constituţie. Acesta a fost dat în studiul unei alte comisii (Hofkommission), prezidată de consilierul aulic Klein, pentru ca, prin cercetări la faţa locului, să adune datele necesare eventualelor amendări. In anul 1804, după ce această a doua comisie s'a reîntors din călătoria de studii, s'a constituit o a treia comisie (Organisierungs-Hofkommission), prezidată de arhiducele Ludovic, care, verificând toate datele adunate până atunci, a întocmit textul definitiv al constituţiei şi l-a supus desbaterii Consiliului aulic de războiu, în şedinţa plenară din 1806. După aceasta, cu patenta din 7 August 1807, Francisc I, a sancţionat lucrările comisiilor şi ale Consiliului aulic, concretizate în constituţia grănicerească, ce poartă titlul de: „Legi sau orânduieli fundamentalnice pentru graniţa milităricească a Carlstadului, Varasdinului, Banalului, Slavoniei şi a Banatului".

§. 2. Patenta imperială.

Legea organică grănicerească şi patenta imperială de sancţionarea ei au fost publicate în anul 1807, şi în limba română. Reproducem aci conţinutul patentei, după textul românesc, completat pe alocurea după originalul german:

„Noi Francisc I., din mila lui Dumnezeu Impăratul Austriei, Craiul Ierusalimului, al Ungariei, Bohemiei, Dalmaţiei, Croaţiei Slavoniei, Galiţiei şi al Lodomeriei; Mare povăţuitor Austriei, Duciul Lotharingiei, al Salisburgiei, Virţburgiei şi al Franconiei; Marele Duce al Cracoviei; Marele Prinţ al Ardealului, Duciul Stiriei, Carintiei şi al Carnioliei, al Sileziei din Sus şi din Jos; Prinţul Berhtolsgadienei şi al Mergentaimului, Groful Habsburgiei ş. c. l.

Zelul, vitejia, statornicia şi credinţa cu care militarii-grăniceri, în toate împrejurările, s'au supus slujbei Noastre ostăşeşti, au pricinuit, ca dela începutul domniei Noastre ameliorarea situaţiei lor, să constitue preocuparea şi grija Noastră deosebită. Nu Ne-am mărginit a dispune, ca inspectorii generali respectivi să cutreiere de mai multe ori graniţa şi să raporteze exact situaţia,

pentru ca, după împrejurările sulevate, să introducem în concret îmbunătățirile găsite necesare, am mai lăsat să se adune și concretizeze, ani de-a-rândul, toate mijloacele, cari păreau în special necesare, pentru ca credincioșilor și vitejilor Noștri militari grăniceri [1]) o alcătuire mai statornică, vremii și neamului mai cuvincioasă să dăm și prin aceea fericirea lor tot mai de stătut să o întemeiem.

Planurile, spre acest sfârșit Nouă așternute, le-am dat spre cercare unor bărbați, care știu lipsele graniței și pricep lucrul acesta și, după ce am văzut judecata lor și Insumi am cercat-o, datu-l Nouă înainte temei al legilor următoare l-am întărit.

Drepturile grănicerilor întru acestea sunt puse chiar și răspicat și datoriile lor, care le au ca mădulările statusului, după chemarea în care sunt, destul hotărîte.

Volnicia lor prin aceasta se contenește în hotarele legii și grănicerii sunt în statul său și în averile sale fără frică și în liniște.

Noi am avut grijă a ușura datoriile lor în toate, unde a fost cu putință, și a împărți greutățile *inevitabile mai mult după măsura puterilor fiecăruia, ca astfel să devină suportabile de toată lumea.* [2])

Noi am acordat caselor, care dau ostași, degrevările cele mai mari posibile, prin scutirea treptată de muncă, prin încuviințarea soldei în timp de războiu, prin acordarea gratuită a curelelor și în timp de pace și prin cedarea îmbrăcămintei, pe care și-o aduce cu sine soldatul din războiu. [3])

Prin așezarea temeiurilor despre răscumpărarea lucrului, am ușurat Noi sârguința nevoinței de a-și câștiga și ceva de folos și am deschis cășilor sărace cu familie multă o cale mai fără frică și mai ușoară spre câștig.

Ajutorințele din moșii le-am împărțit în tot după rodirea pământului și prin aceasta am stricat potrivirea cea rea, care a fost până acum între câștig și între dare. Tot după aceste temeiuri a cuviinței și celelalte dări s'au hotărît.

Neîngăduind ca mai marii fără de folos lipsă să se amestece și împotriva datoriei sale în treaba familiei grănicerești, le-am dat lor atâta putere după legi la așezarea împerecherii de-

1) Pasagiu tradus după textul german.

2) Idem.

3) Idem.

case, câtă este de lipsă: ca să se facă păciuire și să se știe și ca silințele acele de obște ale casnicilor acolo, unde nu se pot împreuna, să le îndrepte, după cum vor socoti pentru binele lor cel de obște.

Prin aceasta, Noi temeiul cel dintâi al statusului politicesc al militarilor Noștri celor credincioși și viteji, după ființa sa l-am săvârșit.

Ducerea în vig a acestui sistem și ale altor ale Noastre așezământuri pentru binele graniței, o am încredințat strădaniei și priceperii ceii mari a iubitului Nostru frate, marelui povățuitor Ludovic. Grănicerii vor cunoaște de aci un semn nou al milei și purtării de grijă a Noastră. Comandir generarii și referenții lor, generarii de un divizion, brigadirii și dregătorii cei dați lor, stabalișii și ceilalți ofițeri și toți acela, cărora se va încredința o parte a isprăvirii acestor rânduieli și porunci, cu râvnă adevărată vor ajuta strădaniile iubitului Nostru frate, Domn, și grănicerii se vor supune cu ascultare de bună voie și cu strădanie rânduielilor celor ce se dau pentru binele lor; numai prin această de obște strădanie și lucrare unită se pot plini gândurile Noastre cele bune spre binele grănicerilor.

Cine întru acestea se va nevoi mai mult decât alții și cu osârdie va ajuta iubitului Nostru frate, Domn, întru ostenelile sale spre ducerea în vig a voinței Noastre, așa are a se bucura de cinste osebită și de dăruire, ca și cela ce nu plinește datoria sa sau îndărătnicește și din răutate se împotrivește binelui, să simtă urgia Noastă și să aștepte fără de tăcere pedeapsa cea dreaptă.

Dat în cetatea împărăției și reșidenției Noastre, Viena în 7 zile a lunei lui August, anul o mie opt sute șapte, în al șasprezecelea an al împărăției noastre".

§. 3. Publicarea constituției confiniare. [1]

Inainte de intrarea ei în vigoare, toate autoritățile confiniare au fost îndrumate a se familiariza cu spiritul, sensul și scopul acestei constituții.

Spre acest sfârșit, după ce fiecare a pătruns în deajuns dispozițiile legii, s'au convocat conferințe pe compănii, în cursul cărora fiecare și-a expus nedumeririle și cu toții au căutat să le lămurească.

---

1) Rescriptul din 5 Octombrie 1807.

Asemenea conferinţe s'au ţinut şi la reşedinţe (Stab), pe care le prezida însuşi brigadierul, dacă era în localitate. Aici se concentrau toţi ofiţerii superiori, auditorii, funcţionarii comisariatului de războiu, furierii, comandanţii de companie sau câte un ofiţer subaltern, spre a tranşa punctele rămase nelămurite la conferinţele compăniilor.

Divergenţele netranşate nici în conferinţele dela reşedinţe, erau supuse comandamentului general şi, în caz de lipsă, chiar Consiliului aulic de războiu.

Publicarea solemnă a constituţiei s'a făcut de către comandanţii de compănii, abia după ce toţi şi-au însuşit spiritul şi litera ei. In zilele de duminici şi sărbători, ei erau obligaţi să citească, în limba maternă, grănicerilor, adunaţi în acest scop (armaţii, bătrânii satului şi toţi pater familias), atât prea înalta patentă imperială, cât şi dispoziţiile legii, să le-o explice şi să insiste îndeosebi asupra următoarelor avantajii pe care le prezintă noul sistem faţă de trecut:

1. Determinându-se precis drepturile şi îndatoririle grănicerilor, fiecare ştie în viitor ce este obligat să facă şi ce este în drept ca să pretindă.

2. Posesiunea imobiliară s'a dat cu drept de moştenire, acordându-se şi libera dispoziţie asupra unei părţi din imobile, anume asupra moşiei întrecătoare. In acest chip, cei lipsiţi de pământ suficient pot să cumpere atât, cât pot munci, iar cei care au prea mult, îşi pot înstrăina prisosul.

3. Familiile prea mari se pot împărţi cu învoirea regimentului, ceea ce constitue satisfacerea unei vechi dorinţe a grănicerilor.

4. Armaţii primesc în viitor nu numai curelele, ci şi armatura şi muniţia, în mod gratuit.

5. Casele grănicereşti primesc, în timp de războiu, de fiecare soldat, solda (Dienstconstitutivum) de 6 zloţi anual, în loc de 4, cât a fost mai înainte şi care se plătea numai din caz în caz, din deosebită graţie.

6. După reîntoarcerea din războiu, fiecare ostaş îşi păstrează pentru sine şi fără plată mondirul erarial.

7. Exonerarea treptată de robotă a caselor armaţilor constitue o uşurare importantă.

8. Taxa de răscumpărarea robotei s'a redus dela 18 şi 15 kr. la $10\frac{2}{3}$ kr. iar taxa lucrului obştesc comandat s'a urcat la 20 kr.

9. Cei diligenţi se pot achita de robotă în mai puţine zile, dacă prin eforturile depuse au prestat mai mult, decât se poate în mod normal presta în atâtea zile, câte au lucrat.

10. S'a fixat o limită maximă pentru robotă, care nu poate fi depăşită, decât în caz de mare nevoie şi numai cu aprobarea mai înaltă.

11. Clasificarea imobilelor introduce o mai dreaptă repartiţie a sarcinilor imobiliare.

12. Morile şi industriile, care produc numai pentru trebuinţele casei, sunt scutite de dare.

S'au lărgit atribuţiile comandanţilor generali şi de regiment, dar s'au fixat şi normele de exercitarea lor, pe care trebue să le respecte. Contrar, sunt răspunzători.

Inainte de a se fi sancţionat constituţia, au fost cercetate toate proiectele de ameliorare şi observaţiile. După sancţionare însă, toate opiniile trebue să se subordoneze legii şi toată lumea să caute să o aplice.

Constituţia a întrat în vigoare la 1 Noembrie 1807. Arhiducele Ludovic a fost însărcinat cu aplicarea noului sistem.

§. 4. Conţinutul constituţiei confiniare.

Intrare.

„Toate ţinuturile graniţii militariceşti rămân nesmintite în chemarea lor cea mai dinainte spre slujbele oşteşti dinlăuntru şi dinafară.

Grănicerii după chemarea aceasta sunt îndatoriţi Cesaro-Crăieştii Măriri a face toată slujba militărească în vreme de pace şi de tabără, în ţară şi afară de ţară, după îndreptarea preaînaltelor porunci, şi a ajuta întru cele de lipsă spre ţinerea graniţii dinlăuntru.

Pentru aceea, stăpânesc pământurile sale cele pre drept pentru sine şi pentru următorii lor, ca o adevărată moştenire folositoare".

A. Despre dreptul în bunurile nemişcătoare.

(§§-ii 1—41).

Posesiunea imobiliară pe întreg teritoriul confiniar obligă pe titularii ei, să presteze personal şi fără plată toate slujbele militare, în timp de pace, de războiu, înafară şi înlăuntrul ţării.

De aceea, moşiile grănicereşti se numesc feude militare. Asupra lor stăpânirea cea preaînaltă (jus domini altum et eminens) şi stăpânirea directă (jus domini directi) îi revine împăratului, posesorul neavând decât domeniul util, atât pentru sine, cât şi pentru urmaşii săi. [1])

In mod excepţional, sunt admise a poseda imobile în graniţă şi unele persoane, care nu îndeplinesc, fără plată, nicio slujbă confiniară.

Din punctul de vedere al drepturilor şi îndatoririlor confiniare, legate de posesiunea imobiliară, posesorii se împart în următoarele categorii: grăniceri, localnici privilegiaţi sau grăniceri cu drepturi limitate şi străini privilegiaţi.

Grănicerii sunt persoanele care, constituite în comunion, prestează personal şi fără plată toate slujbele confiniare în timp de pace, de războiu, înafară şi înlăuntrul ţării. In această calitate, ei sunt admişi nelimitat la posesiunea imobilelor din graniţă.

Pentru a împiedeca fărămiţarea moşiilor şi a le menţine pentru urmaşi în stare proprie a asigura şi îndeplinirea gratuită a îndatoririlor confiniare şi o existenţă demnă familiei, dreptul de posesiune asupra unei părţi din imobile este supus unor restricţiuni.

Din acest motiv, imobilele se împart în *moşii stătătoare* (Stammgut) sau, în mod impropriu, baştină şi în *moşii întrecătoare* (Überland) sau, în mod impropriu, alodiu. [2])

Moşiile stătătoare se compun din: casa de locuit, curtea, grădina, inventarul agricol, viu şi mort, precum şi din următoarele întinderi de pământ, în jugăre de câte 1600 st. p.:

In graniţa Carlstadului, a banilor şi în regimentul românoilir din Banat,

	arător	rât	total
o moşie întreagă	18	6	24
„ „ de 3/4	13 1/2	4 1/2	18
„ „ „ 1/2	9	3	12
„ „ „ 1/4	4 1/2	1 1/2	6

1) Gränzgründe sind daher beständige und öffentliche Hauptlehen, durch deren Benützung der Vasall die Verbindlichkeit über sich nimmt, dafür unentgeldliche Kriegs- oder Militär-Dienste zu leisten und die verfassungsmässigen Pflichten zu erfüllen.

2) Asupra accepţiunii cuvântului *baştină,* vezi dr. I. H. Schwicker: op cit. pg. 235, iar a cuvântului *alodiu,* vezi dr. Georgiu Plopu: Părţi alese din dreptul privat ungar, 1. pg. 971. Expresiunile *moşie stătătoare şi întrecătoare* sunt ale legii, publicată la data promulgării ei şi în limba română.

In granița Varasdinului, a Slavoniei și în regimentul nemțesc din Banat,

	arător	rât	total
o moșie întreagă	24	10	34
„ „ de 3/4	18	7 1/2	25 1/3
„ „ „ 1/2	12	5	17
„ „ „ 1/4	6	2 1/2	8 1/2

Repartizarea imobilelor într'una sau alta din cele două categorii (stătătoare sau întrecătoare) se face după următoarele norme :

1. Niciunui grănicer nu i se poate lua nimic din imobilele ce posedă, pentru ca să se completeze moșia altuia. Fiecăruia i se va scrie atâta, cât posedă în realitate.

2. Dacă o familie nu posedă o întindere mai mare, decât este necesar pentru o moșie de un pătrar sau chiar mai puțin atunci tot ce posedă i se scrie la moșia stătătoare.

3. Dacă posesiunea întrece întinderea unei moșii de un pătrar, excedentul, dacă totalul nu este mai mare de 5/8 dintr'o moșie întreagă, se trece la moșia întrecătoare.

4. Dacă posesiunea este mai mare de 5/8 dintr'o moșie întreagă, 1/2 se scrie la moșia stătătoare, iar restul la cea întrecătoare.

5. Dacă, pe lângă întinderea unei moșii de 3/4, familia mai posedă cel puțin încă 1/8 de moșie, atunci 3/4 i se scrie la moșia stătătoare și 1/8 la moșia întrecătoare.

6. Pentru o moșie întreagă la loc stătător, familia trebue să mai aibă cel puțin 1/4 de moșie pentru locul întrecător.

Prin urmare, numai atunci i se poate scrie unei familii o moșie de 1/2 sau de 3/4 la loc stătător, dacă mai are și pentru locul întrecător cel puțin încă 1/4 de moșie.

7. Imobilele tuturor persoanelor care nu aparțin cadrelor militare, adică ale negrănicerilor de orice categorie ar fi, se scriu toate la moșia întrecătoare.

8. Grănicerii pot ei înșiși să indice repartizarea imobilelor în una sau cealaltă categorie, exceptându-se imobilele situate în afară de circumscripția companiei proprii, viile și grădinile de pomi. Toate acestea nu se pot scrie la moșia stătătoare.

La repartizarea imobilelor achiziționate după punerea în aplicare a constituției, se va urmări întâiu completarea moșiei stă-

tătoare până la $^{1}/_{4}$, dacă n'a fost completă la data conscrierii, şi nu i se va scrie casei o moşie de $^{1}/_{2}$ sau de $^{3}/_{4}$ la loc stătător, dacă nu-i mai rămâne pentru moşia întrecătoare cel puţin încă $^{1}/_{4}$, iar pentru o moşie întreagă la loc stătător, casa trebue să mai aibă încă $^{1}/_{2}$ de moşie pentru locul întrecător.

Moşia stătătoare este, în principiu, inalienabilă. Se exceptează următoarele cazuri, când vânzarea ei este admisă:

1. când însăşi legea prevede vânzarea (§ 21, alin. 2.);
2. când familia ajunge în posesiunea altei moşii corespunzătoare numărului membrilor săi (§ 17.);
3. când familia trece în întregime, dar fără imobile, în altă familie (§ 17.);
4. când o familie părăseşte teritoriul confiniar şi vânzarea o face către o familie de provincialişti, care întră în cadrele confiniare (§ 2.);
5. când familia posesoară are mai mult de o moşie de $^{1}/_{4}$ şi nu poate să-şi salveze moşia de $^{1}/_{4}$, decât vânzând excedentul de peste $^{1}/_{4}$;
6. când nu se găsesc arendaşi pentru imobilele pupililor şi
7. când o moşie grănicerească ajunge în posesiunea unei persoane incapabilă a avea atari moşii (§ 35), moşia stătătoare se poate vinde şi diviza.

Moşia stătătoare nu se poate greva, nici arenda, decât în următoarele cazuri:

1. dacă, în mare lipsă, familia nu găseşte, fără zălogire, ajutorul necesar şi altă avere, decât cea stătătoare, nu are, i se poate admite zălogirea a cel mult $^{1}/_{3}$ parte din rodurile de pe câmp (§ 18.);
2. dacă familia a sărăcit şi numărul membrilor i-a scăzut, încât multă vreme nu poate purta găzduşagul, i se admite arendarea în parte sau în întregime a averii stătătoare (§ 20.);
3. dacă nu este nicio nădejde că se vor înmulţi bărbaţii într'o casă, pentru ca să poarte şi găzduşagul şi slujbele militare, atunci se poate ipoteca sau vinde chiar şi moşia stătătoare cu condiţia însă, ca să-i mai rămână familiei cel puţin o moşie de $^{1}/_{4}$ (§ 21.);

Moşia întrecătoare, spre deosebire de cea stătătoare, *se poate vinde, greva şi arenda.* Valabilitatea acestor acte juridice însă, este condiţionată de aprobarea regimentului respectiv. Aprobarea nu se poate refuza, decât în cazurile determinate de lege (§ 3, 27, etc.).

Cu încunoştinţarea prealabilă a regimentului, grănicerii sunt liberi să transcrie un imobil dela moşia stătătoare la cea întrecătoare, în schimbul altuia de aceeaşi întindere, dar mai bun, şi să-i schimbe ramura de cultură, exceptându-se sădirea viilor. Pentru aceasta se cere aprobarea regimentului.

Grănicerii au drept de preemţiune asupra imobilelor negrănicerilor. Familiile mai numeroase şi cu pământ insuficient faţă de numărul membrilor, au preferinţă, în caz de concurenţă cu altele.

Orice imobil de pe cuprinsul graniţei se poate expropria, cu răscumpărare cuviincioasă, pentru facerea unui drum, case împărăteşti sau altă trebuinţă a obştei.

Cu aprobarea comandamentului general orice casă grănicerească poate fi obligată a-şi părăsi locuinţa şi a se muta mai aproape de sat, dacă, din cauza îndepărtării, nu poate fi bine apărată şi astfel obligată a da adăpost răufăcătorilor.

2. *Localnici privilegiaţi* sunt toţi negustorii şi meseriaşii, cari trăiesc în despărţire de comunionul lor de origină şi ca atare nu fac parte din cadrele militare. Ei nu au dreptul a dobândi şi stăpâni, în graniţă, decât cel mult o casă de locuit (Schutzhaus, Schutzmann) şi 2 jug. pământ de cultură, în graniţa Carlstadului, a banilor şi pe teritoriul regimentului româno-ilir, şi 3 jug. în graniţa Varasdinului, Slavoniei şi pe teritoriul regimentului germano-bănăţean. Intră în această categorie: ofiţerii activi, funcţionarii şi preoţii de legea catolică de pe teritoriul grăniceresc. Preoţii ortodocşi, care trăiesc în comunion şi ca atare îndeplinesc îndatoririle confiniare, au calitatea de grăniceri şi se bucură de toate drepturile grănicerilor. [1])

Coborîtorii acestei categorii pot intra în cadrele obligate, şi în acest caz, pentru ei, încetează orice restricţiune. Dacă însă, este vorba de o familie, din care a ieşit un ofiţer, şi ea ar vrea să conducă gospodărie grănicerească, cu toate drepturile şi obligaţiile rezultând din această situaţie, ofiţerul pierde orice drept asupra gospodăriei familiei de origină şi nici la compania, pe teritoriul căreia este situată casa, nu poate sluji.

3. *Străini privilegiaţi* sunt toate persoanele care nu intră în categoriile de mai sus şi care, după această constituţie, nu pot

---

1) Legile următoare au adus modificări situaţiei juridice a preoţilor ortodocşi.

dobândi şi stăpâni alte imobile, decât pe cele legitim dobândite până la punerea ei în aplicare. Fac parte din această categorie: ţăranii (provincialiştii) şi cetăţenii obştiilor (comunităţi militare), posesori anteriori, cărora li se respectă drepturile câştigate.

B. Despre dreptul grănicerilor a se deprinde în meşteşuguri, neguţătorii şi în ştiinţe.

(§§-ii 42—54).

Principala ocupaţie a grănicerilor, ca titulari ai feudelor militare, o constitue cultura pământului. Ea este sursa permanentă de venituri, din care se întreţine întreaga familie, armaţi şi nearmaţi.

De sigur, osebit de aceasta, fiecare este liber, în limitele legale şi întrucât normele în vigoare nu conţin dispoziţii prohibitive în interesul bunului mers al slujbei ostăşeşti, a se consacra oricărei alte activităţi productive. Indeosebi, grănicerii pot exercita, în principiu, orice meserie, neguţătorie şi activitate ştiinţifică.

Dreptul la meşteşuguri. In graniţă sunt două categorii de meşteşuguri: sub ţeh şi în afară de ţeh. Cele în afară de ţeh (breaslă) se exercită ca ocupaţie secundară, pe lângă munca câmpului, şi sunt accesibile oricui. Dimpotrivă, meşteşugurile de sub ţeh angajează întreaga activitate a meşteşugarului, îl sustrag dela munca câmpului şi de aceea ele nu sunt accesibile, decât tinerilor neapţi pentru serviciul ostăşesc şi care şi pentru muncile grele ale casei sunt puţin trebnici. Numai pentru meşteşugurile grele şi necesare se admit şi tineri valizi. Meşteşugarii înscrişi în ţeh sunt singurii îndrituiţi a fi trataţi ca profesionişti şi ca atare a se bucura de privilegiile ţehului. Atari ţehuri s'au instituit în obştiile militare şi în oraşele de reşedinţă ale regimentelor.

Ţehul din Caransebeş a luat fiinţă în baza următoarei dispoziţii:

„Noi, Francisc I, din mila lui Dumnezeu Impăratul Austriei, Craiul Ierusalimului, al Ungariei, Boemiei, Dalmaţiei, Croaţiei, Slavoniei, Galiţiei, Lodomeriei şi al Iliriei, Mare povăţuitor Austriei, Duce de Lotharingia, Salisburg, Stiria, Carintia, Carniolia, Silesia de Sus şi de Jos, Mare Principe al Ardealului, Markgraf al Moraviei, Grof de Habsburg şi Tirol, etc.

Recunoaştem în mod public prin această diplomă şi adu-

cem la cunoştinţa tuturora, că asupra petiţiei profesioniştilor din Caransebeş, locul de reşedinţă al regimentului Nostru de grăniceri româno-iliri, pentru aprobarea *înfiinţării unui ţeh*, Consiliul Nostru aulic de războiu, la raportul generalului comandant din Banat, generalul de cavalerie Andrei Schneller, Ne-a comunicat preasupus că, deşi în oraşul de reşedinţă Caransebeş, amintit mai sus, maeştrii meşteşugari, spre preagraţioasa Noastră bucurie, s'au înmulţit, totuşi, încă nu dispun de o ordonanţă a meşteşugurilor şi dreptul de ţeh, şi de aceea preasupus Ne-a rugat, ca Noi, Impăratul azi pe Tron, Rege şi Domn, printr'o diplomă de ţeh, să binevoim a-i declara pe numiţii meşteşugari adevăraţi meşteşugari şi în acest chip să facem să se bucure de aceleaşi drepturi, ca şi ceilalţi maeştrii cu drepturi, meşteşugari, ţehuri şi corporaţii din Statele Noastre. Considerând preagraţios că atari statute şi ordonanţe au maniera de a promova preamărirea lui Dumnezeu, binele şi folosul Statelor, cum şi propagarea şi păstrarea virtuţilor bărbăteşti şi corespunzătoare şi folositoare chiar primirii ţehurilor de meşteşugari, la preasupusa propunere, ce Ni s'a făcut în această privinţă, am încuviinţat şi acordat preagraţios numiţilor maeştrii meşteşugari din oraşul de reşedinţă Caransebeş, al regimentului nostru româno-ilir, următoarea ordonanţă de meserii şi drepturi:

1. Toţi maeştrii şi meşteşugarii din oraşul de reşedinţă Caransebeş *formează un ţeh de meseriaşi, propriu, independent şi* de Noi preagraţios privilegiat, cu drepturi egale cu a celorlalţi maeştrii, meşteşugari, ţehuri şi bresle privilegiate din toate Statele Noastre.

2. Dacă însă, în viitor, înmulţindu-se numiţii maeştrii, le va cădea greu să se întrunească la o singură ladă, încuviinţăm preagraţios ca, pe baza avizului comandantului Nostru general de acolo, să ia fiinţă mai multe secţii-lăzi de ţeh (Filial-Zunft-Abteilungen) dintre meşteşugarii de aceeaşi branşă sau branşe diferite, ori de unde ar fi, atât în Caransebeş, cât şi în localităţile apropiate, întrucât vor cere încorporarea în ţehul din Caransebeş, în aşa chip însă, ca toate aceste secţiuni să se considere filiale unite de ţeh şi ca membre componente ale ţehului privilegiat preagraţios de Noi şi ca urmare toţi meşteşugarii din Caransebeş şi jur, actuali şi viitori, să fie înscrişi fie la lada principală amintită, fie la una din lăzile filiale unite (afară de ţesătorii de pânză şi cioareci, frânghierii, împletitorii şi alţii, care exercită în

întreaga graniță un meşteşug de alimentare în general sau în alt mod promovează circulația externă şi ca atare nu trebue, în niciun caz, să fie stânjeniți).

3. In consecință, prezenta a Noastră preagrațioasă cesarocrăiască diplomă de țeh să se păstreze în original în lada principală a țehului ce se înființează în Caransebeş, iar eventualele filiale vor primi câte o copie legalizată spre a fi citită la întruniri, cel puțin odată pe an, iar dispozițiile ei să se respecte întocmai.

4. In acest scop, încuviințăm ca meşteşugarii grăniceri, la lada în care sunt înscrişi, deci şi la lăzile filiale, să țină adunări, din când în când, după trebuință şi pentru păstrarea bunei orânduieli, să aleagă, la fiecare ladă, din sânul lor, doi maeştrii de seamă în țeh, să angajeze ucenici, să întocmească pe seama lor cărțile de ucenicie şi să îşi procure la lada principală, ca şi la eventualele lăzi filiale, un sigiliu aprobat de autoritate şi să-l şi întrebuințeze.

5. Primirea nouilor maeştrii, dimpotrivă, va fi pendinte totdeauna de aprecierea autorității şi aceasta va avea în vedere, atât la străini, cât şi la indigeni, numai destoinicia, sârguința şi alte însuşiri bune, şi nu va îngădui să se împiedece candidatul destoinic şi capabil să devină maestru, nici prin taxe urcate, nici prin capodopere costisitoare, ci va aprecia taxele de maestru, după orânduieli şi echitate sau, dacă candidatul ar fi sărac, să-i fie chiar iertate, iar capodopere să se ceară numai dintr'acelea care, fără cheltuieli speciale, oferă destule dovezi despre destoinicia candidatului.

6. Ucenicii nu vor fi întrebuințați la lucrări de servitoare, la munci casnice, la ținerea copiilor şi altele de acestea, ci vor fi instruiți de maestrul lor aşa de bine, că în chiar primul an al uceniciei, să înțeleagă şi să învețe toate cele ce sunt necesare meşteşugului. In acest scop, după expirarea primului an, ucenicii sunt supuşi unei examinări conştiincioase din partea celor doi maeştrii în țeh cu ocazia întrunirii meşteşugarilor, şi maeştrii care se vor dovedi neglijenți în instruire, după împrejurări, să fie decăzuți dela taxa de învățământ, iar ucenicii să fie încredințați altui maestru pentru învățătură, autoritățile superioare fiind ținute a avea deosebită grijă de aceasta.

7. Sub sancțiunea pedepselor dictate de țeh şi autoritățile superioare, maeştrii nu pot ademeni ucenicii sau calfele altuia şi nici să primească un ucenic fugit dela alt maestru.

8. Dacă o calfă își părăsește locul, fără încuviințarea maestrului, se va emite împotriva lui mandat de arestare, ca nici un maestru în altă parte să nu-l angajeze la lucru.

9. Dimpotrivă, dacă o calfă are neînțelegeri cu maestrul său, pentru salar sau altele, poate, fără împiedecare, să se adreseze țehului, la nevoie chiar autorității superioare, cea din urmă fiind obligată, după dreptate, să dea satisfacție calfei.

10. Toate calfele sunt obligate să depună la locul prescris livretul de călătorie, să se înscrie, cu numele și pronumele, la lada țehului; la început însă, la sosire, să se prezinte birtașului ospătăriei meșteșugarilor sau celei mai vechi calfe, apoi să fie purtat pe la toți maeștrii, care au trebuință de calfe, fără a se da preferință unui maestru față de celalalt; calfele însă, pe care vreun maestru și le-a angajat și le-a chemat, din alte țări sau orașe, rămân în primirea aceluia (care le-a comandat).

11. Toți maeștrii și calfele vor contribui, după aprecierea țehului și aprobarea autorității superioare, cu o anumită sumă de bani, pentru ca din aceasta și sporul din amintitele amenzi, să se dea calfelor bolnave, după putință, căutare și ajutor spre însănătoșire, autoritatea superioară având a revizui regulat, în fiecare an, această sumă ca și altele din casa țehului și a purta socoteala cheltuielilor și veniturilor.

12. Toate lucrările din comisie sau altele importante vor fi repartizate de maeștrii între dânșii, așa că lucrările ce nu sunt după contract, să se excludă și să se respingă.

13. Maeștrii în țeh vor veghea îndeosebi, și pentru aceasta pot conta pe întreg concursul autorității publice, ca tovarășii lor maeștrii să nu cumpere, decât material bun, nevătămat și nestricat și pe preț cât se poate de redus și în general să se prelucreze bine, cinstit și pe preț moderat, căci aceasta nu numai țării întregi, ci și maeștrilor numai bine le aduce și locuitorii țării vor fi tentați să-și cumpere și comande din țară toate cele trebuincioase.

14. De aceea, maestrul, care furnizează un lucru rău sau pretinde pentru el preț nepotrivit de urcat, se va pedepsi nu numai de țeh, ci, la cerere, și de autoritatea publică, iar reclamantul, după dreptate, va fi satisfăcut.

15. Niciun maestru să nu vândă celuilalt materiale, sau în alt chip să le scumpească, ci desinteresat, cinstit și ca vecin, să se tocmească.

16. Aceşti meşteşugari uniţi se vor abţine riguros dela ospeţele meşteşugăreşti, oprite şi în celelalte state ale Noastre, apoi dela aşa numitele „blauen Montag", şi prin gospodărie să aducă prosperare meşteşugului lor; asemenea, să nu ţină nicio adunare, centrală sau filială, fără prezenţa unui comisar al Nostru, numit de autoritate şi cu atât mai puţin să poată deschide lada, deoarece comisarul veghează permanent la buna orânduială, economie, cumpătare şi dreptate la pedepse; aceasta se aplică tuturor ţehurilor preagraţios privilegiate, din toate Statele Noastre. Lada va avea trei încuietori, pentru care o cheie o ţine comisarul, pe cealaltă prezidentul, iar pe a treia viceprezidentul.

17. La adunări să se prezinte şi desbată toate cu modestie şi cumpătare; pe lângă acestea, să se evite orice ciorovăială şi ceartă şi atât maeştrii, cât şi calfele să se comporte cu supunerea cuvenită şi consideraţia necesară faţă de comisarul autorităţii, dar chiar şi înafară de adunările ţehului, niciun maestru să nu dispreţuiască pe celalalt sau să-i atingă onorabilitatea; totodată, sunt interzise, sub sancţiunea simţitoarelor pedepse trupeşti, toate sudalmele, insultele, calomniile, uneltirile şi inhaitările calfelor.

18. Absenţa, fără suficientă justificare, a unui maestru sau calfe, dela adunările ordinare ale meşteşugarilor, la care maeştrii domiciliaţi înafară de sediul lăzii nu sunt ţinuţi a lua parte, decât o singură dată pe an, atrage amendarea, pentru întâia dată, la o sumă potrivită de bani, plătibilă la ladă, iar în caz de recidivă, denunţul la autoritate pentru mai aspră pedepsire.

19. Aceeaşi sancţiune se aplică şi aceluia, care omite nemotivat să însoţească până la mormânt corpul neînsufleţit al unui maestru coleg din localitate, sau

20. dacă absentează, în duminici şi sărbători, dela serviciul divin sau, dacă fiind aci, se poartă necuviincios.

21. Deoarece acest ţeh unit urmăreşte întroducerea şi altor datini bune, necuprinse aci, Noi îngăduim preagraţios, ca să le întroducă în viitor, după împrejurări şi cu învoirea autorităţii.

Prin urmare, acordăm şi întărim profesioniştilor din Caransebeş, locul de reşedinţă grănicerească a regimentului Nostru de grăniceri româno-ilir, această ordonanţă a meşteşugarilor şi privilegiu din omnipotenţa cesaro-crăiască şi, în puterea acestei diplome, ordonăm, statornicim şi voim ca ea să fie şi să rămână pururea în vigoare şi maeştrii încorporaţi în acest ţeh unit, în prezent şi în viitor, să se bucure de foloasele lui şi să se ser-

vească de el, ne opriţi de nimeni, cu rezerva expresă ca atari ordonanţe meşteşugăreşti şi privilegii, cum s'a spus mai sus, după preagraţioasa Noastră plăcere şi după exigenţele timpului, să se înmulţească, să se reducă, sau să se desfiinţeze.

Poruncim, dar, graţios şi hotărît, tuturor autorităţilor Noastre, militare şi civile, şi în general tuturor slujbaşilor, supuşilor şi credincioşilor, de orice rang, condiţie, funcţie sau orice alta ar fi ei, ca să păstreze numitul ţeh unit al maeştrilor din Caransebeş şi pentru urmaşii acestora, cu aceeaşi ordonanţă de meşteşuguri şi privilegiu preagraţios acordat şi întărit, să-i lase, cum s'a spus, cu folos să se bucure de el şi să-l întrebuinţeze, întru aceasta să-i apere oficios, să-i ocrotească şi să-i îndrume, dar să nu îi împovăreze sau persecute, sau altora de acestea să permită, să arate dragoste tuturora; toţi, care procedează cu împotrivire şi totdeauna, vor intra în marea Noastră disgraţie, afară de plătirea sumei de un Pön, adică zece mărci monedă, la care vor fi obligaţi fără cruţare, din care sumă jumătate se varsă erarului, adică în casa proventului grăniceresc (Gränz-Proventen-Kassa), iar cealaltă jumătate, celui vătămat. Acestea sunt dorinţele Noastre, când întărim această diplomă.

Dat în capitala şi reşedinţa Noastră cesaro-crăiască, Viena, la 3 Decembrie anul unamie optsute treizeci şi trei, în al patruzecişi doilea an al domniei Noastre. Francisc I. L. S. Gr. Hardeg C. d. C. După preaînalta poruncă a M. S. Apostolice cesaro-crăieşti: Karl Ritter von Pidoll zu Guintenbach".[1])

Organizarea şi funcţionarea ţehurilor în graniţa Banatului este cuprinsă în ordonanţa din 2 Iulie 1794. Dispoziţiile acesteia se aplică în completarea dispoziţiilor diplomelor de înfiinţarea fiecărui ţeh.

Dreptul la negustorie. Comerţul cu tot felul de vite şi bucate este liber. O singură restricţie se impune: să nu sufere nici slujba împărătească şi nici bunul mers al gospodăriei, din cauza acestei îndeletniciri. Atari acte izolate de comerţ, care constituesc un accesoriu întâmplător al activităţii de agricultor şi soldat al grănicerilor, nu conferă calitatea de comerciant. Ea se dobândeşte numai de către cei ce trăiesc în despărţire de comunionul lor de origină, fac acte repetate de comerţ, cu titlu profesional

1) Originalul se găseşte în proprietatea „Căminului Meseriaşilor" din Caransebeş.

şi ca atari sunt trecuţi în evidenţe şi supuşi taxelor legale pentru comerţ.

Sunt cinci categorii de comercianţi: 1. comercianţii ambulanţi (Hausierer), 2. micii comercianţi, 3. fabricanţii, 4. marii comercianţi, 5. Jidovii.

1. Comerţul ambulant este interzis pe întreg teritoriul confiniar. Fac excepţie Slovacii din comitatele Arva, Turoţ şi Lipto. Acestora li s'a permis şi în graniţă comerţul ambulant cu pânzeturi.

2. Micii comercianţi sunt toţi cei, care exercită, în mic, cu titlu profesional, separat de comunionul de origină, într'un local propriu şi cu aprobarea comandantului general, îndeletnicirea de cumpărare şi revânzare a mărfurilor şi produselor.

Nu orice grănicer poate deveni mic comerciant. Comandantul general nu încuviinţează deschiderea unei noui prăvălii, decât persoanelor capabile, cu avere corespunzătoare şi numai în măsura nevoilor reale ale consumatorilor. Spre acest scop, ia totdeauna şi avizul comandantului de regiment.

3. Fabricanţi sunt toţi cei, care, în baza unei autorizaţii mai înalte, se ocupă, fără să fie încorporaţi în vreun ţeh, cu industrializarea produselor.

4. Marii comercianţi sunt toţi cei, care, în baza unei autorizaţii mai înalte, se ocupă de cumpărarea şi revânzarea en gros a mărfurilor şi produselor şi fac din aceasta o profesiune.

5. Jidovii nu sunt admişi a face niciun fel de comerţ şi nici nu se pot stabili în graniţă. In mod excepţional, s'a admis unui număr limitat de familii să se stabilească pe teritoriul regimentului româno-ilir. Această excepţie s'a admis prin încuviinţare preaînaltă.

Prin rezoluţiunea din 16 Februarie 1868, s'a abrogat această restricţiune privitoare la dreptul Jidovilor de a se stabili şi dobândi imobile în graniţă.[1])

Osebit de comerţul intern, grănicerii sunt admişi a face comerţul obişnuit şi pe schimb cu Turcii, respectând dispoziţiile sanitare şi vamale, prin toate trecătorile şi rastelele indicate

---

1) La acest punct al rezoluţiunei tipărite, un grănicer bătrân a scris cu cerneală roşie: „Das ist nicht gut, es wird keine gute Früchte bringen" (Ioan Bartolomeiu: Schiţe istorice şi culturale, pg. 34).

în acest scop. Comerţul pe schimb este oprit pentru mărfurile profesioniştilor. Asemenea, este oprită şi vânzarea produselor de pe câmp.

Calitatea de comerciant, ca şi cea de meşteşugar, dă dreptul la scutire de slujba împărătească. Scutirea este personală. Ea nu trece asupra descendenţilor.

In ceea ce priveşte pedepsele corporale, ele nu se aplică comercianţilor şi meşteşugarilor, decât în baza unei hotărîri a tribunalului regimentar şi numai în caz de infracţiuni, vini grave sau repetate. In aceste ipoteze, vinovatul este înaintat de către comandantul de companie, cu species facti, la ştab spre a decide.

Dreptul la învăţături. Menirea grănicerilor este de a munci moşia şi a îndeplini, în schimb, toate slujbele împărăteşti. De aceea, meşteşugul, comerţul şi toate ramurile de activitate ştiinţifică, ca unele ce sunt incompatibile cu mânuirea armei şi a plugului, au fost considerate, în graniţă, ocupaţiuni excepţionale. Exerciţiul lor şi iniţierea în ele erau condiţionate de aprobare mai înaltă.

Totuşi, catolicii sunt admişi fără limitare la învăţăturile mai înalte, dacă se dedică carierei preoţeşti. Dacă însă, în timpul învăţăturii, ar părăsi-o, sunt obligaţi a se reîntoarce în graniţă. Cei neuniţi de legea grecească sunt admişi la tagma preoţiei în număr limitat. In acest caz este hotărîtor rescriptul din 16 Iulie 1779.

In senzul legii, şcolile superioare sunt: gimnaziul, liceul sau universitatea. Pregătirea superioară începe cu gimnaziul. De aci se trece fie la liceu, fie la universitate. Liceul este inferior universităţii.

C. Despre împărtăşirea casei (comunionul). (§§ 35—90)

Comunionul (casa sau familia grănicerească) este vieţuirea patriarhală, în comun, a mai multor persoane, fără deosebire de sex sau vârstă, înrudite sau nu, dar înscrise la aceeaşi casă, care îşi muncesc şi folosesc în comun averea, asumându-şi, fără simbrie, toate îndatoririle casei în care rămân până nu se înscriu în altă casă sau părăsesc cadrele grănicereşti. Toţi grănicerii trebue să aparţină unei case şi sunt trecuţi ca atare în eviden-

țele autorității militare. Dimpotrivă, persoanele care nu prestează gratuit muncile casei, nu aparțin acesteia ca membrii ai ei (casnici, căsași, comunioniști). In registrul de evidențe ale comunioanelor, ele sunt trecute la rubrica străinilor. Intră în categoria acestora din urmă toți servitorii.

Raporturile dintre comunioniști, drepturile și îndatoririle lor către casă și către Stat, sunt reglementate de constituția confiniară.

Raporturile dintre patron și servitor, dimpotrivă, sunt reglementate de dispozițiile patentei servitorilor (Dienstboten-Patent) din 22 Iunie 1786.

Baza constituției confiniare îl constitue sistemul comunional.

Starea de indiviziune de fapt și de drept, de viețuire în comun, oferă posibilități de trai și familiilor numeroase, dar cu puțin pământ, precum și familiilor bogate, dar cu puține brațe de muncă. In același timp, ușurează, pentru ambele categorii, și îndeplinirea slujbelor împărătești.

Traiul în comun a mai multor persoane reclamă mai puține mijloace de subsistență și oferă toate avantajele diviziunii muncii. Averea mică, împărțită la mai multe persoane, nu dă posibilități de trai nici uneia din ele, iar o avere mai mare, împărțită între mai puține persoane, nu poate fi muncită, din lipsă de brațe. Slujba împărătească, ar suferi, în primul caz, din motivul lipsei de alimente pentru armați, în al doilea caz, pentru lipsa de bărbați pentru slujbă și pentru gospodărie, în același timp.

Așa se explică de ce granița era în stare a mobiliza 17 regimente, pe când teritorii cu același număr de locuitori abia dădeau, în celelalte părți ale împărăției, 3 regimente.

Originea comunionului se găsește în obiceiurile Slavilor de Sud de a trăi mai multe persoane în comunitate familiară.

„La Slavii de Sud și de Nord — spune Jirecek K. József — familia a constituit baza vieții comunale și de stat. Bulgarii, Sârbii și Croații au păstrat această instituție în forma ei originală. In ce constă această organizație familiară, comunionul de casă, zadruga? Ea este o asociație, în care mai multe persoane, de origină comună, sau mai multe familii consângene, trăiesc împreună și sub conducerea celui mai bătrân, ales de dânșii, — pe sârbește: staricina; pe vechia cehă: starosta, vlădica; pe bulgărește: giado, domakin — lucrează și gospodăresc în comun. Există comunioane care numără și 60 de persoane. Rolul celui

mai bătrân îl îndeplineşte de regulă tata, sau fratele mai mare. El cârmueşte casa, el dispune asupra averii comune, el împarte lucrul între comunionişti, bărbaţi şi servitori, el cumpără şi vinde în numele comunionului. In epoca păgână, el îndeplinea şi slujba divină; îngrijirea ceremonialului în sărbători este şi azi îndatorirea lui. El reprezenta familia în reunirile publice, în care se dezbăteau cauzele care interesează anumite triburi sau întreaga naţiune. Intre membrii familiei domneşte egalitate de drepturi. Bunurile în care trăieşte familia, sunt proprietate comună, şi fiecare este egal îndreptăţit de a se folosi de ele. Această instituţie împiedecă sărăcirea indivizilor, deoarece de fiecare a purtat grijă familia şi numai aceia au fost săraci, pe care familia, din pedeapsă, i-a exclus din sânul ei; astfel, noţiunea de sărăcie era sinonimă cu noţiunea de răutate. Femeia se bucura de respect în familie; capul femeiesc al familiei — sârbeşte: dumatyca; bulgăreşte: domovnica, stropanica — supraveghează femeile şi le dă de lucru" (A bolgárok története, pg. 91 şi urm., citat de Dr. Stassik Ferenc: A volt határörvidéki házközösségek, pg. 9.).

Comunionul, prin urmare, nu este o creaţiune a legilor pozitive sau a privilegiilor acordate coloniştilor militari din trecut. Au fost între ei şi persoane izolate la data imigrării. Nevoia însă le-a îndemnat şi pe acestea să se constitue în asociaţii benevole pentru ca, prin puteri unite, să învingă mai uşor greutăţile vieţii de plugar şi ostaş. Legile nu au făcut, decât să constate, să consacre şi să apere un uz constant şi util.[1])

In fruntea fiecărui comunion stă pater familias (gazda, gospodarul), de obiceiu cel mai bătrân şi harnic dintre bărbaţii casei. El are supravegherea asupra tuturor membrilor comunionului, precum şi conducerea treburilor gospodăreşti. Alături de el şi în ajutorul lui, este mater familias. Ea nu este totdeauna şi soţia lui. Poate fi mater familias şi o altă femeie harnică şi bătrână din casă.

Ambii, deopotrivă, sunt obligaţi a păstra bunărânduiala şi liniştea în casă, a veghea la respectarea de către toţi casnicii a legii creştineşti şi a preceptelor morale. Pentru aceasta, toţi membrii comunionului le datorează ascultare şi cinste deosebită. Cei neascultători şi necuviincioşi sunt pedepsiţi.

1) Dr. Stassik Ferenc, în op. cit., contestă originea slavă a comunionului.

Funcţia de pater familias presupune posibilitate fizică şi conduită morală şi socială ireproşabilă din partea celor ce o îndeplinesc. Fără aceste calităţi, nu se poate face supravegherea şi coordonarea activităţii celorlalţi membrii ai casei după înaltele comandamente religioase şi morale.

Legea însăşi exclude anumite persoane dela împlinirea acestei demnităţi, chiar dacă vârsta lor înaintată le-ar indica pentru ea.

Astfel nu pot fi pater familias:

a) Ostaşii, în timpul serviciului militar.

b) Cei ce tulbură liniştea şi ordinea casei, din cauza scăderilor morale şi corporale de care suferă (beţivii, desfrânaţii, trândavii, etc.), precum şi toţi cei ce au suferit vreo pedeapsă pronunţată, pentru infracţiuni, de către judecata ostăşească. Ei nu pot duce cârma casei atâta timp cât sunt alţii vrednici în casă şi până când nu dau semne de îndreptare îndelungată.

c) Cei care, prin faptele lor criminale, ameninţă siguranţa publică şi privată, cum sunt hoţii, gazdele de hoţi, împărtăşitorii la hoţii, dezertorii în vreme de tabără şi de războiu, precum şi cei ce se chilăvesc pe sine sau pe alţii, pentru ca astfel să scape de slujbă.

Păstrarea ordinei şi siguranţei publice şi private constitue un punct important din preocupările stăpânirii. De aceea, s'au luat măsuri de ridicarea culturală şi morală a populaţiei. Dela amvon şi catedra şcoalei săteşti se propovăduia respectul bunurilor altora, dragostea de muncă şi chibzuinţă în cheltuieli.

Osebit de penalităţile prevăzute de lege pentru infractori, de impedimentele la demnitatea de conducător al casei, de propaganda făcută în şcoli şi biserici, a fost angajată în lupta de combaterea deprinderilor rele întreaga populaţie.

De aceea, s'a dispus:

1. Toţi membrii comunionului sunt obligaţi a denunţa comandantul pieţii (Stations-Commando) absenţa nemotivată în timpul nopţii a oricărui casnic. Comandamentul companiei, căruia i se raportează de urgenţă absenţele nemotivate, îi pune în urmărire pe absenţi.

2. Fiecare casă este obligată să raporteze subofiţerului celui mai apropiat străinii ce îi vin. Acesta nu va permite şederea în graniţă a niciunui provincialist, dacă nu are asupra sa cuvenita legitimaţie de liberă petrecere.

3. Vagabonzii şi oamenii complet lipsiţi de mijloace vor fi repartizaţi ca servitori, iar trândavii se dau la muncile împărăteşti (robotă) în locul celor ce le răscumpără.

4. Ofiţerii şi subofiţerii sunt obligaţi a se convinge repetat de vigilenţa gărzilor săteşti şi de siguranţă (Dorfs- und Sicherheitswachen). Acestea sunt obligate a da cu glas tare, în fiecare ceas, semne de vigilenţă.

5. Grănicerii nu pot vinde nicio vită, dacă nu au şi biletul pentru ea. Numele vânzătorilor şi al cumpărătorilor se transcrie în registrul de evidenţe al comenduirii pieţii. Contravenienţii sunt pedepsiţi.

6. Toate casele, despre care s'a dovedit, prin hotărîri judecătoreşti, că au dat adăpost tâlharilor şi hoţilor, se desfiinţează, iar membrii lor se transferă în altă provincie grănicerească. Desfiinţarea şi transferarea sunt condiţionate de aprobarea Consiliului aulic de războiu. Fac excepţie cârciumele izolate şi îndepărtate de sat. Acestea se desfiinţează îndată, ce s'a stabilit de justiţie că servesc adăpost răufăcătorilor.

7. Pagubele suferite de grăniceri de pe urma tâlhăriilor şi a furtişagurilor, trebue să le acopere toţi aceia cărora justiţia le-a găsit vre-o vină, fie în îndeplinirea misiunei lor de conducători, fie în neglijenţa sau abstenţiunea de a fi răspuns la chemarea de ajutor sau în alt chip.

8. Premiul denunţătorilor (Mustuluk, Denuntianten-Douceur) nu se atribue, decât numai grănicerilor, care deşi sunt din altă localitate, totuşi s'au ostenit şi au pierdut timp pentru a descoperi pe infractori. Denunţătorii, care au ştiut de proiectul de infracţiune şi nu au împiedecat-o şi nici n'au denunţat-o înainte de a se săvârşi, se pedepsesc ca părtaşi şi sunt obligaţi a restitui îndoitul premiului.

9. Premiul de urmărire (Räuber-Taglia) se fixează: pentru un tâlhar adus viu, 100 fl. pentru unul mort, 50 fl. iar pentru denunţarea locului de întreţinere a tâlharului, 25 fl. afară de premiul de urmărire, dacă a luat parte la ea. Dacă însă s'a mărginit să indice numai ascunzătoarea, fără să ia parte la urmărire, atunci, osebit de premiul de 25 fl. (Entdeckungs-Douceur), mai primeşte, de fiecare cap, viu sau mort, încă 10 fl.

Sumele acestea se plătesc din averea tâlharilor, iar dacă ea este insuficientă, din fondul proventelor.

Pentru prinderea hoţilor, regimentele fixează premiile la 25—50 fl.

Pentru prinderea tâlharilor fugiţi peste hotare, taglia este de 200 fl.

10. Se dă o cât mai întinsă publicitate preaînaltei declaraţii, potrivit căreia hoţii şi tâlharii nu se pot aştepta la vreo clemenţă, îndeosebi atunci, când sechestrează şi deţin ca ostatici ofiţeri sau funcţionari, căci prin aceasta îşi agravează pedeapsa.

11. Paza deţinuţilor trebue să se facă cu multă băgare de seamă. Cei vinovaţi de scăparea lor sunt condamnaţi şi la pedepse penale şi la repararea pagubelor săvârşite de fugari, după data evadării.

12. Hoţii pedepsiţi şi automutilaţii, după executarea pedepselor, se transferă la regimentele de linie, tren, spitale sau batalioane ungureşti. Astfel, plecând în altă localitate, pierd contactul cu tovarăşii de hoţii şi nu mai au putinţa nici să se răzbune pe denunţătorii lor.

In însăşi interesul casei, trebue păstrată neştirbită autoritatea conducătorilor ei. De aceea, nici pater familias, nici mater familias nu pot fi supuşi în public la pedepsele pronunţate de către companie. Dacă însă este cazul să li se aplice o pedeapsă în public, pentru infracţiuni mai grave, întâi sunt destituiţi din demnitatea ce ocupă în casă şi numai după aceea li se aplică pedeapsa respectivă. Asemenea, fetele şi femeile nu pot fi supuse la pedepse corporale fără aprobarea regimentului.

Alegerea conducătorilor casei este un atribut al membrilor ei. Compania nu intervine, decât în caz de neînţelegere, când apoi se substitue voinţei membrilor şi numeşte ea pe pater- şi şi mater familias.

Cât timp subsistă comunionul, toţi membrii au deopotrivă dreptul la averea lui şi îndatorirea, în acelaşi timp, de a lucra şi sluji casa după măsura puterii lor. Ceea ce se câştigă prin munca tuturor, constitue un bun al comunionului, din care i-se acoperă toate cheltuielile, se întreţin armaţii şi familiile lor. Pater familias veghează la depozitarea produselor necesare hranei, vinde excedentul şi cumpără mărfurile trebuincioase casei. Toţi membrii au dreptul a-i cere socoteala şi la nevoie a delega pe unul din comunion, ca, împreună cu pater familias, să poarte cheile magaziilor.

Vânzarea şi cumpărarea de imobile, schimbarea, arendarea, ipotecarea sau grevarea lor cu o servitute, plasarea sau ridicarea unui capital în numele casei, sunt acte care exced sfera de atri-

buţii a conducătorului ei. Pentru desăvârşirea acestor acte, pater familias trebue să aibă învoirea tuturor bărbaţilor majori. Consimţământul membrilor potrivnici propunerii lui pater familias, este înlocuit cu aprobarea regimentului sau a companiei respective, după cum afacerea aparţine uneia sau celeilalte autorităţi.

Niciun casnic, precum nici însuşi pater familias, nu poate angaja răspunderea comunionului prin încheierea vreunei convenţii, fără respectarea formelor legale de a avea asentimentul tuturor celorlalţi membri sau aprobarea autorităţii militare respective. Asemenea îndatoriri nu grevează, decât averea separată a celui ce le-a contractat.

Excedentele realizate din gospodăria comună se împart între toţi membrii muncitori ai comunionului, chiar dacă sunt sub arme sau în captivitate. Membrilor cu aptitudini deosebite pentru muncă sau care s'au dovedit deosebit de diligenţi, precum şi conducătorilor casei (pater- şi mater familias) li se face o parte mai mare ca a celorlalţi. In caz de conflict asupra distribuirii excedentului, decide compania. Trândavii, care nici după repetate dojane nu dau semne de îndreptare, nu primesc nimic din venitul casei.

Niciun membru nu poate avea, pentru sine şi familia lui, o gospodărie separată de a comunionului căruia îi aparţine. Nu poate cumpăra sau lua în arendă imobile, a ţine vite sau exercita orice activitate producătoare de venituri, dar care l-ar sustrage dela îndeplinirea îndatoririlor comunionale. Imobilele moştenite sau le uneşte cu averea comunionului sau, cerând separarea de comunionul de origină, formează pe imobilele primite un nou comunion sau, în sfârşit, este obligat a le vinde în termen de 2 ani.

Cu toate acestea, nu este exclus ca membrii comunionului să aibă o avere separată de averea comună. Legea permite fiecăruia să-şi adune bani, să-şi formeze capitaluri şi unelte care constituesc proprietatea individuală a lui. In timpul liber, după îndeplinirea lucrului casei, fiecare membru poate lucra pentru sine spre a câştiga ceva. Cu consimţământul lui pater familias, se pot duce la muncă şi în afară de casă. In acest din urmă caz, trebue să verse la casa comună o parte din venitul realizat. In caz de neînţelegere, compania hotăreşte cota ce trebue vărsată la comunion. Ea este totdeauna jumătate din venitul curat.

Veniturile realizate de un grănicer în afară de comunion şi fără consimţământul lui parter familias, trebue vârsate în întregime la casa comunionului.

Prin urmare, constitue avere separată a fiecărui grănicer tot ce moşteneşte şi transformă în bani, tot ce câştigă cu învoirea lui pater familias în afară de casă şi în timpul liber, în casă, precum şi tot ce aduce cu sine ca pradă de războiu. Asupra acestei averi, grănicerul poate dispune nelimitat prin acte translative între vii sau pentru pricină de moarte. In lipsa unor asemenea dispoziţii, ea trece asupra moştenitorilor în ordinea legală.

Ieşirea din indiviziune şi în consecinţă constituirea de noui şi mai mici comunioane în locul celui desfiinţat este inadmisibilă în principiu.

In mod excepţional, comunioanele prea mari şi cu avere imobilă şi cu membrii capabili de slujbă, se pot împărţi în două sau mai multe comunioane mai mici, dacă fiecare comunion nou primeşte cel puţin jumătate de moşie (§ 13), casă, clădiri gospodăreşti, vite şi uneltele necesare, iar după despărţire, mai rămân în fiecare comunion cel puţin atâţia barbaţi buni de slujbă, încât să poată da măcar unul pentru slujba cu arma.

Pentru valabilitatea împărţirii se cere aprobarea regimentului. Această aprobare nu se dă, decât după îndeplinirea următoarelor condiţii.

1. Invoirea tuturor bărbaţilor majori. Dacă unul singur este potrivnic, votul lui anihilează pe al celorlalţi. Regimentul se poate substitui voinţei comunioniştilor oponenţi şi poate încuviinţa împărţirea, dacă constată că ea este necesară pentru buna orânduială şi liniştea casei.

2. Să se determine mai dinainte partea de mobile şi imobile ce are să primească fiecare nou comunion.

3 Să se tranşeze litigiile dintre viitoarele comunioane, fixându-se pretenţiile reciproce, modul şi timpul valorificării lor.

4. Să se determine, de acord cu creditorii, ce datorie ia asupra sa fiecare comunion şi ce imobile rămân grevate cu ipotecă.

5. Să se asigure cauţiunile puse pe averea comunionului şi să nu se lezeze întreţinerea văduvelor, fixată înainte de publicarea constituţiei.

6. Casele nouilor comunioane să fie construite din material solid şi dacă casa de origină a fost departe de sat, cele noui să se aşeze aproape, în locul fixat de stăpânire.

Dacă membrii sunt unanimi în a cere ieşirea din indiviziune, sau dacă, în caz de divergenţă de păreri, regimentul însuşi recunoaşte necesitatea împărţirii, dar împărţirea în natură întâm-

pină opoziţii, intervine din nou regimentul şi fixează el partea fiecărui comunion, după numărul bărbaţilor, fără deosebire de vârstă.

La împărţire se socotesc şi se împărtăşesc şi ofiţerii şi slujbaşii proveniţi din grăniceri, cărora le este rezervat dreptul de a reveni în comunion. Partea lor şi a copiilor lor se trece la comunionul care se angajează să-i reprimească.

Asupra împărţirii se face la companie un act scris (Theilungs-Urkunde), în care se specifică averea şi datoria fiecărui comunion. El se semnează de toţi nouii pater familias, comandantul de companie, ofiţerul economiei şi bătrânul satului. Compania îl înaintează, cu avizul său, regimentului spre a decide.

Până la desăvârşirea împărţirii şi construirea caselor de locuit şi de gospodărie, toţi membrii aparţin vechiului comunion. După terminarea operaţiunilor de împărţire, pater familias face raport despre aceasta. Casele noui primesc număr nou, al unei case rămasă vacantă sau, dacă nu există număr vacant, numărul următor celui mai mare număr de casă din sat.

Prin actul de împărţire se tranşează toate litigiile dintre ramurile care formează nouile comunioane. Nicio pretenţie nu mai poate fi dedusă în judecată pentru o cauză anterioară sau concomitentă împărţirii, dacă ea n'a fost trecută în actul de partaj, afară de cazul când reclamantul a fost înşelat sau a fost în eroare.

Certele familiare nu pot justifica ieşirea din indiviziune, dacă nu sunt îndeplinite condiţiile legale de admisibilitatea ei. Certăreţii sunt chemaţi la ordine, iar bărbaţii, care nu încetează să tulbure liniştea casei nici după repetate dojane, sunt trimişi de către comandamentul general, pe un timp determinat, la regimentele de linie sau la carele de tunuri.

Impărţirile de fapt, neaprobate de autoritatea militară, sunt nule, iar contravenienţii sunt pedepsiţi. Comandantul de regiment, de companie şi de piaţă sunt datori să vegheze la respectarea acestei dispoziţii prohibitive, find responsabili de orice abatere.

Cu toate rigorile legii şi măsurile de supraveghere, n'au lipsit împărţiri de fapt neautorizate (Heimliche Familien-Theilungen). Acestea, prin înalt ordin, au fost aprobate (14 Ianuarie 1825) şi anume:

a) S'a recunoscut valabilitatea tuturor nouilor comunioane neautorizate, dacă îndeplineau primele două condiţii legale de admisibilitate la ieşirea din indiviziune, primesc număr nou de casă, se bucură de toate drepturile şi au toate îndatoririle comunionale.

b) Comunioanele care nu îndeplinesc aceste condiții sunt trecute în evidențe ca subdiviziuni ale comunionului de origină, cu subnumăr (de pildă comunionul No. 30 se divide și se trece în evidențe cu No. 30/1, 30/2 sau 30/a, 30/b, etc.). Ele au dreptul a gospodări independent. Din punctul de vedere al îndatoririlor împărătești, subcomunioanele își pierd individualitatea și sunt considerate toate la un loc ca un singur comunion, comunionul de origină.

Autoritățile militare sunt îndrumate a sprijini subcomunioanele, ca cu timpul să poată îndeplini condițiile legale de a forma un comunion independent.

Afară de adopțiunea reglementată de codul civil general (§ 179—185), constituția confiniară admite și reglementează un nou soi de adopțiune numit încomunionare (Einkommunionirung). El constă în asocierea, pentru ajutor în economie și în slujbă, la bunurile comune ale unei familii cu număr redus de membri capabili de slujbă, și a unei persoane străine sau a unei familii întregi, dacă acestea sunt capabile de slujbă și acceptă, în același timp, toate îndatoririle confiniare. Bunurile, pe care le aduc în comunion noui membri, se încorporează în averea comună. Asocierea se constată prin act scris, încheiat în fața comandantului de companie și nu este valabilă, decât după ce o aprobă și regimentul.

Retragerea dintr'un comunion și trecerea în altul este, în principiu, oprită. Regimentul o poate totuși autoriza, dacă comunionul de origină nu este păgubit prin reducerea membrilor nici în economie și nici în îndeplinirea slujbei, iar trecerea se face cu voia lui pater familias și a tuturor bărbaților majori, după o prealabilă desocotire și după ce cel ce pleacă a renunțat la orice drept asupra averii casei pe care o părăsește. Retragerea fără formele legale se consideră pribegie (Landläufer) și ca atari fugarii se readuc la comunionul părăsit, sau se transferă la un regiment de linie sau la carele cu tunuri.

Retragerea dintr'un comunion, prin încorporare în altul, sau prin părăsirea cadrelor grănicerești, atrage pierderea calității de membru al comunionului de origină și ca atare cel retras nu poate pretinde nimic din averea și veniturile casei.

Ofițerii și dregătorii, proveniți din cadrele grănicerești, reîntră în drepturile comunionale pe care le-au avut, îndată ce pierd rangul de ofițer sau dregător și se reîntorc în comunion.

Tot timpul tistiei lor însă, nu au niciun drept asupra averii sau veniturilor casei. De bunăvoie însă, ceilalţi casnici pot să-i ajute, fără însă a putea fi constrânşi la aceasta.

Fetele la măritiş nu au dreptul, decât la zestrea obişnuită şi la cheltuielile nunţii, care nu poate dura mai mult de o zi.

D. Despre şerbirea militărească a grănicerilor. (§§ 91—104)

Toţi grănicerii capabili de a purta arma sunt datori a îndeplini personal toate slujbele împărăteşti, înafară şi înlăuntrul graniţei. Dispensele sunt admise numai în mod excepţional şi cu încuviinţare specială mai înaltă.

Totuşi, pentru ca bunul mers al gospodăriei fiecărei case să nu sufere din lipsă de braţe muncitoare, nu se mobilizează toţi bărbaţii trebnici de slujbă. O parte din ei este lăsată acasă, la munca câmpului. Numai în cazuri excepţionale, de mare lipsă şi numai din poruncă mai înaltă se vor chema sub arme toţi bărbaţii.

Cu toate acestea, chiar şi în vreme de tabără, bărbaţii indispensabili în gospodărie pot fi înlocuiţi cu alţii. Inlocuirea se face după putinţă şi în raport cu numărul bărbaţilor buni de slujbă cari îi înlocuiesc.

Rescriptul de organizare (Gränz-Organisirungs-Rescript, 30 III. 1808 B. 671) fixează efectivul de pace al celor 8 regimente croate, 3 slavone şi 2 bănăţene, la 1920 pedestraşi (gemeine Füseliere), 240 tiraliori (Scharfschützen) şi 5 tunari (Artilleristen), iar al batalionului de ciaichişti, la 750 şăicaşi şi 100 tunari. In aceste cifre nu se cuprind gradaţii, furierii, ordonanţele, tamburii, etc.

Instrucţia trupei se face, în fiecare an, din luna Octombrie până în luna Martie. Primăvara se face instrucţia pe companie, iar toamna pe divizioane. La câte patru ani se fac concentrări pe batalion, regiment şi pe brigadă. Schimbările în efectivul trupei, ca lăsările la vatră şi chemările sub arme, se fac numai la începutul anului militar şi nu şi în cursul lui.

Regimentele Carlstadtului şi ale banilor au un efectiv de pace sporit cu un detaşament de serezani. Detaşamentul se compune din 200 serezani, 2 oberbaşa sau harambaşa (strajameşteri), 4 unterbaşa (caporali) şi 12 vicebaşa (fruntaşi). Serezanii se recru-

tează din rândurile grănicerilor celor mai de seamă, mai de încredere şi din compăniile din apropierea cordonului.

Soldaţii de pe cordonul din spre ţara turcească şi cei ce îndeplinesc slujbe în circumscripţia regimentului propriu, sunt întreţinuţi, cu hrană şi îmbrăcăminte, de casele grănicereşti la care sunt înscrişi. Acestea sunt obligate, în schimbul foloaselor şi privilegiilor de care se bucură în cadrele grănicereşti, să dea slujbaşilor cari le aparţin, hrană şi „mondirul de casă, mic şi mare, cum e însemnat în speţificaţionul la sfârşit pus“ şi să dea cele necesare şi familiilor lor.

Pe lângă alte privilegii, familiile armaţilor au şi reduceri de dare pentru fiecare armat în timp de pace şi anume, câte 12 zloţi din birul pământului. Dacă însă birul pământului este mai mic, diferenţa până la 12 zloţi se plăteşte în numerar.

Erarul contribue şi el la întreţinerea lor. Fiecare armat primeşte dela erar fără plată o pereche de ghete la an, toate curelele cătăneşti, armatura şi muniţia. Cei vinovaţi de pierderea sau distrugerea acestor efecte sunt obligaţi a le plăti. In caz de insolvabilitate, le plăteşte comunionul, rezervându-i-se dreptul de regres împotriva vinovatului, când va avea avere.

La concentrările în lagăr şi la slujbele în afară de circumscripţia regimentului propriu, grănicerilor li se dau şi alte avantaje. Din ziua reviziei, sau dacă nu se ţine, din ziua concentrării şi până în ziua lăsării la vatră, primesc hrana dela erar, ca şi trupele de linie; iar în timp de războiu, primesc şi mondir împărătesc, care le rămâne lor, la înapoirea din războiu. In schimb, scutirea de dare a casei se reduce, pe durata cât soldatul primeşte hrană dela erar, la suma de 6 zloţi pe an.

Grănicerii neînrolaţi trimişi la cordon sau alte slujbe primesc câte 4 Kr. la zi. La goane de hoţi, lărmi şi vrăjbi lăuntrice, fiecare este obligat a prinde arma fără nicio plată.

In timp de războiu şi în timpul slujbei, chiar şi în vreme de pace, grănicerii sunt supuşi legilor ostăşeşti.

E. Despre lucrul împărătesc şi sătesc al grănicerilor. (§§ 105—139)

Posesiunea imobiliară impune grănicerilor şi obligaţiunea de a îndeplini diferite munci obşteşti, atât în folosul statului, cât şi în al comunei. Din acest motiv, lucrul obştesc se împarte în

două mari categorii: *împărătesc* și *sătesc* (Ärarial- und Gemeinde-Arbeit).

Lucrul împărătesc este iarăși: *plătit* și *neplătit*, iar cel sătesc: determinat și nedeterminat.

Pentru îndeplinirea lucrului împărătesc neplătit se prestează de fiecare falce (juger) arător și rât, o zi de muncă cu brațele și o jumătate de zi cu carul și anume:

„1. La facerea și tocmirea drumurilor de poștă și de comerț, a drumurilor de comunicație dinlăuntrul regimentelor către cordon și de-a-lungul cordonului și dela un loc de ștab la altul.

2. La tocmirea și curățirea râurilor pe cari umblă corăbii și la cărările cele mergătoare la dânsele.

3. La curățirea și secarea noroaielor și a tăurilor.

4. La paza de păduri și de grădini cu duzi.

5. La despicarea lemnelor de stânjeni, la tocmirea în stânjeni și la ducerea lor pentru cancelarii și pentru aceia, cărora se cuvine a le face lemne cu stânjenul.

6. La tăierea și ducerea lemnelor la mori de scânduri, încât acestea sunt numite pentru propria trebuință la cășile sătești în graniță.

7. La facerea și înnoirea cășilor împărătești și a cășilor de strajă la cordon.

8. La toate trebile și lucrurile peste tot, care poftește binele sau o lipsă pentru graniță și încât aceste trebi sau lucruri nu se plătesc însuși".

Sunt scutiți de lucrul împărătesc fără plată: ofițerii, slujbașii și toți cei ce nu aparțin cadrelor grănicerești. In schimb, aceștia răscumpără cu bani lucrul împărătesc. Pentru fiecare jug. arător sau rât, ei plătesc o taxă de răscumpărare (reluiție) de 25½ kr. Negustorii și profesioniștii plătesc o reluiție anuală de 2 fl. 40 kr., iar pentru fiecare jug. arător sau rât, prestează și munca fără plată sau o răscumpără, după tariful legal.

Sunt scutiți și de lucrul împărătesc fără plată și de răscumpărarea lui următoarele persoane:

„1. Ștabaliștii, ofițerii partea ștabului, primaplaniștii și extrapersonalul cel fără posesie, apoi deregătorii de contumacie, hărmințașii, cari sunt puși în ținutul graniței, pentru grădinile de casă și de legume, care după sistemă sunt măsurate pe locul lor, sau cumva de acum înainte li se vor numi.

2. Preoţii catoliceşti, în Croaţia, pentru $1^1/_2$ falce de rât, care li se socotesc lor în congrua, şi în Slavonia, pentru 6 falcii, care sunt lor numite, cu iertarea oricărui bir de pământ, pentru intertenţia cailor.

3. Parohii slujitori de legea grecească neunită de pe moşia lor parohielnică; acolo, unde nu au moşii parohielnice proprii, căşile de care se ţin parohii sunt iertate de lucru pentru 34 falcii a însuşi pământurilor lor.

4. Mânăstirile, încât acestea cu dreptul au avut iertare pentru pământurile lor.

5. Cambiaturistele milităreşti pentru pământurile care sunt numite lor pentru slujbă, slobode de toată darea de bir, sau care se vor mai da în urmă pentru asemănare.

6. Cei veniţi de nou, ca să se aşeze cu căşile, pe anii lor slobozi dăruiţi.

7. Căşile serezanilor de cordon de pe toată averea de pământ.

8. Căşile celor armaţi, adică pentru un strajameşter, 10 falcii, pentru un ductor — Führer — căprar şi dobaş al regimentului, de 8 falcii, pentru un fraiter şi dobaş de rând, de 6 falcii, pentru meseriaş de lemn — Zimmerleute — pentru furerşiţi, şarfşiţi, artilerişti, pentru cătana de rând, de 5 falcii.

9. Căşile, care au cătane de rând sau subofiţeri invaliduşi, după aceeaşi măsură, ca şi căşile din care slujesc cătane armate şi subofiţeri, invaliduşii aceştia, ori să se fie făcut invaliduşi la slujba în ţară, ori înaintea vrăjmaşului, şi ori să aibă ceva simbrie ori nu.

10. Grănicerii, care prefac lanuri de păşune în lanuri de arat sau în râturi, pentru aceste locuri tocmite, pe 6 ani."

Osebit de lucrul împărătesc fără plată, grănicerii mai sunt obligaţi şi la lucrul împărătesc cu plată. Această obligaţie este limitată la maximum 12 zile pe an pentru un muncitor şi 3 zile pentru o vită de jug. Comandamentul general poate majora zilele de lucru la 15 pentru muncitori şi la 4 pentru cărăuşie. Peste această limită nu se poate trece, decât cu autorizaţia Sfatului Curţii. Ziua de lucru, pentru un muncitor sau o vită de jug, se plăteşte cu 20 kr.

Lucrul sătesc determinat se îndeplineşte de către toţi bărbaţii capabili de muncă şi de vitele de jug. Puţin interesează care este întinderea averii imobiliare a grănicerului. Ceea ce deter-

mină întinderea obligației, nu este posesiunea imobiliară, ci capacitatea de muncă și numărul brațelor muncitoare. De fiecare bărbat capabil trebue să se lucreze cel mult 8 zile cu brațele și pentru fiecare vită de jug cel mult 4 zile de cărăușie. Comandamentul general poate, în cazuri grave, să majoreze aceste cifre.

F. Despre birul pentru pământuri.
(§§ 140—147)

Birurile instituite prin dispozițiile constitutiei confiniare grevează toate izvoarele de venituri. De aci clasificarea lor în:

a) birul pentru pământuri (§ 140)
b) birul pentru negustorie (§ 149)
c) birul pentru industrie (§ 150)
d) birul pentru mori (§ 155)
e) birul scutirii (§ 153, 154).

Toți posesorii de imobile sunt obligați a contribui la acoperirea cheltuielilor publice ale graniței, îndeosebi pentru acoperirea cheltuielilor cauzate de plata constitutivului de serviciu. Contribuția se numește bir și cvantumul ei îl determină întinderea și rodnicia imobilului. Plata se face la lada grănicerească (Gränz-Cassa) și anume pentru 1. jug. de câte 1600 stp.:

	Arătură și rât			Loc de pășune			Vii	Pomet. și alte grădini
	1	2	3	1	2	3	Fără clasificație	
	Clasă							
	Creițari						Zlot	Creițari
In reg. Licanilor, Otoșanilor, Ogulinilor și a Sluinilor	20	16	12	—	—	—	1.—	30
„ „ Varasdinului, Craițerilor și a Sfânt Georgenilor	30	26	20	—	—	—	1.30	40
„ „ banial întâilea și al doilea	27	22	16	—	—	—	1.30	35
„ „ Grădișcanilor	28	24	18	—	—	—	1.30	40
„ „ Brodului și Petruvaradinului și in batalionul de ciaichiști	30	26	20	—	—	—	1.30	40
„ „ bănățean nemțesc	32	26	20	32	26	20	3.—	40
„ „ bănățean românesc	32	29	18	26	20	14	3.—	40

Casa și ocolul, prevăzute la §-ul 13, sunt scutite de birul pentru pământuri.

Pentru imobilele pe care le-au avut provincialiștii, în granița Varașdinului, înainte de așezământul despărțirii de graniță, din

anul 1764, iar în granița Banatului, înainte de convenția din anul 1800, și pe care le au și la data promulgării constituției, birul este de 52 creițari, indiferent de clasă și ramură de cultură.

Toți ceilalți posesori de moșii, cari nu aparțin cadrelor militare, sunt supuși birului îndoit pentru pământuri.

Sunt scutite de orice bir pentru pământuri:

„1. Grădinile caselor și cele de legume date, conform cu normele în vigoare, pentru ofițerii ștabaliști și superiori, pentru partea ștabului, pentru primaplaniști și extrapersonalul cel fără posesie, apoi pentru deregătorii de contumacie și hărmințași.

2. Grădinile de duzi, câmpurile de instrucție și de tragere.

3. Cele $1^{1}/_{2}$ jug. ce se computá în congrua preoților catolici din Croația și cele 6 jug. rât destinate pentru intreținerea cailor preoților catolici din Slavonia.

4. Sesiunea preoților slujitori de rit greco-neunit; iar acolo, unde nu au sesiune, se scutesc de bir: 24 jug. arător și 10 jug. rât, iar în Banat și 8 jug. pășune, din imobilele casei, căreia aparține preotul.

5. Imobilele mânăstirilor, dacă au fost scutite și până aci de biruri.

6. Cele 12 jug. rât date pentru slujbă cambiaturiștilor militari.

7. Cele $40^{1}/_{2}$ jug. rât și 12 jug. arătură date cambiaturiștilor din Pecica și Banovze, în regimentul Petruvaradin.

8. Cele 12 jug. arător și 3 jug. rât, numite în Banat pe seama cambiaturiștilor militari.

9. Pe timp de 6 ani, toate parcele transformate din pășune în arături, râturi, vii, sau grădini.

10. Toate pământurile veniturilor, pe timpul de scutire, ce li-se acordă la data imigrării."

G. Despre birul industriei și al scutirii.

a) Birul pentru negustorie.

Din punctul de vedere al birurilor, cele două categorii de negustori se împart în 4 clase de impunere.

Marii negustori sunt impuși, după importanța comerțului lor, la un bir de câte 40, 32, 26 sau 20 zloți, iar micii negustori, la un bir de câte 16, 12, 9 sau 6 zloți.

Cei ce nu pot plăti, în granița Banatului sau a Slavoniei, un bir de cel puțin 12 zloți, iar în granița Croației, de 6 zloți, nu se pot înscrie ca negustori și nici nu pot exercita vreun comerț.

b) Birul pentru industrie.

Meşterii şi profesioniştii, după importanţa câştigului, sunt împărţiţi şi ei în 4 clase de impunere: cu 10, 8, 6 sau 4 zloţi. Cei ce nu pot plăti, în graniţa Banatului sau a Slavoniei, un bir de cel puţin 6 zloţi, iar în graniţa Croaţiei de 4 zloţi, nu sunt admişi la conscriere în rândul meseriaşilor.

Cei ce exercită ambele ramuri de activitate, comerţ şi industrie, sunt impuşi după ambele venituri.

c) Birul pentru mori.

Toţi posesorii de mori, cari macină pentru public, plătesc birul după numărul pietrelor.

De fiecare piatră care macină neîncetat se plăteşte:

la o moară pe luntri: 12 zloţi, la o moară pe apă curgătoare: 12 zloţi, la o moară unde bate apa dedesubt: 12 zloţi, la o moară pe pârâu unde bate apa dedesubt: 6 zloţi, la o moară în cupe: 6 zloţi, la o moară de cai: 6 zloţi, 30 cr., la o moară de răşnit, de scânduri şi de învălit haine: 4 zloţi 30 cr.

Iar de umblă moara numai câtva vreme în an, de fiecare piatră se plăteşte:

la mori pe pârâu, unde bate apa dedesubt: 3 zloţi, la mori în cupe: 3 zloţi, la mori de învălit haine: 3 zloţi, la mori de scânduri: 3 zloţi, la mori de râşnit: 3 zloţi, la mori de cai: 3 zloţi.

d) Birul scutirii.

Toate persoanele locuitoare în graniţă, care formează o familie, fără însă să exercite o profesiune şi fără să posedă imobile, sunt obligate a plăti, pentru apărarea de care se bucură în graniţă, un bir numit ai scutirii, de 4 zloţi.

Slugile necăsătorite şi leghenii de meşteri şi prăvălii sunt iertaţi de birul scutirii. Dimpotrivă, leghenii negrăniceri plătesc un bir de 2 zloţi, iar dacă slujesc la grăniceri, 1 zlot.

Jidovii domiciliaţi în circumscipţia regimentului româno-ilir plătesc birul scutirii în suma de 8, 6 sau 4 zloţi, după importanţa averii ce posedă. Osebit de acesta, mai plătesc şi birul pentru comerţ şi industrie, dacă sunt comercianţi sau industriaşi.

CAPITOLUL VIII.

Complotul româno-ilir.[1]

(1808)

In timpul reorganizării confiniului militar pe bazele nouei constituţii, în circumscripţia regimentului româno-ilir s'a urzit un complot. Conspiratorii urmăreau asasinarea catolicilor şi în general a tuturor neortodocşilor, ocuparea Munteniei, Sârbiei şi Banatului şi întemeierea unui mare regat sub Karageorgevici. Centrul lor era în satul Cruciţa, iar locul de întrunire, în pădurea Suhaj, dintre Cruciţa şi Biserica-Albă. Răscoala urma să izbucnească în ziua de 12 Iunie 1808, şi, spre a surprinde toate autorităţile, în aceeaşi zi, preotul ortodox Rafael Miloşevici, din Biserica-Albă, unul din capii mişcării, a învitat la masă întreg consiliul comunal, pe preotul catolic şi pe capelan, precum şi întreg corpul ofiţeresc din garnizoană.

Colonelul Ioan Branovacky, comandantul regimentului româno-ilir, găsindu-se întâmplător în Biserica-Albă, află, dela preotul ortodox Ilia Popovici din Subotiţa, de planul conspiratorilor şi luă măsuri în consecinţă. A comandat de îndată 3 compănii la Biserica-Albă. Acestea au şi sosit în aceeaşi zi, de 12 Iunie, la ora 5 după amiază. Lor li s'a ataşat întreaga miliţie civilă a comunităţii.

In timpul nopţii, pe la ora 11, colonelul a trimis un detaşament de soldaţi, în frunte cu stegarul Mallya, să se informeze asupra situaţiei din Cruciţa. Sublocotenentul Ioan Wilzbach, din miliţia civilă, a condus căruţa. Ajuns la faţa locului, stegarul a întrat singur în sat. Fără însă să mai poată face ceva, a fost prins, desarmat şi judecat la moarte ca spion. Oficiul de judecător l-a îndeplinit preotul satului, Demetria Deac, cel mai

1) Leonhard Böhm: Geschichte des Temescher Banats, I, pg. 312 şi urm. Fr. Vanicek: op. cit., III, pg. 296 şi urm. Pesty Frigyes: Krassó-Vármegye Története, II, 1, pg. 306. Böhm Lénárt: Délmagyarország vagy az ugynevezett Bánság külön történelme, II, pg. 235 şi urm.

fanatic dintre capii mişcării. Hotărîrea de condamnare nu s'a executat. Stegarul a fost salvat de populaţie şi închis în biserică.

Condus de acelaşi sublocotenent Wilzbach, care l-a transportat şi pe stegar, preotul Deac, încins cu sabia stegarului, cu crucea şi cu evanghelia în mână, a colindat satele din jur, spre a le determina la răscoală. Incercarea nu i-a reuşit. Populaţia nu l-a urmat şi astfel a părăsit planul răscoalei. A pus în libertate pe sublocotenentul Wilzbach, a aruncat sabia, crucea şi evanghelia în pădure şi a încercat să fugă în Sârbia, dar a fost prins la Rebenberg.

Sârbii de peste Dunăre, înţeleşi cu căpeteniile complotului, aşteptau la Rama semnalul convenţional, spre a trece în Banat şi a veni în ajutorul răsculaţilor. Indată după descoperirea complotului, Marian Ivanovici a alergat călare la Palanca şi le-a dat de ştire că sunt descoperiţi şi să nu intre în acţiune.

Intre timp, populaţia pusese în libertate pe stegarul Mallya, care, pe drumuri lăturalnice, a ajuns la Biserica-Albă şi a raportat colonelului cele văzute şi constatate în tabăra răsculaţilor. Acesta a dat alarma şi, după ce a adunat întreaga trupă, a trimis jumătate să ocupe pădurea Suhaj, iar pe cealaltă jumătate a aşezat-o lângă biserica rom. catolică, pe drumul Cruciţei.

Căpitanul Iosif Schmitz, din miliţia civilă, a plecat, cu detaşamentul său şi cu unul de soldaţi, spre Cuşici — sediul unei companii româno-ilire — spre a desarma pe răsculaţii de acolo. Când a ajuns la faţa locului, a comandat încărcarea armelor şi a somat lumea adunată să depună armele, contrar trage în mulţime. Somaţia a fost ascultată, răsculaţii depunând armele, fără vărsare de sânge. Maiorul Golumbovici apoi, a adunat rudele celor absenţi dela domiciliu, adică ale celor din lagărul răsculaţilor, şi le-a dus ostatici la Biserica-Albă şi le-a închis.

In timpul cel mai scurt toţi capii mişcării au fost capturaţi şi traduşi în faţa judecăţii auditorului Göring, dela ştab. Acesta a ţinut în grabă judecată marţială (Kriegsgericht), în ziua de 14 Iunie 1808. Preotul Deac a fost condamnat la moarte. Sentinţa însă, n'a putut fi executată, deoarece lipsea din localitate episcopul Vidac, singurul în drept a da deslegare pentru executarea preotului şi astfel a fost transportat la închisoare, unde a şi murit. Toţi ceilalţi revoluţionari au fost condamnaţi la închisoare şi încarceraţi în cetatea Timişorii.

Cei mai de seamă dintre revoluționari au fost: Deac Demetria, preot în Crucița, căpitanul Marian Iovanovici, sublocotenent Scriptorici, Scribete, comandantul pieții Crucița, sublocotenentul Jumanca (mort în închisoare), preotul Trifon Todorovici, diaconul Uroşevici, Atauocke Staici, comerciant, Petre Antici, caporal, Iovan Zivanov, Atauocke Putnic, Stoian Milovanov, Stoian Popov, Mijat Durkin, P. Mihailovici, Dumitraşcu Stroca, etc.

CAPITOLUL IX.

Colonizările în granița româno-iliră.[1]

La începutul veacului al XIX-lea, printre populația Boemiei s'a format un curent favorabil emigrării. Bogățiile țării nu mai ofereau destule izvoare de venituri. Prisosul de suflete căuta posibilități de trai în alte părți, mai puțin populate.

In această situație, un exploatator de păduri din Oravița, un oarecare Magyarly, prin agenții săi, a reuşit cu uşurință să aducă mai multe familii de lucrători cehi din cercurile *Klattau* şi *Pilsen* şi, aşezându-le în jurul Moldovei-Noui, a format primele două sate de colonişti cehi: *Elisabetfeld*[2]) (în anul 1823) şi *St. Elena* (în anii 1824—1825).

Scurt timp după aşezarea primilor colonişti, în anul 1827, Magyarly refuză să le mai dea de lucru, aşa cum se angajase la data imigrării. Ajunşi în stare de mizerie, coloniştii s'au adresat autorităților militare, spre a fi primiți în cadrele grănicereşti. Granița era depopulată din cauza războaielor şi avea nevoie de material uman. De aceea cererea coloniştilor a fost bine primită.

In anul 1826, colonelul Drasenovich, comandantul regimentului româno-ilir, a cerut colonizarea regiunilor depopulate din

1) Peter Graszl: Geschichte der deutsch-bömischen Ansiedelungen im Banat şi Josef Schmidt: Die Deutschböhmen im Banate.

2. Satul a dispărut. A fost situat la poalele dealului Alibeg, la Sud de Moldova. (Pesty Frigyes: Krassó vármegye története, II, 1, pg. 142).

circumscripția regimentului său. Comandantul general din Timișoara, mareșalul campestru Schneller, a susținut cererea, iar Consiliul aulic de războiu, admițând-o, a dat următoarele dispoziții:

1. Să se stabilească acordul cu guvernul Boemiei asupra modului cum vor fi transportați emigranții până la Viena.

2. In Viena, să se facă pregătirile necesare pentru primirea și transportarea lor cu vapoarele pe Dunăre în noua patrie.

3. Emigranților să li se asigure un ajutor (Sustentation) de 3 până la 6 creițari la zi de fiecare suflet, după numărul membrilor familiei.

4. Emigranții să se bucure de scutire de serviciul militar timp de 10 ani, scutire de dare pe timp de 10 ani, pentru imobilele ce vor transforma în terenuri cultivabile, prin defrișări de păduri, și pe timp de 5 ani, pentru imobilele cultivabile sau care se pot transforma cu ușurință în terenuri de cultură.

5. Emigranților li se dă sămânța gratuit, precum și lemnul necesar pentru construirea caselor de locuit și a podurilor. La cele din urmă trebue să contribue toate satele prin care trece drumul.

Prospectele de emigrare au fost publicate în Boemia. Condițiile oferite au atras multă lume spre Banat.[1])

---

1) In cea de a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, s'au schimbat părerile asupra Banatului, socotit până atunci loc de surghiun pentru infractori.

În adevăr, evenimentele din 1738 — răscoala Românilor și războiul cu Turcii — au rărit populația băștinașă, iar pentru colonizări benevole nu se prea găseau amatori în rândurile populației din Austria. Așa s'a recurs la deportări în Banat, „Siberia austriacă", ca pedeapsă pentru făcătorii de rele. „Numeroase colonii germane în Banat au fost fundate de acești deportați. In Austria era destul ca cineva să săvârșească cea mai mică infracțiune, și era deportat în Banat. În general, se pedepseau, în Austria, cu deportarea în Banat, pentru următoarele infracțiuni: furt, tăinuire, omor, asasinat cu jaf, evadare, risipă, contrabandă." Dar, deportarea nu sancționa numai pe criminalii periculoși, ci ea se aplica și infracțiunilor de minimă importanță. Astfel, au fost deportați în Banat, „vagabonzi de rând și femei surprinse noaptea pe străzi cu amanții lor. Femeile, mai ales, erau trimise în „Siberia Austriei" pentru infracțiuni la pudoare." Deportații erau aduși cu vaporul, dela Viena până la Panciova și de aci cu carul până la Timișoara, în fiecare toamnă și primăvară. În Timișoara erau prezentați „Schub-Director"-ului, care aresta pe condamnați, iar pe ceilalți, bărbați și femei, îi expunea în piață, în bătaia tobei, și „orice persoană, bărbat sau femeie, putea să se ducă, să-i vadă pe toți, să-și aleagă unul dintre ei pentru sine, fără să fie întrebată: cum și pentru ce?" În aceste condiții soseau anual,

Pentru a putea avea o icoană fidelă a nouei patrii, s'a hotărît trimiterea în Banat a unor oameni de încredere şi cu stare, cari, cercetând la faţa locului condiţiile de trai, să comunice şi celorlalţi ceea ce îi aşteaptă. Această încredinţare au primit-o Martin Draxler şi Michl Gangl, cari au venit la Caransebeş, au luat contact cu autorităţile militare şi au făcut cercetările de informare.

Reîntorşi în Boemia, au descris în colori foarte ademenitoare noua patrie a emigranţilor.[1])

Aceşti mandatari au adus cu sine şi autorizaţia de imigrare (Aufnahmsschein). Prin ea, colonelul Drasenovich încuviinţează aşezarea coloniştilor pe teritoriul circumscripţiei regimentului româno-ilir, le determină drepturile şi îndatoririle, pe care le vor avea în noua patrie.

Fiecare familie de colonist primeşte o întindere de pământ de jumătate de moşie grănicerească şi anume: 9 jug. arător şi 3 jug. rât, afară de locul de casă, curte şi grădină, în întindere de 1 jug. Coloniştii mai primesc: scutire de dare pe termen de 5 ani, pentru terenurile nepăduroase şi de 10 ani, pentru cele păduroase, precum şi dispensă de serviciul împărătesc pe termen de zece ani şi, în mod gratuit, întreaga sămânţă pentru prima însămânţare a întregei moşii.

După trecerea termenului de scutire de dare şi de slujbă împărătească, fiecare colonist este dator a îndeplini, ca toţi grănicerii, afară de slujba ostăşească înafară şi înlăuntrul graniţei, toate muncile obşteşti, împărăteşti sau săteşti, plătite sau neplătite, cu braţele şi cu marvele de jug. In afară de aceste înda-

în Banat, 200—300 de persoane, şi cei ce nu se puteau plasa în Timişoara, erau expuşi în provincie, unde erau transportaţi pe care cu loitre lungi. Acest procedeu de populare a avut efecte rele asupra moralităţii şi siguranţei provinciei. Din această cauză, la intervenţia lui Iosif al II-lea, în anul 1770 s'a abrogat sistemul deportărilor în Banat (Szentkláray Jenő: Száz év Délmagyarország ujabb történetéböl, pg. 256—247).

1) „Nach ihrer Rückkehr konnten diese beiden Abgesandten nicht genug erzählen von dem freundlichen Empfang in Karansebesch und von der Schönheit und Fruchtbarkeit dieser Gegend und des ganzen Landes. Der schönste Weizen gedeihe dort, ebenso Obst, und sogar Weinstöcke hätten sie in Karansebesch gesehen... Von der mit mächtigen Buchenurwald bestandenen Gebirgsgegend am östlichen Fusse des 1447 meter hochen Szemenik, wo sie mit ihren Verführten angesiedelt worden sind, hatten sie sicherlich weder etwas gesehen noch gehört“ (Peter Graszl: op. cit., pg. 2).

toriri, vor mai contribui şi la acoperirea sarcinilor publice, plătind următoarele dări:

pentru 1 jug. arător sau rât de cl. I.	32	creiţari
pentru 1 jug. arător sau rât de cl. II.	26	creiţari
pentru 1 jug. arător sau rât de cl. III.	18	creiţari
pentru 1 jug. grădină	40	creiţari
pentru 1 jug. vie	3	Fl.
pentru 1 jug. păşune de cl. I.	26	creiţari
pentru 1 jug. păşune de cl. II.	20	creiţari
pentru 1 jug. păşune de cl. III.	14	creiţari

In schimb, coloniştii au dreptul şi la lemnul de construcţie şi de foc, pentru trebuinţele proprii, scutit de orice taxă, precum, tot în mod gratuit, au dreptul a se folosi, pentru efectivul vitelor proprii, de păşunea alpină şi cea din păduri. Cu un cuvânt, coloniştilor li se asigură toate avantajele de care se bucură grănicerii.

Condiţiile de colonizare au ademenit pe foarte multă lume din Boemia. Şi este demn de reţinut, că nu numai cei săraci, ci şi meseriaşi şi mici comercianţi, ba chiar şi unii proprietari de imobile s'au înscris în rândurile emigranţilor.

Guvernul Boemiei a făcut obiecţiuni împotriva emigrării şi a înaintat, la 13 Martie 1827, Cancelariei aulice de războiu un act în acest senz.[1])

Cu toate acestea, populaţia dornică de o nouă patrie continua să facă pregătirile necesare pentru plecare.

In ziua de 22 Martie 1827, autorităţile grănicereşti au comunicat Consiliului aulic de războiu, că s'au făcut toate pre-

1) Das Temeswarer G. K. hat am 29. März 1826 anher eröffnet, 500 böhmische Familien im W. J. Grenz-Regimentsgebiete zu kolonisieren. Die Marsch-Route für die dahin abgehenden Auswanderer möge über Wien oder Pressburg instradirt und dem k. k. Hofkriegsrathe die Zahl der Auswanderer u. der Tag ihres Eintreffens in Wien mitgetheilt werden. Das Gubernium könne auf eine von der hohen Hofstelle nicht angeordnete allgemeine Kundmachung über die Ansiedlungen im genannten Grenzgebiete ebensowenig veranlassen, als auf die Art, wie sich die Ansiedler auf ihren gewählten Übersiedlungsort begeben wollen, einen Einflusz nehmen. Auch ist man nicht in der Lage, ein Nominal-Verzeichnisz über die abgehenden Ansiedler einsenden zu können. Die anher bakannt gemachten Verhältnisse und Vortheile der ansiedler wurden den Kreisämtern mitgetheilt. (Peter Graszl: op. cit. pag 5.)

gătirile, pentru colonizarea următoarelor localităţi, situate în circumscripţia regimentului româno-ilir:

Ponească, pentru 36 familii, cu câte o jumătate de moşie pentru fiecare.

Poiana Biger şi Schoy (Schnellersruhe), pentru 30 familii, cu câte o jumătate de moşie pentru fiecare.

Poiana Gârnic şi Revky (Weizenried), pentru 91 familii, cu câte o jumătate de moşie pentru fiecare.

Valea Tisoviţii (Eibental), pentru 81 familii, cu câte o jumătate de moşie pentru fiecare.

Poiana Muierii (Ogradena Nouă), pentru 39 familii, cu câte o jumătate de moşie pentru fiecare.

Lazurilor Mraconi (Quarzheim), pentru 26 familii, cu câte o jumătate de moşie pentru fiecare.

Acestor localităţi li s'a adăugat mai târziu: *Ravensca Ablian* şi *Şumiţa*, toate colonizate cu cehi.

Primul transport de colonişti germani s'a format din 56 familii în regiunea Neuern, Kohlheim, St. Katharina, Vorder- u. Hinterfleck, în toamna anului 1827. Din el au făcut parte şi cei doi delegaţi, Martin Draxler şi Michl Gangl. In aceeaşi toamnă transportul a şi pornit la drum. Despărţirea a dat loc la scene înduioşătoare.

După un popas de scurtă durată în Budweis, coloniştii au sosit la Viena. Aci au aşteptat mai multe zile până la sosirea vapoarelor erariale, pe care s'au îmbarcat, venind pe Dunăre până la Titel. Dela Titel şi până la Palanca Veche i-au transportat ciaichiştii cu corăbiile lor.

In Palanca Veche au aşteptat iarăşi câteva zile, până când a sosit ordinul de plecare spre locul de aşezare definitivă, dat de către comandantul regimentului din Caransebeş. Potrivit acestui ordin, transportul s'a continuat pe care cu boi, prin Stancilova, Şopot, Bozovici, Teregova, până la Slatina-Timişului.

Când au ajuns coloniştii la Slatina, era toamna târziu. Nu şi-au putut continua drumul în codrii seculari, mai ales că nu aveau nici unde se adăposti în timpul iernii, din lipsă de case în locurile, unde urmau să se aşeze. Au rămas cu toţii în Slatina, fiind plasaţi în casele locuitorilor de aci. Românii din Slatina, când au văzut convoiul de imigranţi, nu şi-au putut ascunde mirarea. Nu ştiau ce să creadă, îşi făceau cruce şi ziceau: „Doamne fereşte!" I-au primit în casele lor fără nicio obiecţiune şi din cât

li s'a putut, s'au trudit să le facă plăcut traiul în comun, timp de o iarnă întreagă, până în primăvara anului 1828[1]).

In primăvara anului 1928, a părăsit Boemia, în 6 serii, al doilea transport de emigranţi. Intre cele 506 de familii pornite spre Banat, erau şi câteva familii de cehi. Acestea au fost plasate în coloniile de cehi, înfiinţate în vara anului 1827. Unele familii însă nu au voit să se despartă de cunoscuţi şi au rămas în coloniile germane.

Afluenţa spre Banat creştea din zi în zi. Ea a devenit primejdioasă şi de aceea autorităţile s'au sesizat, luând măsuri de stăvilire. „Familiile complet sărăcite, care trăiesc numai din salahorie, cum este o bună parte a celor ce vin din Boemia, nu sunt de nici un folos pentru graniţă."

„Consiliul aulic de războiu constată din nou că emigranţii cehi sosesc la Viena fără nicio avere, căci tot ce au avut, au consumat în Boemia, aşteptând să li se dea concedierea, sau în timpul transportului până la Viena"[2]).

Dar, în vreme ce în Boemia se luau măsuri de împiedecarea emigrărilor, cei aşezaţi în Banat, descurajaţi de greutăţile începutului, încercau revenirea în ţara de origină.

„Incă în vara anului 1828, s'au întors în Boemia mai multe familii de emigranţi germani, dar mai ales cehi. — Din motivul că nu aveau bani, la întoarcere au făcut drumul pe picioare; puţinul avut ce le-a mai rămas şi copiii mici i-au transportat în cărucioare trase după ei, iar hrana şi-au procurat-o mai mult din cerşit".[3])

Autorităţile au intervenit şi de data aceasta. Au luat măsuri de împiedecarea înapoierii emigranţilor. Ele însă nu au fost totdeauna respectate. Indeosebi, bărbaţii necăsătoriţi luau lumea în

---

1) „Im ganzen genommen vertrugen sich unsere Böhmerwäldler recht gut mit ihren rumänischen Mitbevohnern, die sich nicht ganz ohne Erfolg abmühten, jenen die nötigsten Begriffe von der rumänischen Sprache beizubringen, wozu die Rumänen viel Geduld und Geschick besitzen. Ein Spötteln oder auch nur ein Lächeln über eine unbehilfliche, ungeschickte Aussprache, das kennt kein einziger Rumäne; ihm gilt das als eine Ungezogenheit, als Rohheit. Zu eine dauerden Freundschaft zwischen Hausherren und ihren Schutzbefohlenen kam es nur in seltenen Fällen...

Das Staunen und Bewundern über Kleidung, Nahrung, Lebensweise und Sprache war gegenseitig". (Peter Graszl: o. c. p. 7).

2) 3) Peter Graszl: op. cit. pag. 8—11.

cap, în timpul nopții, și fără vreun document la mână, în mod clandestin, se înapoiau în Boemia.

Cea mai mare parte însă a emigranților a îndurat cu resemnare toate greutățile și toate lipsurile, întemeind sate de coloniști, germani și cehi.

A. Colonii germane.

Weidenthal. In primărara anului 1828, coloniștii sosiți cu primul transport au părăsit Slatina și, pornind spre munți, s'au așezat pe izlazul satului, pe Cracu Brebului. Regimentul le-a dat 133 de locuri de casă, din care 7 au rămas dela început vacante. Le-a construit și case de locuit, jumătate din ele fiind locuibile chiar în anul 1828. Pe celelalte le-a construit în anul următor.

Wolfsberg. S'a înființat în aceleași condiții, ca și Weidenthalul, în vara anului 1828, din coloniștii sosiți în cursul acestui an. Din cele 120 locuri de casă, câte au fost măsurate, au rămas vacante 22.

Wolfswiese. Este situat la Nord de Weidenthal, la o depărtare de 7,9 km. S'a înființat în vara anului 1828, în Poiana Lupului, prin așezarea aci a 99 de familii germane.

Lindenfeld. Spre Nord de Wolfswiese, la o depărtare de 1,9 km. în Cracu Crovului s'au așezat 36 de familii, întemeind în vara anului 1828, satul Lindenfeld.

Weidenheim. La 5,2 km. spre Vest de Weidenthal, regimentul a construit în locul numit Răchita 65 de case pentru 140 de familii, ce urmau să sosească din Boemia în cursul verii anului 1828. Știrile ce au primit din Banat, cum și măsurile luate de autorități împotriva emigrărilor, au oprit acest transport și casele au rămas neocupate.

In felul acesta s'au pus bazele celor patru colonii germane, pe teritoriul circumscripției regimentului româno-ilir.

Lucrările de defrișarea locurilor de casă și construirea caselor au continuat și în cursul anului 1829.

Pentru trebuințele gospodărești, fiecare familie a primit, sub formă de avans: câte o vacă, uneltele agricole necesare, precum și câte o pereche de boi cu car, de fiecare două familii. Tot erarul a construit, în fiecare sat, biserică, primărie, grajd, și șopron comunal. Primăriile serveau case de adăpost pentru ofițerii în trecere prin sat, mai târziu, au fost transformate în

săli de învăţământ pentru şcoala sătească, iar în cele din urmă au devenit case de rugăciune, căci bisericile, după şase ani de zile, s'au ruinat. Pe marginea străzilor, s'au plantat pomi fructiferi, aduşi de regiment.

Autoritatea militară a făcut tot ce a fost cu putinţă, ca să uşureze traiul coloniştilor. Ajutorul promis, la început, se plătea cu multă regularitate, încât oamenii puteau munci fără multă grijă la aranjarea gospodăriilor.

Aprovizionarea era foarte grea. Weidenthalul şi Wolfsbergul se aprovizionau din Franzdorf, iar Lindenfeldul şi Wolfswiese, din Caransebeş. Transportul alimentelor se făcea cu spinarea.

In chestiunile religioase, locuitorii din Weidenthal şi Wolfsberg, aparţineau parohiei rom. catolice din Caransebeş. Preoţii nu prea treceau prin satele de colonişti nici vara, căci iarna nu îi vedea nimeni printre credincioşi. Locuitorii din Lindenfeld aparţineau religiei evangelice. Aci, până în anul 1833, nu s'a făcut decât o singură dată slujbă religioasă, de către preotul din Mramorak.

Nici din punct de vedere şcolar nu au stat mai bine aceşti colonişti. Din cauza lipsei de învăţători, cel mai isteţ dintre ţărani, care a învăţat să scrie şi să citească, îndeplinea funcţia de învăţător sătesc (Grenzgemeinde-lehrer).

Iernile grele şi lungi, pământul sterp, care nu producea hrana trebuincioasă traiului de toate zilele şi iminenta retragere a ajutoarelor date de către erar, au sporit nemulţumirile şi decepţia. „Apoi mulţimea de domni: consilierii comunali, primarul, domnul comandant al pieţii, domnul căpitan şi domnul administrator locotenent, domnul plotonier de administraţie şi copistul companiei, domnul colonel şi ceilalţi ofiţeri de ştab, prea asprul administrator căpitan Schwab şi în sfârşit „Inalta Comandă generală“ şi „Inaltul Consiliu aulic de războiu!...“ Toţi ne poruncesc şi ne comandă, unul „la dreapta“, altul „la stânga“, unul „hi“!... altul „ho“!.. Chiar şi sfinţia sa domnul preot, domnul forestier şi „satirii“ lui (pădurarii) se comportă ca superiori ai noştri, în aşa fel, că nu mai ştim de cine să ascultăm întâi şi în definitiv ce să facem şi ce nu. Tinerii sunt opriţi să cânte pe stradă, toată mişcarea şi tot pasul, tot cuvântul, tot lucrul se „notează“ şi este raportat „prea supus onoratei companii“. Copiii noştri sunt constânşi să urmeze şcoala, noi să ne ducem la bisercă şi la „sfânta spovedanie“. Şi dacă cineva nu-i peste tot „cel mai supus ser-

vitor", este trimis la raport, i-se dă acolo o „săpuneală jalnică", sau fierele în închisoare, sau chiar „douăzeci şi cinci" şi în sfârşit „nuielile"! ...„Asta-i curată sclavie în această sălbatecă Valahie!"[1])

Toate aceste motive au produs, între colonişti, un curent puternic de emigrare din graniţă.

Spre a se documenta asupra nemulţumirilor şi cauzelor lor, generalul brigadier, Schön v. Trauenwert, însoţit de comisarul de războiu, Kollman, a întreprins, în ziua de 12 Iulie 1832, o călătorie de inspecţie prin toate satele de colonişti. Cele constatate la faţa locului, le-a consemnat într'un amănunţit raport.

Agricultura — spune raportul — nu dă destule mijloace de trai. Coloniştii îşi mai câştigă existenţa şi din creşterea vitelor, industrializarea lemnului şi alte îndeletniciri. Cu vitele primite dela erar, nu au putut face multă ispravă, din lipsă de nutreţ şi din cauza îmbolnăvirii lor. Rodul pământului nu are timp să se coacă, pentrucă iernile sunt prea lungi.

Raportul trece apoi la descrierea situaţiei fiecărui sat în parte.

In *Lindenfeld* — constată generalul — pământul de cultură este situat la o depărtare de sat de $^1/_8$—$^1/_2$ oră de drum. Din acesta, 112 jug. 1480 st. p. sunt cultivabile, 319 jug. sunt păduroase, iar 48 jug. sunt improprii culturii. Recolta este foarte slabă. Pământul abia rodeşte atâta, cât s'a însămânţat. Secara, deşi se face, nu-i gustoasă, fiindcă o mânâncă rugina. Insămânţările au început la 27 Aprilie. Până la această dată, a nins şi zăpada nu s'a topit până în 16 Iunie.

Locuitorii sunt de religie evangelică. Serviciu divin nu s'a făcut aci, decât o singură dată. Din anul 1831, colonistul Wölfel îndeplineşte funcţia de învăţător. Vara ţine lecţii de religie, iarna de scriere şi citire. Pentru acest serviciu nu primeşte altă plată, decât scutirea de lucrul sătesc.

Starea sanitară este satisfăcătoare. Lumea a început să se obişnuiască cu munca pământului. Căci la început nu a fost între locuitorii acestui sat, decât un singur ţăran. Ceilalţi aveau alte ocupaţiuni. Unul era cărbunar, unul pantofar şi 33 erau ţesători.

In multe case sărăcie este aşa de mare, încât nu s'a găsit alt aliment, decât nişte cartofi. Hrana zilnică este varză şi cartofi. Dulapurile sunt goale. Ici-colo se mai găseşte câte un rând de haine incomplet. Au ajuns în sărăcie chiar şi acei puţini, care au mai adus ceva avere din Boemia.

1) Peter Graszl: op. cit. p. 33 şi urm.

Toţi sunt unanimi în a cere să fie mutaţi în altă parte. Nimeni nu consimte însă, să fie mutat în satele româneşti, din cauza „bisericii şi a şcolii“.

In *Wolfswiese*, pământul de cultură este situat la o depărtare de $^1/_8$—1 oră de drum. Din acesta, numai 11 jug. 400 st. p. sunt cultivabile. Restul de 1088 jug. 1400 st. p. este teren păduros. Izlazul satului este de 481 jug. 1043 st. p., dar numai 41 jug. sunt defrişate. Nu se cultivă decât intravilanele. Până la data de 13 Iunie, încă nu au înflorit nici pomii, nici cartofii. Pomii nu pot rezista gerului de aci. Pe toţi îi distruge.

Drumul construit în anul 1829, dela Lindenfeld şi până la Wolfswiese, este nepracticabil, din cauza stricăciunilor ce a suferit.

Slujbă religioasă încă nu s'a făcut aci. Funcţia de învăţător o îndeplineşte colonistul Lorenz Maydl, în schimbul scutirii de lucrul sătesc.

Toţi cer să fie mutaţi în altă parte. Niciunul nu vrea însă, să se aşeze în satele româneşti.

In *Wolfsberg*, ca şi în Weidenthal, generalul constată o stare îmbucurătoare. Aci s'a construit şi s'a lucrat mult pentru îmbunătăţirea gospodăriilor. S'au zidit grajduri, şoproane, pivniţe, etc. Toate locurile de casă sunt împrejmuite. Pe marginea străzilor s'au plantat pomi. Din cauza gerului însă, sunt puţine speranţe că vor rodi. Recolta este foarte slabă, cu toate că se munceşte foarte bine pământul. Gerul împiedecă orice spor la rod. Intre Wolfsberg şi Weidenthal s'a construit o moară cu două pietre.

Pământul de cultură este la $^3/_4$—$1^1/_2$ oră de drum depărtare de sat. Din acesta, 402 jug. 1060 st. p. sunt cultivabile, 980 jug. 540 st. p. dimpotrivă, sunt acoperite cu pădure seculară.

Slujbă religioasă nu s'a făcut până acuma, din lipsă de ornate.

Colonistul George Stauber, în schimbul unei sume de 2 cr. de familie, îndeplineşte funcţia de învăţător. Văduvele sunt scutite de plata acestei taxe şcolare.

In *Weidenthal* a intrat generalul în ziua de 14 Iulie 1832 şi, spre mulţumirea lui, a constatat aci aceeaşi stare de progres, ca şi în Wolfsberg. S'a lucrat şi se lucrează mult. Gospodăriile sunt bine aranjate.

Pământul de cultură este la o depărtare de sat de$^{3}/_{4}$—1$^{1}/_{2}$ oră de drum. Din acesta, 560 jug. 1528 st. p. sunt cultivabile, 1034 jug. 1476 st. p. sunt încă pădure. Peste tot pământul este foarte nisipos. Toate holdele se arată la început foarte bine, dar mai târziu, din cauza gerului şi a nisipului dus de vânturi, totul se distruge. Nici cartofii nu se coc, iar porumbul nu se face deloc. In primii ani s'au plantat 270 de pomi, iar în anul trecut vreo 868. Nu sunt însă speranţe să rodească.

Vitele nu s'au putut înmulţi, pentrucă sătenii nu au nutreţ pentru iarnă.

Ca şi cei din Wolfsberg, ar dori să se mute în alte părţi. In niciun caz nu acceptă să fie mutaţi în satele româneşti. Preferă să se înapoieze în Boemia.

Slujba religioasă o face preotul din Slatina, iar funcţia de învăţător o îndeplineşte, în aceleaşi condiţii, ca şi Stauber în Wolfsberg, colonistul Iosif Scherbauer.

Drumul dintre Wolfsberg şi Weidenthal este întreţinut de locuitori, din cauza morii dintre cele două sate. Nu este însă practicabil, decât numai în vreme uscată. Cu Slatina nu este altă legătură, decât o cărare. In schimb, până la Goleţ este un drum de car. Nu se poate circula însă pe el, decât cu mare primejdie şi numai când e timpul frumos, chiar şi atunci numai cu docare.

In *Weidenheim*, se găsesc 48 de case construite de erar. Toate însă sunt nelocuite. Parte din ele au fost distruse de vânturi.

Nu fără importanţă sunt constatările făcute în coloniile cehe.

In cele religioase, situaţia, în aceste colonii, este mulţumitoare. Şcoală însă nu există în niciun sat. Pretutindeni erarul a făcut drumuri, chiar şi pe câmp. Cele mai multe gospodării însă sunt incomplete.

In *Jupalnicul-Nou*, coloniştii au început să vorbească româneşte. Românii de aci se pare că nu aparţin unei clase mai bune, căci nu pot fi daţi ca exemplu.

In *Eibenthal*, s'a găsit şi un cerşitor dintre colonişti. Unii locuitori sunt puţin disciplinaţi. O vie şi pomii produc primele roade. Erarul a construit aci o moară cu două pietre.

In *Frauenwiese*, recolta este îmbelşugată. Gospodăriile însă sunt tot incomplete. Locuitorii de aci inclină să adopte sistemul sălaşelor. Ei nu sunt potrivnici retragerii ajutoarelor, pentrucă au din ce trăi.

In *Schnellersruhe*, pământul este de foarte bună calitate. Produce și porumb.

Tot astfel de favorabil se prezintă situația și în *Șumița*. Pământul este bun și produce toate păioasele. Aci se coc și prunele.

Locuitorii din *Ravensca* sunt foarte ușuratici.

In *Weizenried*, pomii produc primul rod.

In concluzie, generalul este de părere că numai *Șumița* și *Frauenwiese* sunt într'o situație materială mai bună și de aceea numai aceste sate ar mai putea să restitue erarului toate cheltuielile de imigrare. Celelalte sate, nu numai că nu le pot restitui, dar mai au nevoie și în viitor de ajutoarele ce au primit la începutul imigrării lor în graniță.

In cele cinci colonii germane, inclusiv *Weidenheim*, clima este insuportabilă. Profesioniștii nu-și pot munci pământul. Apoi recolta proastă îi descurajează cu totul. Trecerea timpului nu va aduce nicio îmbunătățire. Clima rămâne tot rea și pământul tot sterp. Toți coloniștii ar voi să părăsească granița, să-și caute existența în alte părți, la șes.

Conținutul raportului n'a satisfăcut așteptările autorităților superioare. Acestea, pentru o mai documentată informare, au cerut mostre din fiecare produs al pământului, din cele patru colonii germane locuite. In felul acesta s'a putut constata ce anume produse ale pământului se coc și în ce vreme. Această misiune a îndeplinit-o administratorul căpitan Schwab, din regimentul 13, care, împreună cu lt. colonelul Hermany, inspectase în cursul anului 1832 (8 și 9 April, 18 și 19 Mai, 25, 26 și 27 Iulie, 11, 12 și 13 Septembre) toate satele de coloniști.

In raportul său, căpitanul Schwab conchide, că Cehii și Germanii colonizați sunt cei mai potriviți pentru condițiile de trai din aceste regiuni muntoase. Ei au început să se adapteze climei și traiului din munți. Românii sau Sârbii nici nu ar putea trăi aci, căci ei sunt obișnuiți cu porumbul, fără de care nu pot trăi și acesta nu se face în munți.

In *Lindenfeld* pot să trăiască 16 familii, în *Wolfswiese*, 20—25, în *Wolfsberg*, 40—50, iar în *Weidenthal*, 50 de familii.

Autoritățile militare au luat măsuri de împiedecarea curentului de emigrare. Intre altele, se făceau tot felul de promisiuni, irealizabile, firește. Când acestea nu foloseau, se recurgea la amenințări și la pedepse. Era destul ca cineva să vorbească numai

despre emigrare, pentru ca fapta lui să constitue o insubordonare şi tratată ca atare.

Nici promisiunile, nici ameninţările şi nici pedepsele nu au folosit la nimic. Curentul devenea, din ce în ce, tot mai puternic. La toate măsurile de apăsare a curentului de părăsire a graniţei, coloniştii nu aveau, decât un singur răspuns: *„Noi nu mai rămânem aici!"*

a) Părăsirea graniţei.

In cele din urmă, s'au convins şi autorităţile militare superioare, că nu mai este nimic de făcut, pentru a-i reţine pe colonişti. Şi, prin rescriptul din 14 Septembrie 1833, Consiliul aulic de războiu a încuviinţat emigrarea din cele patru colonii germane.

Emigranţii erau obligaţi să restitue erarului vitele şi uneltele ce au primit, când au venit din Boemia. Dacă însă cineva dintre ei ar rămâne pe teritoriul graniţei, îşi poate păstra aceste lucruri.

La data de 10 Iulie 1833, regimentul raportă, că operaţiunea emigrării s'a terminat. Casele părăsite au fost puse sub paza soldaţilor. N'au mai rămas, decât numai 18 familii în Lindenfeld. Dintre acestea, 17 erau din Wolfswiese.

Din cele patru colonii au pornit spre şes 268 familii. Ele s'au aşezat cu deosebire în următoarele localităţi: Lugoj, Silaş, Bacova, Darova, Chizeteu, Recaş, Liebling, Ciacova, Jamul-Mare, Nitzkidorf, Trübswetter, Hatzfeld, Moritzfeld şi spre Zenta până la Maria Thereziapol.

b) Colonizarea Sadovei-Vechi.

Românii stabiliţi aci voiau să se reîntoarcă la vatra veche a satului, între dealuri, lângă pârâul Sadova. Regimentul a găsit ocazia binevenită, ca să aprobe mutarea, iar în locul lor, să reţină o parte din populaţia din Weidenthal şi Wolfsberg. Recrutarea coloniştilor pentru Sadova-Veche, a făcut-o în secret administratorul locotenent Ioan Koszky. Au rămas în total 45 de familii, care au intrat în casele părăsite de Români. Două familii româneşti nu au voit să-şi părăsească casa şi avutul. Au rămas între colonişti. Locurile de casă erau de $1/4$ jug. şi fiecare familie a mai primit şi câte 9—12 jug. pământ de muncă, situat în valea Timişului. In scurtă vreme satul a progresat şi a devenit unul dintre cele mai de frunte. Casele au fost aşezate toate

într'o linie, după un plan edilitar, întocmit de autoritatea militară. O singură nemulţumire mai aveau aceşti colonişti şi anume: că nu au primit destul pământ. Incolo, toate erau bune.

c) Recolonizarea Lindenfeldului.

Dintre locuitorii colonizaţi dela început în Lindenfeld, în anul 1833 nu a mai rămas decât o singură familie. Celelalte au plecat spre şes. In schimb, s'au aşezat aci, în casele părăsite, 17 familii din Wolfswiese. Pe lângă cele 82 jug. pământ cultivabil din Lindenfeld, cele 18 familii foloseau şi 210 jug. pământ cultivabil în Wolfswiese.

Locuitorii de aici şi cei din Sadova-Veche au primit şi pe mai departe ajutorul de imigrare: vite, 1 car complet, plug şi alte unelte agricole.

d) Reîntoarcerea în graniţă.

Coloniştii răspândiţi la şes s'au convins din chiar primele săptămâni ale aşezării lor, că noua patrie nu le oferă nici măcar atâta putinţă de trai, câtă le dădeau munţii graniţei.

Pământul părăginit era greu de cultivat. Apoi, coloniştii nici nu aveau inventarul agricol necesar unei exploatări rentabile a solului. Dar, nici nu puteau deveni stăpâni pe bucata de pământ pe care o munceau, ci numai arendaşi. Pentru păşune se iscau mereu conflicte între ei şi Românii din satele învecinate. Cu autorităţile provinciale, o duceau mai rău ca cu cele grăniceresti.[1])

„Wären wir doch auf unseren Bergen geblieben!" Să fim rămas mai bine în munţii noştri! Fraza exprimă întreaga tragedie a acestor călători, care nu-şi puteau găsi un loc de aşezare definitivă. Deci, înapoi în munţi! Aceasta era dorinţa celor ce de curând îi părăsiseră. Cel dintâiu pas hotărîtor pentru revenire, l-a făcut Michl Krapfl. Acesta, după abia 11 săptămâni dela

1) Dass es damals mit der ungarischen Obriegkeit noch viel schlimmer bestellt war als mit jener in der k. k. Militärgrenze, davon hatten sich unsere Ansiedler bald überzeugt. In Grund- und anderen Streitigkeiten entschieden Gemeinde-Notär und Gemeinderichter, auch Grundherren und Stuhlrichter, nicht selten in ganz entgegensetztem Sinne... Dann galt auch nicht immer die Entscheidung der höheren Instanz, sondern die derjenigen, welche ihre Ansicht am hartnäckigsten und nachdrücklichsten verfechten konnte. (Peter Graszl: op. cit., pag. 50).

aşezarea sa în Moritzfeld, în ziua de Rusalii 1833 s'a prezentat regimentului la Caransebeş, cerând voie să se reîntoarcă în graniţă şi anume în Weidenthal. Lui i-au urmat, la câteva zile, fraţii Ioan şi Adam Reitmeyer. După aceştia, la diferite intervale, au venit şi alţii, încât în ajunul iernii reveniseră în Weidenthal 38 familii, cu un total de 156 suflete, iar în Wolfsberg, 36 familii, cu 173 suflete.

Cei cari s'au reîntors la locurile părăsite nu s'au mai bucurat de niciun favor. Au trebuit chiar să declare că renunţă la orice ajutor din partea erarului. Unii dintre ei nici nu au fost admişi să se înapoieze. Regimentul a refuzat să-i mai primească. De astă dată pământul cultivabil era mai mult, căci nu s'au reîntors toţi coloniştii.

La început, cu mici excepţii, fiecare a intrat în casa pe care a avut-o mai înainte, căreia i s'au adăogat încă trei locuri de casă. Cei cari au venit mai târziu, au trebuit să se mulţumească şi numai cu două locuri de casă şi să intre în altă casă, decât cea pe care au avut-o la început.

Tot astfel a fost şi cu pământele. Primii sosiţi au ocupat poienile din apropierea Timişului şi a Grădiştei. Cei ce le-au urmat, au trebuit să se mulţumească cu pământe mai rele.

Deşi Consiliul aulic de războiu a refuzat orice ajutor coloniştilor reîntorşi la vechea vatră, totuşi regimentul le-a dat din nou vite şi unelte. Nicio casă nu a rămas fără să aibă cel puţin o vacă şi aceasta cu laptele ei a uşurat traiul în munţi.

B. Colonii cehe.

Elisabetfeld. Este primul sat de colonişti cehi, înfiinţat în anul 1823, la poalele dealului Alibeg, la Sud de Moldova. Satul a dispărut. Se pare, că în chiar primii ani ai existenţei lui, căci nu apare decât în unele hărţi.

St. Helena. A luat fiinţă în anii 1824—1825, lângă Dunăre, aproape de satul Coronini.

Jupalnicul-Nou. Fiinţează din anul 1827 şi aparţinea companiei din Orşova.

Schnellersruhe. A luat fiinţă deodată cu Jupalnicul-Nou şi îşi are numele dela gen. Andrei Schneller, care a dormit odată în acest sat. Satul aparţinea companiei Bârzasca.

Weizenried. Situat în Clisură şi ia fiinţă deodată cu Schnellersruhe. Aparţinea companiei Bârzasca.

Ravensca. Infiinţată în anul 1827 pe dealul Ravensca. La început se compunea din 64 de case. Cu timpul însă mulţi locuitori au părăsit satul, încât în anul 1858 nu s'au mai găsit în sat decât foarte puţini locuitori.

Ogradena-Nóuă. S'a înfiinţat sub denumirea de Frauenwiese, pe malul Dunării, în 1827, nu departe de Orşova.

Eibenthal. Aşezat între dealuri, pe malul Tisoviţei, a luat fiinţă în 1827. In anul 1830 satul avea 356 locuitori. Aparţinea companiei Orşova.

Şumiţa. S'a înfiinţat în circumscripţia companiei Petnic, în anul 1828. In anul 1830 nu avea, decât 22 familii cu un total de 123 suflete. Numărul lor s'a sporit în cursul timpului, încât în anul 1872 numărul locuitorilor a fost de 202. Aparţinea companiei Petnic.

Schönthal. Situat în apropierea Bozoviciului. S'a colonizat cu Cehi deodată cu Şumiţa, în anul 1828, dar n'a avut lungă durată. A dispărut şi nu se ştie când anume.

CAPITOLUL X.

Revoluţia poloneză şi regimentul româno-ilir.

(1830)

Polonezii nu s'au putut împăca cu situaţia lor de dependenţă faţă de împărăţia ţarilor. De aceea, necontenit urmăreau reintegrarea Poloniei în vechile ei hotare şi redobândirea completei independenţe. Ideea a prins rădăcini atâta de puternice, încât a cucerit o bună parte şi din armată, ofiţeri şi trupă. In 17 Noembrie 1830, sub pretext că Ruşii ar pregăti asasinarea Polonezilor, a început o demonstraţie pe străzile Varşoviei, care, luând proporţii, s'a transformat în răscoală. O parte din trupele poloneze a trecut dela început de partea răsculaţilor.

Evenimentele din Varşovia au silit Austria să mobilizeze şi să concentreze trupe la hotar. Garnizoanele părăsite de regi-

mentele de linie trimise la frontieră, au fost ocupate de grănicerii din Banat.

De aceea, la începutul lunei Martie 1831, regimentul românoilir a primit ordinul să părăsească granița și să plece spre Pesta.

Batalionul I-iu de războiu, având efectivul unui regiment, sub comanda maiorului br. Jorich, a părăsit, în ziua de 10 Martie, Caransebeșul și în ziua de 3 Aprilie a sosit la Pesta. De aci două compănii au fost trimise la O-Buda, iar restul de patru și-a continuat drumul spre Gran. Batalionul II a părăsit Caransebeșul în ziua de 10 Aprilie, având același efectiv de războiu. Comandantul batalionului a fost maiorul Petre Haisich. Cu acest batalion a plecat și ștabul regimentului, în frunte cu comandantul, colonel Mihail von Drassenovich.

Comanda părții sedentare a regimentului (Landes Regiments-commando) a preluat-o lt.-colonelul Franz Hermani von Heldenberg.

Pe data de 3 Mai, batalionul II a sosit, împreună cu ștabul regimentului, la Pesta, primind garnizoana Budei.

Ambele batalioane erau sub comanda generalului E. H. Ferdinand d'Este și făceau parte din brigada generalului de brigadă Neuman.

La începutul lunei August, batalionul I-iu, mutat încă la începutul lunei Iulie în cetatea Comorn, a trecut sub comanda maiorului George Liubimirescu, deoarece comandantul de până aci, maiorul Jorich, a fost transferat la regimentul Sluinilor.

In cetatea Comorn și Buda a pierdut în holeră, fiecare batalion câte 150 de oameni, ofițeri și trupă.

In timpul și din cauza acestei epidemii, care bântuia cu furie în Europa Centrală, la Pesta au izbucnit mișcări populare. Pentru potolirea lor a fost nevoie de intervenție armată. La păstrarea ordinei a contribuit și batalionul II.

In Decembrie, două compănii din batalionul I au fost mutate la Székesfehérvár, celelalte patru au rămas la Gran.

In toamna anului 1832, întreg regimentul a fost concentrat la Pesta, spre a face exerciții (Waffenübung) pe Rákosmező.

După terminarea exercițiilor, 2 compănii din batalionul II au plecat la Gran, iar patru la Székesfehérvár. Batalionul I, împreună cu ștabul regimentului, a fost mutat la Györ (Raab).

Regimentul a rămas astfel divizat în două garnizoane, până în toamna anului 1833, când din nou a fost concentrat pe Rákosmező, la Pesta, spre a face exercițiile obișnuite.

De aci, după terminarea concentrării, batalionul I a plecat la Comorn, iar din batalionul II, 4 compănii la Györ și la Gran.

Incă la începutul acestui an, colonelul Drassenovich a fost avansat general de brigadă. In locul lui, a fost numit comandant al regimentului colonelul S. Wischnich, din regimentul 8 al Gradișcanilor. In același timp, a trecut la pensie, cu gradul de lt.-colonel, maiorul George Liubimirescu, urmându-i la comanda batalionului I maiorul Carol br. Mylius, iar în locul maiorului Petre Haisich, mutat la regimentul 4 al Sluinilor, a luat comanda batalionului II maiorul Ștefan Millenkovich.

In toamna anului 1834, n'a mai fost concentrat la Pesta întreg regimentul, ci numai batalionul I, sub comanda maiorului Carol br. Mylius. Acesta, după terminarea exercițiilor s'a înapoiat la Comorn, unde a rămas până la reîntoarcerea în garnizoana Caransebeș.

La începutul lunei Aprilie 1835, ambele batalioane s'au reîntors la Caransebeș, de unde trupa a fost lăsată la vatră.

In tot timpul absenței sale din graniță, patru ani în rând, regimentul a primit mereu trupe de acasă în completarea golurilor produse de holeră.

CAPITOLUL XI.

Scindarea regimentului române-ilir.

Circumscripția regimentului româno-ilir, cu 16 compănii, era prea mare. Indeosebi compăniile învecinate cu circumscripția regimentului germano-bănățean, nu puteau fi controlate și dirijate dela sediul regimentului, din Caransebeș, încât slujba era foarte îngreunată și neglijată. Pentru înlăturarea acestui neajuns, generalul comandant din Timișoara, Mich. von Mihailjevic, a propus formarea, între cele două unități, română și germană, a unui batalion independent cu sediul în Biserica-Albă. Propunerea a fost aprobată și pe ziua de 1 Noemvrie ~~1838 a~~ luat ființă batalionul iliro-bănățean, cu reședința (ștabul) în Biserica-Albă. Din acest batalion făceau parte compăniile: Izbiște, Cușici, Iasenova și Po-

jejena-Sârbească, luate din circumscripţia regimentului româno-ilir, precum şi compăniile: Alibunar şi Deliblata, luate din circumscripţia regimentului germano-bănăţean.

Regimentul astfel redus în circumscripţia sa la 12 compănii, primi numele de regimentul confiniar româno-bănăţean No. 13., cu sediul în Caransebeş.

Iată noua împărţire a regimentului:

Compania 1-a la Dalboşeţ (comunele: Dalboşeţ, Şopotul-Vechi, Moceriş, Lăpuşnic, Şopotul-nou şi Ravensca).

Compania 2-a la Bozovici (comunele: Bozovici, Prilipeţ, Bănia şi Gârbovăţ).

Compania 3-a la Prigor (comunele: Prigor, Putna, Rudăria, Pătaş Borlovenii-Vechi şi Borlovenii-Noui).

Compania 4-a la Petnic (comunele: Petnic, Iablaniţa, Lăpuşnicel, Globucraiova, Mehadica, Pârvova şi Şumiţa).

Compania 5-a la Mehadia (comunele: Mehadia, Băile-Herculane, Valeabolvaşniţa, Plugova, Globurău, Pecenişca, Bârza).

Compania 6-a la Orşova (comunele: Orşova, Eşelniţa, Ogradena-Nouă, Ogradena-Veche, Dubova, Plaviseviţa, Eibenthal, Tisoviţa, Jupalnicul-Vechi, Jupalnicul-Nou, Tufări, Coramnic şi Topleţ).

Compania 7-a la Cornereva (comunele: Cornereva şi Bogoltin).

Compania 8-a la Cornea (comunele: Cornea, Cruşovăţ, Cuptoare, Cănicea şi Domaşnea).

Compania 9-a la Teregova (comunele: Teregova, Verendin, Luncaviţa, Rusca şi Feneş).

Compania 10-a la Slatina (comunele Slatina, Sadova-Veche, Sadova-Nouă, Ilova, Vârciorova, Vălişoara, Petroşniţa, Bucoşniţa, Goleţ, Armeniş, Weidenthal şi Wolfsberg).

Compania 11-a la Caransebeş (comunele: Caransebeş, Caransebeşul-Nou, Cicleni, Dalci, Turn, Ruieni, Borlova, Bolvaşniţa, Cârpa, Poiana, Prisian, Buchini, Lindenfeld, Zlagna şi Zerveşti).

Compania 12-a la Ohaba (comunele: Ohaba, Obreja, Ciuta, Glimboca, Cireşa, Crâşma, Mal, Mărul, Marga, Valea-Mare, Var, Zăvoi, Voislova şi Iaz).

Pe ziua de 1 Iunie 1845, batalionul iliro-bănăţean a fost transformat în regiment.

Noua unitate primi numirea de: „Regimentul iliro-bănăţean", numit mai târziu sârbo-bănăţean No. 14. Circumscripţia lui se extindea asupra celor 6 compănii ale batalionului şi asupra următoarelor 6, adăogate la data formării lui: Dobriţa, Ilancea şi

Doloave, luate din circumscripţia regimentului german, compania Bârzasca, din regimentul româno-bănăţean şi compăniile Karlsdorf şi Vracevgai, nou înfiinţate.

După noua organizare, regimentul confiniar germano-bănăţean No. 12, cu sediul în Panciova, avea următoarea circumscripţie:

Compania 1-a la Perlas (comunele: Perlas, Farcaşdin şi Leopoldova).

Compania 2-a la Tomaşovaţ (comunele: Tomaşovaţ, Orlovaţ şi Botoş).

Compania 3-a la Opova (comunele: Opova şi Baranda).

Compania 4-a la Glogon (comunele: Glogon, Sefcherin, Ofcea şi Borcea).

Compania 5-a la Sacula (comunele: Sacula şi Idvor).

Compania 6-a la Uzdin (comunele: Uzdin şi Iarcovaţ).

Compania 7-a la Antalfalva (comunele: Antalfalva, Debeleacea şi Ludwigsdorf).

Compania 8-a la Ţrepaia (comunele: Ţrepaia şi Iabuca).

Compania 9-a la Satunou (comunele: Satunou şi Franzfeld).

Compania 10-a la Homoliţa (comunele: Homoliţa, Starciova şi Brestovaţ).

Compania 11-a la Bavanişte (comuna: Bavanişte).

Compania 12-a la Cubin (comunele: Cubin, Ploşici şi Ostrova).

Regimentul confiniar sârbo-bănăţean No. 14, cu sediul în Biserica-Albă, avea următoarea circumscripţie:

Compania 1-a la Dobriţa (comunele: Dobriţa, Samoş şi Marghitiţa).

Compania 2-a la Seleuş (comunele: Seleuş, Ilancea şi Ferdinandsdorf).

Compania 3-a la Alibunar (comunele: Alibunar, St. Mihai şi Schandorf).

Compania 4-a la Karlsdorf (comunele: Karlsdorf, Nicolinţ şi Petrovaselo).

Compania 5-a la Izbişte (comunele: Izbişte, Ulma, Zagaiţa şi Parta).

Compania 6-a la Iasenova (comunele: Iasenova, Duplai, Grebenaţ, Lagerdorf, Oreşaţ şi Oblian).

Compania 7-a la Doloave (comuna: Doloave).

Compania 8-a la Deliblata (comunele: Deliblata, Mramorac, Gai şi Dubovaţ).

Compania 9-a la Vracevgai (comunele: Vracevgai, Gaitaciol, Rotkirchen, Palanca, Langenfeld și Socolovaț).

Compania 10-a Cușici (comunele: Cușici, Zlatița-Mănăstire, Zlatița, Crucița, Lescovița, Naidăș și Rebenberg).

Compania 11-a la Pojejena (comunele: Pojejena-Română, Pojejena-Sârbă, Moldova-Veche, Belobreșca, Șușca, Radimna, Divici, Macevici, St. Elena și Alibeg).

Compania 12-a la Bârzasca (comunele: Bârzasca, Liupcova de jos, Liupcova de sus, Sichevița, Weizenried, Schnellersruhe și Svinița).

CAPITOLUL XII.

Grănicerii bănățeni și revoluția din 1848/49.[1]

§ 1. Introducere.

In preajma anului 1848, împărăția Habsburgilor trosnea din toate încheieturile. Poporul iobăgit, dar chiar și burghezimea, nu mai putea și nici nu voia să mai îndure jugul și trufia unei nobilimi leneșe și veroase. O justiție compromisă și administrație destrămată și coruptă, nu mai puteau păstra ordine și disciplină în vasta monarhie. „Până când — își zicea burghezimea — să plătim numai noi și sătenii contribuții la stat și la provincie; până când tot numai noi, aceste două clase de locuitori, să dăm recruți, transporturi și cvartire pentru ostășime, iar nobilimea numai să comande și să-și bată joc de noi? Până când nobilul să tragă orășeanului palme și să i le plătească cu 10 florini, iar palma dată unui nobil impertinent să ne coste câte 200 fl..."[2])

Domnia demofilă a împăratului Iosif al II-lea favoriză ridicarea culturală a masei anonime. Mii de tineri din pătura de jos apucară drumul spre învățătură. Contingentul de înșcolați însă

1) După notele și rapoartele ofițerilor din fostul regiment confiniar româno-bănățean No. 13 și autorii citați.

2) Georgie Barițiu: Părți alese din istoria Transilvaniei, II, pg. 1.

întrecea, an de an, trebuințele interne. Tinerii nu mai găseau plasament, afară de preoție și advocatură. Aceasta din urmă era și ea peste măsură de aglomerată. Șomajul intelectual lua proporții îngrijorătoare. Nenobilii erau în luptă continuă cu nobilii pentru ocuparea a câte unui loc vacant în administrație și justiție. Dar și coborîtorii celor vreo 30.000 de familii nobile ajungeau între ei la scandaluri și vărsări de sânge, dacă nu puteau, prin mituiri, silnicii sau alte mijloace condamnabile, să ajungă la o funcție.

Proletariatul intelectual furniza astfel, cel mai potrivit element de conspirație. In rândurile lui se urzeau firele răscoalei ce avea să aprindă împărăția. Toate popoarele erau nemulțumite de stăpânirea austriacă. Cei mai înverșunați erau însă Italienii, călăuziți de ideea unirii tuturora într'un singur regat. Polonezii și Ungurii de asemenea se găseau în rândurile marilor conspiratori. Românii dimpotrivă erau mai rezervați. N'aveau nicio încredere în Polonezi și Unguri; „se fereau de ei, ca nu cumva să ajungă în spânzurătoare singur Românul, ca victimă a tuturora, precum constatase odinioară în Sibiu generalul c. r. comite Rabutin, în zilele lui Iosif I, pe când țările acestea erau sfâșiate de curuți și de lobonți".[1])

Dar, cu toată atmosfera favorabilă unei conflagrații, revoluția n'ar fi izbucnit, dacă nu s'ar fi produs sguduirile externe, care au dărâmat lumea veche. Schânteia a pornit din Paris. Ideile de „libertate, egalitate și frățietate" au scormonit patimi stăpânite și în 22 Februarie 1848, străzile Parisului viermuiau de mulțimea manifestanților. A doua zi seara, o salvă trasă de trupele scoase pentru păstrarea ordinei, fu deajuns. Lupta a început și „plebea, adică gloatele flămânde, barbare, sălbatice și rapace în strălucitul Paris, ca și oriunde aiurea, ca în mijlocul codrilor, unde numai putea, fura, devasta și sfărâma tot ce-i cădea în ghiară, iar anume în reședință, în Tuilerii, își vărsă furia, sfărâmând mobilierul, tronul și mulțimea lucrurilor de artă. Faptele barbare se continuară și în 25 Februarie, când gloatele se aruncaseră și asupra municipalității"[2]). In cele din urmă se proclamă republica, fără însă, să se fi putut restabili liniștea și ordinea.

Aflând de cele petrecute în Paris, locuitorii Vienei și jur, împreună cu tineretul universitar, formulară o petiție colectivă

1. Georgie Barițiu: op. cit. II. pg. 3, I. pg. 230.
2. Georgie Barițiu: op. cit. II. 9.

către dieta provincială a Austriei Inferioare și cereau: desființarea censurei și libertatea tiparului, libertatea întrunirilor, gardă civilă, constituție cu forme parlamentare și jurământ pe aceea, minister responsabil, libertatea religioasă și a instrucțiunii publice, desființarea mai multor privilegii și monopoluri, etc.[1]). In 13 Martie petiția a fost prezentată dietei de o mulțime imensă și nestăpânită. Căci, fără să aștepte rezolvarea revendicărilor formulate, s'a dedat la acte silnice, a spart ușile și ferestrele și a distrus tot ce i-a căzut în cale, în palatul dietei. Excesele au trecut în stradă și aci, manifestanții, — ciocnindu-se cu trupele împărătești, scoase pentru restabilirea ordinei, — ridicară corpul unui student jidov, ucis de gloanțele trupelor, și-l purtară prin străzile principale, agitând astfel mulțimea. Atât a fost deajuns, ca deslănțuirea patimilor să nu mai poată fi oprită. Se formară gărzi naționale cu două comitete, al cetățenilor și al studenților, cari își disputau autoritatea. Ministerul se schimbă de mai multe ori, fără însă, să fi putut potoli spiritele. Impăratul Ferdinand I, văzându-se în nesiguranță, în ziua de 17 Mai, fugi la Insbruck.

Studențimea din Pesta n'a rămas mai prejos de colegii săi din Viena. In ziua de 15 Martie, cu o parte din populația orașului și opoziția liberală, a manifestat pe străzi și și-a formulat revendicările în următoarele 12 puncte:

1. libertatea tiparului și desființarea censurei; 2. minister responsabil în Budapesta; 3. sesiune parlamentară anuală în Pesta; 4. egalitate în fața legii, egalitate civilă și religioasă; 5. înființarea gărzii naționale; 6. așezarea sarcinilor publice pe toată lumea; 7. desființarea iobăgiei; 8. înființarea juriului; 9. bancă națională; 10. armata să jure pe constituție. Soldații unguri să nu fie duși peste hotare. Pe cei străini să-i poată duce din țară: 11. deținuții politici să fie puși în libertate; 12. unirea Transilvaniei cu Ungaria[2]).

Clujul și apoi Tg. Mureșul își însușiră revendicările formulate la Pesta și curentul revoluționar se întinse și în celelalte părți ale Transilvaniei.

In dieta din Pojon dispăru deodată, ca prin minune, orice disensiune dintre partide. Intr'o lună de zile, după evenimentele din Viena, se votară 31 de legi, cu caracter revoluționar, în sensul revendicărilor unguresti. Impăratul, sub presiunea teroarei,

1. Georgie Barițiu: op. cit. II. pg. 12.
2) Lakatos Otto: Arad története I. pg. 102.

sancționă, în 11 Aprilie, aceste legi, după ce mai înainte, la 7 Aprilie, confirmă primul minister unguresc independent, constituit la 20 Martie.

Acest minister se compunea din:

Contele Ludovic Batthányi, ministru președinte,

Bartolomeiu Szemere, ministru de interne,

Ludovic Kossuth, ministru de finanțe,

Contele Stefan Széchényi, ministru de comunicații,

Baronul Iosif Eötvös, ministru de culte și instrucțiune publică,

Gabriel Klauzal, ministru de comerț,

Principele Paul Eszterházy, ministru de externe,

Francisc Deak (alias Pescariu, de origină macedo-român), ministru de justiție,

Lazăr Mészáros, colonel de husari, ministru de războiu.

Dacă unele reforme realizate prin cele 31 de legi conveneau tuturor naționalităților, apoi o bună parte din ele nu le-au putut primi nici cu prețul vieții.

Nu puteau admite ca reforme de importanță epocală să se înfăptuiască de o dietă compusă aproape numai din feudali, iar celelalte clase sociale și naționalitățile conlocuitoare să fie tratate ca o turmă de oi.

Reacțiunea a fost violentă. Popoarele subjugate au recurs la arme și cu aceasta a izbucnit războiul civil.

A. Revoluția din Italia

1848-49

§ 1. Izbucnirea revoluției.

In 18 Martie 1848, după evenimentele dela Viena, partizanii unității italiene, cu deosebire nobilii, provocară tulburări în Milano. Luptele de stradă au luat proporții nebănuite. Mareșalul campestru Iosif v. Radetzky, comandantul suprem al armatei austriace din Veneto-Lombardia, nu putu face față împrejurărilor. După șase zile de luptă pe străzile din Milano, fu silit să se retragă cu trupele sale la Verona, ca cel mai important punct strategic. In aceeași direcție se îndreaptă, din provinciile mai apropiate ale monarhiei, și generalul Nugent cu oastea sa, trimis pentru a da ajutorul necesar trupelor imperiale.

Carol Albert, regele Sardiniei, în ziua de 23 Martie declară războiu Austriei, trecu râul Mincio și încercă să-l atace din spate pe Radetzky.

Niciunul însă dintre cei doi adversari n'a fost destul de pregătit pentru o luptă hotărîtoare.

Inaintarea Italienilor era înceată din acest motiv și astfel trupele austriece câștigau timp, spre a se întări și aproviziona.

In ajutorul trupelor din Italia fură trimise, între altele, și două batalioane de grăniceri româno-bănățeni.

§ 2. Mobilizarea și plecarea spre Italia a batalionului I.

Prin rescriptul Consiliului aulic de războiu No. 862 din 27 Martie 1848, s'a dispus ca fiecare din cele trei regimente de grăniceri din Banat să trimită, fără întârziere, de îndată ce vor primi ordinul de plecare, câte un batalion spre Italia. Aci să intre sub comanda generalului conte Nugent.

La 1 Aprilie 1848, consecinte rescriptului citat, colonelul von Chavanne, comandantul regimentului, semnă ordinul de mobilizare a batalionului I, numind comandant al lui pe maiorul Frederic Fuchs. Concentrarea batalionului fu fixată pe ziua de 6 Aprilie, în Caransebeș.

Rescriptul No. 883 din 28 Martie însă, fixă locul de concentrare al batalionului I la Orșova, iar ca mijloc de transport stabili, pe baza unei convenții, vapoarele societății „Donaudampfschifffahrtgesellschaft" pentru toate trei batalioanele bănățene.

Consiliul aulic de războiu, cu rescriptul No. 2034 din 3 Aprilie, a dispus mobilizarea și a celui de al doilea batalion, spre a fi gata de plecare în orice moment.

In ziua de 6 Aprilie, batalionul I, s'a concentrat la Orșova, având un efectiv de 1313 oameni.

După revizia trupei, în ziua de 10 Aprilie a pornit pe picioare la drum pe Dunăre în sus, ajungând seara la Plavișevița. A doua zi batalionul a ajuns la Svinița, în 12 April, la Drencova, iar în ziua de 13 Aprilie s'a îmbarcat pe vaporul „Komárom".

Dela Drencova, cu vaporul, pe Dunăre și Sava, prin Semlin, Mitrovitz, Kajavosello, Brood, Gradișca, Iassenovatz, batalionul a debarcat la Sissek, în ziua de 20 Aprilie.

După o zi de repaus în Sissek, în ziua de 22 Aprilie a pornit din nou la drum, pe jos. Trecând prin Glina, Verginmoht,

Voinich, Karlstadt, Möttling, Neustadt, Treffen, Weichselburg, Laibach, Adelsberg, Wipbach, în ziua de 5 Mai a sosit la Gorizia, şi, în aceeaşi zi, a luat în primire serviciul de garnizoană în acest oraş.

La sosirea în Gorizia, batalionul I fu repartizat în divizia gen. Thurn, brigada prinţului Schwarzenberg.

§ 3. Operaţiunile din Nordul Italiei.

Din ziua de 6 până în 12 Mai, batalionul avu misiunea de a îndeplini serviciul de garnizoană în Gorizia, a veghea la siguranţa împrejurimilor şi a păstra legătura cu celelalte trupe de operaţiuni.

De aceea, a doua zi după sosire, compania 1-a fu detaşată la Gradişca, compania 2-a la Romans şi Cervigniano, ambele cu misiunea de a face serviciul de siguranţă, dar mai ales pentru a face legătura cu brigada Mittis, care asedia Palmanova.

Compania 6-a fu trimisă, în 9 Mai, la Triest, iar de aci pe Adriatica la Caorle, unde a sosit în 11 Mai. Ocupând această localitate până în 21 Iunie, împreună cu un detaşament de artilerie, sub comanda sublocotenentului Helbig, a avut misiunea să o apere şi să împiedece trupele revoluţionare să debarce aci.

Divizionul I, adică compania 1-a dela Gradişca şi compania 2-a dela Romans şi Cervigniano, sub comanda căpitanului Petrovici Procopie, plecă, în ziua de 11 Mai, la Palmanova, formând rezerva trupei de asediu a cetăţii, deoarece se aştepta un atac din partea garnizoanei asediate.

Neproducându-se atacul bănuit, divizionul a pornit în 13 Mai spre Monfalcone.

Compăniile 3, 4 şi 5, împreună cu statul major al batalionului, părăsi, în 12 Mai, Gorizia, îndreptându-se spre Duino, unde aveau să păzească malul mării şi să împiedece debarcarea trupelor revoluţionare.

Compania 2-a a fost detaşată, în 14 Mai, la St. Croce şi Contonello, pentru acelaşi scop, iar compania 1-a, în 16 Mai, dela Monfalcone la Gradişca, compania 4-a dela Duino la Gorizia, iar compania 2-a dela St. Croce şi Contonello la sediul batalionului, la Duino.

In 18 Mai, compania 1-a şi $1/2$ din compania 4-a, sub comanda căpitanului Peiescu, a plecat la Monfalcone, iar cealaltă $1/2$ a rămas în Gradişca, sub comanda sublocotenentului Mahr,

spre a îndeplini serviciul de siguranţă până la 29 Mai, când s'a înapoiat la batalion.

Exceptându-se compania 6-a din Caorle şi ½ din compania 4-a din Gradişca, în ziua de 22 Mai, întreg batalionul a fost retras la Aiello, înlocuindu-l batalionul I de voluntari din Viena.

§ 4. Mobilizarea şi plecarea spre Italia a batalionului II.

Concentrarea batalionului II s'a făcut la Orşova în ziua de 27 Aprilie 1848 şi avea efectivul de 1329 de oameni, iar comandant pe căpitanul Blumencron.

Batalionul a părăsit Orşova în ziua de 1 Mai, în frunte cu colonelul comandant al regimentului, von Chavanne, parcurgând acelaşi drum, ca şi batalionul I. In ziua de 20 Mai a sosit la Gorizia. Drumul dela Sissek până la Gorizia l-a făcut în marş forţat.

Compăniile 7 şi 8 din acest batalion au fost detaşate, în 21 Mai, la Udine, în brigada colonelului Philipovici, unde au rămas până la mijlocul lunei Iunie. Celelalte compănii au trecut, în 23 Mai, Isonzo, îndreptându-se spre Tagliamento spre a se uni cu batalionul I.

Intâlnirea ambelor batalioane a fost în 24 Mai, la Bagnaria, de unde, ca regiment de războiu, şi-au continuat drumul spre St. Giorgio, Portogruaro, ajungând la Motta în ziua de 26 Mai.

§ 5. Asedierea Veneţiei [1]).

Regimentul de grăniceri româno-bănăţeni, împreună cu ½ baterie tunuri şi un detaşament de pioneri, formă o brigadă sub comanda colonelului Chavanne.

Generalul conte Welden, comandant al corpului de rezervă, dispuse ca brigada Chavanne să treacă Tagliamento şi să avanseze până la Ponte di Piave şi St. Dona, pentru:

1. a asigura şoseaua care le străbate;
2. a restabili legătura cu divizia generalului conte Stürmer (brigăzile Stiellfried la Belluno şi Susan la Conegliano) şi, în caz de lipsă, a-i da ajutor la Ponte di Priula;
3. a lua contact cu porturile maritime de pe coasta Adriaticei şi, la nevoie, a le ajuta.

---

1) Locot. Nestor Cena: Relation, 20. II. 1863 (manuscis).

4. a supraveghea malul drept al Piavei, dela Ponte di Piave până la Adriatica.

In executarea acestei dispoziții, colonelul Chavanne a trecut, în 25 Mai, cu trupele sale Tagliamento pe la Latisana, ajungând în aceiaşi zi la Portogruaro, iar în 26 Mai la Motta. Din Motta a trimis 2 compănii, sub comanda căpitanului Weymann, ca să avanseze până la Piave.

Compăniile 1, 2 şi 3, sub comanda maiorului Fuchs, au plecat, în 28 Mai, la St. Dona şi de aci au ocupat linia de-a-lungul Piavei, prin Grisolera până în dreptul Cava Zuccherina şi, reluând legătura cu compania 6-a din Caorle, au luat contactul şi cu flotila din Porto di Falconera.

In 29 Mai a plecat şi grosul brigăzii spre Ponte di Piave.

Satele fură împânzite cu trupe de cercetaşi, spre a afla starea de spirit a populației. Aceasta era pretutindeni ostilă trupelor imperiale, ceea ce sili comandamentul să ia măsuri de pacificare.

Pentru desarmarea şi pacificarea răsculaților din St. Andrea, s'a trimis o companie sub comanda căpitanului Peiescu, iar maiorul Fuchs, cu primele trei compănii, trecu la 1 Iunie Piave şi ocupă, în 2 Iunie, Capo Sile, Porto Grandi şi Cava Zuccherina. Celelalte compănii trecură şi ele Piave în primele zile ale lunei Iunie, încât, în ziua de 4, nu mai rămăsese dincoace de râu, decât o companie şi ştabul regimentului, în Grisolera.

Prin aceasta, întreg regimentul a intrat în linia de asediu a Veneziei, formând flancul stâng de-a-lungul mării şi pe linia Sile.

Regimentul a rămas în lagune până în luna Ianuarie 1849.

a) Lupta dela Porto Grandi.

Compania 1-a, sub comanda căpitanului Procopie Petrovici a ocupat în 2 Iunie Porto Grandi şi prin aceasta a închis canalurile care se uneau aci din direcția Treviso şi Venezia.

A doua zi după amiază, compania a fost atacată din trei părți de forțe revoluționare superioare. I-a venit în ajutor compania 2-a dela Capo Sile. Dar, după o luptă de 5 ore, ambele compănii au fost silite să cedeze şi s'au retras pe digul încă neocupat, ajungând în aceeaşi seară la Capo Sile.

In cursul nopții, agresorii s'au retras la Venezia.

Distincţii. Pentru actele de curaj dovedite în timpul celor 5 ore de luptă, au fost decoraţi cu medalia de argint cl. II următorii: caporal Novac Simion, fruntaşii Radoi Petru şi Urdărean Petru, soldaţii Pârvulescu Marcu şi Drăghicescu Petru.

Pierderi. Ambele compănii au suferit, în timpul luptei, următoarele pierderi: 9 morţi şi 16 răniţi, între care 12 grav răniţi [1].

b) Lupta dela Caorle.

In ziua angajării luptei dela Parto Grandi, flota napolitano-sardiniană a dat atacul asupra portului Caorle, apărat de compania 6-a. Incercarea n'a reuşit. Flota a fost nevoită să se retragă, sub focul grănicerilor, până la Porto S. Margherita.

In 13 Iunie, atacul s'a repetat cu forţe mult mai numeroase (1 Dampfer, 6 Pennizzen, 1 Brigg und 8 kleiner Fahrzeuge) de-a-lungul coastei ocupate de grăniceri. La ora 8 dimineaţa, flota a început bombardarea poziţiilor imperiale. Tunurile aşezate pe malul mării au deschis şi ele focul şi, după o scurtă comandă, un canonier reuşi să tragă un glonţ în magazia de praf a unui vapor revoluţionar şi-l aruncă în aer. După această pierdere, revoluţionarii s'au retras spre Margherita.

Distincţii. In această luptă s'au distins canonierul Caroly decorat cu medalia de aur şi soldatul Voina Ciortuz, decorat cu medalia de argint cl. II.

c) Capitularea din Treviso.

In 10 Iunie, colonelul Chavanne fu mutat comandant militar al oraşului Udine. In substituirea lui, comanda regimentului a trecut asupra maiorului Fuchs.

In 12 Iunie, maiorul Fuchs primeşte ordinul ca, trecând prin Casale şi S. Ambrogio, să pătrundă în Treviso, cu 2½ compănii grăniceri româno-bănăţeni şi o companie de grăniceri baniali, care i se vor ataşa pe drum, şi să taie retragerea garnizoanei din acest oraş.

In 14 Iunie, Treviso a capitulat şi astfel s'a tăiat şi drumul de retragere a revoluţionarilor.

Maiorul Fuchs îşi continuă apoi drumul, după ordinul primit, spre St. Michele di quarto, pe care îl ocupă, împreună cu

1) Maior Oreskovics: raportul no. 70/1851 către reg. 13 de grăniceri (manuscris).

localitatea Trepaladi, întrând în legătură cu grănicerii baniali din Casale.

Pe la jumătatea lunei Iunie, regimentul ocupă cu 9 compănii linia Sile şi malul mării, cu o companie Caorle şi cu 2 compănii Ponte della Priula.

Patru compănii, formând flancul drept al regimentului, trecură, în ziua de 6 Iulie, peste Sile şi avansară până în apropierea oraşului Mestre.

d) Ciocniri cu posturile avansate [1]).

In 10 Iulie, postul plasat pe un dig în apropierea Veneziei, comandat de caporalul Vornic, a fost atacat de o patrulă venețiană. După un scurt foc de armă deschis asupra patrulei, aceasta s'a retras.

*

In 12 Iulie, postul din fața Zuccherella a fost atacat de forțe numeroase aduse cu vaporul. S'a angajat o luptă dârză şi postul atacat n'ar fi putut să reziste, dacă nu-i venea în ajutor un detaşament comandat de strajameşterul Iosif Bala. In fața contraatacului cu forțele sosite în ajutor, Venețienii au cedat și s'au retras cu vaporul.

Distincții. Strajameşterul Iosif Bala a fost decorat cu medalia de argint cl. II, pentru felul curajos cum s'a comportat în cursul acestei ciocniri.

*

In ziua de 9 August, o companie inamică a atacat avanpostul din Campalto, dar după o luptă de $^1/_2$ oră a fost respinsă.

Atacul s'a repetat a doua zi şi a durat dela ora 8 dimineața până la ora $3^1/_2$ după amiază, când atacatorii s'au retras.

*

In după amiaza zilei de 20 August, două corăbii cu Venețieni s'au apropiat pe canal de Altino, încercând să captureze avanpostul aşezat într'o casă, la flancul stâng al companiei căpitanului Peiescu. Sentinela de pe casă a observat apropierea corăbiilor, a tras asupra lor și s'a coborât apoi la post, dând alarma. Toată trupa a ieşit la digul canalului, s'a desfăcut în trăgători şi deschizând focul, a silit corăbiile să se retragă.

*

In 30 August, 4 compănii din regiment au fost trimise la Mestre, iar restul de 8 a rămas pe malul mării.

1) Locot. Schwab: raport. din 4-11-1851, către reg. 13 de grăniceri.

In această zi, spre amiază, când se făcea schimbul detaşamentului dela Cassa-rossa, au debarcat, de pe o corabie destul de mare, la Capo Sile, vreo 50 de Veneţieni, sub conducerea a doi ofiţeri şi, în linie de trăgători, s'au îndreptat spre avanpostul grănicerilor. Impotriva lor s'a trimis o patrulă de 10 oameni, apoi una de sprijin, de 20 oameni. Ambele patrule au ocupat poziţii bine mascate, la vreo 600 de paşi de digul canalului. In ajutorul inamicului se vedea venind, din direcţia Treporte, un grup de vreo 150—200 de soldaţi.

Poziţia extrem de avantajoasă a grănicerilor şi ajutorul ce primiră dela trupele vecine, au pus inamicul pe fugă, fără să se fi tras mai mult de 8—10 focuri de armă.

*

O nouă ciocnire s'a produs, în ziua de 16 Septembrie, la Campalto. O patrulă de recunoaştere a atacat avanposturile grănicerilor. Lupta n'a durat mai mult de jumătate de oră şi patrula inamică s'a retras.

Atacul s'a repetat în ziua de 24 Septembrie. O patrulă puternică a atacat dimineaţa două avanposturi dela Campalto. Grănicerul Ion Roşu, fiind sentinelă, când a observat patrula a deschis singur focul asupra ei. Toate focurile au nimerit în ţintă. „Cu primul glonţ a trântit chivăra din capul unuia, cu celelalte a rănit pe mai mulţi dintre atacatori, aşa de grav, încât în retragere fură transportaţi pe braţe de camarazii lor".

In după amiaza aceleiaşi zile, cu forţe superioare şi mereu împrospătate, inamicul a atacat din nou, trăgând şi cu tunul şi cu bombe. Grănicerii au tras în total 692 focuri cu arma. Lupta a durat până noaptea, când inamicul s'a retras.

In cursul luptei grănicerii n'au înregistrat nicio pierdere sau rănire.

Distincţii. Grănicerul Ion Roşu, care a dat dovadă de mult curaj şi rezistenţă în tot timpul luptei, stând la datorie în cel mai expus punct, a fost decorat cu medalia de argint cl. I.

*

In ziua de 6 Octombrie, avanposturile dela Campalto au fost atacate de o patrulă comandată de un ofiţer. La cele dintâiu focuri, ofiţerul a căzut. Lupta a durat vreo două ceasuri. S'au tras din partea grănicerilor 524 focuri de armă.

In cursul luptei s'a remarcat curajul strajameşterilor Trapşa şi Cena, al fruntaşului Petru Cernescu, al caporalului Iova Şuta, al

tiraliorului George Miculescu şi al soldatului Vasile Lupşorean. Toţi au fost propuşi pentru decorare.

*

In ziua de 8 Octombrie avanpostul dela Campalto, de sub comanda caporalului Luca Lungu, a surprins o patrulă inamică, când se strecura pe lângă dig apropiindu-se de avanpost. La momentul potrivit, caporalul a deschis focul, lăsând pe câmp 2 din inamici grav răniţi şi 1 uşor rănit.

Caporalul a fost propus pentru decorare.

*

In ziua de 22 Octombrie, revoluţionarii asediaţi în Veneţia au încercat o ieşire pe două locuri spre a sparge rândurile asediatorilor, la Altino şi Cavallino. La Altino, atacul a fost respins. Dimpotrivă, la Cavallino, după o luptă de $1\frac{1}{2}$ ceas, grănicerii, în număr de 80, au fost siliţi să se retragă, aruncând în apă 2 tunuri ca să nu ajungă în mâinile revoluţionarilor.

Afară de cele două tunuri şi vreo 3—4 raniţe pierdute de soldaţii bolnavi, regimentul n'a înregistrat la Cavallino altă pierdere sau pagubă.

In cursul nopţii revoluţionarii s'au retras, iar grănicerii şi-au reluat postul.

e) Lupta dela Mestre [1]).

Mestre era apărată, în ziua de 27 Octombrie, de 5 companii de grăniceri româno-bănăţeni, 1 companie St. georgeni şi $\frac{1}{2}$ baterie pedestraşi. De curând sosise aci şi generalul von Mittis, care a luat comanda garnizoanei.

Serviciul de avanpost îl îndeplineau companiile 4, 5 şi 6. Compania 5-a era aşezată pe malul stâng al canalului, compania 6-a la mânăstirea Capuţinilor, iar compania 4-a la gară.

Pe la ora $5\frac{1}{2}$ dimineaţa, revoluţionarii, cu un efectiv de aproape 5 batalioane, venind din Malghera, s'au apropiat de avanposturi şi au deschis focul. Ceaţa deasă le-a uşurat într'atâta apropierea că n'au fost observaţi decât atunci când erau la 20 de paşi.

Căpitanul von Grivei, comandantul companiei 5-a, dela avanpostul de pe canal, primise ordin dela gen. von Mittis, ca să acopere şi cele două tunuri din apropierea avanpostului.

---

1) Căpitan Oreskovics: raport către reg. 13, adresat la 1. II. 1849 din captivitate şi altele.

Când a primit acest ordin, nu mai putea face față împrejurărilor. Nu mai avea, decât 7 oameni disponibili; restul era în post pe canal.

In situația aceasta, la cele dintâi focuri trase de inamic, întreaga rezervă imperială a intrat în luptă.

Italienii au luat lupta în 4 coloane și cu forțe superioare.

Compania 4-a a fost cea dintâi atacată și respinsă din poziție. In același timp, inamicul a trecut pe malul stâng al canalului, îndreptându-se spre podul Oselino, apărat de generalul von Mittis cu 1/2 din compania 1-a, 1/2 din compania 2-a și compania St. georgenilor.

După o rezistență de două ore, generalul s'a retras dela pod, așteptând ajutoare.

S'a distins în lupte pentru apărarea podului Oselino căpitanul Ciosa.

Situația căpitanului Grivei era și mai grea. Compania lui era împărțită de o parte și de cealaltă a canalului, fără să aibă vreun mijloc de comunicație peste canal.

Cele două tunuri n'au putut trage mai mult de două focuri. Caporalul dela tun și doi canonieri au fost împușcați. Neavând cu cine transporta tunurile, le-a părăsit și a ordonat retragerea. Inconjurat însă din toate părțile, căpitanul s'a predat, împreună cu trupa ce i-a mai rămas.

Aceeași soartă au avut-o și căpitanii Oreskovics și Stiglitz, sublocotenenții Branovatzky și baron Hundt, cu trupa lor.

Inconjurați din toate părțile, s'au refugiat într'o casă cu două etaje. Au deschis focul și timp de 5 ore au rezistat în așteptarea unui ajutor. In cele din urmă, fiind amenințați a pieri sub dărâmăturile zidurilor, s'au predat.

In ziua de 28 Octombrie imperialii au revenit la Mestre, căci generalul Pepe, comandantul revoluționarilor, a evacuat orașul, fie din motivul iminentei sosiri a ajutoarelor pentru apărarea orașului de către imperiali, fie că prin atacul dat n'a urmărit, decât o incursiune pentru aprovizionarea Veneției.

Pierderile regimentului, după raportul dat asupra luptei au fost: 19 morți, 10 răniți, 10 prisonieri, 5 ofițeri și 301 soldați dispăruți; iar după raportul căpitanului Oreskovics, trimis din lagărul de prizonieri din Lazareto vechio, la 1 Februarie 1849, au fost 33 de morți, restul a ajuns în captivitate. In primele zile de

captivitate au mai murit în urma rănilor primite şi în diferite boale încă 9, iar până la data raportului în total 45 între care şi căpitanul Stiglitz.

La 31 Octombrie, batalionul a plecat din brigada gen. Mittis, care cu această ocazie face asupra purtării lui următoarea apreciere:

„In timp ce batalionul părăseşte brigada mea, trebue să-i recunosc acestuia că în toate împrejurările, în faţa inamicului, a dat dovada cea mai exemplară de rezistenţă, tărie şi de cea mai bună purtare".

f) Retragerea din linia de asediu.

Dela întrarea sa în linia de asediu a Veneţiei, regimentul 13 de grăniceri a stat în permanenţă în serviciul de avanpost, în lagune. Deci în prima linie de bătaie, mereu în contact cu inamicul.

Clima din lagune nu o puteau suporta grănicerii crescuţi în aerul de munte. Erau mereu bolnavi de febră şi cădea la pat când unul când altul. Gloanţele inamice au secerat mai puţine vieţi ca febra palustră. Soldaţii se duceau în post şi bolnavi, de groaza spitalelor, pe care le evitau cât puteau. Cei bolnavi erau transportaţi de camarazii lor sănătoşi până la avanpost. Acolo zăceau tot timpul, iar serviciul de sentinelă îl făceau în locul lor cei sănătoşi. Zile şi nopţi întregi sentinelele nu erau schimbate. Spiritul de solidaritate camaradărească era aşa de puternic, că cei sănătoşi, extenuaţi de slujba continuă, nu numai că nu se amărau, dar găseau o bucurie când puteau să ajute şi să înlocuiască pe cei suferinzi.

In cursul verii numărul bolnavilor a crescut în mod înspăimântător. Comandamentul superior hotărîse schimbarea cât mai deasă a trupelor din brâul de asediu. Regimentul 13 urma să fie schimbat şi retras din lagune încă în timpul verii. Comandamentul corpului de armată îi fixase garnizoana în Rovigo şi Padua. Neavând însă trupe care să-l înlocuiască, a rămas în lagune până la 1 Ianuarie 1849, când s'a retras la Padua împreună cu colonelul comandant von Chavanne.

In Padua colonelul von Chavanne primi comanda brigăzii pe care o păstră până la 14 Ianuarie 1849, când a fost rechemat la Caransebeş.

La comanda brigăzii îi urmă colonelul Machio, care formă din batalionul II două unităţi, a 3 compănii, şi le încredinţă

cu cercetarea şi curăţirea de revoluţionari a regiunei din jurul localităţii Brondolo.

Terminându-şi misiunea în această regiune, la 1 Februarie batalionul a fost trimis la Ferarra, în acelaşi scop. In luptele de aci a fost rănit locotenentul Seracin.

g) Lupta dela St. Eufemia şi Brescia (26 Martie-1 Aprilie 1849) [1].

Până la mijlocul lunei Martie, batalionul I a rămas în Padua, când fu mutat la Verona, trecând în brigada generalului Nugent.

In Verona la 24 Martie primi ordinul să părăsească de îndată garnizoana, lăsând aci numai trupa care se găseşte în serviciu — în număr de 170 de oameni — şi să se îndrepte, prin St. Eufemia, spre Brescia pentru reprimarea răscoalei ce a izbucnit acolo.

Efectivul era foarte redus. Batalionul nu dispunea de mai mult de 437 de oameni. Compania I-a, de pildă, avea numai 73 de soldaţi. Comanda regimentului şi a batalionului o deţinea locotenent colonelul Frederic Fuchs, iar companiile erau comandate de:

căpitan	Dimatschek,	la	compania	1-a
„	Ciosa	„	„	2-a
„	v. Sonklar	„	„	3-a
„	Reindl	„	„	4-a
„	v. Andahazy	„	„	5-a
„	Neumann	„	„	6-a

In aceeaşi zi, la ora 3 după amiază, împreună cu un ploton de cavalerie şi 2 tunuri uşoare, batalionul a pornit la drum, ajungând seara la Valeggio, poposind aci până a doua zi.

In ziua de 25 Martie, la ora 7 dimineaţa, din ordinul gen. Nugent, sosit în timpul nopţii la Valeggio, grupul şi-a continuat drumul, prin Castiglione delle Stiviere, până la Montechiaro, unde i s'au ataşat încă 4 companii de infanterie cecopieri.

Grupul astfel completat şi-a continuat marşul a doua zi. Ajungând în faţa St. Eufemiei, revoluţionarii ocupaseră comuna şi au deschis focul asupra grupului ce se apropia spre Brescia. St. Eufemia, fiind în drum, trebuia ocupată.

---

1) Căpitan Dimatschek: Notizen (manuscris).

Atacul s'a dat în trei coloane. Batalionul de grăniceri forma avangarda şi anume: două compănii în flancul drept, una în flancul stâng, iar restul, formând coloana de asalt, era îndreptată pe şosea spre podul dela întrarea în comună. Ariergarda o formau cele patru compănii cecopieri.

Lupta a fost mai grea la flancul drept. Inamicul ocupa înălţimile din jur, pe care după o luptă cu baioneta a trebuit să le părăsească. La întrare însă a deschis din nou focul, primele rânduri de case fiind bine apărate de revoluţionari. Pentru a învinge această rezistenţă, generalul a dat ordin să se tragă cu tunurile. Nu s'a ajuns însă la bombardare, deoarece trupa de asalt a trecut la luptă corp la corp şi a reuşit să pună inamicul pe fugă, care se retrăgea spre Brescia, lăsând doi morţii, 25 prizonieri şi mai mulţi răniţi.

Generalul Nugent a adus laude batalionului pentru purtarea sa curajoasă.

Noaptea a petrecut-o grupul în St. Eufemia.

A doua zi, la 27 Martie, pela ora 11, după ce grupul a prânzit, a pornit din nou la drum spre Brescia, lăsând cele patru compănii cecopieri ca trupă de ocupaţie în St. Eufemia, care să asigure şi o eventuală retragere.

In faţa Bresciei, în bătaia puştii, grănicerii s'au trezit cu un foc viu de infanterie deschis asupra lor de revoluţionarii ascunşi în şanţuri. Grupul s'a desfăşurat în marginea şoselei şi a răspuns cu focuri de armă. In acelaşi timp, a început şi artileria să bombardeze oraşul. Lupta a durat până seara, dar fără rezultat pentru imperiali. Revoluţionarii au opus multă rezistenţă şi imperialii au fost siliţi să se retragă urmăriţi de revoluţionari. Retragerea s'a făcut în timpul nopţii până la St. Eufemia.

In ziua de 28 Martie generalul Nugent a ordonat ca două compănii cecopieri să facă un atac simulat asupra Bresciei, urmat de o retragere asupra St. Eufemiei, ca astfel să-l determine pe inamic să iasă pe teren.

Planul a reuşit. Căci revoluţionarii au păşit la contra-atac, au urmărit cu 500 de oameni cele două compănii până la St. Eufemia şi au intrat şi în sat. Aci batalionul de grăniceri şi plotonul de cavalerie au trecut la luptă cu baioneta, au respins pe inamic şi l-au pus pe fugă spre Brescia.

Revoluţionarii au lăsat pe câmpul de luptă 18 morţi şi 20 prizonieri.

După terminarea luptei generalul Nugent, în semn de admirație pentru vitejia grănicerilor, s'a apropiat de ei, s'a descoperit și a mulțumit ofițerilor și trupei pentru purtarea lor exemplară.

In ziua de 30 Martie a început bombardarea orașului. Toate trupele au fost angajate în luptă (batalionul de grăniceri, 4 compănii cecopieri, 1 ploton cavalerie și 4 tunuri, precum și 2 batalioane din regimentul de infanterie Groszherzog von Baden și 2 tunuri, sosite în ziua de 29 Martie spre a întări grupul grănicerilor). In fruntea coloanei avansa compania 5 de grăniceri, care forma avangarda, două compănii, a 4-a și a 6-a erau în flancul stâng, iar compăniile 1-a, 2-a și 3-a apărau flancul drept, amenințat de revoluționarii postați pe crestele dealurilor din apropierea orașului, de-a-lungul șoselei.

Compania 1-a era cea mai avansată în flancul drept. Comandantul ei, căpitanul Dimatschek, avea misiunea să ocupe pozițiile inamice de pe dealuri. In timpul marșului, compania fu atacată cu focuri de armă dintr'o grădină cu pomi. Căpitanul nu ezită și trecu de îndată la luptă cu baioneta. Astfel reuși să alunge inamicul și urmărindu-l nu i-a lăsat timp să-și întărească altă poziție. Cu această primă ciocnire încununată de succes, compania își îndeplini misiunea în dealuri, pe care le și ocupă.

După aceasta, căpitanul Dimatschek primi ordinul să aleagă din compania sa un subofițer care să îndeplinească o misiune importantă pentru comandantul din Cittadelle. Misiunea era foarte grea. In văzul inamicului subofițerul trebuia să se apropie de oraș și tot în văzul lui să se îndepărteze. Și cine era prins de revoluționari, avea să fie supus unor groaznice mutilări. Căpitanul se adresă companiei cu invitațiunea să se prezinte de bunăvoie cel care se angajează să ducă la bun sfârșit încredințarea. De îndată se prezintă caporalul Crăciun Talpeș și fruntașul Velcu Velculescu. Ambii porniră la drum și reușiră să se achite de îndatorirea ce și-au luat. Pentru fapta lor de curaj au fost decorați, primul cu medalia de aur, iar al doilea cu cea de argint cl. I.

Când a ajuns grupul în fața orașului, generalul Nugent a cerut celor dinlăuntru să se predea. Aceștia însă au refuzat. Fiind deja noapte și o ploaie torențială, imperialii se opriră în pozițiile ocupate, până a doua zi.

In cursul nopții de 30/31 Martie a sosit și generalul br. Haynau, comandantul corpului de armată, care a repetat somația

de capitulare, dar şi de data aceasta a fost respinsă. In faţa acestui refuz, a dat ordinul de asalt asupra oraşului.

Asaltul s'a început în ziua de 31 Martie, la ora 3 după amiază. In această zi numai coloana gen. Nugent a reuşit să pătrundă în oraş prin Porta Torre Lunga. In fruntea coloanei avansa generalul, care în toiul luptei a fost rănit mortal. In timpul nopţii, această coloană şi-a păstrat poziţia ocupată, iar a doua zi a continuat lupta de stradă. Din această coloană făcea parte compania 4-a şi 6-a de grăniceri şi un batalion de infanterie Baden.

Celelalte patru coloane au fost respinse, după mai multe atacuri asupra porţilor oraşului.

Coloana locotenent colonelului Fuchs, compusă din compania 1-a şi a 3-a de grăniceri, 1 companie cecopieri şi 1 companie Baden, trebuia să intre prin Porta Pille. Fiind însă bine zăvorită şi baricadată, cu toate eforturile repetate, coloana n'a reuşit să intre în oraş. Au murit în faţa porţii: 2 grăniceri, 4 infanterişti Baden şi 1 ofiţer, 1 infanterist cecopieri; au fost grav răniţi: 4 grăniceri, 3 infanterişti Baden şi mai mulţi răniţi uşor.

In ziua de 1 Aprilie, generalul Haynau recunoscu el însuşi că este cu neputinţă să se intre în oraş prin Porta Pille şi ordonă coloanei Fuchs să intre prin Porta Alexandro. Aci lupta a fost mai uşoară. Baricadele au fost repede înlăturate, iar paza baricadelor a fost atacată din flanc şi dela spate de un detaşament trimis să intre în oraş prin nişte grădini. Astfel, reuşind atacul la poartă, a început lupta de stradă, care a durat până la ora 4 după amiază. In timpul acesta au intrat şi celelalte coloane în oraş, luând parte la luptele de stradă.

Distincţii pentru grăniceri. Comandamentul de armată a adus laude următorilor ofiţeri pentru conduita lor vitejească: căpitanii: Francisc Dimatschek, Iosif Sonklar şi locotenentul Nicolae Ivanovici, iar din trupă au primit decoraţii: caporalul Crăciun Talpeş, medalia de aur, puşcaşul Velcu Velculescu, medalia de argint cl. I şi crucea rusască sf. George, strajameşterii: Sgaverdea şi Ruja, medalia de argint cl. I, fruntaşul Nicolae Rabagia, puşcaşii: Vasile Gruia, Efta Jurchescu, Manoilă Ţigriş şi George Perneac, medalia de argint cl. II. Au mai primit laude: strajameşterul Ioan Bistrean, avansat ofiţer pentru faptele lui de vitejie, caporalii: George Vladu, Lazăr Roşca, fruntaşii: Efta Ni-

coară şi Lazăr Didraga, puşcaşii: Petru Peţa, Pau Someş, soldaţii: Giurgi Mătărângă, Pavel Vintilă şi Filip Didraga. In rândul celor ce s'au distins în lupte merită a fi amintiţi şi următorii: fruntaşul Marcu Iuba, care la atacul dela Porta Torre Lunga, în ploaia de gloanţe, a capturat steagul roşu al revoluţionarilor, apoi straja-meşterul Ianăş Urdărean, caporalul Ion Hamat, fruntaşii: Costa Frînculescu şi Dumitru Puşchiţă, puşcaşul Ştefan Isac şi soldatul Grigore Smaia, care au cerut de bunăvoie să fie trimişi în linia întâia şi au rămas tot timpul luptei în fruntea coloanei.

Pierderi pentru grăniceri. In timpul celor şapte zile de luptă, batalionul de grăniceri români a înregistrat următoarele pierderi: 14 morţi (Chirilă Grivei, Alion Dorca, Gligore Suciu, Pau Prişca, Nicolae Martalogu, Iovan Velculescu, Clementin Moica, Iacob Popovici, Petru Lazarescu, Pau Boran, Atanasie Sîrbu, Iacob Todor, Ianăş Ţunea, Ilie Pepa), 24 răniţi, între care şi doi ofiţeri (căpitan Ciosa şi sublocotenent Andrei Cojocaru).

La Porta Torre Lunga a fost grav rănit şi generalul Nugent, care a şi încetat din viaţă în urma rănilor. Pe patul de moarte, prin adjutantul său, a transmis „bravului" batalion de grăniceri români din Banat întreaga să recunoştinţă pentru purtarea eroică în lupta dela Brescia şi totodată şi ultimul său salut.

h) Din nou în linia de asediu a Veneţiei.

După ocuparea Bresciei, batalionul fu readus în linia de asediu a Veneţiei. Sosind în această linie pe ziua de 9 April, ocupă Mestre şi de aci îndeplinea, cu schimbul, serviciul de avanpost şi lucrările de fortificarea tranşeelor.

In cursul ciocnirilor provocate de inamic la aceste lucrări, batalionul a suferit următoarele pierderi: 3 morţi şi 11 răniţi, dintre care 2 au murit în urma rănilor primite.

In cursul zilei de 27 Mai, trupele amice au început bombardarea Malgherei. Garnizoana revoluţionară din cetate n'a putut rezista bombardamentului şi a părăsit oraşul, lăsându-l în mâinile batalionului de grăniceri.

Rolul grănicerilor în ocuparea Malgherei a fost secundar. Soarta bătăliei a decis-o artileria. Micile detaşamente de grăniceri aruncate în luptă erau subordonate artileriei. Cu toate acestea, n'au lipsit acte de vitejie şi din partea grănicerilor.

Astfel, sublocotenentul Bărbuț împreună cu un detașament a trecut canalul înnotând și s'a apropiat de cetate. In momentul însă când înnotătorii au ajuns la mal, a explodat o mină și i-a ucis.

Distincții. Pentru curajul și destoinicia de care au dat dovadă în cursul luptei, au fost decorați: căpitanul Ciosa cu „crucea de serviciu", iar caporalul Alimpie Chera cu medalia de argint.

Cu intrarea sa în Malghera, batalionul I-iu și-a încheiat activitatea în campania 1848/49, căci, în 14 Iunie, a fost scos din corpul de asediu și trimis la Treviso. De aci a plecat, în 13 Iulie la Belluno, în 24 Iulie la Verona, în 18 Septembrie la Rimini, în 28 Decemvrie la Ferarra.

După pensionarea locot. colonelului Fuchs, comanda batalionului a trecut asupra căpitanului Oreskovics.

Pierderile batalionului au fost însemnate, căci până la sfârșitul lunei Octombrie 1849, regimentul a fost silit să trimită dela Caransebeș vreo 860 de oameni, care să acopere pierderile.

B. Revoluția din Ungaria
1848/49

I. Mișcările din Banat

§ 1. Tulburări nedefinite

Evenimentele care s'au succedat, în cursul lunei Martie 1848, la Viena și la Pesta și-au răsfrânt efectele și asupra populației din Banat. Aci, ca pretutindeni de altfel în provinciile monarhiei, s'au produs tulburări și s'au formulat revendicări diferite. Unii, nemulțumiți de regimul disciplinei militare, nădăjduiau desființarea confiniului militar, întroducerea reformelor liberale în mecanismul de stat, emanciparea limbilor provinciilor și ridicarea lor la rangul de limbi oficiale, alții, dimpotrivă, puțini la număr, tindeau la alipirea lor la Ungaria. Fiecare comună și-a avut revoluția ei, cu revindecările ei și pe alocurea s'au înființat și gărzi naționale care aveau să ia lupta cu imperialii.

Astfel, adunarea populară din 18 Martie 1848, ținută la Timișoara, proclamă emanciparea teritoriului confiniar de sub autoritatea Consiliului aulic de războiu din Viena, degrevarea de toate sarcinile ostășești și alipirea lui la Ungaria.

In acelaşi senz se pronunţă şi comunitatea militară Panciova, în şedinţa consiliului orăşănesc din 25 Martie, convocată sub presiunea mişcărilor de stradă din 22 Martie. Memoriul care conţinea doleanţele poporului, adică desfiinţarea confiniului militar bănăţean şi incorporarea lui la Ungaria, fu prezentat de o delegaţie palatinului Ştefan, la Bratislava, cum şi împăratului Ferdinand la Viena [1]).

Cea de a doua comunitate militară, Biserica Albă, a trecut şi ea de partea revoluţionarilor. Lt. colonelul Drayhann, comandantul regimentului confiniar germano-bănăţean No. 12, împreună cu ofiţerii regimentului, a rămas credincios împăratului şi din acest motiv toţi au fost nevoiţi a părăsi oraşul.

Lugojul a luat parte activă la mişcările revoluţionare, cu deosebire partea nemţească a oraşului. In cursul lunei Martie, s'a înfiinţat garda naţională şi s'a arborat tricolorul unguresc. Evreii n'au fost admişi în gardă, iar Românii nu s'au îmbulzit să intre în cadrele ei. Asupra Românilor a exercitat mare influenţă Eftimie Murgu, partizan al revoluţiei, dar mai ales un adversar neîmpăcat al Sârbilor şi aceasta l-a dus în tabăra Ungurilor. Sub prezidenţia lui, adunarea naţională convocată la Lugoj, în ziua de 27/15 Iunie 1848, a concretizat revindecările Românilor prin următoarea moţiune:

1. Inarmarea poporului român să se facă după putinţă în răstimp de 6 zile pentru defensivă, iar după ce va fi înarmat poporul de către stat, să păşească în ofensivă.

2. Armele confiscate din partea oficianţilor de stat, să se redea poporului.

3. Se alege căpitan suprem al Banatului Eftimie Murgu, însă via petitionis.

4. Episcopii actuali bănăţeni să fie supuşi căpitanului suprem, — iarăşi via petitionis.

---

1) Iată dezideratele comunităţii militare Panciova: a) Einverleibung Pancevo's in Ungarn. b) Freie Wahl der Beamten aus dem Zivilstande. c) Einstellung des militärischen Einflusses auf die städt. Administration. d) Die sdät. Rechnungen sind unter den Bürgern zu veröffentlichen. e) Gerechte Steuervorschreibung; Einstellung der Robot und Militärbequartierung. f) Einstellung des Erwerbes von Grundes in der städt. Gemarkung durch Fremde. g) Presz — und Redefreiheit. h) Mündliche und öffentliche Gerichtsbarkeit; Aufstellung von Schwurgerichten. i) Organisation der Nationalgarde. (Felix Milleker: Geschichte der Stadt Pancevo, 1925, pg. 106).

5. Naţionalitatea şi pe seama Românilor.

6. Introducerea limbii române în toate dicasteriile Banatului cu excepţiunea corespondenţelor purtate cu ministerul, care au să meargă în limba maghiară.

7. Poporul depune jurământ pentru frăţietate, patrie şi pentru naţionalitatea română.

8. Adunarea numeşte vicar episcopesc pe protopopul Petrovici din Lipova, pentru dieceza Timişoarei, iar pe protopopul I. Vuia pentru dieceza Vârşeţului [1]).

„Cu toate acestea, în Lugoj, Românii au avut o atitudine, care, dacă nici n'a fost duşmănoasă (Ungurilor), ea nu a inspirat însă nicio încredere" [2]).

Bocşa, Reşiţa şi Rusca Montană s'au raliat revoluţiei şi au format gărzi naţionale.

Caransebeşul, dimpotrivă, a rămas dela început credincios împăratului. Nici Murgu nu a putut influenţa populaţia militarizată de aci. „In ziua de 12 Iunie l-au petrecut cu mare pompă până la hotarul judeţului, a vrut să se ducă la Caransebeş, dar socotindu-şi primejdioasă prezentarea aci, s'a înapoiat la Lugoj şi în 27 a ţinut mare adunare sub Dealul Viilor" [3]). Ostilitatea satelor grănicereşti faţă de revoluţionarii unguri era dintre cele mai categorice. Proclamaţiunilor ce li se publicau, ele răspundeau că atâta timp cât Impăratul nu vine el în persoană în mijlocul lor, ca să audă din gura lui că el nu mai are nevoie de ele, nu pot da ascultare şi credinţă celor cuprinse în proclamaţiuni. In timpul scurtei ocupaţiuni revoluţionare, populaţia a continuat să opună trupelor ungare o rezistenţă pasivă. Sabota lucrările de refacerea podurilor şi a căilor de comunicaţie distruse de imperialii în retragere şi nu ieşea la lucru obştesc decât mânată cu forţa [4]).

§ 2. Congresul dela Carlovăţ.

La sfârşitul lunei Aprilie 1848, 30 membri ai comunităţii religioase din Carlovăţ au lansat o circulară către toate comunităţile religioase, formulând prin ea revendicările Sârbilor. Ei cereau: reînvierea privilegiilor obţinute pe timpul imigrării,

1) Traian Topliceanu: Eftimie Murgu, pg. 83.
2) Iványi István: Lugos története, pg. 111.
3) Iványi István: op. cit. pg. 111.
4) Căpitan Popovici: Relation No. 184/1863, către reg. 13 (în manuscris).

formarea unui Stat al lor, care să cuprindă Banatul, Bacica, Sirmia şi comitatul Baranya, uniune personală cu Ungaria şi alianţă cu Croaţia şi Dalmaţia. Cu această circulară au început mişcările naţionale ale Sârbilor şi separarea lor de tendinţele revoluţionare ungare.

Adunarea naţională din Neusatz, la 20 Aprilie 1848, ceru convocarea unui congres naţional sârbesc. Episcopul Iosif Rajacsich, dând ascultare acestei invitări, convoacă pe ziua de 13 Mai congresul dela Carlovăţ. La acest congres au fost invitaţi şi delegaţii satelor din compăniile din Almăj până la Cornea, din regimentul româno-bănăţean No. 13.

Delegaţii constituiţi în congres proclamară pe episcopul Iosif Rajacsich patriarh al naţiunei, hotărîră înfiinţarea voivodinei sârbeşti şi alegerea colonelului Ştefan Suplikatz, din regimentul de grăniceri ogulini, ca voivod al acesteia, constituirea unui comitet central (glavni odbor), prezidat de un tânăr, George Statimirovic, desfiinţarea hotarului dintre cele două naţiuni, sârbă şi română, unirea şi îndreptarea lor împotriva Ungurilor, urmând ca după ce naţiunea sârbă va obţine dela împărat realizarea aspiraţiunilor ei naţionale, ambele naţiuni, cu puteri unite, să lupte şi pentru drepturile Românilor, ca şi ei să-şi aibă şeful lor suprem în persoana unui cneaz.

Când au văzut Românii intenţiile Sârbilor, s'au desolidarizat de ei şi au părăsit congresul, înainte ca acesta să îşi fi încheiat lucrările [1]).

§ 3. Trecerea confiniului militar sub autoritatea ministerului de războiu ungar.

Pe ziua de 7 Mai 1848, confiniul militar a fost trecut sub autoritatea ministerului revoluţionar.

Măsura aceasta a întâmpinat rezistenţa grănicerilor. Delegaţii satelor din circumscripţia regimentului 13, întruniţi la sediile compăniilor respective, se pronunţară unanim împotriva recunoaşterii autorităţii ministerului ungar şi îşi mărturisiră din nou ataşamentul faţă de împărat. Compăniile, la rândul lor, au adus la cunoştiinţa regimentului atitudinea grănicerilor faţă de noua orânduire instaurată de guvernul revoluţionar.

---

1) Sublt. Nicolae Zarva: Relation, 7. II. 1863, către Reg. 13 (în manuscris).

§ 4. Sârbii şi regimentul 13 confiniar.

In cursul lunei Aprilie, după plecarea primelor două batalioane spre Italia, regimentul concentră batalionul III sub comanda maiorului Eisler, care îndeplinea şi funcţia de comandant al cordonului. Intreaga circumscripţie regimentară a rămas în paza acestui batalion, iar comanda părţii sendentare o luă locot. colonelul Gerlic, un croat.

Guvernul revoluţionar, aflând de cele hotărîte la congresul dela Carlovăţ, a concentrat la Seghedin o armată de 10.000 de oameni spre a o opune Sârbilor, iar comitetul central sârbesc a concentrat la Carlovăţ pe toţi bărbaţii buni de luptă. Cu aceasta, la începutul lunei Iunie, a izbucnit revoluţia sârbească. Grănicerii regimentului ilir şi-au părăsit cordonul, lăsându-l în paza unui detaşament din regimentul de infanterie Rukavina, comandat de căpitanul Stifter, dislocat la Bârzasca, şi s'au înşiruit în rândurile revoluţionarilor. Comitetul central sârbesc procedă la organizarea rezistenţei împotriva Ungurilor, formând mai multe lagăre: la Perlas, cu 4000 de oameni, sub comanda sublt. pens. Drakulic, la Alibunar, cu 5000 de oameni, sub comanda lui Koic şi la Vracevgai. Guvernul revoluţionar a opus acestor lagăre trupele sale masate la Becicherec şi la Vârşeţ, sub comanda supremă a gen. Bechtold, având în subordine pe gen. Ernest Kiss la Becicherec şi pe colonelul Blomberg la Vârşeţ. In 2 Iulie Germanii jurară credinţă împăratului şi prietenie Sârbilor.

Fiind temeri că Sârbii de peste Dunăre vor încerca să intre în Banat, guvernatorul general Piret a lansat o proclamaţie către grăniceri, prin care le ceru să apere hotarele de această parte.

Pentru aceasta, regimentul 13 a luat următoarele măsuri: 1. A sporit efectivele de pază pe cordon şi a mai instituit şi un nou cordon pe linia Stancilova, Hurcu, Ravensca, etc. pentru apărarea Almăjului. Această nouă linie era în continuarea vechiului cordon al regimentului şi era menită să înlocuiască linia părăsită de Sârbii concentraţi la Carlovăţ. 2. A sporit cu 300 de oameni şi 1 tun paza la Orşova. 3. A instalat pretutindeni semnale de alarmă spre a putea da de ştire populaţiei o eventuală invazie.

§ 5. Primele ciocniri dintre Sârbi şi Unguri.

Până în luna Ianuarie 1849, cele două tabere adverse nu au dus lupte propriu zise. Ambele erau în defensivă. Prima ciocnire s'a produs în ziua de 11 Iulie, când lagărul din Alibunar

a pornit la atac împotriva Vârșețului. Atacul nu a reușit. Colonelul Blomberg a respins pe agresori, care au lăsat pe câmpul de bătaie 400 morți și 5 tunuri. Retrași la Alibunar, fără să fie urmăriți, Sârbii și-au refăcut lagărul.

Aceeași soartă a avut-o și atacul pornit din lagărul dela Perlas asupra Ecicăi. Sârbii respinși de aci s'au retras în lagărul de plecare.

In ziua de 15 Iulie, colonelul Blomberg a întreprins el o expediție asupra văii Dunării și a instituit un cordon dela Dubovaț până la Svinița. Hărțuit însă mereu de Sârbi, fu silit în cele din urmă să se retragă la Vârșeț.

Cum însă Sârbii nu dispuneau de un centru în Banat pentru mișcarea lor națională, au hotărît ocuparea în acest scop a Panciovei, care prezenta o importanță strategică deosebită și avea cea mai numeroasă populație sârbească. Exista aci, de mai multă vreme, și un comitet sârbesc (okruzni odbor), dar care nu a putut să se impună, căci comandantul regimentului de grăniceri germani, la îndrumarea comandamentul general din Timișoara, îi paraliza orice activitate.

Ocuparea Panciovei nu a întârziat. Ea s'a făcut în ziua de 23 Iulie, când Statimirovici a intrat, în fruntea unei trupe numeroase, pe străzile orașului, l-a ocupat și a mobilizat întreaga populație sârbească, punând-o sub comanda ofițerilor sârbi. Comandantul regimentului de grăniceri germani, locot. col. Timotei Popovici, nevoind să se supună ordinelor lui Statimirovici, a părăsit orașul, împreună cu toți ofițerii credincioși împăratului, și prin Semlin a plecat spre Italia, unde se găseau primele două batalioane ale regimentului.

Cu ocuparea Panciovei, această comunitate militară deveni centrul mișcărilor revoluționare sârbești din Banat. De aci se organizau lagărele, se sprijineau și se aprovizionau trupele îndreptate împotriva Ungurilor.

§ 6. Intrarea Sârbilor în Almăj.

Căpitanul Stifter, de pe cordonul părăsit de Sârbi, ceru în ziua de 25 Iulie companiilor din Almăj (Bozovici, Dalboșeț și Prigor) să-i trimită trupe de ajutor, spre a putea rezista unei agresiuni dela Dunăre. Sârbii l-au atacat și, înainte de a-i fi sosit ajutorul trimis, a fost silit să se retragă spre Biserica

Albă. Almăjul, prinzând de veste, a mobilizat întreaga rezervă la Dalboşeţ pentru a o opune agresorului.

In noaptea de 14/15 August, pe căi ocolite, un detaşament de Sârbi de vreo 75 de oameni înarmaţi, conduşi de un oarecare Radoiko — după spusele populaţiei un comerciant falit sau mamular — şi venind dela Bârzasca a pătruns în Şopotul Vechi. Populaţia, cuprinsă de panică, sporită de întunerecul nopţii şi lipsa de arme, n'a opus nicio rezistenţă mai cu seamă, că i se spunea, că agresorul ar constitui numai avangarda unei trupe de 3000 de oameni.

Căpitanul Raxokrak, în fruntea unui detaşament de 400 grăniceri — dintre cari abea 10-12 erau din bat. III, restul civili înarmaţi cu puşti de casă, şi sape — porni dela Dalboşeţ spre Şopotul Vechi, spre a-i alunga pe Sârbi de acolo. Ajuns la faţa locului, căpitanul şi-a dat seama că cu o trupă nearmată nu poate angaja lupta contra uneia armată şi hotărîtă la prădăciuni şi astfel, pentru a fieri şi satul de incendii, a renunţat la atac şi s'a retras până la Pârvova.

In timpul acesta, Radoiko, nestânjenit de nimeni, a colindat satele (Gârboţ, Bănia, Rudăria, Prigor, Bozovici, Lăpuşnic, Moceriş şi Dalboşeţ), făcând agitaţie printre Români. Pretutindeni se prezenta ca trimis al împăratului Ferdinand al V-lea şi în numele lui promitea toate favorurile şi libertăţile posibile, ca reducerea dărilor pe pământ, păşunatul liber în toate pădurile, etc.

Populaţia nu a dat crezare promisiunilor amăgitoare. Libertăţile şi favorurile, după concepţia ei, nu se primesc decât dela împărat şi numai prin mijlocirea organelor lui şi nu prin nişte trimişi străini. „Dispoziţia populaţiei regimentului nostru, adică a valahilor nostri, a fost totdeauna bună, liniştită şi cumpănită; ea nu s'a bazat decât pe Dumnezeu şi pe monarh [1])".

Când a aflat lt. colonelul Gerlic de isprăvile Sârbilor, a mobilizat întreaga rezervă a companiilor de miazănoapte şi, ataşând acestora şi grupul de glotaşi voluntari, a pornit cu ele spre Almăj, ca să alunge pe agresori. In 17 August a sosit la Pârvova, unindu-se cu detaşamentul căpitanului Raxokrak. La luptă însă nu s'a ajuns. Radoiko s'a retras îndată ce a aflat de apropierea trupelor grănicereşti, încât în ziua de 18 August n'a mai fost în Almăj.

1) Sublt. Nicolae Zarva: Relaţion, 7. II. 1863, către reg. 13 (în manuscris).

După retragerea Sârbilor din Almăj, compăniile almăjene s'au reîntors la Dalboşeţ, iar cealaltă trupă, adusă de Gerlic, a fost demobilizată.

In timp ce Radoiko colinda satele româneşti, terorizând populaţia în numele împăratului, pe malul drept al Dunării staţionau vreo 1200—2000 de Servieni (Sârbi din Sârbia), comandaţi de căpitanul Slivic. Ei aşteptau rezultatul expediţiei lui Radoiko şi dacă acesta reuşea în întreprinderea lui, Servienii ar fi trecut pe la Orşova în Banat, ca să provoace revolta Românilor. Nereuşind însă expediţia, au renunţat la planul invadării Banatului şi au rămas pe loc.

Dar, dacă Servienii nu şi-au putut pune întreg planul în aplicare, apoi, prin cete răsleţe, de câte 30-50 de oameni, într'una atacau posturile de cordon păzite de populaţia civilă, le incendiau sau le jefuiau. Asemenea incursiuni s'au petrecut în noaptea de 13/14 August la postul din Ogradena, în 16 August la postul Zercoişte şi Cazane, în noaptea de 16/17 August la postul Ogaşu Mare şi Tisoviţa, iar în 18 August la postul dela peşterea lui Maovăţ.

§ 7. Reorganizarea corpului sârbesc.

Trupele revoluţionare sârbeşti, compuse din voluntari localnici şi din Servieni veniţi de peste hotar, erau lipsite de o organizaţie militară şi de un comandament unic şi pregătit în arta purtării războiului. De aceea şi luptele din primele luni ale revoluţiei s'au mărginit la ciocniri locale cu caracter mai mult defensiv. Fiecare parte se mulţumea cu succese vremelnice şi locale, fără a mai căuta să exploateze o victorie dobândită şi să urmărească sdrobirea adversarului.

In asemenea condiţiuni, e lesne de înţeles de ce generalul Kiss, cu o armată inferioară dar dotată şi instruită şi binecomandată, a reuşit, în 2 Septemvrie, să ocupe lagărul Perlas. Ar fi căzut poate şi Panciova, dacă agresorul ar fi făcut eforturi şi dacă nu era acoperită de trupele sârbeşti din Tomaşevaţ.

In a doua jumătate a lunei Septemvrie, veni de pe câmpul de luptă din Italia voivodul Ştefan Suplikatz şi luă comanda trupelor sârbeşti. Dar, nemulţumit de activitatea lor de până aci, procedă la organizarea lor, formând un corp de armată austro-sârbesc, îşi fixă cartierul general în Panciova şi luă dispoziţii de modificare a liniei de front.

Voivodul nu avu timp să culeagă roadele muncii sale. In ziua de 27 Decemvrie muri subit şi la comandă îi urmă generalul Mayerhoffer.

Ungurii, încurajaţi de pierderea neaşteptată a Sârbilor, suferită prin moartea voivodului lor, au pornit la atac asupra Panciovei, dar fără rezultatul scontat. Atacul a fost respins.

In 4 Ianuarie 1849, gen. Theodorovic luă comanda supremă a corpului sârbesc. Două săptămâni după această schimbare în comandament, trupele revoluţionare ungare se retraseră peste Mureş în Ardeal, iar gen. Theodorovic ocupă Biserica Albă şi Vârşeţul, părăsite de revoluţionari. In acelaşi timp, stabili şi legătura cu garnizoana Timişoarei.

§ 8. Războiul declarat revoluţiei ungare şi atitudinea Românilor.

Prin decretul împărătesc din 3 Octombrie 1848 s'a disolvat dieta din Pesta, i s'au anulat toate lucrările, oştirea a fost pusă sub ordinele br. Iosif Jellachich, banul Croaţiei, şi s'a instituit starea de asediu pe întreaga ţară. Cu aceasta s'a declarat războiu revoluţiei ungare. De o parte împăratul cu trupele credincioase lui, de altă parte revoluţionarii unguri cu adepţii lor.

Decretul a fost litografat în limba română şi a fost răspândit şi în Banat. Textul românesc are următorul conţinut, pe care îl reproducem întocmai, după un exemplar original ce ne-a parvenit:

Decret Imperetesk.

„Noi, Ferdinand I, Imperat Austri, Kraju Ungari, Bohemi, Numelui acsesta al csincsilja, Kraju Lombardi szi Venetzi, Dalmatzi, Kroatzi, Slavoni, Galici, Lodomeri szi Illiri; Archiduk Austri, Lothringi, Salzburg, Steiermark, Kärnthen, Krain, Schlesia de sus szi de zos, szi Ardjalului; Grof dela Habsburg szi Tirol: la Purtetori de Czinsti, Nemsz szi Domni de Sfat a Ardjalului, a Ungurimi szi a czelelaltelor Tzeri de Weczin, kare sint adunate la Deta in Peszta, spunem a noaste Binewointze.

Spre anoastre Durerie szi Spaime sa lesat Aleszi nosztri, de jau inszelat Ludwig Kossuth szi ailui Intzeleszi, a facze Feredeledzuri grozawe, szi inke fere de aczeja au plinit in Potriwa Woinci noastre, mai multe Sfaturi alelor, szi de nou, in potriwa Trimeteri noastre, spre Hoterirja Paczi, sau indurat o Gremade de Oameni de Nimika, in a 27 September a omori pe Comissareschu nostru imperetesk, Feld Marszal Lieutenant Grof Lamberg

intrun Kip groaznik, mainainte de cse au putut areta Decretul nostru.

Dupe steri de imprezur ka aczestja, ne simtzim noi sprin datoria noastre a Imperetjaske silitz, a da urmetoare Poruntszi spre askultare:

1. Resipim Deta intru atita, ka dupe Publikatzia aczestui Decret, pelok se se sfirszaske Sfetuirile.

2. Toate Porunczile szi Sfetuirile Detzi aczesztia, kare nu au interirja numelui nostru, le numim neledzuite szi fere putere.

3. Supunem noi, supt Porunka Banului Kroatzi, Slavoni szi Dalmatzi, Feld Marschallieutenant Baron Iosef Jellachich ku aczasta, toate Armadia szi altz purtetori de Arme a Ungurimi szi aczelelaltelor Tzeri de Weczin de makar cze Soarte, ori Nationalgardisti ori de Woje begatz.

4. Pine atuncza, pine sau aszezat Roskoalele szi sewa fi ales Hodina szi Rindujala Tzeri, se supune Tzara ungurjaske ledzilor osteszti, pentrucze adunerile szi sfetuirile in Varmegyi szi in skeonimi se opresk de aczi inkolo.

5. Banu Kroatzi, Slavoni szi Dalmatzi Baron Josef Jellachich jeste trimes ka ales Comissaresz imperetesk al nostru, szi i dem Puterja szi slobozenia depline a rinduji in Wremia aczaste inweluite, in Numele nostru. In urmaria aczeszti inneltzaté Inputerniczije, tot cze wa porunczi szi rindui Banu Kroatzi, asza se se askulte, szi se se intzeliagé, ka kind ar fi poruntzite szi rinduite de a noastré inneltzate kréjaské Persoané. Pentru aczasta dem noi a noasté milostiwé Porunké tuturor bisericzeszti, Civil szi osteszeszti Tistii, purtetori de Czinste szi Lekuitori, de makar cze Stat szi Rang a Ungurimi, Ardjalului szi czelor Tzeri Weczine, se askulte de Porunczile Baronului Iosef Jellachich, komissareszului nostru Imperetesk, iskelite, pekum sint datori a askulta la a noaste inneltzate Persoane.

6. Maikusame porunczim noi Comissareszului nostru, se grizaske se se afle szi se se pedepsaske aczeja Telhari, kare au kuprins szi au omorit pe Comissareszul nostru, Feld Marschallieutenant Grof Lamberg, szi kare sint kuprinszi în Skandela aczasta, — dupe ledzile mai aspre Osteszti.

7. Aczelelalte Lukruri despre Deregetorija Awutziji Tzeri wa purta aczeja in Ministerium (Kurtia Imperetjaske) aleszi, dupe Ledzje szi Rindujale.

Pekum sewa hoteri Unirja szi Deregetorija Monarchii, szi pekum sewa grizi Dereptatia intre toate Natzioanele deskilinite, szi pekum sewa pune Fundamentul intre toate, supt Korona noastre inpreunate Tzeri, — sewa aledze prin Adunarja czelor aleszi Domni de sfat, szi sewa rindui in kalja Ledzi [1])".

Dat in Schönbrunn in 3-lia Septemwrie 1848.

FERDINAND m. p. ADAM RECSEY m. p. Ministru President.

Guvernul revoluţionar se adresă, cam la aceeaşi dată, cu un apel către naţiunea română, prin care, cu amăgiri şi ameninţări, încearcă s'o atragă sub steagul revoluţiei.

Iată limbajul acestei ademeniri:

Apel către Români.

„Naţiunea magiară frăţeşte a împărţit cu Românii toate drepturile, şi nu şi-a ţinut pentru sine chiar nici unu, nu şi-a însuşit niciun privilegiu, ce ar restrânge libertatea Românilor.

Şi aceasta a făcut naţiunea magiară chiar din nobila sa inimă, a făcut din bunăvoinţa sa, fără nici o silă.

Drept că Românii de multe veacuri mult au pătimit: erau mai cu totul lipsiţi de libertate, şi totuşi au purtat greutăţi mari, şi încă şi numele lor era batjocorit în legile ţării.

Insă, pentru cine au pătimit toate acestea? Pentru sfetnicii (consilierii) cei răi ai craiului, cari l-au împresurat pe el; dar aceştia nu numai pe Români, ci şi pe Magiari (Unguri) i-au subjugat.

Insă, Dumnezeu s'a îndestulat cu patimile popoarelor şi a făcut să răsară ziua în care a învins dreptatea şi s'a făcut liber poporul, încât Românul, atât Magiarul, Croatul ca Sârbul, şi sunetul libertăţii pentru o clipită a alungat pe consilierii (sfetnicii) cei răi ai craiului.

A încetat robota atât pentru Magiari, cât şi pentru Români, grăutăţile ţării asemenea le poartă nobilul ca ignobilul, Magiarul ca Românul, şi asemenea drept are în ocârmuirea lucrurilor ţării; nu e Românul închis afară din diregătoriile publice (de obşte) şi tocmai aşa sunt deschise toate modrurile pentru Român ca pentru Magiar, ca să-şi poată cu cinste câştiga pâinea sa.

---

1) In text s'a strecurat din eroare de tipar *Septemvrie*, în loc de *Octombrie*, când s'a emis decretul.

Nădejdi înfloritoare erau legate cu această frumoasă şi comună libertate, întru atâta, cât şi Dumnezeu se îmbucura de fericita viitorime a dulcei noastre ţări.

Insă, răutatea a pizmuit fericirea popoarelor, şi sfetnicii cei răi ai craiului încet de nou s'au ivit ca lupii cei flămânzi, când simţesc mortăciuni.

Şi au gătit plan, prin care să se poată nimici agonisita libertate a popoarelor; şi fiindcă naţiunea magiară a fost, care s'a luptat pentru libertate, şi aceea a împărţit-o şi cu voi, cu Românii; înainte de toate au voit pe Magiari a-i risipi; căci nimicindu-i pe aceştia, uşor ar fi fost apoi pe ceilalţi a-i sili la jugul cel mai de înainte.

Şi răutatea şi blăstămăţia lor înfiorat s'a înălţat până la un punct; căci prin afurisiţii lor aţâţători şi întărâtători au răsculat popoarele de deosebit soiu şi ţin în contra Magiarilor, aţâţându-le cu minciuni goale şi deşarte, zicând, cum că Magiarii cugetă şi voiesc a asupri pe celelalte popoare; măcar că Magiarii au fost aceia, cari dobândita libertate cu toţi asemenea au împărtăşit-o.

Aşa au întărâtat pe Sârbi, aşa pe Saşi, aşa pe Croaţi şi Români, ca să-i prefacă însuşi de ucigători ai bunilor săi fraţi Magiari.

Insă, Dumnezeul dreptăţii n'a ajutat celor fără de lege şi rebelii au căzut în însăşi groapa şi cursa sa.

O parte din prădătoarea turmă a lui Jelaşici, cam la 10.000 de hoţi, s'a învins, s'a prins şi s'a desarmat prin binecuvântatele de Dumnezeu arme ale vitejilor noştri ostaşi; iară cealaltă parte şi acuma fuge cu vezirul rebelilor; dar viteaza şi preaputernica noastră armată în tot locul o persecvează (o goneşte) şi dinaintea izbânditoarei şi pedepsitoarei dreptăţi nici însuşi iadul îi va mântui; căci acuma şi nădejdea cea mai de pe urmă au pierdut-o, adică ajutorul ce l-au aşteptat din Viena. Poporul din Viena a ţinut înfricomată judecată asupra unui vinzător al patriei noastre, anume Latour, carele a voit să trimită ajutor rebelului Jelaşici.

Aşa va pieri vânzătoria de patrie; aşa se va risipi neîmprăştiata parte a armatei rebelului, care e împresurat de mulţimea răsculatului popor, şi ca fiara care e din toate părţile strâmtorată, se va ucide fără nicio nădejde a mântuirei.

Şi pentru apărarea vrăjmaşului acestuia, care neînconjurat va pieri, te-au actărâtat şi pe tine poporul român, ca să ucizi şi tu pe Magiar, dela care ai dobândit libertatea?!

Pentru aceea, ia seama, ca nu cumva lăsându-te a te înşela, să-ţi tragi asupra ta periciune totală.

Comisiunea apărătoare de ţară a naţiunei magiare îndreaptă către voi cele mai de pe urmă frumoase cuvinte a dragostei sale şi acuma încă sfătuindu-vă se întoarce către voi

Cârma ţării vă porunceşte vouă Românilor, fieştecăruia deosebit şi tuturor, cari fiind amăgiţi, aţi rătăcit de pe calea cea dreaptă şi legiuită, ca fieştecare în opt zile să se aplece şi să se supue legilor, să fie în pace, să se poarte cum se cuvine unui concetăţean bun, şi să nu cuteze a face vrajbă, sau a arăta măcar cât de mic semn a nepăciuirii; căci altmintrelea, precum e adevărat că e un Dumnezeu în ceriu, şi acesta apără dreptatea, aşa e adevărat şi aceea, cum că se va coborî asprimea pedepsei pe capetele vinovaţilor, şi viteaza noastră ostăşime, care numai acuma a bătut o turmă vânzătoare de patrie — va porni în contra voastră, şi atunci vai şi amar de fiecare răscolitor, iar de trei ori vai de întărâtători. Atunci ar fi mai bine de cumva nu vaţi fi născut, căci nimănui dintre cei ce s'au sculat în contra patriei nu se va ierta. Dar şi până atuncia se va porunci Magiarilor şi Săcuilor, ca să se scoale şi ca viforul să măture fiece goz nemulţumitor, care se scoală asupra libertăţii patriei sale, şi nu se înfioră a fi ucigător de mumă şi de fraţi; ca să se scoale poporul unguresc şi săcuiesc, toţi cu toţii, şi să şteargă de pe faţa pământului pe fieştecare vânzător de patrie şi rebel, care nu voieşte a asculta şi a primi cuvântul cel bun.

Deci dar, înaintea căruia e preţuită viaţa şi averea, acela să asculte cuvântul acesta mai de pe urmă, care purcede din inima voitoare de bine; căci care nici acesta nu voieşte a-l înţelege, acela groaznic se va pedepsi. Pământul i se va lua; şi se va împărţi între credincioşii fii ai patriei, iar dânsul va pieri de mâna gelatului (hoherului) şi cu moarte de sabie.

Luaţi dar seamă, fraţilor Români, ca să nu provocaţi asupra voastră ceasul pedepsei.

Fiţi credincioşi, paşnici, şi fii iubitori de pace ai acestei ţări şi fraţi adevăraţi ai Magiarilor, cari au împărţit cu voi omeneşte toate bunătăţile şi drepturile libertăţii.

Să nu vă lăsaţi a vă amăgi, ma să arătaţi înaintea diregătorilor publici şi să şi prindeţi pe cei ce vă întărâtă şi vă aţâţă; căci aceştia sunt cei mai mari vrăjmaşi (inimici) ai voştri.

Duhul libertăţii, egalităţii şi al frăţinătăţii să pătrundă inimile voastre, ca să cinstiţi legile, să iubiţi pe deaproapele vostru, şi să iubiţi patria, muma aceasta bună din care a izvorât libertatea deobşte. Pace Vouă!"

Datu-s'a în Pesta, în 10 Octombrie 1849.

Comisiunea apărătoare de ţară
aşezată prin Dietă
Ludovicu Kossuth
President.

Cont. **Michail Eszterházi** m. p.
cel bătrân
Membrul Comisiunei

Poporul român şi-a fixat atitudinea faţă de guvernul revoluţionar prin următorul manifest:

Comitetul naţiunei române.
Către fraţii lui Români.

„Veţi fi înţeles până acuma fraţilor, cum că ocârmuirea ţării Ardealului a luat-o asupra sa înaltul Generariu-Komando în numele Impăratului, în puterea manifestului împărătesc din 3 Octomvrie a. c. pentru ca să scape ţara de uciderile, jafurile şi păgânătăţile cele ne mai auzite, care le fac comisarii şi oamenii lui Koşut, spre ruşinea naţiunei ungureşti, înainte a toată lumea cultivată.

Să ştiţi dar fraţilor! că dela 18'6 Octombrie încoaci numai Ardelenii aceia sunt credincioşi înălţatului Impărat, care ascultă de poruncile înaltului Generariu-Komando împărătesc, care este în Sibiu, iar cei ce ascultă de comisarii fracţiunei lui Koşut, aceia toţi sunt necredincioşi şi călcători de jurământ.

Aceea însă, să o ştiţi fraţilor! că ţara acum este împărţită în două părţi, partea cea retăcită ţine cu Koşut, iar popoarele cele multe: Slavii, Românii, Croaţii, Tăuţii, Nemţii, ţin cu înălţatul Impărat. Cu fracţiunea lui Koşut numai Ungurii ţin; dar nu toţi, ca să lăsăm satele cele multe ungureşti, care nu vor să ştie de el, însuşi Veseleni cel vestit a fugit din Pesta de frica lui Koşut, ca să nu-l spânzure, cum a spânzurat pe comitele Zici; apoi comitele Seceni, Ungurul cel mare şi cel mai cu minte decât toţi, a înnebunit de supărare, văzând că Koşut duce la pierire pe Unguri.

In Ardeal ţine cu înălţatul Impărat: înaltul Generariu-Komando, generarii cei mari, ofiţerii împărăteşti şi toate oştile împărăteşti, naţiunea română şi sasă întreagă.

Ungurii şi Săcuii sunt puţini şi părăsiţi de toată lumea, pentrucă nu apără dreptatea. Nu vă temeţi, dar, fraţi Românii! pentrucă acum odată pe voi vă apără Dumnezeu însuşi, care a voit, ca în acest an să se ridice din pulbere şi naţiunea românească, vă apără înălţatul Impărat cu oştile sale, vă apără Croaţii, Slavii, Saşii, cari se oştesc alături cu voi pentru libertatea naţională, pentru întregimea împărăţiei şi pentru înălţata casă împărătească.

Inaintea lui Koşut şi a fracţiunei lui nu este sfântă nicio naţionalitate, afară de cea ungurească. El nu mai vrea să ştie de împărăţia Austriei, care stă de atâtea sute de ani; vrea să o răstoarne şi să facă o împărăţie sau republică ungurească, din Marea Adriatică până la Sulina.

Văzând el, că Ungurii sunt puţini şi slabi, şi înconjuraţi de alte seminţii mari şi tari, de Români, Slavi şi Nemţi; şi temându-se, că libertatea îi va înălţa şi pe aceştia la o treaptă deopotrivă cu naţiunea ungurească, şi aşa Ungurii îşi vor pierde domnia cea tirană — sub care au ţinut o mie de ani naţiunile acestea, — şi-au propus, ca unind şi Ardealul cu ţara ungurească, să desbrace pe toate naţiunile de vestmântul cel sfânt al naţionalităţii şi să facă din toate numai o naţiune ungurească, mare şi tare.

Aceasta Impăratul nu o vrea, pentru aceea aceşti oameni sălbateci s'au mâniat foarte tare pe înălţatul Impărat, de ce nu-i lasă, ca să ungurească pe toţi Românii, Slavii, Croaţii, Tăuţii, Sasii, Nemţii, Evreii ş. a. de ce nu-i lasă să risipească împărăţia şi să restoarne tronul împărăţiei Austriei, dimpreună cu augusta casă împărătească.

Oamenii aceştia trimit cărţi şi prochiemăciuni în toate părţile; trimit şi Românilor, îi numesc fraţi, ca cu linguşire să-i abată dela credinţa către înălţatul Impărat şi să ţină cu ei.

Fraţilor Români! băgaţi de seamă, ca să nu vă înşele!

Aceşti oameni alta zic, şi alta fac.

Ei zic, că Patria este comună a tuturor, drepturile sunt comune ale tuturor, şi că ar fi împărţit drepturile deopotrivă cu Românii, nelăsându-şi sieşi nici măcar un privilegiu.

Dacă e aşa, de ce cereţi 5, 10—20 mii dela cel ce vrea să ridice vreo tipografie? Atunci numai Koşut ar putea deschide

tipografie, ca unul ce ţine drumul neguţătorilor din principatele danubiene şi scoate bani din iad. De ce puneţi cens pe capetele deputaţilor dietali, ca să fie reprezentaţi în dietă mai numai nemeşii voştri, ce fuseră îngrăşaţi cu sângele şi sudoarea Românilor? De ce v'aţi privilegiat limba voastră, ca să domnească peste celelalte, dacă ziceţi că aţi şters privilegiile? De ce aţi oprit şi de ce aţi ucis pe Românii alegători la Marghita şi pe aiurea, dacă ziceţi că drepturile le-aţi împărţit cu Românii? De ce n'aţi lăsat pe naţiunea română, ca să intre şi ea ca naţiune în casa cea comună a ţării, adică în Dietă, unde se fac legi comune pentru fericirea comună, unde se vorbeşte şi se pun legi pentru moartea şi viaţa naţiunilor, unde s'a făcut între ameninţări de moarte şi uniunea cea teroristică, care pe Români niciodată nu i-a îndatorat, pentrucă a fost făcută fără învoirea naţiunei române şi în contra ei.

Aşa dar, fraţi Români! să fiţi odihniţi în cunoştiinţa voastră, că naţiunea română din Ardeal niciodată n'a fost supusă pe lege ministerului unguresc, comisarii ministerului, dimpreună cu toţi aceia, cari ţin cu fracţiunea lui Koşut, nu sunt mai mari legiuiţi pentru Români, şi Românii nu le sunt datori cu ascultare.

Auzit-aţi ce zice Vai către Români, prin o prochiemăciune din 25 Octombrie anului curgătoriu? El zice, că Ungurii ar fi slobozit de iobăgie pe Români şi Românii în loc de mulţumită ar ucide pe Unguri.

Cum că ar fi slobozit Ungurii pe Români din iobăgie nu e drept, i-a slobozit înălţatul Împărat, care deosebit dela 15 Mart. şi 25 Apr. încoace a deschis toate porţile împărăţiei sale, ca să iasă afară dintr'ânsa duhul cel necurat al despotismului şi să intre spiritul libertăţii cel fericitor de popoare, care însă Ungurii nici odată nu l-au cunoscut, nu l-au cinstit, ci de-a-dreptul i s'au pus în protivă, nerecunoscând alte naţionalităţi, afară de cea ungurească.

Ungurii din contră, toată vara au adus execuţiuni pe Români; i-au ucis la Mihalţi, la Lona, i-au jefuit, i-au bătut până la moarte la Micăsasă, la Armeni, pe câmpie şi pe aiurea.

Românii n'au omorât pe niciun Ungur, până n'a spânzurat Vai pe Alesandru Bătrâneanu, până când n'au jefuit de nou Jucurile şi au prăpădit Vaida cămaraşul cu oameni cu tot.

Toate acestea le-au suferit Românii cu o răbdare eroică.

Mai toatea acestea s'au făcut fiind baronul Vai comisar ministerial și totuși Românii l-au primit cu cinste în adunarea lor dela Blaj.

Iar el cum le-a resplătit pentru această primire omenească?

Inainte de venirea la Blaj, le-a făgăduit bombe, și după aceea a spânzurat pe frații lor, pentru ce?

Pentrucă le spunea Românilor, ca să se armeze și ei cu același drept, cu care s'au armat Ungurii și Sașii, și tot cu același scop.

Așa dar, cu ce drept i-a spânzurat? Numai cu acela, cu care puteau spânzura și Românii pe domnul comisar Vai în adunarea dela Blaj.

Dar națiunea română, mărturisească istoria, n'a avut cuget rău niciodată în contra națiunei unguresti și în acest an încă s'a purtat cu o vergură și cu o răbdare istoriei necunoscută, până nu a scos-o din cumpăt fracțiunea cea teroristică, silind-o a se folosi de dreptul său de apărare și de răsculare.

Drept aceea și istoria, ceea ce judecă lumea cu dreptate și nu desparte efectul de cauza sa, va pune pe sufletul fracțiunei acesteia pustiirea satelor și a orașelor, omorurile cele barbare, spintecarea copiilor, prostituirea femeilor și demoralizarea locuitorilor țărei, care le fac Ungurii și Săcuii, și toate acele, cu care le răspund Românii întărâtați și învățați dela ei.

Ei au aprins focul, acum dar cine va putea imputa Românilor, dacă arde casa, ce au aprins-o Ungurii, și cine e vina, dacă va arde chiar și pe Unguri?

Ei au rupt iazul și au adus asupră-și potopul cerului răzbunător, cine va fi de vină, dacă se vor înneca?

Aceste observăciuni fie deajuns la toate prochemăciunile, câte a dat până acum, și ori câte va mai da baronul Vai și Ungurii coșuteni.

Frați Români! când va mai vorbi Koșut și Vai de frăție, când vă vor zice acești oameni, că și-au împărțit toate drepturile cu voi, uitați-vă atunci la furcile puse pe dealuri și pe la drumuri; aduceți-vă aminte numai de jafurile și omorurile din acest an, ca să vă încredințați și să vedeți cu ochii voștri monumentele frăției unguresti. In urmă judecați, dacă pot să vă iubească într'o clipită cei ce v'au urât și v'au batjocurit întru o mie de ani.

A ajuns însă la acest comitet naţional o prochiemăciune, dată către Români chiar de către domnul Ion Pop de Lemeni (acesta e numele cel adevărat), Mitropolitul şi Arhiepiscopul Românilor uniţi cu biserica Romei.

Prea Sfinţia Sa, în această prochiemăciune, îşi ia îndrăsneala a îndemna pe credincioşi, şi încă tocmai cu cuvintele sfintei scripturi, ca să asculte de aceia, cari nu ascultă de Impărat, ca să ţină cu Ungurii aceia, cari s'au sculat asupra împărăţiei austriace şi cari acum şi în Ardeal se bat împotriva oştilor împărăteşti şi asupra naţiunilor celor credincioase împărăţiei.

Prea Sfinţia Sa îşi ridică glasul pentru ucigaşii sfetnicilor împărăteşti şi pentru Ungurii cei căzuţi de mâna Românilor siliţi a se apăra pe sine, iar de credincioşii săi cei omorâţi fără nicio vină nu-şi aduce aminte.

Ce e mai mult! Prea Sfinţia Sa încă şi ameninţă Românii, că de nu vor ţinea cu fracţiunea cea teroristică, adică dacă vor ţine cu Impăratul, vor veni din ţara ungurească mii de mii asupra lor şi îi vor prăpădi.

Prea Sfinţia Sa, precum se vede, nu vrea să ştie de cârmuirea cea legiuită a ţării, de înaltul Generariu-Komando, care cârmueşte ţara cu dreptul dat dela înălţatul Impărat şi în numele Impăratului, şi apoi cu cuvintele S. Apost. Pavel către Romani, cap. 13. „Tot sufletul să se supună stăpânirilor celor mai înalte, căci cel ce se împotriveşte stăpânirilor, lui Dumnezeu se împotriveşte", îi îndeamnă pe Români ca să ţină cu aceia, cari nu recunosc pe această putere legiuită, ba chiar să oştesc împotriva ei. Mai încolo, Prea Sfinţia Sa îndeamnă pe credincioşi cu cuvintele Sf. Petru, I, cap. 2, 6, 13, 14 ca să se plece Impăratului şi celor trimişi dela dânsul, şi apoi ţine cu aceia cari omorâră pe trimisul Impăratului la dieta din Peşta, pe Feldmarşalul comitele Lamberg.

Prin faptele acestea, Prea Sfinţia Sa, spre nespusa durere şi ruşinare a naţiunei sale, a căzut în păcatul necredinţei către înălţatul Impărat, şi ce este încă şi mai dureros! vrea să abată pe Români dela credinţa aceea, pe care au păzit-o neclintit în toate timpurile, şi să-i facă călcători de jurământul pe care l-au înnoit în Câmpul Libertăţii.

Comitetul este convins, că naţiunea română se va înfiora de asemenea sfaturi ale Prea Sfinţiei Sale, nu le va da crezământ,

și nu le va urma, ci va păzi neclătit credința către înălțatul Impărat și va asculta din toate poruncile Inaltului Generariu-Komando.

Cu toate acestea, cu mare durere, dar din datorie, prochiamă Comitetul pe toată națiunea română, ca să nu se alunece dela credința către înălțatul Impărat, prin asemenea prochiemăciuni, și prochiamă și pe Prea Sfinția Sa, cu toată seriozitatea, ca să-și retragă acea apologie a necredincioșilor și, prin o prochiemăciune potrivită cu jurământul din Câmpul Libertății, să îndrepteze tot ce a stricat prin acea prochiemare nesocotită.

Frați Români! încă odată, să nu credeți minciunilor lui Koșut și Lemeni, că Jelacici și ceilalți generari împărătești ar fi bătuți; aceștia sunt pretutindenea învingători; iar voi încrezându-vă în dreptatea voastră, sperați în Dumnezeu, părintele națiunilor, și fiți convinși, că anul 1848 este cel mai de pe urmă al tiraniei unguresti și cel dintâiu al învierii națiunilor asuprite. Să trăiască Impăratul nostru Ferdinand I!"

Sibiu, 1 Noembrie — 20 Octombrie 1848.

Simeon Bărnuțiu — președinte

Georgiu Barițiu — secretar

§ 9. Grănicerii la Lugoj și Timișoara.

Situația creată prin decretul din 3 Octomvrie 1848 și atitudinea tot mai agresivă a guvernului revoluționar a lăsat Lugojul și Timișoara descoperite. Garnizoanele acestora nu dispuneau de suficiente trupe de apărare. S'a recurs atunci la ajutorul grănicerilor dela Caransebeș, care au și plecat spre nouile garnizoane, ajungând acolo pe la mijlocul lunei Octombrie. Compăniile 13 și 14, formând un divizion sub comanda căpitanului Puffer, au fost primite cu entuziasm de populația românească din Lugoj. Garda națională însă, partizană a revoluției, fu împrăștiată și plecă spre Sasca, Moldova, Oravița și Bocșa, unde s'a unit cu gărzile acelor localități. Pentru completarea garnizoanei Timișoara, au fost trimise compăniile 15 și 16 sub comanda căpitanului Lennich.

Circumscripția regimentului 13, amenințată de gărzile din Sasca, Bocșa, Oravița, Moldova și Biserica Albă, odată cu plecarea

celor două divizioane la Lugoj şi Timişoara, a rămas aproape fără apărare.

Pentru a putea face faţă unui atac, regimentul chemă sub arme glotaşii şi-i repartiză astfel: un detaşament de 600 oameni, sub comanda maiorului pens. Zahorsky, ocupă Stancilova, altul, de vreo 300 de oameni, comandaţi de locot. Ioan Ioanovici, Gura Golâmbului. Glotaşii compăniilor dela miază noapte s'au împărţit: unii la Caransebeş, iar alţii formau cordonul de pază Semenic—Gărâna—Lindenfeld—Caransebeş şi valea Bistrei.

In timpul acesta, compania din Ohababistra denunţă regimentului neloialitatea gărzii naţionale din Rusca Montană, şi regimentul o desfiinţă ca suspectă.

Afară de glotaşi, regimentul mobiliză, la 22 Octombrie, şi batalionul IV. In ziua de 25 el a fost concentrat la Caransebeş, iar în 26 a depus jurământul de credinţă. Comandant al acestui batalion a fost numit căpitanul Wallitzek. Din el făceau parte şi primii 8 soldaţi, recrutaţi din rândul coloniştilor germani din Gărâna şi Brebul Nou (Wolfsberg şi Weidental) 1).

După aceasta, încă două compănii, 17 şi 18, au fost trimise la Lugoj, unde, la 2 Noembrie, au arborat pe palatul prefecturii — transformat în cazarmă — steagul negru-galben, cu inscripţia „Legio Romana". Concomitent, se începu recrutarea Românilor din jurul Lugojului. Cu organizarea lor a fost însărcinat căpitanul Cernoievici, din regimentul de infanterie Leiningen. Comandamentul militar al Lugojului îl primi maiorul Eisler, din regimentul 13.

La începutul lunei Noembrie 1848, regimentul confiniar româno-bănăţean No. 13 îşi avea împrăştiat efectivul în toate părţile sensibile ale imperialilor. Astfel:

2 batalioane (I şi II) în Italia,
1 batalion (IV) în Caransebeş,

1) Dela aşezarea lor şi până la această dată, coloniştii nu au făcut slujbă ostăşească, fiind scutiţi. Primele arme, pe care le-au mânuit, ca întreg batalionul IV, de altfel, au fost coase îndreptate şi fixate la capătul unui par. Cu ele făceau exerciţii şi serviciul de pază, afară de garda închisorii şi garda principală. Toţi purtau mondirul de casă, costumul naţional. Al Nemţilor se deosebea atât de mult de al Românilor, încât, ca să scape de glumele Românilor, au fost siliţi să îmbrace şi ei costume româneşti. Mai târziu, li s'au dat arme şi muniţie. Cartuşierele şi baioneta erau atârnate de o sfoară neagră. (Adam Krapfl: Beitrag zur Geschichte der Romanen-banater Gränz Regiment No. 13, în manuscris).

2 compănii (15 şi 16) în Timişoara şi
4 compănii (13, 14, 17 şi 18) în Lugoj.

Lugojul era păzit şi de un escadron de ulani de Schwarzenberg şi un tun, afară de cele 4 compănii de grăniceri dela Caransebeş.

§ 10. Incercarea de ocupare a Bocşei.

Sasca şi Bocşa erau puternic întărite de gărzile revoluţionare, gata a angaja lupta cu imperialii. Din nou grănicerilor români le reveni sarcina a împrăştia acest cuib de rebeli. Maiorul Eisler îl şi trimise pe căpitanul Raxokrak cu compania 13 din Lugoj, să atace Bocşa şi să desarmeze pe rebeli. Ajuns aci, s'a gândit că ar putea fi atacat de gărzile din Oraviţa şi a ezitat să angajeze lupta. A stat pe loc şi a cerut ajutor, cu toate că un atac ar fi avut sorţi de izbândă, pentrucă şi populaţia românească din jurul Bocşei era potrivnică revoluţionarilor şi ar fi trecut dela început de partea grănicerilor. Zăbava i-a fost fatală. Dela Oraviţa au sosit la Bocşa vreo 800 de gardişti, sporind efectivul revoluţionarilor. Comandantul lor era maiorul Ludovic Asboth, mai târziu general, originar din Lugoj.

După multă ezitare, căpitanul Raxokrak s'a hotărît să atace Bocşa şi în dimineaţa zilei de 7 Noembrie, după o luptă de $^1/_2$ de oră, fu respins de forţele mult superioare ale revoluţionarilor, sporite în timpul ezitării.

Silit să se retragă din faţa Bocşei, a luat drumul spre Lugoj. In timpul marşului de retragere, în pădurea Ezerişului, l-a atacat un grup de 200 de gardişti. De data aceasta şi-a luat revanşa Raxokrak. A angajat lupta cu dârzenie, i-a alungat pe rebeli, care în fuga lor au lăsat pe teren 6 morţi, 8 răniţi şi 1 prizonier. Grănicerii nu au înregistrat altă pierdere decât 1 rănit.

§ 11. Ocuparea Lipovei.

Căderea Bocşei în mâinile revoluţionarilor ameninţa garnizoana Caransebeşului, să-i taie legătura cu Timişoara, cu valea Caraşului şi cu trupele voivodului Ştefan Suplikatz, aşezate în jurul Panciovei. Apoi, unirea acelora cu revoluţionarii din Lipova ar fi îngreunat şi contactul cu trupele imperiale din Ardeal. Pentru preîntâmpinarea acestor primejdii, consiliul de războiu din Timişoara şi generalul Appel, comandant al brigăzii de grăniceri

din Caransebeş, la propunerea maiorului Eisler, au hotărît ca acesta să întreprindă o expediţie pentru ocuparea Lipovei şi alungarea revoluţionarilor de acolo; iar pentru ocuparea Bocşei, generalul Appel să trimită trei companii din batalionul IV, iar consiliul de războiu din Timişoara, un escadron de ulani de Schwarzenberg.

Intre timp însă situaţia s'a schimbat.

Compăniile 17 şi 18 de grăniceri româno-bănăţeni au fost rechemate pe ziua de 8 Noembrie în cetatea Timişorii, iar Lugojul n'a mai primit în schimb, decât compania 19-a a aceluiaşi regiment. Maiorul Eisler a primit ordin să plece spre Bocşa, iar pentru ocuparea Lipovei să nu trimită, decât o singură companie de grăniceri, să avizeze glotaşii din Zam să coboare pe Mureş spre Lipova, să se unească cu grănicerii şi să dea lupta împreună, urmând ca şi din Timişoara să primească un ajutor de vreo 600 pedestraşi şi un escadron de călăreţi.

Noua dispoziţie a sosit prea târziu, în ziua de 10 Noembrie.

Căci în noaptea de 9/10 Noembrie, maiorul Eisler, sesizat de ştirea că revoluţionarii din Lipova sunt în drum spre Lugoj, a pornit întru întâmpinarea lor cu două compănii de grăniceri, cu un excadron de ulani şi un detaşament de glotaşi, ajungând până la Chizătău.

In Lugoj a rămas o companie de grăniceri, una de glotaşi, formată din Românii de aci, un detaşament de ulani şi altul de serezani, iar în 11 Noembrie au mai sosit dela Caransebeş încă trei compănii din batalionul IV, comandate de căpitanul Wallitzek.

Ulanii şi serezanii îndeplineau serviciul de patrulare, iar grănicerii formau avanposturile aşezate pe drumurile dela Bocşa, Recaş şi Făget.

Cu toate că între timp s'a dovedit falsă ştirea plecării revoluţionarilor din Lipova spre Lugoj şi deşi ordinul mai nou, din 9 Noembrie, sosit prea târziu în 10 Noembrie, cuprindea alt plan de luptă, altă repartizare a unităţilor, maiorul Eisler n'a mai dat îndărăt, ci şi-a continuat drumul cu avizul conform al autorităţilor sale superioare, atingând în ziua de 12 Noembrie, ora 10 a. m. colinele din Sudul Lipovei.

Forţele inamice comandate de maiorul Zurics, venit dela Arad, se compuneau dintr'un batalion de honvenzi (debreczeni és szentesi pirospántlikás) de 1000—1200 de oameni, un ploton

(50 de oameni) de cavalerie, patru tunuri și vreo 400 glotași, și ocupau Platoul. Sub comanda maiorului Eisler, au sosit la Lipova 350 grăniceri (2 companii), 117 ulani, 8 serezani și glotași, al căror număr s'a ridicat, prin sporiri în timpul marșului, la 3000 de oameni. Aceștia din urmă n'aveau nicio pregătire militară. Nu contau decât ca număr, pentru a produce efect moral asupra inamicului. Cât privește grănicerii, nici ei nu erau cu mult mai bine pregătiți; erau recruți de curând mobilizați.

Ca pregătire și dotare, forțele revoluționare se prezentau în condițiuni mai bune ca cele imperiale.

In ziua de 12 Noembrie, la orele 10,30 a. m. s'a început înaintarea asupra Lipovei, fiind sprijinită de linia de trăgători formată de grăniceri. Glotașii urmau să ocupe Platoul. Dar fără a fi instruiți și fără gradați, cu toată strădania comandantului lor, căpitanul Cernoievici, n'au putut face nicio ispravă și au luat-o la fugă, încurajând prin aceasta pe inamic. Acesta a pornit la atac, dar a fost respins de ulani. Contraatacul l-au dat grănicerii, având succes deplin. Revoluționarii au fost scoși din pozițiile lor și respinși până la drumul ce merge sub Dealul Crucii. In timpul luptei, s'a încercat să se dea grănicerilor o lovitură în flancul drept, dar a fost parată de caporalul grănicer Bărbuți cu un detașament de glotași. Revoluționarii n'au apucat să-și ocupe bine noua poziție și au și fost scoși și alungați până în oraș. Aci intrările erau barate și bine păzite. In timpul nopții, ambii beligeranți au încetat focul, retrăgându-se, rebelii în oraș, iar grănicerii pe Platou.

In zorii zilei de 13 Noembrie, inamicul, care în cursul nopții primise ajutoare dela Arad, vreo 400 de oameni, a atacat avanposturile grănicerilor și i-a respins până pe Platou, unde se găsea grosul trupei. De aci o companie de grăniceri, împreună cu cavaleria, sprijinite de focul artileriei, au început contraatacul. In cursul luptei, maiorul Eisler a primit știrea că maiorul Anthoine din regimentul Sivkovic vine dela Timișoara în ajutorul său cu 600 de oameni, între care și companiile 15 și 16 de grăniceri româno-bănățeni și 6 tunuri, și că este pe șoseaua Neudorf, aproape de Lipova. In speranța sosirii acestui ajutor, Eisler a aruncat în luptă și cealaltă companie de grăniceri, ajungând din nou până la intrarea în oraș. Aci a așteptat până ce i-au sosit în ajutor cele două companii de grănicerii, trimise înainte de

maiorul Anthoine sub comanda căpitanului Lennich. Cu ajutorul acestora, după o luptă de un ceas, grănicerii au intrat în Lipova la orele 4,30 p. m., aruncând peste Mureş ceata de revoluţionari. Deodată cu grănicerii, a intrat în oraş, însă pe altă parte, şi trupa maiorului Anthoine.

In luptele dela Lipova s'au distins, între alţii, căpitanul Puffer, locotenentul Smercsany, sublocotenentul Dragomir, oberserezanul Enache Ion, strajameşterul Iancu Vădrariu, fruntaşul George Andrei, tiraliorul Ianăş Vrăncuţa şi soldatul Pau Şuta, toţi din regimentul de grăniceri româno-bănăţean, cum şi căpitanul Cernoievici, din regimentul Leiningen, comandantul glotaşilor. Maiorilor Eisler şi Anthoine le-a adus laude consiliul de războiu din Timişoara prin ordinul de zi din 15 Noembrie 1848.

Imperialii au suferit următoarele pierderi: 9 morţi, 16 răniţi (după alţii 25) şi 2 dispăruţi.

După încetarea luptei, în Lipova n'au rămas decât două compănii de grăniceri, sub comanda căpitanului Puffer, ca trupă de ocupaţie. Restul trupei s'a retras. Detaşamentul maiorului Anthoine s'a înapoit la Timişoara, iar maiorul Eisler, cu detaşamentul de ulani, cu glotaşii şi un tun, s'a întors la Lugoj.

După sosirea glotaşilor la Lugoj, s'a procedat la reorganizarea lor. Impărţindu-i în 4 compănii de plăieşi, li s'au dat arme şi, puşi sub comanda ofiţerilor de grăniceri, au trecut în controalele regimentului 13.

§ 12. A doua încercare de ocupare a Bocşei.

Caransebeşul şi Lugojul, cu garnizoanele lor, trebuiau să supravegheze necontenit orice mişcare a revoluţionarilor din Bocşa, Reşiţa şi Sasca, care constituiau un permanent pericol pentru cele două oraşe.

In timpul expediţiei dela Lipova, garnizoana Caransebeşului a luat măsuri de prevenirea unui atac. Astfel, concentră, în 10 Noembrie, $1\frac{1}{2}$ companie de grăniceri din batalionul IV, 45 de grăniceri călare şi 750 de glotaşi, în satele Târnova, Soceni, Ezeriş, Furliug, Câlnic şi Brebul. Caransebeşul a rămas în paza unei jumătăţi de compănii, a 22 de serezani şi a câteva sute de glotaşi.

Gen. Appel, de acord cu lt. col. Gerlic, hotărî pe ziua de 15 Noembrie o expediţie de recunoaştere şi demonstraţie asupra

Bocşei, desemnând pentru aceasta trupele de pază ale celor două oraşe ameninţate.

In seara zilei de 14 Noembrie, în executarea planului, trupele se concentrară la Ezeriş şi Furliug, iar în dimineaţa zilei următoare începură înaintarea în patru coloane. Coloana I, comandată de căpitanul Schauer, prin Câlnic, coloana II, comandată de căpitanul Mihanovici, prin Ezeriş, coloana III, comandată de lt. Dancia, prin Furliug, iar coloana IV, sub comanda căpitanului Iosimovic, prin Rafna, se îndreptau spre Bocşa. Inaintarea nu a întâmpinat nicio rezistenţă. In apropierea Bocşei însă, gen. Appel primi o scrisoare dela maiorul Asboth, care conţinea probabil propuneri de capitulare. Inaintarea se făcea fără multă grijă. Când au ajuns însă trupele de expediţie în bătaia puştii, revoluţionarii i-au primit cu un foc foarte viu. Focul neaşteptat fu dovada că scrisoarea masca o cursă întinsă grănicerilor. Căci Bocşa era complet baricadată, bine păzită de o armată echipată şi instruită şi nu se gândea deloc la capitulare. Imperialii, dimpotrivă, afară de grăniceri, vreo 600, de serezani, vreo 22, şi de 5 tunuri, nu prezentau nicio importanţă ca forţă de luptă. Glotasii erau ca şi inexistenţi. Inarmaţi cu furci şi coase, nu erau buni de nimic. Mai mult încurcau trupele, decât să le ajute. Cu toate acestea, nu se mai putea da îndărăt, trebui să se treacă la atac. Lupta se angajă la ora 11½ înainte de masă şi dură până la ora 5 după masă, când gen. Appel ordonă retragerea, lăsând pe loc 2 morţi şi 6 răniţi.

Nereuşita expediţiei i-a încurajat pe revoluţionari şi consiliul de războiu din Timişoara avea temeri că va cădea şi Lugojul în mâinile lor. De aceea, ordonă căpitanului Puffer să se retragă dela Lipova şi să vină la Lugoj, spre a spori garnizoana. In locul lui, a fost trimis la Lipova maiorul Reibl dela Deva, cu grănicerii din regimentul 1 transilvan. Dar acesta însuşi era strâmtorat şi avea nevoie de ajutor, pe care îl ceruse maiorului Eisler.

Căderea Lugojului însă ar fi expus şi Caransebeşul, cu efecte dezastruoase pentru imperiali. Ocuparea acestui oraş ar fi atras după sine disolvarea glotaşilor din motivul lipsei de alimente şi îmbrăcăminte, pe care şi le procurau de acasă şi pe care, pierzând legătura cu casele lor, nu ar fi mai avut de unde le procura De altă parte, nu s'ar fi mai putut mobiliza pe un teritoriu ocupat nici batalionul V, care ar fi adus un spor de efectiv trupelor combatante. S'au luat atunci măsuri de apărare. Un mare

număr de glotaşi au fost trimişi la Gărâna şi Lindenfeld cu ordinul să ia contact cu grănicerii din Dălineşti, iar la Caransebeş, după înapoierea căpitanului Puffer dela Lipova, se stabiliră 4 compănii din batalionul IV. Restul de 2 compănii, împreună cu batalionul III şi escadronul de ulani, au rămas la Lugoj.

O nouă expediţie asupra Bocşei nu mai avea sorţi de izbândă. Trupa era şi insuficientă şi slab pregătită. Rolul grănicerilor se mărgini la operaţiuni defensive. Caransebeşul îşi aşeză avanposturile la Brebul, iar Lugojul la Furliug. Avanposturile, compuse din câte o companie de grăniceri, aveau misiunea, între altele, să împiedece jafurile şi prădăciunile, pe care le săvârşeau revoluţionarii în satele româneşti [1]). Din cauza fărădelegilor lor şi de teama ca ele să nu ia proporţii catastrofale, extinzându-se asupra întregului Banat, comandamentul militar a recunoscut necesitatea izolării complete a Bocşei, Reşiţei, Oraviţei şi a împrejurimilor stăpânite de revoluţionari.

Avanposturile nu se mărgineau însă la lupte de izolare şi de împiedecarea prădăciunilor. Ele întreprindeau dese incursiuni pe teritoriul ocupat de revoluţionari, spre a le captura avanposturile, muniţiunile şi chiar şi alimentele rechiziţionate.

Astfel, în ziua de 1 Decembrie, strajameşterul Ţunea a pătruns cu o patrulă în Câlnic, a împrăştiat avanpostul inamic, a capturat 2 soldaţi şi 1 furgon de muniţii. In ziua de 3 Decembrie, o companie de honvezi a încercat să reocupe Câlnicul, dar a fost respinsă. Locot. Boedin şi Dancia, cu o jumătate de companie şi mai mulţi glotaşi, au opus multă rezistenţă, lăsând pe teren 2 morţi. Pierderile inamicului au fost superioare. El a lăsat pe teren 20 de morţi şi 5 prizonieri.

Pentru actul lor de vitejie în lupta dela Câlnic, grănicerii au fost citaţi prin ordinul de zi al regimentului şi al comandamentului general, iar oberserezanul Răin, din compania Slatina, a fost decorat cu medalia de aur pentru vitejie. In aceeaşi zi, strajameşterul Ţunea, în fruntea unei patrule, a surprins în Valeapai un detaşament revoluţionar de rechiziţii. I-a luat 16 meţi cereale rechiziţionate şi 16 arme.

---

1) In 22 Noemvrie, revoluţionarii au atacat Brebul, dar fiind respinşi, au revenit în ziua de 24 şi au jefuit şi incendiat mai multe case, între care biserica şi şcoala, şi au împuşcat 7 locuitori. Asemenea, în 25 Noembrie s'au năpustit asupra Târnovei, jefuind şi incendiind 30 de case şi au ucis 8 locuitori

In 16 Decembrie, 9 grăniceri din compania 19-a au atacat avanpostul din fața Reșiței, l-au sprânjit și i-au luat vitele rechiziționate și le-au restituit proprietarilor.

§ 13. Schimbarea numelui regimentului.

Adunarea națională dela Blaj, în ședința II, din 4/16 Mai 1848, între altele, a formulat, la propunerea vicarului Șiuluțiu, și cererea ca Românii să se numească pe numele lor adevărat de Români, și nu Valahi (oláh și Walach), iar grănicerii regimentului 2 valaho-transilvan, convocați la Năsăud, în adunarea din 7 Septembrie, au cerut, „fiindcă cuvântul Walach dă ocaziune la unele observațiuni batjocuroase, Majestatea Sa să binevoiască a dispune ca regimentele românești să fie numite de aci încolo pe nemțește Romänen Regimenter“ [1]).

Comandantul general din Timișoara, spre a fi în nota revendicărilor românești și spre a fi pe placul Românilor din Banat, într'un ordin din 29 Noembrie 1848, se adresă regimentului din Caransebeș, intitulându-l „Regimentul confiniar româno-bănățean No. 13“ și nu „valaho-bănățean“ ca până aci. Comandantul părții sedentare a regimentului, bazat pe această nouă titulatură, semnă următorul ordin: „Către toate companiile, comandantul cordonului Dunării de jos și comandanților batalioanelor III și IV“.

„U. 9514, Ordinul Comandei de regiment, din 2 Decembrie 1848.

Având în vedere că înaltul comandament general, cu ordinul No. 110, din 29 Noembrie a. c., se adresează acestui regiment, intitulându-l „Regimentul confiniar româno-bănățean No. 13“, și că și denumirea regimentelor transilvane, în loc de valahe, s'a schimbat, după naționalitate, în regimente „românești“, cu începerea de azi, în conformitate cu ordinul citat mai sus al comandamentului general, în toate adresele și rapoartele, acest regiment se va numi: Regimentul confiniar româno-bănățean No. 13. ss. Lt. colonel Gerlic“.

Ordinul a fost comunicat și părții active a Regimentului, compus din primele două batalioane, care se găsea pe câmpul de luptă în Italia, cu următoarea adresă:

---

1) Georgie Barițiu: Părți alese din istoria Transilvaniei, II. pg. 121 și 206.

„U. 9514/pro 1848, Comanda regimentului confiniar româno-bănățean No. 13, partea sedentară, către On. Comandă de regiment ces. reg. confiniar româno-bănățean no. 13, partea activă, — spre plăcută luare la cunoștință și spre a se dispune în consecință. ss. Lt. colonel Gerlic".

La aceasta, partea activă, cu data de 19 Decemvrie 1848, din St. Dona, unde se găsea în cantonament, a trimis părții sedentare următorul răspuns:

„Dacă partea sedentară a regimentului nu a primit ordin categoric pentru a-și schimba numele de până acum, atunci a fost o măsură pripită, ca numai în baza titulaturii regimentului de „Banater Romanen", cuprinsă în ordinul No. 110, din 29 Noembrie a. c. a înaltului comandament general, să se introducă această ultimă denumire pe întreg regimentul, căci nu se putea să nu se știe, că corpurile de trupă numai cu învoirea preaînaltă își pot schimba numele. De altfel, modul în care ordinul privitor la această chestiune a fost comunicat superiorului, comanda părții active a regimentului, constitue o abatere dela starea de subordonare, deoarece fără înconjur i se cere părții active a regimentului, să ia o atare măsură; de aceea, conform regulelor de serviciu, el se vede silit să ceară înaltului comandament general din Banat o hotărîre definitivă asupra schimbării numelui regimentului, până la sosirea acesteia însă, regimentul nu-și poate schimba numele de până acum".

In aceeași zi, partea activă a regimentului se adresă comandamentului general din Banat, cerându-i o rezoluție categorică și definitivă asupra schimbării numelui regimentului. Iar cu data de 21 Decembrie 1848, partea activă a aceluiași regiment ceru încuviințarea mareșalului campestru gr. Radetzky, comandantul suprem al armatelor din Italia, să încuviințeze ca regimentul să-și schimbe numele în acela de „Româno-bănățean", cu observarea „că primirea acestui nume va produce cu certitudine o bună dispoziție în regiment" [1]).

Preaînalta învoire, de care făcea pendinte partea activă schimbarea numelui regimentului, nu a zăbovit mult timp. La 2 Februarie 1849, comandamentul general din Timișoara a trimis regimentului următorul ordin:

---

1) Cele trei adrese amintite ale regimentului p. a. sunt redactate de locotenentul Rotariu (Rottar), adjutantul regimentului.

„Majestatea Sa Impăratul, cu preaînalta hotărîre din 10 Ianuarie a. c., a binevoit să aprobe preagraţios schimbarea numelui regimentului confiniar valaho-bănăţean în acela de Regimentul confiniar româno-bănăţean No. 13".

„Aceasta se comunică regimentului, ca urmare la ordinul nostru din 29 Noembrie a. tr. P. 1786, spre ştire şi conformare. ss. Rukavina, tenente mareşal campestru, Timişoara, la 2 Februarie 1849".

§ 14. Lupta dela Arad.

Incă din luna Noembrie, consiliul de războiu din Timişoara, dându-şi seama de gravitatea situaţiei din Banat, a cerut ajutor trupelor din Transilvania. Acestea ar fi urmat să coboară pe Mureş, prin Lipova până la Arad, să împrăştie pe revoluţionari, iar cu trupele disponibile din Timişoara să se îndrepte împotriva Vârşeţului şi astfel să stabilească legătura cu trupele sârbeşti de sub comanda voivodului Suplikatz.

Trupele din Transilvania însă nu au fost în situaţia de a putea da ajutorul cerut. Mişcările revoluţionare din Zărand şi Nordul Ardealului ameninţau să le ia locul, punând stăpânire pe întreg teritoriul ce l'ar fi părăsit. Trupele din Banat rămaseră astfel fără ajutor şi trebui să se apere singure.

Consiliul de războiu din Timişoara reveni şi arătă comandamentului trupelor din Transilvania că, dacă Aradul va fi silit să capituleze trupele revoluţionare care îl înconjoară vor rămâne disponibile şi se vor îndrepta împotriva Ardealului, ameninţându-l în mod mult mai serios. Este, prin urmare, în interesul apărării Ardealului, ca cetatea Aradului să fie despresurată.

Comandantul trupelor din Transilvania, convins de seriozitatea situaţiei, se hotărî să dea ascultare cererii consiliului din Timişoara, şi în 9 Decemvrie trimise spre Arad o coloană de 1200 infanterişti, 160 călăreţi, o baterie şi 1200 glotaşi români, toţi sub comanda lt. colonelului Bergen, din regimentul de infanterie Bianchi. In ziua de 13 Decembrie, coloana a sosit în faţa Aradului, unindu-se cu trupele gen. Leiningen şi cu trupa de ajutor sosită dela Timişoara şi compusă din 1000 de oameni, între care se găseau şi compăniile 15 şi 16 de grăniceri români din Banat, 5 escadroane de cavalerie şi 5 tunuri.

Primul atac s'a dat împotriva Aradului Nou, în ziua de 14 Decembrie. El a fost reuşit şi nu s'a mai repetat. Revoluţionarii au fost respinşi peste Mureş, iar imperialii au intrat în cetate. După aprovizionarea cetăţii, trupele transilvane s'au retras prin Făget spre Ardeal, iar gen. Leiningen, împreună cu trupa de ajutor sosită din Banat, s'a înapoiat la Timişoara. Cele două compănii (15 şi 16) de grăniceri au rămas în cetate, spre a spori efectivul garnizoanei de apărare.

§ 15. Ocuparea Bocşei şi Reşiţei.

Concomitent cu atacarea Aradului, trebuia să se intreprindă o expediţie şi asupra Reşiţei şi Bocşei, cu trupele din Caransebeş şi Lugoj. Maiorul Eisler era autorul acestui plan, pe care consiliul de războiu din Timişoara l-a aprobat. Lt. col. Gerlic însă era potrivnic unui atac în stil mare. El preconiza numai o demonstraţie. Desacordul dintre cei doi ofiţeri superiori ai aceluiaşi regiment şi întârzierea căşunată de el a fost de natură să se scape momentul prielnic unui atac cu sorţi de izbândă rapidă. Consiliul de războiu din Timişoara tranşă diferendul prin ordinul categoric de a se merge la atac.

In ziua de 14 Decembrie, plecă din Lugoj un detaşament prin Herendeşti, Valeapai, Rafna şi Ezeriş spre Bocşa, iar dela Caransebeş, prin Brebul şi Soceni, spre Reşiţa. De altă parte, glotaşii mobilizaţi din Gărâna, Brebul Nou, Slatina, Goleţi, etc. au fost şi ei trimişi spre Reşiţa, pe drumul Văliugului. Comandantul lor era căpitanul Raxokrak.

Detaşamentul pornit din Caransebeş era format din compăniile 23, 24 şi 27. Comanda companiei 24 o avea căpitanul Traian Doda, iar detaşamentul era sub ordinele căpitanului Philipovici, ca cel mai vechi în grad.

Ajuns în faţa Reşiţei, căpitanul Philipovici nu ştia ce să facă, să atace, sau să se retragă. Văzând ezitarea comandantului şi fără să ştie de neînţelegerea dintre Gerlic şi Eisler, căpitanul Doda, care îi urma în vechime imediat lui Philipovici, a propus consfătuirea tuturor ofiţerilor, spre a se decide ce este de făcut. Ofiţerii hotărîră să se procedeze la atac, după ce în prealabil căpitanul Doda va încerca să-i determine pe revoluţionari să capituleze.

Lupta urma să se dea pe trei coloane: aripa stângă să treacă peste Târnova, centrul peste Ţerova, iar aripa dreaptă, sub comanda căpitanului Philipovici, să ocupe drumul Reşiţa-Câlnic, apărând astfel din spate contra Bocşei cele două coloane de atac.

Acoperite de ceaţa deasă, în 16 Decemvrie, cele două coloane s'au putut strecura neobservate de inamic până la locul de pornire la atac. Căpitanul Doda a început tratativele de capitulare şi revoluţionarii erau gata să cedeze, când deodată căpitanul Philipovici deschise focul, apoi îşi părăsi unitatea. Aceasta, fără să mai aştepte ordinele lui Doda, se retrase, lăsând descoperite cele două coloane. Revoluţionarii, fiind atacaţi în timpul tratativelor, le-au întrerupt îndată şi au răspuns cu o ploaie de focuri. Grănicerii erau complet desorientaţi. Când sosi Doda în mijlocul lor şi luă comanda, constată că nu mai poate face nimic, mai ales că fu rănit la piciorul drept şi s'a retras din luptă. Succesorul lui, locot. Zavisits, s'a convins şi el că, cu dispoziţii contradictorii, neînţelegeri şi comandanţi care îşi părăsesc unitatea, oricât de bună ar fi ea, nu se poate da o luptă decizivă şi ordonă retragerea spre Soceni.

Când a aflat de înfrângerea grănicerilor, Eisler a contramandat ordinul de atac general fixat pe 18 Decembrie şi a cerut îndrumări dela Timişoara. Lt. col. Gerlic, ţinând drumul trupelor în retragere, în Valeabou, le-a făcut o aspră mustrare, iar când unii subofiţeri i-au spus că nu au tunuri, în timp ce inamicul e bine înzestrat cu tunuri, le-a răspuns: „Duceţi-vă şi luaţi-vă tunuri dela inamic". La aceasta trupa s'a întors şi a luat din nou drumul spre Reşiţa.

Revoluţionarii încurajaţi de eşecul grănicerilor, au pornit ei la atac în 18 Decembrie. Cei din Bocşa, după o luptă de 1 ceas, au ocupat Furliugul, iar grănicerii, o companie, s'au retras spre Remetea. Cei din Reşiţa ocupară, fără rezistenţă, Socenii. Incendiară apoi satele Furliug, Ezeriş şi Soceni, împuşcară mai mulţi locuitori potrivnici revoluţiei, iar în spre seară s'au retras la Reşiţa şi Bocşa.

A doua zi, primind ajutoare dela Vârşeţ, revoluţionarii se hotărîră să atace şi Lugojul. Consiliul de războiu din Timişoara se decise atunci să pună capăt cu orice preţ terorismului inaugurat de revoluţionari în Banat. In acest scop, trimise la Lugoj 1 batalion de infanterie Sivkovic, mai mulţi ulani şi 13 tunuri.

Comandantul trupelor de operații fu ales în persoana colonelului Wernhard și în felul acesta s'a înlăturat și neajunsul rezultat din rivalitatea Eisler-Gerlic.

Cu noui trupe și cu un comandament unic, împreună cu trupele de grăniceri, se fixă ziua de 24 Decembrie pentru atac. Trupa fu împărțită în 5 coloane.

Coloana I, sub comanda căpitanului de cavalerie Dlonhovetzky, se compunea din 2 compănii de grăniceri, 2 compănii de plăieși, 2 escadroane de ulani și 5 tunuri și trebuia să treacă prin Herendești, Visac și Valeapai asupra Bocșei Române.

Coloana II, sub comanda maiorului Eisler, se compunea din 1 companie de grăniceri, 1 companie de plăieși, 1 batalion de infanterie, 2 tunuri, 10 serezani și 20 grăniceri călare și avea să ocupe Bocșa Germană, prin Furliug.

Coloana III, sub comanda locot. Zavisits, se compunea din 1 companie de grăniceri, 20 serezani și 15 grăniceri călare și avea să ocupe Câlnicul, trecând prin Brebul și Soceni.

Coloana IV, sub comanda căpitanului Raxokrak, cu 3 compănii de grăniceri, 10 serezani, 10 grăniceri călare și 3 tunuri trebuia să atace Reșița, pornind din Brebul peste Târnova.

Coloana V, sub comanda sublocot. Martinovsky, compusă din 200 glotași înarmați și 20 grăniceri călare, urmau să plece din Slatina, prin Gărâna, spre Reșița.

Ciocnirea s'a produs în dimineața zilei de 24 Decembrie, atât asupra Bocșei, cât și asupra Reșiței. Trei lovituri de tun, trase de revoluționari din tunurile de tuci ale Reșiței, au fost semnalul de începerea luptei. Ei dispuneau și de tunuri de mare calibru. Unul din ele purta numele „Baba", cu mult superior tuturor celorlalte. Acesta, după ocuparea Reșiței, a fost adus ca trofeu la Caransebeș. Lupta de artilerie era vie de ambele părți. Terenul accidentat și zăpada mare nu au favorizat înaintarea trupelor pedestre. Abia după masă a început să cedeze inamicul și seara a început retragerea spre Vârșeț, lăsând în mâinile imperialilor cele două orășele.

In timpul operațiunilor militare, glotașii satelor din jur, din răsbunare pentru fărădelegile săvârșite de revoluționari în satele lor, au dat foc Reșiței. Au căzut pradă flăcărilor 140 de case, biserica romano-catolică, câteva ateliere și magazii.

Dintre grăniceri s'au distins în luptă: căpitanul Puffer, sublt. Adamescu, oberserezanul Ion Răin, soldații Pavel Purec, Ion Balaci, Ianăș Goleț și caporalul Iancu Bârliba.

La începutul lunei Ianuarie 1849, colonelul Wernhard, împreună cu trupele de ajutor, s'a retras la Lugoj, iar grănicerii au rămas ca trupă de ocupație și anume: 1 companie la Reșița, 2 compănii la Câlnic, 5 compănii la Bocșa și 1 companie s'a retras la Lugoj.

Avanposturile trupei de ocupație au fost așezate dincolo de Bocșa, spre Gătaia, Doclin, Dognecea și Crașova, stabilind și legătura cu glotașii dela Gura Golâmbului și Steierdorf.

§ 16. Ocuparea Vârșețului și a Bisericii Albe.

Forțele revoluționare, care ocupau Vârșețul, la începutul lunei Ianuarie 1849, se urcau la cifra de 8000 de oameni și 18 tunuri, iar Biserica Albă era ocupată de 1000 de oameni și 7 tunuri. Intre trupele de ocupație ale celor două orașe și trupele imperiale nu erau decât ciocniri locale, între patrule și avanposturi, fiecare menținându-și pozițiile inițiale.

In a doua jumătate a lunei Ianuarie, gen. Theodorovic se hotărî să întreprindă o expediție, dela Panciova asupra Vârșețului. Atacul urma să se producă din ziua de 20 Ianuarie, cu sprijinul trupelor din Lugoj. Pentru aceasta, încă din ziua de 13 Ianuarie a trimis o comunicare colonelului Wernhard, la Lugoj, arătându-i intențiunile sale și-i ceru să întreprindă un marș demonstrativ asupra Vârșețului, ca astfel inamicul să-și împartă în două forțele de care dispune. Comunicarea a sosit prea târziu, abia în 18 Ianuarie, când s'au și luat dispoziții de executarea marșului demonstrativ. Plecarea din Lugoj a fost în ziua de 19 Ianuarie, sub comanda maiorului Eisler, cu 6 compănii de pedestrași, 1/2 escadron de călăreți și 6 tunuri. In drum, la Jamul Mare, Eisler primi știrea că gen. Theodorivic s'a ciocnit cu revoluționarii la Zichidorf, că a intrat în Vârșeț și Biserica Albă și că revoluționarii sunt în retragere spre Becicherecul Mare. Eisler desarmă Jamul Mare și Cudrițul, apoi se retrase la Lugoj. După sosirea lui la Lugoj, batalionul Sivkovic și ulanii s'au retras în cetatea Timișoarei, iar glotașii au fost lăsați la vatră.

§ 17. Aşezarea grănicerilor la începutul anului 1849.

Regimentul 13 de grănicerii româno-bănăţeni avea, la începutul anului 1849, 5 batalioane pe picior de războiu, cu următoarea repartiţie:

1. Primele două batalioane (compăniile 1—12) erau pe câmpul de luptă în Italia.
2. Două compănii (15 şi 16) făceau parte din garnizoana de apărare a cetăţii Aradului.
3. Şase compănii (17, 18, 25, 26, 27 şi 28) se găseau în cetatea Timişoarei.
4. Patru compănii (22, 23, 29 şi 30) apărau Caransebeşul şi împrejurimile lui.
5. Patru compănii (13, 14, 19 şi 21), împreună cu detaşamentul de plăieşi, erau afectate apărării Lugojului.
6. O companie (24), sub comanda locot. Zanon, ocupa Sasca şi trecătoarele Almăjului.
7. O companie (20), sub comanda căpitanului Mihanovic, ocupa Oraviţa, Reşiţa şi Bocşa.
8. Escadronul de serezani era împărţit: o parte la Timişoara, o parte la Lugoj şi o parte la Caransebeş.

II. Mişcările din Ardeal

§ 1. Operaţiunile căpitanilor Cernoievici şi Miculescu.

Odată cu ocuparea Vârşeţului şi a Bisericii Albe, Banatul a fost eliberat vremelnic de trupele revoluţionare. Imperialii de aci trebuiră să restabilească legătura cu trupele transilvane, în vederea unei acţiuni unitare de curăţire a Transilvaniei, bântuită de revoluţie. Trupele revoluţionare prinseseră teren pretutindeni. In judeţul Hunedoara nu se mai găseau decât vreo 60 de grăniceri din regimentul 1 transilvan, sub comanda căpitanului Runcan. Zărandul era complet ocupat de revoluţionari şi ţinut sub teroarea jafurilor şi asasinatelor. Din Hălmagiu şi Baia Criş un detaşament de 3000 de oameni ameninţa să treacă Mureşul şi să pătrundă în valea Haţegului. Un altul, de vreo 2000 de oameni, sub comanda lui Lupu Kemény, cobora pe Mureş, în timp ce o altă coloană, de vreo 4000 de oameni, era în drum dela Arad spre Zam.

In această situație, maiorul Eisler, care staționa în Lugoj, se văzu îndemnat să ia măsuri de apărare pentru cazul unui atac iminent. Pentru aceasta, a trimis spre Deva pe căpitanul Cernoievici cu un detașament, compus dintr'o companie de grăniceri românobănățeni, — compania 21 comandată de căpitanul Miculescu, — 1 detașament de plăieși din jurul Lugojului, 21 serezani, 10 grăniceri călare și 2 tunuri, în total 400 de oameni, cu misiunea de a împrăștia pe revoluționari.

Coloana s'a pus în mișcarea în ziua de 27 Ianuarie 1849 și în marș forțat, după două zile, a sosit la Deva, unde l-a găsit pe căpitanul Runcan cu grănicerii transilvani și pe prefectul Nicolae Solomon cu lăncerii români.

Din lăncerii lui Solomon, Cernoievici formă un batalion. Fără însă mijloacele necesare de luptă, el nu prezenta o forță. Trimis totuși peste Mureș, acest batalion luă contact cu Gligorescu și cu Avram Iancu și ocupă trecătoarele dela Vața de sus, Ilia și Dealu Mare, împiedecând astfel ieșirea revoluționarilor din Zărand spre Mureș.

Pe Românii din Ilia, vreo 500, îi trimise să sape șanțuri în drum, între Zam și Vața, și să-l bareze cu copaci trântiți.

Prefectului P. Dobra i-a dat misiunea de observator, între Acmar și Gioagiu de jos, urmând să țină sub supraveghere drumurile din valea Mureșului spre Zlatna și în munți. Prefectul Buteanu primi ordinul să vegheze spre Hălmagiu și să ocupe Dealul Mare. In Hațeg, Hunedoara și Ilia, Cernoievici înființă depozite de alimente, iar în Deva un spital pentru răniți și bolnavi.

Toate aceste măsuri, luate de Cernoievici, nu-i puteau aduce vreun folos. Deva nu o putea menține, fiind amenințată din două părți.

In adevăr, abia luase măsurile de apărare și în 3 Februarie primi știrea că Lupu Kemény, venind dela salinele Sibiului, e în drum spre Deva cu 2 batalioane, 2 escadroane și 6 tunuri. In același timp, află că dela Arad se apropie spre Deva alte două coloane, compuse din 10 batalioane, 10 escadroane și 28 tunuri.

Era clar, că nu poate să-și mențină poziția și nu-i rămase decât să se retragă. In Deva îl lăsă pe căpitanul Runcan, cu 40 de grăniceri din regimentul 1 transilvan și 4 tunuri, iar el se retrase spre Hunedoara, apoi spre Hațeg. Retragerea, după planul lui, trebuia să fie vremelnică. La momentul oportun s'ar fi întors

la Deva sau, în cazul cel mai rău, era hotărît să ocupe trecătoarea Porților de Fier, pe care să o apere până la ultima picătură de sânge. De altfel, pentru apărarea ei, și Caransebeșul trimise o companie (23).

In ziua de 4 Februarie, Lupu Kemény a intrat în Deva cu 1 batalion infanterie, 1 escadron cavalerie și 2 tunuri, fără să se atingă de cetate. Restul trupei l-a lăsat la podul dela Simeria.

Cernoievici aflând de aceasta, de acord cu Nicolae Solomon, hotărî un atac cu lăncerii asupra Devei. Aceștia, în miezul nopții de 5/6 Februarie, apărați de întunerec, au pătruns din trei părți în Deva, dar fără prevederea necesară unei asemenea incursiuni. Lăncerii, prin răcnete cumplite și prin incedierea unor șuri, au trezit din somn pe revoluționari, înainte de a fi pus stăpânire pe oraș și înainte de a-i fi imobilizat prin luarea armelor. Lupta a fost angajată de îndată de revoluționarii treziți din somn și o ploaie de foc acoperi pe lănceri. Pierderile Românilor au fost enorme de pe urma acestei nereușite incursiuni. Au rămas pe câmpul de luptă 108 morți, iar Solomon, cu restul efectivului, s'a retras în munți.

Cauza acestei înfrângeri nu a fost lipsa de vitejie și entuziasm al lăncerilor, ci lipsa de pregătire militară a lor și lipsa de armament, la care s'a adăugat și lipsa de cadre, cum și lipsa unui sprijin efectiv din partea lui Cernoievici și Runcan. Acesta din urmă nici nu știa de planul lui Cernoievici și al lui Solomon.

In timpul acesta, gen. Bem suferi o înfrângere la salinele Sibiului și fu silit să se retragă, iar în 8 Februarie a intrat în Deva. Trupele imperiale transilvane l-au urmărit până la podul dela Simeria, dar nu au putut trece podul, decât abia a doua zi, după o luptă destul de înverșunată.

Lupta dela Simeria l-a atras și pe căpitanul Cernoievici, care staționa cu trupele sale în Hațeg. Voia să-i atace pe revoluționari din spate și se îndreptă spre Simeria. A ajuns însă prea târziu. Lupta era pe sfârșite și nu a apucat să tragă decât câteva lovituri de tun în trenul inamic, să producă o învălmășeală și să împrăștie vitele furate de revoluționari.

A doua zi, în timpul retragerii spre Hunedoara, Cernoievici primi știrea dela căpitanul Runcan, că cei 40 de grăniceri din reg. 1 transilvan, au dezertat din cetatea Deva. Așa fiind, se îndreptă spre Deva, unde se angajă în luptă cu revoluționarii, prinse o parte din dezertori, pe capii dezerțiunii îi împușcă, iar

în cetate concentră un detaşament de 150 de oameni sub comanda locot. Toma. Cernoievici se retrase apoi în pădurile din jurul Devei.

Dela Deva gen. Bem a plecat în urmărirea trupelor transilvane, lăsând în oraş un efectiv redus. In dimineaţa zilei de 12 Februarie, căpitanul Cernoievici a pătruns fără rezistenţă în oraş, a capturat vreo 500 de revoluţionari, pe care i-a trimis la Timişoara şi a eliberat 100 de grăniceri captivi, pe care îi trimise la regiment, la Caransebeş. A continuat apoi operaţiunile de curăţirea terenului şi cu ajutorul lui Avram Iancu, ocupă trecătorile din Zarand.

In cursul operaţiunilor de curăţire, locot. Toma, cu 70 de grăniceri şi 40 de serezani, s'a ciocnit la Orăştie cu revoluţionarii, i-a împrăştiat, luându-le şi 120 de prizonieri. In drum însă spre Deva, serezanii care îi escortau au fost atacaţi şi după ce au pierdut 3 morţi s'au retras spre Deva, lăsând liberi pe captivi. Căpit. Cernoievici află de cele întâmplate serezanilor de escortă şi porni cu 600 de oameni şi 2 tunuri spre locul agresiunei. Când a ajuns la Orăştie, nu a mai găsit decât vreo 30 de revoluţionari, ascunşi în casele oamenilor, i-a luat în captivitate şi s'a înapoiat cu ei la Deva.

§. 2. Operaţiunile din Nordul Banatului.

Concentrarea numeroaselor forţe revoluţionare spre Sud-Vestul Ardealului au determinat trupele din Banat să ia întinse măsuri de apărare în Nordul provinciei.

Maiorul Eisler, în acest scop, formă o a doua coloană pentru operaţiunile din Ardeal. Ea se compunea dintr'o companie de grăniceri şi un detaşament de plăieşi. In 3 Februarie, coloana a fost trimisă peste Făget, Coşava şi Coşaviţa, cu misiunea să urmărească mişcările revoluţionare îndreptate împotriva Dobrei şi Zamului.

Concomitent cu măsurile luate de Eisler, gen. Gläser, având sub comanda sa trupele gen. Mengen şi Theodorovici, a primit ordinul să plece spre Arad şi de aci pe Mureş, să între în Ardeal.

In aceste condiţiuni, Lugojul era în siguranţă. Maiorul Eisler nu avea să se preocupe prea mult de soarta lui. Ii lăsă $1/2$ de companie de grăniceri şi $1/2$ de plăieşi, pentru menţinerea ordinei, iar el, cu restul garnizoanei, a plecat să urmărească mişcă-

rile de pe valea Mureşului. La Făget luă comanda trupelor din jur, compuse din $2^1/_2$ compănii de grăniceri, $2^1/_2$ de detaşamente de plăieşi, 1 detaşament de serezani şi grăniceri călare. Cu această trupă întreprindea dese expediţiuni asupra văii Mureşului.

Corpul gen. Gläser a intrat fără rezistenţă, în 7 Februarie, în Aradul Nou, iar în 8 Februarie a atacat cu succes Aradul Vechi, capturând mai multe tunuri dela inamic. Cu această ocazie au putut intra în cetate şi compăniile 17 şi 18 de grăniceri româno-bănăţeni, care au rămas în cetate până la capitularea ei.

Gerul mare a împiedecat operaţiunile militare. Totuşi, maiorul Eisler a reuşit să impună ca plutele de pe Mureş sau să treacă de partea stângă a râului, în posesiunea imperialilor, sau să fie distruse, încât revoluţionarii să nu se poată aproviziona, iar drumurile de pe malul drept le-a distrus, împiedecând circulaţia inamicului.

La începutul lunei Februarie, s'a reîntors din Italia colonelul Chavanne, comandantul părţii active a regimentului, şi a luat comanda părţii sedentare. Lt. colonelul Gerlic fu detaşat la Porţile de Fier, ca să apere trecătoarea cu 3 compănii şi 4 tunuri.

Dar situaţia trupelor transilvane s'a înrăutăţit, iar din Banat nu li se putea da niciun ajutor. O bună parte a bănăţenilor era concentrată în jurul Aradului, iar corpul sârbesc a refuzat să părăsească Banatul.

In faţa primejdiei iminente, consiliul de războiu din Timişoara hotărî înfiinţarea unui corp de apărare a Banatului, sub comanda gen. Leiningen. In acest corp au intrat: 1) grupul maiorului Eisler, de 3 compănii de grăniceri româno bănăţeni (13, 14 şi 19), 3 detaşamente de plăieşi, 24 serezani şi 4 tunuri; 2) grupul căpitanului Cernoievici, cu o companie de grăniceri româno-bănăţeni (21), 1 detaşament de plăieşi, 2 tunuri şi 21 de serezani; 3) grupul lt. col. Gerlic cu 3 compănii de grăniceri româno-bănăţeni (22, 23 şi 30) şi 4 tunuri; 4) 1 batalion de infanterie Sivkovici; 5) 1 batalion de infanterie Zanini; 6) 1 divizion de ulani; 7) $^1/_2$ escadron de serezani româno-bănăţeni; 8) 1 baterie şi 3 tunuri rachete.

Cu formarea acestui corp, compania 29 a fost trimisă dela Caransebeş la Lugoj, iar în locul ei a venit la Caransebeş compania 24 din Almăj. Din Grupul Eisler, o companie de grăniceri a fost trimisă la Deva, cu un detaşament de plăieşi şi 24 serezani. Celelalte compănii de grăniceri au ocupat valea Mureşului,

fără însă a fi reuşit să stabilească legătura cu Avram Iancu, deşi s'a încercat acest lucru. Cartierul general s'a stabilit la Făget.

Măsurile luate în Banat s'au dovedit însă tardive şi fără efect. Situaţia trupelor transilvane s'a înrăutăţit enorm.

In adevăr, după intrarea Gen. Bem în Ardeal, Gen. Puchner şi prinţul Windischgrätz au stabilit un plan de încercuire a revoluţionarilor. Trupele transilvane trebuia să-l urmărească pe gen. Bem şi oastea lui, pe Mureş în jos, iar prinţul să-i trimită în faţă un corp puternic. Astfel, prins între două focuri, Bem să fie silit sau să capituleze sau să fie nimicit. Corpul transilvan, obosit şi flămând, şi-a îndeplinit totuşi misiunea. A stat mereu în coasta revoluţionarilor, aşteptând ca aceştia să fie izbiţi din faţă, de corpul de trupă promis de Windischgrätz. In loc de aceasta, Bem a primit ajutorare, iar trupele prinţului nu au sosit, încât numai datorită eroismului trupelor şi priceperii conducătorilor, corpul transilvan a scăpat de nimicirea totală.

Prinţul Windischgrätz, e drept, a dat ordin generalilor Gläser şi Theodorovic să plece în ajutorul trupelor transilvane şi să-l lovească din faţă pe generalul Bem. Trupele acestor generali erau compuse în bună parte din Sârbi şi Croaţi, şi astfel au refuzat să părăsească teritoriul locuit de conaţionalii lor şi să-l lase la discreţia aristocraţiei ungare, cu care prinţul era în cele mai bune relaţiuni. De sigur el însuşi, prin măsurile luate, ordinele trimise în limba ungară şi dispreţul pe care-l arăta pentru Croaţi, a trezit bănuiala acestora şi împreună cu Sârbii, au refuzat să se mişte din jurul Seghedinului.

Ajutorul refuzat de corpul sârbesc, nu a putut fi suplinit de corpul bănăţean, cu mult mai redus. Consecinţele au fost dezastruoase pentru trupele ardelene.

§ 3. Lupta dela Valea Mare.

Corpul bănăţean n'a fost angajat dela început în lupte hotărîtoare. Activitatea lui s'a limitat la ciocniri locale şi operaţiuni defensive.

Astfel, în 4 Martie inamicul a tras câteva focuri de tun în Valea Mare, ocupată de grănicerii româno-bănăţeni. Aceştia, sub comanda locotenentului Smerczyany, au răspuns tot cu lovituri de tun, reducând la tăcere pe inamic. A doua zi, agresiunea s'a repetat şi inamicul a trecut peste Mureş cu două batalioane de

infanterie și un escadron de cavalerie, îndreptându-se spre Valea Mare. Maiorul Eisler, care staționa în Valea Mare, ceru ajutor dela Căpâlnaş şi, deschizând apoi focul de artilerie asupra revoluționarilor, a reuşit să-i alunge dincolo de Mureș, unde erau mari mişcări de trupe.

§ 4. Deplasări de trupe la frontiera Banatului.

In 8 Martie, compania 19 a trecut dela Dobra la Valea Mare, compania 29 dela Lugoj la Făget, compania 22 dela Porțile de Fier la Lugoj, iar ½ din compania 13 a coloanei căpitanului Cernoievici fu trimisă dela Deva la Zam.

A doua zi, compăniile 25 şi 26 au sosit dela Timişoara la Caransebeş, spre a spori efectivul garnizoanei de apărare.

Grosul corpului bănățean a trecut, în 9 Martie, dela Făget la Căpâlnaş, iar maiorului Eisler i-s'a trimis la Valea Mare un divizion de infanterie Zanini şi la Căprioara un divizion de infanterie Sivkovic, ca astfel să poată împiedeca trecerea inamicului prin Zam spre Ardeal.

Inrăutățindu-se însă situația trupelor ardelene, cartierul general al corpului bănățean s'a retras la Făget, iar ½ din compania 13 grăniceri româno-bănățeni s'a înapoiat dela Zam la Deva, spre a ocupa şi apăra cetatea, apărată numai de câţiva oameni sub comanda locot. Toma.

Căpitanul Cernoievici părăsi Deva şi, în fruntea unei coloane compusă din 1½ compănii de grăniceri româno-bănățeni (comp. 21 şi ½ din compania 13), ½ companie plăieşi din jurul Lugojului şi un divizion de glotaşi comandați de prefectul Axente Sever, se îndreptă spre Baia de Criş, cu scopul de a intra în legătură cu Avram Iancu şi în felul acesta, cu puteri unite, să împiedece înaintarea generalului Bem şi intrarea revoluționarilor în Zărand.

Evacuarea Ardealului însă, şi marşul gen. Bem spre apus, îl sili pe colonelul August, comandantul cetății Alba Iulia, să cheme în cetate, pentru completare şi întărirea garnizoanei, şi coloana Cernoievici. Acesta îşi schimbă planul şi prin Abrud a intrat în Alba Iulia.

In timpul acesta, maiorul Eisler fu avansat locotenent colonel şi în această calitate trecu comandant la regimentul I de grăniceri romăno-transilvani. In locul lui, veni la comanda com-

pănilor de grăniceri româno-bănăţeni, a detaşamentului de plăieşi şi a escadronului de serezani, care făceau parte din corpul bănăţean, maiorul Weymann, de curând sosit de pe câmpul de luptă, din Italia.

§. 5. Intrarea în Banat a generalului Iosif Bem[1]).

7 Aprilie 1849

La începutul lunei Aprilie 1849, o parte din trupele revoluţionare ungare, compusă din 5000 de honvezi, 2 escadroane de cavalerie şi 10 tunuri, se îndreptă din Ardeal, sub conducerea generalului Iosif Bem, spre Porţile de Fier, ca să între pe aci în Banat, în timp ce cealaltă parte sub comanda gen. Banfy, cu acelaşi scop, porni pe valea Mureşului spre Făget. Două compănii (23-a şi 25-a) de grăniceri româno-bănăţeni şi 4 tunuri, având comandant pe căpitanul Butschek cu misiunea de-a apăra această trecătoare dintre Ardeal şi Banat, nu putură opune o rezistenţă serioasă forţelor superioare ale inamicului şi, în ziua de 7 Aprilie, fură scoase din poziţii şi obligate să se retragă spre Caransebeş. In drum întâlniră la Bucova compania 24-a, comandată de locotenentul Zanon, trimisă în ajutorul lor şi unindu-se şi-au continuat retragerea. Trupele imperiale, ce staţionau în Lugoj, porniră în ziua de 8 Aprilie, sub comanda generalului conte Leiningen, spre Caransebeş, pentru ca, pe defileul dela Voislova, să atace armata revoluţionară şi s'o scoată din Banat. Abia sosită însă la Sacul, primi ordin contrar dela Timişoara şi, întrerupându-şi drumul, se reîntoarse. Compania 14-a de grăniceri româno-bănăţeni, pornind din Făget, spre a veni în ajutorul celor dela Porţile de Fier, şi-a continuat drumul prin Luncani şi Rusca-Montană până la Voislova. Inamicul a înaintat, după lupta dela Porţile de Fier, până la Băuţar şi aci şi-a aşezat avanposturile. Grănicerii, în total 4 compănii, îşi aşezară avanposturile pe linia Rusca-Montană—Voislova—Vama Marga—Marga şi Mărul, grosul armatei în Voislova, iar rezerva, sub comanda lt.-colonelului Eisler, în Ohaba.

Populaţia civilă de pe valea Bistrei a fost dela început ostilă revoluţionarilor. Aceştia, întâmpinând greutăţi, în timpul rechiziţionării vitelor, din partea locuitorilor din Marga, care le-au închis drumul, s'au hotărît să se răzbune asupra întregei comune, păzită numai de un ploton, comandat de sublocotenentul Nicolae Cena.

1) Relaţion: sublocot. Nicolae Cena, sublocot. Nicolae Zarva, şi Adam Krapfl, op. cit.

In acest scop, în ziua de 12 Aprilie, ora 3 p. m., trei compănii de revoluţionari au pornit la asalt din Băuţar asupra comunei Marga şi au incendiat câteva case. Sublocotenentul Nicolae Cena cu plotonul său a trecut la contraatac fără zăbavă şi cu atâta îndârjire, încât inamicul nu şi-a putut desăvârşi tentativa de furtişaguri, protejată de flăcările caselor incendiate. Plotonul Cena, deşi copleşit de forţele superioare inamice, a rezistat eroic timp de un ceas şi jumătate, până când i-a venit în ajutor sublocotenentul Nicolae Zarvă, cu plotonul său, din compania 24-a. Acesta, venind din Voislova, şi-a aşezat plotonul pe colina din marginea satului, a deschis un foc viu asupra inamicului, în timp ce lăsând apoi plotonul sub comanda caporalului Negrei, el cu 12 soldaţi şi un tambur a simulat un asalt asupra inamicului. Focul de infanterie al plotonului Zarvă, rezistenţa lui Cena, strigătul de „ura!“ şi bătaia tobei a celor ce simulau asaltul, au speriat pe inamic şi l-au pus pe fugă. După retragerea lui, cele două plotoane au procedat, cu ajutorul populaţiei, la localizarea incendiului. Au ars în total 27 case ţărăneşti şi locuinţa erarială pentru ofiţeri, salvându-se restul de 81 de case. In timpul luptei a căzut grănicerul David Draghici din Voislova[1]).

1) Istoriografia ungară prezintă astfel aceste lupte:

„Bem a pornit la drum — din Ardeal spre Banat — cu două brigăzi, dintre care pe una, sub comanda colonelului Banfy, a îndrumat-o pe valea Mureşului spre Făget, iar el cu cealaltă (1200 oameni şi 12 tunuri) a înaintat prin Haţeg spre trecătoarea Porţilor de Fier, atât de des amintită în istoria Severinului. Trecătoarea o deţineau două batalioane de grăniceri cu 12 tunuri. In ziua de 15 Aprilie, Bem îi atacă pe Austriaci în această poziţie şi după o luptă de câteva ore îi respinse, iar ei, lăsând pe teren 4 tunuri, numeroşi morţi, răniţi şi prizionieri au fugit la Voislova. Austriacii, sub comanda locot. colonelului Eisler, au încercat din nou să reziste, dar Bem, în ziua de 16 Aprilie ora două d. m., i-a atacat şi în această poziţie şi după o luptă înverşunată de câteva ore, în care s'au distins, tinerii Săcui de curând recrutaţi, îi pune pe fugă şi-i urmăreşte până la Obreja. Inamicul a pierdut vreo 50 morţi şi un tun“. Pesty Frigyes: A Szörényi Bánság és Szörény vármegye története, vol. I pg. 223.

„Ieşirăm din Ardeal şi încă cu noroc, căci şi primul pas e victorie. Dincoace de Porţile de Fier, la comuna grănicerească Voislova, ne-a aşteptat inamicul. L-am atacat, l-am bătut. Batalionul 78 de Săcui a fost în foc. Inamicul, de 2000 de oameni, după vreo două ore de luptă, a luat-o la fugă cu atâta disperare, că nici nu s'a oprit până la Caransebeş. Nu cunoaştem numărul inamicilor căzuţi. Am văzut vreo 20 de morţi împuşcaţi şi vreo 50 înecaţi în apă. Le-au rămas la noi şi 2 tunuri“. Lakatos Otto: Arad története, vol. I pg. 188, citând notele din 17 Aprilie 1849 ale poetului Alexandru Petöfy.

După intrarea sa în Banat, gen. Bem s'a adresat grănicerilor prin următorul manifest, pe care îl reproducem întocmai:

Grănicerilor!

„Nu este de lipsă, ca să vă spun, cum v'au înşelatu pre voi Imperatul Austrii prin năimiţii săi, şi cum vau descris voă pre Magiari ca vrăşmaşi ai voştri, aceasta acuma nu mai este de lipsă să visă arate, că singuri voi aţi conoscuto.

Naţiunea magiară ş'au reluat libertatea sa îndărăptu, şi oau revărsatu aceasta nu numai preste Magiari săi fraţi, ci şi preste toţi căţi lăcuescu într' acestă ţeră.

Imperatul s'au măniatu pentru că cee ce ellu neau fost detrasu, noi ne amu reluatu, şi în mănia acesta au întratu asupra nostră şi armada sa şi pre voi, cari aţi crezut cuvintelor lui.

Nănorociţilor! Socotiţi mărimea pecatului vostru, care l'aţi făcutu asupra făcătorilor vostri, de bine, asupra conpatrioţilor vostri, ba tocmai asupra fraţilor vostri, — că toţi oameni săntem fraţi.

Mare au fostu primejdia care amerunţa Naţiunea magiară, însă Naţiunea magiară aşa este întocmită, cătu: cu cătu săntu mai mari îngrijirile, cu atăta ei este mai mare potearea si cutezarea; şi aşa s'au întâmplat, cătu până la deplina învingere, numai un pasu are de a face.

Am reprodus în traducere, după originalele în limba ungară, descrierea luptelor. Ea este mai mult produsul unei fantezii decât al adevărului.

Din actele regimentului confiniar româno-bănăţean No. 13, rezultă:

1. Trecătoarea era apărată de două companii (cca. 400 de oameni), şi nu două batalioane de grăniceri (cca. 2400 de oameni).

Regimentul nici nu avea mobilizat decât în total patru batalioane. Dintre acestea, două luptau în Italia, iar restul, împrăştiat în cetăţile Alba Iulia, Arad, Timişoara, apoi în diferitele părţi ale Banatului. Forţele revoluţionare erau mult superioare efectivului de 1200 de oameni, cum o susţine Pesty. O brigadă, chiar de revoluţionari, nu putea avea un efectiv de numai 1200 de oameni. La Porţile de Fier, prin urmare, o forţă cu mult superioară, o brigadă, ataca o forţă inferioară, 2 companii de grăniceri şi aceştia dintre cei mai în vârstă şi dintre cei mai tineri.

2. La trecătoarea Porţilor de Fier nu au fost lupte propriu zise. Au fost ciocniri numai, căci grănicerii s'au retras. In astfel de împrejurări, nici nu aveau cum să lase pe teren „numeroşi morţi, răniţi şi prizonieri", iar în lupta dela Marga-Voislova, nu a rămas pe teren decât un singur om, grănicerul David Drăghici. Cât despre înnecaţi, vreo 50, câţi a văzut Petőfi, e destul să spunem că nu aveau unde se înneca, deoarece nu s'au dat lupte pe apă, nefiind aci nici mare nici măcar vreun râu mai mare.

Grănicerilor! In pasul acesta de pre urmă: au sănteţi cu noi? au contra noastră?

De ţineţi cu noi (că aceasta v'ar folosi voă) veţi face spre plăcere lui Dumnezeu, carele aşa precum noi, ca pre nisce păcătoşi pocăiţi, vă va erta.

Iară de veţi sta contra nostră, să sciţi că eu demăndu şi comăndu armata acee bravă, care au bătutu şi alungatu dein ţeră atâtu armata austriacă, cătuşi pre cee adunită russo împerătească.

Alegeţivă dară: de lucraţi contra noastră vă asceaptă pedeapsă, morte, şi pustiire, — iară de lucraţi cu noi, vă asceaptă ertare, viaţă, şi libertate".

14/2 April 1849.

Dela supremul comandantu al armatei ungare în Transilvania.

I. BEM

feldmarşal locutenente"

Revoluţionarilor nu le-au folosit nici amăgirile şi nici ameninţările adresate grănicerilor. Aceştia au rămas fideli împăratului. Trupa şi-a făcut datoria în luptă, iar populaţia civilă s'a refugiat în păduri.

In ziua de 16 Aprilie, ora 1 p. m., inamicul a pornit din nou la atac. De astă dată atacă posturile dintre Vama Marga şi Voislova. Fără nici un ajutor, cele patru compănii de grăniceri, ne mai putând rezista forţelor mult superioare, sau retras, prin Caransebeş, până la Armeniş. Revoluţionarii întrară în Caransebeş în ziua de 17 Aprilie, iar avanposturile le-au aşezat între Cârpa şi Petroşniţa.

Cele patru compănii, cărora li s'a ataşat şi compania 30-a, care făcea serviciul de garnizoană în Caransebeş, au ocupat cheia Armenişului şi a Teregovei, iar avanposturile le-au aşezat pe linia Sadova-Nouă, Sadova-Veche şi Slatina, unindu-se peste câteva zile cu armata ardeleană de sub comanda gen. Malkovsky, care venise prin Muntenia şi îşi fixase cartierul general în Mehadia.

In ziua de 18 Aprilie, Bem a plecat spre Lugoj, lăsând o parte din trupele sale în Caransebeş. La Lugoj s'a unit cu armata lui Banfy care venia din spre Dobra.

§ 6. Intrarea corpului ardelean în Banat.

Poziţiile ocupate de grăniceri între Sadova şi Armeniş, erau dintre cele mai uşor de apărat. Terenul accidentat, pe alocurea

stâncos şi strâmtoarea Armenişului ar fi ţinut în loc pe inamic şi i-ar fi pricinuit mari pierderi. Tocmai pentru aceasta colonelul Chavanne, comandantul grănicerilor, era hotărât să se apere până la ultima suflare. Aceasta cu atât mai mult, că aştepta şi apropiata sosire a corpului ardelean pe la Orşova, care i-ar fi dat un preţios ajutor.

Avangarda corpului ardelean, împins de revoluţionari în Muntenia, a sosit la Orşova, în ziua de 20 Aprilie, iar grănicerii fură schimbaţi în poziţiile lor dela Sadova-Armeniş de brigada gen. Calliani. Grănicerii, după ce au predat poziţiile trupelor ardelene, s'au retras în cantonament la Mehadia.

Pe la sfârşitul lunei Aprilie, comandamentul corpului ardelean a trimis dela Orşova, cu vaporul prin Moldova, 4 companii de infanterie Sivkovic şi dela Mehadia 2 companii (23 şi 24) de grăniceri la Oraviţa, iar prin Baziaş, 1 batalion de infanterie Leiningen la Biserica-Albă.

Ajunse la destinaţie, în primele zile ale lunei Mai, aceste unităţi dislocate au stabilit contactul între ele şi au ocupat trecătoarele dela Stancilova şi Gura Golâmbului.

Grosul corpului ardelean era în cantonament la Mehadia, Plugova şi Valeabolvaşniţa până la Domaşnea.

Gen. Malkovsky avea de gând să ocupe cu aripa dreaptă Caransebeşul, cu grosul Bocşa, iar cu aripa stângă Biserica Albă şi Oraviţa. Dacă planul îi reuşea, atunci putea cu succes să ameninţe linia de operaţii a gen. Bem, să-l împiedece să asedieze cetatea Timişoarei, dar în acelaşi timp ar fi putut stabili şi legătura cu corpul sârbesc. Dar dispoziţiunile gen. Malkovsky nu s'au executat la timp. Revoluţionarii încă la 3 Mai au ocupat Vârşeţul, nefiind păzit decât de 1 diviziron de grăniceri iliro-bănăţeni, iar la 5 Mai au ocupat şi Oraviţa, păzită de 4 companii de grăniceri româno-bănăţeni, cari s'au retras la Sasca. Aci au primit ajutoare, dar nu au pornit la contraatac, pentrucă şi revoluţionarii au primit întăriri şi aşa s'a continuat retragerea până la Bozovici şi Steierdorf.

Aceeaşi soartă au avut-o şi Biserica Albă şi Baziaşul. Ambele au căzut în stăpânirea revoluţionarilor, iar trupele de ocupaţie au urmat acelaşi drum de retragere spre Sasca.

In felul acesta s'au concentrat la Sasca, în ziua de 10 Mai: 2 batalioane de infanterie Sivkovic, 1 batalion de infanterie

Leiningen, 3 compănii de grăniceri româno-bănăţeni, $^1/_2$ companie de grăniceri iliro-bănăţeni, 1 divizion cavalerie, 1 divizion husari săcui şi $3^1/_2$ baterii artilerie diferite calibre. Comandantul coloanei era lt. col. Eisler, iar comandantul grănicerilor româno-bănăţeni, căpitanul Puffer.

Situaţia pe frontul bănăţean s'a înrăutăţit din ce în ce mai mult.

Gen. Bem a stabilit legătura cu forţele revoluţionare de pe Mureş şi a început asedierea cetăţii Timişoarei, iar corpul sârbesc, în loc să caute şi el să stabilească legătura cu corpul ardelean, s'a angajat în ciocniri locale şi după ce a fost bătut la Tomasevaţ, fiind silit să se retragă, a pierdut definitiv putinţa de a mai avansa spre corpul ardelean, iar acesta era prea slab ca să se mai poată aventura într'o acţiune ofensivă de mari proporţii.

In această situaţie desperată, gen. Malkovsky se văzu constrâns să-şi schimbe planul iniţial de ofensivă şi să-şi organizeze poziţia defensivă. In realizarea acestui scop, flancul stâng al armatelor sale trebuia să ocupe Almăjul, flancul drept cheia Teregova-Slatina, apoi să ocupe drumul de pe Dunăre şi toate trecătoarele din munţi. Brigada Calliani a rămas pe loc, iar coloana Eisler a ocupat Almăjul.

Nouile poziţii nu au putut fi păstrate multă vreme. La cel dintâiu atac, au fost nevoiţi imperialii să se retragă. Coloana Eisler, atacată în ziua de 12 Mai, s'a retras cea dintâiu din poziţie, încercând a stabili frontul pe vârful Ţerovei, a fost scoasă şi din noua poziţie.

§ 7. Retragerea în Muntenia.

In timp ce gen. Malkovsky se organiza în defensivă, revoluţionarii concentrară mari trupe la Caransebeş, cu gândul de a le arunca asupra Orşovei. Corpul ardelean ordonă atunci retragerea tuturor trupelor din poziţiile de defensivă şi concentrarea lor la Orşova, spre a o apăra. Dar revoluţionarii, cu forţe superioare, se îndreptară în grabă spre Orşova, trimiţind şi prin munţi o coloană, care să taie trupelor ardelene trecerea în Muntenia.

De teama unei iminente încercuiri, gen. Malkovsky a convocat în consiliu pe toţi ofiţerii şi le propuse să decidă asupra retragerii în Muntenia. Propunerea a fost acceptată cu o majoritate de 8 voturi contra 3. Maiorul Ebeling şi căpitanul Doda,

ambii din regimentul 13 de grăniceri româno-bănăţeni, şi lt. col. Eisler, din regimentul 1 de grăniceri româno-transilvani, au votat contra propunerii de retragere în Muntenia, susţinând necesitatea de a se opune inamicului cea mai hotărîtă rezistenţă. Aceştia din urmă, fiind în minoritate, au trebuit să se supună hotărîrii majorităţii. Retragerea a început în noaptea de 15/16 Mai, iar în amiaza zilei de 15 Mai trupele au sosit la Cerneţ, aşezându-şi avanposturile la o distanţă de o oră de drum de frontieră. După retragere, Orşova a fost ocupată de revoluţionari şi cu ea întreaga circumscripţie a regimentului 13 a căzut sub stăpânirea revoluţionarilor, iar corpul ardelean era pentru a doua oară aruncat peste hotare, de astă dată însă împreună cu o parte din trupele bănăţene.

Odată cu retragerea trupelor, au fost duse la Cerneţ şi birourile regimentului 13, care, după plecarea trupelor spre Ardeal, au fost mutate la Calafat, unde au rămas, sub paza unei companii, până la prăbuşirea revoluţiei.

Gen. Puchner, comandantul corpului ardelean, zăcea bolnav în Craiova şi căuta posibilităţi de alimentarea trupelor. Când a aflat de retragere, a contramandat-o, dar ordinul a sosit prea târziu. Trupele revoluţionare intraseră deja în Orşova.

In Muntenia trupele au fost supuse multor privaţiuni. Fără bani, fără hrană şi haine, dar mai ales şi fără armament, trebuia să se ia o hotărîre de reîntoarcere cu orice preţ. Orşova era punctul cel mai potrivit pentru a pătrunde în Banat şi de aci în Ardeal. Gen. Puchner urmărea stăruitor acest plan. Banul Jellachich era de aceeaşi părere, când i-a propus gen. rus Luders să intre întâiu în Banat pe la Orşova şi din Banat să pornească, după ce se va uni cu corpul sârbesc, întru cucerirea Ardealului. Dar timp de o lună de zile nu s'a făcut nimic. Trupele au stat în lagărul dela Cerneţ, fără niciun rost, fiind expuse diferitelor boale contagioase, cu deosebire holerei, care izbucnise între soldaţi. Până la 24 Mai au mai făcut de pază la Orşova Nouă cu 4 companii şi la Verciorova cu alte 4, care se întindeau şi în munţi. La această dată însă, corpul ardelean a fost schimbat de infanteria turcească şi a trecut în lagăr.

La Cerneţ s'au retras 7 companii din regimentul 13, împreună cu recruţii, sosiţi la regiment pentru completarea cadrelor tocmai în timpul când revoluţionarii intrau în Banat. Din acest

efectiv s'au organizat în lagăr 2 batalioane a 800 de oameni. Batalionul IV, format din companiile 19, 20, 23 și 24, era comandat de căpitanul Puffer, iar batalionul V, format din companiile 25, 26 și 30, a fost pus sub comanda maiorului Gabler, din regimentul 1 de grăniceri româno-transilvani.

Ambele batalioane, comandate de maiorul Ebeling, au fost repartizate în brigada colonelului Chavanne.

Grănicerii cu greu au părăsit circumscripția regimentului lor din Banat. Nostalgia locurilor de origine, pe care ei niciodată nu le-au părăsit în mâini dușmane, îi atrăgea necontenit. Pe când staționau în lagărul din Cerneț, compania 23 și 30 acoperi timp de 14 zile flancul drept în munți, la Izvoare. In timpul acestei detașări, în a doua jumătate a lunei Mai, se hotărî o expediție peste munți cu scopul de a-l surprinde pe inamic din flanc și din spate. Cele două companii formau avangarda. Ordinul însă s'a contramandat, dar compania 23-a a pornit în misiune, fără să fi mai primit și ordinul de contramandarea expediției, încât ea și-a urmat drumul. Sub comanda locot. Dancea a avansat repede și a angajat lupta cu inamicul, reușind să-l alunge din Băile Herculane. După acest prim succes, datorit mai mult dragostei de glia strămoșească, decât puterii militare, Dancea primi ordinul de retragere și trebui să se execute, trecând în Muntenia prin postul de cordon din Poiana, la Balta Cerbului.

In 18 Iunie, s'a produs o schimbare în comandamentul trupelor ardelene. Comanda a preluat-o gen. Clam Gallas și sub conducerea lui întreg corpul a plecat spre Ardeal, trecând prin Craiova, Râmnic, Pitești, Câmpul Lung și, neîntâmpinând nicio rezistență, a pătruns prin pasul Timiș și Bran în Ardeal.

Grănicerii ocupară Brașovul, cu misiunea de a păzi trecătoarele, iar serezanii și tunarii grăniceri urmară corpul ardelean.

Colonelul Chavanne, după întoarcerea în Ardeal, a fost avansat la gradul de general și ca atare plecă dela comanda regimentului 13. In ziua plecării sale, își luă rămas bun dela companiile care se găseau în Brasov. „Se adresase către companiile scoase pe piața mare în paradă, cu o cuvântare plină de laude pentru acel regiment, la care, zice fostul său colonel, își petrecuse zilele cele mai frumoase, iar în decursul războiului, a întâmpinat la soldații săi și la toată populațiunea, de peste 80 de mii a regimentului, numai bravură, credință și devotament către monarh. Acea cuvântare a generalului Chavanne merită să fie con-

servată în analele acestui regiment, însă şi în memoria Românilor din Transilvania, care avuseră ocaziune de a fi martori ai vitejiei acelor ostaşi, nu numai la Deva, la Orăştie şi la Alba Iulia, ci şi în campania de vară în Săcuime, unde Traian Doda, pe atunci căpitan, după una din bătăliile avute cu Săcuii, îşi auzi dela camarazii săi cuvintele: „Gloria zilei de azi este a ta Doda!", mai tot în acele zile, pe când luase şi locotenentul David Ursu cu grănicerii săi câteva tunuri dela Săcui[1]).

In luna Septemvrie 1849, comandantul general din Timişoara a rechemat pe grăniceri la Caransebeş, spre a restabili linistea şi ordinea distrusă de revoluţionari. Dar şi până la plecarea lor spre Banat, ei au contribuit mult la curăţirea terenului de revoluţionari în Odorhei, Târgu Mureş, Făgăraş şi jur. Pe la sfârşitul lunei au plecat spre casă, şi în prima jumătate a lunei Octomvrie au sosit la Caransebeş.

III. Grănicerii şi oraşele fortificate.

§. 1. Apărarea Timişoarei[2]).

Din luna Aprilie până în Octomvrie 1848, guvernul revoluţionar din Buda a căutat sistematic să despoaie cetatea Timişoarei de toate mijloacele ei de apărare. Puţinul ce s'a putut salva pe căi lăturalnice, căci pe faţă nu se putea opune rezistenţă curentului revoluţionar, nu era suficient pentru nevoile ei. Garnizoana era foarte redusă, magaziile goale, casieriile fără bani, tunurile fără cai, iar populaţia din jur toată înarmată de oamenii lui Kossuth, cari reuşiseră să se instaleze în toate funcţiunile publice. Tisa, Dunărea şi Mureşul erau în mâinile lor. De aceea, orice legătură cu Ardealul şi cu Viena era distrusă.

In aceste împrejurări, cu data de 10 Octomvrie 1848, garnizoana cetăţii Timişoarei, a luat făţiş atitudine ostilă guvernului revoluţionar din Buda prin următoarea

Declaraţiune.

„Un edict din 8 l. c. despre care se afirmă a fi întocmit în numele regelui şi al poporului de către Ludovic Kossuth, ca pre-

1) Kronstädter Zeitung, 23 August şi Bucovina, 31 August 1849, citate de Georgie Bariţiu: op. cit. II. pg. 627.

2. „Rückblicke auf Temeswar, bei der Enthüllungsfeier des Monumentes, am 17 Ianuar 1853, für die tapfere Verteidigung der Festung im Jahre 1849". Sublt. Adamescu: Relation, 13. Febr. 1863 (in manuscris.)

şedinte, impune comandanţilor cetăţilor din Ungaria, Transilvania, Croaţia şi Slavonia, obligaţiunea ca:

1. în termen de 7 (şapte) zile, dela publicarea în Közlöny a acestei dispoziţii, să arboreze neîntârziat tricolorul (drapelul) ungar şi

2. în acelaşi termen să-şi exprime în scris Comitetului de apărare a ţării fidelitatea lor către Urgaria şi provinciile anecsate, precum şi voinţa lor de a fi urmăritori ordinelor Comitetului de apărare a ţării. In caz de neurmare, respectivii se vor trata ca trădători de ţară şi, scoşi de sub scutul legii, declaraţi proscrişi."

Garnizoana Timişoarei, în faţa acestora, se vede obligată a declara:

Manifestul Majestăţii Sale, al împăratului şi regelui constituţional, dat în Schönbrunn, la 3 l. c., căruia nu-i lipseşte contrasemnătura unui ministru, a supus Ungaria şi provinciile învecinate: Transilvania, Croaţia şi Slavonia, legilor de războiu, după care în cetatea Timişoarei, comandantul cetăţii a declarat starea de asediu.

In acelaşi preaînalt manifest, armata este deslegată de supunerea către ministerul ungar, care în acelaşi timp a fost desfiinţat, parlamentul ungar disolvat şi fostul ministru de finanţe, Kossuth, declarat instigator al poporului. Dacă însă cel declarat ca atare de Majestatea Sa, împăratul şi regele, emite edicte ca cel citat mai sus, prin aceasta el însuşi dovedeşte mai mult, că este vrednic de calificativul ce i s'a dat, dar în nici un caz nu i se poate recunoaşte dreptul de a abuza de numele regelui său şi al poporului, pentru a timbra trădători de patrie şi a declara în afară de lege, ca proscrişi, slujitorii Statului, cari sunt următori îndatoririlor şi jurământului lor şi sunt gata pentru împăratul şi regele constituţional şi patrie a-şi jertfi şi ultima picătură de sânge.

Nu ne îndoim, e drept, că într'o vreme, în care, prin uciderea, potrivnică tuturor normelor dreptului ginţilor, al unui comisar al regelui, s'a dat asasinatului cea mai detestabilă pildă, — că într'o vreme, în care se abuzează de cel mai frumos dar, pe care un monarh binevoitor îl dă popoarelor sale: „presa liberă", pentru a preamări asasinatul — se vor găsi oameni cari primesc îndeletnicirea de bandit şi poate câte unul de treabă, în timp ce-şi face datoria, să cadă de mâna vreunui asasin, — dar nimeni să nu creadă că această primejdie, o clipă măcar, ne va abate din drumul datoriei şi al onoarei, pe care l-am parcurs până acuma.

— Nu! Noi declarăm, dimpotrivă, hotărît şi în unanimitate că până nu se linişteşte complet tulburarea generală şi se va institui un guvern solid, bazat pe legi liber consimţite, nu predăm Timişoara nimănui şi asupra ei dela nimeni ordine nu primim, ci, dimpotrivă, am hotărît a păstra acest important bastion pentru monarh şi dinastie, prin toate mijloacele de care dispunem, prin sânge şi viaţă până la ultima suflare. Garnizoana cetăţii Timişoara".

După aceasta, s'a procedat cu multă hotărîre la aprovizionarea cetăţii, la sporirea efectivului, prin recrutări şi deplasări de trupe, la alungarea inamicului din oraşele învecinate şi la aprovizionarea trupelor de apărare a cetăţii Aradului.

In scurtă vreme, au fost înrolaţi 2000 de recruţi, iar din Caransebeş au intrat în cetate, în ziua de 16 Ocrombrie, 2 compănii (15 şi 16) de grăniceri româno-bănăţeni, pentru ca în ziua de 8 Noembrie să le urmeze alte două (17 şi 18).

Compăniile 15 şi 16 au făcut parte din coloana maiorului Anthoine, trimis în ajutorul maiorului Eisler la Lipova, în lupta din 13 Noembrie. Asemenea, au făcut parte şi din grupul generalului Leiningen, trimis pentru aprovizionarea trupelor din cetatea Aradului, în ziua de 14 Decembrie. Fără acest ajutor, Aradul ar fi capitulat. După retragerea generalului însă, grănicerii au rămas în cetate pentru a spori efectivul trupelor.

La cea de a doua aprovizionare a Aradului (6 Februarie), au luat parte şi celelalte două compănii (17 şi 18), ½ escadron serezani, sosiţi între timp la Timişoara, împreună cu corpul I-iu sârbesc de sub comanda gen. Gläser. In ziua de 8 Februarie 1849, cetatea a fost despresurată, iar cele 2 compănii au intrat înlăuntru, rămânând şi ele alături de primele două. Serezanii au continuat a lua parte la operaţiunile de pe Mureş, sub comanda gen. Leiningen, până la mijlocul lunei Aprilie.

Pe la sfârşitul lunei Ianuarie, au intrat în Timişoara 4 compănii (25, 26, 27, 28) de grăniceri româno-bănăţeni din bat. V, iar la începutul lunei Martie, două (25, 26) s'au înapoiat la Caransebeş.

Generalul Leinigen cu trupele sale s'a retras şi el, în 19 April, la Timişoara şi deodată cu el au intrat în cetate, afară de serezanii (½ de escadron) de sub comanda lui, şi coloana maiorului Weymann (fosta Eisler).

Astfel, la începutul asedierii cetăţii, se găseau într'însa: 5½ compănii de grăniceri (½ 13, 19, 22, 27, 28 şi 29), adică 21 ofiţeri şi 1236 trupă, ½ escadron de serezani, adică un ofiţer şi 48 trupă. Până la

24 Aprilie, grănicerii au ocupat cartierul Fabrica, îndeplinind serviciul de avanpost.

In ziua de 25 Aprilie 1849, trupele împărăteşti, înconjurate de inamic, au fost silite să se retragă în cetate şi i-au închis porţile, în nădejdea unei apropiate deblocări.

Corpul ardelean încă din 24 Aprilie sosise la Orşova şi se îndrepta spre Timişoara, iar corpul sârbesc pe Tisa şi grosul armatei austriace pe Dunăre urmau, în scurtă vreme, să înceapă ofensivă împotriva revoluţionarilor.

Era, prin urmare, îndreptăţită nădejdea garnizoanei Timişoarei, că despresurarea ei nu va întârzia.

In jurul cetăţii s'au format avanposturi dintre grănicerii româno-bănăţeni, ca unii ce inspirau comandantului cetăţii cea mai mare încredere.

Inamicul masează pe toate drumurile numeroase trupe spre Timişoara, iar cartierul general s'a aşezat în Freydorf. De aci comandantul suprem al rebelilor, gen. Iosif Bem, adresează Românilor următorul manifest:

Către Românii din Banat.
Românilor!

„Magiarii, cari de geniul timpului însufleţiţi au lepădat jugul despotismului militar, — nobilimea a îmbrăţişat pe iobăgime, o a ridicat la sine — şi sarcinile greutăţilor publice, porţia şi toate dările ţării împreună cu iobăgimea le va purta şi de toate drepturile sale o va împărtăşi şi privilegiile sale cu ea le va împărţi. — Fraţii voştri din Ardeal, de cabalurile camarilei curţii amăgiţi, s'au răsculat contra fraţilor săi Magiari; însă armele noastre binecuvântate de Dumnezeul dreptăţii şi al libertăţii au învins pe răsculaţi şi prin învăţeri părinteşti i-au luminat a cunoaşte rătăcirea sa şi a dat mână de împăciuire şi înfrăţire.

Cu bucurie vă salut pe voi, cari amăgirilor diavoleşti nu v'aţi plecat, ci asemenea nouă contra infernalelor machinaţii aţi fost; — iar cu durere am înţeles patimile ce aţi răbdat dela viţa sârbească, care ca venituri (avaniti) aci scăpaţi, — precum până acuma sub stăpânirea bisericească sârbă în ticăloasa orbie v'a ţinut, — aşa acum ca pe nişte sclavi sub despotica sa domnie lumească vru a vă supune. Insă armele noastre, sub flamurile victoriale şi aici în toate părţile operând, înving şi peste scurt timp şi părţile acestea vor fi de tot curăţite de inamicii libertă-

ţii. Dar, fiindcă bravii mei militari trebue împreună cu mine să meargă mai departe a conlupta libertatea Patriei, vă chem ca, împreună cu Germanii aici locuitori, şi voi să daţi recruţi, cari şi de acum înainte să vă apere pe voi, casele şi averile voastre, contra a orice erumpere inamică.

Ţara şi acum rabdă, că miliţia noastră e numeroasă; — însă nu îndelung va răbda, şi atunci cu atâta mai dulci vor fi fructele păcii, libertăţii şi frăţietăţii, pe care gubernia ţării sub înţeleapta prezidiere a Părintelui regenerator al Patriei noastre Kossuth le dăruieşte.

Trăiască libertatea! Trăiască egalitatea! Trăiască frăţietatea! Trăiască Kossuth, producătorul lor!

Din câmpul armatei ungare în Fraitoc, în ziua Sf. George 1849. Supremul comandant al armatei ungare din Ardeal şi între Tisa şi Danubiu: IOSIF BEM m. p. Feldmarschal Locumtenente“ [1]).

Contrar nădejdilor nutrite în ziua în care s'au închis portile cetăţii, asedierea ei a durat fără întrerupere timp de 107 zile. In tot acest interval de timp, garnizoana a îndurat tot felul de lipsuri. A rezistat însă şi a respins cu eroism toate propunerile de capitulare şi toate atacurile îndreptate împotriva cetăţii de un inamic mai numeros şi bine dotat cu materiale de războiu.

---

1) Iată originalul acestui manifest:

Cotra Romani dein Banatu.
Romanilor!

Magiari, quari de geniul tempului insufletiti au lapidatu jugul despotismului militariu, — nobilimé au imbratisiatu pre iobagime, o au ridicatu la sine, — si sarcinile graotatilor publice, Portia, si tóte darile terri impreuna cu iobágimé le va porta, si de tóte, drepturile sale o va impártasi, si Privilegiunile sale cu ea le va impárti. — Frati vostri dein ardealu de cabalurile camarilei curtei imperatesci amagiti, s'au răsculatu contra fratilor sui magiari; inse armele nóstre binecuventate de Ddeul direptati si alu libertati au invins pre resculati, si prein invatieri parentesci i au luminatu a conósce reteciré s'a, si a dat mana de impaciuire si infratire.

Cu bucurie vo salutu pre voi quari amagirilor dievolesci nu v'ati plecatu, qui asemene noo contra infernalelor machinatii ati fost; — éro cu dorére amu intelesu patimile que ati rabdatu dela vitia serbéască, quari qua venituri (avaniti) aice scapati; — prequum pene acum sub stapaniré bisericesca serba in ticalósa orbie v'au tenutu, asé aquum qua pre nesce sclavi sub Despotica sa domnie lumésca vru a vó subpone. Inse armele nóstre sub flamurile victoriale si aice in tóte partile operandu, invingu, si preste scurt tempu, şi partile aquéste vor fi de totu curátite de inimici libertáti. Daró

Până în ziua de 12 Mai, au fost numai ciocniri izolate între patrule și avanposturi. In această zi însă, s'a aflat în cetate, că din lagărul inamic, din Fraitoc, se trimit trupe în direcția Sud-Vest. Imprejurarea era prielnică unui atac prin surprindere asupra lagărului revoluționar.

Comandantul garnizoanei hotărî atacul, și pentru aceasta designă brigada gen. Leiningen compusă din: 2 batalioane Sivkovici, 1200 de oameni, 2 compănii Zanini, 200 de oameni, 2 compănii de grăniceri româno-bănățeni, 300 de oameni, apoi 600 de ulani de Schwarzenberg, 20 Max-Cheveaux-legers, 16 tunuri și 3 rachete. Lupta a început la ora 3 dimineața și cu toată rezistența inamicului, el a fost respins din poziții și pus pe fugă, lăsând pe câmpul de luptă 300 de morți și mai mulți răniți. Garnizoana Timișoarei a pierdut în această luptă: 14 morți, între care 2 grăniceri, 27 răniți, între care și 2 ofițeri.

In ziua de 14 Mai, revoluționarii au pătruns pe terenul dintre Iozefin si Mehala.

Pentru a-i scoate din noua lor poziție, au fost trimise, pe la oarele 12 din zi, 3 compănii de infanterie Rukavina, 2 compănii de grăniceri româno-bănățeni, un detașament de ulani, $^{1}/_{2}$ baterie și 100 de lucrători militari. Inamicul n'a rezistat aci. Și-a părăsit poziția, dar la ora 4 după amiazăzi a atacat cartierul Fabrica. Astfel, frontul de luptă fiind prea mare și apărarea lui ar fi cerut trupe mai numeroase, pe care garnizoana nu le avea, Fabrica n'a mai putut fi apărată și a căzut în mâinile revoluționarilor.

Prin pierderea cartierului Fabrica, cetatea a pierdut și putința de a se alimenta cu apă. Conducta i-a fost închisă,

---

fund ché bravi mei militari tribue impreuna cu mine se mérga mai departe a conlupta libertaté Patrii: vo chiamu qua impreună cu Germani aicé locuitori si voi se dati recruti, quari si de acum inainte se vó apere pre voi, casele, si averile vóstre, contra a ori que erumpere in mica.

Térre si aqum rabdá ché militia nóstra e numerósa; — inse nu indelung va rabda, si atunci cu atóta mai dulce vor fi fruptele páci, libertati si frátietáti; pre quare Gubernia terii sub intelépta presiedére a Parentelui regeneratoriu alu Patrii nóstra Kossuth, o daruésce.

Viedie libertaté! Viedie egalitate! Viedie fratietate! Viedie Kossuth producatoriul lor!

Dein campuiré armatei ungare in Fraitok in die Stului George 1849. Supremul camandante alu armatei ungare dein ardealu si intre Tisa si Danubiu: IOSIF BEM m. p. Feldmarschal Locumtenete.

rămânâdu-i doar 137 de fântâni. In acelaşi timp, i-s'a tăiat şi orice legătură în afară de cetate.

In timpul acesta, casele şi colibele de peste podul Begheiului adăposteau tiraliorii revoluţionari şi le uşurau tragerea asupra garnizoanei. Sublocotenentul Adamescu, dela grăniceri, primi ordinul ca, în cursul nopţii de 14/15 Mai, să le incendieze şi astfel să-i alunge pe tiraliori din adăposturile lor. Patru grăniceri, împreună cu strajameşterii Nicolae Bodrilă şi Radu Lalescu, în ploaia de gloanţe, au trecut dincolo de apă şi au executat întocmai ordinul, dând foc caselor şi colibelor de adăpost.

Asemenea, în noapte de 9/10 Iunie, avanposturile de grăniceri au trecut înnotând apa Begheiului şi au incendiat grămezile de lemne, în care se ascundeau posturile revoluţionare.

Un bombardament deschis asupra cetăţii din două baterii mortiere (Mörsenbatterien), în noaptea de 3/4 Iulie, a dat naştere la mai multe focuri, fără însă să fie pricinuit mari pagube. Focurile au fost stinse şi, în acelaşi timp, a deschis şi garnizoana focul asupra inamicului, care continua să-şi întărească poziţiile şi să-şi concentreze noui forţe de luptă din toate părţile. Un atac în stil mare asupra cetăţii era iminent. Serviciul de spionaj adusese vestea, că se va deschide focul cu toate bateriile.

Pentru a preveni atacul, se hotărî o ieşire din cetate pentru noaptea de 4/5 Iulie, în două coloane. Ieşirea a fost precedată de un foc viu de artilerie, tras din toate bateriile cetătii timp de o oră şi jumătate.

Coloana 1, sub comanda căpitanului Melzer, din regimentul de linie Leiningen, se compunea din: 60 de soldaţi din regimentul de linie Zanini, un divizion de infanterie Leiningen, şi un divizion de grăniceri româno-bănăţeni.

Această coloană a pătruns neobservată până la avanposturile inamice. De aci, fără niciun foc de armă şi încă înainte ca să se fi dat alarma în tabără, au ocupat, prin luptă cu baioneta, bateriile aşezate la vreo 300 de paşi în dosul avanposturilor, luând prizonieri şi 10 honvezi înarmaţi. Divizionul de grăniceri forma trupa de rezervă şi în această calitate acoperi retragerea trupei expediţionare.

Cu ocazia acestei ieşiri, s'au distins: căpitan Melzer, locotenent Henike, ambii din regimentul Leiningen, locotenentul Marchisetti, din regimentul Zanini şi sublocotenentul Bunzini, din regimentul de grăniceri româno-bănăţeni.

In timpul asediului îndelungat, toate spitalele s'au umplut de bolnavi şi răniţi. Bântuiau în cetate tot felul de boale: tifosul, scorbutul şi holera. Garnizoana era un lagăr de suferinzi. Medicamentele se epuizaseră, iar medicii erau toţi bolnavi.

Când apărătorii cetăţii se găseau în această stare de lipsuri, apare, la data de 5 August, la poarta Vieneză, un ofiţer superior şi un călăreţ. Erau parlamentarii generalului Vécsey, comandantul corpului 5 de armată revoluţionară. Ei veneau să propună garnizoanei, cu considerare la *„prea cavalereasca ei apărare, o foarte onorabilă capitulare"* (In Berücksichtigung ihrer ausserst ritterlichen Verteidigung eine sehr ehrenvolle capitulation antragen).

Propunerea n'a fost luată în discuţie. Ea a fost respinsă pe loc, fără ezitare şi cu următoarea caracteristică observaţie: *„Rezistenţa garnizoanei timp de o sută de zile l-a putut convinge „pe generalul Vécsey, că garnizoana se va apăra până la „ultimul glonţ".*

Acest răspuns, dat în numele garnizoanei de către colonelul Sztankovics, a fost hotărît şi plin de demnitate.

Baronul Rukavina se adresă apoi soldaţilor istoviţi de putere, prin următorul manifest:

„Soldaţi! Inamicul ne-a somat din nou să predăm cetatea! „In clipa în care grosul trupelor noastre se tot mai apropie, ne „cere o asemenea ruşine! Purtarea voastră de o sută de zile cu „adevărat nu-i dă acest drept şi fiindcă vă cunosc, l-am respins „cu declaraţia că ne vom apăra până la cel de pe urmă glonţ!"

După un astfel de răspuns, era de aşteptat un foc violent asupra cetăţii. Şi garnizoana era gata a-l înfrunta.

In lagărul inamic însă, era fierbere mare. Din cetate se văzu cum un batalion se îndrepta în direcţia Lipovei, iar pe drumul Aradului plecaseră 9 tunuri grele. Acestea erau semne bune pentru reuşita unei ieşiri din cetate. Din nefericire însă, nu mai erau trupe bune de luptă.

In noaptea de 7/8 August, s'a tras din cetate asupra lucrărilor efectuate de inamic în cea de a doua paralelă. Contrar aşteptărilor, a doua zi au apărut în jurul podului două noui baterii inamice, iar digul de pe malul Begheiului, în Fabrică, era ocupat de numeroase trupe. Pe la podul episcopesc s'au strecurat apoi şi două tunuri inamice în paralela a doua.

Noua poziţie ocupată de inamic era prea supărătoare.

Garnizoana strânsă ca în cleşte, căuta o ieşire; inamicul trebuia alungat din jurul cetăţii. Pentru această grea misiune se angajară de bunăvoie grănicerii româno-bănăţeni.

In dimineaţa zilei de 8 August, la ora 4, se adunară în enveloupa No. XXII, 150 de grăniceri, îndreptându-se, prin courtina II-IV, spre canalul Begheiului. Când au ajuns în paralela a II-a, au trecut la luptă cu baioneta. Luptând corp la corp, au reuşit să curețe tranşeul inamic până la podul episcopesc. In timpul acesta, din bastionul IV, V, VI, se trăgea cu cartace de-a-lungul digului, pentru a impiedeca retragerea inamicului în direcţia capelei Rozalia şi pentru a tăia drumul trupelor de ajutor care se îndreptau spre locul de luptă. Din rândurile inamice, o parte a rămas pe loc, iar cealaltă s'a predat. *„In frunte cu sublocotenentul Mihail Iacobici*[1]*, grănicerii curajoşi au trecut mai departe la asalt, spre podul cel mare, unde posturile inamice, după o rezistenţă dârză, fură constrânse să se predea cu două tunuri"*.

„Intreaga garnizoană fu martoră oculară acestui fericit fapt de arme, la reuşita căruia a contribuit căpitanul Babich şi îndeosebi în mod esenţial vitejia încurajatoare a sublocotenentului Iacobici". Trofeele capturate se compuneau din: 2 tunuri, 50 de puşti, 1 tobă şi alte obiecte de războiu, cum şi 57 de prizonieri.

---

1) S'a născut în Armeniş, la 6 August 1822, din părinţii Vasile şi Opriţa, aparţinând comunionului No. 110. Deşi absolvase şcoala militară grănicerească, a rămas alături de tatăl său, la plug, căsătorindu-se, în 15 Septemvrie 1840, cu Maria, fiica lui Petru Vela din Armeniş. In actul de căsătorie ca şi în actul de naştere al fiului său Ignatie, — 20 Decembrie 1845, — ajuns colonel, Mihail Iacobici este trecut cu gradul de „căprar de cătane şi plugar". Înţelepciunea lui l-a ridicat la rangul de ofiţer, ajungând până la gradul de maior, iar actele de vitejie, în timpul revoluţiei din 1848, i-au adus şi titlul de nobil. Pensionat cu gradul de maior, s'a retras la Caransebeş, luând parte activă la mişcările culturale româneşti, alături de generalul Traian Doda. Fiul său, Ignatie, i-a urmat pilda, luptând şi el cum vom vedea mai târziu, în partea III-a, pentru ridicarea grănicerilor şi apărarea drepturilor lor legitime. Mihail Iacobici a murit la 9 Decemvrie 1892 şi a fost înmormântat în cripta familiară din cimitirul ortodox din Caransebeş.

Un Român de cea mai autentică origine ţărănească a ajuns la rangul de nobleţă. Este o raritate, de sigur, dar raritate este şi nobleţea oficială aşa de potrivit unită cu nobleţa sângelui, cum este cazul „Iacobicionilor dela Armeniş". Coborîtorii lui Mihail Iacobici: Ignatie colonel şi Elena, fii, şi Iosif, general de corp de armată şi ministru al Apărării Naţionale, fiul lui Ignatie, prin faptele lor de buni români nu şi-au desminţit niciodată originea.

Garnizoana n'a avut alte pierderi decât un ofiţer (sublocotenentul de grăniceri Toma) şi un grănicer, morţi.

Generalul Rukavina, plin de bucurie pentru fapta eroică a grănicerilor, le făcu o primire cu multă paradă, la care au asistat trupele şi populaţia cetăţii. Rostindu-şi discursul, generalul se întoarse spre celelalte trupe din garnizoană şi arătând pe grăniceri, le adresă următoarele cuvinte: *„Vedeţi voi! Două batalioane ale lor luptă asupra duşmanului în Italia; aci a rămas numai batalionul de rezervă. Acesta este compus, precum vedeţi, din băieţi şi din bătrâni; vestmintele lor rupte, rămaşi desculţi şi cu capul gol (precum erau în adevăr), ei însă în propriile lor vestminte de casă s'au luptat ca leii“* [1]).

In timpul nopţii de 8/9 August, inamicul încercă să-şi refacă poziţiile pe dig. Se pare însă că tunurile din cetate nu i-au dat răgaz să se refacă, căci dimineaţa s'a constatat că nu a putut face niciun progres.

Dimineaţa, pela orele 9, în bubuitul tunurilor dela apus, se observă din nou mare mişcare în lagărul revoluţionar. Coloane mari de căruţe se retrăgeau din apus spre răsărit. Dela Begheiu spre Besenova şi până la Mercydorf se vedeau în luptă mari efective de trupe. La ameazăzi inamicul pătrunse în pădurea Cioca, în timp ce alte coloane păreau să ocolească aripa dreaptă.

Momentul era potrivit pentru o nouă ieşire din cetate.

Colonelul Blomberg, cu 6 escadroane de cavalerie, 4 companii de infanterie, 50 de puşcaşi, 50 de pioneri, o baterie de 6 pfunzi, părăsi cetatea şi atacă pe inamic din spate. Inamicul nu putu opune rezistenţă şi se retrase până la drumul Sf. Andrei. Dar, nici aci nu s'a putut fixa. Noui trupe imperiale, venite în ajutor, îl siliră pe inamic să înceapă retragerea. Seara colonelul Blomberg s'a reîntors cu trupa sa în cetate, unde intrase şi cavaleria imperială trimisă în ajutorul asediaţilor.

După un asediu de 107 zile, în sfârşit, cetatea şi-a deschis din nou porţile spre a primi trupele imperiale, iar inamicul asediator a apucat drumul pribegiei.

Pierderi. Batalionul de grăniceri româno-bănăţeni, afară de pierderile ce a suferit în zilele de 12 Mai şi 8 August, a mai avut a doua zi încă 4 morţi şi 9 grav răniţi, cum şi numeroşi morţi din cauza epidemiilor ce bântuiră în timpul asediului.

---

1) Georgie Bariţiu: op. cit. 11. pg. 628.

Distincții. Pentru actele lor de vitejie în timpul asediului, au fost decorați cu a) ordinul coroanei de fier cl. III-a: căpitanul Babich și sublocotenentul Mihail Iacobici; b) cu crucea pentru merit ostășesc: maiorul Weymann și sublocotenentul Bunzini; c) cu medalia de aur: strajameșterul Marcu Balaci, caporalul Savu Grozavescu, grănicerii Ion Bran, Petru Iancu și Petru Ambruș; d) cu medalia de argint cl. I: caporalii Teodor Mutașcu și Gavrilă Drăgănescu, fruntașul Martin Iancu, grănicerii Nicolae Zaberca, Agapie Rudu, Vasile Drăgălina, Petru Turnea, Martin Galescu, Dumitru Ghiaure, George Brânzei și Savedei Opruți, pușcașii Ianăș Fiat, Dumitru Stângu, Nicolae Veselin, Isfan Izbașa și George Furteanu; e) cu medalia de argint cl. II-a: caporalii Ion Pirtea și Traian Bihoi, grănicerii Nicolae Drăgoi, Ignat Străin și serezanul Nistor Novăcescu; f) cu crucea rusească Sf. George: oberserezanul Ion Răin, caporalul Antoniu Mihaiescu și grănicerul Ion Bran; g) cu ordinul rusesc Sf. Vladimir: maiorul Weymann; h) municipiul Timișoarei, în semn de adâncă recunoștiință, a conferit cetățenia de onoare tuturor ofițerilor, cari s'au distins în mod excepțional în luptele de apărare a cetății.

Procesul verbal No. 73 al consiliului, dresat la 17 Ianuarie 1853, în această chestiune, spune, între altele:

„In legătură cu deciziunea Consiliului comunal No. 68 din 12 Ianuarie, pentru preamărirea inaugurării monumentului închinat grațios cu înalta aprobare a M. S. Apostolice, apărătorilor eroi ai cetății Timișoara in războiul din anul 1849.

Consiliul Comunal și reprezentanți ai cetățenilor municipiului Timișoara își țin de plăcută datorie a conferi cetățenia de onoare cu înalta aprobare a M. S. Apostolice, d-lor generali, ofițeri de stat major, ofițeri superiori, etc. mai jos indicați, drept recunoștință pentru meritele lor la apărarea eroică a acestei cetăți în timpul asediului de 107 zile".

După aceasta, se enumeră ofițerii, între cari reținem pe următorii, cari aparțineau regimentului 13: căpitan Ignatie Babich, sublocotenent Mihail Iacobici, locot. colonel Ioan Weymann și sublocotenent Eduard Bunzini.

§ 2. Apărarea Aradului [1]).

Cu ocazia ultimei despresurări a cetății Aradului de către generalul Gläser, au rămas să completeze garnizoana de ocupație

1) Raportul căpitanului Merzich, către reg. conf. româno-bănățean No. 13.

și patru compănii de grăniceri romăno-bănățeni și anume: compăniile 15, 16, 17, și 18, în total 800 de oameni, din care compănile 15 și 16 colaboraseră și la ocuparea Aradului Nou.

Comandantul acestor compănii a fost la început căpitanul Leinich, mai târziu i-a urmat căpitanul Mader.

Din aceste compănii, care formau divizionul 8 și 9, făceau parte următorii ofițeri:

Căpitan Leinich, comandantul compănii 15
„ von Schauer, „ „ 16
„ Mader, „ „ 17
„ Biedermann, „ „ 18

Locotenenții: Merzich, Bihoi, G. Bihoi și Zeppesch (Csepes).
Sublocotenenții: Mihail Tătucu, Ion Popovici și Lalescu.

Garnizoana avea un efectiv foarte redus. Ea se compunea: dintr'un detașament de infanterie (din regimentele 31, 41 și 61 de linie), batalionul 2 de garnizoană, foarte slab, și cele două divizioane de grăniceri. Infanteria îndeplinea și serviciul la tunuri, la construiri de traverse și magazii de pulbere. In timpul nopții, lucra la fortificații.

Hrana era neîndestulătoare. Din luna Mai s'a și redus rația zilnică la $^1/_4$ Pfd. carne de vită sau de cal și o porție de pâine, ca astfel să poată rezista până la eliberarea cetății.

In tot timpul asediului, nu s'au încercat decât două ieșiri din cetate, dar și acestea au fost fără rezultat.

In schimb, oridecâteori era ocazie, se formau detașamente de rechiziții, mai ales dintre grăniceri, și acestea pătrundeau în Aradul Nou și St. Nicolau, spre a procura alimente pentru garnizoană.

In luna Iunie însă, s'a sfârșit și ultima rezervă de alimente și garnizoana înfometată a capitulat în ziua de 1 Iulie, după ce s'a convins prin trimișii săi la Timișoara și Pesta, că nu poate spera într'o apropiată eliberare. Din grupul informatorilor a făcut parte și căpitanul Mader.

Distincții. S'au distins în timpul asediului și au fost decorați următorii, din regimentul de grăniceri româno-bănățeni: a) cu medalia de argint cl I: strajameșterii Petru Roșeț și Petru Humița; b) cu medalia de argint cl. II: caporalii Ion Didraga, Ștefan Crăciunescu, Ion Bistrean și fruntașul Ion Waninger.

§ 3. Apărarea Alba-Iuliei [1]).

Cetatea Alba Iulia era cel mai important centru de comunicație al Ardealului. Prin situația sa, domina drumul oștirilor ce ar fi venit din Banat prin Deva, iar din Nordul Ardealului, pe la Ciucia-Cluj și de acolo pe Mureș, spre Sibiu. Afară de aceasta, ea deține cel mai mare depozit de armament și material de războiu din întreg Ardealul. Se înțelege dar, pentru ce ocuparea ei de către revoluționari prezenta un punct principal de preocupare.

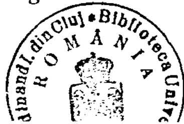
Comandamentul militar din Sibiu n'a avut destulă grijă să aprovizioneze garnizoana cetății cu toate cele necesare traiului pe un termen mai îndelungat. Evenimentele din anul 1848 însă, au silit cetatea să se organizeze singură pentru defensivă. Deocamdată, s'a aprovizionat pe o durată de 15 zile. Lipsei de aprovizionare însă, i s'a adăugat încă o nenorocire. Comandantul cetății, generalul Horak, a orbit și astfel trecu comanda asupra colonelului August. Un om energic, e drept, și unul care suferise mult de pe urma Săcuilor revoluționari și astfel nu ar fi fost în stare să capituleze în fața lor. Era însă și el om bătrân.

Proporțiile nebănuite, pe care le-a luat revoluția în Ungaria și în Transilvania, au silit comandamentul cetății să-și sporească rezervele de alimente pe încă două luni, pentru a putea preveni orice eventualitate; iar trupa fu sporită cu două companii de infanterie și 1 ploton de cavalerie. Acest efectiv, împreună cu batalionul din cetate, nu acoperea nevoile de apărare, afară de împrejmuirea principală și cele două porți de comunicație. Celelalte împrejmuiri erau sortite, în caz de atac, să fie predate.

Organizarea defensivei reclama lucrări de fortificații și sporirea efectivului garnizoanei. Iarna grea, 1848/49, a împiedecat lucrările de fortificații. In schimb, în timpul primăverii și verii anului 1849, s'a lucrat cu eforturi sporite la traverse, palisade, depozite de praf de pușcă, etc. Trupa îndeplinea și serviciul de garnizoană și ieșea și la muncă.

Colonelul August află, la 13 Martie 1849, că la 11 Martie Sibiul a fost ocupat de revoluționari și că aceștia se îndreaptă spre Brașov. Știrea îl îngrijoră și, spre a lua toate măsurile pentru a preîntâmpina un atac, convocă consiliul de războiu.

1) Georgie Barițiu: Părți alese din Istoria Transilvaniei, vol. II, pg. 504-516 și raportul semnat de sublocotenentul Chetrinescu, adresat, la 18 Februarie 1863, regimentului de grăniceri româno-bănățeni No. 13.

De acord cu aceasta, hotărî să cheme în cetate şi detaşamentul căpitanului Cernoievici. Acesta staţiona în Deva şi se compunea din următoarele unităţi: compania 21 din regimentul de grăniceri româno-bănăţeni, comandată de căpitanul Miculescu, ½ din compania 13 din acelaşi regiment, comandată de locotenentul Hudofsky; din acest grup făcea parte şi sublocotenentul Chetrinescu, ½ companie de plăieşi din jurul Lugojului şi 1 divizion de glotaşi (Landstürmer), comandaţi de prefectul Axente Sever. Aceştia din urmă au rămas în Baia de Criş, continuând lupta în munţi. In cetate au intrat abia mai târziu.

Garnizoana astfel completată se compunea din:

artilerişti de câmp	80	de oameni
„ „ garnizoană	75	„ „
serviciul bateriilor de rachete	16	„ „
vânători ardeleni	402	„ „
din regimentul de infanterie Leiningen	581	„ „
„ „ „ „ br. Bianchi	259	„ „
„ „ „ grăniceri româno-ardeleni No. 1 .	345	„ „
„ „ „ „ româno-bănăţeni No. 13 .	460	„ „
„ „ Carol Ferdinand (reconvalescenti, răniţi în luptele trecute)	140	„ „
din regimentul de grăniceri româno-arde'eni No. 2 .	24	„ „
gardişti saşi din Orăştie	80	„ „
cavalerie uşoară din reg. Max	59	„ „
din regimentul Sivkovici	2	ofiţeri

Artileria cetăţii se compunea din: 71 tunuri de calibru de 24-3 libre; 2 mortarie (Mörser, Meurtier, piuă) de 32 şi 2 de 10 libre; 4 hobiţe de aruncat grenade, şrapnele, cartace şi globuri luminoase.

In turnul catedralei rom. cat. era aşezat postul de observaţie, ocupat de un ofiţer.

Garnizoana astfel completată şi înarmată era în stare să facă faţă oricărei împrejurări, dispunând şi de o mică rezervă. Pentru apărarea însă şi a fortificaţiilor exterioare, mai era nevoie de sporirea efectivului garnizoanei.

In ziua de 24 Martie, apăru la Teiuş prima coloană de revoluţionari, iar la Oarda de Jos şi Portus venise colonelul baron Lupu Kemény, cu 4500 de soldaţi şi 12 tunuri, ca să asedieze cetatea.

După unele demonstraţiuni în jurul cetăţii şi bombardarea ei în ziua de 28 Martie, Kemény ceru cetăţii să capituleze în condiţiuni onorabile. Propunerea a fost respinsă.

Pe ziua de 1 Aprilie, în drum spre Banat, s'a oprit la Alba Iulia şi generalul I. Bem, având vreo 5000 de oameni (după alţii 8000 de oameni) şi 18 tunuri de mare calibru. Văzând că bombardarea începută de br. Kemény nu dă roadele dorite, a început el însuşi să bombardeze cetatea, în ziua de 2 Aprilie, cu tunurile situate pe Dealul Furcilor. Bombardamentul a durat o oră, dela 6 până la 7 seara. Când a încetat bombardamentul, Bem a trimis un parlamentar în cetate cu propuneri de capitulare, avertizând garnizoana că dacă nu se predă, va continua lupta până la ocuparea cu orice preţ a cetăţii şi atunci nimeni nu va mai fi cruţat.

Parlamentarul a fost oprit la revelin, dându-i-se răspunsul verbal că dacă în termen de două ore nu i se va da alt răspuns, propunerea de capitulare este respinsă.

După două ore de aşteptare, la 9 şi 30 seara, Bem a redeschis focul şi l-a continuat până la miezul nopţii. Nici de data aceasta n'a fost mai norocos. Cetatea n'a avut de înregistrat vreo pierdere mai însemnată şi astfel Bem se hotărî să ceară lui Kossuth alt comandant pentru trupele de asediu şi tunuri mai grele, iar el plecă, cu un corp de 10.000 de ostaşi, spre Banat.

In zilele de 4 şi 11 Aprilie, garnizoana, ieşind din cetate, a întreprins mai multe atacuri asupra revoluţionarilor din Portus. Cu ocazia acestor lupte revoluţionarii au înregistrat numeroase pagube.

După plecarea generalului Bem spre Banat, guvernul revoluţionar a trimis spre Alba Iulia pe br. Stein, fost căpitan de geniu în armata austriacă, iar acuma colonel revoluţionar, cu ordinul să asedieze cetatea în aşa fel, ca să îi taie orice posibilitate de aprovizionare şi să o constrângă a se preda. Acesta, sosind la Alba Iulia, a încercat să intre în tratative cu comandantul cetăţii spre a-l determina să capituleze, dar orice încercare a lui s'a izbit de refuzul categoric al comandantului cetăţii.

Garnizoana n'a încetat, în timpul disponibil, să se aprovizioneze şi să atace pe revoluţionarii din jurul cetăţii, cauzându-le mari pagube. In acelaşi timp, a căutat să introducă în cetate şi grupul de glotaşi, comandat de prefectul Axente Sever, spre a-i

înarma şi jura pe legile de războiu, ca astfel ei să continue lupta în munţi, nelăsând inamicului asediator putinţa de a bombarda liniştit cetatea.

In ziua de 17 Mai, prefectul Axente Sever, împreună cu 800 glotaşi, fiind condus de locotenentul Mânzatu, din regimentul de grăniceri româno-ardeleni No. 1, a intrat în cetate. Trecerea prin cordonul asediator a cauzat revoluţionarilor pierderi însemnate. Intrarea prin cordon o descrie numitul prefect în mod amănunţit în raportul său după cum urmează [1]):

„In urmarea unui raport pe care l-a trimis prim-locotenentul Mânzatu în cetate, el primi dela consiliul belic un ordin, după care aveam să alegem dintre oamenii mei 5-600 necăsătoriţi, cât se poate de bine armaţi şi îmbrăcaţi, cu cari noi să străbatem îndată în cetate.

Dar oameni bine armaţi şi mai vârtos bine îmbrăcaţi în legărul meu erau adevărate rarităţi de cabinet; oameni de aceştia putea să vadă cineva numai în castrele lui Iancu şi în ale acelor prefecţi, ai căror oameni locuiau în munţi. Trupa mea era compusă din indivizi, a căror locuinţă se afla mai în şes, cale de două până în trei zile departe, pe unde dominau insurgenţii; iar aceşti oameni ai mei de două luni nu schimbaseră cămaşa de pe trup. Niciodată situaţiunea noastră nu a fost mai critică decât atunci. Separaţi de lumea cealaltă, noi nu ştiam nimic despre ceea ce se întâmplă pe din afară de munţi.

Inlăuntrul munţilor aveam să luptăm pe de o parte cu lipsa de muniţiune şi cu foamea, cu polipedii şi cu toate greutăţile vieţii, iar de alta, să luptăm în contra unui vrăjmaş înfuriat, care ţinea munţii închişi şi îşi îndoia încordările sale, ca să-i ia în potestatea sa. Vrăjmaşul adică ştia, că pe cât timp nu sunt supuşi munţii, el nu va fi în stare să cuprindă cetatea Alba Iulia. Şi apoi tocmai acuma consiliul pe războiu ne chema în cetate! Care va fi soarta noastră acolo? Când vom ieşi noi din aceea? Şi în caz când vrăjmaşul tot ar ocupa cetatea, oare nu ne va arunca el pe toţi în ascuţitul sabiei, sau ne va împuşca ori spunzura, precum a făcut cu fraţii noştri din largul ţării? Pe deasupra tuturor acestora, ne mai veni încă şi fatala ştire, că Hatványi a intrat în Abrud a doua oară, cu trupă mult mai mare. Acum eu ajunsesem ca să fiu îngrijat peste măsură pentru

---

1) Georgie Bariţiu: o. c. vol. II pg. 510—515.

inteligența românească, care își aflase loc de scăpare în sânul munților și a cărei soartă în caz de ar învinge insurgenții, era deja decisă de mai înainte. Prea bucuros aşi fi alergat lui Iancu în ajutor.

Intre împrejurări ca acestea, am ținut consiliu de războiu și după desbateri serioase am decis, ca să ne supunem consiliului belic din cetate, pentru ca să nu dăm adversarilor noştri ocaziune de a ne inculpa de nesupunere către comandanții împărătești. Indată după aceasta eu grăbii, ca să fac lui Iancu deciziunea noastră cunoscută și îl rugai, ca să nu se lase cu Hatványi în nicio bătălie decizivă, ci să-l neodihnească și alarmeze prin scărămușii mici și prin atacuri dese pe la anteposturile lui, iar după ce îl va fi obosit, atunci să se arunce pe el cu toată puterea sa și să-l sfărâme. Eu însă m'am convins mai apoi, că rezultatul fusese mult mai pre sus de așteptările mele, pentrucă Iancu a câștigat și astă dată o victorie strălucită asupra lui Hatványi.

In 17 Mai, după ce am ales trupa cerută de către consiliul belic, am luat măsurile necesare de plecare. Pentru ca să înșelăm pe vrăjmaș asupra planului nostru, am trimis înainte pe alte căi un mare număr de lănceri, iar noi ne-am îndreptat către cetate. Noi din deal ne inieptarăm asupra anteposturilor vrăjmașe, pe care le-am deculat; după aceea, întreținând foc necurmat și spărgând cordonul vrăjmășesc dimprejurul fortăreței Alba Iulia, în puține minute ne apropiarăm de cetate. Garnizoana însă nici n'a întreprins vreo erupțiune spre a ne veni în ajutor, nici n'a tras focuri din tunuri spre a ne acoperi. Numai când ajunserăm cu fericire la murii cetății, s'au descărcat două tunuri de câte două ori; acestea însă nu s'au descărcat în favoarea noastră, cari acuma eram scăpați de orice pericol și nu mai aveam trebuință de apărare, decât acele tunuri au fost trase asupra insurgenților, cari speriați de asaltul cu care am spart noi cordonul lor de împresurare au alergat dela Barabanți și dela Portus. Vrăjmașul a pierdut în această afacere mai mulți oameni de ai săi, iar noi avurăm un mort și trei răniți.

In cetate am fost primiți din toate părțile cu strigăte de „vivat"; comandantul, cu cea mai mare cordialitate; căpitanul Cernoievici și ofițerii regimentului românesc grănicer dela Banat, cu strângeri călduroase de mâini, iar Thalson, acel capelan brav al garnizoanei, cu iubire curată. Prin acea întreprindere a noastră cutezată, insurgenții veniră în confuziune și se văzură siliți, ca

la turnul de pulbere, pe unde străbătuserăm noi, să aşeze un batalion întreg de pază.

După ce am arătat eu comandantului mulţimea lipselor de care suferim noi, el a luat măsuri ca cei 800 de oameni să capete fiecare pe zi pâine, un pahar de vinars ori vin. Viceprefectii şi tribunii însă n'au fost memoraţi deloc în lista de proviantare; iar după ce le lipseau şi lor banii ca să-şi câştige cele trebuincioase, erau siliţi să cerşească pâine dela oameni. S'au îngrijit şi pentru arme şi muniţiune, adică ni s'au dat 160 muschete şi patruzeci flinte, dar cele mai multe din acestea n'au fost bune de nimic, ci au trebuit să fie mai întâiu reparate. Peste aceasta, ni s'au mai dat câte 29 cartuşe (fişîcuri, împlături).

Fiind noi de acea credinţă tare, că scopul provocării adresate nouă de a veni în cetate a fost a întări garnizoana, a apăra cetatea şi în unire cu garnizoana a întreprinde erupţiuni asupra vrăjmaşului, noi ne-am propus ca pe oamenii noştri să-i organizăm, conform principiilor tactice militare, într'un batalion regulat compus din 800 de oameni. Cu osteneală şi perseverenţă, am reuşit în puţine zile ca să formăm batalionul spre îndestularea tuturor. Acum noi supuserăm pe aceşti oameni unui nou jurământ pentru durata războiului, iar comandantul cetăţii a promis batalionului solda, dacă se va purta bine.

Dar armele victorioase ale Românilor din munţi şi majoritatea în care se aflau ei în cetate, au deşteptat pisma îndrăcită a acelora, cari pe Români i-au urât totdeauna. Aşa, se ţesură în contra lor întru întunerec, cu măestrie mare, intrige de acelea, care nici nu se puteau observa, nici a se paraliza.

Comandantului cetăţii i s'a fost nălucit, că Românii ar avea de cuget a-i lua comanda şi a încredinţa cetatea unui Român. Această nălucire ridicolă a schimbat tot planul de a ne mai ţine pe noi în cetate şi a întreprinde cu noi împreună erupţiuni. Aşa, soarta noastră fu decisă în secret, iar aceea era *ca noi să fim scoşi din cetate şi să ne întoarcem în munţi.*

In 25 Mai, feciorii din batalionul nostru căpătară două măji de carne, ceeace din cum au fost intrat în cetate nu se mai întâmplase niciodată; li-se deteră şi 800 de căciule militare (gavanoase), care singure reprezentau uniforma noastră şi care mai târziu la una ocaziune ne fură de mare folos; peste aceasta, ne mai deteră încă câte treizeci de cartuşe pentru fiecare om

aşa că, pe lângă cele douăzeci primite mai înainte, acum avea fiecare câte 50 de focuri.

In fine, ni s'a spus, că în următoarea noapte batalionul va face sub comanda mea o erupţiune asupra insurgenţilor postaţi la turnul de pulbere, iar de acolo se va arunca pe cei cari se aflau în Barabanţi şi aşa mai departe. Am fost asiguraţi totodată, că în apărarea şi ajutorul nostru vor năvăli şi două compănii dela regimentul grănicer de Banat şi dela primul regiment de grăniceri români transilvani. In acest secret a fost iniţiat numai prim-locotenentul Mânzatu, el însă nu ne-a comunicat nimic la nici unul dintre noi.

In noaptea de 26 Mai, ne prepararăm pentru erupţiunea ce aveam să facem, iar fiindcă noi crezuserăm, în nevinovăţia noastră, că după ce vom scoate la cale planul acesta, ne vom întoarce iar, aşa ne mai lăsarăm în cetate şi puţina noastră avere.

Noi ieşirăm prin poarta secretă, unde am zărit în adevăr pe cele două compănii grănicere defilând pe întunerec; mai târziu însă, nu le mai văzurăm. Incă şi după ce ieşiserăm din şanţurile cetăţii, Mânzatu încă tot nu ne-a spus adevăratul scop al ieşirii noastre din cetate. Aici fuseră împărţite comandele şi toate dispoziţiunile luate pentru luptă. Eu îmi împărţii oamenii în trei coloane: aripa dreaptă o dădui viceprefectului Ioan Maior, aripa stângă o comanda căpitanul vânătorilor Ioan Procopiu, centrul îl comandam eu însumi. Atacul fu îndreptat asupra celor două batalioane de insurgenţi, dintre care unul se afla pe la turnul de pulbere, iar celalalt în capătul viilor. Favoraţi de noapte, noi ne aruncarăm pe vedetele şi anteposturile vrăjmaşe, pe care le şi uciserăm la moment; după aceea, ne inieptarăm pe trupa dela turnul de pulbere, unde mai mulţi dintre insurgenţi nu avuseră timp să se îmbrace. Puşcăturile şi baionetele noastre au trântit grămezi de insurgenţi, atât în camerile turnului de pulbere, cât şi împrejurul aceluia.

S'a desfăşurat o luptă cruntă, pe care noaptea o făcea şi mai teribilă. Noi ne amestecarăm cu insurgenţii şi luptarăm cu ei piept la piept. Eu însumi am străpuns trei din ei şi pe unul l-am împuşcat. Dacă noi înşine nu ne-am omorît sau rănit unii pe alţii, aceasta am avut s'o mulţumim numai acelor căciule militare ale noastre, care erau singurul semn, după care ne cunoşteam. Vrăjmaşii ne mai putând sta pe loc, încurcaţi şi înfricaţi de

marea lor pierdere, s'au risipit și au apucat-o la fugă. Doisprezece oameni din ai noștri, înconjurați de către un despărțământ de insurgenți, au luptat bărbătește fără a se preda, până au căzut 11 din ei, iar al doisprezecelea, un student, anume Blianca din Najlacu și decurion în batalionul nostru, văzând pe camarazii săi morți, s'a prefăcut și el însuși ca mort între ei și așa, scăpând de ochiul vrăjmașului, mai târziu s'a întors nevătămat la batalionul său. In zori de zi, noi am spart a doua oară cordonul insurgenților tras împrejurul cetății, după care ajunserăm în partea munților, dincolo de linia vrăjmașă. Totuși, noi nu încetarăm a goni pe vrăjmaș încă și în șes, până când văzurăm că alergau trupe noui de insurgenți dela Barabanți și Portus către turnul de pulbere. Eu observai abia acuma că Mânzatu, care îmi urmase mie printre insurgenți pe calea spartă de către bravii mei, a dispărut din câmpul de luptă. El se trăsese, cu câțiva din oamenii noștri, spre munți. Așa, abia acuma fu deslegată enigma, că noi fuserăm expediați din cetate, cu destinațiunea ca să ne întoarcem iarăși în munți. Noi ne-am supus necesității și ne-am dus iarăși în munți, unde ne întâmpină Mânzatu. Insurgenții au pierdut în acea bătălie 80 de morți și mai mulți răniți; din partea noastră au căzut 28 de morți, 6 au fost răniți și 7 căzuți în captivitate. Cea mai mare grijă a noastră era absența viceprefectului Ioan Maior, care în acea luptă s'a distins foarte mult prin voința decisă, curaj și bravură, care însă acuma lipsea din mijlocul nostru, împreună cu 85 de oameni. Soarta lui și a camarazilor săi ne-a rămas necunoscută până la eliberarea definitivă a cetății, după care apoi numitul viceprefect îmi făcu mie un raport despre operațiunile sale și despre câte pățise el în cetate".

In tabăra revoluționară s'a început, în ziua de 8 Mai, așezarea bateriilor la Sud și la Nord de cetate, în vederea unor bombardări decizive.

Garnizoana, compusă din unitățile mai multor regimente, fu reorganizată, în ziua de 28 Mai, în trei batalioane. Grănicerii români din Banat formară un batalion, împreună cu plăieșii din jurul Lugojului și garda națională din Orăștie. Acest batalion era comandat de căpitanul Cernoievici. Fiecare batalion se compunea din câte patru companii.

Concomitent cu reorganizarea garnizoanei, s'a procedat și la sporirea rezervelor de alimente. Căci, după cum se spunea

într'o scrisoare adresată de colonelul August maiorului Eisler, la 27 Aprilie, hrana din cetate nu era suficientă, decât pe cel mult o lună şi jumătate. La 8 Iunie, au fost transportate în cetate toate rezervele de alimente şi vitele ce se găseau în suburbie; iar de altă parte, s'a redus cu $1/3$ raţia trupei şi s'a construit în cetate şi o moară cu 3 pietre.

Intre timp, forţele inamice, de cca. 10.000 de oameni, au înconjurat cetatea şi în 24 Iunie au şi început s'o bombardeze. Dela ora 5 dimineaţa şi până la ora 1 după amiază, focul artileriei n'a mai încetat. Toate clădirile erariale au fost atinse, iar fântânile ruinate. O rachetă a nimerit în grajdurile episcopiei si le-a incendiat. Focul a luat proporţii şi a cuprins în flăcări reşedinţa, biserica, armamentul, comandamentul, şcolile şi mai multe case particulare.

In timpul incendiului, s'a prezentat un parlamentar trimis de colonelul Stein şi a propus cetăţii să capituleze

In asemenea condiţiuni, garnizoana avea nevoie de timp, spre a stinge incendiul. De aceea, a amânat răspunsul până la ora 5 după masă. La aceastâ oră, se prezintă în tabăra revoluţionară căpitanul Cernoievici spre a comunica colonelului Stein, că garnizoana încă nu şi-a făcut pe deplin datoria şi că nu se gândeşte să capituleze.

Cei doi ofiţeri, Cernoievici şi Stein, de astă dată inamici, erau cunoscuţi vechi. Serviseră doar acelaşi împărat. Au stat mult de vorbă, discutând situaţia politică şi militară. La despărţire, Stein a declarat că mai aşteaptă până a doua zi dimineaţa.

Neprimind răspuns favorabil, în ziua de 25 Iunie, la ora 6, a redeschis focul şi l-a continuat fără întrerupere până la ora 7 seara. Garnizoana a rezistat şi acestui atac.

In tot timpul asediului, lipsa de furaje a constrâns garnizoana să întreprindă, cu detaşamente mai reduse, dese ieşiri pe câmpurile din jurul cetăţii, ceea ce ducea la ciocniri violente cu revoluţionarii.

Astfel, în 9 Iulie, ciocnirea celor două tabere inamice a fost atâta de violentă, încât garnizoana s'a văzut silită să arunce în luptă 6 companii, spre a-l putea alunga pe inamic.

Comandantul cetăţii a lăsat să se facă medalii pentru decorarea celor cari s'au distins în luptă. Dar n'a apucat să le distribue, deoarece, la 26 Iulie, inamicul a început să se retragă pe malul stâng al Mureşului. Aci, a ocupat Oarda cu un batalion

de infanterie, 4 tunuri şi un escadron de cavalerie. Un divizion de infanterie Leiningen s'a aruncat din cetate asupra lui şi l-a alungat, capturându-i cassa, efecte şi provizii.

In ziua de 28 Iulie, o patrulă de recunoaştere s'a ciocnit cu revoluţionarii şi le-a capturat un tun de rachete.

In ziua de 31 Iulie, intră în cetate un sol al generalului rus Hasvord şi-i comunică comandantului, că trupele ruseşti sunt în drum spre Alba Iulia şi că în curând o vor despresura.

Incurajat de bubuiturile de tun, care prevesteau din depărtări apropierea trupelor ruseşti, în ziua de 1 August, comandantul cetăţii hotărî un atac asupra Oardei. Un batalion de infanterie şi trei tunuri atacară pe revoluţionari şi-i alungară din Oarda, înapoindu-se în cetate cu pradă. Ieşirea s'a repetat în ziua de 12 August. De data aceasta, generalul rus Lüders a atacat şi el de altă parte, încât inamicul înfrânt a luat-o la fugă spre Orăştie. Cei din Oarda, pierzând legătura cu restul trupelor, au căzut în captivitatea imperialilor. Două compănii şi trei tunuri au căzut în mâna Ruşilor, iar două compănii, un tun şi 5 ofiţeri, în mâna garnizoanei Alba Iulia.

In timpul celor aproape cinci luni de asediu, garnizoana a suferit următoarele pierderi: 354 morţi în diferite boale (holeră, scorbut, etc.); 18 căzuţi în lupte; iar 40 de soldaţi şi 3 ofiţeri au fost răniţi. Dintre ofiţerii răniţi făcea parte şi sublocotenentul Iordan Ţunea, din regimentul 13 de grăniceri româno-bănăţeni.

Intru apărarea cetăţii, s'au distins următorii grăniceri români din Banat: sublocotenenţii Iordan Ţunea şi Enache Ion. Din trupă, au fost decoraţi cu medalia de argint cl. I: caporalii Velcu Gherescu, Wenzel Drausil şi Matei Besnoska. Cu medalia de argint cl. II: Plăieşii caporali Nicolae Işfan şi Ion Muroni, tunarul Pârvu Humiţa şi soldatul Mihai Almăjan. Caporalul Wenzel Drausil a fost decorat şi cu medalia rusească crucia sf. George.

IV. Sfârşitul revoluţiei ungare

§ 1. Fuga rebelilor.

Infrângerile suferite de revoluţionari în cele mai importante centre de rezistenţă ale imperialilor, au provocat panică şi desordine în rândurile trupelor generalului Bem. In grupuri răzleţe, ele căutau refugiu şi adăpost, din toate părţile, în teritoriile de sub scutul semilunii.

După despresurarea cetăţii Timişoarei, unele grupuri de fugari apucară drumut pribegiei prin Lugoj, Caransebeş şi Orşova, trecând dincolo de Dunăre. In retragerea lor desordonată, erau urmărite, pas cu pas, de batalionul de grăniceri români, care colaborase aşa de strălucit la apărarea cetăţii şi care, după eliberarea ei, a fost trimis în propria sa circumscripţie regimentară, spre a o curăţi de elementele rebele fugare.

Alte grupuri se grăbeau spre aceeaşi ţintă, prin Deva, Porţile de Fier şi Buza Nedeii. Intre acestea se găsea şi generalul Kmety, lt. colonelul Millik, împreună cu suita lor. In drumul lor spre munţi, *aceştia au fost prinşi şi arestaţi în comuna* Mărul de către strajameşterul Nicolae Malaescu, comandantul pieţii, şi populaţia comunei. Procedând loial şi potrivit cu normele onoarei militare, Malaescu şi consătenii lui nu s'au atins de viaţa captivilor desarmaţi, menţinându-i în arest la dispoziţia autorităţilor în drept a-i judeca, după lege şi fapta fiecăruia. Fapta lui omenească, i-a fost răsplătită cu sânge.

Generalul Bem, — fugar şi el cu întreg statul major, cu un batalion de infanterie şi ceva cavalerie, — trecând prin Deva, află că unii din tovarăşii lui de luptă sunt deţinuţi în Mărul şi se grăbi, prin Ruschiţa, să-i elibereze. Ajuns în Mărul, reuşi fără greutate să-i elibereze pe ofiţerii captivi. In comună nici nu erau trupe de apărare, iar populaţia se compunea numai din femei, copii şi bătrâni, cari nu puteau să lupte cu o armată de peste un batalion. Noaptea a petrecut-o în Mărul, şi înainte de a pleca, Bem nu s'a mulţumit cu eliberarea tovarăşilor săi. A căutat peste tot pe bravul strajameşter şi, ca o încoronare a propriilor acte de războiu, după ce l-a găsit, a dispus asasinarea acestui ostaş cinstit şi loial. Execuţia s'a săvârşit în faţa casei proprii a strajameşterului. Cavaleria rebelă l-a măcelărit în stradă, lăsându-i corpul fărâmiţat de săbii, pradă câinilor şi corbilor. După acest *ultim act de vitejie revoluţionară, cavaleria şi infanteria fugară, în frunte cu războinicul lor general, fugiră peste hotar, în Muntenia* [1]).

Pe locurile, prin care au trecut rebelii, a rămas numai jale şi suspin. Au devastat tot ce le-a căzut în cale, lăsând în schimb bancnote de ale lui Kossuth, pe care nimeni nu le mai onora.

---

1) Căpitan Seracin: raport adresat regimentului 13, la 23 Martie 1863.

§ 2. Intoarcerea din Italia.

Primele două batalioane au rămas în Italia până în anul 1850. In cursul lunei August însă, batalionul II a primit ordinul de repatriere şi în 29 Septembrie a sosit la Caransebeş. Aci, luând locul batalionului IV, acesta a fost demobilizat.

Batalionul I a rămas şi pe mai departe în Italia, la Ferarra.

La începutul lunei Noembrie însă, batalionul II a fost silit să plece din nou la luptă şi anume spre Pressburg, împotriva Prusiei, iar batalionul IV a fost remobilizat, pentru a umple golul lăsat de cel plecat.

Concentrarea batalionului II s'a făcut în Orşova, sub comanda maiorului Puffer, şi în ziua de 21 Noembrie, cu un efectiv de războiu de 1321 de oameni, a pornit la drum pe Dunăre până la Pressburg, unde a sosit la 7 Decembrie.

In 11 Decembrie, s'a dat ordinul de repatriere, iar în 14 Decembrie batalionul II a plecat din nou spre Caransebeş, unde a sosit în 4 Ianuarie 1851, când batalionul IV a fost din nou demobilizat.

Batalionul I a rămas în Ferarra până la sfârşitul lunei August 1851, când a trecut la Verona. De aci, în 8 Octombrie, a plecat spre casă, ajungând la Orşova în ziua de 12 Noembrie 1851. Batalionul II se găsea şi el în Orşova. Era concentrat aci pentrucă a doua zi, după sosirea batalionului I, a plecat el spre Italia, pentru a-i lua locul celui dintâiu.

Batalionul II a sosit la Ferarra pe ziua de 2 Ianuarie 1852 şi a rămas acolo până în Mai 1853, când a trecut la Piacenza.

In 10 Septemvrie 1853, a primit ordinul de repatriere şi în 21 Octombrie, batalionul II a sosit din nou în ţară.

In acelaşi timp, s'a format un batalion din elemente tinere, sub comanda maiorului Schrott, pentru a îndeplini serviciul de garnizoană înlăuntrul voivodinei sârbeşti. Batalionul acesta a stat în cetatea Aradului, din Noembrie 1853 până în April 1854, când a fost schimbat de un batalion sârbo-bănăţean.

§ 3. Găsirea coroanei ungare.

Guvernul revoluţionar, în timpul retragerii sale din Pesta la Debreţin, Seghedin şi la Arad, a luat cu sine coroana ungară. Inainte însă de a trece în Turcia, Bartolomeu Szemere, preşe-

dintele consiliului de miniştrii şi ministru de interne a ascuns-o în pământ, în jurul Orşovei.

In primăvara anului 1853, apelele au crescut. Kossuth, care era în Londra, socoti că a sosit momentul să-şi însuşească coroana şi în acelaşi timp s'o salveze şi dela stricăciunile la care era expusă prin inundaţie. A intrat în tratative cu unele persoane din Ada-Kaleh, care urmau să treacă Dunărea, să desgroape coroana şi s'o transporte dincolo, spre a o preda şefului revoluţionarilor unguri.

Guvernul, prinzând de veste, a luat toate măsurile de precauţiune spre a împiedeca transportarea coroanei. Zi şi noapte patrulau în jurul Orşovei jandarmi şi serezani, neadmiţând pe nimeni a face săpături în regiunea aceea.

Bartolomeu Szemere, care era în Paris, aflând de scopul lui Kossuth, a socotit că este mai bine să rămână coroana în ţară, decât să ajungă în mâinile lui Kossuth şi a trimis în August 1853 hârtiile care conţineau cheia aflării locului, unde a fost îngropată.

In ziua de 7 Septembrie 1853, au început săpăturile şi în dimineaţa zilei de 8 Septembrie unul dintre lucrători a izbit cu sapa cutia de fier în care era ascunsă coroana. Continuându-se săpăturile, s'a scos la iveală întreaga comoară ascunsă.

Vaporul de războiu *Albrecht* a transportat pe Dunăre, dela Orşova la Buda, coroana cu toate insignele, aşa cum a fost desgropată.

Garda de pe vapor era formată dintr'o companie de grăniceri şi un detaşament de serezani din regimentul româno-bănăţean, pus sub comanda căpitanului Petheo.

Au fost decoraţi cu ocazia aceasta, ca unii care şi-au făcut cu deosebire datoria în timpul căutării coroanei:

Maiorul şi comandantul de cordon Martin Imbrissevici, căpitanul Petru Popovici, locotenentul George Trapşa, sublocotenentul Ion Bistrean, apoi caporalul George Boarnă, serezanii Pau' Marişescu şi Avram Frumosu, grănicerii Ion Moroşina şi Ioan Fugl.

CAPITOLUL XIII.

Revizuirea constituției confiniare din 1807.[1]

(Constituția confiniară din 7 Mai 1850).

§ 1. Cauzele revizuirii.

Evenimentele din anul 1848/49 au transformat radical vechea concepție asupra proprietății imobile și libertății individuale și naționale. Sistemul feudal al constituției confiniare din 1807, creator mai mult de îndatoriri și restricții, decât de drepturi și libertăți prielnice unei firești desvoltări, nu putea supraviețui marilor reforme sociale, determinate de curentul revoluționar. Intr'o vreme de plină răsturnare a rosturilor sociale, grănicerii, cu tot avântul lor de fidelitate față de tron și supunere față de legi, aveau și ei dreptul la o așezare adecvată nouilor curente. Aceasta explică în bună parte emanciparea lor dintr'o stare perimată.

De altă parte, un sentiment de firească recunoștință a împăratului, pentru marile servicii ce i-au adus grănicerii, în timpul revoluției, au accelerat revizuirea constituției confiniare și introducerea unor reforme mai prielnice desvoltării lor [2].

---

1) Dr. Guggenberger Gyula: A határőrvidéki házközősségekre és a határőrvidéki ingatlanokra vonatkozó tőrvényck és rendeletek. Leopold Martin Krainz: Die k. k. Militärgrenze und deren Grundgesetz. Fr. Vanicek: op. cit. IV p. 309—375.

2) Patenta imperială din 7 Mai 1850 (constituția confiniară), este precedată de următorul manifest, care indică reformele introduse și o parte din cauzele care le-au determinat.

„Noi, Francisc Iosif I-iul, din mila lui Dumnezeu, împăratul Austriei, etc. etc. trimitem vouă, bravi și credincioși grăniceri, salutul Nostru împărătesc !

In vremea plină de amărăciuni, scursă de curând, voi, vrednici de strămoșii voștri, ați dat o nouă dovadă a neclintitului curaj, a spiritului de dreptate și de ordine pentru Tron și Patrie, încât v'ați asigurat admirația contimporanilor și a generațiilor viitoare.

Ați rezistat cu hotărîre ademenirilor dușmanilor Noștri și cu o credință impresionantă ați adus nemărginite jertfe, ați luptat cu încercată vitejie

Revizuirea s'a înfăptuit prin „Constituţia confiniară pentru graniţa militară croato-slavonă şi sârbo-bănăţeană, din 7 Mai 1850".

Menţinând structura confiniară din 1807, constituţia din 1850 îi aduce importante modificări: prin abolirea caracterului feudal al drepturilor imobiliare şi al lucrului împărătesc; prin libertatea învăţământului comercial, industrial şi ştiinţific; prin introducerea limbilor provinciei în administraţie, justiţie şi învăţământ; prin preluarea de către Stat a întreţinerii şi echipării grănicerilor în timpul slujbei; prin simplificarea condiţiilor pentru înfiinţarea de noui comunioane şi printr'o mai dreaptă reglementare a serviciului militar activ.

Cele ce urmează se mărginesc la o parte din materiile revizuite, căci majoritatea dispoziţiilor constituţiei din 1807 au fost menţinute, în măsura în care ele nu au fost potrivnice celei noui.

---

contra duşmanului dinlăuntru şi dinafară şi aţi învins sub vechiul şi gloriosul drapel al Austriei.

Primiţi, pentru aceasta, recunoştinţa Impăratului vostru.

După ce, drept recunoştinţă pentru aceste servicii, prin decretul imperial din 31 Martie anul trecut, v'am iertat obligaţiile care grevau asupra voastră de pe urma avansurilor primite, grija Noastră de căpetenie, îndată după restabilirea liniştei, a fost să punem în aplicare, cât mai neîntârziat, uşurările asigurate vouă, prin § 75 din constituţia imperială, în ceea ce priveşte drepturile de proprietate şi posesiune.

In acest scop, am avizat consiliul Nostru de miniştri, ca, cu ajutorul iubitului şi credinciosului Nostru ban şi al delegaţilor voştri, cari vă cunosc dorinţele şi nevoile şi deţin şi încrederea voastră, — să ne facă propuneri, care să garanteze şi în viitor, pentru confiniul militar, poziţia importantă şi onorabilă, ce i s'a încredinţat întru apărarea integrităţii împărăţiei, cum şi împrejurări prielnice buneistări şi progresului acesteia.

Abolirea raporturilor de feudalitate, existente până acuma, şi a lucrului împărătesc fără plată, decurgând din acestea; preluarea de către Stat a echipării, apoi a hrănirii grănicerilor în slujbă; reducerea stagiului activ printr'o mai dreaptă reglementare a recrutării în cadrele active, şi, în sfârşit, introducerea unei administraţii comunale libere, bazată pe împrejurările locale şi tradiţiile populare, sunt punctele principale ale constituţiei confiniare croato-slavone şi sârbo-bănăţene, ce Ne-a prezentat consiliul Nostru de miniştri.

Drept recunoştinţă pentru serviciile aduse Patriei şi Coroanei de către bravii Noştri grăniceri, sub conducerea eroicului lor ban, acordăm acesteea (constituţiei) aprobarea Noastră şi aşteptăm cu deplină încredere dela voi, ca, precum până acuma, aşa şi în viitor, să rămâneţi cu vitejia şi fidelitatea voastră recunoscută, stâlpul solid al Tronului şi al Impărăţiei, pentru care Noi vă asigurăm de mila şi graţia Noastră imperială.

Dat în capitala şi reşedinţa Noastră imperială Viena, la 7 Mai 1850, în al doilea an al domniei Noastre".

§ 2. Abolirea caracterului feudal al imobilelor.

a) Proprietatea imobilă.

Am văzut că moşiile grănicereşti aveau caracterul de feude militare, familiile titulare ale lor neavând, decât dreptul de folosinţă, iar ca consecinţă a acestui caracter, grănicerii erau obligaţi a presta şi lucrul împărătesc, pe lângă alte şi grele îndatoriri.

Constituţia din 1850 rupe cu trecutul şi, prin abolirea caracterului feudal, trece în proprietatea deplină a familiilor toate moşiile ce posedă. Grănicerii devin astfel proprietari deplini ai moşiilor pe care le muncesc şi le apără, nu însă fără a se fi menţinut restricţiile anterioare, care privesc dreptul de dispoziţie şi de grevare. Acestea au fost menţinute în interesul păstrării sistemului grăniceresc, bazat pe cultura pământului şi mânuirea armelor.

Dar moşiile grănicereşti nu erau singurele imobile, clădite şi neclădite, situate pe teritoriul militarizat. Erarul dispunea de un întins domeniu forestier, un complex masiv de teren păduros (Grenzwaldungen), de păduri răzleţe (Waldaussprungswinkel), situate în afară de perimetrul de pădure, de clădiri erariale afectate serviciilor publice, de păşuni afectate trebuinţelor locuitorilor satului, cu toate malurile pâraielor dintre singuraticele moşii grănicereşti, numite clinuri erariale (Aerarial-Ausschnitte), care nu formează complexe cultivabile şi ca atari ele nu au fost date ca moşii niciunei familii, şi, în sfârşit, de terenuri de cultură şi clădiri afectate cultului religios.

Inventarierea şi evidenţa tuturor imobilelor de pe teritoriul graniţei, s'a făcut chiar la începutul organizării confiniare, dar mai ales şi în mod precis, prin întocmirea cărţilor şi hărţilor funduare, prevăzute de *Drepturile confiniare* din 1754. Lucrările de măsurare şi predare ale moşiilor defalcate pe seama grănicerilor, cu redactarea cărţilor şi hărţilor, au durat ani de-a-rândul şi nu s'au terminat, în graniţa româno-ilira, decât în primii ani ai secolului al XIX-lea. Fiecare sat şi-a avut cartea şi harta lui funduară. Hărţile înfăţişeau toate parcelele, cu numărul topografic scris cu negru, numărul de casă scris cu roşu, iar ramura de cultură colorată diferit, după cum era vorba de grădini, arături, fâneţe, păşuni sau păduri. In primele pagini ale cărţii figura, de obiceiu, descrierea topografică a comunei, enumerarea clădirilor erariale şi particulare, imobilele cu ramura de cultură şi întinderea totală, conspectul familiilor din sat, cu numărul de casă şi

întinderea totală a imobilelor pe ramuri de cultură, care i s'au dat în folosinţă, şi descrierea hotarelor teritoriului satului. Urmează apoi paginile individuale ale fiecărui comunion, în ordine numerică, după numărul de casă. Paginile individuale sau familiare cuprind: numărul de casă, numele de familie, descrierea exactă a fiecărui imobil (numărul topografic, vecinătăţile, regiunea în care e situat, ramura de cultură şi întinderea). La sfârşitul paginilor familiare, sunt trecute sesiunile parohiale, păşunea sătească şi clinurile erariale. Pădurile mari, pădurile răzleţe, neformând obiectul donaţiunii către comunioane, nu au fost trecute în pagini separate, rămânând cuprinse în totalul imobiliar dela începutul cărţii funduare.

Exista în graniţă şi un registru auxiliar al registrului tabular, pentru evidenţa sarcinilor imobiliare. Acest registru se numea Satz-Buch, asemănător registrului de inscripţii. In el se treceau în întregime actele de constituirea drepturilor reale, care grevau imobilele. In regimentul români-ilir, el datează dela 1 Ianuar 1777, ceea ce înseamnă că chiar înainte de întocmirea primelor cărţi funduare, a existat şi aci o evidenţă a imobilelor şi a posesorilor lor.

Grănicerii au devenit posesori ai feudelor militare, nu pe baza unei situaţii de fapt preexistente regimului confiniar şi consacrată de lege, ci în baza actului de donaţiune, după o prealabilă şi exactă măsurare a moşiei donate, de unde decurg numeroase consecinţe, care deosebesc sistemul tabular grăniceresc de celelalte.

Dar, aceste cărţi fundare, abia întocmite, n'au mai corespuns exigenţelor legilor care s'au succedat.

Constituţia confiniară din 1807 face distincţie între *moşiile stătătoare* şi *moşiile întrecătoare,* cu întroducerea a numeroase restricţii pentru cele dintâiu. Punerea de acord a regimului de publicitate al drepturilor imobiliare cu scinderea imobilelor, introdusă de constituţia din 1807, a reclamat întocmirea unor noui cărţi funduare. Aceasta însă nu a mai fost precedată de aceleaşi lucrări tehnice, ca la cea dintâiu. In cartea funduară, întocmită în baza constituţiei confiniare din 1807, s'au transcris toate datele din prima carte funduară, cu singura deosebire că în două rubrici noui au fost repartizate imobilele constituind aceeaşi moşie, în loc *stătător* şi *întrecător,* după distincţiile şi în condiţiile constituţionale. Hărţile tabulare au fost păstrate în

starea în care se găseau, fără vreo modificare. Aşa, s'a ajuns la situaţia paradoxală cu carte funduară nouă şi hartă veche. Numerile de casă noui, după constituţia din 1807, diferă uneori de cele vechi şi din acest motiv nu puţine sunt greutăţile de identificare a unor imobile, cari pe hartă figurează sub un număr de casă, iar în carte, sub altul.

Adaptarea cărţii funduare, la dispoziţiile constituţiei din 1807, s'a făcut în primii 15 ani ani ai veacului al XIX-lea, pe teritoriul regimentului romåno-ilir. Regulele care au guvernat şi guvernează aceste cărţi funduare acolo, unde ele sunt încă în vigoare, — şi mai sunt multe comune în care ele sunt încă în vigoare, — sunt acelea prevăzute de patenta tabulară (Landtafel-Patent vom 22 April 1794), aplicată întâiu numai în Boemia şi Moravia. Această patentă se aplică fireşte şi azi regiunilor cu carte funduară din epoca confiniului militar (circumscripţiile judecătoriilor Orşova, Bozovici, Teregova şi o parte din circumscripţia judecăcătoriei Caransebeş).

Ca urmare a modului în care s'au întocmit cărţile funduare din graniţă, mod diferit de al celorlalte provincii, rezultă, că, în sistemul lor, nu erau admise procesele: a) de rectificare; b) de intabulare pe baza posesiunii de fapt şi, ceea ce le deosebeşte mai mult de celelalte, c) cartea funduară garantează întinderea şi d) fiecare parcelă constitue un corp distinct de avere.

O altă particularitate a cărţilor funduare grănicereşti, o formează parcelele fără număr topografic. Ele sunt teritoriile donate ulterior de autoritatea militară, sau uzurpate întâiu şi apoi donate, din păşunea comunală şi mai arareori din clinuri erariale sau păduri răzleţe. Toate acestea s'au măsurat precis, s'au scăzut din păşuni şi au fost intabulate pe numele donatarilor, fără a se fi făcut şi cuvenita mutaţie pe hartă, care astfel diferă de datele din cartea funduară. Identificarea pe teren a unor asemenea parcele fără număr topografic, este foarte anevoioasă şi presupune cunoştinţe speciale.

Toate mutaţiile de imobile le opera regimentul în cartea funduară centrală (Stabsgrundbuch) şi compania situaţiei imobilului, în cartea funduară a comunei respective.

Păşunile comunale, folosite de totalitatea comunioanelor din comună erau, ca şi feudele, proprietatea coroanei. Prin efectul

constituţiei din 7 Mai 1850, au trecut şi ele în deplina proprietate a comunelor, radiindu-se sarcinile feudale, care le grevau.

Nu au trecut însă în proprietatea comunelor, decât imobilele specificate în cartea funduară ca păşune. Toate celelalte terenuri, deşi situate între hotarele păşunilor sau cari se prelungesc în fâşii între parcelele particulare sau de-a-lungul pâraielor şi râurilor, dar care la început nu au fost destinate folosinţei particulare, n'au trecut în proprietatea comunelor. Intră în categoria acestora: clinurile erariale de-a-lungul râurilor şi pâraielor, râpile şi stâncile, adică terenurile neproductive, dar care acoperite cu tufiş, mărăcini şi arbori, consolidează solul şi-l apără de alunecări şi inundaţii, precum şi pădurile răzleţe situate în afară de perimetrul de pădure (Auserhalb den Waldmarken gelegene Waldaussprungswinkel). Situaţia acestora n'a fost clarificată de constituţia din 1850. Abia patenta de Neuberg, din 25 Mai 1879, se ocupă amănunţit de aceste imobile, în parte ocupate de proprietarii grăniceri vecini, trecându-le în proprietatea acestora sau a comunelor.

Asupra pădurilor, erarul şi-a menţinut intact dreptul de proprietate. A recunoscut, în schimb, şi a reconfirmat prin constituţia din 1850 şi legile ulterioare, toate drepturile de servitute ale comunioanelor, pe care le aveau dela începutul organizării confiniare, în limita nevoilor gospodăriei fiecăruia, fără dreptul de a specula roadele trase din servituţi [1]). Cine voia să le speculeze, plătea taxe mai mari. Erau trei categorii de tarife: pentru grănicerii care reclamă alt lemn, decât ce au dreptul, tariful era redus; pentru provincialişti, tariful era mai urcat, iar pentru speculanţi, era un tarif mult urcat faţă de primele două.

b) Lucrul împărătesc.

Una din consecinţele caracterului feudal al moşiilor grănicereşti a fost şi obligaţiunea de a presta gratuit sau cu plată, lucrul împărătesc şi sătesc. Odată cu abolirea feudalismului, a încetat şi obligativitatea grănicerilor de a presta lucrul împărătesc. S'a menţinut, în schimb, lucrul sătesc pentru interesele colective şi obişnuita cărăuşie publică, contra cost, pentru transportul persoanelor şi bagajele celor ce au acest drept faţă de comună.

1) Asupra acestei chestiuni, a se vedea partea III-a a lucrării.

§ 3. Libertatea învăţământului comercial, industrial şi ştiinţific.

Toate restricţiile învăţământului comercial, industrial şi ştiinţific au fost abrogate. Grănicerii devin liberi, ca şi ceilalţi cetăţeni ai împărăţiei, să îmbrăţişeze orice carieră, respectând fireşte legile existente şi care privesc materiile respective.

Ţehurile au fost desfiinţate şi înlocuite cu corporaţiile de meşteşugari.

Invăţământul public s'a bucurat de multă solicitudine sub regimul militar. Obligativitatea învăţământului primar a fost introdusă încă din anul 1829, în timp ce în Ungaria, ea s'a introdus abia în anul 1869. Educaţia militară era scopul de căpetenie al şcolilor. De aceea, ele au mai mult caracterul învăţământului militar. Fiecare comună avea dreptul la o şcoală comunală cu limba maternă a locuitorilor, ca limbă de propunere. Şcoalei comunale naţionale îi urma şcoala trivială dela sediul companiilor, cu limba de propunere germană. Cei mai buni elevi din comună, câte 3, erau trimişi să absolve şcoala trivială, iar după aceea şcoala superioară spre a ajunge subofiţeri. Şcoala-matematică, pregătea ofiţerii. Ea funcţiona la reşedinţa regimentului.

Constituţia confiniară din 1850 a introdus obligativitatea şi a limbilor provinciei în învăţământul de toate gradele, în administraţie şi în justiţie.

§ 4. Reorganizarea administrativă.

Constituţia din 1850 şi legea şi ordonanţa administrativă din 1862, care s'au întocmit în baza ei, dau o nouă aşezare administrativă teritoriului militarizat, ca şi a celorlalte provincii, în măsura în care ea este competibilă cu menirea confiniară. Organele administrative sunt alese, după noua reformă, de către administraţi.

Unităţile administrative înlăuntrul circumscripţiei regimentare sunt: comunităţile sau comunele locale, ale companiei sau plăşii şi ale regimentului (Orts-Bezirks-und Kreis-oder Regimentsgemeinden). Comunităţile locale, sau comunele cuprind totalitatea locuitorilor şi a bunurilor situate pe teritoriul delimitat lor. Toate comunele unei companii formează plasa sau cercul companiei, iar toate plăşile unui regiment formează comuna sau comunitatea regimentară.

Fiecare comunitate îşi are reprezentanţa ei proprie, aleasă liber de către totalitatea locuitorilor cu drept de vot. Comuna îşi alege reprezentanţa ei, compusă din 10 persoane până la prima mie de locuitori. In comunele mai mari, după fiecare 500 de locuitori, încă unul, fără a se putea depăşi cifra de 36 în total. Supleanţii nu pot depăşi $^{1}/_{3}$ parte din numărul reprezentanţilor. In fruntea reprezentantei sunt 2 primari. Toţi primarii unei plăşi formează reprezentanţa acesteea, iar reprezentanţa regimentară se compune din câte 2 delegaţi aleşi de primarii şi reprezentanţii fiecărei compănii. Atribuţiile fiecărei reprezentanţe sunt determinate precis de lege şi ordonanţele referitoare.

§ 5. Reorganizarea militară.

Fiecare regiment se compune din 2 batalioane active, în total 12 compănii, şi un batalion de rezervă, compus din 4 compănii. Regimentul româno-bănăţean, regimentele 1—4 şi regimentele banaliste, mai au şi câte 2 compănii de serezani (un fel de jandarmi), iar celelalte regimente, câte un detaşament de cavalerie uşoară.

Toţi bărbaţii capabili de a purta arma, dela vârsta de 20 ani până la 50 ani, care posedă imobile în graniţă, sunt obligaţi a face serviciul militar, afară de cei exceptaţi prin dispoziţiunile legale.

Din acest punct de vedere, bărbaţii din graniţă se împart în: activi, activabili şi neactivabili. Activi sunt toţi bărbaţii care formează efectivul regimentului, combatanţi sau administratori.

Activabili sunt toţi cei scutiţi temporar (între 20 şi 50 ani) şi cei capabili pentru serviciul de casă (17—20 ani şi 50-60 ani). Neactivabili sunt toţi copiii sub 17 ani şi bătrânii de peste 60 de ani, apoi scutiţii legal pentru studii sau trebuinţele gospodăriei, cum şi cei incapabili din cauza infirmităţilor.

Serviciul activ este redus la 8 ani. După expirarea acestui termen, grănicerul trece în rândul glotaşilor (Populations-Mannschaft). Glotaşii se mobilizează numai când primele trei batalioane, active şi cel de rezervă, au părăsit graniţa.

Echipamentul, hrana, armamentul şi muniţia, grănicerii le primesc dela erar, afară de glotaşi, cari sunt datori a face serviciu cu hainele lor, dar primesc o îndemnizaţie pentru uzaj.

Serviciul activ îl fac grănicerii în serii: la ștabul regimentului, la cordon sau la compania căreia îi aparține comuna în care domiciliază, apoi în fiecare an, câte 14 zile la manevre pe companie, batalion și regiment. Serviciul activ durează anual vreo 140 zile. Restul timpului îl petrec grănicerii acasă, lucrându-și pământul. Fiecare știe când îi vine rândul și atunci se prezintă la postul respectiv, pe care nu-l părăsește, până când nu-i vine schimbul.

§ 6. Constituțiile confiniare și codul civil austriac.

Dreptul comun în materie civilă pe teritoriul confiniar (cu excepția celui transilvan) îl constituiau constituțiile confiniare și legile speciale care le completau. Prin patenta din 1 Iulie 1811 s'a promulgat *codul civil general austriac*, care la 1 Ianuarie 1812 a intrat în vigoare în toate provinciile Austriei. Consiliul aulic de războiu, cu ordonanța B. 3251 din 25 Iulie 1821, a pus în aplicare acest cod și în confiniul militar, însă numai în măsura în care el nu conținea dispoziții contrarii constituției confiniare.

Prin urmare, în materie civilă se aplicau întâiu dispozițiile constituției și numai în completarea lor, se aplica codul civil. Acest cod s'a aplicat dela 25 Iulie 1821 și se aplică și azi comunelor care aparțineau regimentului confiniar româno-bănățean.

CAPITOLUL XIV.

Războiul ruso-turc.
(1853)

§ 1. Trecerea în Principate.

In 4 Octombrie 1853, Poarta, îmbărbătată de atitudinea Angliei și Franței, declară războiu Rusiei. Austria nu putea să rămână indiferentă. Uitând sprijinul rusesc, care o salvă în cursul revoluției din 1848, dar consecventă politicei sale tradiționale: *bella gerant alii, tu felix Austria nube*, trecu de partea Turcilor, fără a declara războiu Rusiei. Ea intră în Țările române, apărându-și

propriile interese şi ale Prusiei, pe Dunărea de jos, şi asigurându-şi pentru orice eventualitate şi stăpânirea asupra lor. Pe Turci îi asigură, că prin intervenţia sa le dă ajutor împotrivă Ruşilor, silindu-i să se retragă din Principate, pe care le ocupă ea până la sfârşitul războiului, când le va restitui Porţii. Ruşilor le explica altfel rostul intrării în Principate. Prin acţiunea sa, Austria dă putinţă Ruşilor să cadă asupra inamicului cu toată puterea lor, inclusiv trupele de ocupaţie ale Ţărilor române [1]).

Aceste evenimente determinară întinse măsuri militare în Impărăţia austriacă. Regimentul confiniar româno-bănăţean No. 13, prin ordinul din Ianuarie 1854 al generalului Popovici, comandantul brigăzii din Orşova, a fost pus în stare de alarmă, gata de plecare în orice clipă. Iar, pentru formarea unui detaşament de serezani pe lângă corpul de armată sârbo-bănăţean, regimentul trimise în cursul lunei Februarie 1854, la cartierul general din Zemlin, 28 de serezani, sub comanda sublocotenentului Nistor Grozavescu. Acest grup a trecut apoi la Bucureşti, unde a rămas până la sfârşitul anului 1855.

Primele două batalioane ale regimentului, care încă din Ianuarie 1854 erau în stare de alarmă, au fost concentrate la Orşova pe ziua de 1 Iulie, sub comanda colonelului Blumencron, iar partea sedentară a regimentului, a rămas sub comanda lt. colonelului Alexis Kukuljevic von Sacci. Dar, colonelul Blumencron a fost avansat general şi astfel îi urmă la comanda regimentului lt. colonelul Ioan Weymann.

In ziua de 9 Iulie 1854, regimentul 13, compus din cele două batalioane active, trecând prin propria sa circumscripţie regimentară, a pornit la drum spre Ardeal. Ajungând la Haţeg, a mai lucrat la drumul Haţeg-Hunedoara.

La începutul lunei August, a pornit din nou la drum şi trecând prin Orăştie, Alba Iulia, Sibiu, Mediaş şi Odorhei, a ajuns la Miercurea Ciucului, de unde, la începutul lunei Septembrie, a trecut în Moldova. Primul popas pe pământul românesc, l-a făcut la Grozeşti, de unde a plecat la Galaţi, intrând în brigada generalului br. Augustin. Din Galaţi, batalionul II a fost trimis la Brăila, unde a stat numai vreo săptămână, înapoindu-se la Galaţi. Până în vara anului 1855, regimentul a stat tot timpul în Galaţi. In

1) A. D. Xenopol: Istoria Românilor din Dacia Traiană, XII. pg. 144—186.

luna Iunie, batalionul II a primit ordin dela corpul de armată bănăţean din Bucureşti, să se repatrieze. Drumul l-a făcut pe Dunăre până la Orşova, unde a intrat în 13 Iulie.

Batalionul I a mai rămas câteva zile la Galaţi, unde a îndeplinit serviciul de garnizoană, apoi a plecat şi el spre Craiova. Inainte de a sosi la Craiova, a mai stat şi în Ploieşti, pentru manevrele de toamnă, până la jumătatea lunei Septembrie. In Ploieşti, regimentul a avut vreo 200 de morţi în holeră, între care era şi căpitanul Babici, unul din cei mai frumos decoraţi ofiţeri apărători ai cetăţii Timişoarei, în timpul revoluţiei din 1848/49.

In Craiova, batalionul a îndeplinit serviciul de garnizoană, ca şi în toate celelalte părţi pe unde a trecut, tot timpul cât regimentul a stat în Principate.

La sfârşitul lunei Decembrie 1855, regimentul s'a înapoiat la Orşova, iar grupul de serezani de sub comanda sublocotenentului Nistor Grozavescu, care tot timpul ocupaţiei a făcut serviciu la cartierul general în Bucureşti, s'a înapoiat şi el la Orşova, în Ianuarie 1856.

§ 2. Deplasări în Banat.

Abia întors din Ţările române, regimentul a trebuit să facă faţă unor noui detaşări de trupe. Comandamentul general din Timişoara, încă din Februarie 1856, dispusese formarea unui batalion de 4 compănii, pentru serviciul de garnizoană în cetatea Aradului. In cea de a doua jumătate a lunei Aprilie, sub comanda maiorului Mauriciu Ivacici, batalionul intră în cetatea Aradului şi rămase acolo până în Aprilie 1857, când s'a înapoiat la Caransebeş.

Inainte de sosirea batalionului dela Arad, s'a format şi al doilea batalion, sub comanda maiorului Adalbert Forsthuber, şi a fost trimis la Petruvaradin, unde a stat până în Aprilie 1858, când apoi s'a înapoiat şi el.

In tot cursul anului 1858 şi până în Martie 1859, regimentul a stat în propria lui circumscripţie, afară de 1 divizion, care a stat în cetatea Timişoarei, din Martie până în Mai.

§ 3. Din nou spre Italia.

Izbucnind din nou războiul cu Italia, pe la sfârşitul lunei Mai 1859, regimentul 13 a fost iarăşi mobilizat. Primele două batalioane, sub comanda lt. colonelului Imőhlic, comandant al

părţii active, au plecat spre Timişoara, şi de acolo spre câmpul de luptă. Batalionul I era comandat de maiorul Marno, iar al II-lea, de maiorul Scheravitza.

Batalionul I a sosit la Timişoara pe ziua de 27 Mai. De aci, a plecat cu trenul la Olmütz, în Moravia, apoi prin Viena spre Nabresina. Cu oarecari întârzieri pe drum, în diferite localităţi, la mijlocul lunei Iunie, batalionul a sosit prin Monfalcone, Palmanova, Pordenone, St. Bonifacio, etc. la Nogaro şi primi repartizarea în corpul de armată al mareşalului campestru Wernhardt, în brigada generalului Molinary. La sfârşitul lunei Iunie, batalionul a trecut la Rovigo, aşteptând ordine, iar la începutul lunei Iulie, cu întreaga brigadă intră în linia de avanpost, de-a-lungul râului Po. Raionul lui de acţiune se extindea dela Ostiglia, prin Messa, până la Ficcarolo.

Fără ca să se fi angajat în vreo ciocnire, batalionul I a primit în 17 Iulie ordinul de repatriere, încât pe ziua de 20 August a sosit la Orşova.

Batalionul II a sosit la Timişoara în ziua de 26 Mai 1859, şi de aci a plecat prin Pesta—Viena spre Linţ, apoi Salzburg, Wőrgl, Innsbruck, Briscen, Botzen, Trient, Vezzano la Condino, unde a sosit la 19 Iunie, iar în 11 Iulie şi-a luat în primire serviciul de avanpost, de-a-lungul frontierei lombardo-tiroleze.

Afară de neînsemnate ciocniri locale, batalionul n'a fost angajat în lupte.

In 18 Iulie, a primit ordinul de repatriere, şi s'a retras din linia de avanpost, pornind spre casă. In 27 August, batalionul II a sosit la Orşova.

CAPITOLUL XV.

Războiul cu Prusia.[1]
(1866)

§ 1. Mobilizarea batalioanelor I-IV de grăniceri româno-bănăţeni.

Austria era piedecă în calea realizării aspiraţiunilor naţionale ale Prusiei şi Italiei. Prusia tindea la emanciparea teritoriilor germane de sub influenţa Austriei, iar Italia urmărea încorporarea în regat a provinciei Veneţiei, singura care mai rămăsese după războiul din 1859, sub stăpânire austriacă. Scopul comun de întregire naţională, uni cele două popoare împotriva aceluiaşi inamic şi aşteptau momentul prielnic „spre a-l lovi în inimă". Iscusita diplomaţie a lui Bismark, grăbi scadenţa răfuielilor dintre cele două popoare de o parte, şi împărăţia Habsburgilor de altă parte, şi în primăvara anului 1866 izbucni războiul, la Sud cu Italienii, iar la Nord cu Prusienii.

Prinsă ca în cleşte, Austria îşi mobiliză armata împotriva celor doi aliaţi. Regimentul confiniar româno-bănăţean No. 13 mobiliză pe ziua de 6 Mai 1866 la Caransebeş, 4 batalioane de războiu. Primele trei erau de câte 6 companii fiecare, iar cel de al patrulea, de 4 companii, cu un efectiv total de 4700 oameni.

Batalionul I şi II îşi aveau drapelele lor de mai înainte; primul purtând pe cordelă inscripţia: „A lui Romul vitejie între voi Români să fie", iar cel de al doilea: „Avere şi sânge pentru Impăratul nostru". Drapelele celor două batalioane din urmă au fost procurate urgent dela Viena, şi în ziua de 9 Mai au şi fost sfinţite şi predate trupelor gata de plecare.

Sfinţirea drapelelor s'a făcut într'un cadru solemn şi impresionant, în faţa cazărmii din Caransebeş, pe terenul unde este

---

1) Ioan Bartolomeiu: Schiţe istorice şi culturale; Österreichs Kämpfe im Iahre 1866, vol. III şi IV; Leitfaden der Allgemeinen Kriegsgeschichte, pg 506 şi urm.

azi parcul. Serviciul divin l-a oficiat episcopul Ioan Popasu, asistat de un sobor de preoţi, toţi în ornate noui.

După sfinţirea şi predarea drapelelor, episcopul a rostit trupelor o cuvântare emoţionantă, încheind-o cu o rugăciune, cam în următorii termeni: „Iar Tu Dumnezeule, Domnul oştirilor, care şi astăzi, la despărţirea noastră, ne-ai arătat bunăvoinţa Ta, dăruindu-ne această zi frumoasă şi veselă, binecuvântă pe ostaşii Tăi; condu-i, poartă-i cu a Ta înţelepciune şi îngrijire părintească întru îndeplinirea grelelor lor datorinţe; fă ca unul să bată zece, iar zece, o sută; îndură-te, ca ei acoperiţi de glorie să se întoarcă întregi şi sănătoşi la vetrele lor strămoşeşti, la mamele, la soţiile, surorile, copiii şi ceilalţi iubiţi ai lor; că Tu eşti Dumnezeul îndurărilor, a Ta este împărăţia, mărirea şi puterea, acum şi totdeauna! Amin" [1]).

La rostirea rugăciunei, întreg poporul adunat în jurul baldachinului îngenunchiă cu smerenie şi după el, înainte de a se rosti comanda, îngenunchiă şi trupa. Această scenă determinată de sentimentele profund religioase ale grănicerilor, a impresionat pe generalul Benko de Boinik, care asista la solemnitate, şi în discursul său, îşi exprimă impresiile cam în felul următor: „Pentru mine, ziua de azi va rămâne neuitată în toată viaţa mea. Am asistat la multe acte religioase, dar niciunul n'a făcut o impresie atât de adâncă, niciunul n'a mişcat inima şi cugetele mele atât de intensiv, ca ziua de azi. Cultul bisericii gr. ort. române, cu imnurile ei evlavioase, înălţătoare de spirit, cântate într'o limbă înţeleasă şi de cel din urmă din popor, transpune pe muritor în alte sfere mai înalte. Astăzi am înţeles ce a îndemnat pe Ruşi a primi religia creştină cu ritul bisericii orientale. Nu mi-a scăpat din vedere, că ostaşii batalionului IV, sub impresia nemăiestritei şi de aceea înălţătoarei de inimi predici şi rugăciuni, rostite de vrednicul nostru episcop, a fost început, încă înaintea comandei date, să-şi plece capetele şi genunchii. Am auzit vorbindu-se despre puterea cuvântului şi înrâurirea rugăciunei asupra spiritului omenesc, şi m'am îndoit. De astăzi încolo, nu mă voi mai îndoi. Mărturisesc sincer, că sărbătoarea de astăzi a stârnit în interiorul meu sentimente religioase şi pioase, care nu le-am simţit şi nu le-am cunoscut nici când mai înainte" [2]).

1) Ioan Bartolomeiu: op. cit. pg. 10.
2) Ioan Bartolomeiu: op. cit. pg. 11.

§ 2. Plecarea spre câmpul de luptă.

Batalionul I plecă în ziua de 9 Mai, ora 4 dimineaţa. Corpul ofiţeresc se compunea din: maior Vicenţiu Basarabici, comandant, locotenent Iosif Pătraşcu, adjutant, apoi căpitanii: Francisc Gunczy, Carol Schager, Pavel Rotariu, Carol Schwab, Nestor Cena şi Petru Andrici, comandanţi de companie; locotenenţii: Simion Draghicescu, Ilie Anculia, Nicolae Ciurea, Carol Betz, Nistor Chiticean, George Stan; sublocotenenţii: George Miculescu, Ion Matievici, George Milovschi, Ferdinand Strauss, Ilie Moaca, Iancu Pirtea, Ioan Sîrbu, Leon Faltin şi Dimitrie Cunicel.

In 10 Mai, a plecat batalionul II. Corpul ofiţeresc se compunea din: maior George Iosiphovici, croat de origine şi foarte popular în regiment, comandant al batalionului; locotenent Raimund Biegler, adjutant; căpitanii: George Brânzei, George Popescu, Gavril Savici, Petru Lupulovici, Ilie Pepa şi Ioan Popovici, comandanţi de companie; locotenenţii: Ioan Draghici, Petru Ruja, Iuliu Vogel, Ioan Rezici, Frederic Ungard şi Iancu Băcilă; sublocotenenţii: Ştefan Brânzei, Trăilă Stroescu, Eugen Ionaş, George Vădrariu, Leopold Popovici, Anton Karl, Camillo Cservenka, Iosif Băcilă, Dimitrie Stepanescu şi Dionisie Cojocariu.

In 11 Mai, a plecat batalionul III, împreună cu statul major al regimentului, în frunte cu colonelul Eugen de Villecz. Corpul ofiţeresc se compunea din: maior Petru Popovici, comandant, locotenent Matei Hurduzeu, adjutant; căpitanii: Ştefan Dancea, Francisc Seitler, Gustav Gardosch, Ioan Marin şi Nicolae Ruzicici, comandanţi de companie; locotenenţii: Ioan Pătraşcu, Ioan Bistrean, Iosif Ionescu, Ilie Floca, Mihail Kupussarovici şi Pavel Cătrinescu; sublocotenenţii: Ioan Bădescu, Zaharia Popovici, Nicolae Niagşu, George Brânzei, Ianăş Moatăr, Leon Drăgălina, Atanasie Ciacim, George Zepeneag, George Rotariu, Simion Brânzei, Carol Karrer şi Iacob Udrea.

Primele trei batalioane au plecat la front, iar cel de al IV-lea, sub comanda maiorului Anton de Kurelecz, a plecat la Arad, ca trupă de garnizoană şi a rămas acolo până la sfârşitul războiului.

In 29 Mai, primele trei batalioane, formând un regiment de războiu, plecară din jurul Timişoarei, unde erau cantonate şi se îndreptară spre Budapesta, unde a rămas batalionul III şi ştabul regimentului, celelalte două batalioane ocupară cetatea Comorn.

In timpul şederii sale în Budapesta, regimentul fu părtaş, dintr'o eroare, la o însufleţită manifestaţie de simpatie din partea populaţiei ungare, cu urmări neplăcute pentru comandantul regimentului.

In adevăr, în timpul marşului pe bulevardele capitalei ungare, grănicerii, aproape toţi înalţi şi impunători, în frunte cu colonelul lor pe cal şi cu muzica regimentului, condusă de tamburul Ciortuz, publicul de pe bulevarde, balcoane şi ferestre izbucni spontan în ovaţiuni şi strigăte de „éljen“, acoperind cu flori trupa şi pe comandantul ei. Muzica intona un marş vechi românesc, cu care obişnuiau grănicerii să defileze. Ciortuz, el însuşi o figură erculană, văzând aceasta, ridică mai sus bastonul de conducător al muzicei şi se legăna în tact, plin de mândrie naţională românească, în sunetul marşului, în timp ce colonelul mulţumea publicului, salutând cu sabia în dreapta şi în stânga. Toţi credeau că manifestaţia de simpatie este adresată lor. Realitatea a fost alta. Marşul avea o asemănare perfectă cu marşul lui Rákoczi, interzis în Ungaria. Publicul credea că se cântă acest marş revoluţionar, şi de aceea s'a dedat la manifestaţiuni. Ajuns în cetatea Buda, colonelul fu chemat la raportul generalului comandant şi tras la răspundere, că a permis muzicei regimentului său, să cânte un marş revoluţionar. Surprins de observaţiile generalului, colonelul se scuză că nu cunoaşte muzica, dar că ştie, că marşul căntat este un vechiu marş naţional românesc, care se cântă din vechime în circumscripţia regimentului, fapt confirmat şi de şeful muzicei, Matek, citat anume pentru a confirma spusele colonelului. In cele din urmă, generalul consideră tranşat incidentul, dar interzise să se mai cânte marşul, fapt ce n'a împiedecat muzica, ca plecând din Budapesta, să-l cânte din nou până la desfiinţarea regimentului.

§ 3. Lupta dela Sadowa, Lipa şi Königgrätz.

In Budapesta n'au stat grănicerii, decât câteva zile, încât în 13 Iunie regimentul, trecând prin Viena, se îndreptă spre Brünn, unde a sosit în ziua de 18 Iunie, fiind repartizat la corpul 3 armată, comandat de arhiducele Ernest, iar în cadrele corpului, în brigada colonelului br. Procházka. Din această brigadă mai făceau parte: batalionul combinat de vânători (34 şi 33), 4 batalioane din regimentul 55 şi 56 infanterie şi o baterie de 4 pfd. Din Brünn, întreaga brigadă a trecut prin Millonitz, Goldenbrunn

la Bömisch Trübau, unde, în ziua de 23 Iunie, a trecut-o în revistă generalul Benedek, comandantul armatei de Nord. De aci s'a îndreptat spre Königgrätz, ajungând pe la sfârşitul lunii în regiunea, în care s'a concentrat întreaga armată imperială (Nechanitz—Sadowa—Trotina—Briza).

In zilele de 1 şi 2 Iulie, regimentul a stat în jurul Sadowei.

Bazat pe ştirile primite în ziua de 2 şi în noaptea de 2/3 Iulie, comandamentul armatei de Nord, spre a para ofensiva prusiană din direcţia Horitz şi Smidar, a dat în grabă dispoziţiuni de luptă. Potrivit acestora, centrul armatei de operaţini îl forma corpul 10, pe înălţimile Vest de Langenhof, şi corpul 3, din care făceau parte şi grănicerii, la Lipa şi Chlum. Corpul 3 însă, era masat lângă Sadowa, NV de Lipa. Brigada Procházka era la Sud şi Nord de şoseaua Lipa-Sadowa, la Vest de Sadowa, în postul cel mai avansat. Batalionul I şi II de grăniceri erau la Sud de şosea, iar batalionul III era în pădurea Hola.

In dimineaţa zilei de 3 Iulie, pe la orele 6, avanposturile prusiene se apropiară de poziţiile brigăzii Procházka şi deschiseră focul. Se angajă astfel o luptă crâncenă între cele două tabere, care a durat fără întrerupere până la ora 11, fiecare păstrându-şi poziţia iniţială. La orele 11, sosi ordinul brigăzii, ca regimentul să se retragă spre Lipa, deoarece pe la alte unităţi inamicul a străpuns frontul.

In cursul luptei dela Sadowa, regimentul a pierdut: 3 morţi, 11 răniţi; între răniţi erau şi doi ofiţeri.

In noua sa poziţie, la Lipa, regimentul era în focul artileriei inamice. Avu şi aci doi ofiţeri grav răniţi, doi ofiţeri uşor răniţi, 8 soldaţi morţi, 24 răniţi şi 8 dispăruţi. Prusienii pătrunseseră în pădurea de lângă Lipa. Grănicerii primiră ordinul să-i scoată cu asalt, dar în clipa în care erau să treacă la asalt, primiră ordinul să se retragă, deoarece prusienii reuşiseră să învăluie armata dela Chlum.

Retragerea s'a executat în perfectă ordine spre gara Königgrätz. In timpul retragerii, regimentul mai avu 3 morţi, 19 răniţi, între care 2 ofiţeri, şi 48 dispăruţi. Colonelul Procházka, rănit şi el în timpul retragerii, a fost înlocuit de colonelul Eugen de Villecz, iar în locul lui, comanda regimentului o luă maiorul George Iosiphovici.

In gara Königgrätz însă, s'a produs învălmăşeala fatală. Artileria şi cavaleria au intrat în rândurile infanteriei şi astfel

retragerea a degenerat în debandadă, încât abia la Neu-Königgrätz şi Velin s'au putut aduna părţile răzleţite ale regimentului, cărora li se ataşă şi colonelul Villecz, comandantul brigăzii, şi căpitanul Teodor Seracin, din statul major al corpului 3 armată. Retragerea a continuat în zilele următoare, nu însă fără pierderi.

Pierderile totale ale regimentului, în comparaţie cu ale altora, au fost foarte reduse. Au fost în total: 14 morţi, 50 răniţi, 58 dispăruti, 2 prizonieri, iar dintre ofiţeri, 3 grav răniţi şi 5 uşor răniţi. Dintre dispăruţi, cei mai mulţi au ajuns în captivitate.

Ajuns la Viena, după retragere, regimentul a rămas acolo până în 6 August, când a plecat spre Italia. Incheindu-se însă pacea, pe la sfârşitul lunei Septembrie, regimentul a plecat din Willach spre Caransebeş, unde a sosit în zilele de 6, 7 şi 8 Octombrie.

Cu ocazia plecării sale spre casă, regimentul a primit următoarea scrisoare dela arhiducele Ernest, fostul comandant al corpului 3, din armata de Nord.

„No. 596, din 27 Septembrie 1866, Arhiducele Ernest, mareşal campestru ces. reg. către Regimentul confiniar românobănăţean No. 13.

Din preaînalt ordin, regimentul se retrage în patrie.

Ca singurul, dar vrednicul reprezentant al grănicerilor, regimentul a stat sub comanda mea la armata de Nord.

Am fost tot timpul martor al ţinutei lui pilduitoare, cât a stat în cadrele corpului 3 armată.

Ieşind acum de sub comanda mea, mă simt dator a-i exprima întreaga mea recunoştinţă, în numele preaînaltei slujbe, pentru disciplina ce a dovedit în împrejurări grele, pentru rezistenţa sa în marşurile adeseori forţate şi pentru bravura sa în faţa inamicului.

Rezistenţa curajoasă şi valoroasă a regimentului la Sadowa şi în ziua grea dela Königgrätz, retragerea lui exemplară spre Lipa, perseverenţa lui bărbătească pe câmpul deschis, în bătaia tunurilor inamicului superior, cum şi ţinuta închegată şi ordonată în retragerea grea după bătălie, vor rămâne pururea momente de onoare în istoria regimentului.

Am convingerea, că şi de aci încolo, în toate împrejurările, va păstra vechiul spirit al armatei austriace, că va trage învăţăminte din experienţa ultimului războiu şi va ţine pas cu mersul

vremii, pentru ca la chemarea preaînaltului nostru Domn al oştirii, să privească cu linişte şi siguranţă toate eventualităţile viitoare. Bravului regiment confiniar no. 13, cel mai cordial salut al meu. *Arhiducele Ernest*, mareşal campestru".

Nu mai puţin măgulitoare sunt cuvintele unui fost comandant al regimentului, generalul Weymann. Iată cuprinsul scrisorii adresate de acesta comandantului regimentului, colonelul Ioan Stanoilovici:

„Simt trebuinţa a da prin cuvinte expresiune sentimentului de bucurie şi participare sinceră, ce domină interiorul meu, pentru lauda cea înaltă şi laurii plini de onor, ce şi-au câştigat din nou, prin ţinuta lor vitejească şi perseverentă în luptele fatale din urmă, bravii Români, cărora am aparţinut timp de 18 ani şi mă simt onorat a fi fost şeful lor.

Eram plin de mândrie, auzind lauda cea înaltă a Alteţei Sale imperiale, a Domnului arhiduce Ernest, ce a exprimat public ieri, în faţa numeroşilor generali înfăţişaţi la audienţă, cu privire la eminenta ţinută a regimentului în sângeroasele lupte dela Königgrätz, şi pe mulţi dintre cei prezenţi îi va fi făcut să judece mai drept despre graniţă şi cu deosebire despre acest regiment, ceea ce se va face şi mai mult prin publicarea înaltului ordin de zi, atât în foile militare, cât şi în altele.

Ca aderent credincios al bravilor Români, iau parte cu ei şi din îndepărtare la toate evenimentele, ce îi ating şi te rog, scumpe amice, ca pe demnul urmaş în comanda acestui brav regiment, să binevoieşti a împărtăşi tuturor Românilor viteji sincerele mele felicitări şi deplina mea simpatie. Graz, 29 Octombrie 1866. *Weymann*, general de brigadă" [1]).

---

1) Ioan Bartolomeiu: op. cit. pg. 24—25.

CAPITOLUL XVI.

Generali români din granița bănățeană.

A) In armata română.

Incă din prima jumătate a veacului al XIX-lea, școlile grănicerești erau destul de numeroase. Scopul lor de căpetenie, pe lângă ridicarea culturală a populației, era crearea unui corp select de ofițeri și subofițeri, recrutați din sânul populației militarizate. Așa se explică de ce, fără deosebire de credință și origine, tinerii meritoși și înzestrați erau trimiși la învățătură mai înaltă, chiar și împotriva voinței lor și a părinților. Românii din granița bănățeană au avut, de sigur, multă aptitudine pentru învățământul militar, căci numărul ofițerilor de toate gradele, plecați dela țară, din mediul plugăresc, era impresionant de mare. Nu arareori, ei au reușit să se înalțe până la cele mai mari trepte ale ierarhiei militare, ajungând generali cu importante însărcinări în armata cesaro-crăiască.

Tânăra oștire românească avea nevoie de experiența ofițerilor crescuți și instruiti într'o armată veche, cu tradiții și cu experiența multor războaie. De aceea, ofițerii români de dincoace de Carpați erau foarte bine primiți în cadrele armatei române și un curent favorabil trecerii dincolo de munți a început să prindă rădăcini în rândurile lor. Guvernul ungar însă, a prins de veste și a luat toate măsurile impuse de împrejurări, pentru a opri asemenea treceri [1]).

1) 1868. XI. 4. Ordin circular No. 782/Pres. al Comandamentului general din Timișoara, trimis comandanților din Banat.

„Din sursă de încredere s'a comunicat Ministerului de Interne reg. ungar, că mai mulți Români austriaci, cari au fost la București, au primit în ultimul timp misiunea secretă, să atragă în serviciul moldo-valah ofițeri și subofițeri din armata cesaro-crăiască, mai ales din Transilvania, și în general să câștige simpatia trupei române față de cârmuirea din București.

Dat fiind că realizarea acestui scop, a fost încercată în primul rând printre demobilizați și cei din concediu, Ministerul de Interne reg. ungar va da ordinele severe necesare autorităților civile ungare, pentru zădărnicirea acestei acțiuni, dar pentrucă astfel de agitațiuni se pot face și printre Românii

Dar, măsurile luate de guvernul ungar nu au putut împiedeca unele elemente de valoare din rândurile ofiţerilor români, să treacă Carpaţii şi să-şi ofere armatei române experienţa, pregătirea şi întreaga lor putere de muncă. In ordine cronologică, locul întâiu îi revine generalului Moise Groza, căpitan distins în luptele dela Plevna şi Griviţa, apoi generalului Ioan Dragalina, eroul dela Jiu şi Cerna, ambii originari din graniţa româno-bănăţeană.

Generalul Moise Groza [1]).

S'a născut în Obreja, lângă Caransebeş, la 2 Februarie 1844, din părinţi ţărani. Ca elev eminent al şcoalei naţionale din comuna sa natală, a fost trimis la învăţătură şi absolvând şcolile militare, cu gradul de cadet a fost repartizat la regimentul 13 de grăniceri româno-bănăţean, în Caransebeş. După un stagiu de 4 ani în acest regiment, a fost mutat la regimentul 66 din Verona şi cu gradul de sublocotenent luă parte la războiul din 1866, împotriva Italienilor şi se distinse în luptele dela Custozza (24 Iunie) şi Versa (24 Iulie), pentru care a şi fost decorat. In anul 1867/68, îndeplini funcţia de profesor la şcoala de cadeţi din Lemberg; în anul 1868/70, termină cursul de topografie militară, după care trecu la Marele stat major al armatei în Viena; în anii 1870-1873, îndeplini unele lucrări topografice pe frontiera româno-transilvană. In timpul acesta, pe frontieră îl cunoscu generalul Florescu, care apreciindu-i talentul şi puterea de muncă, îi propuse să intre în armata română. Sublocotenentul Groza n'a ezitat şi pe la sfârşitul anului 1873 a demisionat din armata austriacă, iar pe ziua de 1 Ianuarie 1874 a fost primit în cadrele armatei române, cu gradul de locotenent, şi repartizat la Statul major al armatei. In cursul aceluiaşi an, la 4 Noembrie, s'a căsătorit cu Elena, fiica marelui român Iacob Mureşanu, directorul *Gazetei Transilvaniei*. După venirea lui în armata română, Institutul geografic, abia înfiinţat, începu întocmirea primelor

din serviciul activ, vă aducem la cunoştinţă rescriptul din 31. I. t. No. 3855/Pres. al Ministerului de Războiu Imperial, şi vă însărcinăm să preîntâmpinaţi din vreme încercările cu astfel de intenţii şi să-mi comunicaţi neîntârziat tot ce observaţi. Schmering, general de divizie". (Gr. Popiţi: Date şi Documente Bănăţene, pg. 132).

1) Coriolan Buracu: Generalul Moise Groza, în Tribuna Graniţei No. 5/1935; Gazeta Transilvaniei, număr jubilar, 1908, pg. 97 şi 122; Gheorghe Coşbuc: Războiul nostru pentru Neatârnare, ed. II.

hărţi militare pentru Moldova, la care a contribuit cu mult zel şi pricepere.

Izbucnind războiul de Independenţă, 1877, Groza, avansat căpitan, fu repartizat subşef de stat major la Divizia 4-a. In cursul luptelor, s'a distins mai ales în jurul fortului Griviţa No. 1, pe care el l-a descoperit. A condus în total 12 atacuri reuşite, atrăgând admiraţia ofiţerilor români şi ruşi, dar chiar şi a Domnitorului. *„Era dintre ofiţerii povăţuitori ai oştirii şi mai văzuse războaie, căci era Român din Ardeal şi fusese ofiţer în armata austriacă. De aceea l'a trimis Domnitorul să cârmuiască lupta... Turcii erau mulţi şi pătrunseră cu multă virtute, şi noi am fi pierdut reduta. Dar, pe când eram mai strâmtoraţi, se auziră pe deal trâmbiţe şi ca din pământ răsăriră Băcăoanii, cu Ieşenii şi cu Văsluienii cei ce bătuseră redanul alaltăieri. Era căpitanul Groza; şi cobora pe deal ca un vârtej de vânt“* [1]). In luptele din jurul fortului Griviţa No. 2, în ziua de 7 Octombrie, a fost rănit şi s'a retras din lupte.

Gazeta Transilvaniei avea doi corespondenţi pe câmpul de luptă: pe căpitanul Moise Groza, care o informa exact şi cu toată competenţa despre tot ceea ce se petrecea, şi pe corespondentul militar al ziarului *Augsburger Allg. Zeitung*, căpitanul î. r. F. Lachmann. Acesta din urmă, descriind lupta dela 27 August st. v., în care Divizia 2-a a respins pe Turci şi a cucerit redanul (mica redută) Griviţa, spune, între altele: *„Căpitanul Groza, din statul major, a luat parte la acţiune. El conduse la flancul drept atacul asupra redanului. Acest ofiţer şi-a rezolvat problema în mod excelent. Trupele române se apropiaseră la 300 m. atunci cu puternice şi entuziastice „ura“ se repeziră asupra redutei şi o luară în asalt cu baioneta“*. Vorbind despre luptele din 11 şi 12 Septembrie (30 August st. v.), acelaşi corespondent, după ce aduce laude maiorului Candiano Popescu, scoate în evidenţă meritele căpitanului Groza.

Pentru conduita exemplară dela 27 August st. v. căpitanul Groza fu decorat cu medalia Virtutea militară, iar după luarea Griviţei, la care a condus atacul coloanei din centru a diviziei 4, chiar în contra dispoziţiei Marelui cartier general, constatând în urma unei recunoaşteri că era greşit, căpitanul Groza fu lăudat de comandantul suprem al armatei prin ordin de zi pe întreaga

1) Gheorghe Coşbuc: op. cit. pg. 89 şi 113.

armată, decorat cu steaua României şi înaintat la gradul de maior. Dar, aceasta s'a întâmplat numai după ce o anchetă se făcuse la fața locului, care îl deslegă de călcarea ordinului primit. In caz de nereuşită, după legile militare era să fie împuşcat înaintea frontului"[1].

Intr'o scrisoare adresată soției sale, la 2 August 1877, referindu-se la știrile tendențioase lansate de Unguri, că Turcii ar fi aruncat armata română dincolo de Dunăre, Groza scrie: *Flămândul codru visează! Spune-le Ungurilor, că acei Turci, cari să dea armata română peste Dunăre, nu s'au născut încă... Ungurii n'o să aibă plăcerea de a ne vedea aruncați peste Dunăre. Decât aceasta, mai curând ne pot vedea aruncați peste Carpați.*

După terminarea războiului, îndeplinește diferite însărcinări la comisia internațională de delimitarea frontierei din spre Austro-Ungaria.

In anul 1884, este avansat locotenent colonel, în 1891, colonel şi în acest grad comandă diferite regimente. In anul 1898, trecu la comanda unei brigăzi, iar în anul 1900 este avansat general de brigadă. In anul 1904, este repartizat pe lângă principele moştenitor Ferdinand, care comanda corpul II armată. Avansat apoi general de divizie, a trecut la pensie.

Slăbit de boalele contractate în timpul războiului de Independență şi a lucrărilor efectuate pe culmile Carpaților, şi înaintat în vârstă, a fost ținut mai mult la pat, neputând lua parte la campania din 1913, nici la războiul de întregirea țării. A urmărit întreaga desfăşurare a luptelor şi s'a stins fericit, în ziua de 9 Aprilie 1919. *Şi-a văzut cu ochii realizat visul tinereței, a văzut armata română aruncată peste Carpați.*

Generalul Groza este înmormântat în cimitirul din Brăila, alături de soția sa, care l-a urmat în Septemvrie 1925.

Generalul Ioan Dragalina[2].

S'a născut în Caransebeş, la 16 Decembrie 1860, dintr'o veche familie de grăniceri din Borlova, care a dat un însemnat

1) Gazeta Transilvaniei, număr jubilar, 1908, pg. 122.

2) Prot. Romul G. Ancuşa: Generalul Ioan Dragalina, în Calendarul Românului, 1936, pg. 103-112; „Generalul Ion A. Dragalina, eroul dela Cerna şi Jiu, văzut de contimporanii săi; strânse şi publicate ca un omagiu adus eroului cu ocaziunea desvelirii monumentului său, înălțat în amintirea sa în Lugoj — 28 Iunie 1931" şi Coriolan Buracu: Generalul Ioan A. Dragalina, în Tribuna Graniței, No. 6/1935.

număr de intelectuali (ofiţeri, preoţi şi profesori). Tatăl său, Alexandru, a fost căpitan în regimentul 13 de grăniceri româno-bănăţean şi a luat parte la campania contra Ungurilor în timpul revoluţiei din 1848/49 şi împotriva Italienilor. In anul 1859 însă, demisionând din armată a trecut la Râmnicu-Vâlcea, unde l-a urmat şi soţia, Marta născută Lăzăroni, împreună cu cei doi fii: Ioan, generalul de mai târziu, şi Alexandru. Astfel se stabili cu întreaga familie în Râmnicu-Vâlcea, unde deţinea postul de inginer-şef al judeţului. Murind fratele său, Alexandru Dragalina, care administra averea părintească din Banat, cu întreaga lui familie, se întoarse în anul 1869 la Caransebeş, unde se stabili definitiv.

Tânărul Ioan Dragalina, urmă primele clase primare în Principatele-Unite, la Râmnicu-Vâlcea, şi le continuă apoi la Caransebeş, unde absolvă şi cursul secundar. Şcoala militară a urmat-o la şcoala de cadeţi din Timişoara.

Ridicat la rangul de stegar (Fähnrich) în anul 1880, fu repartizat la regimentul 43 infanterie, în Caransebeş, cu care plecă la Pola, în Dalmaţia.

In timpul campaniei din 1882, contra Bosniei şi Herţegovinei, având gradul de sublocotenent, se distinse în luptele dela Vela-Greda (9 Martie) şi Vela-Zagvosdak (10 Martie) şi fu decorat cu medalia de argint cl. I.

La 3 Decembrie 1885, s'a căsătorit cu Elena, fiica căpitanului Iacob Giurginca şi a Carolinei näsc. Belcotă, o familie originară din Petnic.

Cât timp a purtat haina de ofiţer al împăratului, sublocotenentul Ioan Dragalina nu şi-a uitat şi nu şi-a desminţit originea. Intr'un carnet al său, scria la 7 Martie 1882: „Plin de mândrie, cu speranţa în piept, că va veni momentul, când Românii vor putea arăta lumii, că sunt adevăraţi fii ai lui Traian, că în vinele lor curge sângele lui Mihai“... Iar în timpul alegerilor parlamentare din 1884, fiind trimis a păstra ordinea în cercul Bocşei, în loc de a influenţa alegătorii să voteze pe candidatul guvernului, care era adevăratul scop al trimiterii lui acolo, sublocotenentul Dragalina îşi îndemna conaţionalii să-l voteze pe Coriolan Brediceanu, candidatul partidului naţional român. Guvernul prinzând de veste, l-a rechemat la regiment [1]).

---

1) Prot. Romul G. Ancuşa: op. cit. pg. 105—106.

In Noembrie 1887, demisionă din armata austro-ungară, iar Ministerul de războiu imperial ces. reg. departamentul 2, cu No. 6607, din 16 Noembrie 1887, comunică aceasta şi Corpului 7 armată, arătând că „Ministerul de Războiu Imperial aprobă, după consultarea cu Ministerul de honvezi ungar, ieşirea din armată, cerută de sublocotenentul Ioan Dragalina, din Regimentul de infanterie Graf Grünne, No. 43, în scopul emigrării în România, în baza §-ului 15 al legii XXXIX, din 1882. Comandantul corpului, în baza publicării în Monitorul Oastei (Personal-Verordnungsblatte), No. 44, din 17 Noembrie a. c. Secţia I No. 7651, va lua măsuri de urmare. Pentru ministrul de războiu imperial: Bonn, general maior“ [1]). După aceasta fu primit în armata română, cu gradul şi cu vechimea ce a avut, şi repartizat la Regimentul 2 linie, în Bucureşti.

La 1 Decembrie 1888, a fost avansat locotenent; în anul 1890, mutat în Regimentul 1 infanterie, Craiova; în anul 1891, comandant de companie în Regimentul 2 Romanaţi, No. 19, la Caracal.

La 10 Mai 1899, a fost avansat maior, reuşind primul la examen. Cu gradul de maior a fost mutat la Regimentul 7 Rahova, No. 25, la Vaslui, apoi ajutor de comandant la Batalionul 9 vânători *Model*, la Ploieşti, iar la 1 Aprilie 1905, primeşte comanda Batalionului 7 Vânători, la Cernavoda.

La 10 Mai 1908, avansat lt. colonel, a fost numit comandant al şcoalelor de ofiţeri de infanterie şi cavalerie.

La 1 Aprilie 1911, a avansat colonel şi numit comandant al Regimentului 34 infanterie, Constanţa.

In timpul campaniei din 1913, a comandat brigada mixtă, care a rămas în ţară pentru acoperirea capitalei.

La 1 Aprilie 1914, a fost numit comandant al brigăzii de infanterie din Ploieşti, iar la 1 Aprilie 1915, în aceeaşi calitate de comandant de brigadă, a fost mutat la Bucureşti.

In timpul neutralităţii României, a fost comandantul Comandamentului III teritorial din Ploieşti, iar la 28 Noembrie 1915, fiind avansat general de brigadă, primi comanda *Grupului Predeal* şi în acest post conduse lucrările de fortificerea frontierei pe valea Prahovei. La 1 Iunie 1916, a fost numit comandant al Diviziei 1 infanterie, la Turnu Severin, iar la 15 August, comandant al *Grupu-*

---

1) Gr. Popiţi: op. cit. pg. 135.

lui Cerna, şi în această calitate luă toate măsurile necesare, ca la momentul potrivit, oastea lui să dărâme hotarele şi să intre liberatoare în Banatul robit, unde îşi dorm somnul de veci moşii şi strămoşii lui, unde îl aşteptau rudele, cu deosebire mama sa grav bolnavă, apoi cunoscuţii, foştii lui soldaţi din campania din Bosnia şi Herţegovina, dar şi plaiurile munţilor, pe care ca ofiţer al armatei române, venind pe la ai săi, le cutreiera cu grijă, spre a le cunoaşte mai bine în ziua socotelilor definitive.

„Având misiunea de a asigura flancul stâng şi mai ales spatele şi comunicaţiile Armatei I-a, în perioada mobilizării, precum şi de a forma pivotul acestei armate în perioada desfăşurării strategice, Divizia I-a, sub comanda generalului Dragalina, ia ofensiva, în noaptea de 14/27 spre 15/28 VIII. 1916, cu o parte din trupele de acoperire şi anume cu acelea, care constituiau grupul Vârciorova.

După lupte destul de grele, grupul înfrânge treptat rezistenţele pe care inamicul le opune în lucrările organizate in lungul şi în spatele frontierei, ajungând până la data de 20 VIII./2 IX. 1916 în valea Cernei, unde se întăreşte pe poziţiunile cucerite, în contact direct cu trupele inamice, cari ocupau malul drept al Cernei.

Divizia I-a, care până la 25 VIII/7 IX termina mobilizarea şi concentrarea trupelor şi serviciilor, respinge în zilele de 24/7 şi 27 VIII/10 IX 1916, atacurile uşoare date de inamic asupra dealului Padeşul.

Mai târziu, în ziua de 18 IX/1 X 1916, când situaţia pe restul frontului armatelor din Transilvania era foarte critică, în urma bătăliei dela Sibiu, iar pe Cerna inamicul atacând înverşunat cu 3 batalioane, Divizia I-a, îndeplinind cu vrednicie însărcinarea încredinţată, îl contraatacă cu vigoare, urmărindu-l în poziţiunile de plecare“ [1].

In Banat, a cucerit Orşova, Tufări, Jupalnic, Coramnic, Topleţ şi Pecenişca, adresând un înflăcărat manifest către Bănăţeni.

„După bătălia dela Braşov (24-27 IX/7-10 X), cele 3 armate de pe frontul Transilvaniei se opresc pe frontieră pentru apărarea teritoriului naţional. Comandamentul suprem german, hotărît de a înfrânge rezistenţa română, încercă să forţeze munţii prin sur-

1) Generalul Ion A. Dragalina, eroul dela Cerna şi Jiu, văzut de contimporanii săi, pg. 40—44.

prindere. In acest scop, alege valea Jiului, ca fiind cea mai potrivită atât din punct de vedere al configurației terenului, cât și al dispozitivului forțelor, care se stabiliseră călare pe acest defileu încă dela data de 22 IX/5 X 1916.

La 10/25 X 1916, 19 batalioane austro-germane, urmate la flancul lor drept, prin dealul Arcalului spre Petroșeni, de o divizie de cavalerie germană (3 brigăzi), atacă pe neașteptate întregul front al Diviziei II-a, și până la amiaza zilei de 11 24 X 1916, ajungând la poalele masivului păduros din dreapta Jiului, gata de a debușa în regiunea deluroasă, unde divizia de cavalerie ar fi avut un câmp de activitate.

Apreciind seriozitatea situației, M. C. G., ia comanda generalului Culcer (care impresionat de succesele trecătoare ale inamicului, propuse și susținea evacuarea Olteniei) și numește comandant al acestei armate pe generalul Dragalina, însărcinându-l totdeodată și cu restabilirea situațiunei.

La 11 X 1916/24 X 1916, ora 7 pm., generalul Dragalina, sosit la Craiova, în după amiaza zilei de 11 X 1916/24 X 1916, ia comanda Armatei I-a.

După ce ia primele dispozițiuni în vederea nouei sale însărcinări (prin trimiterea unui detașament de forță a 2 batalioane și 1 baterie dela Divizia I-a prin Baia de Aramă la Peștișani-Brădiceni, pentru a acționa în flancul inamic), se adresează trupelor prin ordinul de zi No. 35, din 11 X/24 X 1916, după care pleacă imediat la cartierul Diviziei II-a; la Horez, se orientează asupra situației și ia măsuri în consecință. In vederea punerii în aplicare a planului său, generalul Dragalina, însoțit de 2 ofițeri de stat major, pleacă cu automobilul spre Bumbești a 2-a zi, 12 X 25 X ora 10, pentru a se convinge personal de moralul trupelor și situația pe front.

După o serie de măsuri cu caracter local, luate în cursul drumului, generalul Dragalina merge mai departe în defileul Jiului și ajunge fără niciun incident la Mânăstirea Lainici.

In timpul când se luau dispozițiuni prin telefon, relativ la atitudinea pe care trebuia să o aibă trupele din defileu și dela Est, se primește înștiințarea că inamicul întrerupând comunicația mai la Sud de Lainici, a deschis focul asupra coloanelor ce se retrăgeau.

Pentru a scăpa din această situaţie, nu existau decât 2 soluţii: 1. A rămâne pe loc şi a cădea prizioneri în mâinile inamicului. 2. A scăpa vitejeşte prin gloanţele duşmanului.

Generalul Dragalina adoptă ultima soluţie.

La trecerea în goana maşinei prin punctul bătut de focurile inamice, generalul Dragalina este lovit în braţul stâng, fracturându-l în două locuri, precum şi la coasta stângă; restul personalului însoţitor rămânând neatins.

Transportat la Tg. Jiu şi apoi imediat la Craiova şi Bucureşti, generalul Dragalina îşi dă ultima suflare în ziua de 24 Octombrie 1916, după ce a mai avut timp să vadă rezultatul strălucit al operaţiunilor îndrumate de el. — Şeful biroului I-u, Lt. Colonel Tiron“ [1]).

Cu ocazia numirii sale în fruntea Armatei I-a, generalul Dragalina adresă oştirii de sub comanda lui, următorul ordin de zi, No. 35, din 11 X/24 X 1916:

„Din înaltul ordin al Majestăţii Sale Regelui României, Comandantul Suprem al Armatelor române, sunt numit comandant al Armatei I-a de operaţiuni.

Din acest moment am luat comanda armatei şi cer imperios dela toţi, dela general la soldat, cer în primul rând apărarea cu viaţa a sfântului pământ al Ţării noastre, apărarea vetrei strămoşeşti, a ogorului şi a cinstei numelui de Român.

Cer dela toţi cea mai deplină ascultare şi cea mai strictă executare a ordinelor.

Ascultaţi ce vă spun ofiţerii de orice grad şi gradaţii, voi fi fără milă faţă de aceia, cari se uită înapoi, în loc să se uite înainte; faţă de aceia ce părăsesc rândurile şi fug din faţa inamicului, faţă de toţi, cari nu vor executa ordinele cât mai inteligent.

Trupa care nu poate să înainteze, să moară pe loc, iar comandanţii, cari vor da ordine de retragere, vor fi deîndată trimişi sub escortă şi judecaţi.

Dumnezeu, Majestatea Sa Regele şi Ţara vor răsplăti pe viteji, iar numele lor va trăi pe vecii vecilor în istoria neamului, ca şi numele moşilor şi strămoşilor, cari cu viaţa şi cu sângele lor au scris paginile glorioase din întreaga viaţă a poporului român.

---

1) Generalul Ion A. Dragalina, eroul dela Cerna şi Jiu, văzut de contimporanii săi, pg. 40—44.

Ofițeri și soldați ai Armatei I-a! Apărați cu viața voastră pământul sfânt al Olteniei și Țării, tot așa cum Armata de Nord apără Moldova, unde toți dușmanii, cari au îndrăsnit să treacă frontiera, și-au găsit moartea.

Cu Dumnezeu înainte! Victoria e a noastră!

Acest ordin de zi se va citi trupelor sub arme de către comandanții de batalioane, în trei zile consecutive".

Comandantul Armatei I-a de operațiuni:

GENERAL DRAGALINA [1]).

Știința medicală a făcut tot ce i-a stat în putință, pentru a-l salva pe general, care în timp ce medicul îi pansa rana, îl întrebă: „*Cum aș putea fi vindecat mai repede, pentru a mă reîntoarce la luptă: păstrându-mi brațul, sau tăindu-mi-l?* când medicul i-a răspuns că prin amputarea brațului, vindecarea va fi mai repede, generalul a zis: *taie-l, o să-mi ajungă și unul*". Și brațul i-a fost amputat, din nefericire însă pentru țară, operația s'a făcut prea târziu și desnodământul fatal nu a mai putut fi împiedecat.

„Viteazul general a căzut rănit în fruntea oștirilor sale, însă biruința a fost a lui. Ofensiva română, desfășurându-se conform planului conceput și sub exemplul dat de generalul care căzuse în fruntea trupelor sale, s'a încheiat cu o strălucită victorie. Divizia 11-a bavareză și Divizia de cavalerie Maria Therezia au fost învinse și complet distruse. In retragere, armata dușmană a lăsat mii de prizonieri, tunuri, mitraliere, foarte mult material și peste 1400 cai, pe cari i-a ucis însuși vrăjmașul.

Transportat la spitalul din Târgu-Jiu, primește știrea învingerii și până ce doctorii îi legau brațul, el dădea ordine noui trupelor sale" [2]).

Rămășițele pământești ale generalului erou au fost așezate în cimitirul *Belu*, din București. La locul de veșnică odihnă a fost petrecut cu mare pompă, la care au luat parte: Regele Ferdinand I, corpul diplomatic, întreaga oficialitate civilă și militară, cum și un numeros public. Regele Ferdinand I-iul, îngenunchind în fața sicriului a rostit o rugăciune, apoi cu mâna la chipiu a

1) Generalul Ion A. Dragalina, eroul dela Cerna și Jiu, văzut de contemporanii săi, pg. 21—22.

2) Prot. Romul G. Ancușa: op. cit. pg. 109.

dat ultimul salut, în timp ce din ochi îi curgeau lacrimi fierbinţi, prinos de recunoştinţă viteazului căzut în luptă.

Hainele sângerate şi sabia genaralului, cum şi unul din gloanţele ucigaşe, se păstrează în Muzeul militar din parcul Carol, în Bucureşti.

Posesor a numeroase decoraţii, române şi străine, pentru actele de vitejie în războiul de întregire a neamului, Dragalina a fost citat prin ordinul de zi al Armatei I-a, decorat cu *Coroana României*, în grad de comandor cu spade şi cu cea mai înaltă decoraţie de războiu, cu *Mihai Viteazul.*

„Drăgălina n'a pierdut nimic — zice Take Ionescu — murind atât de tânăr. Dânsul a cunoscut două bucurii supreme, pe cari alţii le-au aşteptat de mai multe veacuri. A intrat ca liberator pe pământul natal şi a bătut soldaţii Kaizerului dela Berlin.

Dar noi Românii, naţiunea română, suntem aceia ce am suferit o pagubă ireparabilă prin moartea lui Dragalina.

Sămânţa de erou răsări încă odată pe pământul nostru sfânt".

„Astăzi, pe valea Jiului, a Jiului veşnic călător, mai la vale de Mânăstirea Lainici, la o cotitură de drum, pe locul unde a fost rănit de gloanţele duşmanului, se înalţă o cruce de marmoră albă, ce pare că întretaie calea tuturor celor ce trec pe drum, poruncindu-le să oprească. Opreşte-te călătorule! Opreşte şi te descoperă; îngenunchează în chip de rugăciune şi ascultă murmurul apelor şi şopotul frunzelor, care parcă şi ele ar voi să-ţi spună, ca un îndemn pentru viitor, cuvintele săpate pe cruce ale viteazului general I. Dragalina:

Aici am fost rănit, făcându-mi dataria pentru Neam, Ţară şi Rege" [1]).

Generalul Gheorghe Domăşneanu.

Coborîtor al unei vrednice familii de grăniceri, s'a născut la 1 Noembrie 1868, în Mehadia.

Incă din copilărie, a manifestat aptitudini deosebite pentru ştiinţele militare şi pentru acest motiv, păstrând tradiţia grănicerească, s'a dedicat carierei ostăşeşti. Ca elev distins, a fost remarcat de generalul Traian Doda, şi la intervenţia acestuia, a

1) Prot. Romul G Ancuşa: op. cit., pg. 112.

intrat în Academia militară din Wiener-Neustadt, pe care o absolvă cu succes strălucit, fiind cap de promoţie.

Ridicat la rangul de sublocotenent, în anul 1890, la cererea proprie, a fost repartizat la regimentul 43 infanterie, în Caransebeş. Dar n'a stat mult timp la regiment,căci, avansând locotenent, a reuşit primul la examenul de admitere în şcoala de războiu şi astfel plecă la cursurile acestei şcoli. După terminarea ei, remarcându-i-se capacitatea şi sârguinţa deosebită, a fost înălţat în mod excepţional la gradul de căpitan şi repartizat la Statul major al armatei austro-ungare. Cu aceasta, Domăşneanu intră definitiv în rândul ofiţerilor din înaltele comandamente. Trecând examenul de ofiţer superior de stat major, îşi făcu stagiul pe la divizii şi corpuri de armată, iar ca lt. colonel i se încredinţează secţia operativă din Ministerul de războiu din Viena, funcţie care înainte de el, era îndeplinită numai de coloneli şi generali. Până în ajunul izbucnirii războiului mondial, el conduse această secţie.

In timpul războiului mondial, a trecut la biroul de operaţiuni al Marelui stat major, apoi, şef de stat major al armatei a 10-a.

In anul 1917, a fost avansat general de brigadă.

Strălucita carieră militară şi înaltele funcţiuni ce a îndeplinit într'o armată străină, nu i-au umbrit sentimentele lui româneşti. Orice ofiţer român din fosta armată austro-ungară, care a avut nevoie de sfatul şi sprijinul lui, la înaltele comandamente, i s'a adresat cu încredere şi a fost bine primit şi satisfăcut de el, în chestiunile de serviciu.

Prăbuşindu-se împărăţia Habsburgilor, la invitarea Consiliului dirigent, a intrat în armata română. Numit şef de stat major al armatei transilvane, înfiinţată în chiar timpul revoluţiei din toamna anului 1918, sub comanda generalului Boeriu, a adus o reală contribuţie la organizarea regimentelor transilvane.

Cunoscându-i-se autoritatea şi competenţa, i s'a propus să treacă la Bucureşti, ca subşef al M. S. M. A preferat însă, să rămână în Banat, luând comanda diviziei din Timişoara. Peste doi ani, din cauza unor nemulţumiri, a demisionat din armată şi trecând la pensie s'a stabilit în Timişoara. In pensie fiind, a fost ridicat la rangul de general de divizie.

Ca pensionar, s'a interesat mult de problemele grănicereşti.

Adunarea reprezentanţilor i-a oferit prezidenţia Comunităţii de Avere, post pe care el nu l-a urmărit. Autorităţile nu i-au

aprobat alegerea. Datorită însă marei popularităţi şi prestigiu, de care se bucura în rândurile populaţiei, după multă insistenţă din partea acesteea, a acceptat postul de membru în consiliul de administraţie, pe care l-a ocupat timp de 4 ani.

In anul 1929, a fost ales primar al municipiului Timişoara, aducându-i reale servicii, pentru care i s'a conferit cetăţenia de onoare. La scurt timp însă, a trebuit să se retragă din cauză de boală, care agravându-se, în 18 Septembrie 1940, i-a adus sfârşitul.

A fost un soldat desăvârşit, un caracter de granit, şi un om drept; a trăit retras, bucurându-se de mare autoritate şi de simpatia întregei populaţii bănăţene.

Grănicerii, militari din fire, vedeau în el întruchiparea grănicerismului harnic, cinstit şi-i păstrau cea mai mare consideraţie.

Generali în activitate.

In armata română sunt azi doi generali originari din graniţa româno-bănăţeană. Ambii deţin funcţiuni cu mare răspundere pentru ţară.

Aceştia sunt:

Generalul de corp de armată, adjutant Iosif Iacobici, ministrul Apărării Naţionale. S'a născut la 8 Decembrie 1884. Este fiul lui Ignatie cavaler de Iacobici, originar din Armeniş, fost colonel în armata austro-ungară şi unul dintre marii luptători pentru apărarea drepturilor legitime ale grănicerilor români din Banat.

Generalul Iacobici este primul dintre grănicerii români din Banat, care a ajuns la gradul de general de corp de armată şi la înalta demnitate de ministru.

Generalul de divizie Corneliu Dragalina, este al doilea general în activitate, având aceeaşi origină de grănicer româno-bănăţean. S'a născut la 5 Februarie 1887 şi este fiul Eroului dela Cerna şi Jiu.

Azi comandă un corp de armată.

B) In fosta armată austro-ungară.

Numărul lor este impresionant de mare şi anume: Bacila, Bihoi, Ladislau Cena, Nicolae Cena, Traian Doda, Guran, Ion, Iovescu, Lugojanu, Lupu, Matărînga, Muica, Seracin, Şandru,

şi Trapsia, toţi ridicaţi prin propriile lor puteri la înalte grade şi funcţiuni militare [1]).

In cele ce urmează, dăm biografia unora din ei, iar a generalului Traian Doda, al cărui viaţă se confundă cu epoca de frământări politice şi sociale din cea de a doua jumătate a veacului trecut, o vom publica în partea III-a, la istoria Comunităţii de Avere.

Generalul Nicolae Cena [2]).

„Daco-romanul", aşa îl numeau camarazii, pentru sentimentele lui româneşti, pe care nu numai că nu le tăinuia, dar le manifesta chiar, oricând avea ocazie. Defilarea trupelor o primea de preferinţă în marşul: „Deşteaptă-te Române" şi a avut în cele din urmă şi neplăceri pentru aceasta.

S'a născut în Mehadia, la 21 Noembrie 1844, dintr'o veche familie de grăniceri români, care a dat oştirii mulţi ofiţeri valoroşi. Fiu al locotenentului Nistor Cena, din fostul regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, şi al Saftei — Românca din Mehadia — păstrând tradiţia familiară, s'a dedicat şi el carierei militare. După ce a absolvat şcoala militară din Caransebeş şi şcoala de pionieri din Tuln, în anul 1863, avansat la gradul de sublocotenent, a fost repartizat la reg. 64 inf. In timpul luptelor din anul 1866, împotriva Prusiei, comanda pionierii brigăzii generalului Saffran, în luptele dela: Kukus-Salnay, Königgrätz, Biscupitz şi Blumenau-Pressburg. In anul 1873, a fost avansat locotenent, iar în anii 1874—1879 îndeplini funcţiunea de profesor la şcoala de cadeţi din Timişoara, fiind mult apreciat. In anul 1889, avansă la gradul de căpitan şi fu mutat comandant al şcolii de cadeţi din Carlstad. Revenit apoi la Timişoara, comandă şcoala de aci, până în anul 1885, când trecu la reg. 31, la Viena, iar în anul 1887 fu numit comandant al curţii arhiducelui Rudolf, care îi păstra multă simpatie. Gradul de maior îl primi în anul 1889, iar în anul 1893, pe acela de locotenent colonel. Ca ofiţer superior, desvoltă o activitate îmbelşugată în roade la şcolile de cadeţi din Königsfeld, Marburg şi Kamenitz, căştigând admiraţia

1) Pr. Coriolan Buracu: Din istoria Banatului Severin, pg. 6.

2) Coriolan I. Buracu: Muzeul General Nicolae Cena şi Cronica Mehadiei, pg. 3—9, şi Generalul Nicolae Cena, în Tribuna Graniţei, No. 7/1935.

superiorilor săi şi chiar şi a împăratului. După îndelungata lui activitate în învăţământ, la cerere, a fost mutat la regimentul 64 infanterie şi în anul 1897, avansând la gradul de colonel, îndeplini funcţia de membru în comisia de examinarea ofiţerilor. In anii 1899—1903, comandă regimentul 74 infanterie şi apoi, brigada din Rzezov. In anul 1903, pe ziua de 1 Mai, a fost avansat general de brigadă, dar în urma unui accident, nu a mai putut servi şi la cererea lui repetată, pe 1 August 1904, a fost trecut la pensie. Impăratul, drept recunoştinţă pentru serviciile aduse oştirii, l-a ridicat la rangul de general de divizie.

Incheindu-şi cariera militară, s'a retras în comuna sa natală, „unde — cum zicea el — e casa făcută de părinţii mei, unde odihnesc osemintele lor, în mijiocul poporului român — căutând să îi fiu de folos". Aci, în mediul sănătos dela ţară, departe de sgomotul vieţii de oraş, s'a dedicat studiului literaturii şi istoriei române, pe care în tinereţe, în şcolile străine, n'a avut ocazia să le cunoască. A luat parte activă la toate mişcările naţionale şi religioase. A îndemnat şi a încurajat pe consătenii săi în toate acţiunile de desvoltarea spiritului naţional. Elevilor silitori le da premii în bani şi în cărţi şi adeseori asista la lecţiile de religie, singura materie care se propunea în limba română. Coresponda cu diferite personalităţi proeminente din vechiul Regat, care îl vizitau adeseori. Atitudinea lui n'a scăpat vigilenţei autorităţilor. Era urmărit, pas cu pas; se ştia cu cine convine, ce discută şi ce gândeşte. El nu ştia nimic de toate acestea până în 26 Iulie 1914, când a fost arestat. „La ora 10 a. m. s'au prezentat în casa mea — scrie generalul — doi jandarmi simpli şi au declarat că sunt arestat. Crezând că am auzit rău, i-am întrebat ce vreau? Un sergent răspunse: „Sunteţi arestat; veniţi cu mine". Eram consternat: doi jandarmi simpli, în loc de ofiţeri, cum cerea regulamentul, mă declară arestat. Cerui să-mi arate ordinul de arestare, — mi-l arătară. N'a fost alta de făcut decât să ascult. Le-am zis să aştepte, până îmi schimb uniforma de general, cu îmbrăcăminte de civil. Până când schimbam uniforma, dictam nepotului meu, care era prezent, telegrame la Corpul VII armată, în Timişoara, Ministerului de războiu, în Viena, şi Ministerului de honvezi, în Budapesta, cerând intervenţie. Aceste telegrame n'au ajuns la destinaţie.

„Am fost dus în cazarma jandarmilor, unde am găsit arestat şi pe părintele Buracu. De aci, ne-au dus la poliţia de graniţă,

în Orşova. Am cerut să mi se facă cunoscut pentru ce sunt arestat. Mi s'a răspuns: „pentru agitaţie şi spionaj"... După o noapte grozavă ... am fost duşi şi predaţi tribunalului din Caransebeş... Aci am fost închis singur într'o cameră cu priveliştea către camera mortuară, în care în momentul acela se afla un om mort prin otrăvire. Inainte, la uşă, pe coridor şi la fereastră, în curte jos, o santinelă cu puşca încărcată şi cu baionetă. Vine inspectorul arestaţilor, mă cercetează, îmi ia, afară de albituri şi îmbrăcăminte, tot çe am avut la mine: banii, chiar şi scobitorul de dinţi; m'a introdus în registrele închisorii — numele meu cinstit în acest protocol! — m'a cuprins o ameţeală, gândeam că mă loveşte apoplexia... Mâncarea mi se aducea dela bucătăria criminalilor şi în vesela lor. Am lăsat să înştiinţeze pe directorul închisorii, că mai bine mor de foame... Judecătorul mă acuză de agitaţie şi spionaj... In 24 August sunt întrebat, dacă mă învoiesc să părăsesc Ungaria, căci voi fi lăsat liber. M'am învoit să plec la Viena... A trebuit să-mi dau cuvântul de onoare că voiu ţine ruta şi că voiu pleca imediat, mâine la ora 4[45] dimineaţa... In Viena, numai Ministrul de războiu, şefii secţiunilor de stat major şi justiţia militară ştiau ceva despre cazul meu... Aci am cerut satisfacţie. Mi s'a oferit, cu învoirea împăratului Carol, nobilitarea — am refuzat-o pe motiv că sunt Român... Pe prim-ministrul Tisza, l-a judecat Dumnezeu; pe ceilalţi vinovaţi, i-a înghiţit revoluţia după războiul mondial; câţiva mai stau în serviciul României Mari". La Mehadia, Cena nu s'a mai reîntors până în primăvara anului 1917.

Regele Ferdinand I-ul, drept răsplată pentru activitatea lui românească şi pentru suferinţele îndurate, a aprobat primirea lui în cadrele armatei române şi l-a decorat cu „Coroana României în grad de mare ofiţer". A purtat cu mândrie legitimă uniforma de general român, uitând toate suferinţele şi toate umilirile ce a îndurat. Şi-a văzut visul cu ochii. „Tânăra armată română are un trecut atâta de frumos, va avea şi un viitor glorios" — a declarat-o ofiţerilor superiori în Turnu-Severin, la 10 Mai 1910, când a asistat pentru întâia dată la o paradă militară română.

In timpul şederii sale în Viena, a cercetat arhivele, a copiat hărţi şi documente privitoare la trecutul regiunei Mehadiei, iar aci a făcut întinse săpături arheologice, colectând numeroase obiecte de valoare istorică. Toate acestea au fost donate muzeului

din Băile Herculane, care îi poartă numele. Muzeul a fost organizat prin munca stăruitoare a Dlui protopop militar Coriolan Buracu, căruia i se datorează și faptul, că a convins pe general să cedeze Băilor Herculane, și nu altui muzeu prețioasele obiecte.

După prăbușirea monarhiei, satele din jurul Mehadiei i-au oferit comanda gărzilor naționale, iar Consiliul dirigent l-a numit director al Băilor Herculane.

Cu sufletul împăcat, că a putut vedea realizat idealul național, s'a stins în ziua de 14 Martie 1922 și a fost înmormântat alături de osemintele părinților săi.

Generalul Alexandru Guran [1]).

Este primul Român, care a ajuns încă în activitate la gradul de general de divizie, în armata austro-ungară. Originar din Domașnea; tatăl său a fost locotenent în regimentul 13 confiniar româno-bănățean și făcea serviciu la compania Prigor, detașat la Borlovenii-Vechi, unde s'a născut în anul 1824, fiul său Alexandru. După ce a terminat școlile grănicerești din Banat, a intrat în Academia militară din Viena pe care o termină, fiind cel mai bine notat din promoția sa. La 1843, fu avansat sublocotenent cl. II; peste un an, sublocotenent cl. I; iar peste 4 ani, locotenent. In 1850, avansează căpitan, iar în 1851 intră în statul major. In timpul campaniei din Italia și Franța (1859), s'a distins în luptele dela Magente și Turbigo și de aceea fu avansat excepțional la gradul de maior. Trecu apoi profesor la școala de războiu și la școala administrativă, iar în 1861 luă conducerea secției V-a din Ministerul de războiu. In anul 1864, a fost avansat locotenent colonel, iar după doi ani colonel și primi comanda școlii de războiu. La 1 Noembrie 1873, a fost numit comandant al brigăzii 1 infanterie, din divizia 6-a. Pe 1 Mai 1873, a fost avansat general de brigadă, iar la 1 Aprilie 1876 i se încredință conducerea Institutului geografic din Ministerul de războiu. In această calitate, s'a distins la întocmirea hărții speciale a fostei monarhii austro-ungare. In anul 1878, a fost avansat la gradul de general de divizie, iar în anul 1879, a trecut la pensie, stabilindu-se în Viena, unde a și murit la data de 18 Mai 1888.

Generalul Guran nu a fost numai un militar desăvârșit, ajungând în activitate la cea mai înaltă treaptă a ierarhiei mili-

1) Coriolan Buracu: Tribuna Graniței. No. 9/1937.

tare, la care până atunci nu ajunsese încă nici un Român, el a fost şi un pictor apreciat de cercurile artistice europene. La expoziţia internaţională din Paris, 1878, a fost preşedintele comisiei austro-ungare şi în această calitate a făcut parte din juriul care avea să clasifice pe artişti.

Din picturile lui, unele sunt în proprietatea d-lui ing. Alex. Andrei din Caransebeş, altele, în număr mai mare, la d-na Anca Costi Toma din Făgăraş şi la d-l profesor univ. Camil Negrea din Cluj.

A fost bun român. Avea contact permanent cu colonia română din Viena şi colabora la ziarele şi revistele româneşti de pe vremea sa.

Dintre numeroasele decoraţii ce a avut, reţinem: ordinul Leopold, ordinul Stanislau (rusesc), ordinul Mauricius şi Lazarus (italian), ordinul Soarele şi Leul (persan) şi altele.

Generalul Teodor cav. de Seracin[1]).

S'a născut în Caransebeş, la 5 Februarie 1836. Părinţii lui, sublocotenentul Ioan Seracin, fost în regimentul confiniar româno-bănăţean No. 13, şi mama sa Maria Pătraşcu, erau originari din Rueni, un sat în apropierea Caransebeşului.

Şcoala primară şi secundară a absolvat-o în oraşul său natal, iar şcoala militară la Wiener-Neustadt, în anii 1847—1854.

După terminarea şcolii militare, a fost repartizat cu gradul de sublocotenent la batalionul 5 vânători, unde a servit până în anul 1866, făcând serviciu la companie, la biroul pentru descrierea ţării şi în Ministerul de războiu. In anii 1861—1863, a absolvat şcoala de războiu, având gradul de locotenent, după care a intrat în statul major, făcând serviciu la Institutul geografic, la brigadă şi apoi la corpul III armată, în Hamburg. A făcut războiul contra Danemarcei, fiind la cartierul general al Corpului VI armată, în Holstein, apoi la locotenenţa cesaro-crăiască pentru ducatul Holstein. Pentru meritele câştigate în acest războiu, a fost decorat cu medalia crucea militară. In 1866, primeşte gradul de căpitan şi ia parte la războiul contra Prusiei, unde se distinge, fiind decorat cu „prea înalta recunoştinţă lăudătoare", iar după terminarea războiului, trece la divizia de cavalerie din Pesta,

1) Dr. Petru Barbu: Foaia Diecezană, No. 13, 14/1901.

apoi la brigada de cavalerie din Cinci Biserici. In anii 1867—1868, face serviciu la secția cartografică a Slavoniei și Croației, iar în anul 1869, la comandamentul militar din Petruvaradin. In anii 1869—1872, comandă compania Ohababistra a regimentului 13 confiniar româno-bănățean. Desființându-se acest regiment în 1872, a trecut din nou la institutul geografic. In anii 1874—1876, a făcut serviciu la reg. 43 infanterie. In anul 1876, a fost avansat la gradul de maior și numit șeful statului major al diviziei 20 infanterie, luând parte la ocuparea Bosniei (1878), unde s'a distins, fiind decorat cu crucea de cavaler al ordinului leopoldin, care i-a conferit titlul de cavaler. La 1878, a avansat locotenent-colonel, la 1882, colonel, și în acest grad a comandat (1882—1888), regimentul 41 infanterie, în Cernăuți. La 27 Iulie 1888, a fost numit comandant al brigăzii 59 infanterie; la 1 Noembrie 1888, a fost avansat general de brigadă; la 1892, comandant al diviziei 24 infanterie, în Przemysl, iar la 1 Mai 1893, a fost înaintat general de divizie. La 1 Mai 1894, a trecut la pensie.

A fost un militar desăvârșit. Conștiincios și sever în serviciu, dar drept și uman cu subalternii. De aceea, era iubit și stimat de cei mici, ca și de cei mari. Pentru Români, arăta un interes deosebit. In casa lui, se păstrau cu sfințenie datinele ortodoxe. Masa începea și sfârșea cu rugăciunile, rostite cu pietatea Românului credincios, de către copiii lui. Frecventa regulat biserica, cu întreaga lui familie, și când primea anafora, săruta mâna preotului liturghisitor, ceea ce impresiona profund pe credincioși.

Retras în orașul său natal, a desvoltat o vie activitate pe teren bisericesc, fiind ales deputat în Sinodul eparhial al Caransebeșului și în Congresul național bisericesc.

La 30 Martie 1901, a încetat din viață. Inmormântarea s'a făcut în ziua Sf. Paști cu mare pompă, în asistența tuturor autorităților militare și civile și a unui numeros public din oraș și satele din jur.

Generalul Mihail cav. de Trapsia.

„Un general eminent, cel mai bun și mai brav din artileria Impărăției". Așa îl prezintă, cu ocazia unei inspecții în Graz, arhiducele Wilhem fostului principe al Bulgariei, numit mai târziu contele Hartenau.

Coborîtor al unei familii de ofițeri de graniță, fiul locotenentului Mihail Trapsia, din regimentul confiniar româno-bănă-

ţean No. 13 şi al Anei născ. Bodrilă, a văzut lumina zilei în comuna Lăpuşnicel, judeţul Severin, la data de 25 Martie 1838.

Şcoala primară şi şcoala matematică a urmat-o în Caransebeş. De aci a trecut, în anul 1851, la Caşovia, în şcoala de educaţie (Erziehungshaus), stând aci până în 1853. In acest an a intrat în şcoala superioară de educaţie din Mährisch-Weisskirchen. După absolvirea acesteia, pe ziua de 1 Octombrie 1855, a trecut la Academia de artilerie din Viena. In timpul frecventării cursurilor academiei, în anul 1859, a izbucnit războiul italo-austriac. Din această cauză, fără să termine academia, unde era primul între colegii săi, a fost avansat cadet-sublocotenent şi trimis pe câmpul de luptă cu regimentul 11 artilerie de câmp. Pe ziua de 1 Mai 1862, a fost avansat sublocotenent (Unterlieutenant 1 Classe) şi a trecut la şcoala de războiu, pe care a absolvat-o în anul 1863, când a fost avansat locotenent. Pe ziua de 10 Mai 1866, a fost avansat căpitan şi repartizat la statul major. In această calitate, a făcut războiul italo-austriac dela 1866, luptând în armata comandată de arhiducele Albrecht. In cursul acestui războiu, pe propria sa răspundere a intrat în foc cu rezerva de artilerie ce comanda şi astfel a reuşit să respingă forţele inamice la Custozza. Pentru actul lui de curaj şi vitejie, a fost decorat cu ordinul coroana de fier clasa III-a. Pe ziua de 1 Mai 1871, a fost numit ofiţer de stat major şi transferat la regimentul 8 artilerie de câmp. Pe ziua de 1 Mai 1873, i-a urmat avansarea la gradul de maior şi transferat la Budapesta, iar pe ziua de 1 Noembrie 1876, avansat locotenent colonel, a trecut în corpul statului major general. La 14 Aprilie 1879, a fost transferat la regimentul 2 artilerie de câmp, în Olmütz, fiind menţinut şi pe mai departe în corpul statului major general. La 1 Noembrie al aceluiaşi an, a fost avansat la gradul de colonel. Cu acest grad a trecut, la 19 Octomvrie 1883, la directoratul artileriei corpului 12 şi, la 1 Mai 1885, la comanda brigăzii 11 artilerie în Sibiu. La 1 Noembrie 1885, a fost avansat general de brigadă şi transferat la Lemberg, iar de aci la Graz, la comanda brigăzii 3 artilerie.

In cursul anului 1890, s'a îmbolnăvit, încât a fost silit să ia un concediu mai îndelungat. Neputându-şi reface sănătatea sdruncinată, şi-a cerut pensionarea. Pe ziua de 18 Mai 1893, avansat general de divizie şi decorat cu crucea ordinului Leopold, a trecut la pensie.

După lungi şi grele suferinţe, în vârstă de 58 ani, în ziua de 21 Aprilie v. 1896, a încetat din viaţă, în Graz. Rămăşiţele pământeşti, la dorinţa lui, au fost transportate la Caransebeş şi înmormântate cu toate onorurile în cimitirul ortodox. Două batalioane de ostaşi şi muzica militară din Timişoara, au dat onorurile militare. O lume imensă din satele grănicereşti din jur, toate autorităţile şi populaţia din Caransebeş, în frunte cu episcopul Nicolae Popea şi generalul Teodor cav. de Seracin, l-au petrecut până la locul de veşnică odihnă. Actul funerar l-a săvârşit arhimandritul Filaret Musta, asistat de 4 preoţi şi un diacon, iar răspunsurile le-a dat corul elevilor pedagogi din Caransebeş.

Generalul Mihail cav. de Trapsia face parte din galeria marilor dispăruţi ai graniţei.

Aptitudinile lui ostăşeşti, cultura superioară şi asiduitatea în muncă l-au situat în fruntea generalilor artileriei Austro-Ungariei. Era soldat desăvârşit, prin naştere, atât în timp de pace ca şi în timp de războiu, „ceeace nu e de mirat, dacă ştim destoinicia Românului în cele ostăşeşti şi în deosebi a grănicerilor români, cari atâta fală au făcut numelui de Român, luptându-se pe câmpiile Italiei cu o bravură, pe care au admirat-o şi străinii şi în deosebi arhiducele Albrecht, care a zis că Românii sunt cei mai buni soldaţi din împărăţia Austro-Ungară". (Foaia Poporului, Sibiu, No. 19/1896).

In literatura militară, activitatea lui deţine un loc de cinste. Din publicaţiile mai importante, reţinem următoarele:

1. Studie über das Maass der Streitkräfte, Wien, 1876.
2. Über Dispositionen. Hiezu 6 Tafeln, 1878.
3. Über die Leistungsfähigkeit des Pferdes, Wien, 1879.
4. Beitrag zur Verwendung der Streitkräfte (Der Kampf der Infanterie, Wien, 1879).
5. Geschichte der Feld-Artillerie-Regiments No. 2. Kronprinz Erzherzog Rudolf, mit 3 Beilagen u. 5 Übersichtskarten, Wien, 1881.
6. Die letzte Friedens-Thätigkeit des Batterie Kommandanten, Olmütz, 1882.
7. Instrucţiune de artilerie pentru tunarii bateriilor de câmp, Viena, 1884, tradusă din limba germană, în colaborare cu Gheorghe Bariţiu.
8. Aforisme, cugetări şi reflecsiuni, în limba română şi germană. A mai scris şi poezii, dintre care două au fost publicate

după moartea lui. Anume: *Cântecul Românului*, apărută în Foaia Diecezană, No. 1/1926 şi *Horio, Cloşco şi Crişane*, publicată în Foaia Diecezană, No. 44—46/1926.

„General Trapşa era un caracter firm şi Român de inimă, care îşi împlinea datoria pe deplin ca soldat, dar totdeauna nu-şi uita că este un fiu al poporului român". (Gazeta Transilvaniei, No. 94/1896). „Iubirea naţiunei tale nu o uita niciodată. Uniţi în iubirea naţiunei, naţiunea devine neperitoare, iar renegatul are să păţească odată rău" — spune el în „Aforisme, cugetări şi reflecsiuni". „Fie-vă la toţi avansarea mea — se adresează nepotului său, Mihail Trapsia din Mehadia, în scrisoarea datată în Lemberg, la 27 Noembrie 1885 — un îndemn nou spre calea înaintării, cu neosteneală la lucru şi cu bărbăţie în toată purtarea, tot ţinându-vă înaintea ochilor, că ştiinţa este puterea şi fără învăţătură nu ajunge omul nimica. Unul cu altul să ţineţi onoarea peste tot şi unindu-vă cu toţi la lucru serios, succesul cel mai mare vă va fi recompensă plăcută".

Dragostea nemărginită pentru ai săi, mândria de originea sa românească, dorinţa de a-şi vedea naţiunea puternică şi legăturile cele mai afectuoase ce întreţinea cu pătura intelectuală românească din Sibiu, au suscitat bănuielile stăpânitorilor. N'a dat importanţă atmosferei de suspiciune, şi a urmat drumul conştiinţei sale:

De acum să vadă lumea,
Că şi cei dela Romani,
Vrem viaţă omenească,
Liberă de tirani,
Liberă de tirani!

O jurăm cu toţii,
Că de aci şi pân'la moarte,
Lupta-ne-vom cu hoţii,
Pentru altă soarte,
Pentru altă soarte.

Fie pentru noi dreptate,
Dacă nu, mai bine moarte!

(Cântecul Românului).

Viaţa de bun român şi distins ostaş a generalului Trapsia a fost dată de Gazeta Transilvaniei, ca pildă vrednică de urmat pentru toţi Românii, cari s'au dedicat carierei militare în fosta monarhie.

PARTEA III-a.

Comunitatea de Avere

CAPITOLUL I.

Servituţile Forestiere.

§ 1. Evoluţie istorică.

Incă din primele faze ale organizării confiniare, coloniştii militari aveau dreptul la lemne, păşune şi toate produsele forestiere din pădurile erariale, situate pe teritoriul circumscripţiei unităţii din care făceau parte. Exerciţiul acestui drept, care se incadra în complexul de privilegii acordate la data imigrării, şi care este cunoscut sub numele de servitute forestieră (servitus usus), le asigura, în mod gratuit, lemnul de foc şi de construcţie trebuincios gospodăriei, cum şi o bună parte din hrana vitelor pe întreg anul.

Pe cuprinsul confiniului militar româno-bănăţean, cea dintâiu dispoziţie de reglementare a serviciului silvic şi deci şi a dreptului de servitute forestieră, este Wald Regulatiw-ul din 24 Aprilie 1787. El confirmă şi reglementează dreptul grănicerilor la lemne, păşune şi produse forestiere în pădurile erariale de pe cuprinsul acestui confiniu, fără nicio plată, însă numai până la concurenţa cantităţilor trebuincioase gospodăriei proprii. Rescriptele ulterioare — din 25 Iunie 1817, 25 Iunie 1818, 12 Aprilie 1820, 25 Mai 1820, etc. — îi aduc oarecari modificări şi completări. Instrucţia silvică pentru regimentele şi batalioanele confiniare (Forstinstruction für Regimenter und Bataillons), din 18 Noembrie 1839, determină în mod amănunţit şi dreptul de servitute al grănicerilor şi exerciţiul lui sub controlul şi supravegherea organelor militare de graniţă.

Constituţia confiniară din 7 Mai 1850, care modifică pe cea din 7 August 1807, prin §-ul 18, confirmă din nou dreptul de servitute forestieră al grănicerilor, iar prin §-ul 20 declară, că ad-

ministrarea pădurilor se face în conformitate cu prevederile dispoziţiilor speciale silvice (instrucţia din anul 1839) şi cu respectarea drepturilor de servitute.

Legea şi regulamentul silvic din 3 Februarie 1860, abrogă pe ziua de 1 Mai 1860 instrucţia silvică din 18 Noembrie 1839, şi prin §-ul 68, regulamentul enumeră bunurile asupra cărora se exercită dreptul de servitute [1]).

§ 2. Drepturile de servitute.

Regulamentul silvic din 3 Februarie 1860 determină drepturile de servitute, după cum urmează:

„Servituţile care grevează pădurile erarului din confiniul militar sunt următoarele:

a) obligaţiunea autorităţilor confiniare de a exploata ele însile, din pădurile existente, întreg materialul lemnos de construcţie şi cherestea de orice natură, trebuincios clădirilor erariale de pe cuprinsul confiniului militar, în măsura în care se găseşte lemn potrivit şi apt;

b) îndrituirea comunelor grănicereşti locale, bisericeşti şi şcolare de a extrage tot lemnul de construcţie şi cherestea, trebuincios clădirilor bisericeşti şi săteşti;

c) obligaţiunea impusă autorităţilor confiniare de a acoperi toate trebuinţele erariale şi comunale cu lemn de foc şi, în sfârşit,

d) Dreptul familiilor grănicereşti:

de a extrage gratuit lemn de construcţie şi de foc, pentru trebuinţele gospodăriei proprii;

de a păşuna şi îngrăşa tot efectivul vitelor proprii, conform prescripţiilor de mai sus, cu excepţia opriturilor;

de a scoate dărâmăturile de lemn, în fiecare săptămână câte 3 zile: lunea, marţea şi vinerea;

de a tăia, în cantitate mică, cherestea de fag şi de lemn mărunt, în baza autorizaţiei regimentului, chiar şi în afară de epoca de tăiere, cu respectarea legilor silvice;

de a fi apropriate de către familiile grănicereşti pădurile răzleţe, situate în afară de perimetrul pădurii, pentru arături şi fâneţe, sau pentru grădini cu pomi şi vii;

de a strânge ghindă şi jir, apoi castane pe seama vitelor

---

1) Fr. Vanicek: Specialgeschichte der Militärgrenze. IV. pg. 495;

Forstmeister Thomici: raport, din 26 Februarie 1863, adresat regimentului 13 confiniar româno-bănăţean.

proprii, potrivit cu normele stabilite de legea silvică, — feregă în afară de oprituri — de a folosi rădăcina de feregă la îngrășarea pământului, precum și a strânge crengi și frunză căzută, pentru aşternut, aşa cum se prevede în §§-ii 11 și 12 din legea silvică".

§ 3. Beneficiarii drepturilor de servitute.

Acelaşi regulament, în §-ul 70, determină și persoanele beneficiare ale drepturilor de servitute.

„La servituțile forestiere, enumerate în §-ul 68 alin. d), au dreptul numai grănicerii propriuziși, adică familiile grănicerești care trăiesc în legătură de comunion, apoi acei locuitori din graniță, cari nu formează comunion grăniceresc propriuzis, dar totuşi îndeplinesc obligațiile și îndatoririle grănicerești, cu privire la slujba ostășească. Dar, și în ceea ce privește această exploatare gratuită, trebue să se aibă în vedere constatarea precisă a trebuinței gospodăriei, în special în așa măsură, încât tăierea lemnului, pășunatul în pădure și îngrășatul să nu se extindă nemeritat peste trebuința casnică, sau asupra persoanelor care nu aparțin efectivului grăniceresc strict obligat, sau asupra astorfel de locuitori din graniță, cari trăiesc în afară de comunion și nu întrețin soldați; aceşti din urmă locuitori ai graniței trebue să plătească taxa regulamentară pentru toate trebuințele lor de lemne, pășune și îngrășat".

In sistemul legii din 1860, pădurile sunt de trei feluri: erariale grănicerești, în care se exercită dreptul de servitute al grănicerilor, păduri comunale sau ale comunităților militare și păduri particulare.

CAPITOLUL II.

Desfiinţarea confiniului militar.

§ 1. Impărţirea dintre Stat şi Comunitatea regimentară (Dispoziţiuni juridice)

Prin preaînaltele dispoziţii din 19 August 1869 şi 31 Ianuarie 1870, privitoare la provincializarea (demilitarizarea) circumscripţiilor regimentelor de Varasdin (St. George şi Craiţer), a comunităţilor militare Zengg, Belovar, cetatea Ivanici şi comuna Sissek, începe opera de desfiinţarea întregului confiniu militar şi trecerea acestuia la viaţa publică constituţională.

După această dată, un complex de hotărîri, cu caracter general sau local, se succed, toate cu menirea de a reglementa trecerea dela regimul militar la cel civil.

Cea mai importantă dintre ele şi care priveşte întreg confiniul militar, croato-slavon şi bănăţean, este preaînalta dispoziţie, cunoscută sub numele de: „Legea din 8 Iunie 1871, asupra dispoziţiilor de răscumpărarea drepturilor de servitute ale locuitorilor grăniceri la lemne, păşune şi produse forestiere din pădurile Statului de pe teritoriul confiniului militar".

Intre Stat, de o parte, ca proprietar al domeniului forestier şi alpin şi Comunitatea regimentară, de altă parte, ca reprezentant al totalităţii titularilor drepturilor de servitute care grevau aceste domenii, s'a operat, prin această lege, un partaj.

Drepturile de servitute s'au stins prin răscumpărare.

Comunele grănicereşti — şi în cadrele acestora familiile de grăniceri — în schimbul servituţilor, au primit în plină proprietate jumătate din domeniul forestier şi alpin, asupra căruia îşi exercitau drepturile de servitute. Cealaltă jumătate a rămas în proprietatea Statului, degrevată de orice sarcini.

Modul şi măsura folosirii părţii ce a revenit Comunităţii regimentare, precum şi subîmpărţirea ei pe comunele respective şi în cadrele acestora între familiile îndrituite, urmează a se stabili de către Comunitatea regimentară prin intermediul reprezentanţei sale, în colaborare şi de acord cu autorităţile administrative.

Comunitatea regimentară este datoare a-şi administra pădurile şi golurile de munte în conformitate cu prevederile legilor silvice şi sub supravegherea organelor Statului.

Executarea împărţirii de fapt este dată în atribuţia unei Comisii centrale, care lucrează sub conducerea Comandantului general respectiv.

Fiecare Comisie centrală are următoarea compoziţie: un ofiţer superior din administraţia confiniară, un locotenent colonel sau maior auditor şi un funcţionar superior de silvicultură. Numirea membrilor o face Comandamentul general. Osebit de aceştia, fiecare reprezentanţă regimentară îşi desemnează câte doi experţi, pe care îi convoacă Comisia centrală numai la desbaterile cari interesează regimentul lor.

Preşedinţii Comisiilor centrale sunt numiţi de împărat.

Comisia centrală, pentru confiniul croato-slavon, îşi are reşedinţa în Agram, iar Comisia centrală pentru confiniul bănăţean, în Biserica Albă.

Ambele Comisii centrale lucrează după instrucţiile aprobate de împărat.

In circumscripţia fiecărui regiment funcţionează, sub autoritatea comisiei centrale respective, şi câte o comisie locală. Aceasta se compune: dintr'un ofiţer superior, ca preşedinte, un ofiţer de administraţie confiniară, un auditor şi un funcţionar de silvicultură, numiţi de Comandamentul general, apoi patru delegaţi aleşi de Comunitatea regimentară.

Comisiile locale prezintă comisiei centrale proiectul de împărţire a domeniului forestier şi alpin. Hotărîrea comisiei centrale, adusă asupra acestui proiect, se comunică reprezentanţei regimentare şi dacă aceasta o acceptă, actul astfel întocmit ia caracterul unei transacţii, care se supune apoi aprobării Comandamentului general.

Dacă însă, reprezentanţa regimentară respinge hotărîrea comisiei centrale, sau dacă Comandamentul general nu-i dă cuvenita aprobare, litigiul este dedus în faţa unei comisii de arbitri, compusă dintr'un membru ales de Comunitatea regimentară şi dintr'un membru numit de Comandamentul general. Aceştia, de comun acord, îşi aleg un preşedinte, iar în caz de divergenţă de păreri, numirea preşedintelui o face, pentru confiniul croato-slavon, Tabla septemvirală din Agram, iar pentru confiniul bănăţean, Tribunalul suprem din Pesta.

Legea XXX/1873, pe lângă oarecari modificări de stil, fără însă a atinge fondul preaînaltei dispoziţii imperiale din 8 Iunie 1871, menţine în întregime dispoziţiile acesteia, mutând doar reşedinţa Comisiei centrale bănăţene, dela Biserica Albă la Timişoara şi trecând atribuţiile Comandamentului general militar, prevăzute la § 9, asupra Comisarului ces. regesc.

§. 2. Desfiinţarea regimentelor confiniare bănăţene.

Regimentul confiniar româno-bănăţean No. 13 s'a desfiinţat pe ziua de 1 Noembrie 1872, în baza următorului manifest imperial:

Manifest

către grănicerii noştri din regimentele de confiniu 12, 13 şi 14 şi din batalionul de Titel.

Reformele referitoare la provincializarea teritoriului vostru, demandate prin ordinaţiunea Noastră, din 8 Iunie 1871, sunt deja efeptuite.

Ca să vă punem pe aceeaşi treaptă cu cealaltă populaţiune din regatul Nostru Ungaria şi în privinţa datorinţei de apărare, demandăm, ca cu 1 Noembrie a. c., pe teritoriul confiniului Nostru bănăţean şi al batalionului titelian regulamentul pentru confiniul militar imp. şi regesc, să se scoată din putere şi să intre în valoare articlii de lege XL, XLI şi XLII, din anul 1868, despre puterea de apărare, despre miliţiile ţării (Landwehr) şi despre gloate (Landsturm).

Cu termenul amintit dară, regimentul de confiniu 12 bănăţean nemţesc, regimentul de confiniu 13 bănăţean românesc, regimentul de confiniu 14 bănăţean sârbesc şi batalionul de Titel, se vor desfiinţa.

Impăratul şi Regele vostru vă mulţumeşte pentru credinţa şi supunerea, ce aţi dovedit totdeauna către tron şi către patrie şi îşi exprimă totodată convingerea sa, cum că voi veţi păstra şi între relaţiunile nouă tot aceeaşi alipire către Noi şi către patria voastră.

Viena, în 9 Iunie 1872. *Francisc Iosif.*

Ordonanţa imperialo-regală din 9 Iunie 1872 fixează amănuntele desfiinţării.

Potrivit acestei ordonanţe, se abrogă normativul de apărare pentru confiniul militar, pe data de 1 Noembrie 1872, când intră

în vigoare legile XL, XLI și XLII, din anul 1868, privitoare la puterea armată, milițieni și gloate.

Pe aceeaşi dată, circumscripțiile regimentelor desființate No. 12, 13, 14 și batalionul de Titel — se contopesc în circumscripțiile regimentelor limitrofe, 29, 43, 61 și 6.

Comandamentul regimentului 43, în care s'a contopit regimentul de confiniu No. 13, își mută reședința dela Vârșeț la Caransebeş.

Trupa trecu în controalele regimentelor de infanterie cu stagiul redus, iar ofițerii, dacă nu au intrat în funcțiuni civile, au fost mutați la diferitele corpuri de trupă existente [1]).

Ambele școli militare, din Biserica-Albă și din Caransebeș, se desființară pe data încheierii anului școlar în curs, iar elevii fură plasați la școala de cadeți din Timișoara și la școlile regimentelor de infanterie din apropiere.

Asemenea, s'au desființat instanțele judecătorești din Biserica Albă și Panciova, împreună cu tribunalele regimentare și al batalionului din Titel. In locul lor, se înființară instanțele judecătorești civile.

Imobilele erariale trecură în posesiunea armatei, iar cele care au întrecut trebuințele ei, au fost scoase în vânzare. Banii realizați din asemenea vinzări au fost destinați satisfacerii intereselor teritoriului confiniar respectiv.

§ 3. Demilitarizarea administrativă.

Trecerea teritoriului confiniar demilitarizat sub administrația civilă o reglementează rescriptul regal din 9 Iunie 1872.

Pe ziua de 1 Noemvrie 1872, se desființează toate autoritățile regimentare și sunt înlocuite de comisiile de provincializare.

---

1) Iată corpul ofițeresc al regimentului confiniar româno-bănățean No. 13, la data desființării lui:

Colonel Ioan Stanoilovici, locotenent colonel Anton Kureletz, maiorii: Iosif Seracin și Constantin Barici; căpitanii: Marcu Jivan, Carol Schager, Nicolae Ruzicici, Gavril Savici, George Popescu, Ioan Radoşevici, George Brânzei, Teodor Serrcin, Mihail Kupassarovici,, Ilie Pepa, Carol Kiessler, Ioan Popovici; locotenenții: Pavel Dimitrievici, Ianăș Moatăr, Ștefan Brânzei, Ioan Pătrașcu, Ioan Bistrean, Nistor Grozavescu, Iancu Bacila, Ioan Matievici, Petru Ruja, Iosif Ionescu, George Lalescu, Ioan Topal, Spiridon Busu, Carol Betz; sublocotenenții: Trăilă Stroescu, Camilo Cservenka, Atanasie Giagim, Dimitrie Stepanescu, Ilie Curescu, Raimond Biegler. (Ioan Bartolomeu: Schițe istorice și culturale, pg. 56 și urm.)

Reprezentanţa regimentară se menţine, însă numai în circumscripţia regimentelor împădurite şi fără alte atribuţii, decât cele fixate de legea din 8 Iunie 1871, pentru răscumpărarea drepturilor de servitute ale grănicerilor.

In şedinţa sa din 28 Martie 1873, reprezentanţa regimentului 13 şi-a ales preşedinte pe generalul Traian Doda, iar vicepreşedinte pe maiorul Seracin. Alegerea ambilor a fost făcută pe o perioadă de 6 ani.

Oraşele Biserica Albă, Panciova şi Caransebeş devin municipii şi ca atare în situaţie de dependenţă nemijlocită faţă de ministerul ungar.

Cercurile administrative (în circumscripţia regimentului No. 13: Caransebeş, Teregova, Bozovici şi Orşova-Veche) se numesc de aci înainte „preturi“ sau „cercuri scaunali“ şi în demarcaţiunea lor se introduc unele modificări.

In funcţiile publice, sunt preferaţi ofiţerii de graniţă dela administraţie şi dela trupă, iar dacă cu aceştia nu se pot completa vacanţele, se angajează şi funcţionari civili.

Ofiţerii care nu se plasează în funcţiuni administrative, pot trece în cadrele armatei regulate, iar dacă nu voiesc, să treacă la pensie, sau dacă vor să iese din serviciul Statului, li se plăteşte leafa pe doi ani, ca escontentare definitivă.

Averea comunităţilor regimentare se împarte între comunele respective. Fac excepţie dela această regulă pădurile. Ele se împart întâiu între Stat şi Comunitatea regimentară şi după aceea pe comune.

Fondul grăniceresc de educaţie şi cultură, cum şi fondul general grăniceresc se împart pe comune, în proporţia numărului sufletelor indigene. Asupra capitalului însă, nu au dreptul a dispune, fără încuviinţarea ministerului.

Reprezentanţa regimentară No. 13 n'a uzat de dreptul de a-şi împărţi averea între comune. A continuat s'o administreze în indiviziune până la înfiinţarea Comunităţii de Avere, când a trecut-o asupra acesteea.

In locul tribunalelor regimentare, se înfiinţară, pe data de 1 Noembrie 1872, tribunalele din Panciova, Biserica Albă şi Caransebeş, iar la reşedinţa fiecărei preturi, câte o judecătorie de ocol.

In posturile de judecători erau preferaţi ofiţerii auditori.

Arhiva tribunalului regimentului 13 a trecut la tribunalul Caransebeş, a tribunalului regimentului 14, la tribunalul Biserica Albă şi a tribunalului regimentului 12 şi a batalionului din Titel, la tribunalul Panciova.

Jurisdicţia minieră a fost dată în atribuţiunea tribunalului Caransebeş.

Regimul sării şi al tutunului a fost menţinut.

Dreptul de proprietate imobilară al grănicerilor, intabulat în cărţile funduare, se respectă degrevat de orice sarcini publice.

Asemenea, se respectă toate drepturile de servitute ale grănicerilor până la data împărţirii definitive dintre Stat şi Comunitatea regimentară.

Toate fondurile religionare, şcolare, fundaţionale, eclesiastice, pentru spitale, case de săraci, etc. pe care le au singuraticele comune sau comunele unui cerc oarecare, rămân şi pe mai departe proprietatea lor. Statul însă, îşi rezervă dreptul de control şi supraveghere asupra acestora.

Executarea lucrărilor de provincializare a confiniului militar a fost încredinţată unui comisar ces. reg. subordonat ministerului unguresc. In acest post a fost numit generalul Scudier.

In locul inspectorilor şcolari cercuali, s'au înfiinţat 3 inspectorate şcolare, cu reşedinţa în Panciova, Biserica Albă şi Caransebeş.

§ 4. Abolirea restricţiilor imobiliare.

Legea din 9 Iunie 1872 desfiinţează toate restricţiile imobiliare, atât în ceea ce priveşte dobândirea, cât şi înstrăinarea imobilelor, prin acte de dispoziţie între vii sau pentru pricină de moarte.

Ieşirea din indiviziune, adică desfiinţarea comunionului, este admisă, dacă toţi comunioniştii o cer. Nouile comunioane însă, nu pot avea mai puţin de 6 jug. în cercurile Caransebeş, Teregova, Bozovici şi Orşova-Veche, şi 8 jug. în celelalte cercuri.

Partajul devine obligatoriu din ziua semnării actului în faţa autorităţii cercuale.

Trecerea dintr'un comunion în altul se face în viitor cu respectarea codului civil general austriac.

Persoanele care iese din comunion (preoţii, ofiţerii, funcţionarii, industriaşii, etc.) pot să ceară despăgubire pentru partea lor de avere ce li se cuvine în comunion.

Dreptul de reîntoarcere, rezervat de §-ul 48 din constituţia confiniară din 7 Mai 1850, se acordă şi acelora, cari încă nu au fost complet escontentaţi.

CAPITOLUL III.

Infiinţarea Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13.

§ 1. Impărţirea dintre Stat şi Comunitatea Regimentară. (Executarea în fapt [segregarea]).

A) Domeniul forestier şi munţii.

In confiniul militar croato-slavon, pădurile defalcate pe seama comunităţilor regimentare, fiind dată importanţa lor pentru avuţia ţării, n'au mai fost subîmpărţite pe comune şi încadrele acestora pe familii. Grănicerii îndreptăţiţi din aceste unităţi s'au constituit, în baza dispoziţiilor cuprinse în ordinul circular (legea) din 15 Iunie 1873, în comunităţi de avere independente, aducând ca aport în comunitate întreg domeniul forestier şi alpin, ce au primit în baza legii din 8 Iunie 1871.

Circumscripţia fiecărei comunităţii este aceeaşi ca şi a regimentului respectiv desfiinţat şi poartă numărul aceluia. In circumscripţia fiecărui regiment desfiinţat, a şi luat fiinţă câte o comunitate de avere.

Ordinul circular din 15 Iunie 1873 este un formular de statute, care conţine amănunţita reglementare a mânuirii acestor comunităţi.

In confiniul militar româno-bănăţean s'a procedat la fel.

Reprezentanţa regimentară, adunată la Mehadia în anul 1874, alege din sânul său 4 delegaţi în comisia locală (§ 8 din legea din 8 Iunie 1871), în persoana lui Ioan Popovici, Ştefan Dancia, Ilie Curescu şi Dumitru Domăşnean. Aceştia, lucrând împreună cu reprezentanţii autorităţilor, îşi terminară lucrările de împărţirea pădurilor în vara anului 1879. Actul de împărţire

definitivă, după ce a parcurs filiera legală, fu semnat în ziua de 28 Ianuarie 1880, în trei exemplare, câte unul pentru fiecare parte şi unul pentru arhiva cărţii funduare.

In baza acestui act de partaj sau segregare, Comunitatea regimentară şi dela ea Comunitatea de Avere primi în plină proprietate: 216,068 jug. 379 stp. pădure, 4872 jug. 1175 stp. păşune, 29,453 jug. 644 stp. munţi, 1524 jug. 1014 teren neproductiv. In total 251,919 jug. 12 stp.

Iată specificarea pe comune a întinderii şi a ramurei de cultură a acestui domeniu:

TABLOUL

pădurilor şi munţilor Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13 din Caransebeş, repartizaţi pe comune:

No. curent	Numele comunei	Teren productiv						Teren improductiv		Total	
		Pădure		Poieni, păşune		Munţi					
		Jug.	st. p.	Jug.	st. p.	Jug.	st. p.	Jug.	st. p.	Jug.	st. p.
1	Armeniş	1137	27	19	693	904	54	19	1244	2080	418
2	Bănia	812	1560	73	786	—	—	—	—	886	746
3	Bârza	1484	369	53	217	—	—	4	390	1541	976
4	Bogoltin	5544	59	184	967	695	1087	69	600	6493	1113
5	Borlova	6256	363	79	508	204	58	29	1216	6569	545
6	Borlovenii noui şi vechi	3256	138	164	588	—	—	22	526	3442	1252
7	Bozovici	6483	1563	193	821	—	—	57	255	6734	1039
8	Buchin	94	577	—	—	—	—	—	561	94	1138
9	Bucoşniţa	172	1492	13	888	—	—	—	1511	187	691
10	Caransebeş	273	817	18	50	—	—	—	773	292	40
11	Cicleni	44	408	—	—	—	—	—	590	44	998
12	Cireşa	2451	945	21	250	—	—	32	590	2505	185
13	Ciuta	530	875	—	—	—	—	8	603	538	1478
14	Coramnic	88	251	—	—	—	—	—	—	88	251
15	Cornereva	5315	1080	40	136	4634	1329	46	1209	10037	554
16	Crâjma	15	298	—	—	—	—	—	—	15	298
17	Dalboşeţ	3840	1198	5	518	—	—	18	1588	3865	104
18	Dalci	293	818	—	1005	—	—	5	1122	299	1345
19	Dubova	2253	317	22	344	—	—	183	187	2458	848
20	Eibenthal	1317	1565	2	299	—	—	10	563	1330	827
21	Eşelniţa	2167	1232	30	767	—	—	15	995	2213	1394
22	Feneş	3386	147	71	239	619	1152	22	1111	4099	1049
23	Gărâna	236	406	—	—	—	—	—	1583	237	389
24	Gârbovăţ	1722	977	39	1035	—	—	7	1218	1770	30
25	Glimboca	3903	950	3	570	—	—	22	526	3929	446
26	Goleţ	5064	1321	46	647	—	—	21	97	5132	465
27	Ilova	2425	986	45	828	—	—	17	475	2488	689
28	Iablaniţa	7211	1570	81	733	—	—	48	659	7341	1362

No. curent	Numele comunei	Teren productiv						Teren improductiv		Total	
		Pădure		Poieni, păşune		Munţi					
		Jug.	st. p.	Jug.	st. p.	Jug.	st. p.	Jug.	st. p.	Jug.	st. p.
29	Lăpuşnic	3394	371	2	317	—	—	28	941	3425	29
30	Lăpuşnicel	431	551	1	206	—	—	2	1243	435	400
31	Lindenfeld	1852	446	14	39	—	—	14	81	1880	566
32	Mal	580	425	11	628	—	—	—	1091	592	544
33	Marga	4564	287	100	303	321	978	8	1411	4994	1379
34	Mărul	7612	678	196	156	12443	246	63	405	20314	1485
35	Mehadia	5338	1069	19	782	—	—	21	812	5379	1063
36	Mehadica	12099	1020	179	49	—	—	107	252	12385	1321
37	Moceriş	7957	47	48	240	—	—	122	236	8127	523
38	Obreja	6195	923	4	763	—	—	32	880	6233	966
39	Ogradena nouă şi veche	5209	1526	15	778	—	—	47	1080	5273	184
40	Ohababistra	2921	639	26	1371	—	—	16	1506	2965	316
41	Pârvova	4152	937	29	1220	—	—	23	1402	4206	359
42	Pătaş	1691	585	209	1050	—	—	1	1429	1902	1464
43	Pecenişca	2257	915	93	1059	—	—	8	1549	2360	323
44	Petnic	854	817	2	422	—	—	5	204	861	1443
45	Petroşniţa	2119	985	8	803	—	—	26	614	2154	802
46	Plavişeviţa	2826	444	54	1523	—	—	57	1372	2939	139
47	Poiana	2420	1179	79	226	—	—	23	315	2523	120
48	Prigor	8391	751	261	1263	—	—	8	1484	8662	298
49	Prilipeţ	2061	423	76	939	—	—	11	89	2148	1451
50	Prisian	291	293	2	202	—	—	1	1302	295	197
51	Putna	2553	1059	62	31	—	—	6	1135	2622	635
52	Ravensca	2594	1025	7	92	—	—	—	—	2601	1117
53	Rudăria	7979	196	866	1067	—	—	1	205	8846	1468
54	Rusca	3679	1196	42	403	6721	1378	10	1427	10454	1204
55	Sadova nouă	1350	952	11	1005	351	1395	5	1140	1719	1292
56	Slatina	7838	1594	204	26	—	—	52	671	8095	691
57	Şopotul nou	7772	264	176	1444	—	—	12	1395	7961	1503
58	Şopotul vechi	2266	136	33	1073	—	—	—	—	2299	1209
59	Şumiţa	105	782	—	—	—	—	—	—	105	782
60	Teregova	5815	1329	280	842	—	—	18	1562	6115	533
61	Tisoviţa	2170	885	107	1473	—	—	17	687	2295	1445
62	Topleţi	4518	628	101	1299	—	—	16	1184	4636	1511
63	Tufări	176	850	43	801	—	—	—	—	220	51
64	Turnu	4109	840	10	1005	—	—	15	1376	4136	21
65	Valea Bolvaşniţa	2840	1579	7	551	—	—	8	217	2856	747
66	Valea mare	134	1309	49	1246	—	—	6	1527	191	882
67	Var	2802	1233	1	17	—	—	11	696	2815	346
68	Vârciorova	2631	67	112	1327	2556	967	35	659	5335	1420
69	Voislova	759	824	32	1528	—	—	—	1446	793	598
70	Zăvoi	958	401	74	317	—	—	1	197	1033	915
	Total	216068	379	4872	1175	29453	644	1524	1014	251919	12

Caransebeş 15 Aprilie 1941.

Director: *Ing. Ştefan Bornuz*

Şeful serviciului: *Ing. Nicolae Ijac*

a) Uzurpări de terenuri (ocupațiuni).

Situația actuală a domeniului forestier diferă de cea inițială. Intinderea a scăzut și va mai scădea încă cu câteva mii de jug. Din fericire, suprafețele scăzute trec prin vânzare în patrimoniul plugarilor români din comunele grănicerești și vor spori terenul de cultură al celor harnici, dar fără destul pământ de muncă.

Fără îndoială, nu de bunăvoie Comunitatea de Avere a recurs la reducerea fondului forestier. Impreјurări străine de voința ei au silit-o s'o facă.

In adevăr, pe timpul lucrărilor de segregare, paza a scăzut și locuitorii, pe alocurea, au uzurpat și defrișat suprafețe de pădure, le-au transformat în terenuri de cultură, iar unii și-au construit și sălașe pe ele. Statul n'a mai recurs la deposedarea lor și le-a dat în arendă terenurile uzurpate. Aceasta a avut ca urmare încurajarea defrișărilor, încât Comunitatea de Avere primi dela început și această moștenire a unui conflict permanent cu uzurpatorii domeniului ei. Pusă în fața unui fapt împlinit, în primul an de existență, fu silită să adopte și ea soluția pe care a dat-o și Statul acestei probleme și hotărî arendarea către ocupanți a tuturor terenurilor uzurpate [1]).

Uzurpările au continuat și continuă și azi, într'o măsură mai redusă. Fiecare a căutat să-și sporească întinderea pământului de cultură și în acest scop și-a făcut câteo parcelă de „ocupație" (teren uzurpat). A defrișat pădurea, a plantat pomi în locul ei și apoi a cerut arendarea terenului, iar Comunitatea a încuviințat constant arendarea, afară de cazul când arendarea îi leza interesele silvice. In felul acesta, s'a ajuns la mari suprafețe uzurpate și apoi arendate.

Dar, sistemul arendării n'a dat rezultate bune, din chiar primii ani de aplicare a lui. Arenzile neachitate se cifrau, în anul 1881, la suma de 3850 Fl 10 kr, deși ele au fost și sunt și azi atâta de reduse, încât abia dacă acoperă impozitul ce grevează imobilul arendat. Arendașii s'au dovedit tot timpul rău platnici și

1) Ocupațiunile din Ocolul Bozovici, să se arendeze cu contract ocupanților; contractele asupra ocupațiunilor arendate de erar, să se ceară dela Serviciul silvic al Statului; ocupațiunile constatate la data preluării dela Stat a pădurilor, să se arendeze cu contract pe anul 1880; ocupațiunile defrișate, dar neplantate, să se arendeze uzurpatorilor (5 Iulie 1880).

nici terenurile nu au căutat să le îmbunătăţească, nefiind proprietarii lor.

In primul deceniu de după războiul mondial, instituţia, angajată în datorii ce întreceau puterea ei de plată din veniturile ordinare, a căutat noui izvoare de venituri. Intre altele, s'a propus şi vânzarea ocupaţiunilor arendate. Reforma, care rupea cu tradiţia neînstrăinării, urmărea realizarea unor venituri, oricât de reduse ar fi fost ele, şi reducerea impozitelor cu cota aferentă suprafeţelor vindute. De altă parte, cumpărătorii deveniţi proprietari sunt stimulaţi a aduce îmbunătăţiri suprafeţelor, pe care până aci s'au mărginit numai să le exploateze. Preţurile sau fixat la sume derizorii, 1000—3000 lei jugărul, cu foarte rari excepţii, însă niciodată n'au trecut de 10.000 lei jugărul.

Motive de neînţeles au creat o atmosferă ostilă proiectului care urmărea şi degrevarea Comunităţii de nişte suprafeţe, care nu-i aduceau niciun folos, doar o administraţie complicată a arenzilor şi procese costisitoare, fără nădejdi de a le mai putea readuce în patrimoniul său. La început, adunarea generală a respins proiectul. Consiliul de administraţie însă, nu l-a abandonat şi l-a prezentat şi adunării următoare, din 31 Martie 1932, când a şi fost aprobat.

Cu aceasta însă n'au fost înlăturate toate obstacolele.

Ministerul de Agricultură şi Domenii, în baza dreptului de control şi supraveghere, a suspendat punerea în aplicare a hotărîrii adunării generale, pe motivul că averea Comunităţii, potrivit prevederilor statutare (statutul din 1925), este inalienabilă şi că instituţia nici nu ar fi proprietară, ci numai posesoară a domeniului său şi ca atare nu ar fi în drept a face acte de dispoziţie. Comunitatea de Avere şi-a fixat dela început punctul de vedere juridic, potrivnic tezei susţinută de Consiliul de advocaţi al Ministerului, şi nu a cedat, încât în cele din urmă i s'a recunoscut temeinicia şi vânzările au început [1]).

Primele vinzări s'au făcut în anul 1932/1933 şi ele continuă încă. Până la 1 Ianuarie 1941, s'a vândut şi deci a ieşit din

1) Asupra acestei chestiuni, a se vedea în paginile următoare: „Averea imobiliară a Comunităţii de Avere este alienabilă".

Punctul de vedere juridic, ce am susţinut în această chestiune, în numele Comunităţii de Avere, a fost însuşit şi sprijinit de d-nii Ing. Pavel Goanţă şi Pr. Coriolan Buracu, foşti preşedinţi pe atunci, dar cu deosebire de d-l Ing. Ştefan Bornuz, director al instituţiei.

patrimoniul Comunității de Avere, o suprafață de 1420 jug. 292 stp.

Dar, afară de suprafețele vindute, Comunitatea mai are încă 11.491 jug. 532 stp. teren arendat, pe sume derizorii, care, repartizat pe ocoalele silvice, ne dă următoarea situație:

Seria de valorizare	1762	jug.	222	stp.
Ocolul silvic Bozovici	1137	„	752	„
„ „ Caransebeș	155	„	1040	„
„ „ Ohababistra	1428	„	176	„
„ „ Orșova	6883	„	934	„
„ „ Teregova	124	„	608	„
Total	11491	jug.	532	stp.

Vânzările parțiale nu rezolvă încă problema uzurpărilor. Comunitatea de Avere trebue să ducă opera începută până la ultimele ei consecințe. Să vindă toate terenurile uzurpate și arendate, în cadrul amenajamentelor și fără a-și periclita fondul forestier, până la hotarele naturale (pâraie, crestele dealurilor, etc.) peste care apoi să nu mai admită, sub niciun motiv, noui încălcări de terenuri. Pentru aceasta însă, voința ei singură nu ajunge. Uzurpările sunt în strânsă legătură cu acțiunea Statului pentru apărarea pădurilor, cu sancționarea delicvenților silvici.

b) Delictele silvice.

Acest soi de infracțiuni sunt o plagă și pentru grăniceri și pentru Comunitate. Sancțiuni iluzorii, precedate de o procedură greoaie, mai recent și costisitoare, și incasibilitate îndoielnică, din cauza numărului prea mare de delicvenți și a modicității sumelor adjudecate, pe lângă situația nenaturală pe alocurea a hotarului, favorizează infracțiunile, iar Comunitatea își încarcă bugetele, la venituri, cu sume din care nici 30% nu se încasează, încât e silită a amortiza anual sume însemnate la acest capitol, al daunelor silvice. Cât privește pe delicvenți, ei pierd anual zilele de lucru, pentru a se prezenta la judecăți spre a achiesa la hotărîri, pe cari rar le execută, sau nici nu se mai prezintă.

De sigur, nu are nimeni interesul de a crea o populație de delicvenți. Legile însă trebue să fie respectate întocmai, dar pentru aceasta cată a se înlătura și cauzele care provoacă prea repetata lor călcare și apoi, pentru cazurile mai rare, să se edicteze sancțiuni aspre, necostisitoare și rapide.

Acţiunea paralelă a Comunităţii şi a Statului, fără îndoială, nu ar suprima delictele silvice, dar în tot cazul le-ar reduce.

Comunitatea a început acţiunea prin vinzarea terenurilor expuse uzurpării şi va trebui să ajungă peste tot până la hotare naturale de delimitare a domeniului absolut forestier şi sfera de pătrundere a particularilor, aşa cum a procedat în cele mai multe părţi.

De altă parte, Statul, sinteza intereselor individuale şi colective, are datoria a uşura, printr'o procedură accelerată şi mai ales necostisitoare, urmărirea infractorilor la legile silvice. O infracţiune, oricare ar fi ea, cată a atrage după sine sancţionarea infractorului, şi nu a păgubaşului, a inflige o suferinţă răufăcătorului şi nu victimei.

Comisia centrală a timbrului (prin decizia din 7 III 1939) pare a fi de altă părere, când impune şi Comunităţii de Avere îndatorirea de a timbra toate procesele verbale de delict silvic. Valoarea timbrelor uneori atinge, dar mai de multe ori excede suma reclamată, cu titlu de despăgubiri şi valoarea materialului, ceea ce revine a zice că plăteşte în timbre valoarea pagubei sau chiar sume superioare ei, pentru a le recupera cu timpul în proporţie de cel mult 30%, şi aceasta în curs de ani de zile. Este o anomalie între această hotărîre, de o parte, şi legile existente şi interesul colectiv, de altă parte.

In adevăr, Comunitatea de Avere, ca patron al agenţilor silvici recunoscuţi de Ministerul de Agricultură şi Domenii, în această materie de infracţiuni la codul silvic, are o îndoită calitate: este denunţător obligat a urmări toate infracţiunile silvice comise în pădurile sale supuse regimului silvic şi a susţine acţiunea publică în faţa instanţelor judecătoreşti, spre a obţine condamnarea infractorilor la pedepsele penale prevăzute de codul silvic şi la valoarea materialului fixat de acelaşi cod, care valoare nu poate fi redusă, iar în al doilea rând, ea este şi parte civilă, în drept a obţine despăgubiri civile, lăsate la aprecierea instanţei.

Instanţa penală, sesizată de atari denunţuri, nu se poate desesiza, decât prin hotărîre de condamnarea ori achitarea infractorului, sau încetarea ori anularea urmăririi pentru cauze legale.

Asupra acţiunei publice, în materie silvică, nu se poate transige nici tacit nici expres.

Proprietarii particulari de păduri n'au acest drept. El aparţine Ministerului de Agricultură şi Domenii, în condiţiunile stabi-

lite de art. 90 c. silvic. Or, admiţând posibilitatea anulării denunţului ca netimbrat, înseamnă că netimbrând denunţul împotriva unora, cu care eventual s'a ajuns la o înţelegere, Comunitatea să poată dispune asupra acţiunei publice şi astfel, în mod indirect, i s'ar da putinţa de eludarea dispoziţiilor, care împiedecă transacţia (art. 59, 77 şi 90 cod. silvic, art. 227 şi 232 pr. pen.).

Socotim, că fără o acţiune concentrată, din parte Statului şi din partea Comunităţii de Avere, nu se va putea rezolva problema. Statul, părăsind excesul de fiscalitate, în schimbul vremelnicei reduceri a veniturilor din timbre, cu câteva zeci sau sute de mii de lei, va păstra intact întinsul domeniu forestier, o bogăţie reală şi permanentă a colectivităţii, ce varsă visteriei publice constant şi sigur importante sume; iar Comunitatea să-şi continue planul de înstrăinare a terenurilor uzurpabile.

Prin urmare, Statul trebue să aducă jertfa, aparentă numai, a scutirii de timbre a Comunităţii de Avere, în materie de delicte silvice, compensându-se îmbelşugat din veniturile unui domeniu forestier intact şi prosper [1].

B) Clădirile din Caransebeş şi Băile Herculane şi biblioteca ofiţerilor.

Erarul şi o bună parte din comunele grănicereşti au construit în comun localul Şcolii militare din Caransebeş. Fiecare a suportat câte jumătate din cheltuielile de construcţie, devenind coproprietari în părţi egale asupra clădirii.

Spitalul militar din Caransebeş l-au construit grănicerii, cu ajutorul şuţmanilor ţigani (Goldwäscher, Neubanater), iar casa grănicerească din Băile Herculane este opera excluzivă a grănicerilor, cu un mic ajutor bănesc dela Ministerul de războiu.

Când s'a desfiinţat regimentul 13, s'a pus chestiunea, cui să se atribue aceste clădiri.

Erarul avea nevoie de un local propriu pentru spital, iar reprezentanţa regimentară, în dorinţa de a înfiinţa în Caransebeş o scoală medie sau alta, revendica pentru sine localul şcolii.

In cele din urmă s'a ajuns la o transacţie.

Reprezentanţa regimentară renunţă în favoarea erarului la dreptul ei asupra spitalului. In schimb, erarul cedă celei dintâiu

1) Ministerul de finanţe, cu adresa No. 164996 din 26 Iulie 1941 — în cursul tipăririi acestui capitol — a luat măsuri pentru scutirea Comunităţii de timbrarea procedurii de urmărire a delictelor silvice.

dreptul de excluzivă proprietate asupra şcolii militare şi intravilanului din jurul ei de sub No. 513, iar pentru diferenţa de valoare de 20.000 fl. ce urma să-i mai plătească, îi cedă şi casa cu intravilanul de sub No. 484 (Majors-quartier) şi casa cu intravilanul de sub No. 607 (Kriegs-Commissariats-Gebäude).

Comunitatea regimentară deveni astfel proprietară a trei edificii în Caransebeş.

Casa grănicerească din Băile Herculane n'a format obiect de discuţie. A rămas în proprietatea Comunităţii regimentare, ca şi mai înainte.

Biblioteca ofiţerilor s'a format din daniile corpului ofiţeresc din toate comunele, cu destinaţia să fie administrată de oraşul Caransebeş. Ea a fost revendicată şi primită de Comunitatea de Avere, cu îndatorirea de a o spori. Din nefericire, azi nu mai sunt din ea, decât câteva volume fără mare valoare.

Trecerea clădirilor, a bibliotecii ofiţerilor şi a diferitelor fonduri dela Comunitatea regimentară la Comunitatea de Avere, a întâmpinat, de sigur, mari greutăţi. Guvernul ungar n'a consimţit dela început la acest transfert, deşi în Croaţia şi Slavonia toate fondurile şi toate realităţile, adică întreaga avere mobilă şi imobilă a comunităţilor regimentare desfiinţate, a trecut asupra comunităţilor de avere.

In urma stăruinţelor depuse de generalul Doda, guvernul a cedat, şi fondului forestier i s'a adăogat şi cealaltă avere ce aparţine azi Comunităţii de Avere [1]).

Situaţia actuală a clădirilor Comunităţii de Avere, conform bilanţului din 31 Decembrie 1940, este următoarea:

<u>*IN CARANSEBEŞ*</u>	Valoarea în Lei	
1. Palatul şi intravilanul de sub No. 7, Piaţa General Dragalina	*1.553,792*	
2. Edificiul Direcţiunei silvice de sub No. 6, Piaţa General Dragalina	*468,570*	
3. Edificiul de sub No. 8, din Str. Episcop Popasu	*315,099*	
4. Casa şi intravilanul de sub No. top. 320 şi 1 jugh. 620 stj. din Caransebeşul-nou	*92,958*	*2.430,419*

1) Casa No. 513, clădirea Şcolii militare, serveşte azi pentru birourile Comunităţii de Avere. Casa No. 607, clădirea Comisariatului de războiu, serveşte ca locuinţă pentru 2 familii, iar casa No. 484, azi birourile Eparhiei ort. rom. a fost dată acesteea în schimbul vilei din Băile Herculane, de lângă fosta Casă grănicerească. Palatul funcţionarilor s'a zidit în anul 1901, pe teren cumpărat în anul 1900.

		Valoarea în Lei
5. Casa de pe Muntele-mic		*38.798*
IN OHABABISTRA		
6. Edificiul cu birourile și locuința funcționarilor	*92,958*	
7. Casa Roșia și terenul cumpărat dela comuna Mărul	*10.137*	*103 095*
IN TEREGOVA		
8. Edificiul cu birourile și locuința funcționarilor (noui)	*185.937*	
9. Edificiul cu Ospătăria „Omul sălbatic", — Poiana Criva, — pomologia de sub No. top. 521, (1 jug. 300 stp.)	*120.286*	*306.223*
IN ORȘOVA		
10. Edificiul cu birourile și locuința funcționarilor		*167.322*
IN BOZOVICI		
11. Edificiul cu birourile și locuința funcționarilor	*91.925*	
12. Poiana Tatilovacea No. top. 5913 (5 jug. 453 stp.)	*9288*	*101.213*
IN BĂILE HERCULANE		
13. Hotelul Cerna (construcție nouă)	*27,725.741*	
14. Vila (cămin gr.) și terenul Com. de Avere .	*297.508*	*28,023 249*
	Total Lei [1])	*31,170.319*

Din această situație, hotelul „Cerna" din Băile Herculane, cel mai valoros și cu nume de rezonanță străbună, reține de sigur atenția cititorului. O construcție modernă, elegantă, solidă și impunătoare, s'a ridicat într'o epocă de refacere a Comunității de Avere, când orice cheltuială de mari proporții reamintea, ca un sinistru avertizment, perioada de declin, de datorii ce întreceau puterea de plată a Comunității și îndemna la excesivă prudență și prevedere în angajarea cheltuielilor. Un act de curaj, de mare risc al aparatului funcționăresc, în frunte cu directorul, a fost deajuns și conducătorii instituției, consiliul de administrație și cu el adunarea generală, s'au lăsat convinși să întreprindă o lucrare de mari proporții și cu mari jertfe.

In anul 1936, direcțiunea prezentă consiliului următorul raport:

1) *Valoarea conform bilanțului din 31 Decembrie 1940.*

„Cu onoare Vă raportăm, că un vechi deziderat al conducerii Comunităţii de Avere a fost, ca în Băile Herculane, să se construiască un hotel modern, în locul „Casei grănicereşti“ actuale, care, pe lângă că este neigienică, este şi neestetică.

Incă în anii dinainte de războiu, s'au elaborat planuri pentru construirea acestui hotel.

In acest scop, Vă rugăm a aproba, din fondul de credite extraordinare, o sumă de 15.000 lei, ca premiu, pentru planul şi devizele necesare, în vederea preocupărilor noastre, de a achiziţiona sumele necesare la construire.

Alăturăm o schiţă de orientare asupra terenului, obţinută pe cale particulară, despre un proiect de hotel în Băile Herculane.

Binevoiţi a dispune în cauză“.

Caransebeş, la 26 August 1936.

Director: *Ing. Ştefan Bornuz*

Şeful serviciului: *Ing. Nicolae Ijac*

Până în primăvara anului 1937, direcţiunea procură planurile şi pregăti proiectul de finanţare, iar adunarea din 26 Februarie 1937, la propunerea consiliului, aprobă construirea, votând suma de Lei 10.000.000, care în anii următori s'a urcat la Lei 27.725 741 şi cu ea hotelul a putut fi dat uzului public, în vara anului 1939.

Construcţia a început sub prezidenţia d-lui Dimitrie Sgaverdea şi s'a terminat sub a d-lui Romulus Boldea.

In primul an de funcţionare, hotelul Cerna a realizat, conform bilanţului din 31 Decembrie 1939, suma de Lei 450.713 venit net.

Prin urmare, cu tot pesimismul şi îngrijorarea ce am exprimat la început, momentul construirii a fost bine ales şi conjunctura economică a favorizat realizarea planului direcţiunei [1]).

---

1) **Hotelul din Băi.** Căutarea de noi izvoare de venituri formează, de ani de zile, preocuparea de căpetenie a cercurilor conducătoare funcţionăreşti ale Comunităţii de Avere. Vlăguită până la prăbuşire şi gârbovită sub povara imenselor datorii, ea trosnea din toate încheieturile. Veniturile ordinare nu-i mai acopereau nici cheltuielile curente. O refacere prin propriile ei mijloace n'avea sorţi de izbândă. Posibilităţile anuale erau prea epuizate, ca să mai dea ceva şi pentru achitarea treptată a datoriilor. Gravitatea situaţiei a reclamat măsuri excepţionale şi urgente. S'a preconizat reducerea cheltuielilor până la limita, care nu se poate trece, fără să se desorganizeze normala funcţionare a serviciilor, iar de altă parte, sporirea veniturilor până la limita, care nu se poate depăşi, fără să se pericliteze izvoarele de venituri pentru viitor. Pe aceste baze s'a întocmit un plan complex de refacere, care reclama diverse măsuri. Intre altele, s'a emis şi ideea construirii unui

C) Fondul şcoalei reale şi al şcoalei militare.

La data desfiinţării regimentului, fondul pentru şcoala reală se cifra la suma de 4.791 fl. 67 kr. v. a.; fondul şcoalei militare se ridică la suma de 13.215 fl. 67 kr. v. a. iar acela al egalizării la schimbul spitalului comunal, la suma de 1.350 fl. 15 kr. v. a.

In conformitate cu cele prevăzute în §-ul 23 al rescriptului regesc din 9 Iunie 1872, aceste fonduri, ca de altfel toate fon-

---

hotel în Băile Herculane. In noua zidire urma să fie plasat fondul de pensie. Fără îndoială, ideea este dintre cele mai fericite. Asemenea plasamente sunt, mai ales azi, cele mai sigure şi mai rentabile, fiind vorba de o staţiune balneară cu mare renume. Două greutăţi de neînvins se aşezau în calea realizării: lipsa de bani şi nefericitele moravuri politicianiste.

Prin urmare, ideea construirii unui hotel în Băi nu este nouă, paternitatea ei aparţinând în întregime cercurilor funcţionăreşti conducătoare...

Legea lichidării datoriilor agricole a înlăturat în parte greutăţile de ordin material. Zicem în parte, pentrucă nu se poate încă prevedea măsura în care stingerea datoriilor vechi prin convertirea lor, grevează veniturile viitoare. Independent însă de aceasta, proiectul pare a se apropia cu paşi repezi de realizare. Adunarea a dat cuvenita aprobare, a afectat şi sumele necesare şi, pe deasupra, a elogiat în termeni sonori activitatea consiliului. Noi nu ne facem prea mari iluzii. Sunt încă vii în amintirea noastră greutăţile prin care a trecut în ultimul deceniu instituţia grănicerească şi nu credem nici în minuni economice şi financiare. Dar să admitem că toate piedecile de ordin material au fost învinse şi în curând un monumental sgârie-nouri va vesti zorii unei epoci de refacere. Totuşi, nu ne putem uni cu aprecierile elogioase ale adunării, rostite la adresa consiliului. Acesta este compus din oameni cumsecade şi modeşti de sigur, dar cu competenţă cel puţin discutabilă. Tocmai de aceea nu credem că ei înşişi, în conştiinţa lor, îşi atribue meritele, pe care li le atribue alţii. Conversiunea datoriilor Comunităţii prin lege nu este opera muritorilor de rând şi dacă prin efectele ei s'a putut ajunge şi la ceva economii din exploatări şi deci la putinţa de a încerca un plasament rentabil, nu trebue să se uite că meritul este — dacă se poate vorbi de aşa ceva — al aparatului funcţionăresc, care şi-a făcut datoria, precum tot acestuia îi incumbă întreaga răspundere, dacă plasamentul ce a propus consiliului nu va da rezultatele scontate.

Prin urmare, dacă este vorba de elogieri — şi noi socotim că este prea timpuriu şi imprudent s'o facem — ele cată a fi îndreptate în altă parte.

Consiliul ar fi putut binemerita dela graniţă, dacă ar fi avut eroismul să înlăture cea de a doua piedecă, politicianismul, de pe urma căruia s'au creat atâtea suferinţe şi atâtea nedreptăţi. N'a făcut-o, deşi ar fi putut s'o facă mai mult ca oricare alţii. Nu s'a putut emancipa de sub influenţa lui nefastă, n'a sesizat conjunctura favorabilă şi astfel va trece şi acest consiliu, ca multe altele care i-au premers, în rândul obiectelor de muzeu.

Deci mai multă prudenţă în elogieri!

(Tribuna Graniţei No. 4/1937). **Dr. Marchescu**

durile religionare, şcolare, fundaţionale, eclesiastice, pentru spitale, case de săraci, etc. care constituiau proprietatea singuraticelor comune sau ale comunelor din vreun cerc oarecare, au rămas în stăpânirea proprietarilor respectivi, potrivit cu destinaţia lor iniţială. Statul nu şi-a rezervat asupra lor, decât dreptul de control şi supraveghere.

Autoritatea competentă a dispune asupra primelor două fonduri amintite mai sus, era Comunitatea regimentară. Aceasta, în şedinţa sa din 15 Iulie 1872, hotărî păstrarea şi administrarea lor în stare de indiviziune, printr'un organ administrativ numit prezidiu, compus: din Ioan Brancoviciu, Ioan Sârbu şi Alexandru Dragalina, şi un comitet de 12 membri.

Intre timp, Alexandru Dragalina fu numit diregător comitatens, iar Ioan Sârbu era mereu împiedecat a lua parte la lucrările prezidiului. Din acest motiv comitetul, în ziua de 7 August 1876, delegă pe generalul Doda şi pe lt. colonelul Seracin, ca, împreună cu Ioan Brancoviciu, să administreze aceste fonduri. Cu data de 25 August 1876, numiţii au şi intrat în funcţiunea de coadministratori.

Ministerul de interne, cu ordinul din 29 Martie 1878, şi congregaţiunea comitatensă din 7 Mai 1878, hotărîră împărţirea pe comune a acestor fonduri. Generalul Doda, împreună cu lt. colonelul Seracin, s'au opus şi au refuzat executarea acestor ordine, ca fiind contrarii legilor în vigoare.

Astfel, Ioan Brancoviciu aduce litigiul în faţa reprezentanţei Comunităţii regimentare, în ziua de 3 Martie 1879.

Reprezentanţa Comunităţii regimentare socoti ordinele amintite mai sus ca fiind potrivnice dispoziţiilor §-ului 23 din rescriptul regesc din 9 Iunie 1872. Acest paragraf prevede clar, că Comunitatea regimentară îşi administrează ea singură aceste fonduri. Comunitatea regimentară, chiar dacă s'ar învoi la împărţirea lor, nici atunci nu ar putea-o face potrivit §-lui 5 din acest rescript, fiindcă la formarea fondului pentru şcoala militară au contribuit numai acele familii, cari dela Februarie 1856 până la Ianuarie 1858 au dat soldaţi din mijlocul lor, iar la formarea fondului şcoalei reale au contribuit comunele cu sume diferite, după bunul lor plac, cari nu sunt în proporţie cu numărul locuitorilor. In consecinţă, reprezentanţa îndrumă pe Ioan Brancoviciu să reclame libelele de depuneri şi orice acte referitoare la aceste

fonduri, cari se găseau la casieria comitatului, iar în ceea ce priveşte administrarea lor, să nu ia nicio măsură, fără prealabila învoire a generalului Doda şi lt. colonelului Seracin.

Ambele fonduri au trecut în proprietatea Comunităţii regimentare şi dela ea, în proprietatea Comunităţii de Avere.

§ 2. Regimul căilor de comunicaţie, al adăpătoarelor şi al pădurilor de protecţie.

Căile de comunicaţie, pe uscat şi pe apă, plaiurile munţilor adăpătoarele şi pădurile de protecţie, ce servesc adăpost vitelor în caz de furtună, grindină, înzăpezire şi orice alte cazuri fortuite, erau accesibile şi erarului, ca propietar, şi grănicerilor, ca uzufructuari al întinsului domeniu forestier şi alpin de pe cuprinsul graniţei. Exerciţiul normal al drepturilor rezervate fiecărei părţi, ca şi al proprietarilor de enclave situate în proprietăţile erariale nu suferea nicio stânjenire.

Actul de segregare lichidează un trecut şi crează o situaţie nouă.

Erarul, ca şi Comunitatea regimentară — apoi dela aceasta Comunitatea de Avere — devine proprietar cu drepturi depline asupra părţii de teren ce i-a revenit prin segregare. Dar, exerciţiul dreptului deplinei proprietăţi exclude imixtiunea proprietarului vecin şi-i interzice orice încălcare a domeniului celui dintâiu.

Astfel, multe teritorii din proprietatea uneea sau celeilalte părţi au devenit nefolosibile, au rămas locuri înfundate, fără ieşire la căile de comunicaţie de orice natură, la adăpătoare şi la adăposturi.

Actul de segregare remediază toate neajunsurile ce rezultă din noua situaţie.

Regimul căilor de comunicaţie, al adăpătoarelor şi al pădurilor de protecţie a fost pus pe relaţiunea de bună vecinătate dintre proprietari.

a) Drumurile, pe uscat şi pe apă, în fiinţă şi care se vor mai construi în viitor, pentru fiecare vale se delimitează la 50 m. lăţime şi se lasă în folosinţa comună a părţilor.

b) Tot astfel, plaiurile munţilor şi al păşunilor, se delimitează în lăţime de 50 m. indiferent dacă taie pădurile erarului sau ale comunelor.

c) Plaiurile ce duc la adăpătoarele vitelor sunt şi în viitor accesibile proprietarilor păşunilor alpine.

d) In cazuri fortuite (furtună, grindină, înzăpezire, etc.) vitele de pe munte se pot refugia în pădurea de protecţie, fără ca prin aceasta să se săvârşească vreo ilegalitate. Proprietarii vitelor însă, sunt datori a despăgubi pe proprietarul pădurii, dacă l-au păgubit prin aceasta.

e) Proprietarii enclavelor, situate în domeniul forestier al erarului, sunt obligaţi:

1. A construi şi întreţine pe hotarul proprietăţii lor, la punctele indicate de personalul forestier al erarului, gomile sau semne de hotar stabile.

2. A nu împiedeca sau îngreuna în orice chip erarului libera folosinţă asupra pădurilor.

3. A da cu arendă, pe timp mai scurt sau mai îndelungat, terenul necesar exploatărilor pădurilor erariale.

4. In caz de opunere, erarul este îndreptăţit a expropria terenul necesar exploatărilor sale [1]).

---

1) „**Rechtliche Verhältnisse.**

Vermöge des vom k. und k. Commissariate für das ung. Grenzland unter 19. Juli 1879 Zahl 220 bestättigten Waldtheilungs-Erkenntnisses der k. k. Central-Commission ddto. Karansebes am 7. Juli 1879 wurde mit dem Punkte 54 des vorerwähnten Waldtheilungs-Erkenntnisses Nachstehendes bestimmt:

Da in Folge des Theilungs-Erkenntnisses abwechselnd Antheile des Staates wie auch der Regiments-Gemeinde in eine solche Situation gelangen, welche eine unmittelbare Comunikation mit den bis zu den Waldgrezen bestehenden Land- und Wasserstrassen oder sonstigen Komunikationsmitteln nicht ermöglichen, ohne den Waldantheil der zweiten Theilungs-Partei zu betreten; da ferner der Zugang zu den durch das Wald-Areale eingeschlossenen Alpen, Hutweiden und Enklaven den betreffenden Alpen- Hutweide- und Enklavebesitzern ohne die Betretung des Wald-Areales nicht ermöglicht wäre, wird festgestellt:

a) Dass zur Ermöglichung der Bringung der Waldprodukte aus den Aerarialforsten in Fällen, wo diese durch Vorwälder der Gemeinden von den bestehenden und auch in Zukunft dem Staate zur Benützung vorzubehaltenden Land- und Wasserstrassen abgeschnitten sind, als gemeinschaftlich zu benützende Land- und Wasserstrassen zu belassen, und solche für jedes einzelne Thalgebiet in einer Breite von 50 Meter hiemit bemessen werden.

b) Ebenso werden für die bestehenden Viehtreibe auf die Alpen, eventuell Hutweiden sowohl in den diese Viehtreibe einschlissenden Staats- als auch Gemeindewäldern Auftriebswege in der Breite von 50 Meter bemessen.

c) Für diejenigen Enklavenbesitzer, welche in dem Antheile des Staates verbleiben wollen, wird bezüglich der Benützung dieser Enklaven

§ 3. Organizarea Comunităţii de Avere.

Pentru o mai raţională exploatare şi administrare a acestui domeniu, în interesul binechibzuit al nouilor lui proprietari, reprezentanţa regimentară, — care şi până aci administra averea comună a foştilor grăniceri, fondul şcolii reale, fondul şcolii regimentare şi fondul spitalului, apoi clădirile din Băile Herculane, din Caransebeş şi alte comune, — la stăruinţa generalului Traian Doda, preşedintele reprezentanţei, a decis înfiinţarea unei comunităţi de avere, după modul cum s'au constituit atari comunităţi în confiniul croato-slavon.

In adevăr, iată cum se rosteşte reprezentanţa regimentară, la data de 3 Martie 1879, prin hotărîrea sa No. 2.

„Să se roage Majestatea Sa Impăratul şi Regele nostru, prin o petiţie majestatică, subscrisă de reprezentanţa Comunităţii regimentare, ca să se îndure a ordina constituirea unei comunităţi de avere (Vermögens-Gemeinde), tocmai aşa cum aceasta este prescrisă, prin legea din 15 Iunie 1873, pentru graniţa croato-slavonică".

---

festgestellt, dass dieselbe unter den im Erlasse des k. ung. Finanzministeriums ddto. 15. Mai 1879, Z. 29, 604 angeführten Bedingungen auszuüben ist.

Die mit dem vorzitirten Erlasse angeführten Bedingungen lauten:

1. Dass sich der Enklavenbesitzer erklärt, seine Grundparzelle innerhalb eines Jahres an den durch das k. Forstpersonale zu bezeichnenden Punkten mit Hotterhügeln auf eigene Kosten dauernd zu umgrenzen und diese Grenzzeichen auch fernerhin zu erhalten.

2. Dass der Enklavenbesitzer die freie Ausnützung der ärarischen Forste in keiner Weise hindern, oder erschweren vielmehr gestatten werde, dass die ärarischen Forstprodukte, wenn die Umstände es erheischen sollten, auf dem durch die Parzelle zu eröffnenden Wege ohne jede Entschädigung geführt werden können.

3. Dass der Enklavenbesitzer — wenn das Aerar die betreffende Grundparzelle entweder zur Ablagerung der Forstprodukte, oder zur Errichtung von Holzbringungs- oder Verarbeitungs-Anstalten und überhaupt zum Zwecke der Forst-Ausnützung für eine kürzere oder längere Zeit benöthigen würde — verpflichtet sein soll, diese gegen eine von Seite des Aerars mit Rücksicht auf die örtlichen und zeitlichen Verhältnisse zu bestimmenden und zu entrichtenden Pachtzins ohne Widerrede zu gestatten.

4. Wenn der Enklavenbesitzer den diesbezüglich eingegangenen Verpflichtungen nicht entsprechen, oder im ärarischen Walde einen rechtlich nachgewiesenen Schaden verüben sollte, so wird das Aerar ermächtigt, seine betreffende Parzelle auf Grund seines im Gesetzartikel XXX § 5 verbürgten und für diesen Fall hiemit aufrecht erhaltenen Rechtes zu expropriren.

5. Gestattet der Enklavenbesitzer, dass die diese Bedingungen ein-

Adunarea regimentară din 18 Aprilie 1879, a votat primele statute ale acestei Comunităţi de Avere, în baza cărora s'a făcut apoi alegerea de reprezentanţi, convocaţi în adunarea generală pe ziua de 19 Decembrie 1879, când se alese generalul Traian Doda preşedinte a Comunităţii, încât în anul 1880 ea şi-a şi început activitatea.

Statutele au fost aprobate cu No. 38.369 din 24 August 1879 de către Ministerul reg. ungar al afacerilor interne şi sunt copia aproape fidelă a ordinului circular din 15 Iunie 1873, privitor la comunităţile de avere croato-slavone.

a) Dispoziţiuni generale de organizare.

Primul comitet a adunat informaţiuni dela celelalte comunităţi de avere, constituite mai înainte şi care îşi începuseră deja activitatea economică [1]). Informaţiunile primite au servit ca bază la organizarea şi funcţionarea Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13.

---

schlissende Urkunde auf seine Grundparzelle ohne sein weiteres Einvernehmen vom Amtswegen, grundbucherlich intabulirt werde.

d) Die allenfalls zu den bestehenden Tränken in dem Alpengebiete durch die Aerarial-Waldungen führenden Viehtreibe werden auch in Zukunft den Alpenbesitzern zur Benützung offen gehalten.

e) Ebenso wird die gegenseitige Gewährleistung darüber ausgesprochen, dass bei eintretenden Elementar-Ereignissen, Windstürmen und Sneefall, dem auf den Alpen weidenden Viehe die Zuflucht in den angrenzenden Waldrand gestattet wird, wobei selbstverständlich der allenfalls hiedurch am Walde verursachte Schaden von dem Betreffenden an dem Waldeigenthümer zu ersetzen ist."

1) Comunităţile de Avere croato-slavone:

1. Gospic,	pentru	fostul	regiment	al	Licanilor
2. Otocac	„	„	„	„	Otocianilor
3. Ogulin	„	„	„	„	Ogulinilor
4. Karlstadt	„	„	„	„	Sluinilor
5. Belovar	„	„	„	„	Warasdin Kreutzer (Craiţerilor).
6. Belovar	„	„	„	„	„ St. George (Sf. Georgenilor).
7. Vinkovze	„	„	„	„	Brodului
8. Neu Gradiska	„	„	„	„	Gradişcanilor
9. Mitroviz	„	„	„	„	Petruvaradinului
10. Glina	„	„	„	„	banilor No. 1
11. Petrinia	„	„	„	„	banilor No. 2

Comunele şi familiile de grăniceri împădurite (eingeforstet) conform § 68 şi 70 din regulamentul silvic din anul 1860, constituesc din bunurile primite în baza legii din 8 Iunie 1871, o comunitate de avere, respective o societate de bunuri a lor proprie şi independentă, reprezentându-le pe ele şi averea lor. „Die Gesammtheit derselben und ihres Eigenthums vertretende eigene selbständige Vermögens-Gemeinde, beziehungsweise Vermögens-Gesellschaft".

Sediul comunităţii este în Caransebeş.

Membrii ei sunt grănicerii din următoarele 94 de comune, aparţinătoare plasei Caransebeş, Orşova şi Bozovici:

Armeniş, Bănia, Bârza, Bogoltin, Bolvaşniţa, Borlova, Borlovenii-Noui, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Brebul-Nou, Buchin, Bucoşniţa, Cănicea, Caransebeş, Caransebeşul-Nou, Cârpa, Cicleni, Cireşa, Ciuta, Coramnic, Cornea, Cornereva, Crâjma, Cruşovăţ, Cuptoare, Dalboşeţ, Dalci, Domaşnea, Dubova, Eibenthal, Eşelniţa, Feneş, Gărâna, Gârbovăţ, Glimboca, Globucraiova, Globurău, Goleţ, Iablaniţa, Iaz. Ilova, Jupalnic, Lăpuşnic, Lăpuşnicel, Lindenfeld, Luncaviţa, Mal, Marga, Mărul, Mehadia, Mehadica, Moceriş, Obreja, Ogradena-Nouă, Ogradena-Veche, Ohababistra, Orşova, Pătaş, Pârvova, Pecenişca, Petnic, Petroşniţa, Plavişeviţa, Plugova, Poiana, Prigor, Prilipeţ, Prisian, Putna, Ravensca, Rudăria, Rueni, Rusca, Sadova-Nouă, Sadova-Veche, Slatina-Timiş, Şopotul-Vechi, Şopotul-Nou, Şumiţa, Teregova, Tisoviţa, Topleţ, Tufări, Turnul, Valeabolvaşniţa, Valeamarea, Vălişoara, Var, Vârciorova, Verendin, Voislova, Zăvoi, Zerveşti şi Zlagna.

Titlul societăţii este: „Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13".

Dreptul de proprietate, posesiunea şi administrarea averii ei sunt supuse dispoziţiilor cuprinse în codul civil general austriac.

Pădurile însă, sunt supuse regimului silvic şi ca atare li se aplică legea silvică, sub supravegherea Statului.

In caz de ieşire din comunitate a unor comune, se vor aplica normele legii din 8 Iunie 1871. Atribuţiile date prin această lege reprezentanţei regimentare, trec asupra reprezentanţei Comunităţii, adică adunarea generală.

b) Organele administrative elective.

Administraţia Comunităţii de Avere a fost şi este încredinţată a două categorii de organe: *elective* şi de *specialitate.*

Organele elective sunt: reprezentanța (adunarea generală) și comitetul (consiliul de administrație) ales din sânul aceleia.

Reprezentanța se compune din delegații aleși de fiecare comună, în proporție cu numărul locuitorilor grăniceri.

Alegătorii fiecărei comune aleg cu majoritate absolută de voturi, în comunele cu populație de sub 3000 suflete, câte un reprezentant ordinar și câte un supleant, iar în comunele cu populație de peste 3000 de suflete, câte doi reprezentanți ordinari și tot atâția supleanți.

Procedura electorală este cea prevăzută în §-ii 78, 79, 80, 81 și 82 ai legii XVIII/1871, adică aceeași procedură, ca la alegerile comunale, sub conducerea pretorului, a vice comitelui sau a substituților lor legali.

Durata mandatului reprezentanței este de 6 ani.

Comitetul se compune din: un președinte, 4 membrii ordinari, dintre cari un vicepreședinte, și 4 supleanți, aleși cu majoritate absolută de voturi de către reprezentanță, din sânul ei, pe durată de 6 ani.

Reprezentanța își desvoltă activitatea în ședințele adunărilor ordinare anuale: de toamnă, pentru votarea bugetului, și de primăvară, pentru aprobarea cheltuielilor, cum și în adunările extraordinare, convocate numai pentru cazuri grave și urgente.

Adunările le convoacă prezidentul, încunoștiințând despre aceasta comisarul guvernial și pe vicecomitele județului. Adunările extraordinare le poate convoca și prezidentul, dacă crede de cuviință. El este însă obligat a le convoca oridecâteori primește ordin în acest sens dela comisarul guvernial sau dela vicecomitele județului, în fine, dacă comitetul sau jumătate din reprezentanță cere aceasta.

Votarea în adunări se face prin grai viu, iar dacă zece reprezentanți o cer, se ordonă vot nominal. In caz de paritate de voturi, decide votul președintelui.

Ședințele adunărilor ordinare se țin în Caransebeș. Cele extraordinare pot fi ținute și în altă parte, însă numai cu prealabila încuviințare a comisarului guvernial.

Comitetul își exercită atribuțiile sale administrative în ședințele ordinare care se convoacă la începutul fiecărei luni. Comitetul nu poate aduce hotărîri valabile, decât fiind de față toți cinci membri sau supleanții lor.

Actele se rezolvă şi se subscriu în numele Comunităţii, de preşedinte şi doi membrii delegaţi de comitet.

Răspunderea comitetului pentru actele sale este cea prevăzută de codul civil general austriac.

Primul comitet, ales de adunarea constituantă din 19 Decembrie 1879, avea următoarea compoziţie:

General de brigadă i. r. Traian Doda, preşedinte, locotenent colonel i. r. Iosif Seracin, vicepreşedinte. Membrii ordinari: protopop Mihai Popovici, Ilie Curescu, Ioan Brancoviciu, înlocuit de adunarea din 17/III 1880 cu Ion Betia. Membrii supleanţi: Ştefan Lujanovici, înlocuit de adunarea din 17/III 1880 cu Othmar Hofmann, Ion Betia înlocuit de adunarea din 17/III 1880 cu Iosif Ionescu, Ianăş Moatăr şi Ioan Bistrean.

c) Organele administrative de specialitate.

Executara hotărîrilor organelor elective, cum şi aplicarea ligilor silvice, sunt date în atribuţiunea unui organ de specialitate numit oficiu de economii, subordonat comitetului.

El se compune din: 1 administrator silvic, 1 controlor, care este în acelaşi timp şi contabil, 1 cancelist, 1 diurnist şi 1 servitor.

Toţi aceştia formează personalul central şi îşi au sediul în Caransebeş.

Personalul exterior al oficiului de economii, repartizat pe cinci foresterii (Caransebeş, Ohaba, Teregova, Orşova şi Bozovici) se compune din cel puţin 4 forestieri şi personalul de pază necesar.

Condiţiunile de numire şi salarizare sunt aceleaşi ca şi la corespunzătoarele categorii de funcţionari silvici de pe cuprinsul fostului confiniu militar.

d) Numirea primilor funcţionari.

Pentru ocuparea locurilor de funcţionari s'a publicat în 5 Ianuarie 1880 concurs în următoarele ziare: Wiener Zeitung, Neue Temeswarer Zeitung, Südungarischer Botte, Telegraful Român şi Budapesti Közlöny.

In şedinţa din 17 Martie 1880, reprezentanţa a procedat la alegerea şi numirea următorilor funcţionari, cari au compus primul aparat administrativ al Comunităţii, dându-se preferinţă celor iniţiaţi în serviciul silvic şi cari serveau sau au servit în graniţă:

1. Administrator silvanal: forestierul superior c. r. Francisc Kaltner. 2. Controlor şi contabil: Aurel Marin. 3. Cancelist: Francisc Pongracz. 4. Practicant silvanal: Aron Carpinician.

Forestieri: 1. Iosif Czap, 2. Anton Dyk, 3. Iosif Komarek, 4. Ioan Iennewein şi 5. Ludovic Knaute.

Primcodreni:

1. Leon Faltin din Poiana
2. Iosif Lăpăduş „ Iaz
3. Simion Lazăr „ Bucoşniţa
4. Andrei Urechiatu „ Mehadia
5. Dumitru Gherescu din Cornereva
6. Vuc Bihoi din Lăpuşnic
7. Efta Mila „ Bozovici
8. Nicolae Albu „ Bănia
9. Ilia Raduţescu „ Eşelniţa
10. Isaia Iovescu „ Bozovici
11. Iosif Gherga „ Rusca
12. Nicolae Damşescu din Topleţ
13. Nicolae Grozavescu din Bogoltin

Codreni în foresteria Ohaba:

1. Simion David din Marga
2. Damian Daia „ Valeamare
3. Iordan Olariu „ Zăvoi
4. Gheorghe Boldea „ Cireşa
5. Avram Magariu „ Cireşa
6. Gheorghe Pilu „ Ohaba
7. Iacob Micşa „ Obreja
8. Moise Popovici „ Iaz
9. Gheorghe Borlovan „ Var
10. Ioan Adam „ Zerveşti

Codreni în foresteria Caransebeş:

1. Todor Şandru din Caransebeş
2. Simion Muntean „ Cicleni
3. Mihuţ Seracin „ Rueni
4. Ianăş Albu „ Turnul
5. Toma Gabriel „ Cârpa

6. Anton Sgaverdia din Verciorova
7. Moise Belciu „ Bucoşniţa
8. Ioan Şoandă „ Goleţ
9. Ioan Pasere „ Caransebeş

Codreni în foresteria Teregova:

1. Avram Vlădulescu din Sadova-Nouă
2. Gheorghe Cordeu „ Armeniş
3. Pavel Ostoia „ Feneş
4. Ilia Curescu „ Domaşnea
5. Petru Balaci „ Cornereva
6. Petru Marin „ Bogoltin
7. Nicolae Lozici „ Cernereva
8. Mihail Şerengău „ Verendin
9. Nistor Bica „ Teregova
10. Pavel Micu „ Slatina
11. Ion Călţun „ Pârvova
12. Lorenz Tremel „ Wolfsberg

Codreni în foresteria Orşova:

1. Gheorghe Frumosu din Plavişeviţa
2. Dumitru Cerbu „ Mehadia
3. Mihai Şithian „ Petnic
4. Petru Trailovici „ Iablaniţa
5. Pavel Grecu „ Pecenişca
6. Pavel Drăgan „ Plugova
7. Nistor Cernescu „ Tufări
8. Constantin Vladu „ Eşelniţa
9. Nicolae Ciorbă „ Ogradena-Veche
10. Franz Nejedly „ Ogradena-Nouă
11. Chiril Dragulescu „ Plavişeviţa
12. Petru Matieviciu „ Topleţ
13. Emil Paulescu „ Plugova

Codreni în foresteria Bozovici:

1. Ion Zarva din Prilipeţ
2. Pavel Ploia „ Prigor
3. Ilia Ciolan „ Borlovenii-Vechi

4.	Ilia Terian	din Pataş
5.	David Popiştiu	„ Bozovici
6.	Ion Terian	„ Bozovici
7.	Petru Merşavela	„ Dalboşeţi
8.	Wenzel Balath	„ Ravensca
9.	Ilia Imbrea	„ Dalboşeţi
10.	Mihail Ţunea	„ Şopotul-Vechi
11.	Alexa Brebu	„ Bănia
12.	Nicolae Radulia	„ Rudăria
13.	Pavel Fuicu	„ Dalboşeţi
14.	Ioan Borchescu	„ Borlovenii-Noui.

e) Organele tutelare şi de control.

Statul exercită un control riguros asupra tuturor actelor de administraţie şi dispoziţie încheiate de Comunitatea de Avere prin organele sale.

Bugetele anuale şi socotelile, care rezumă întreaga activitate pentru viitor şi pe cea din trecut, sunt supuse aprobării ministerului şi municipiului.

Controlul îl exercită Statul printr'un comisar al guvernului. Fără prezenţa acestuia, adunările nu pot ţine şedinţe şi aduce hotărîri valabile. Comisarul verifică actele de administraţie şi mânuirea fondurilor, înlătură iregularităţile ce constată, iar dacă ele se vădesc a fi grave, le denunţă ministerului.

Intreaga corespondenţă dintre minister şi municipiu de o parte, şi Comunitatea de Avere de altă parte, se face numai prin mijlocirea comisarului guvernial, care este obligat a-şi da părerea asupra fiecăreea.

Primul comisar guvernial a fost numit în persoana lui Nicolae de Ujfalussy, comisar regesc al comitatului Severin.

f) Statutul disciplinar.

Dispoziţiuni generale.

Statutul de organizare din 1879 nu conţine dispoziţiuni de reglementare a procedurei disciplinare, nici cu privire la abaterile săvârşite de preşedinte sau comitet, nici cu privire la cele săvârşite de funcţionarii instituţiei.

In lipsa unei reglementări speciale, autoritatea publică de control a recurs la aplicarea regulelor aplicabile funcţionarilor

comunali, asimilându-i, din acest punct de vedere, pe toţi funcţionarii Comunităţii de Avere, funcţionarilor publici.

Statutul disciplinar, votat în congregaţia comitatensă a Caraş-Severinului, în sesiunea din primăvara anului 1894 şi aprobat de Ministerul de interne ungar sub No. 80643 din 1 Octombrie 1894, a consacrat practica de până aci.

Sunt supuşi procedurii şi sancţiunilor disciplinare prevăzute de acest statut: preşedintele Comunităţii de Avere şi toţi funcţionarii ei de orice categorie, cu excepţia servitorilor şi a celor angajaţi în condiţiuni speciale. Acestora li se aplică dreptul comun, dacă prin actul de serviciu nu s'a stipulat contrarul.

Deschiderea procedurii disciplinare.

Procedura disciplinară o deschide:

1. Ministrul de interne,
2. Comisarul guvernial,
3. Subprefectul şi
4. Comisia administrativă comitatensă.

Autorităţile disciplinare.

Cercetarea disciplinară o face subprefectul personal sau printr'un mandatar al său. Competenţa lui este generală.

In mod excepţional, are dreptul de a face cercetări şi preşedintele Comunităţii de Avere, comitetul şi reprezentanţa, împotriva tuturor funcţionarilor şi angajaţilor subalterni. In acest caz însă, dreptul disciplinar se limitează la cercetări prealabile, în cazuri urgente şi grave, putând chiar să suspende din funcţiune pe infractor, cu condiţia însă, ca în termen de 8 zile să raporteze cazul subprefectului, să-i înainteze actele şi să-i ceară aprobarea pentru procedura îndeplinită.

Acelaşi drept de cercetări prealabile îl are şi administratorul silvanal, în sfera lui de activitate, cu condiţia însă, să raporteze şi să ceară, prin intermediul comitetului, în termen de 8 zile, aprobarea subprefectului şi să-i înainteze actele dresate.

Instanţa de judecată disciplinară este subprefectul. Competenţa lui de judecată este generală.

In cazuri de minimă importanţă judecă, în primă şi ultimă instanţă, preşedintele Comunităţii de Avere, putând pronunţa pedepse de ordin, până la cel mult 10 fl. împotriva personalului superior şi până la cel mult 5 fl. împotriva personalului inferior.

Comisarul guvernial are dreptul de control asupra hotărîrilor disciplinare pronunțate de președinte. In acest scop, președintele este obligat a-i înainta comisarului rapoarte semestriale asupra tuturor pedepselor ce pronunță.

Instanța chemată a judeca apelurile declarate împotriva hotărîrilor disciplinare pronunțate de subprefect, este comitetul municipal administrativ.

Infracțiuni și pedepse disciplinare.

Constituesc infracțiuni disciplinare toate actele sau omisiunile: 1. prin care președintele sau funcționarul vatămă sau neglijează îndatoririle ce îi impun legile sau statutele în vigoare; 2. prin care execută o hotărîre sau regulament, care nu are încă aprobarea autorităților tutelare; 3. prin care dă dovadă de o viață scandaloasă și de notorietate publică.

Pedepsele disciplinare sunt: 1. mustrarea sau amenda până la 50 fl.; 2. amenda până la 500 fl. sau destituirea.

Pe timpul suspendării sale, funcționarul primește din leafa sa o sumă egală cu $^1/_3$ - $^1/_2$ parte din salariul ce avea până la data suspendării.

Asupra acestui cvantum hotărește autoritatea care a deschis procedura disciplinară.

Personalul silvic de supraveghere nu are dreptul la vreo remunerație pe tot timpul suspendării din serviciu.

g) Statutul de pensii.

Aprobat de Ministerul de interne ungar sub No. 85.689 din 21 August 1917, reglementează amănunțit pensionarea funcționarilor și drepturile urmașilor lor, cum și escontentările, în cazul când funcționarul nu ar îndeplini condițiile de admisibilitate la pensie.

Cvantumul pensiei și al escontentării îl determină salariul de bază, fără accesorii. Deci, o sumă inferioară celei real primite. Același salar de bază redus fixează și cvantumul reținerilor la fondul de pensie și escontentare.

Pensionările și escontentările intră în atribuția consiliului. Hotărîrile acestuia însă, sunt supuse aprobării comisarului guvernial.

CAPITOLUL IV.

Drepturile grăniceresti.

§ 1. Titularii drepturilor (copărtaşi sau împăduriţi).

Diferitele fonduri înfiinţate din contribuţia excluzivă a grănicerilor, întinsul domeniu (munţi, păduri şi păşuni) şi clădirile ce au revenit Comunităţii regimentare, în baza transacţiei încheiate cu Statul, s'au contopit într'un bun indiviz, proprietate a totalităţii comunelor regimentare şi a familiilor beneficiare ale drepturilor de servitute, potrivit cu dispoziţiunile §-ilor 68 şi 70 ai regulamentului silvic din 1860. Coproprietarii însă, n'au uzat de dreptul lor de ieşire din indiviziune. Au format o societate de bunuri, Comunitatea de Avere, transferându-i toate drepturile de proprietate, în scop de administrare şi folosire în comun a acestei averi.

Deci, un transfert de proprietate, afectat de condiţia administrării şi folosirii în comun, s'a operat între beneficiarii drepturilor de servitute şi noua entitate juridică, constituită din aportul tuturor acestor drepturi. Cine altul poate trage, în asemenea condiţii, foloasele unei atari averi, decât cei care au contribuit la formarea ei şi urmaşii lor legali?

Statutul însuşi determină persoanele fizice şi juridice copărtaşe la această avere, când face trimitere la dispoziţiile §-ilor 68 şi 70 ai regulamentului silvic din 1860.

In sensul acestora, sunt copărtaşi sau împăduriţi (Eingeforstet):

1. Toate comunele, bisericile şi şcolile din graniţă, al căror drept însă, se limitează la lemnul de construcţie şi cheresteaua necesară noilor clădiri.

2. Asemenea şi în primul rând, sunt copărtaşe toate familiile care, la data de 8 Iunie 1871, trăiau sub regimul comunional.

3. Toate familiile acelora cari, deşi nu erau încomunionaţi, au îndeplinit totuşi toate slujbele ostăşeşti confiniare până la 8 Iunie 1871.

4. Toate familiile ieşite din comunion după data de 8 Iunie 1871, îşi păstrează dreptul de copărtaşe, cu restricţia însă, că

din punctul de vedere al exercițiului drepturilor la folosința comună, ele formează, împreună cu comunionul de origină, o singură familie, primind cota parte din foloasele ce revin unui comunion, în proporție cu numărul familiilor formate din acel comunion [1]).

5. Toți ofițerii și slujbașii, sau familiile lor, cari și-au rezervat dreptul de reîntoarcere în comunion, dar cari trăiesc înafară de el, cu condiția ca să dovedească că aparțin unui comunion.

*

O reglementare completă și amănunțită a drepturilor grănicerești și a exercițiului lor, n'a existat dela înființarea Comunității de Avere și până în anul 1898. In măsura în care se iveau nevoile, comitetul sau reprezentanța lua hotărîri cu caracter general, obligatorii pentru toate cazurile identice. Oficiul de economii a adunat toate aceste hotărîri și, cu aprobarea comitetului și a reprezentanței, le-a publicat într'un volum: *Instrucțiune pentru efeptuirea folosului principal, pentru efeptuirea vânzărilor, etc. etc.* Regulile cuprinse în *Instrucțiuni* s'au aplicat constant până la 21 Decembrie 1926, când au fost abrogate de *Regulamentul pentru aplicarea art. 13 din Statutul din anul 1925.* El concretizează, într'o formă adecvată, drepturile și exercițiul lor, având ca bază principiile din „*Instrucțiuni*". Cu abrogarea Statutului din 1925 (25 Iulie 1930), s'a abrogat și Regulamentul. Neîntocmindu-se altul în locul lui, el a continuat și continuă a se aplica. Și, de sigur, un regulament viitor nu-i va aduce modificări esențiale.

Am văzut că titularii drepturilor, după concepția juridică bazată pe legiuirile grănicerești, sunt familiile (comunioanele), prin mijlocirea capului de familie (pater familias). Firește, atâta timp cât familia sau comunionul constituia entitate juridică, cu

---

1) Comunele sătești, comunele bisericești și comunele școlare cari, după § 68 al regulamentului pentru serviciul silvanal din 1860, sunt îndreptățite la servitute, rămân ca atare și în viitor.

Ce privește însă familiile împădurite, după §-ii 68 și 70 ai citatului regulament, și ramurile ieșite din sânul lor sau din casa moșteană, după desființarea graniței, prin despărțiri sau din alte cauze, astfel să fie îndreptățite la servituțile silvanale, ca acestea din urmă (adică ramurile) dimpreună cu familia sau casa moșteană, să se considere numai de o familie. (Reprezentanța în ședința din 16 și 17 Martie 1880).

drepturi și îndatoriri, nu era nicio greutate în a determina pe beneficiarii drepturilor grănicerești. In anul 1885, prin legea XXIV, s'au desființat comunioanele și astfel dela dreptul de proprietate comunională s'a trecut la proprietatea individuală, cu excluderea privilegiului masculinității și ca urmare cu egala îndrituire și a femeilor. In acordarea drepturilor grănicerești, s'a păstrat totuși și se păstrează și azi vechiul sistem, considerând familia drept titulară a drepturilor grănicerești, cu excluderea familiilor mixte, în care numai soția este descendentă dintr'un comunion grăniceresc [1]).

Sub regimul „Instrucțiunilor", comunionul era titularul unui drept întreg, și dacă din el se formau mai multe familii, atunci fiecare din ele primea din întreg o cotă parte, în proporție cu numărul familiilor în care s'a împărțit comunionul. Regulamentul a suprimat această fărămițare și a pus pe picior de egalitate toate familiile, indiferent de numărul lor, care descind din același comunion, toate având un drept întreg.

§ 2. Dreptul grănicerilor la produsele lemnoase.

a) Lemne de foc.

Fiecare cap de familie are dreptul anual:

1. La 20 m. steri lemn de foc, în mod gratuit, din lemnele nefasonate, în parchetul defalcat pentru aceasta.
2. La bracuri și căzături până la acoperirea trebuințelor gospodăriei proprii, dacă cantitatea dela pct. 1 este insuficientă.
3. Cu o taxă redusă, la lemnele necesare arderii varului și cărămizilor necesare gospodăriei proprii.

---

1) Sunt capi de familie și ca atare îndreptățiți la foloasele averii Comunității, în baza art. 8 din statutul din 25 Iulie 1930, azi în vigoare:

a) Coproprietarii grăniceri de sex bărbătesc, căsătoriți;

b) Coproprietarii necăsătoriți, având gospodărie proprie;

c) Văduvele grănicerilor coproprietari, pe durata văduviei;

d) Tutorele minorilor grăniceri coproprietari, orfani de ambii părinți, ca reprezentant al acestora.

Art. 12 din statutul din 1925, conținea în completare și următoarele dispoziții:

„Se mai admit la exercitarea beneficiilor din averea comună, afară de împăduriții parte bărbătească, arătați la articolul precedent și întrucât își au domiciliul în una dintre comunele grănicerești:

a) Femeile descendente dintr'o familie împădurită și având gospodăria

Tăierea, fasonarea şi transportul lemnelor dela pct. 1 se fac pe bază de asignări, din tăietura comunală, în cele 2 zile din săptămână, fixate de şeful ocolului silvic respectiv, iar a lemnelor de sub pct. 2 şi 3, pe bază de asignări speciale, în locurile şi în cantitatea fixată de şeful de ocol.

b) Lemne de construcţie.

Capii de familie au dreptul, în schimbul taxelor reduse:

1. Pentru construcţii noui intravilane, o singură dată, la 80 m³ fag.

2. Pentru construcţii extravilane şi întreţinerea construcţiilor vechi, la întreaga cantitate pe care o va constata şeful de ocol ca fiind necesară.

Nu se dau cu taxe reduse, decât cu aprobarea consiliului de administraţie: bradul, şi numai pentru piese de tâmplărie, tavane, poduri şi şindrilă, iar gorunul, numai pentru prăgarele uştiorilor, grinzi pentru pivniţe şi duşumele, cum şi pentru stâlpi de poartă.

In cazuri excepţionale, — incendii, inundaţii, cutremure de pământ, etc., — consiliul poate scuti pe grăniceri şi de plata taxelor reduse, atât pentru construcţii noui, cât şi pentru repararea celor vechi.

c) Lemne mărunte.

Capii de familie au dreptul, pentru acoperirea trebuinţelor gospodăriei proprii:

1. La nuiele, pari şi propte de gard din esenţele: alun, mesteacăn, răchită, fag, carpen şi goruni defecţi.

2. La pocii, pari de clăi din orice esenţe, afară de gorun.

3. La târşi pentru mături, loitrari şi ruzi de car, furci, etc. din orice esenţe potrivite.

ţor independentă, pe timpul cât sunt în viaţă, fie că sunt măritate, sau nemăritate

In cazul când una din acestea se mărită după grănicer, intră în drepturile grănicereşti ale soţului.

b) Văduvele împăduriţilor pe durata văduviei".

Sunt dispoziţiuni drepte şi raţionale. Numai dintr'o inadvertenţă a redactorului statutelor din 1930 s'au omis.

§ 3. Dreptul grănicerilor la produsele nelemnoase.

Capii de familie au dreptul, pe seama vitelor proprii, în schimbul taxelor reduse:

1. La păşunatul în pădurile defalcate şi aranjate în acest scop, precum şi în orice alte păduri păşunabile, conform amenajamentului silvic.

2. La iarba de pe suprafeţele destinate în acest scop de către şeful ocolului.

3. La jirovină pentru 10 râmători mari sau 15 mici, sub 1 an.

4. La piatra de var şi de construcţie, pietriş, nisip şi lut, pentru construcţii noui şi repararea celor vechi.

5. La frunziş mort.

6. La fructe forestiere pentru trebuinţele proprii.

§ 4. Dreptul grănicerilor la munţi.

Totalitatea capilor de familie din fiecare comună, are dreptul, în schimbul plăţii arenzii anuale fixată de consiliul de administraţie, a păşuna, cu vitele proprii, munţii destinaţi fiecărei comune.

Spre a se evita certurile, care s'au ivit între grăniceri chiar din primul an al funcţionării Comunităţii de Avere, s'a interzis construirea de stâni şi adăposturi necesare exploatării raţionale a păşunilor alpine, fără prealabila autorizaţie a consiliului de administraţie. Stânile şi adăposturile, indiferent de cine ar fi construite, constituesc proprietatea Comunităţii. Niciodată însă, ea nu a exclus dela folosinţa lor, nici pe cei ce le-au construit, nici pe ceilalţi capi de familie din comuna respectivă. In caz de conflict însă, şi-a exercitat şi-şi exercită dreptul de proprietate.

Lemnul de foc pentru stâni şi adăposturi şi-l procură din căzăturile uscate din pădurile apropiate.

§ 5. Drepturi colective.

Capii de familie din fiecare comună au dreptul:

1. La 72—140 m. steri lemne de foc pentru primărie şi sălile de învăţământ ale şcolilor primare.

2. La lemnele necesare peste cantitatea dela pct. 1, în schimbul unei taxe reduse.

3. La lemnul de construcţie pentru poduri, drumuri, clădiri care servesc interesele colectivităţii grănicereşti, cu taxe reduse şi în condiţiile fixate de consiliul de administraţie, dela caz la caz.

§ 6. Dreptul grănicerilor la băile populare din Băile Herculane.

Constituția confiniară din 1850 recunoaște, în §-ul 50, dreptul grănicerilor, înrolați sau neînrolați, de a beneficia de gratuitate la băile minerale de pe cuprinsul confiniului militar (Băile Herculane și Topusko) și ca urmare și dreptul la asistență medicală gratuită în acele stațiuni balneare.

Rescriptul regesc din 9 Iunie 1872, în alin. II al §-lui 34, menține în vigoare toate legile aplicabile pe cuprinsul confiniului militar, dacă nu sunt contrarii dispozițiunilor cuprinse în acest rescript.

Nici legile anterioare acestui rescript, și nici cele ulterioare lui, cum nici acest rescript, nu conțin vreo dispoziție care ar abroga, expres sau tacit, §-ul 50 din Constituția confiniară, care recunoaște dreptul de gratuitate al grănicerilor la băi și asistență medicală.

Acest drept de servitute s'a exercitat de grăniceri neîntrerupt și după desființarea confiniului militar, iar Statul a luat dispozițiuni, în sensul respectării acestui drept câștigat, și în contractul de arendare al băilor din Băile Herculane (băile Ludwig, Franz și Hercules), până în anul 1902.

In contractul de arendare al Băilor Herculane din anul 1902, guvernul ungar a omis clauza de respectarea drepturilor legitim dobândite ale grănicerilor. Din această cauză, a pornit o serie întreagă de proteste din partea Comunității de Avere, cerându-se respectarea drepturilor câștigate, cu atât mai mult că zidirile din Băile Herculane s'au ridicat pe vremea regimului militar, în bună parte prin munca grănicerilor, și apoi Comunitatea de Avere a făcut cheltuieli mari construind „Casa grănicerească“ tocmai pentru a da adăpost grănicerilor cari vin aci, ca să-și exercite dreptul la băi. Guvernul ungar s'a eschivat dela respectarea acestui drept și a tăinuit contractul original încheiat cu primul arendaș după desființarea confiniului militar și care contract conținea clauza de respectarea drepturilor grănicerilor, ca astfel aceștia să nu aibă la îndemână pentru valorificarea dreptului consființit de §-ul 50 și o confirmare ulterioară.

Corespondența dintre autoritățile de Stat și Comunitatea de Avere a continuat până în preajma izbucnirii războiului, fără să se fi ajuns la o înțelegere.

După încheierea păcii, grănicerii au reintrat în drepturile lor.

*

Drepturile grănicerești, fie că se exercită individual, prin capii de familie, fie colectiv, prin autoritățile comunale, sunt inalienabile și insesizabile. Cine nu le exercită, nu poate avea vreo pretențiune de despăgubire și nici altuia nu poate ceda drepturile sale, prin acte voluntare sau silite. Ele nu sunt obiect de speculațiuni sau de favorizarea unor categorii de rentieri. Drepturile la foloasele Comunității de Avere urmăresc îmbunătățirea condițiunilor de trai ale grănicerilor muncitori și de aceea sunt și sacrificiile ce aduce această instituțiune pentru promovarea intereselor economice și culturale ale populației. Pentru gospodăria proprie, fiecare este în drept a percepe în măsură deplină foloasele ce-i sunt încuviințate. A le specula însă, sau ceda altora în orice alt chip, este interzis.

CAPITOLUL V.

Afacerea Tatartzy.

§ 1. Un împrumut fără acoperire.

In şedinţa sa din 2 Mai 1881, comitetul aprobă soţilor Tatartzy, chiriaşii Băilor Herculane, un împrumut de 30.000 fl. din casa Comunităţii de Avere. Din împrumutul votat, li se plăti, la 20 Iulie 1881, un avans de 10.000 fl. cu o dobândă convenţională de 6%.

Pentru garantarea împrumutului, debitorii cedează Comunităţii de Avere recipisele hârtiilor de valoare, depuse cauţiune în favoarea Statului pentru plata chiriei şi le constitue astfel sub-gaj în favoarea creditorului, în rang imediat după Stat.

Membrii comitetului, în bună parte militari în retragere şi ca atare mai puţin iniţiaţi în afaceri comerciale, au socotit că este suficientă garanţia primită.

Hârtiile reprezentau — după cunoştinţa comitetului — o valoare nominală de 19.238 fl. şi se găseau în depozit la Percepţia din Caransebeş.

Debitorii nu au dat alte garanţii. Cu toate acestea, timp de 7 ani consecutivi, au plătit regulat dobânzile convenţionale.

Imprumutul poartă aprobarea preşedintelui, general Traian Doda, a vicepreşedintelui, locotenent colonel Iosif Seracin şi a membrilor din comitet: Ilie Curescu, Ion Betia şi Mihail Popovici.

In cursul lunei August 1888, Titus Haţeg, advocatul Comunităţii de Avere, află că soţii Tatartzy sunt în jenă financiară şi socotind neîndestulătoare garanţia care acoperea împrumutul de 10.000 fl. sfătui comitetul, ca să ceară dela debitori şi alte garanţii de plată.

Toate stăruinţele comitetului au rămas zadarnice. Soţii Tatartzy au refuzat să dea noui acoperiri, iar în ziua de 2 Decembrie, Carol Tatartzy fu declarat în stare de faliment.

In această situaţie, se punea problema incasabilităţii creanţei Comunităţii de Avere. Gajul special părea să nu acopere creanţa, iar masa credală era prea încărcată de datorii declarate, ca să mai poată oferi completă îndestulare şi Comunităţii de Avere.

§ 2. Intervenţia comisarului guvernial.

Emeric de Jakabffy, comisarul guvernial şi prefectul judeţului Caraş-Severin, se sesizează din oficiu de această afacere şi cu data de 15 Decembrie 1888 cere relaţiuni Comunităţii de Avere.

Aceasta, cu adresa din 17 Decembrie 1888, sub semnătura lui Ilie Curescu şi Patriciu Dragalina, răspunde că va cerceta cauza şi că în acest scop a chemat la Caransebeş pe advocatul instituţiei, pe Titus Haţeg.

După cercetarea făcută, la 20 Decembrie 1888, Comunitatea de Avere comunică comisarului condiţiile în care s'a încheiat contractul de împrumut şi garanţiile primite, cum şi hotărîrea ce a adus pentru valorificarea creanţei pe cale judecătorească. Advocatul Titus Haţeg a şi primit mandat pentru a se adresa justiţiei în scopul încasării creanţei.

Comisarul nu se mulţumeşte cu atât. Continuă investigaţiile prin mijlocirea organelor sale subalterne dela judeţ şi ajunge la constatarea că hârtiile de valoare, contrar celor comunicate de Comunitatea de Avere, reprezintă o valoare mai mică, de 18.959 fl., şi că ele sunt depuse la Percepţia din Orşova, şi nu la cea din Caransebeş, că valoarea lor este sechestrată pentru suma de 27.000 fl., că pretenţiunile Statului se urcă la suma de 142.600 fl. şi că masa credală nu este în stare să achite din activul ei pretenţiunea Comunităţii de Avere.

Astfel fiind, cu data de 11 Ianuarie 1889, comisarul ceru Ministerului de interne ungar cuvenita autorizaţie, spre a proceda la efectuarea execuţiei de asigurare, în conformitate cu dispoziţiile §-lui 227 al legii LX din 1881, asupra întregei averi mobile şi imobile a membrilor din comitet, responsabili de neîncasabilitatea creanţei.

Ministerul, cu adresa din 19 Ianuarie 1889, aprobă modul de a vedea al comisarului, îl îndrumă să continue cercetările şi să ia toate măsurile de asigurare a creanţei, efectuând execuţie asupra averii membrilor vinovaţi de a fi votat un împrumut fără destulă acoperire.

Fiscul comitatens, Sulyok Árpád, la îndrumarea comisarului, prezintă o opinie juridică în această cauză şi, prin raportul său din 23 Ianuarie 1889, conchide la vinovăţia preşedintelui, gen. Traian Doda, a vicepreşedintelui, locotenent colonel Iosif Seracin

şi a membrilor din comitet: Ilie Curescu, Mihail Popovici şi Ion Betia, pentrucă au votat împrumutul, au plătit din el suma de 10.000 fl. fără să fi luat garanţiile necesare de încasabilitate, ca orice bun părinte de familie. Vina lor este cu atât mai mare, că chiar la data contractării împrumutului, imobilele debitorului erau atâta de grevate, încât ele nu mai prezentau nicio asigurare pentru creditorii ulteriori, iar în ceea ce priveşte averea mobilă a debitorilor, comitetul a omis să ia la timp măsurile legale de încasarea creanţei sau de sechestrarea averii timp de 7 ani, deşi la data de 4 Decembrie 1888 s'au mai găsit în patrimoniul debitorilor mobile în valoarea de 35.000 fl. In sfârşit propune, ca până la terminarea procedurii de stabilire definitivă a vinovăţiilor, să se procedeze la efectuarea execuţiei de asigurare asupra averii numiţilor, până la concurenţa creanţei dubioase a Comunităţii de Avere.

§ 3. Execuţia de asigurare.

La intervenţia comisarului guvernial, Tribunalul Caransebeş, cu încheierea de sub No. 146/1889, ordonă execuţie de asigurare pentru suma de 10.000 fl. capital şi accesorii, împotriva membrilor din comitet, iar Judecătoria Caransebeş, cu încheierea No. 288/1889, delegă cu efectuarea execuţiei pe notarul public din Caransebeş, anume Carol Susich.

In ziua de 30 Ianuarie 1889 la ora 4 p. m., notarul public însoţit de Árpád Sulyok, fiscul comitatens şi Gavril Zavoian, ca martor, se prezentă la domiciliul gen. Traian Doda şi, după îndeplinirea formalităţilor de rigoare, procedă la sechestrarea averii acestuia.

S'au sechestrat acţiuni de ale băncii „Victoria" din Arad, în valoarea nominală de 700 fl., acţiuni de ale băncii „Economu" din Cluj, în valoare nominală de 600 fl., un depozit de 1000 fl. la banca funcţionarilor din Caransebeş. S'a poprit apoi 1/3 parte din pensia de 2940 fl. anual.

Execuţia s'a terminat la ora 5.45 p. m.

Generalul Traian Doda a fost prezent la această procedură şi a semnat actul de sechestru.

Procedura de execuţie s'a continuat la Ilie Curescu, poprindu-i-se un depozit de 230 fl. ce avea la banca funcţionarilor din Caransebeş.

Locotenent colonelul Iosif Seracin fiind încetat din viață, execuția s'a efectuat împotriva masei lui succesorale, reprezentată prin curatorul numit în persoana advocatului Florea Bozgan.

S'au poprit creanțe ale masei succesorale în valoare de 940 fl. 9 cr.

Execuția s'a continuat apoi asupra imobilelor proprietatea urmăriților: locotenent colonel Iosif Seracin, Mihail Popovici, Ilie Curescu și Ion Betia.

Averea sechestrată, afară de pensia gen. Traian Doda, s'a evaluat la suma de 3870 fl. 9 cr. averea mobiliară și 8706 fl. avere imobiliară, în total 12.576 fl. 9 cr.

§ 4. Un proiect de aranjament.

Pentru a achita măcar și numai în parte pierderile eventuale ale Comunității de Avere, comitetul, în ședința sa din 8 Aprilie 1889, hotărește să facă, prin intermediul advocatului său, următoarea propunere comisarului guvernial:

Hârtiile de valoare gajate Statului pentru creanța sa de 19.000 fl. cauțiune, reprezintă o valoare reală superioară sumei pentru care au fost date în gaj. Comunitatea de Avere este dispusă a consemna suma de 19.000 fl. pe seama Statului, iar hârtiile de valoare, care îi sunt subgajate să i se cedeze spre valorificare prin intermediul fiscului comitatens, iar diferența ce trece peste 19.000 fl. să se întrebuințeze pentru achitarea creanței dubioase de 10.000 fl.

Comisarul guvernial cu adresa din 29 Mai 1889, la propunerea fiscului comitatens, respinge cererea Comunității de Avere.

Continuă apoi cercetările ani de-a-rândul, ducând o bogată corespondență cu Comunitatea de Avere, cu fiscul comitatens Árpád Sulyok, cu Ministerul de interne, etc. fără însă a fi intentat vreodată procesul pentru stabilirea vinovăției comitetului.

§ 5. Proces de valorificarea dreptului de gaj.

In baza actului de împrumut, Comunitatea de Avere avea dreptul de îndestularea creanței sale, din hârtiile de valoare, cu preferință față de oricare alt creditor al masei credale și anume imediat după achitarea creanței Statului, garantată în rangul întâiu prin aceleași hârtii de valoare.

Cererea comitetului de a i se încuviința să plătească creanța privilegiată a Statului și apoi să valorifice hârtiile de valoare, spre a-și recupera și numai o parte din creanța sa, era perfect legală.

Cu toate acestea comisarul guvernial a respins-o.

S'a recurs atunci la sprijinul justiției.

Comunitatea de Avere face proces masei falimentare Carol Tatartzy, pentru recunoașterea dreptului de îndestulare din hârtiile de valoare, imediat după achitarea creanței Statului.

Tribunalul Caransebeș însă, a respins acțiunea.

Comunitatea de Avere face apel și Curtea din Budapesta, în ședința din 6 Octombrie 1890 sub No. 744, admițându-i apelul, îi recunoaște dreptul de privilegiu asupra hârtiilor de valoare.

Curia, în ședința din 6 Aprilie 1892, cu No. 1042/1891, confirmă decizia Curții de Apel din Budapesta.

Astfel se stabili definitiv dreptul de privilegiu al Comunității de Avere asupra hârtiilor de valoare, constituite sub-gaj de soții Tatartzy.

Hârtiile de valoare au fost valorificate, și după achitarea creanței privilegiate a Statului ar fi mai rămas o sumă de 9061 fl. 70 cr. și pentru achitarea creanței Comunității de Avere.

Curatorul masei credale însă, advocatul Carol Szabó din Caransebeș, a achitat din această sumă, 3012 fl. 50 cr. unui oarecare Barbola Heinz, încât a mai rămas pentru Comunitatea de Avere suma de 6048 fl. 20 cr.

§ 6. Cereri pentru încetarea urmăririi comitetului.

Cel care a suferit mai mult de pe urma măsurilor de asigurare luate de comisarul guvernial, a fost generalul Traian Doda.

Cu 1/3 parte din pensia de general sechestrată, cu creanțele poprite și hârtiile de valoare sechestrate, cum și fără vreo retribuție din partea Comunității de Avere, dela înființarea ei, era la adânci bătrânețe și bolnav și cu mijloacele de trai reduse.

Reprezentanța, în ședința din 17 Mai 1890, socotind suficientă garanția de 4256 fl. 08 cr. la care s'au urcat valorile sechestrate dela generalul Doda și că membrii din comitet au fost de bunăcredință, când au votat și lichidat împrumutul

Tatartzy, îndrumă comitetul să ceară comisarului ridicarea măsurilor de asigurare înființate asupra pensiei generalului.

Comitetul, în aceeaşi zi, bazându-se pe considerentele reprezentanței şi adăogând şi împrejurarea că generalul Doda timp de 10 ani, dela înființarea Comunității, a servit-o fără nicio plată, deşi statutul îi da dreptul la o remunerație, cere comisarului guvernial desființarea pentru viitor a măsurilor de execuție înființate asupra pensiei.

Fiscul comitatens, Árpád Sulyok, pentru considerațiunea solidarității răspunderii membrilor din comitet, deşi valorile, — creanțe, hârtii de valoare, imobile, — sechestrate şi dela ceilalți membri din comitet se urcau la 10.000 fl., opinează pentru respingerea cererii de a se limita răspunderea generalului Doda la suma de 4256 fl. 08 cr. şi cererea nu fu admisă.

Titus Hațeg, advocatul Comunității de Avere, bazându-se pe hotărîrea Curiei, se adresează la 16 Mai 1892 comisarului guvernial, Jakabffy Emeric, cu un memoriu.

Şi după ce arată în el, că prin hotărîrea Curiei creanța Comunității de Avere va fi aproape în întregime acoperită, trece la chestiunea fixării răspunderii membrilor din comitet.

„Cum rezultă din hotărîrile Tablei şi Curiei reg. aduse în procesul de îndestulare privilegiată, cei 10.000 fl. plătiți soților Tatartzy au fost acoperiți prin gaj special şi, deoarece excedentul încasat din vânzarea hârtiilor de valoare se apropie de 10.000 fl., gajul primit a constituit suficientă garanție pentru împrumutul achitat.

E drept, că din acest excedent de 10.000 fl. o sumă de peste $2^1/_2$ mii fl. s'a folosit pentru achitarea altui creditor, dar, deoarece achitarea acestui creditor s'a făcut prin procedura incorectă a fostului curator al masei credale, de vreme ce curatorul masei, deşi s'a declarat dreptul de privilegiu şi s'a făcut procesul de îndestulare privilegiată, a încheiat totuşi transacție judiciară cu acel creditor, înlăturându-ne pe noi, şi cu toate că acest creditor a dobândit drept de gaj asupra hârtiilor de valoare din litigiu, după Comunitatea de Avere, fără ştirea şi fără învoirea noastră, a ordonanțat plata sumei de $2^1/_2$ mii de fl. Pentru lipsa ce rezultă din acest procedeu incorect al fostului curator al masei credale, nu pot răspunde membrii comitetului. Să se mai aibă apoi în vedere şi împrejurarea, că atunci, când s'a dat împrumutul soților Tatartzy, comitetul n'a fost ținut să

respecte vreo reglementare specială cu privire la modalitatea împrumuturilor ce da, şi că împotriva procedurii de asigurarea acestui împrumut, urmată de comitet, ani de-a-rândul n'a făcut nimeni nici cea mai mică obiecţiune.

Dar nici din punctul de vedere al echităţii, nu aş putea propune deschiderea procedurii judiciare de despăgubiri contra comitetului.

Deoarece fostul preşedinte şi vicepreşedinte al comitetului, zece ani în rând au condus treburile Comunităţii de Avere în mod cinstit, conştiincios şi fără nicio plată, deşi după statute li se cuvenea o retribuţie pentru munca lor.

In atari împrejurări, suma neacoperită a împrumutului din chestiune urmează a fi abscrisă.

Deodată cu aceasta, am onoarea a mă pronunţa şi asupra procedurii de execuţie asigurătoare ce aţi ordonat.

Tribunalul din Caransebeş, sesizat din oficiu de către Ilustritatea Voastră, cu încheierea de sub No. 146/1889, a ordonat execuţia de asigurare împotriva urmăriţilor: Traian Doda, masa succesorală a defunctului Iosif Seracin, Ilie Curescu, Mihail Popovici şi Ion Betia, foşti membri în comitet şi această execuţie, în urma dispoziţiunilor Ilustrităţii Voastre şi în numele şi în reprezentarea Comunităţii de Avere, a cerut-o şi efectuat-o Árpád Sulyok, fiscul comitatens.

Considerând că această execuţie de asigurare s'a ordonat în baza dispoziţiunilor cuprinse în § 227 al legii de execuţie, pe termen de 30 zile, contrar, la cererea părţii adverse se desfiinţează măsurile de execuţie, iar partea urmăritoare urmează să fie obligată la plata tuturor cheltuielilor.

Am aflat că urmăriţii au cerut desfiinţarea măsurilor de execuţie şi că termenul de desbatere s'ar fi fixat pe ziua de 21 l. c.

Cum însă procesul n'a fost intentat, execuţia de asigurare va fi desfiinţată.

Pentru a cruţa, pe cât se poate, Comunitatea de Avere de cheltuielile rezultând din această procedură, apoi, pentru a concentra întreaga afacere într'o singură mână, Vă rog să dispuneţi să mi se încredinţeze mie spre tranşare această cauză de asigurare".

Comisarul guvernului, cu adresa datată la 16 Mai 1892, îşi declină competenţa de a se pronunţa în cauză fără avizul

prealabil al Ministerului. Până la primirea acestui aviz însă, cere amânarea procesului de stingerea execuției.

Fiscul comitatens, Árpád Sulyok, la 22 Mai 1892, opinează pentru ridicarea popririi efectuate asupra pensiei generalului Doda, pentru motivul că, în cazul unui proces de despăgubire, din care ar rezulta obligarea membrilor din comitet să plătească Comunității creanța de 10.000 fl. cu toate accesorile ei, există suficiente garanții de incasabilitate din excendentul de 6048 fl., rămas din vânzarea hârtiilor de valoare, cum și din averea mobilă și imobilă a membrilor din comitet, cari cu toții au consimțit să se mențină și pe mai departe, până la tranșarea litigiului, toate măsurile de execuție asigurătoare.

Reprezentanța Comunității de Avere, în ședința din 15 Iulie 1892, la punctul 36, hotărește amortizarea sumei ce ar rămâne neacoperită din creanța față de soții Tatartzy și ca urmare încetarea oricărei urmăriri împotriva comitetului, pe care îl absolvă de orice răspundere.

Reprezentantul Isac Radulescu a declarat apel împotriva acestei hotărîri[1]).

Comisarul guvernului supune congregației județene hotărîrea reprezentanței, spre a decide asupra ei.

Aceasta, în ședința din 13 Octombrie 1892, amână pronunțarea pentru a i se prezenta în ședința viitoare un raport asupra următoarelor întrebări:

a) dacă un proces de despăgubire ce s'ar intenta împotriva curatorului masei credale, pentrucă a ordonanțat suma de 3000 fl., are sau nu sorți de izbândă;

b) dacă încheierea de ordonanțare s'a comunicat Comunității de Avere și dacă da, cine este vinovat că nu s'au luat măsuri împotriva ordonanțării și în sfârșit

c) cine a procedat incorect la ordonanțarea sumei: justiția, curatorul sau Comunitatea de Avere.

In cea mai apropiată sesiune a ei, în ziua de 25 Mai 1893 și următoarele, congregația județeană sub No. 159 a dat cuvenita aprobare hotărîrii reprezentanței Comunității de Avere, din 15 Iulie 1892, de sub No. 36.

Hotărîrea congregației fu trimisă Ministerului spre aprobare. Comisarul a pus concluzii favorabile.

---

1) Apelul nu se găsește în arhiva Comisarilor.

Ministerul amână să se pronunţe şi la 13 August 1893 ceru comisarului să completeze actele cu avizul fiscului comitatens şi cu apelul declarat de reprezentantul Isac Radulescu, pentru ca la 20 Octombrie să ceară noui lămuriri.

La 12 Februarie 1894, comisarul Emeric de Jakabffy raportează Ministerului:

a) că în hotărîrea reprezentaţei suma neîncasabilă este de 4.467 fl. 78 cr.;

b) că împotriva hotărîrii No. 159/1893 a congregaţiei nu s'a înaintat apel;

c) că hotărîrea congregaţiei se bazează pe consideraţiuni de echitate şi pe avizul juridic al fiscului comitatens.

„Dealtfel — continuă comisarul — este adevărat, că în baza §-ului 20 din statute membrii comitetului au drept la îndemnizaţii pentru activitatea lor; este adevărat apoi şi aceea, că Traian Doda, ca preşedinte, timp de 10 ani şi def. Iosif Seracin, ca vicepreşedinte, timp de 8 ani, au servit Comunitatea de Avere, fără nicio plată, şi dacă se are în vedere că actualul preşedinte al Comunităţii de Avere primeşte anual o leafă de 1200 fl. ar fi nedrept şi din acest motiv să se tragă la răspundere materială comitetul, pentru suma rămasă neacoperită, cu atât mai mult nu, pentrucă de fapt omisiunea de a fi luat măsuri de asigurarea creanţei este imputabilă de fapt lui Traian Doda, fostul preşedinte al Comunităţii de Avere, deoarece pe vremea aceea sufletul şi conducătorul Comunităţii de Avere a fost numitul general, în aşa măsură, că membrii comitetului trebuiau să facă ceea ce voia el. Cum însă prin aceasta, membrii din comitet au fost faţă de Doda într'o situaţie de constrângere, care, fiind date împrejurările de atunci şi cunoscând şi poziţia puternică a lui Doda, în tot cazul trebue avute în vedere ca împrejurări uşurătoare, şi cum Traian Doda trăieşte deja complet retras şi nu mai tulbură afacerile Comunităţii de Avere, comitetul îşi îndeplineşte azi îndatoririle spre completa mea mulţumire şi chiar şi din acest motiv, rog pe Excelenţa Voastră, să binevoiască a aproba în întregime hotărîrea Comunităţii de Avere, respective a congregaţiei judeţene“.

Ministerul de interne, cu adresa din 6 Martie 1894, constată că este nepotrivire între hotărîrea congregaţiei, care vorbeşte de suma de 6.000 fl. şi hotărîrea reprezentanţei, care vorbeşte de suma de 4.467 fl. 78 cr. De altă parte, hotărîrea

congregației invoacă în favoarea sa și avizul conform al fiscului comitatens, când în realitate el este potrivnic hotărîrii aduse. Pentru aceste motive, Ministerul respinge propunerea comisarului și-l îndruma să supună cauza unei noui deliberări.

Congregația, în ședința din 28 Mai și urm. 1894, luând din nou în cercetare această cauză, aprobă cu No. 1053/1894, hotărîrea Comunității de Avere, adusă la 15 Iulie 1892. Ca motive, invoacă considerațiuni de echitate, arătând că nepotrivirile privitoare la sume, relevate de Minister, rezidă în faptul că congregația a calculat și dobânzile curente, pe când Comunitatea de Avere numai capitalul.

De data aceasta, Ministerul n'a mai trăgănat cauza și cu adresa din 30 Septembrie 1894 a aprobat hotărîrile congregației și a Comunității de Avere.

§ 7. Desființarea măsurilor de execuție.

Comisarul, bazându-se pe hotărîrea Ministerului de interne, care aprobă desființarea măsurilor de execuție, îndrumă pe fiscul comitatens, Árpád Sulyok, să întocmească formele legale de executare a acelor hotărîri.

La cererea acestuia, în numele și în reprezentarea Comunității de Avere, Tribunalul Caransebeș, cu No. 2903/1894, desființă măsurile de execuție și dispuse restituirea valorilor ridicate și radierea prenotărilor ipotecare.

* * *

Am reprodus, fără reticențe, din actele oficiale o parte din calvarul celui mai mare dintre bărbații, pe cari i-a avut acest colț de țară. Legea de fățărnicie și de lașitate a turmei omenești acoperi cu hulă și prigoană pe omul drept, cinstit, pe întemeietorul însuși al celei mai de seamă organizațiuni economice din Banat. Dar el, care nu căuta justificare pentru faptele sale în părerea altora și nu asculta decât glasul conștiinței, a îndurat cu resemnare stoică și această umilință, care n'a fost nici singura și nici cea mai mare din câte i-a hărăzit soarta pentru cei din urmă ani ai vieții lui trudite.

Generalul TRAIAN DODA.

Date biografice[1]). Coborîtor al unei vechi familii de grănîceri din Rudăria, de origină macedo-română, s'a născut în Prilipeţi, la data de 29 Iulie 1822, din părinţii Traian, mort ca locotenent în batalionul de ciaichişti din Titel, şi Ana.

Fiu de militar, tânărul Traian, ca şi ceilalţi fraţi ai lui — Iosif, George şi Daniil — s'a dedicat şi el carierei militare. Terminând cursurile primare în Rudăria, Bozovici şi Mehadia, a trecut la „Şcoala de matematici" a regimentului 13, în Caransebeş, pe care o termină, dovedind un talent deosebit şi o rară diligenţă. Urmă apoi, ca sublocotent cl. II-a, înaintat în acest grad în anul 1841, cursurile Academiei militare din Wiener-Neustadt, după care, în anul 1842, a avansat la gradul de sublocotenent şi repartizat la regimentul 13, unde primi funcţiunea de profesor la „Şcoala de matematici", pe care nu de mult o părăsise ca absolvent. Activitatea rodnică pe care a desvoltat-o la această şcoală, alături de profesorul Belulescu din Feneş, i-a creat o faimă, care a rămas, chiar şi după desfiinţarea acestei şcoli, vie în amintirea tuturor celor care l-au cunoscut.

Gradele ierarhiei militare le-a parcurs foarte repede.

Pe ziua de 1 Aprilie 1848, primi gradul de locotenent, iar în 27 Octombrie, pe când ocupa Altino, în linia de asediu a Veneziei, gradul de căpitan.

In timpul revoluţiei din anul 1848/49, a luat parte la asedierea Veneziei, la luptele din Banat, din Ardeal şi se distinge cu deosebire în lupta dela Reşiţa — unde a fost rănit — şi în luptele contra Săcuilor.

După revoluţie, ia comanda campaniei din Ohababistra, apoi a celei din Bozovici.

Terminând şi cursurile şcolii de războiu, în 27 Octombrie 1857, este avansat la gradul de maior şi mutat la regimentul No. 6 al grănicerilor Sf. Georgeni.

In baza prea înaltei rezoluţiuni din 9 Martie 1858, trece în

1) Teodor V. Păcăţian: Cartea de Aur, VII. pg. 857 şi urm. Eugen Brote: Chestiunea Română în Transilvania şi Ungaria, pg. 419 şi urm. (anexe). Romaenische Ruvue X-XI Heft 1887. Foaia Diecezană din Caransebeş, No. 28-31—1895. Anuarul I al Liceului de Stat „Traian Doda", pg. 3 şi urm. Pr. Coriolan Buracu: Din trecutul Almăjului şi al Rudăriei, pg. 15 şi urm. Dr. A. Marchescu, în Tribuna Graniţei, No. 3—1934 şi No. 2—1937.

statul major, iar la 1 Aprilie 1859, şef al statului major din Dalmaţia, luptând în Venezia.

La 15 August 1860, ajunge locotenent colonel, iar în 1864 colonel în regimentul 2 grăniceri al Otoşanilor, îndeplinind funcţiunea de comandant al pieţii în Venezia.

In anul 1866, luptă pentru a treia şi ultima oară în Veneţia. Tot în acest an a fost numit şef al statului major în Agram, iar în anul 1869 a trecut comandant al brigăzii din Budapesta. La 1 Mai 1870, avansat general de brigadă, primi comanda diviziei 12 din Cracovia. Pe ziua de 1 Noembrie 1872 — dată la care se desfiinţează de fapt şi regimentul 13 — la vârsta de 50, se retrase din armată, trecu la pensie şi se stabili în Caransebeş.

In timpul serviciului militar s'a distins obţinând mai multe decoraţii: medialia de răsboiu, crucea pentru merite militare, cordonul crucii pentru merite militare, etc.

*

Activitatea politică. In plină putere de muncă, cu o vastă experienţă, dotat cu distinse calităţi sufleteşti şi o cultură superioară, ostaşul integru, probat în timp de pace, ca şi în războiu, se aruncă cu toată autoritatea lui de mare prestigiu în vâltoarea luptelor politice, spre a înfrânge, cu program naţional român, puhoiul şovinist, ce venea năvalnic asupra fraţilor săi din Ungaria.

Programul lui de luptă este dintre cele mai interesante. El se cuprinde în discursul ce a rostit din adunarea alegătorilor din circumscripţia Caransebeşului în ziua de 26 Noembrie, 8 Decembrie 1873, pe care îl publicăm în traducere, după textul german, semnat de general.

„Domnilor!

D-voastre ştiţi de ce v'aţi adunat aci.

D-voastre voiţi să-mi oferiţi candidatura pentru locul de deputat în Dietă. Este aşa?

Răspuns: Aşa este!

Şi d-voastre voiţi să cunoaşteţi credinţele mele politice sau programul meu?

Răspuns: Noi chiar rugăm.

Bine! Inainte însă, am să fac o declaraţie şi să vă pun o întrebare.

Declarația este:

După convingerea și principiile mele constituționale, socotesc că nu este drept ca și guvernul să-și pună candidați.

Guvernul poate, prin influența sa și prin mijloacele ce-i stau la îndemână, să ajute ca să învingă candidații săi și prin aceasta să falsifice votul poporului, căci un deputat ales prin influența și mijloacele guvernului, nu este reprezentantul poporulni, ci reprezentantul guvernului.

Sistemul constituționalismul real cere ca poporul să participe la opera de legiferare prin reprezentanții săi liber aleși, cari astfel trebue să fie expresiunea reală a voinței populare.

Și cum eu sunt adept al constituționalismului real și nefalsificat, declar: că nu accept o candidatură oficială sau aceea a partidului guvernamental.

Aceasta a fost declarația mea.

Intrebarea mea este:

Sunteți d-voastre adunați aci ca partid, de exemplu partid guvernamental, sau ca simpli alegători ai circumscripției electorale Caransebeș?

Mă voiți candidat al partidului guvernamental, sau candidat al poporului?

(Tăcere generală.)

Vă rog să-mi dați un răspuns categoric, pentrucă întrebarea mea a fost destul de precisă".

După această învitare, d-l Ion Ionașiu declară, că din cât știe el, aici nu s'au adunat partide, ci numai simpli alegători din popor, care în această circumscripție formează un singur partid și mă rugă să fiu candidatul de deputat al poporului pentru Dietă.

D-l Ign. Paulovici declară apoi de asemenea că, deși unii dintre alegătorii adunați aci fac parte din diferite partide și anume din partidul guvernamental și partidul național, totuși ei s'au adunat aci numai ca simpli alegători, nu ca partid, cari doresc să-mi asculte programul.

„Domnilor! După cele auzite acuma, vă rog încă odată să-mi dați un răspuns categoric: adunarea îmi propune candidatura din partea partidului guvernamental, sau mi-o propune din partea poporului?"

Adunarea răspunde la aceasta în unanimitate că ea îmi propune candidatura numai și numai din partea poporului.

„Deoarece mi-aţi declarat că îmi susţineţi candidatura numai şi numai din partea poporului, primesc această candidatură cu următoarele condiţiuni exprese:

Acum, domnilor, iată programul meu:

1. Sunt credincios Majestăţii Sale Impăratului şi Regelui; nu-i permit nimănui să se îndoiască de aceasta.

2. Am apărat integritatea patriei şi o voiu apăra şi în viitor după puterile mele.

3. In Dietă voiu susţine guvernul, dacă lucrează în interesul poporului, îi voi fi potrivnic însă, dacă lucrează împotriva acestor interese.

4. Recunosc pactul încheiat în anul 1867 între Austria şi Ungaria, recunosc de asemenea şi toate legile în vigoare, care poartă sancţiunea Majestăţii Sale.

5. Ajung la cel mai important punct din programul meu, e legea naţionalităţilor.

Domnilor! Vă este cunoscut că popoarele neungare nu sunt mulţumite cu situaţia de azi. Sunt convins că motivul de căpetenie al nemulţumiri lor rezidă în nesocotirea limbii, în lipsa unei legi a naţionalităţilor, dreaptă, bazată pe egala îndreptăţire.

Legea de azi este insuficientă, nedreaptă şi trebue modificată astfel, ca fiecare să găsească în ea garanţia existenţei şi desvoltării sale naţionale.

Această lege trebue să cuprindă în esenţă egala îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor.

Fiecare naţionalitate are dreptul să-şi instruiască şi desvolte tineretul în limba sa maternă.

Pe această bază, Germanii să aibă şcoli germane, Românii româneşti, Sârbii sârbeşti, Slovacii slovace, pe scurt: fiecare naţionalitate în limba ei.

Instrucţia naţională şi desvoltarea naţională însă, nu trebue să se mărginească la şcoli populare şi civile, ele trebue să se extindă şi asupra instituţiunilor mai înalte, inclusiv universităţile.

Pe scurt: toate şcolile să fie şcoli naţionale.

Dacă o naţionalitate nu are mijloacele necesare susţinerii acestor şcoli, Statul este obligat să dea din casieria Statului mijloacele trebuincioase acestora. Căci dacă suntem buni, ca să dăm pentru menţinerea Statului întreaga noastră avuţie, viaţa,

atunci şi statul e dator să ne dea mijloacele de lipsă desvoltării noastre naţionale culturale.

Socotesc mai departe, că nu este deajuns ca limba poporului să se înveţe şi să se cultive în şcolile naţionale, ci această imbă trebue întrodusă şi întrebuinţată chiar şi în viaţa publică

De aceea, eu pretind ca la toate autorităţile, cu care poporul ajunge în contact direct, să se întrebuinţeze limba poporului respectiv; în consecinţă, poporul să comunice în limba sa naţională, atât cu autorităţile comunale, cât şi cu preturile, cu comitatele, cu toate autorităţile judecătoreşti şi cu ministerele.

Prin aceasta nu voiesc să aduc jignire dreptului naţiunii dominante, adică ungare, căci sunt pentru ca limba ungară să rămână limbă de guvernământ şi de legiferare.

Cred că toată lumea va recunoaşte dreptatea acestor postulate, cu excepţia funcţionarilor, cari nu voiesc să înveţe limba poporului în mijlocul căruia funcţionează.

Domnilor!

Cunoaşteţi trista situaţie a finanţelor.

Ştiţi că pentru a acoperi enormele cheltuieli şi deficite ale Statului, a trebuit să contractăm un împrumut de 153 milioane fl.

După ştirile mai noui nici acest împrumut nu este deajuns şi în viitor va trebui să acoperim un nou deficit. N'avem niciun credit şi fără bunurile Statului, care garantează împrumutul, n'am fi primit niciun ban.

Pentru noi este o necesitate imperioasă, o condiţie de existenţă, ca să restabilim cu un moment mai de vreme, echilibrul dintre cheltuieli şi venituri.

Avem prea mulţi funcţionari; avem şi multe sinecure bine plătite.

Pentru a ajunge la echilibrul amintit, nu este deajuns să se facă mari reduceri, ci trebue să reorganizăm întreaga gospodărie publică, întreg sistemul administrativ; căci sistemul de până acuma ne duce la ruină; cu acela noi nu vom reuşi niciodată să realizăm echilibrul dintre venituri şi cheltuieli.

Impozitele directe sunt destul de apăsătoare şi nu le mai putem urca.

Toate strădaniile guvernului şi ale Dietei trebue să se îndrepte spre binele şi nu spre apăsarea poporului.

Trebue să muncim cinstit și, în toate ramurile vieții publice, să fim pe cât cu putință cruțători.

Să facem administrație, și mai puțină politică, căci politica domină mai mult guvernul, Dieta și aparatul funcționăresc, decât progresul material, spiritual și moral al poporului.

Aș putea vorbi și despre alte probleme; cred însă că cele ce am spus sunt deajuns.

Mai mulți alegători m'au rugat să nu-mi retrag candidatura, orice s'ar întâmpla.

Declar aci că din motive pendinte de voința mea, nu mă voi retrage, afară de cazul, dacă o putere sau voință superioară mă va constrânge la aceasta.

Domnilor, am terminat".

La aceasta, d-l Paulovici mulțumește pentru programul expus și încheie — exprimându-și convingerea că vorbește în asentimentul tuturor celor prezenți: „Trăiască domnul general Traian Doda, candidatul nostru de deputat dietal!"

După aceasta, în aclamații furtunoase, întreaga adunare a proclamat candidatura mea ca deputat dietal al poporului pentru comitatul Severin.

Domnilor! Vă mulțumesc pentru încrederea ce-mi arătați, vă asigur că în Dietă, după cunoștințele și puterile mele, voi lucra totdeauna pentru binele țării și al popoarelor.

Adunarea a luat sfârșit în strigăte de „vivat".

Caransebeș, 26 Noembrie (8 Decembrie) 1873. Traian Doda, general de brigadă ces. reg."

Prin forma și fondul lui, discursul program a produs senzație în toate cercurile politice și militare din țară. Convingerile mărturisite în public, păreau incompatibile cu gradul de general al celui ce le rostise. O campanie de presă se deslănțui împotriva lui. Generalul însă, nu și-a părăsit poziția. A rămas statornic convingerilor exprimate și printr'un memoriu voluminos și-a justificat atitudinea. Cercurile înalte au primit cu simpatie profesiunea de credință a fostului ostaș împărătesc.

Cel mai mare cerc electoral din întreaga Ungarie îl trimise în parlament din 1874 și până în 1887, fără întrerupere, la toate alegerile parlamentare.

A luat parte activă la toate acțiunile politice, naționale și și-a reprezentat cercul său electoral cu cea mai mare demnitate și hotărîre.

In anul 1887, a atins apogeul carierei sale politice, dar şi declinul i-a urmat în tempo accelerat şi dureros.

Teroarea şi corupţia electorală a năpădit teritoriile locuite de Români. Intre Tisa şi Carpaţi, toţi candidaţii cu program naţional român au fost înfrânţi. Intr'un singur cerc electoral — ca şi până aci, de altfel — s'a izbit de rezistenţa masivă a spiritului de ordine şi legalitate al populaţiei. La periferia ţării ungureşti, „o localitate mărginaşă" dela poalele munţilor, în care naţia are ceva din rezistenţa stâncilor, din freamătul codrilor şi din cristalul pâraielor şerpuitoare, a biciuit trufia asupritorului. Generalul Doda ieşi învingător, din alegeri, în acest cerc electoral al Caransebeşului. De data aceasta, ca şi altă dată, era singurul reprezentant al poporului român în mijlocul celor 413 deputaţi din Dieta ungurească. „Fortăreaţa grănicerilor" şi-a făcut şi astă dată întreaga datorie. S'a situat în fruntea luptelor de apărare naţională.

Ceilalţi deputaţi de naţionalitate română (Ioan Babeş, George Constantini, Petru Mihalyi, Silviu Rezei, Atanasie Ratz, George Şerb şi Gelert Végssö) erau guvernamentali.

In şedinţa din 4 Octombrie 1887, s'a constituit Dieta, alegându-şi preşedinte în persoana lui Péchy Tamás, iar deputaţii şi-au prezentat credenţionalele. Doda nu şi-a prezentat credenţionalul. In schimb, a adresat prezidentului o scrisoare.

Bătrânul şi vrednicul general, prin scrisoarea din 10 Octombrie 1887, adresată prezidentului Dietei, declară, între altele, că nu va lua parte la desbaterile Dietei, nici nu va renunţa la mandatul de deputat, pentrucă datorită mijloacelor întrebuinţate de guvern în ultimele alegeri, poporul român nu are o reprezentanţă corespunzătoare importanţei lui politice şi ca atare nu are loc în cadrele constituţiei ungare.

In şedinţa din 12 Octombrie, prezidentul a făcut Dietei următoarea comunicare:

„Onorată Dietă! Aflu de necesar a face o enunţare. In foile de azi a apărut scrisoarea pe care domnul Traian Doda mi-a adresat-o mie, declarând în scrisoare, că deşi e ales deputat, credenţionalul nu şi-l înaintează. Eu chiar şi din punctul acela de vedere, că e în deobşte cunoscut, că scrisoare a mi-a fost mie adresată, mă simţesc îndatorat să declar aci, că după convingerea mea, nu mă aflam în poziţia de a putea comunica Onoratei Case scrisoarea aceasta, şi anume, din motivul că cel ce e ales, dacă nu şi-a înaintat credenţionalul, încă nu e deputat, (Aşa e!

Adevărat!) deci cu Casa nu poate să comunice, nici prin declaraţiuni, nici prin scrisoare. (Aprobări generale). In urmarea acestui fapt, după ce art. de lege 29 din 1876 precizează la paragraful 6, procedura prezidentului în astfel de cazuri, dar o reglementează şi regulamentul de Casă, e foarte natural, că eu mă pot restrânge numai la procedura stabilită pe seama prezidentului. După ce însă, scrisoarea aceasta a apărut în ziare, adevărat că nu tocmai aşa cum e textul scrisorii aflătoare la mine, pentrucă expresiunile nu sunt întru toate identice, trebue să declar, să nu gândiţi cumva că eu am comunicat scrisoarea ziarelor, înainte de a fi făcut raport Casei şi să nu credeţi, că de aci izvoreşte deosebirea în text. Prin urmare, mă simţesc dator să declar din nou, că scrisoarea nu eu am comunicat-o ziarelor şi că nu dela mine au căpătat-o. (Aprobări)".

Scrisoarea amintită, şi care a fost publicată în toate ziarele române şi străine, are următorul conţinut, după originalul, în limba română, comunicat alegătorilor:

Onorabile Domnule Preşedinte,

Poporul român, întocmai ca şi celelalte popoare de sub Coroana Sfântului Ştefan, cu deplină bucurie şi încredere a salutat restabilirea statului constituţional în Ungaria. Dar inteligenţa de spirit naţional a acestui popor curând a trebuit să facă întristătoarea experienţă, că aşteptările sale la o viaţă liberă şi constituţională erau pe amăgire bazate. Politica de Stat tot mai pe faţă urmează o direcţiune, ce deja până acuma afund vatămă interesele naţionale ale acestui popor, iar în ultimele sale consecinţe ameninţă a face chiar imposibilă viaţa şi desvoltarea lui naţională în Ungaria. De altă parte, puterea de Stat utilizează formele constituţionale într'un mod, prin care drepturile şi garanţiile constituţionale devin tot atâtea mijloace artificiale de opresiune contra legitimelor năzuinţe naţionale ale acestui popor. In consecinţa acestor legi şi a atinsei deprinderi constituţionale, poporul român dela începutul nouei ere în nicio Dietă nu s'a bucurat de o reprezentaţiune corespunzătoare numărului său şi însemnătăţii sale politice, şi această disproporţiune dela o perioadă legislativă la alta a devenit tot mai simţită şi mai drastică. In asemenea împrejurări, nici vorbă nu poate să fie de o luptă serioasă, legală şi constituţională pentru realizarea legitimelor

aspiraţiuni naţionale, ba chiar şi defensiva în contra politicei de Stat agresive — a ajuns imposibilitate.

In faţa acestei artificioase nulificaţiuni politice a poporului român, deja conferinţa română naţională, întrunită în Sibiu la 1881, silită a fost a lua în seamă această apăsătoare situaţiune şi a-i da expresiune publică, decretând pasivitatea politică a Românilor transilvaneni, pe când alegătorii români din părţile Ungariei proprie, la Dieta din urmă trebuiră să se mulţumească numai cu trei reprezentanţi naţionali. Dar, modul aplicat de guvern în conducerea alegerilor, cel puţin faţă cu poporul român, şi-a ajuns punctul culminaţiunei cu ocaziunea alegerilor făcute pentru prezenta Dietă. Ne aflăm astăzi în faţa acelui însemnat fapt politic, că poporul cel în a două linie mai însemnat în Ungaria, cu aproape trei milioane de suflete, acel popor care în butul artificioasei împărţiri a cercurilor electorale, tot încă constitue în circa 70-75 de cercuri marea majoritate, de nu chiar totalitatea locuitorilor, la ultimele alegeri singur numai într'un cerc a fost în stare a se validita. Este acest cerc, cercul Caransebeşului, şi pe mine a căzut onoarea de a-l reprezenta. In urma expuselor abnorme relaţiuni, mă aflu şi eu însumi în situaţiune abnormă. Eu aş fi în Dietă unicul şi singurul reprezentant naţional al întregului popor român şi asupra mea ar apăsa datoria de a validita singur singurel, faţă cu 423 de deputaţi dietali, afund vătămatele şi mai serios ameninţatele interese naţionale ale aproape trei milioane de cetăţeni. Această sarcină atât de mult întrece modestele mele puteri, încât nu mă pot familiariza nici măcar cu ideea ei. De altă parte, ar fi o trădare a acelei naţiuni, pentru care pururea gata sunt a muri, dacă eu, prin renunţare la mandatul meu, însumi aş lăsa pradă şi acest unic cerc naţional al poporului român.

In această situaţiune aflându-mă, regret că nu pot prezenta Dietei credenţionalul meu, ci constrâns mă simt a Te ruga cu toată stima, Domnule Preşedinte, să binevoieşti a aduce la cunoştinţă onorabilei Case reprezentative, cumcă eu:

Nu particip la deliberaţiunile Casei, nici la mandatul meu nu renunţ.

Când fac această declaraţiune, nu-mi pot ascunde convicţiunea, că oricare singular deputat dietal de naţionalitate magiară şi înzestrat cu simţul naţional, în poziţiune asemenea cu a mea, tot asemenea ar fi urmat, dacă ar fi voit să corespundă datorinţei

sale morale, care mai presus este decât datorințele prescrise de lege.

Fireşte, Casa reprezentanților țării va decide în cauză conform normelor abia uzitate în alte țări constituționale; norme, ce legislațiunea tocmai cu privire la nesănătoasele relațiuni politice în Statul nostru, încă la 1876, a găsit de lipsă a şi-le crea pentru asemenea cazuri; prin acea deciziune însă, Casa reprezentanților ea însăşi va face lumei mărturia, că poporul român, pentru acum cel puțin, n'are loc în cadrul constituțiunei Ungariei.

Primeşte, Te rog, Domnule Preşedinte, expresiunea sentimentelor mele de profundă stimă.

Caransebeş, în 10 Octombrie 1887 st. n.

Traian Doda
ales deputat dietal în cercul Caransebeşului.

Despre felul cum a procedat, Doda a încunoştințat pe alegătorii săi prin următoarea scrisoare, la care a anexat pe cea de mai sus:

Iubiți Alegători,

Atunci, când prin realegerea mea de deputat dietal al cercului Vostru, pentru a şasea oară, m'ați onorat cu încrederea Voastră, prin aceasta considerând împrejurările actuale mi-ați dat într'una impulsul spre un pas foarte serios şi important, care între împrejurări normale, sănătoase — nici uzitat nu e, nici justificat n'ar fi, care însă, între împrejurări politice nesănătoase, ca acelea în care se află astăzi Statul nostru public şi în el a noastră iubită națiune îndeosebi, mie mi se impune ca un act de împlinire a unei înalte datorințe morale.

Am transmis adică Dietei ungureşti declarațiunea mea în scris, că nici nu voiu participa la lucrările ei, nici ca ales deputat mandatul meu nu-l voiu depune.

Am făcut acest pas în deplină conştiință, că comit un act de pasivă renitență contra legii, dar l-am făcut, a trebuit să-l fac, sub presiunea nenaturalelor împrejurări politice, în cari ne aflăm şi a mai înaltelor considerațiuni morale, cari a le ignora, nu este permis cetățeanului de omenie, de unde şi iau asupra-mi răspunderea, deplina răspundere, pentru acest act, atât față de Voi, cât şi față de națiune şi de lumea întreagă.

Pe când, pentru buna orientare a Voastră, conform datorinței mele, viu a Vă aduce la cunoștință atinsul pas al meu, fac într'una să urmeze tradusă în limba maternă, în întreg cuprinsul lor, literele, ce am adresat în această privință Excelenței Sale d-lui Toma de Péchy, președinte al Casei reprezentanților țării.

Citiți, examinați, cumpăniți și consultați între Voi, și faceți-Vă judecata.

Numai încă două lucruri am a Vă pune la inimă. Pentru cazul de necrezut, ce nici nu pot, nici nu voiu a-l presupune, că pasul meu n'ar fi aprobat de Voi, încă de pe acuma, din capul locului, trebue să Vă fac cea mai limpede declarațiune, că în conștiința mea de împlinire cu credință și onoare a datorinței mele către Tron și către națiunea mea, reprobarea Voastră de loc nu m'ar altera; ați face însă, prin aceea Voi înșivă trista mărturie înaintea națiunei, că nu ați fi fii demni ai acelei națiuni, pentru a cărei onoare națională astăzi chemat este a se expune al Vostru cerc electoral. Iar dacă aprobați pasul meu, precum sunt deplin convins că-l aprobați, atunci aminte să Vă fie, că se lucră de o luptă mare și anevoioasă; că astăzi nu mai e vorba de un scaun, sau de un vot în parlamentul magiar, nu de oarecari mici concesiuni naționale limbistice sau politice, — nu, căci în critica situațiune, în care ne aflăm, toate aceste lucruri bagatele și secundare sunt; astăzi cauza națiunei întregi, ba mai mult: onoarea națională a poporului român este în joc, a poporului, care prin uneltirile maiestriei și ale forței, scos din toate pozițiunile luptei constituționale, și-a găsit ultimul refugiu în al Vostru cerc electoral. Tocmai însă de aceea, totdeauna aminte să Vă fie, că adversarii noștri politici toate vor încerca, pentru de a ne scoate și din această unică fortăreață. Să fiți pregătiți, că ei, precum lesne de prevăzut e, astă dată întru alegerea mijloacelor încă mai puțin scrupuloși vor fi, ca până acum. De aceea Vă zic: Vegheați și păziți; să nu Vă amăgească șoaptele false, nici să nu Vă sperie amenințările, nici corupțiunea să nu se furișească în inimile Voastre.

Fiți bărbați și repet, să nu pierdeți din vedere, că astăzi chemați sunteți a apăra onoarea și demnitatea națiunei.

Cu aceasta, Vă salută din inimă al Vostru ales deputat.

Caransebeș, în 12 Octombrie st. n. 1887.

Generalul TRAIAN DODA

Prin acest pas, poporul român a pornit la contraofensivă.

Cercurile conducătoare erau de multă vreme în căutarea unei modalităţi, prin care trista situaţie politică a Românilor să ajungă la cunoştinţa Impăratului. Doda, prin acţiunea sa, a dat cea mai fericită soluţie acestei probleme.

Prezidentul Dietei îl somă pe generelul Doda, ca în termen de 15 zile, să-şi înainteze credenţionalul. Contrar, aplicându-i-se rigoriile legii, va fi declarat vacant locul de deputat al cercului Caransebeş şi se va ordona nouă alegere [1]).

Doda a rămas pe poziţie şi a răspuns că persistă în hotărîrea sa. Iată textul acestui răspuns:

Stimate Domnule Preşedinte,

In declaraţia, pe care aţi făcut-o în Camera deputaţilor în şedinţa publică din 12 l. c., aţi recunoscut, Domnule Preşedinte, că aţi primit scrisoarea mea, în care v'am împărtăşit, atât hotărîrea mea de a nu-mi prezenta credenţionalul de deputat şi de a nu abzice de mandatul meu de deputat — cât şi motivele cari m'au condus la această hotărîre.

Cu toate acestea, prin scrisoarea de sub No. 241 pres. 1887—92 mă somaţi oficios, să-mi prezint credenţionalul, ignorând pur şi simplu scrisoarea mea, din motivul pe care l-aţi arătat în acea şedinţă, că un deputat, care nu-şi prezintă camerei credenţionalul, nu e deputat şi nu poate comunica cu Camera deputaţilor.

---

1) Romaenische Revue, X-XI Heft, 1887, pg. 529.

„241—1887/92.

Sr. Hochgeboren, Herrn Trajan Doda, General a. D., als dem im Karansebeser Bezirke des Krassó-Szörényer Komitates gewählten Abgeordneten:

Euer Hochgeboren!

Im Sinne einer Verständigung des Ministeriums des Innern sind E. H. im Karansebeser Bezirke des Krassó-Szörényer Komitates zum Abgeordneten gewählt worden, haben jedoch Ihren Mandatsbrief bisher nicht eingereicht.

Aus diesem Grunde fordere ich E. H. im Sinne des den G.-A. 33 v. J. 1874 ergänzenden G.-A. 39 v. J. 1876 hiemit ämtlich auf, Ihren Mandatsbrief in der im bezeichneten Gesetz-Artikel umschriebenen Weise binnen 15 Tagen vorlegen zu wollen.

Budapest, am 15. October 1887.

Tomas Péchy m. p.,
Präsident des Abgeordnetenhauses".

Domnule Preşedinte, vă atribui de sigur numai sincerităţii ce-mi datoresc dacă, înainte de a-mi lua libertatea a răspunde la preţioasa provocare, mă văd silit a-mi exprima convingerea, că nici punctul de plecare din care aţi purces, nici procedura ce aţi urmat în această cauză, nu se pot aduce în consonanţă cu dispoziţiile legii.

In §-ul 86 al art. de lege 33 din anul 1874 se spune apriat că: „preşedintele electoral proclamă deputat dietal al cercului, pe candidatul, care a întrunit majoritatea absolută a voturilor valabil exprimate". Calitatea de deputat este deci independentă de orice condiţie ulterioară; prin urmare, este pe deplin independentă şi de prezentarea ori neprezentarea ulterioară a credenţionalului, şi este valabil din momentul precis, determinat prin lege

Pe baza aceasta, fiecare deputat se bucură de dreptul de imunitate, din momentul alegerii, fără privire la validarea, ori nimicirea alegerii. Şi încât ştiu eu, nu există lege, care ar îndreptăţi pe preşedintele Dietei, ca prin o simplă enunciaţiune prezidială, să poată retrage această calitate vreunui deputat, proclamat ales după prescrisele legii într'un cerc electoral.

De altcum punctul de vedere al Dv. stă în contrazicere flagrantă, nu numai cu textul clar al legii, ci şi cu natura cauzei, încât D-Voastră înşivă, Domnule Preşedinte, aţi fost nevoit a Vă abate în faptă dela acest punct de vedere, absolut greşit, provocându-mă pe mine de-a-dreptul, *ca pe deputatul ales în cercul Caransebeşului din comitatul Caraş-Severin*, să-mi prezint credenţionalul, prin ce aţi dovedit, în modul cel mai categoric, în contrazicere cu declaraţia D-voastră, făcută în public, că de fapt mă recunoşteţi ca deputat ales în cercul electoral al Caransebeşului.

Obiectivitatea şi stricta stimă faţă de lege, pe care aţi dovedit-o fără privire la partide, şi care v'a distins atât de mult în postul înalt de preşedinte, mă îndreptăţesc a presupune, că veţi recunoaşte, că n'aţi fost îndreptăţit a ignora amintita mea scrisoare, ci din contră, aţi fi fost îndatorat a o prezenta, în toată forma, Camerei deputaţilor, spre deliberare normală, ca oricare altă scrisoare a vreunui deputat, adresată preşedintelui, dar care este de competenţa Dietei. Cu atât mai mult mă simt îndreptăţit a aştepta aceasta, cu cât în baza legii, comisia de judecată, iar în acest caz excepţional comisia de imcompatibilitate, este singura îndreptăţită a anula mandatul vreunui deputat, în cazurile stabilite de lege şi în înţelesul normelor existente. Procedura

care e de urmat în cauza mea este, de altcum, prevăzută în art. de lege 39, din 1876, la care Vă provocaţi şi în preţioasa D-Voastră scrisoare.

Atunci, când eu nu am refuzat pur şi simplu prezentarea credenţionalului, nici nu am omis prezentarea lui prin simplă tăcere, ci am motivat această omisiune, — din partea mea am satisfăcut pe deplin formalităţile cerute de lege; prin urmare, trebue să fiu convins, că şi D-Voastră, Domnule Preşedinte, veţi avea înaintea ochilor formele precizate de lege. — In sensul acestei legi, scrisoarea mea trebuia transpusă Comisiei de incompatibilitate, spre competentă deliberare, iar chemarea acestei Comisii, potrivit §-lui 7 din citata lege, era de a decide cà, *oare subsistă condiţiile, de cari sunt legate consecinţele prevăzute în §-ul 5 al acestei legi?* Adică, conform §-lui 5, Comisia avea să cerceteze, *că oare justificat-am eu în deajuns neprezentarea credenţionalului meu?*

Nu pot presupune, că onoraţii membri ai Comisiei, din punctul lor de vedere politic, vor afla motivată omisiunea prezentării credenţionalului meu. Dar, şi în acest caz, Comisia trebue să enunţe aceasta, înainte de ce-mi va putea retrage, în formă legală, mandatul.

Atât, din punct de vedere formal.

In cât priveşte fondul cauzei, se înţelege, că nu pot face altceva, decât să susţin, în întreg cuprinsul ei, declaraţia mea din 10 l. c. şi, alăturând un duplicat al ei, să Vă rog:

Să binevoiţi să transpuneţi acest răspuns al meu, împreună cu alăturata scrisoare, prin Camera deputaţilor, Comisiei de incompatibilitate, singura competentă în cauză.

Sper, că D-Voastră, Domnule Preşedinte, de astă dată veţi satisface cererea mea, cu atât mai mult, că eu abia mi-aş putea închipui un motiv serios, care să poată justifica violarea procedurii legale în acest prim caz de aplicare practică a legii, creată de către legislaţiunea noastră cu privire la astfel de cazuri, excepţionale, dar provenite din relaţiunile noastre politice.

Primeşte, Domnule Preşedinte, expresiunea sentimentelor mele de adâncă stimă.

Caransebeş, 30 Octombrie 1887.

Traian Doda, deputat ales al cercului Caransebeş [1]).

1) Romaenische Revue, X—XI Heft, 1887, pg. 529—533.

In ziua de 24 Noembrie, prezidentul Dietei a făcut următoarea comunicare:

„Inaintez raportul meu prezidial în chestia deputatului dietal Traian Doda, ales în cercul electoral al Caransebeşului, comitatul Caraş-Severin. După ce numitul deputat, pe lângă toată provocarea mea oficioasă, nu şi-a înaintat credenţionalul şi, în înţelesul celor două scrisori adresate mie, nici nu e aplicat a-l prezenta, rog onorata Casă, să binevoiască a preda chestia aceasta, în înţelesul articolului de lege 39, din 1876, §-ul 6, Comisiei de incompatibilitate. Altceva cred că nu se poate face. După ce d-l Traian Doda a trimis mai multe scrisori, se predau şi acestea Comisiei de incompatibilitate“ [1]).

Comisia a citat în faţa ei pe generalul Doda.

La 10 Decembrie 1887, generalul Traian Doda a trimis însă Comisiei următoarea declaraţie:

Onorată Comisiune,

„Cu provocare la paragrafii 135 şi 137 ai regulamentului Casei, prin comunicarea unei copii a procesului verbal despre şedinţa din 30 Noembrie c., m'a încunoştinţat, cum că în cauza alegerii mele va lua hotărîre definitivă în ziua de 14 Decemvrie c., şi totodată sunt poftit, ca până la acel termen să-i aduc la cunoştinţă declaraţia mea, sau eventualele mele observări, iar în fine sunt poftit a mă prezenta înaintea Comisiei, sau în persoană, sau prin un plenipotenţiat.

Renunţând prin aceasta la dreptul ce-mi compete, în înţelesul §-lui 125 din regulamentul Casei, de a-mi pleda cauza înaintea Comisiei, în persoană sau prin mandatar, rog Onorata Comisie să fie convinsă, că nu o fac aceasta nicidecum din lipsa de respectul ce-i datorez şi pe care bucuros i-l păstrez, ci numai din simpla cauză, că după motivata mea declaraţie, îndreptată în două rânduri Casei reprezentative, nici în faţa Onoratei Comisii nu aş putea face altceva, decât încă odată să declar, că deoarece de atunci, dela declaraţia mea din 10 Octombrie c., situaţia nu s'a schimbat întru nimic, susţin cu fermitate şi astăzi acea declaraţie, conform căreia nici la deliberările Camerei nu particip, nici mandatul nu mi-l depun, cum şi la motivele expuse în acea declaraţie, cari motive m'au constrâns la acel pas serios şi o mărturisesc apriat, între împrejurări normale abia îndătinat.

1) Teodor V. Păcăţian: Cartea de Aur, VII pg. 364.

Mai adaog încă rugarea, ca Onorata Comisie, apreciind cu seriozitate acele împrejurări nesănătoase politice la cari am avizat şi cari produc astfel de apariţiuni abnorme, — la deciderea acestei cauze, să nu aplice numai cinosura formală, fără îndoială singură îndreptăţită între împrejurări normale, ci să aprecieze această afacere şi din punct de vedere al raţiunilor de Stat mai înalte, şi să atragă atenţiunea Casei în mod cuvenit asupra simptomaticei însemnătăţi a unor asemenea apariţiuni.

In acest caz, Onorata Comisie, după a mea nepretensivă opinie, ar împlini un act de înalt patriotism, iar eu, prin neprezentarea credenţionalului meu, aş fi făcut patriei cel mai mare serviciu, pe care ca deputat ales îl puteam face între asemenea împrejurări.

Când am onoare a aduce aceasta în scris, cu îndătinatul respect, la cunoştinţa binevoitoare a Comisiei, cred că am corespuns din destul scopului provocării, pe care mi-a adresat-o Onorata Comisie. Aştept acum în deplină linişte a conştiinţei mele deciziunea Comisiei, căci fie aceea oricum va fi, simţul politic de drept al onoraţilor membri din Comisie nu-mi va denega recunoaşterea, că în situaţiunea în care am devenit prin alegerea mea de deputat dietal, între împrejurările abnorme, numai un pas onest mi-a mai rămas, declaraţiunea mea din 10 Octombrie".

Caransebeş, în 10 Decembrie 1887.

TRAIAN DODA.[1])

Privirea tuturor Românilor se îndrepta spre Caransebeş şi spre alesul acestei circumscripţii. De pretutindeni îi soseau generalului adrese de adeziune. Alegătorii săi, întruniţi în Caransebeş la 1 Decembrie 1887, îi votară o moţiune de încredere, pe care i-o prezentară printr'o delegaţie numeroasă. Generalul, primind adresa de aprobare a atitudinei ce avuse, mulţumi pentru încredere şi printr'o cuvântare arătă din nou motivele care l-au făcut să ia atitudinea, pe care a luat-o faţă de guvern. Intre altele a spus:

„Scopul meu a fost să deştept pe Români şi totodată, ca vaietele noastre să străbată până la locurile cele mai înalte, ca să vadă şi Majestatea Sa, că nemulţumirea noastră este mare şi că suferinţele noastre au ajuns de nu le mai putem suporta,

1) Teodor V. Păcăţian: op. cit., VII, pg. 364-365.

pentrucă, dacă eu, ca general, care am sângerat pentru tron şi patrie, sunt silit să fac aceasta, atunci trebue să fie ceva putred în împărăţia noastră şi trebue luate mijloace spre sanarea răului".[1])

A sfătuit apoi pe alegători să fie solidari şi în viitor şi să păstreze neştirbită onoarea cercului electoral în lupta ce va să vie.

„Tribuna" din 13/25 Noembrie 1887, comentând acest pasaj, publică următorul articol de fond sub titul: *Generalului Doda.*

„Mai presus de toate i-a fost să-i deştepte pe Români.

Românii s'au deşteptat ei oare? — Se deşteaptă? Aud ei glasul patriotului adevărat? Inţeleg ei cuvintele scurte şi lămurite ale lui? Din zi în zi, tot mai multe sunt semnele care arată că se deşteaptă Românii, că aud glasul patriotului, că-i înţeleg cuvintele.

Dacă totuşi sgomotul făcut de alţii ar fi atât de mare, ca glasul generalului Doda să nu fie înţeles, vom striga cu toţii, ca să răsune Impărăţia.

Ne-am pronunţat dintr'un început, în cea mai inofensivă formă, pentru ca să se ştie cum ne-am pronunţat.

Dacă nu e destul nici atâta, atunci când va cere trebuinţa, va trebui să facem pretutindeni, cum au făcut-o grănicerii la Caransebeş.

Numai aşa vom fi dovedit, că ne-am deşteptat.

Căci nu e vorbă numai de fraţii noştri din Caransebeş, ci de noi toţi, de onoarea noastră naţională, de poziţiunea noastră în viaţa publică a patriei noastre.

Nemulţumirea tuturora e mare, toţi nu mai putem suporta suferinţele.

Caransebeşenii merg, deci, înainte cu alesul lor, şi noi trebue, dacă nu ne mai rămâne alta, să mergem cu toţii după dânşii.

Ca să se ştie, că alesul grănicerilor dela Caransebeş nu reprezintă numai cercul său, ci pe toţi Românii din ţările Coroanei Ungare.

Pentru această manifestaţie trebue să fim cu toţii pregătiţi".

Pentru acest articol, autorul lui, Ioan Slavici, a fost trimis în judecata Curţii cu juraţi din Cluj, care declarându-l vinovat,

1) Teodor V. Păcăţian: op. cit., VII, pg. 366.

îl condamnă la 1 an închisoare și 100 fl. amendă. Curia i-a respins recursul, și sentința a rămas definitivă.

In ziua de 11 Ianuarie 1888, Dieta a luat la cunoștință și și-a însușit raportul Comisiei de incompatibilitate, care conchidea la anularea mandatului generalului Doda.

Devenind astfel vacant locul de deputat, prezidentul ordonă alegere nouă în circumscripția Caransebeșului.

Noua alegere s'a ținut în ziua de 2 Februarie 1888, când, la îndrumarea lui Doda, se alese, fără contracandidat, Mihail Popovici, protopopul Orșovei. Dar nici el nu și-a prezentat credenționalul. A adoptat aceeași atitudine și aceeași procedură, ca și Doda, încât și acest nou mandat a fost anulat.

Pentru cea de a treia alegere, fruntașii Români au căzut de acord să ofere candidatura unui Ungur, cunoscut ca partizan al naționalităților neungare din Ungaria. Astfel fu ales, fără contracandidat, Mocsáry Lajos, deputat al cercului Caransebeș.

Condamnarea lui Doda. Conținutul proclamațiunii adresată alegătorilor săi, la data de 12 Octombrie 1887, fu socotită ca ațâțătoare împotriva rasei ungare. Procurorul se sesiză de ea și deschise acțiune publică împotriva generalului Doda, pentru faptele prevăzute de §-ul 172 din codul penal.

Pasajul încriminat este următorul:

„Poporul român, prin apucături de forță și machinațiuni a fost scos din toate pozițiunile luptei constituționale; ... ne pregătim de luptă mare și obositoare... astăzi nu e vorba de un scaun sau de un vot în parlamentul ungar, nu de oarecari mici concesiuni naționale, limbistice, — ci onoarea națională a poporului român este pusă în joc".

Procesul a fost deferit spre judecare Curții cu jurați din Arad. Doda nu s'a putut prezenta la proces. Era bolnav, căci în urma unui atac de apoplexie, ce a suferit în 28 Aprilie 1888, jumătatea dreaptă a corpului i-a rămas paralizată; a căzut la pat și nu s'a mai putut reface.

La primul termen de înfățișare, 16 August 1888, Curtea bazându-se pe certificatul medical prezentat de sora inculpatului, a amânat desbaterea pe 17 Septembrie 1888. Dar nici la acest termen Doda, nu s'a putut prezenta. In apărarea lui, se prezentă, cu procură, advocatul Carol Eötvös din Budapesta, care, prezentând un nou certificat de boală, ceru amânarea judecății,

ceea ce însă nu i s'a admis. Curtea a procedat la judecarea cauzei în lipsa inculpatului şi a apărătorului său, pe care nu l-a admis să pună concluziuni în instanţă şi nici actele prezentate de acesta nu au fost luate în considerare.

Bazându-se exclusiv pe actele din dosar, susţinute de procuror, Curtea, compusă din juraţii: Dr. St. Priegl, I. Kristyori jun., L. Illyés, E. Inkey, Dr. Rosenberg, Ed. Gruber, Lud. Temer, M. Plesch, Géza Sonntágh, Dr. Köpf, Földes şi Fr. Hönig — condamnă în lipsă pe generalul Traian Doda, la 2 ani închisoare de stat, 1000 fl. amendă şi cheltuieli de judecată.

Iată dispozitul deciziei: „Traian Doda, general ces. reg. în pensiune, născut în Prilipeţi, de 66 ani, se declară vinovat pentru delictul agitaţiei săvârşite în contra naţionalităţii, circumscris în aliniatul al doilea din §-ul 172 al codului penal, şi pentru aceasta se condamnă, în sensul §-ului 172, cu aplicarea §-ului 90, la doi ani închisoare şi la o amendă în bani de 1000 fl., pentru scopurile amintite în §-ul 1 al art. de lege VIII. din 1877, iar în caz de insolvenţă, se judecă la prelungirea robiei cu trei luni. Mai departe, dator este, în termen de 15 zile, a plăti 62 fl. spese judecătoreşti şi 40 fl. interpretului, sub greutatea execuţiei".

Fazele acestui proces le expune însuşi inculpatul prin următoarea cerere adresată Impăratului. [1])

Majestatea Voastră!

„Daţi-i Majestatea Voastră unui veteran al armatei ces. reg. preagraţios voie să apeleze la iubirea de dreptate a Majestăţii Voastre.

Am fost ales la 20 Iunie 1887 deputat pentru Dieta ungară. Ţinând seama de împrejurarea, că Românii, după importanţa lor, al doilea popor din Ungaria, aproape trei milioane de suflete, graţie practicei noastre electorale din destul cunoscute, numai într'un singur cerc s'au putut validita, m'am văzut moraliceşte obligat a face, prin o scrisoare dela 10 Octombrie 1887, prezidentului Dietei cunoscut, că nu voiu lua parte la desbaterile Dietei, dar nici nu voi renunţa la mandatul meu de deputat.

Deoarece nulificarea mandatului meu şi escrierea unei alegeri nouă era de prevăzut, am adus această scrisoare, dim-

1) Teodor V. Păcăţian: op. cit., VII, pg. 388-392.

preună cu declarația mea dela 10 Octombrie 1887, la cunoștința alegătorilor mei. Alătur aici aceste două acte, în limba germană și română.

Până la 17 Decembrie 1887, am fost deputat dietal. Declarațiunea oficială a mea către alegătorii mei a fost luată drept obiect pentru o acțiune de presă. Am fost învinovățit de a fi agitat pe poporul român la ură contra națiunii ungare. Pasajele încriminate sunt subliniate cu roșu. La 18 Februarie 1888, am stat în fața judecătorului de instrucție și mi-am dat fasiunea la protocol. Aici dau partea esențială a fasiunii mele.

„Declarațiunea publicată de mine nu cuprinde niciun fel de ațâțare, fie contra naționalității ungare, fie contra vreunei alte naționalități, cum nu cuprinde nici un fel de ațâțare contra vreunei confesiuni ori clase, ceea ce nici nu a fost în intențiunea mea. Cred din contră, că prin ea am împlinit o datorie de lealitate față cu tronul, față cu patria și față cu poporul român. Sub „verhängnissvoll“ și „kämpfen“ nu am înțeles alta, decât agitațiunile și lupta electorală, cari se iviseră în alte cercuri și la cari aveau să fie expuși și alegătorii mei, după ce se va fi declarat de nimicit mandatul meu și va fi escris în cercul electoral al Caransebeșului o nouă alegere; și în legătură cu aceasta sunt și expresiunile pe cari le-am calificat de intrigi, sub ce înțelegeam apucăturile întrebuințate la alegeri. Acestea sunt de altfel lucruri cunoscute, le cunoaștem dela alegerile din Dunaszerdahely și Kaposvár.

Expresiunea, că onoarea poporului român e pusă în joc, nu are înțelesul pe care îl atribue acuzatorul public. Era vorba de aceea, că în urma nulificării mandatului meu se va escrie o nouă alegere, iar noi Românii ținem foarte mult la aceea, ca cercul electoral al Caransebeșului, a cărui populațiune este în partea cea mai mare română, să fie conservat pe seama partidului, un scop pe care-l socotesc drept o chestiune de onoare pentru partid. E deci lucru firesc, că atunci, când era vorba nu numai de nulificarea mandatului meu, ci și de aceea, că la noua alegere cercul electoral să fie conservat pentru partid, eu scrisesem, că vorba nu e numai de un scaun și de un vot, ci onoarea poporului român e pusă în joc, fiindcă noi considerăm de lucru important, ca cercul electoral al Caransebeșului să fie conservat pentru partidul național“.

Mă mărginesc acum a face numai următoarele observări: In acele acte e scoasă la iveală opoziţiunea mea hotărîtă, dar constituţionaliceşte cu desăvârşire legală faţă cu actuala politică de Stat.

Din întregul tenor al declaraţinii mele iese în mod lămurit la iveală, că la orişice mă puteam gândi mai curând, decât la o atitudine ostilă faţă de rasa ungară, căci eu despre aceasta nu am făcut în acte nici măcar un singur cuvânt amintire.

Procuratura de Stat a binevoit să prefacă această opoziţiune legală contra politicei de Stat, într'o aţâţare nelegiuită la ură în contra rasei ungare!

Tot astfel o nepotrivită intervertire de noţiuni este a preface enunciaţiunea, — vorba e de forţarea unei lupte mari şi grele — pe care am adresat-o alegătorilor în vederea alegerii a doua, care era pusă în perspectivă, a preface, deci, o pregătire legală cu desăvârşirea permisă a alegătorilor pentru legala luptă electorală, în o aţâţare la o nelegiuită, luptă de rasă. Iar aceste enunciaţiuni, precum şi zicerile, că „poporul român cu meşteşugire şi cu forţa a fost scos din toate poziţiunile luptei sale constituţionale" şi că „la noua alegere onoarea naţională a poporului român e pusă în joc", — sunt un fel de apel la onoarea naţională a alegătorilor şi nu pot să constitue delictul aţâţării la ură contra vreunei naţionalităţi.

La 28 Aprilie 1888, am avut nenorocirea de a fi fost atins de un atac de apoplexie. Jumătatea dreaptă a corpului mi-a fost paralizată, gura mi s'a tras la o parte, facultatea de a vorbi şi a gândi mi s'a pierdut.

In urma atacului de apoplexie şi a vârstei mele înaintate, starea sănătăţii mele, la început de tot îngrijorătoare, s'a îndreptat foarte pe încet. Chiar şi acum sufer de paralizie persistentă, care împiedecă mişcările mele şi mersul regulat al gândirii mele şi mă sileşte să mă feresc de alteraţiuni şi de emoţiuni mai mari.

In primul stadiu al boalei mele, am fost citat de către Tribunalul din Arad, ca judecătorie de presă. Deoarece atunci zăceam în pat, sora mea a obţinut, în virtutea unei adeverinţe medicale, amânarea pertractării finale. Despre citarea aceasta am luat cunoştinţă abia la 16 August 1888, când mi s'a prezentat noua citaţiune, pentru pertractarea finală, pusă pe 17 Septembrie 1888.

La 16 August 1888, eram atât fiziceşte, cât şi sufleteşte, cu desăvârşire incapabil de a mă conforma citaţiunii. I-am trimis apărătorului meu, Carol Eötvös, adeverinţa medicală, care constata incapacitatea mea, rugându-l să mă apere la 17 Septembrie în faţa Curţii cu juraţi din Arad.

Pertractarea s'a ţinut în ziua aceasta. Şi s'a mai petrecut un lucru ne mai auzit. Eu nu eram de faţă, dar mi-am justificat în mod legal neînfăţişarea. Când am fost chemat, s'a înfăţişat Carol Eötvös, ca să-şi prezinte plenipotenţa ca apărătorul meu, şi a anunţat, că eu din cauză de boală sunt împiedecat a mă înfăţişa. Vincenţiu Cserna, substitutul procurorului suprem, ca acuzator public, provocându-se la §-ul 80 al procedurii, cere însă, ca Eötvös Carol să nu fie admis ca apărător, deoarece în cazul neînfăţişării acuzatului, Curtea cu juraţi are să-şi pronunţe verdictul numai pe baza acuzaţiunii.

Carol Eötvös se provoacă la faptul, că legea nu exclude apărarea în absenţa acuzatului, şi citează un caz concret dela Curtea cu juraţi din Debreţin, unde un proces de presă a fost pertractat în absenţa acuzatului, admiţându-se apărarea lui.

Tribunalul decide să nu fie admis apărătorul. Eötvös anunţă recurs de nulitate. In urmă prezintă două acte cu rugarea, ca să se dispună citirea lor în cursul pertractării. Prezidentul refuză primirea acestor acte, după ce apărătorul n'a fost recunoscut din partea Tribunalului.

Discursul de acuzare al acuzatorului public Cserna e saturat de afirmaţiuni volnice. Am fost în urmă, drept pedeapsă pentru nesupunere, condamnat în contumatiam, pentru aţâţarea naţionalităţilor, pe baza §-lui 172 din codicele penal, la doi ani recluziune şi 1000 fl. amendă în bani, iar în cazul neplătirii, la încă trei luni recluziune, precum şi plătirea cheltuielilor de proces, cu ameninţarea execuţiunii.

Apărătorul meu a prezentat după pertractare cerere de nulitate, dar nu i-s'a dat urmare. S'a pus o nouă pertractare, pentru ziua de 12 Decembrie 1888. Tribunalul din Arad, deşi avea cunoştinţă despre greaua mea îmbolnăvire, care a făcut cu neputinţă înfăţişarea mea, a luat dispoziţiunea, ca vicecomitele comitatului Caraş-Severin să mă ducă eventual cu brachiu în faţa lui.

Eu eram faţă cu aceste măsuri, cari prin nimic nu se pot justifica, neputincios, fiindcă eram bolnav. La cererea apărătorului

meu, pertractarea finală a fost amânată și ziua de 28 Decembrie 1888 a fost destinată, ca să fiu supus aici acasă unei vizitațiuni făcute de medicul forens.

Cum va fi sunând părerea medicală, nu știu. Presupun însă, că după cercetarea minuțioasă și îndelungată ea nu poate fi decât potrivită cu adevărul. Drept rezultat al acestei păreri și al altor pași făcuți de apărătorul meu, Curia regească *a anulat* sentința pronunțată de Tribunalul din Arad, ca judecătorie de presă, contra mea, și astfel e dovedit, că neînfățișarea mea era legitimată prin atestatul medical.

De ce oare nu s'a urmat procedura aceasta încă cu ocaziunea pertractării dela 17 Septembrie?

Majestatea Voastră!

Afacerea procesului meu de presă stă astăzi așa cum stătea la 17 Septembrie 1888, numai cu deosebirea, că de atunci mi-s'a cauzat nesfârșit de multă suferință, că însănătoșirea mea a fost împiedecată, ba făcută chiar peste putință, și că eu, care în privința financiară eram totdeauna aranjat, am fost ruinat prin cheltuielile îngrămădite până acuma. Și din care cauză mi-s'a făcut mie durere atât de nespus de mare, mie, care nu simțesc în mine nici cea mai mică pată?

Pertractarea Curții cu jurați din Arad, ținută în 17 Septembrie 1888, poate să fie socotită drept unicum pentru tot ce sistemul de guvernare dominant în Ungaria a păcătuit contra dreptății, și nu numai la poporul român a produs cea mai adâncă amărăciune, ci a deschis și ochii lumii civilizate asupra libertății constituționale din Ungaria.

Un general împărătesc să agiteze la ură contra unei naționalități! Eu, care susțin cu tărie principiul, că numai frățeasca împreunare și conlucrare a tuturor popoarelor, cari constituesc Austro-Ungaria, pot să conserve monarhia aceasta! Ar trebui să râd de asemenea afirmare, dacă lucrurile nu ar avea niște urmări atât de grozav de triste.

Nimeni dintre cei ce mă cunosc nu pot să creadă cu toată sinceritatea, că eu sunt criminal, care trebue să fiu pedepsit cu pedeapsă mare. Chiar dacă toate tribunalele ar putea să fie determinate a mă prezenta ca pe un făcător de rele, — lumea tot va ști ce părere are să-și facă despre acest verdict judecătoresc, verdict al justiției de partid din Ungaria, din cari motive purcede

el şi cari scopuri se urmăresc printr'însul. Eu nu vreau să scriu mai departe despre aceasta.

Majestatea Voastră!

Având în vedere că, prin cea din urmă deciziune a Curiei, afacerea procesului meu s'a transpus în starea în care se afla înainte de 17 Septembrie 1888; având în vedere, că declaraţiunea mea către alegătorii mei, după cum s'a dovedit, nu formează substratul unei făpturiri punibile, — mă încumet a ruga pe Majestatea Voastră, cu toată supunerea, să se îndure Majestatea Voastră a dispune, ca procesul de presă pornit în contra mea să fie sistat şi să mi-se lase liniştea de care sunt lipsit mai bine ca de un an de zile şi de care am atât de neapărată trebuinţă, spre a-mi redobândi poate sănătatea.

Nu mă încumet a cere imposibilul. In numele Majestăţii Voastre se rosteşte dreptatea. Faceţi, Majestatea Voastră, ca să fie împărtăşit, dacă nu de dreptate, atunci totuşi de cea mai înaltă graţie un veteran, care se poate mândri, că şi-a câştigat în serviciul militar activ oarecari merite pentru Majestatea Voastră, pentru tron şi pentru patrie.

Al Majestăţii Voastre credincios preasupus:
Traian Doda m. p.

Caransebeş, 11 Iulie 1889.

Cererea a fost admisă şi procurorul din Arad, cu data de 3 Decembrie 1889, adresă lui Doda următoarea încunoştinţare:

„Majestatea Sa imperială şi regală apostolică, îndurându-se a lua, prin preaînalta hotărîre dela 7 Septembrie, cu aprobare la cunoştinţă hotărîrea dela 14 Iulie 1889 a Ministerului reg. ung. de a se sista procedura pusă în curgere în contra prezentatorului acestei petiţiuni, pentru delict de presă, subscrisa procuratură regească îşi retrage acuza în respectivul proces de presă. Despre ce generalul ces. şi reg. în pensiune Traian Doda e încunoştinţat prin prezenta deciziune. Arad, 3 Decembrie 1889. Parecz György, procuror regesc[1]).

Hotărîrea de încetarea urmăririi a fost primită cu o legitimă bucurie, şi în semn de simpatie, s'au trimis generalului numeroase scrisori de felicitare din toate părţile locuite de Români, din Transilvania şi din Vechiul Regat.

1) Teodor V. Păcăţian, op. cit. VII, pg. 393.

Activitate culturală.

Nu mai puţin vrednică de remarcat este munca lui depusă pentru ridicarea culturală a regiunii. Ca cetăţean şi preşedinte al Comunităţii de Avere, a stat în fruntea mişcărilor şi iniţiativelor de luminare a satelor din graniţă, prin ridicarea unui liceu în Caransebeş şi a unei şcoli de meserii în Bozovici. A activat pentru adunarea şi sporirea fondurilor necesare înfiinţării unui liceu românesc în Caransebeş, dar, deşi banii nu lipseau, înfiinţarea n'a reuşit. Zadarnice i-au fost toate memoriile, toate intervenţiunile, sprijinite de întreaga populaţie românească de aci. Stăpânirea nu voia să admită ca în acest centru al românismului, să fiinţeze o pepinieră de intelectuali, care să dea noui şi puternice contingente de războinici naţionalişti. Idealul pentru care a lucrat cu toată căldura sufletului lui mare, l-a dus cu sine în mormânt. Urmaşii lui nu l-au putut nici ei realiza. Au înfiinţat, e drept, un liceu în capitala grănicerilor, dar un liceu unguresc, cercetat aproape exclusiv de fii de grăniceri români. El poartă numele marelui dispărut al acestui colţ de ţară.

Iată două din documentele care vădesc strădania lui de a înfiinţa un gimnaziu în Caransebeş.

„Către toate comunele proprietare la fondul grăniceresc de creştere şi de cultură şi la fondul general grăniceresc de avere din fostul regiment confiniar româno-bănăţean No. 13".

„O dorinţă de mult nutrită în inimile tuturor locuitorilor binesimţitori ai fostului comitat Severin este de a-şi înfiinţa un institut mai înalt de învăţământ.

Această dreaptă dorinţă, din multe şi dureroase cauze, nu s'a putut îndeplini până acuma, şi abia după ce am trecut prin multe suferinţe, şi după ce cu ajutorul lui Dumnezeu am ajuns într'o stare mai normală, se zăreşte speranţa de a ne ajunge acest scop.

Poporul a şi priceput c'a sosit acest timp, pentrucă astăzi, mai mult ca ori şi când, strigă din toate părţile după un gimnaziu românesc în Caransebeş.

La aceste strigăte, mai mulţi bărbaţi din Caransebeş au format un comitet, carele şi-a impus de bună voie datorinţa de a lucra pe toate căile legale, ca cât mai curând să înfiinţeze în Caransebeş un gimnaziu românesc complet, cu opt clase.

In acest gimnaziu, de sine se înțelege, că se vor propune ca studii obligate: limba ungurească și nemțească în toate clasele; iar în clasele mai înalte, pentru unele studii, va fi chiar limba de propunere, limba ungurească și nemțească.

Pentru înființarea și susținerea unui atare gimnaziu, comunele, care s'au ținut de fostul regiment confiniar româno-bănățean No. 13, au mijloacele recerute, adică: au edificiul cel mare din Caransebeș, menit spre scopuri școlare, și au venitele fondului grăniceresc de creștere și de cultură și ale fondului general grăniceresc de avere (Der Grenz-Erziehungs- und Bildungsfond und der allgemeine Grenz-Vermögensfond), care venite, în înțelesul §-lui 6 al preaînaltului rescript regesc din 9 Iunie 1872, au să se întrebuințeze *numai* spre scopuri culturale, umanitare și economice, și despre care venite comunele pot dispune în cercul lor de activitate, ceea ce este astfel de înțeles, că reprezentanțele comunale se pot aduna în ședință legală, așa precum prescrie legea comunală (art. de lege XVIII din 1871, §§-ii 57—61), și pot hotărî ca din venitele sus numitelor fonduri să dea pentru înființarea și susținerea vreunui institut de învățământ. Astfel de hotărîre fiind legală, nu se poate nimici, pentrucă este tocmai precum prescrie preaînaltul rescript regesc.

Drept aceea, noi provocăm pe toate reprezentanțele comunale ca, conform legii citate, cu 24 de oare mai înainte să convoace ședința extraordinară, în care adunându-se la timpul hotărît să desbată această cauză și să aducă decis despre înființarea și susținerea unui gimnaziu românesc complet, cu opt clase, în orașul Caransebeș,

Pentru înlesnirea lucrului, Comitetul a compus și a tipărit un formular pentru protocolul, ce are să se ia în atari ședințe, și-l recomandă reprezentanțelor comunale spre primire.

Mai departe, Comitetul recomandă tuturor reprezentanțelor de a da 5% după capitalurile numitelor fonduri, pentrucă cu mai puțin nu se pot acoperi spesele trebuincioase, dar și așa numai pe lângă mare cruțare vom ieși la cale, mai având încă în vedere, că de cumva nici așa nu s'ar ajunge, să mai dea și Comunitatea de Avere un ajutor din venitul pădurilor.

Drept aceea, după părerea Comitetului subscris, reprezentanțele comunale au să umple numai locurile goale din formularul ce li se trimite, anume au să le umple în următorul chip:

1. Să pună în frunte ziua şi luna, în care se ţine şedinţa, şi numele comunei;

2. Să scrie numele propunătorului;

3. Să pună suma capitalului numitelor fonduri, cu cifre şi cu litere; dar apriat în suma, în care s'au aflat fondurile la sfârşitul anului 1880, căci altcum se pot naşte multe confuziuni. De cumva însă reprezentanţele n'ar cunoaşte suma aceasta, fiindcă obligaţiunile se află încă la comitat spre lichidare, atunci suma adevărată va socoti-o Comitetul, care îl aleg şi-l împuternicesc reprezentanţele cu înfiinţarea gimnaziului;

4. Să pună numele plenipotenţiaţilor, cari îi recomandă Comitetul într'o ţedulă tipărită;

5. Fiecare reprezentanţă umple în chipul acesta două protocoale întru toate asemenea, apoi, punând pe ele pecetul comunei, se subscriu toţi reprezentanţii, cari au fost de faţă în şedinţă.

Amândouă aceste exemplare reprezentanţa comunală le predă preturei cercuale spre a le înainta comitatului, pentru întărire; iar după ce le vor căpăta îndărăt, un exemplar îl vor păstra în arhiva comunală, iar celalalt îl vor trimite, sau printr'un bărbat de încredere, sau prin poştă cu recipisă, la mâna Domnului General Traian Doda.

După ce s'au subscris şi s'au predat amândouă protocoalele la pretură, reprezentanţa comunală să ne încunoştinţeze despre aceasta îndată.

Mai departe, aducem la cunoştinţă reprezentanţelor cum că căpeteniile Comitetului nostru, nu numai că sunt învoite cu înfiinţarea unui atare gimnaziu, dar înaintea mai multor din cei subscrişi ne-au făgăduit tot putinciosul sprijin spre acest scop.

In fine mai observăm, că prin acest protocol comunele nu se deobligă la altceva, decât de a da $5^0/_0$ după capitalurile fondurilor grănicereşti pentru înfiinţarea şi susţinerea des numitului gimnaziu.

Caransebeş, 15 Iulie 1881.

Traian Doda
general

Mihai cavaler de Iacobiciu
c. r. Maior în pensiune

Filaret Musta
Protosincel

George Baiaşiu
Neguţătoriu

Arone Damaschin
asesor ref. consistorial

Iuon Ionaşiu
Asesor cons. ord.

Georgiu Dicu
controlor diecezan

Petru Babeu
primtenente

Filip Adam
referent

Patriciu Dragalina
profesor preparandial

Ioan Bartolomeiu
secretar cons.

„Inalt Minister reg. ung. de interne!

Cu rezoluţiunea majestatică, din 18 Mai 1873, s'a hotărît înfiinţarea unui gimnaziu superior de Stat în Caransebeş, avizându-se Ministrul de culte şi instrucţiunea publică a aduce în deplinire această preaînaltă hotărîre.

Starea nefavorabilă financiară însă a ţării a împiedecat crearea acestui gimnaziu de Stat în Caransebeş, neputându-se vota în Dietă spesele pentru înfiinţarea şi susţinerea lui.

Prin rescriptul majestatic suslaudat şi prin intimatul ministerial ddto. 27 Mai 1873, Nr. 13.676, este constatată lipsa unui gimnaziu superior în Caransebeş.

Nici că putea fi altcum.

Căci, sub durata graniţei, Statul s'a îngrijit pentru institute de învăţământ pe teritoriul destul de extins — 61 de mile □, cu 100.000 de locuitori — al fostului regiment româno-bănăţean Nr. 13, întreţinând pe spesele Statului în Caransebeş o şcoală medie militară bine organizată, care a corespuns pe deplin relaţiunilor de atunci, şi din care au ieşit o mulţime de bărbaţi harnici, cari au corespuns întru toate recerinţelor de atunci, atât ca militari faţă de Stat, cât şi ca administratori faţă de regiment, asemenea şi în celelalte ramuri, având fiecare ocaziunea de a-şi câştiga în acest institut cunoştinţele necesare, care se pot câştiga într'o şcoală medie.

Dela desfiinţarea acestei şcoli medii, populaţiunea de aici a fost lipsită de un mijloc cultural, şi această lipsă a fost pentru populaţiune cu atât mai apăsătoare, căci starea materială a populaţiunii nu i-a conces, ca să-şi poată trimite pruncii la alte institute medii, unde susţinerea pruncilor ar fi costat de 3—5 ori mai mult decât în Caransebeş.

Lipsa aceasta a unei şcoli medii în Caransebeş o simţim şi până acuma în mare măsură, căci inteligenţa în ţinutul nostru descreşte rapid, aşa de exemplu din cauza aceasta nu

putem avea contingentul necesar, cu pregătirea recerută de lege, pentru statul învăţătoresc şi preoţesc, suntem siliţi a ne recruta până şi notarii comunali de prin vecini; iar alţi diregători mai mari din sânul nostru nu avem.

Aceste consideraţiuni, destul de triste pentru ţinutul nostru, au făcut, ca noi înşine să ne îngrijim de crearea unui gimnaziu superior în Caransebeş, ca astfel scăderea ce o are populaţiunea din lipsa unei şcoli medii, să înceteze.

Drept aceea, partea cea mai mare a comunelor din fostul regiment româno-bănăţean Nr. 13, au hotărît prin reprezentanţele lor legale, ca din interesele fondului grăniceresc, de creştere şi de cultură şi a fondului general grăniceresc de avere, să dea 5% respective 3% pentru înfiinţarea şi susţinerea unui gimnaziu superior în Caransebeş.

Comunele au subşternut aceste hotărîri ale lor municipiului spre aprobare.

Iar municipiul în congregaţiunea generală, ţinută în 16 Ianuarie a. c. şi zilele următoare, pertractând această cauză, din consideraţiunea:

1. că în înţelesul §-lui 6, al rescriptului majestatic, din 9 Iunie 1872, inarticulat în legea ţării prin art. de lege XXVII, din 1873, fondul grăniceresc de creştere şi de cultură, precum şi fondul general grăniceresc de avere, se administrează de comune, care sunt îndreptăţite în propriul cerc de activitate a dispune cu interesele acestor fonduri spre scopuri de creştere, umanitare şi economice — naţionale;

2. că, comunele, în înţelesul legii memorate, au avut deplin drept a dispune de interese spre înfiinţarea unui gimnaziu complet în Caransebeş;

3. că comitatul, ca for de control faţă de comune, numai deciziuni în contrarietate cu legea le poate desaproba şi nimici:

a luat deciziunile comunelor aduse în cauza memorată, spre ştiinţă.

In contra acestei deciziuni a congregaţiunii generale reprezentantul comitatens Francisc Suttág, care e tot deodată şi inspector reg. de şcoli, a recurs la Excelenţa Voastră, cerând nulificarea deciziunilor aduse de comune şi luate la cunoştinţă din partea municipiului, din motiv, că în comunele respective, învăţătorii dela şcolile poporale nu ar fi salarizaţi destul de bine.

Nu înţelegem această procedură a D-lui inspector şcolar, carele tocmai de după poziţia sa, ar fi dator a face tot ce e posibil pentru înfiinţarea de institute culturale, dar nu a le împiedeca înfiinţarea lor; căci este evident, cum că prin neaplacidarea deciziunilor comunale, învăţătorii poporali nu se salarizează mai bine; deoarece salarizarea insuficientă a numiţilor învăţători îşi are cauza în acea tristă împrejurare, că în fostul comitat al Severinului nu s'a pus încă în lucrare § 82 al Regulamentului I şcolar din 1877.

Afară de aceasta, în cele mai multe comune, sunt fonduri şcolare speciale, menite pentru îmbunătăţirea salariilor învăţătoreşti, ale căror venite însă nu se folosesc conform meniciunii lor.

In fine, înfiinţarea de şcoli medii din venitele numitelor fonduri, nu este nimic nou; căci toate şcolile medii din fostul confiniu militar s'au înfiinţat din aceste fonduri.

Noi nu ne îndoim: că înaltul Minister de interne va aproba deciziunile comunelor, aduse pe bază legală, sub formele legale, şi că, prin urmare, va respinge recursul nemotivat al reprezentantului comitatens şi inspectorului şcolar regesc Francisc Suttág.

Cu toate acestea, noi cei subscrişi am venit în persoană, ca să Vă rugăm pe Excelenţa Voastră, ca luând în consideraţiune cele expuse, să ne dea mână de ajutor, pentru ca să ne împlinim lipsa atât de simţită pentru înfiinţarea unui gimnaziu superior în Caransebeş.

Ce se atinge de mijloacele ce ne stau noauă la dispoziţiune pentru acoperirea speselor împreunate cu înfiinţarea acestui gimnaziu, avem onoare a Vă aduce la cunoştinţă următoarele:

Spesele aproximative ale gimnaziului sunt:

Un director cu salariu anual de 1200 fl., pentru cortel 200 fl., pauşale 200 fl., laolaltă	1.600 fl.
6 profesori, cu salariu anual de câte 1000 fl.	6.000 fl.
6 profesori, cu câte 800 fl.	4.800 fl.
Bani de cortel pentru 12 profesori, câte 150 fl. . . .	1.800 fl.
Un pedel cu salariu de (cortel în natură)	360 fl.
Pentru încălzit, luminaţie, etc.	600 fl.
Pentru bibliotecă, muzeu, etc.	640 fl.
Suma . .	15.800 fl.

Acoperirea aproximativă:

1. Din venitele fondului grăniceresc de creştere şi cultură, apoi din ale fondului general grăniceresc de avere, de circa 250.000 fl. a 5% . . . . 12.500 fl.
2. Din venitele fondului neîmpărţit al şcolii militare şi reale, de circa 30.000 fl., a 5% . . . . 1.500 fl.
2. Dela Comunitatea de Avere . . . . 2.000 fl.
4. Dela dieceza gr. or. a Caransebeşului . . . . . . 1.5C0 fl.
5. Din fundaţiunea Haţegană, de 500 fl. a 5% . . . . 25 fl.

Suma . . 17.524 fl.

Pe lângă aceasta, comunele mai au şi edificiul recerut, corespunzător şi menit anume pentru o şcoală medie, aşa, încât pentru înlocarea gimnaziului proiectat este pe deplin îngrijit.

Din acestea este evident, că avem şi mijloacele materiale pentru susţinerea unui gimnaziu complet, cu opt clase, care mijloace la caz de lipsă se pot mări.

Prin urmare, rugarea noastră, atât din punct de vedere legal cât şi material, este pe deplin întemeiată.

După toate acestea, subscrişii, voim cu tot respectul a ne repeta rugarea, ca Excelenţa Voastră să binevoiţi a ne da puternicul concurs moral, ca intreprinderea noastră salutară şi neapărat de lipsă pentru populaţiunea din fostul regiment româno-bănăţean Nr. 13, să o putem cât mai curând realiza.

Caransebeş, la 18 Faur 1882.

TRAIAN DODA

FILARET MUSTA *IOSIF SERACIN*

IOAN BARTOLOMEIU *GEORGE BAIAŞIU*

CONSTANTIN NEAGUL

Locuitori ai fostului regiment confinar româno-bănăţean şi reprezentanţi comitatenşi.

Activitate economică.

Comunitatea de Avere din Caransebeş este rodul strădaniilor lui, zi de zi, timp de şase ani ca prezident al reprezentanţei regimentare (1873—1879) şi timp de 12 ani (1879—1891) ca prezident al Comunităţii. Fire cruţătoare, n'a admis risipa din avutul

ei. A slujit-o cu credinţă, fără salar şi fără diurne, tantieme, cheltuieli de reprezentare. A înfăptuit, dar n'a dărâmat. A adunat, dar n'a risipit.

Recunoştinţa e floare rară; ea nu răsare decât pe morminte. Istovit de puteri la bătrâneţe şi atins de o boală grea, cel mai de seamă din galeria marilor dispăruţi ai graniţei, a avut cel mai tragic sfârşit. Călăii unor vremi pe veci apuse, îl târîră în faţa judecătorilor, îi sechestrară avutul şi-i pregătiră şi temniţa. Dar mucegaiul zidurilor nu avu parte de corpul lui. O veste străbătu ca fulgerul toate părţile locuite de Români. In ziua de 4/16 Iulie 1895, bătrânul general a trecut în lumea drepţilor. Două batalioane de soldaţi şi o mulţime imensă din toate straturile sociale şi din toate părţile locuite de Români, îl petrecură la locul de veşnică odihnă.

Laconicul epitaf de marmoră, ce-i acoperă mormântul: *Dreptatea ţi-a fost deviza, luptând pentru ea, Te-ai stins,* sintetizează viaţa lui sbuciumată. Dar, Doda n'a murit. Spiritul lui deşteptător al sentimentelor româneşti la fraţii militari, caracterul lui tare ca oţelul şi curat ca cristalul, reapare la răscruci de lupte naţionale şi încurajează oastea vrednică de altă soartă. Impilatorii unui neam îl văd fantomă înspăimântătoare şi prevestitoare a unor vremi ce nu pot să întârzie.

Era lui Doda va reînvia mai strălucitoare şi mai trainică. Din ţărâna lui vor mai naşte încă eroi ai neamului românesc.

CAPITOLUL VI.

Succesorii generalului Traian Doda.

După moartea generalului, o perioadă de acalmie începu la Comunitatea de Avere. Personalitatea ilustrului dispărut era prea puternică, pentru ca să poată fi înlocuită. Urmaşii lui — gospodari harnici, cu experienţă şi uneori cu vastă cultură şi sentimente naţionale, nu au avut prestigiul, autoritatea şi simţul politic al defunctului, dar nici împrejurările nu au fost aceleaşi, — nu l-au putut egala cu deosebire în acţiunea politică, încât el apare şi după moarte ca un far luminos, pentru populaţia grănicerească, iar pentru guvernanţii vremii dinainte de Unire, ca o fantomă înfricoşătoare.

Mă mărginesc la succesorii din epoca anterioară Unirii, căci, în perioada următoare acesteia, am fost prins, ca atâţia alţii, în vârtejul frământărilor şi aceasta mi-ar umbri dreapta judecată asupra lor

ILIE CURESCU.[1])

După retragerea lui Doda, a urmat la prezidenţia Comunităţii de Avere, Ilie Curescu, locotenent ces. reg. în pensie.

Născut în Domaşnea, la 13 August 1838, a absolvat şcoala naţională din comună, apoi şcoala regimentară din Caransebeş, după care a trecut la institutul militar din Wiener-Neustadt.

In anul 1856, a primit gradul de caporal, în anul 1863 pe acela de cadet şi în acest grad a fost repartizat profesor la şcoala regimentară din Caransebeş, unde a rămas până la data desfiinţării regimentului. In anul 1866, a fost avansat sublocotenent. Desfiinţându-se regimentul 13, la 1 Noembrie 1872, a fost transferat la Sibiu, la regimentul 31 infanterie. N'a stat în noua garnizoană, căci şi-a cerut pensionarea şi a trecut la pensie, în anul 1873, cu gradul de locotenent.

In scurta carieră militară, a făcut campania contra Italiei, în 1859, şi contra Prusiei, în 1866.

Trecut la pensie în plină putere de muncă, s'a dovedit

1) Foaia Diecezenă, Nr. 24, 25—1904.

excepţional de activ pe teren economic şi cultural, tot timpul vieţii sale.

Ca membru în comisia de segregare dintre Stat şi Comunitatea regimentară, a adus acesteia din urmă preţioase servicii, împreună cu ceilalţi membri — Ioan Popovici, Ştefan Dancia şi Dumitru Domăşnean. Prin atitudinea lui intransigentă, potrivnică oricărei concensiuni, a reuşit nu numai să combată restricţiunile pe care Statul voia să le impună Comunităţii regimentare, dar a mai obţinut şi oarecari favoruri pe seama ei.

Dela înfiinţarea Comunităţii de Avere, 1879, şi până la retragerea generalului Doda, a fost constant principalul colaborator al acestuia, în calitate de membru în comitet.

După retragerea generalului Doda, 1892, reprezentanţa l-a ales pe el preşedinte, păstrându-şi locul până la moarte, 16 Iunie 1904.

Din activitatea lui de preşedinte, este vrednică de remarcat construirea palatului funcţionarilor, în Caransebeş, piaţa General Dragalina. No. 7. Palatul s'a ridicat în anul 1901 şi este şi azi cel mai elegant şi mai impunător din oraş.

A fost membru al tuturor asociaţiilor culturale şi economice din Caransebeş (Reuniunea de cântări, Astra, Societatea pentru crearea unui fond de teatru românesc, Reuniunea învăţătorilor confesionali din dieceza Caransebeşului, Societatea comercială Severineana şi Banca funcţionarilor).

Nu mai puţin vrednică de remarcat este activitatea lui pe teren bisericesc. A fost asesor consistorial şi asesor supleant in consistoriul mitropolitan.

Pe teren administrativ, a activat ca reprezentant la judeţ şi la oraş.

CONSTANTIN BURDIA.[1])

După moartea lui Ilie Curescu, pentru ocuparea prezidenţiei se prezentară doi candidaţi: Constantin Burdia, primarul oraşului Caransebeş, şi Iosif Stoianel, maior ces. reg. în pensie. Alegerea a avut loc în ziua de 30 Septembrie 1904. Sorţii au decis în favoarea lui Constantin Burdia. Cu o majoritate de $^2/_3$ din voturi, fu ales preşedinte, deţinând acest post până la 28 Noembrie 1910, când s'a văzut silit a demisiona.

1) Nemzeti Naptár 1911; Karansebeser Wochenblatt, Nr. 14—1896; Controla, Nr. 63—1904.

Născut în Caransebeş, la 7 Septembrie 1861, a absolvat gimnaziul din Budapesta, obţinând diploma de maturitate. A urmat apoi şi cursurile Facultăţii de drept.

Sârguinţa şi puterea de muncă, dar cu deosebire concepţiile politice, ce a profesat, i-au adus multe demnităţi şi onoruri în viaţă. A fost şef al poliţiei Caransebeş (1885), primsenator al oraşului Caransebeş (1888), primar al aceluiaşi oraş (1896—1904), preşedinte al Comunităţii de Avere (1904—1910), deputat dietal (din 1906 până la sfârşitul războiului mondial) şi consilier aulic. La 23 Martie 1924 a încetat din viaţă în oraşul său natal.

In viaţă, a activat pe teren economic şi cultural, străduindu-se a ridica, din aceste puncte de vedere, oraşul de origină şi regiunea grănicerească.

Concepţiile lui politice însă, ca şi luptele ce a condus pentru realizarea lor, l-au situat de-a-curmezişul curentului naţionalist foarte puternic în „ţara lui Doda". In adevăr, Burdia „a fost totdeauna un sprijinitor fidel şi entuziast, sincer şi deschis al ideii ca poporul român din Ungaria, rupând cu trecutul, să trăiască în bună înţelegere şi prietenie cu poporul ungar, spre fericirea patriei... A fost primul Român, care a cutezat să dea o direcţie nouă, deschisă şi sincer patriotică politicei, atât în regiunile locuite de Români, cât şi în întreaga ţară".[1])

Contimporanii i-au judecat acţiunea politică, cum se va vedea în cele ce urmează. Nu adaog nimic la judecata lor.

PATRICIU DRĂGĂLINA[2]).

Profesor erudit, fruntaş al ştiinţei şi reprezentant vrednic al naţiunei şi bisericii sale, a pornit din casa modestă a preotului dela ţară, spre a se situa curând în rândurile conducătorilor graniţei.

S'a născut în anul revoluţiei, 1849, în comuna Borlova din părinţii: Ianăş Dragalina, preot, şi Vida născ. Belciu, amândoi cu frica lui Dumnezeu şi cu iubire pentru copii. Anii copilăriei i-a petrecut sub ochii părinţilor, care s'au trudit să-i dea o educaţie aleasă. Dorinţa tatălui său a fost să se facă preot în comuna sa natală. De aceea, în iarna anului 1865, după 2 ani

1) Nemzeti Naptár, 1911.

2) Andrei Ghidiu şi Iosif Balan: Monografia oraşului Caransebeş, pg. 230-232; Foaia Diecezană, Nr. 50—1917 şi Tribana Graniţei, Nr. 1—1934.

şi 3 luni de învăţătură în şcoala militară din Caransebeş, s'a retras şi a trecut la Lugoj şi apoi la Timişoara, unde a terminat liceul. A urmat Universitatea la Viena şi la Gotha, pregătindu-se pentru catedra de profesor la institutul pedagogic, înfiinţat în Caransebeş, de episcopul Ioan Popasu.

In anul 1878, a intrat în serviciul eparhiei ca profesor al institutului pedagogic pentru catedra de geografie şi matematici, iar mai târziu a ajuns director al acestui institut, în locul lui Ştefan Velovan, plecat la Craiova. In anul 1910, a trecut la pensie.

Patriciu Dragalina n'a fost numai profesorul erudit, pedagogul desăvârşit, care a ştiut să dea educaţie românească şi cultură atâtor generaţii de luminători ai satelor, dar a fost şi un gospodar harnic şi priceput. Din 1907 până în 1910, a condus, ca director, internatul Comunităţii de Avere, care adăpostea peste 120 de elevi ai liceului de Stat din Caransebeş. Toţi fiii de ţărani români din fosta graniţă militară, trimişi la liceul unguresc, erau încredinţaţi supravegherii lui, spre a nu-şi uita legea şi limba strămoşească. S'a achitat cu prisosinţă de această grea sarcină a conştiinţei de român, într'o vreme atâta de neprielnică. Foştii elevi din internat, alături de pleiada învăţătorilor români, care s'au hrănit din belşugul sufletului său românesc, îşi aduc aminte cu adâncă recunoştinţă de el.

In anul 1910, obştea grănicerească îl alese preşedinte al Comunităţii de Avere. Ca profund cunoscător al problemelor grănicereşti şi fost colaborator al generalului Doda, a continuat tradiţia vrednicului general, păstrând şi sporind averea moştenită a grănicerilor. Războiul mondial l-a surprins în fruntea Comunităţii de Avere. Era îmbătrânit şi sdrobit sufleteşte. Aştepta, în toamna anului 1916, cu încredere ziua cea mare a întâlnirii cu cumnatul său, generalul Ioan Dragalina. Moartea acestuia, cum şi veştile rele de pe frontul românesc par a-i fi grăbit agonia şi în ziua de 1 Decembrie 1917 a încetat din viaţă, înainte de se fi înfăptuit marele act al Unirii.

A scris mult, a publicat articole cu caracter istoric în ziare şi reviste, un Manual de geografie pentru pedagogi, Instrucţiuni din geografie şi istorie pentru conferinţele învăţătorilor din dieceza Caransebeşului. Cea mai valoroasă lucrare a lui însă, este şi va rămâne „*Din Istoria Banatului Severin*“, în 3 volume. Lucrarea este un izvor nesecat de date şi documente, coordonate

şi prelucrate cu atâta competenţă, încât ea a servit şi va servi ca cel mai preţios ghid pentru cei care doresc să cunoască trecutul Banatului. Din nefericire, s'a stins înainte de a fi putut publica şi vol. IV, consacrat istoriei regimentului 13 confiniar româno-bănăţean, la care a lucrat ani de-a-rândul, procurându-şi cu mari jertfe bogatul material documentar inedit.

TABLOUL
preşedinţilor Comunităţii de Avere,
dela înfiinţarea ei şi până azi.

No. de ordine	Numele şi pronumele	Durata mandatului	Observaţii*)
1	General Doda Traian	19 Decembrie 1879—1 Noembrie 1892	
2	Curescu Ilie	1 Noembrie 1892—16 August 1904	
3	Drăgălina Patriciu	16 August 1904—30 Septembrie 1904	girant
4	Burdia Constantin	30 Septembrie 1904—28 Noembrie 1910	demisionat
5	Drăgălina Patriciu	28 Noembrie 1910—25 Octombrie 1917	
6	Magdescu Pavel	25 Octombrie 1917—10 August 1918	girant
7	Bordan Octavian	10 August 1918—4 Decembrie 1919	repatriat în Ungaria
8	Magdescu Pavel	4 Decembrie 1919—18 Noembrie 1920	girant
9	Ing. Simu Simion	18 Noembrie 1920—16 Martie 1922	Suspendat înainte de expirarea mandatului. A se vedea apărarea d-lui Ing. Simion Simu, în lucrarea sa „Comunitatea de Avere şi munca generaţiei tinere".
10	Moaca Aurel	16 Martie 1922—8 August 1923	girant

No. de ordine	Numele şi pronumele	Durata mandatului	Observaţii*)
11	Orzescu Ilie	8 August 1923—18 Iunie 1929	Suspendat înainte de expirarea celui de al doilea mandat. A făcut proces de reîntegrare şi de neconstituţionalitate a legii din 15 VI 1929. Pe cel dintâiu l-a părăsit, devenind fără obiect, pe cel de al doilea l-a pierdut.
12	Ing. Goanţă Pavel	18 Iunie 1929—28 Mai 1933	Preşedinte al Comitetul provizoriu de gestiune până la 27 VII 1929, când a fost ales preşedinte. Suspendat înainte de expirarea celui de al doilea mandat. A făcut proces de reintegrare; l-a abandonat, fiind reîncadrat în rândul funcţionarilor.
13	Buracu Corioalan	28 Mai 1933—4 Decembrie 1933	Preşedinte al Comitetului provizoriu de gestiune. A demisionat.
14	Sgavĕrdia Dimitrie	4 Decembrie 1933—19 Decembrie 1938	Preşedinte al Comitetului provizoriu de gestiune până la 15 V 1934 când a fost ales preşedinte. Realesla 11 XII 1934. Plecat la data expirării mandatului. A făcut proces de reintegrare, dar l-a pierdut. A se vedea procesul, în partea finală a lucrării.
15	Dr. Radulescu Isac	15 Ianuarie 1938—8 Martie 1938	Preşedinte al Comitetului provizoriu de gestiune.
16	Lt.-Colonel Boldea Romulus	19 Decembrie 1938	Preşedinte al Comitetului provizoriu de gestiune până la 11 III 1939, când a fost ales preşedinte.

*) Am menţionat suspendările, procesele, demisiile, etc. fără intenţia de a scădea sau spori valoarea cuiva. Le-am menţionat pentru simplul motiv, că ele caracterizează o epocă bogată în frământări, şi mijloacele ei de luptă.

CAPITOLUL VII.

Comunitatea de Avere
din nou câmp de luptă națională.

§ 1. Semnalul de alarmă.

Doda n'a murit! Spiritul lui *tulbură* încă şi va mai tulbura liniştea stăpânirii şoviniste. Din suferințele ce a îndurat pe nedrept, s'au născut noui luptători.

Alegerile generale de reprezentanți din anul 1904, deschid o nouă perioadă de lupte naționale. Populația din graniță se împărți în două tabere, bine definite. Guvernamentalii de o parte şi naționaliştii români de altă parte. Hotărîți, şi unii şi alții, a nu cruța în luptă niciun mijloc, care ar duce la victorie.

S'au pus Ungurii şovinişti să ne scoată afară din casă, din averea moştenită dela strămoşii noştri.

Faptul acesta a trezit inimile româneşti, şi din cei mai răbdători Români a făcut tot atâția uriaşi luptători naționali.

Ce vreau adică şoviniştii? Scurt şi lămurit: să statifice nu deodată, ci treptat Comunitatea de Avere din Caransebeş.

In scopul acesta, guvernul a comis fără-de-legea de a lăsa să fie aleşi, prin presiunea organelor administrației, ca reprezentanți la această instituțiune: fibirăi, notari, primari — mameluci fără conştiința cinstei de a prețui averea grănicerească, câştigată prin sângele strămoşesc.

Şi aici fu zis: Românul e aşa de prost, ca să se lase tras pe sfoară. Norocul numai, că nu la toate comunele ne lipsesc conducători, cari veghează tezaurul național. Astfel, jumătate din reprezentanță este românească națională [1]*).*

Adunarea electivă din 16/29 Martie 1904, a fost mai sgomotoasă ca oricând. Teroarea oficială a provocat rezistența dârză a grupului naționalist, reprezentat prin preoții români şi credincioşii lor [2]).

1) „Tribuna", Arad, No. 61/1904, „Drapelul", Lugoj, No. 34/1904.

2) Iuliu Musta-Glimboca, Ion Velovan-Ohababistra, Nicolae Ivanescu-Marga, Martin Vernichescu-Vârciorova, Ion Popovici-Cireşa, Ion Jura-Dalci,

Preotul Pavel Magdescu, în numele grupului naţionalist, propune următoarea listă de candidaţi pentru noul ciclu de 6 ani:

Ilie Curescu, preşedinte.

Patriciu Dragalina, vicepreşedinte.

Mihai Popovici, protopopul Orşovei, membru ordinar în comitet.

Ion Popovici, comerciant în Mehadia, membru ordinar în comitet.

La rostirea numelui celui din urmă, guvernamentalii izbucnesc în strigăte: *Trăiască Brancovici!*, iar grupul naţionalist: *abzug Brancovici!* Vociferările degenerează într'un vacarm. Violenţele de limbaj nu mai cunoşteau margini... *abzug Brancovici...* jidovitul... compagnonul lui Keppich, Neurihrer...

Preşedintele, după ce i se strecoară un bileţel de către Constantin Burdia, primarul Caransebeşului, cu numele lui Brancovici, pune la vot alegerea. Rezultatul fu: 48 de voturi pentru Brancovici, 42 de voturi pentru Ion Popovici. Votul, deşi a dat câştig de cauză guvernamentalilor, a fost de mare folos pentru cauza naţională. A fixat locul fiecăruia dintre reprezentanţi. *S'a văzut cine e Român şi cine nu.*

Petru Brancovici, noul ales, nu avea asentimentul grupului naţionalist, pentru motivul că el era preşedintele clubului liberal din Caransebeş, era comerciant, în tovărăşie cu Keppich, Nuerihrer şi astfel în relaţiuni de afaceri şi cu Comunitatea de Avere, ceea ce constituia o incompatibilitate: vânzător de o parte, ca membru în comitet, şi cumpărător de altă parte, în calitate de comerciant.

Comitetul s'a completat cu următorii membri ordinari: Zaharie Miulescu şi Petru Brancovici, iar supleanţi: maiorul Iosif Stoianel, preotul Nicolae Novacovici, Ioan Şuşoi şi Nicolae Bercean

Se ridică protopopul Orşovei Mihail Popovici... încărunţitul şi venerabilul moşneag... aproape plângând... îngrijorat fiind de averea câştigată cu sângele strămoşilor... apoi demn şi bărbăteşte, în focul sufletului românesc expune memorabilele cuvinte:

Nicolae Cojocariu-Rueni, Ion Sârbu-Rusca, Ilie Pepa-Armeniş, Nicolae Novacovici-Gârboveţi, Timotei Borchescu-Borlovenii-Vechi, Vasile Popovici-Pătaş, Ion Grozavescu-Cornereva, Nistor Brinzei-Cornereva, Mihai Costescu-Eşelniţa, Ion Bogoevici-Teregova, George Tătucu-Iablaniţa, Pavel Magdescu-Jupalnic, etc. apoi aproape toţi primarii din cercul Orşovei şi mai mulţi ţărani din toate părţile, susţineau lupta naţionaliştilor.

„Intr'un comitet unde presia guvernului aşa de tare duce opera de destrăbălare — nu pot, nu-mi permite cinstea anilor mei, cinstea românească, să figurez ca membru, — deoarece ştiu prea bine, că nu pot să lupt cu rezultat în contra acelora, cari îşi bat joc de interesele averii grănicereşti, Vă rog, Domnilor reprezentanţi, primiţi mulţumirea mea pentru votul unanim al D-voastre şi primiţi totodată şi abzicerea mea".

Cu toate stăruinţele reprezentanţilor, bătrânul este neclintit în hotărîrea sa.

Lupta deschisă în adunarea reprezentanţilor a continuat.

Din rândurile luptătorilor se remarcă unele persoane de o statornicie şi hotărîre vrednică de toată admiraţia. Tihnei *prudenţilor*, ce-şi văd de rosturile lor şi mulţumirii *înţelepţilor* dela putere, ei au preferat sbuciumul luptătorilor pentru binele obştesc, cu toate riscurile inerente războirii cu cei puternici.

La 24 Iunie 1904, încetează din viaţă Ilie Curescu şi astfel, devenind vacant locul de preşedinte, se completă la 30 Septembrie 1904.

Un grup de grăniceri naţionalişti, în frunte cu Mihail Popovici, protopopul Orşovei, colonelii Ignatie cav. de Iacobici şi Nicolae Marin, se întruniră la 15 VII 1904, în Caransebeş, spre a discuta programul luptei, care tindea la înlăturarea imixtiunei autorităţii publice în afacerile Comunităţii şi a tuturor negrănicerilor intraţi fără drept în administrarea unei averi ce aparţine numai descendenţilor de grăniceri.

Cu unanimitate, grupul oferi candidatura la prezidenţia instituţiei, maiorului Iosif Stoianel. In adunarea reprezentanţilor lupta s'a dat între forţe inegale. Sorţii au decis în favoarea lui Constantin Burdia; maiorul nu primi decât 28 de voturi.

De altfel, chiar dacă reuşea Stoianel, tot nu putea fi preşedinte, deoarece, la 15 Iulie 1904, Ministerul i-a anulat mandatul de reprezentant.

§ 2. Acţiunea maiorului Iosif Stoianel.

In anul 1902, Iosif Stoianel, maior ces. reg. trece la pensie şi se stabileşte în Dalboşeţi, comuna sa de origină. Câştigând în acelaşi an apartenenţa acesteia, e trecut în listele electorale administrative şi parlamentare. De fapt, locuia mai mult în Caransebeş, oraşul ofiţerilor pensionaţi ai graniţei.

La începutul anului 1904, s'au fixat alegerile de reprezentanţi pe o nouă perioadă de 6 ani. Stoianel candidează pentru comuna Dalboşeţ şi în 22 Ianuarie este ales reprezentant al acesteia.

Patru locuitori din această comună, anume: Iosif Bacila, Păun Petria, Vasile Serafim şi Iovan Ţunea, contestară alegerea şi cerură anularea ei, pe motivul că noul reprezentant domiciliază în Caransebeş, şi nu în Dalboşeţ, şi ca atare nu avea îndreptăţirea să candideze într'o comună, în care nu îşi are domiciliul real.

Comisarul guvernial, cu hotărîrea de sub No. 29/I k. b. 1904, respinse contestaţia şi confirmă alegerea, pentru motivul că maiorul Stoianel este trecut în listele electorale ale comunei Dalboşeţ, că posedă imobile şi plăteşte impozite în această comună.

Contestatorii fac apel, iar Ministerul de interne ung. cu No. 63.870, din 15 Iulie 1904, admite apelul şi în consecinţă anulează alegerea, cu motivarea că alesul comunei Dalboşeţ domiciliază în Caransebeş şi ca atare nu poate fi ales în Dalboşeţ.

Maiorul Stoianel, prin advocatul Dr Samuil Vlădoane, din Caransebeş, cu cererea înregistrată la 13 August 1904, sub No. 80.725, ceru Ministerului să revină asupra hotărîrii de anulare a alegerii, iar dacă nu revine, să transpună cererea, spre judecare, Curţii superioare administrative.

Timp de 30 de ani — spune petentul — a servit ţara, fiind distins cu înalte decoraţiuni pentru serviciile prestate şi ca atare aşteaptă să i se dea şi lui ce i se cuvine după dreptate.

Cere să i se respecte dreptul de alegător, cu atât mai mult, că şi alţii au fost aleşi în alte comune, decât cea de domiciliu şi, în sfârşit, pentrucă este inadmisibil ca neproprietarii, adică negrănicerii aleşi, să fie validaţi, iar grănicerii să fie înlăturaţi din administraţia averii lor.

Ministerul de interne nu a revenit asupra hotărîrii sale de invalidarea alegerii şi a transmis cauza Curţii superioare administrative, spre judecare.

Curtea, fără să intre în fondul cauzei, cu încheierea No. 1642/1905, îşi declină competenţa, motivând că *Comunitatea de Avere nu este comună politică şi ca atare litigiile, purtând asupra alegerilor ei, nu intră în competenţa Curţii a le judeca.*

Maiorul Stoianel, bazându-se pe această hotărîre, ceru comitetului să îndeplinească formele legale de modificare a statutelor, în senzul că negrănicerii să nu se bucure de dreptul de vot în

afacerile Comunităţii de Avere. Cerere asemănătoare a înaintat şi preotul George Tătucu, din Iablaniţa, semnată de 17 sate.

Reprezentanţa, în adunarea din 18 Aprilie 1906, recunoaşte în principiu că cererea este întemeiată, că negrănicerii nu pot fi admişi în reprezentanţă, socoteşte însă, că nu este încă potrivit momentul pentru modificarea statutelor.

Cererea a fost repetată în 4 Martie 1908, dar a fost respinsă şi de data aceasta.

La 12 Mai 1908, Stoianel se adresă şi comisarului cu aceeaşi cerere, cu rugămintea să se pună la ordinea de zi modificarea statutelor, în adunarea mai apropiată a reprezentanţilor.

Comisarul, cu No. 11/1909 I. kb. a respins cererea, iar Ministerul de interne, sesizat de apelul, redactat foarte judicios de către advocatul Dr Ştefan Petroviciu, a respins şi apelul.

§ 3. Acţiunea colonelului Ignatie cavaler de Iacobici.

Am văzut, că alegerile generale din primele luni ale anului 1904, au trimis, cu ajutorul autorităţilor administrative, în reprezentanţa Comunităţii de Avere un impresionant număr de negrăniceri şi străini în acelaşi timp. Dreptul de proprietate suferea, astfel, cea mai evidentă violare, iar însemnătatea politică a acestor alegeri, nu putea să scape din vedere, nimănui, îndeosebi acelora cari urmăreau cu interes dărâmarea unei cetăţi a românismului.

„Alegerea — scrie „Südungarischer Bote“ din 1 Iulie 1904 — *nu are numai însemnătate economică — Comunitatea de Avere face 30-32 milioane coroane — ci şi însemnătate, mai presus de toate, politică. Acest act electoral a fost lupta decizivă între ruinele unei epoci trecute, ori mai luminos: între grănicerismul devenit ultra naţionalist şi între cetăţenii credincioşi ideii de stat din fostele granițe. Această luptă decizivă s'a dat acum şi s'a sfârşit cu înfrângerea totală a elementelor reacţionare. Va rămâne neperitor meritul fişpanului Pogányi, care a rupt cu trecutul şi a luat noua direcţie, care a dus la amintita mare izbândă, care propriamente este splendida izbândă a fişpanului şi care în ultima sa analiză are însemnătatea, că adevărata şi reala încorporare a teritoriului grăniceresc româno-bănăţean în patria matră, numai acum poate fi considerată împlinită“.*

Grănicerismul, sinonim cu ultra naţionalismul românesc, părea a fi doborît la pământ prin intrarea samavolnică a străinilor la conducerea Comunităţii.

„Elementele reacţionare“, reprezentanţi ai „ruinelor unei epoci trecute“, erau departe însă de a depune armele.

In congregaţia comitatensă din Lugoj, protesta, cu multă impetuozitate, preotul George Tătucu, din Iablaniţa. E drept, fără rezultat imediat. A fost luat în râs. Dar, strigătul lui de infierare a imixtiunei autorităţilor publice în conducerea Comunităţii şi a invaziei străinilor în posturile de comandă, a dat alarma.

Ignatie cavaler de Iacobici, fiul maiorului erou Mihail cavaler de Iacobici, originar din Armeniş, deci coborîtor al uneia din cele mai distinse familii de grăniceri români, află, din ziare şi de la sora sa, Elena, domiciliată în Caransebeş, că acasă, în graniţă, drepturile strămoşeşti, pentru care s'a vărsat atâta sânge, sunt violate, că apărătorii lor sunt batjocuriţi, că sentimentul românesc a fost ultragiat.

Retras din armată cu gradul de colonel, îşi petrecea zilele bătrâneţelor în Sibiu. După o carieră de ostaş, de aproape 40 ani, avea dreptul la odihnă.

Luptele politice din graniţă însă, l-au atras în vâltoarea lor. Fiul eroului dela porţile cetăţii Timişoarei avea, prin naştere, vocaţiunea de a fi în fruntea luptelor grănicereşti din Banat. N'a ezitat niciun moment. S'a angajat în luptă cu toată autoritatea, cu tot prestigiul şi toată puterea lui de muncă, pentru apărarea drepturilor grănicereşti.

In acest scop, pentru o completă documentare, juridică, se adresă unui prieten al său din rândul înalţilor magistraţi, din Budapesta. După consiliile acestuia şi bazat pe cele cuprinse în broşura: „*Un cuvânt franc cătră grănicerii români din fostul regiment româno-banatic No. 13 şi cătră toţi aceia pe care îi priveşte*“, apărută sub pseudonimul „Familia No. 110 din comuna Armeniş“ şi scrisă de Elena de Iacobici, redactă, cu data de 14 Iunie 1904, o contestaţie împotriva alegerilor dela Comunitate.

Prin contestaţie ceru: *a*) urmărirea membrilor din comitet, pentrucă au omis să întocmească listele electorale; *b*) anularea alegerilor şi eliminarea negrănicerilor din reprezentanţa Comunităţii; *c*) fixarea nouilor alegeri la care să nu ia parte decât grănicerii trecuţi ca atare în matricola grănicerească; *d*) convocarea unei adunări generale extraordinare căreia să i-se comunice cele de mai sus; *e*) interzicerea adunărilor, atâta timp, cât străinii continuă a face parte din reprezentanţă, cari, neavând niciun

interes sau vreun drept la averea comună, uşor se pot deda la acte păgubitoare coproprietarilor.

Spre a ajunge la această concluzie, contestatorii [1]) arată că alegerile la Comunitatea de Avere, potrivit art. 6 din statut, se fac în conformitate cu prevederile §-ului 69 din legea XVIII/1871. Alegători şi eligibili la Comunitate, prin urmare, nu sunt decât cei indicaţi ca atare de această lege pentru comună. Ori, după dispoziţiile ei, n'au această calitate decât grănicerii, singurii cari aveau pe acea vreme, a apariţiei legii, avere în graniţă şi îndeplineau slujbele confiniare. La alegerile din 1898, greşit s'a dat drept electoral celor ce aveau acest drept la comună, în baza dispoziţiilor legii XXII/1886. Extinderea dispoziţiilor cuprinse în §§-ii 68, 75, 77, 79, 80 şi 81 ai legii XXII/1886, asupra Comunităţii, prin ordinul No. 220, din 20 Decemvrie 1897, dat de către comisarul guvernului, impunea comitetului îndatorirea de a întocmi listele electorale grănicereşti, deoarece de data aceasta ele nu mai puteau fi identice cu cele comunale, care cuprindeau şi negrăniceri, stabiliţi în graniţă după desfiinţarea ei.

Proprietatea, posesiunea şi administrarea averii comune precum şi răspunderea administratorilor (comitetului), potrivit art. 3 şi 24 din statut, sunt supuse dispoziţiilor cuprinse în codul civil general austriac (§§-ii 825-858). Or, comitetul, neîntocmind listele electorale şi necerând candidaţilor justificarea dreptului lor de coproprietate, a săvârşit omisiunea sancţionată de acest cod, de pe urma căreia au intrat în reprezentanţă şi negrăniceri, dând prin aceasta şi dovada incapacităţii sale de a mai administra în viitor, fără să pericliteze averea comună.

Comunitatea de Avere, cu memoriul-întâmpinare, de sub No. 677, din 19 Octombrie 1904, şi cu semnătura preşedintelui Constantin Burdia, cere respingerea contestaţiei ca fiind pornită din spirit antipatriotic şi antiungar.

---

1) Iată numele semnătarilor acestei contestaţii. Ignatie cavaler de Iacobici, colonel ces. reg. î. r., preoţii: George Tătucu, Pavel Şandru, Ioan Bogoevici, Iuliu Musta, Nicolae Ivanescu, Ioan Popovici, din Cireşa, Pantelimon Domil, Nicolae Ionescu, din Iaz şi: Elie Godeanu, George Grozavescu Savu Grozavescu, Dr. Nicolae Ionescu, Ioan Linţu, Iefta Biju, Mitru Lazarescu, Ioan Lazaroni, Petru Valuşescu, Eliseu Ianoşel, Mihuţ Seracin, Vella George, Ion Vetreş, Ion Hurduzeu, George Miculescu, Toma Hurduzeu, Gligore Vella, Matei Vella, Sofronie Suru, George Iacobici, George Rusuroi.

„Inainte de a mă extinde asupra celor cuprinse în cerere — spune acest memoriu-întâmpinare — socotesc necesar şi util, ba chiar important şi pentru fondul cauzei, să descriu succint istoricul acestei cereri, desvăluind intenţiile care s'au ascuns în dosul cererii, şi această descriere este cu atât mai necesară, că în calitate de martor ocular al întregei afaceri, ani de-a-rândul am urmărit întreaga serie de intenţiuni nepatriotice şi antiungare, pe de o parte, în deosebi la elementele care comunică în casa sorei petentului Ignatie Iacobici, domiciliată în Caransebeş, divorţată de soţ şi care se ocupă de politică, iar pe de altă parte, chiar la Ignatie Iacobici, care, de vreo 2—3 ani în fiecare vară stă la sora sa, în vilegiatură, câte o lună-două, şi în acest interval de timp nu comunică şi nu stă de vorbă, decât cu elemente din cele descrise mai sus.

Petentul Ignatie Iacobici — făcând abstracţie de împrejurarea că decenii de-a-rândul a fost în relaţiuni de duşmănie cu Ilie Curescu, fost preşedinte al Comunităţii de Avere — după pensionarea sa, împreună cu un neînsemnat număr de elemente antiungare şi nepatriotice, care trăiesc aici, s'a trudit ca pe orice cale şi modalitate să ajungă preşedinte al Comunităţii de Avere, *pentru ca astfel să trezească la viaţă şi stările şi vremurile atât de triste pentru această regiune, care au fiinţat în graniţă pe vremea lui Traian Doda, general i. r. fost preşedinte al Comunităţii de Avere şi în mai multe cicluri ales deputat cu program naţional şi care, cred, sunt încă vii şi în memoria guvernului ţării, prin faptul fără pereche, că deputatul Traian Doda nu şi-a înaintat credenţionalul, declarând că nu ia parte nici la şedinţele Dietei şi aceasta a comunicat-o alegătorilor săi, printr'o proclamaţie românească, însoţită de o motivare plină de agitaţii împotriva Statului, încât Tribunalul reg. ung. din Arad l-a şi condamnat pe Doda, şi pedeapsa numai prin graţiere s'a stins.*

Această intenţie a lui Ignatie Iacobici, apare ca un fir roşu din întreg conţinutul cererii, pentrucă dorinţa lui culminează în disolvarea reprezentanţei şi a comitetului Comunităţii de Avere, în eliminarea din reprezentanţă a elementului patriotic, nădăjduind că astfel îşi va ajunge mai uşor ţinta. Dar această intenţie vicleană s'a văzut hotărît îndată, după moartea subită a lui Ilie Curescu, preşedintele Comunităţii de Avere, în câteva consfătuiri, pe care le-a ţinut el şi partizanii lui, şi azi marele public, care-l

cunoaşte deja, vorbeşte cu dispreţ despre această procedură josnică, amintind mereu că numai măsura urgentă, circumspectă şi înţeleaptă, ce a luat Ilustritatea Voastră (prefectul, în calitate de comisar al guvernului), cu ocazia alegerii de preşedinte, a salvat dela o nouă infecţie locuitorii de aproape 100.000 de suflete ai regiunii.

Cererea ce ne stă în faţă a redactat-o Ignatie Iacobici, împreună cu sora sa, a subscris-o cu câţiva Caransebeşeni şi provinciali chemaţi la Caransebeş şi sunt convins, că cea mai mare parte a semnatarilor habar n'are de ceea ce cuprinde cererea, fapt ce reiese şi din împrejurarea că afirmaţiunea falsă şi neadevărată, trecută în cerere şi în telegrama adresată d-lui Preşedinte al consiliului, nu s'a realizat nici în cea mai mică măsură şi anume că populaţia ar fi agitată, nemulţumită şi revoltată, că adică surescitarea este mare. Căci şi ultima adunare a reprezentanţei a dovedit, că la toate obiectele s'au adus hotărîri cu unanimitate, apoi întreaga populaţie din graniţă a primit cu satisfacţie şi entuziasm actuala conducere a Comunităţii de Avere".

In fond, acelaşi memoriu-întâmpinare, contestă temeinicia argumentelor juridice invocate în cerere, susţinând că interpretarea permanentă şi generală a dispoziţiilor statutare şi legale, la Comunitatea de Avere din Caransebeş şi la cea din Petrinia, militează pentru respingerea ei, deoarece petentul era ofiţer la data desfiinţării confiniului militar şi nu posedă în Armeniş decât un imobil de ½ jugăr, nu plăteşte dare în graniţă şi locueşte în Sibiu şi ca atare n'are calitatea de a face contestaţie. Cererea este şi inadmisibilă, căci disolvându-se organele statutare, mecanismul Comunităţii ar fi oprit în loc. De altfel, cererea este şi tardivă şi cată a fi respinsă şi din acest motiv.

Prefectul judeţului Caraş-Severin, în calitate de comisar al guvernului, cu hotărîrea No. 6, din 24 Februarie 1905, a respins constestaţia, declarând, între altele, că, în lipsa unei dispoziţii legale mai precise, şi în viitor va proceda la fel şi că, de altfel, şi pe timpul prezidenţiei generalului Doda, au intrat negrăniceri în reprezentanţă, cum a fost Brancovici.

Impotriva hotărîrii prefectului, a declarat apel colonelul

Ignatie cavaler de Iacobici, semnându-l singur, în Sibiu, la data de 12 Martie 1905[1]).

Motivarea judicioasă, îndreptată contra hotărîrii prefectului, şi a Ministerului mai târziu, constitue o pildă de curaj civic şi o caldă apărare a drepturilor grănicereşti împotriva uzurpatorilor.

Dispoziţiunile §§-ilor 78—82 ai legii XVIII, din 1871 — spune, între altele, apelul — limitează atribuţiunile autorităţilor publice la publicarea alegerilor şi menţinerea ordinei pe durata lor.

Atât şi nimic mai mult.

„Mintea sănătoasă nu ar putea concepe o altă interpretare a paragrafului amintit, căci în acest caz interpretarea forţată de până acuma a §-ului 6 ar dărâma întreaga construcţie a statutelor, împreună cu restul de 25 paragrafe, şi deodată cu aceasta ar abroga şi codul civil, deşi el este o lege fundamentală. Nici trăgându-l de păr, nu se poate scoate din §-ul 6 interpretarea, după care comisarul guvernial şi celelalte autorităţi administrative ar avea asemenea misiune".

Hotărîrea atacată nu se sprijineşte pe consideraţiuni juridice. „Dimpotrivă, dacă Ilustritatea Voastră şi pe mai departe îşi va menţine motivarea, ar trebui să presupunem că, împreună cu celelalte autorităţi administrative, în mod conştient şi cu dela

---

1) Sibiu, în 17 Martie 1905.

Stimate Domnule Părinte!

Imi ţin de datorinţă a Vă împărtăşi, că Inaltul Minister a transpus petiţiunea noastră din 14 Iunie 1904, comitelui suprem, ca în cadrul activităţii sale de comisar reg. să delibereze cauza, conform §-ului 26 din statute.

Comisarul, în loc să lucreze conform §-ului 26 din statutele Comunităţii de Avere — simplu respinge cererea noastră pe baza: Că în lipsa altor dispoziţiuni legale, şi pe viitor au să se facă alegerile tot ca până acuma, pentrucă, fără acestea, s'a făcut obiceiu legal, ca aşa să fie.

Fiind decisul acesta adresat mie şi consoţilor, am făcut o apelaţie cum se cade şi i-am trimis-o spre înaintare la Minister, în 12 l. c.

Vezi Doamne, — cu obiceiuri făcute cu călcarea legilor şi statutelor, nu se poate scuza D-sa şi autorităţile administrative.

Vă rog a împărtăşi şi stimaţilor domni părinţi Ioan Bogoevici şi Pavel Şandru din Teregova că, cauza a ajuns pe calea apelaţiei.

Cu distinsă stimă şi salutare

Ignatie cav. de Iacobici

Colonel în retragere.

(Scrisoare adresată preotului George Tătucu, din Iablaniţa).

sine putere, au depăşit hotarele legii şi au dat §-ului 6 singura interpretare ce stă sub scutul lui „jus bracchii"; dovadă clară a acesteia o constitue în deosebi declaraţia Ilustrităţii Voastre, că în viitor la fel intenţionează şi va practica alegerile, pentrucă ar fi nevoie de alte dispoziţiuni mai legale".

Cazul Brancovici militează în favoarea tezei apelantului. Pe vremea generalului Doda, Brancovici a trebuit să demisioneze din comitetul prezidat de general, tocmai din motivul că nu era trecut în matricola grănicerească.

In ceea ce priveşte dispoziţiile legii XXII, din 1886, comisarul guvernului săvârşeşte o confuzie regretabilă între drepturile politice, care îndrituesc pe titularii lor a fi alegători şi eligibili la comună, şi drepturile private la averea comună, cu totul independente. Cele dintâiu, sunt susceptibile de a fi pierdute prin acte voluntare sau impuse (mutarea dintr'o comună, sau o condamnaţiune infamantă). Drepturile la averea comună a Comunităţii, dimpotrivă, nu pot fi pierdute, indiferent de domiciliul titularului, de vreme ce figurează în matricolă, ca părtaş.

Ministerul de interne, ca instanţă de apel, cu hotărîrea No. 59.784 (II. C.) 1905, a respins apelul.

Colonelul nu s'a dat bătut.

Impotriva acestei hotărîri a făcut, în 13 Iulie 1905, acţiune la Curtea administrativă.

După un succint istoric al Comunităţii de Avere şi al acestei afaceri, şi după desvoltarea argumentelor invocate în contestaţie şi în apel, acţiunea declară că autorităţile administrative, procedând la alegerile Comunităţii de Avere, după modul alegerilor politice, au săvârşit „multe prostii şi multe abuzuri":

„1. Au exclus dela alegeri îndreptăţiţi, pe motivul că nu domiciliază în comunele lor de origină şi nu plătesc acolo impozite, nici către comună, nici către Stat.

2. S'a săvârşit o şi mai mare prostie, când cu ajutorul organelor administrative, au fost aleşi neîndrituiţi, care de asemenea nu locuesc în comunele în care au fost aleşi şi nici impozite nu au plătit. Unde rămâne dreptatea?

Astfel, au fost aleşi reprezentanţi în:

Cireşa: Ion Azola, domiciliat în Ferdinand.

Lindenfeld: Filip Müller, domiciliat în Caransebeş.

Mal: Alois Fronhoffer, domiciliat în Ohababistra,

Valea Mare: Frederic Csáki, notar în Ferdinand.

Plavişeviţa: Mihail Reinlein, notar în Bârza.
Ravensca: Carol Ristics, notar în Dalboşeţ.
Bolovenii-Noui: Iosif Szatinger, notar în Prigor.
Prilipeţ: Teofil Osietzky, comerciant în Bozovici.
Voislova: Iuliu Scholz, domiciliat în Ferdinand.

Pe ce bază aceşti domni au mai multe drepturi ca părtaşii la Comunitatea de Avere? Unde a rămas logica autorităţilor politice, când săvârşesc prostii şi abuzuri aşa de mari?

Au mai fost aleşi şi următorii neîndrituiţi în:

Slatina: George Körösy, preot rom. cat.
Cârpa: Ladislau Szatmáry, notarul comunei.
Obreja: Bela Grimm, notarul comunei.
Teregova: Bela Biro, primpretorul comunei.
Teregova: Iosif Popovici, notar suspendat.
Petnic: Ion Chendi, preot.
Bozovici: Vilhelm Makkassy, primpretor.
Caransebeş: Petru Brancovici, arendaş.
Poiana: George Oltean, învăţător.
Ohababistra: Ion Velovan, preot.
Mehadica: Cornel Bercian, comerciant.
Mărul: Vilhelm Veldin, comerciant.
Bârza: Ion Schramm, comerciant.
Mehadia: Ion Popovici, comerciant.
Orşova: Mihai Popovici, preot.
Orşova: Ştefan Lujanovici".

Impotriva imixtiunii politicianiste în chestiunile Comunităţii de Avere, am interpelat şi am protestat şi în congregaţia judeţeană, prin intermediul preotului George Tătucu, din Iablaniţa. Toate protestele noastre însă, au fost ironizate şi respinse. „Care sunt oare dispoziţiile statutare, pe care le-a respectat Excelenţa Voastră (Ministrul de interne). Noi susţinem că, împreună cu organele administrative, care îi sunt subordonate, a procedat prost şi ilegal. Averea noastră nu trebue socotită cuib, care ar încălzi şi îmbrăţişa un partid politic. Politica n'are loc la Comunitatea de Avere; ea este o avere privată".

Cu toate acestea, nici preşedintele Comunităţii, nici comisarul nu au luat măsurile de sancţionare a invaziunii neîndrituiţilor în conducerea Comunităţii. Au asistat nepăsători la violarea făţişă a statutului şi a legilor ţării. Să fie somaţi cei

amintiţi mai sus, să-şi dovedească calitatea de îndrituiţi, să se cerceteze matricola, şi numele lor nu va fi găsit într'însa.

Orşova şi Caransebeşul a trimis fiecare câte doi reprezentanţi, deşi Orşova nu figurează în matricole decât cu 10 familii, faţă de 334 familii ale Caransebeşului. Care este raţiunea acestei egalităţi de tratament la drepturi inegale? Nu este oare aceasta o dovadă în plus de inaplicabilitate a legii XXII, din 1886, fără matricola grănicerească?

Cea mai mare prostie însă şi nedreptate s'a comis prin înlăturarea celor cari nu locuesc şi nu plătesc impozite în comuna lor de origină, dar figurează ca îndrituiţi în matricolă. Acestora comuna politică le-a luat dreptul de alegători şi de a fi eligibili. Prin aceasta se face un rău serviciu Statului, pentrucă cu asemenea fapte se poate spune „că Statul nu caută dreptatea, ci, dimpotrivă, el însuşi îşi calcă legile fundamentale".

In concluzie, reclamantul cere Curţii administrative „să dea legilor valoarea lor juridică — iar nouă, îndrituiţilor, apărarea care ni se cuvine după dreptate".

Curtea administrativă, fără să cerceteze fondul cauzei, îşi declină competenţa, prin încheierea No. 3293, din 1905 K. şi în consecinţă respinse acţiunea.

Motivarea este simplă. Comunitatea nu este comună politică şi ca atare Curtea n'are căderea să statueze asupra ei. Prin această hotărîre însă, ca şi prin cea de sub No. 1642, din 1905 K. s'a câştigat totuşi un principiu important şi anume: *Comunitatea nu este comună politică, nici asimilată ei, şi ca atare, nici averea Comunităţii nu este publică, comunală, ci o avere privată.*

Din nefericire, colonelul nu s'a mai putut bucura de roadele muncii sale şi n'a putut continua lupta până la completa biruinţă, după acest prim succes. De pe patul de moarte, în ziua de 15 Noembrie 1905, a transmis tovarăşilor săi, ca un ultim salut şi încurajare în luptă, încheierea Curţii administrative, iar în ziua de 16 Noembrie s'a stins.

§ 4. Acţiunea preotului G. Tătucu.

După moartea colonelului Ignatie cav. de Iacobici, — câteva săptămâni după ce Curtea administrativă îi respinsese acţiunea, — se părea că lupta de eliminarea negrănicerilor din fruntea Comunităţii este definitiv pierdută. Graniţa nu mai avea bărbaţi

cu autoritatea şi prestigiul colonelului, vlăstar de viteaz şi de nobil. Teroarea, exercitată în adunările reprezentanţilor şi în congregaţiile judeţene, sufoca în faşă orice cuvânt de protest, iar juriştii se fereau să se angajeze într'o luptă, despre care erau convinşi, că nu va da roade.

In aceste împrejurări, unul din semnatarii contestaţiei, susţinută de colonelul Iacobici, preotul George Tătucu, din Iablaniţa, încurajat şi îndemnat de Elena de Iacobici, apucă altă cale, aceea a instanţelor judecătoreşti ordinare. Se adresă advocatului Dr. Ştefan Petrovici, din Lugoj, unul din apărătorii în procesul memorandiştilor, mare român şi jurist erudit. Acesta n'a ezitat să se angajeze într'un proces de mari proporţii, pentru apărarea dreptelor pretenţiuni ale grănicerilor.

Cu ajutorul material al câtorva Români înflăcăraţi (Dr. Petru Barbu, căpitan Trica, preot Ioan Popovici, din Iaz, etc.) şi împreună cu Dimitrie Bogoevici, preot în Bănia, Petru Pişlea, din Bozovici, Martin Domăşneanu, din Petnic şi Andrei Gherghinescu, din Mehadica, — Preotul George Tătucu, intentează proces, prin Dr. Ştefan Petrovici, în ziua de 25 Noembrie 1910, la Tribunalul Caransebeş, tuturor reprezentanţilor şi supleanţilor lor, aleşi pentru perioada de 6 ani, 1910—1916, guvernului, reprezentat prin ministrul preşedinte respectiv, Ministerului de interne, reprezentat prin ministrul respectiv, prefectului judeţului Caraş-Severin, ca atare şi în calitate de comisar al guvernului, subprefectului judeţului Caraş-Severin, ca atare şi ca reprezentant al administraţiei, şi primpretorilor plaselor Caransebeş, Teregova, Orşova şi Bozovici.

In total, au fost trase în proces 206 persoane, iar cheltuielile de judecată, din chiar ziua prezentării acţiunei, erau calculate la suma de 7702 cor.

Teza susţinută în acţiune, este aceeaşi, ca şi cea susţinută de Iacobici. E completată doar, după exigenţele vremii, şi pusă într'o formă diferită.

Grănicerii — se susţine în acţiune — erau singurii titulari ai drepturilor de servitute forestieră asupra pădurilor erariale de pe teritoriul confiniar.

Aceste drepturi, cu ocazia desfiinţării confiniului militar, s'au stins prin răscumpărare. Jumătate din pădurile erariale, grevate de aceste servituţi, a trecut în proprietatea şi posesiunea excluzivă a comunelor grănicereşti, iar cealaltă jumătate a rămas în proprietatea Statului, liberă de sarcinile amintite. In cadrele

legilor silvice, fiecare parte dispune asupra substanței și produselor părții ce i s'a atribuit.

Impărțirea originală s'a făcut între Stat și Comunitatea regimentară, admițându-se posibilitatea parcelării și împărțirii domeniului primit, pe comunele respective, și în cadrele acestora, pe familiile îndrituite.

Averea comună a Comunității de Avere o formează domeniul ce a revenit, în urma împărțirii originale, Comunității regimentare.

Asupra acesteea, dreptul deplin de proprietate îl au, în mod direct, comunele grănicerești, în proporția îndrituirii lor, iar în cadrele acestora, fiecare familie de grănicer.

Prin urmare, ea este o avere comună, cu caracter privat și de aci rezultă:

1. Că dreptul de a dispune asupra acestei averi comune, atât în ceea ce privește dreptul de proprietate și posesiune, cât și în ceea ce privește administrarea ei, revine exclusiv celor îndrituiți la proprietatea și posesiunea ei;

2. Că nu interesează guvernul, și în general autoritățile administrative, pornind dela situația lor de drept public și competența lor, felul de administrare al acestei averi particulare;

3. Că dreptul exercitat de guvern, și în general de autoritățile administrative, nu este decât un drept de supraveghere;

4. Că acest drept nu este izvorît din vreo dispoziție de drept public, ci din dreptul privat.

Cei îndrituiți n'au uzat de dreptul lor de a împărți averea comună. Rămânând în stare de indiviziune, și-au ales, în conformitate cu statutele ce și-au votat, organele de administrare, reprezentanță și din sânul ei un comitet, ca mandatari de drept privat.

„Reprezentanța și comitetul ales din sânul ei, nu sunt deci organe de drept public, cari și-ar baza sfera de competență și de drept pe legea publică, adică pe dreptul public și al căror raport față de îndreptățiți l-ar reglementa dreptul public, ci sunt mandatari de drept privat, cari își derivă sfera de competență și de drept din voința liberă a celor îndreptățiți la averea comună și al căror raport față de cei îndreptățiți îl reglementează normele dreptului privat, referitoare la mandatul de drept privat“.

„Cei îndreptățiți la această avere comună însă, nu s'au mulțumit, că au încredințat administrarea averii lor comune unei reprezentanțe, aleasă din mijlocul celor indreptățiți, și unui comi-

tet format din sânul acesteia, ci, — ca stăpânul particular de pământ — temându-se, că cei încredinţaţi cu administrarea averii lor pot abuza de această încredinţare, i-au pus sub supraveghere, delegând, prin statutele în vigoare, instanţele administrative ca mandatari de supraveghere".

„Au făcut aceasta fără nicio constrângere juridică, deci din libera lor voie, de unde urmează, că instanţele administrative nu-şi întemeiază sfera lor de competenţă şi de drept pe legea publică, adică pe dreptul public, şi nu le exercită ca urmare a acestuia, ci de asemenea din libera voinţă a celor îndreptăţiţi la averea comună, ca mandatari de drept privat, încredinţaţi cu supravegherea, al căror raport faţă de cei îndreptăţiţi nu-l reglementează normele dreptului public, ci excluziv normele dreptului privat".

„Din raportul de mandat, bazat pe dreptul privat, existent între cei îndreptăţiţi, ca mandanţi de o parte, reprezentanţa şi comitetul, ca mandatari de administrare de altă parte, şi autorităţile administrative, ca mandatari de supraveghere, urmează dela sine, că cei îndreptăţiţi, ca mandanţi, pot oricând revoca împuternicirea dată numiţilor mandatari şi sunt liberi a dispune, cine şi cum să administreze averea lor comună, apoi cine şi cum să supravegheze administraţia".

Din cele ce preced rezultă că, Comunitatea de Avere are caracter privat, supusă dreptului privat şi nu public, cum greşit s'a susţinut, că ar intra în sfera noţiunii de comună politică.

In acest sens, s'au pronunţat şi alte autorităţi.

„Anume Dr. Aurel Vlad, fost deputat dietal, a anunţat contra deputatului Constantin Burdia caz de incompatibilitate pe temeiul că, Constantin Burdia, în calitate de preşedinte al Comunităţii de Avere, este sub autoritatea disciplinară a guvernului de Stat şi ca atare nu poate să fie deputat.

Comisia de incompatibilitate a declarat, prin hotărîrea Camerei, citită la 31 Ianuarie 1907, că nu există caz de incompatibilitate, şi şi-a motivat hotărîrea — între altele — cu aceea, că Comunitatea de Avere nu e comună politică şi aşa preşedintele ei nu stă sub autoritatea disciplinară a guvernului de Stat".

„Dar, a recunoscut-o aceasta — cel puţin implicit — chiar şi Ministerul de interne. Anume, Iosif Stoianel, maior ces. reg. în r., a fost ales în comuna Dalboşeţ, membru în reprezentanţa

Comunității de Avere. Ministerul de interne, cu hotărârea No. 63870, din 15 Iulie 1904, a anulat această alegere. Contra acestei hotărîri de anulare, Iosif Stoianel a reclamat la Curtea administrativă. Ministerul de interne, la această reclamațiune, a excepționat competența Curții administrative, susținând că ea se extinde numai asupra comunelor politice, iar Comunitatea de Avere nu este comună politică".

„Curtea administrativă a admis excepțiunea, comunicând aceasta și Ministerului de interne".

Din toate acestea se vădește deosebirea între situația juridică și starea de fapt, existentă la Comunitatea de Avere și necesitatea modificării statutelor, a căror interpretare forțată a permis violarea dreptului de proprietate în favoarea negrănicerilor.

Proprietatea Comunității aparține excluziv comunelor grănicerești și în cadrele acestora familiilor de grăniceri. Administrarea ei este un atribut excluziv al proprietarilor și orice imixtiune străină constitue un abuz. Comuna politică nu este identică cu comuna grănicerească, adică totalitatea grănicerilor dintr'o comună. Admițând contrarul, se ajunge ca proprietarii să fie înlăturați dela dreptul lor de proprietate, dacă nu sunt alegători și eligibili la comuna politică, iar neproprietarii să se substitue în drepturile proprietarilor.

„Dar practica împământenită de instanțele învestite cu împuternicirea de supraveghere nu s'a mulțumit a confisca, pe de o parte, pe calea interpretării incorecte a noțiunii de comunitate de alegători, dreptul electoral al celor îndreptățiți la averea comună, iar de altă parte, a da drept electoral, celor neîndreptățiți la averea comună, ci, — precum am amintit — depășind împuternicirea primită dela îndreptățiți, a aplicat și normele legii XXII, din anul 1886, ceea ce a avut ca urmare, de o parte, că dreptul electoral pasiv al unei părți a îndreptățiților la avere — așa zicând — s'a confiscat, de altă parte, cei neîndreptățiți au beneficiat de dreptul electoral pasiv".

„Iar urmarea, rezultatul final al interpretării incorecte a noțiunii *comunitate de alegători* și aplicării nepermise a normelor legii XXII, din anul 1886, a fost, că coproprietarii la averea Comunității de Avere, n'au putut intra în reprezentanță, ca de pildă, cum am amintit, maiorul în retragere Iosif Stoianel; în schimb, a intrat o întreagă ceată de oameni, cari n'au niciun atom de drept la averea Comunității de Avere".

„Se potriveşte oare cu starea de drept, sau măcar cu simţul de drept, că proprietarul nu poate fi administratorul direct al averii sale proprii, iar neproprietarul să poată? Şi la întrebarea aceasta numai acela poate răspunde afirmativ, care nu are nici-un dram de simţ de dreptate".

Spre a curma această stare de fapt, s'a propus modificarea statutelor, în sensul unei redactări precise asupra dreptului electoral activ şi pasiv, cuvenit excluziv îndreptăţiţilor, adică grănicerilor.

Iosif Stoianel a cerut modificarea statutelor, în anul 1905, dar adunarea reprezentanţilor, în 18 Aprilie 1906, cu hotărîrea No. 979/1906, recunoscând în principiu temeinicia propunerii, socoteşte că timpul nu este *oportun* pentru modificarea statutelor. In 1908, Stoianel a repetat propunerea, comitetul însă, cu adresa No. 707, din 1 Iunie 1908, a respins-o pe acelaşi motiv de *inoportunitate* a timpului pentru atari modificări.

„Acum a fost clar şi pentru Iosif Stoianel — ceea ce pentru mai puţin naivi a fost de mai mult clar — că în urma interpretării incorecte a §-ului 6 din statutele în vigoare şi aplicarea contra statutelor a legii XXII, din anul 1866, neîndreptăţiţii în reprezentanţă, nici când nu vor afla timpul *oportun* pentru modificarea statutelor, deoarece *instinctiv* nu pot voi să fie înlăturaţi dintr'o reprezentanţă, în care au intrat — conform propriilor mărturisiri — fără drept. Aceasta ar fi o imposibilitate psihologică".

Stoianel s'a adresat comisarului guvernului, spre a impune cercetarea propunerii. Acesta însă i-a respins cererea cu No. 11/1 kb. 1908, pe motivul că nu a uzat la timp de căile legale de atac împotriva celor două hotărîri de respingere. Adresându-se în cele din urmă Ministerului de interne, a primit acelaşi răspuns.

Din toate acestea rezultă:

1. că autorităţile de control consideră Comunitatea de Avere drept o comună politică;

2. că aceleaşi autorităţi se consideră, împreună cu reprezentanţa şi comitetul, mandatari de drept public;

3. că, fiind vorba în realitate de o avere privată, instanţele ordinare sunt chemate a introna legalitatea la această avere.

Pentru aceste motive, reclamanţii cer să se declare prin sentinţă:

„I. Că aşa numita Comunitate de Avere, din Caransebeş, este avere particulară".

„II. Că dreptul de proprietate și posesiune asupra acestei averi, ca avere comună, se cuvine comunelor din disolvata graniță româno-bănățeană No. 13, în cadrul acestora, familiilor grănicerești, iar în cadrul acestora, membrilor singuratici și ca urmare:

„1. Că, în administrarea acestei averi comune, numai proprietarii indicați sunt îndreptățiți a intra direct sau indirect".

„2. Că, atât reprezentanța și comitetul al așa numitei Comunități de Avere, cât și autoritățile publice, nu-și întemeiază sfera lor de competență și de drept, ce le compete de prezent, pe dreptul public, ci numai și numai pe voința liberă a proprietarilor indicați sub II, exprimată în statutele anexate sub A., și astfel, în ceea ce privește această avere, nu sunt factori de drept public, ci mandatari de drept privat ai proprietarilor acestei comune averi particulare, a așa numiților împăduriți (Eingeforstete)".

„3. Că, în virtutea liberei voințe particulare a proprietarilor, inextensibilă, exprimată în statutele de sub A., normele legii XXII, din anul 1871 — întru cât se referă la Comunitatea de Avere — sunt și azi în vigoare, de aci urmează:

„4. Că mandatarii de administrare și supraveghere amintiți au trecut peste mandatul lor, aplicând — contrar statutelor de sub A. — normele legii XXII, din anul 1886;

„5. Că reprezentanța actuală a Comunității de Avere, aleasă — prin călcarea statutelor de sub A. — cu respectarea normelor legii XXII, din anul 1886, nu este expresia voinței proprietarilor averei Comunității de Avere, trebue deci înlăturată, de aici urmează:

„6. Că Instanțele administrative pârîte, ca mandatari de supraveghere, să se îndrume să aleagă în restimp de 60 zile, stabilite după calendar, o nouă reprezentanță pe temeiul statutelor de sub A. și fără respectarea legii XXII, din anul 1886, deoarece în caz contrar pentru executarea acestei părți a sentinței se trimite un membru al justiției spre efectuarea alegerii din nou ordonate".

„7. Că la alegerea membrilor reprezentanței, numai cei îndreptățiți la averea Comunității de Avere, așa numiții împăduriți (Eingeforstete) au dreptul electoral activ și pasiv.

„8. Că actuala reprezentanță și comitetul sunt datori a preda, în termen de 30 zile, după alegerea reprezentanței nouă, întreaga administrație referitoare la Comunitatea de Avere, acestei reprezentanțe nouă, deoarece, în caz contrar, această parte a sentinței se va executa printr'un membru delegat al justiției.

„III. Că pârîţii, cari ar fi contra cererii noastre de acţiune sunt datori a restitui spesele noastre mai jos socotite şi cele ce eventual se vor mai ivi, în decurs de 15 zile, sub sancţiunea execuţiei".

Am reprodus aproape textual şi întreaga acţiune, aşa cum a fost formulată. Ea este interesantă prin datele istorice, care marchează aspectul luptelor din primul deceniu al veacului XX, prin varietatea problemelor ce pune şi logica de fier cu care le tratează.

Instanţele judecătoreşti au evitat să-şi asume rolul de arbitru în acest conflict, dintre Comunitatea grănicerească şi Statul ungar. Ca şi în procesele anterioare, justiţia a recurs la subterfugii, şi-a declinat, — ba pentru un motiv, ba pentru altul, — competenţa de a judeca.

Tribunalul Caransebeş, prin încheierea No. 6050/1910, şi-a declinat competenţa, pe motivul că, Comunitatea de Avere este comună politică.

Curtea de Apel Timişoara, prin încheierea No. 2834—1/1910, confirmă soluţia primei instanţe, cu motivarea că administrarea şi constituirea reprezentanţei Comunităţii de Avere este o chestiune internă a comunelor regimentare şi ca atare instanţele ordinare n'au căderea a statua asupra acestor chestiuni.

Curia confirmând, prin încheierea No. 1030/1910, soluţia instanţelor de fond, cu motivarea: că instanţele judecătoreşti n'au chemarea a se pronunţa în afacerile Comunităţii de Avere, decât în ceea ce priveşte ieşirea din indiviziune şi folosinţa în comun, declară apoi că averea Comunităţii de Avere este, în baza legii XXX/1873, o avere privată şi deci justiţia nu mai are a o constata; că litigiile electorale sunt de competenţa autorităţilor administrative, asupra cărora justiţia n'are vreun rol de control.

De remarcat este, că suprema instanţă, vrând - nevrând, a a recunoscut caracterul privat al instituţiei grănicereşti şi în sfârşit, că aceeaşi instanţă îşi declină competenţa în favoarea instanţelor administrative, cari, la rândul lor, cu 5 ani mai înainte, şi-au declinat de asemenea competenţa în cazuri identice.

§ 5. O femeie în rândurile luptătorilor.

ELENA de IACOBICI.

In publicistica din timpul luptelor ce au început în adunarea reprezentanţilor, la 16/29 Martie 1904, apar articole judi-

cioase și vehemente în acelaşi timp. Ținta lor este dărâmarea sistemului inaugurat de oficialitatea ungară, prin oamenii săi. Unele dintre ele, și poate cele mai importante şi scrise cu mai multă competență, poartă semnătura: *Familia No. 110 din Armeniș*, în presa română, sau *Familie No. 110 als Eingeforstete aus der Gemeinde Armänisch*, în presa germană.

La începutul luptei şi pentru susţinerea ei, apăru o broşură întitulată: *Un cuvânt franc către grănicerii români din fostul regiment româno-banatic No. 13 și către toți aceia pe care îi privește*, sub pseudonimul amintit. Ea pornea din casa unei femei, era opera unei femei, *vlăstar din vița matroanelor romane*, era scrisul Elenei de Iacobici.

„Stându-mi mie — zice ea în scrisoarea din 14 Iunie 1904, adresată preotului George Tătucu — la dispoziție mijloacele de a Vă sprijini în cauză, m'am decis a scrie o broşurică către grănicerii români şi către toţi aceia pe care-i priveşte, descoperind fapte. V'am trimis şi Sf. Voastre un exemplar, însă nu cred că ați ghicit, *sub familia No. 110, pe familia de Iacobici.*

Fratele meu s'a învoit a apăra cauza, întru cât i se poate, și așa aveți acum un sprijin și mai puternic".

Casa ei din Caransebeş, deveni astfel locul de întâlnire al colonelului de Iacobici și al celorlalți *conspiratori* animați de *intențiuni nepatriotice și antiungare*, iar ea, sufletul mişcării.

Obișnuită cu lupta și riscurile ei, căci, ca întemeietoare și prezidentă dela înființarea *Societății femeilor române*, din anul 1883, n'a făcut decât să lupte cu tot felul de greutăți. Ea n'a fost creată din aluatul care îşi pleacă capul în fața primejdiei.[1])

După moartea colonelului de Iacobici, ea deveni animatorul, sfătuitorul și îndrumătorul adevărat al luptei. Ea cunoştea și cauza și planul de luptă al fratelui ei, plan care trebuia continuat.

Dar, mai presus de toate, ea cunoştea oamenii și pentru fiecare avea o notă de apreciere, favorabilă sau defavorabilă, iar la nevoie nu-i cruța și-i ataca prin presă.

In „Tribuna" din Arad, publică sub pseudonimul *Familia 110, ca împădurită din comuna Armeniș*, la 26 Noembrie 1905, în No. 220 1905, un articol intitulat: *Averea grănicerilor*. După ce face în el istoricul succint al acțiunii colonelului de Iaco-

1) Elena de Iacobici: Monografia Societății femeilor române.

bici, reproduce în întregime decizia No. 3293/1905 R. a Curţii superioare administrative, face o aspră critică, atât comisarului guvenial, cât şi comitetului, cari nu şi-au îndeplinit îndatoririle legale, lăsând să între în reprezentanţă şi negrăniceri. „Cu acest argument în mână (decizia) nu va mai putea nimeni să râdă, când se vor reclama drepturile grănicerilor şi îndepărtarea străinilor. Inainte deci, părinte George Tătucu, cu toţi tovarăşii şi cu toţi grănicerii... *numai unde e luptă, acolo e viaţă. Numai popoarele laşe pier. Cei ce se apără trăiesc şi sunt vrednici de viaţă!*"

Toate actele de protest ale maiorului Stoianel şi ale preotului Tătucu şi tovarăşii lor, trec prin controlul prealabil al acestei femei geniale.

Următoarele spicuiri din conţinutul unor scrisori, adresate preotului Tătucu, sunt o confirmare, ca multe altele, a rolului important ce ea l-a avut.

...„După ce am scris eu broşura, — am trimis fratelui meu un exemplar, dar totodată şi un exemplar din statutele Comunităţii de Avere şi *Karansebeser Wochenblatt*, în care vorbea jidănelul de Sf. Ta şi de congregaţia din Lugoj. Din întâmplare, a fost un domn mare din Budapesta, în concediu la Sibiu, cu care era fratele meu cunoscut, încă de când era locotenent şi staţiona în Budapesta. Fiind din cercul juzilor (jurist), i-a povestit şi i-a arătat apoi statutele şi broşura, care puneau cauza la înţeles.

Aşa vă trebue! — a zis judele — *Ce căutaţi voi cu trebile Comunităţii de Avere în congregaţie? Ce vă învârtiţi voi pe lângă főispán şi pe lângă referenţii din Minister? Ce nu le scoateţi dracului până într'o mână judecătorească, ca să aveţi bază de luptă? Ce daţi singuri cauzele voastre pradă, când aveţi statute? Inaintea statutelor trebueşte să se plece fiecare, doar e regulamentul pentru procedură; cu acest regulament în mână astupaţi toate gurile, căci, uită, legea fundamentală, Allgemeines Bürgerliches Gezetzbuch e pusă de normă*, etc., etc. şi *toate lucrurile voastre au numai în adunarea generală a Comunităţii de Avere să se desbată şi de acolo, pe calea apelaţiunei, pe baza statutelor, au să meargă la Minister.*

Spunându-i apoi fratele meu, că Ilie Curescu, cu majoritatea sa, ar înneca cererea în adunarea generală, — i-a dat sfatul să se înceapă de sus în jos, adică dela Minister în jos, căci tot avem să ajungem până la judecătoria adm. reg. ung. de unde

apoi vom primi declarațiunea, — *că organizațiunea Comunității de Avere nu cade în cadrul conceptului comunelor politice.*

...Directivele care le-a dat judele — mai departe — sunt următoarele:

1. După §-ul 12 din statute să se ceară dela comitetul Com. de Avere, ca prezidiul să convoace o adunare generală extraordinară, în care să se aducă însemnătatea statutelor și baza lor pe codicele civil, în desbatere.

Pe baza aceasta apoi, să se ceară, în înțelesul §-ului 827 din codicele civil, tuturor reprezentanților să dovedească — prin document — în care comună și sub care No. apar dânșii, ca membrii din familiile grănicerești, întroduși în cartea funduară a Comunității de Avere. Neputând dânșii să dovedească aceasta — nici nu li se poate concede, ca d-lor să voteze asupra averii grănicerilor și, prin urmare, se ridică protest în contra lor.

2. Fiind făcute alegerile pe baza legii comunelor politice, eschizându-se astfel acei părtași, cari nu locuesc în comunele lor natale — se cere anularea alegerilor și se cer alegeri noui, cu publicarea listelor celor împăduriți.

Iți vei aduce aminte, că acestea au fost conținutul jalbei pe care ați subscris-o.

Deci, tot pe calea aceea aveți să mergeți, care a prescris-o judele sfătuitor, care s'a dovedit ce bun sfat a dat.

Vă veți aduce aminte, că înainte de alegerea lui Burdia — s'a ținut o conferință, în care au luat, prota Miloș[1]) din Orșova, colonelul Marin și fratele meu, obligamentul asupra lor, să se lucre într'acolo, ca să se scoată cei neîmpăduriți din reprezentanța Comunității de Avere. Fratele meu a fost făcut un protest, ajungând însă să-l subscrie, colonelul Marin a declarat că nu-l subscrie, pentrucă nu ar fi grănicer împădurit. Atunci fratele meu a lăsat protestul — știind că până unde are dânsul să ducă cauza începută cu D-Voastră. I-am adus aminte de împrejurarea aceasta protopopului Miloș și l-am rugat să vină întru ajutor, spunându-i franc, că și dânsul poartă o părticică de vină, pentrucă a lăsat, fără controla D-Sale, să lucre Curescu, după capul său, și Hațeg, după interesul său.

Nu este acuma alta de făcut, decât să se facă cererea, după cum a spus-o judele, și aceea să fie subscrisă de o parte mare din reprezentanța Comunității de Avere. Dacă dă prota ajutor,

1) Mihai Popovici, protopopul Orșovei.

atunci preoţii se întrepun ca reprezentanţii să subscrie. Dar, şi fără subscrierea tuturor reprezentanţilor, merge aceasta, pentrucă e cauză ponderoasă şi urgentă.

Nu este consult a aştepta mult, pentrucă astfel fac la hotărîri în şedinţele Comunităţii de Avere, apoi în adunările generale, care numai cu procese se pot răsturna.

In maiorul Stoianel puteţi avea şi mai departe deplină încredere. Nu dânsul, ci celalalt îi face plocoane, pentrucă are frică de dânsul; ştie în buzunarul lui Stoianel un decis, care sună tot la fel ca al nostru. Stoianel se acomodează nouă, aşteaptă ca să facem începerea, şi apoi, deodată cu cererea noastră — cere şi el adunarea generală extraordinară. Colonelul Marin întru adevăr nu e mai mult al nostru; — peste tot nu-i place să se expună, ar veni numai la lucrul gata. Vă voiu comunica zilele acestea conceptul — după care avea sărmanul meu frate — să ceară adunarea generală, care apoi avea să aducă — şi votul de neîncredere al noului preşedinte. (Caransebeş, la 14 Decembrie 1905)".

...„V'am promis că vă trimit conceptul, după care are să se facă acum arătarea comitetului Comunităţii de Avere, că s'a primit un decis dela Inalta Judecătorie reg. ung. în cauza Comunităţii de Avere. Trebue să se facă, căci altcum nu putem ajunge să-i dăm vot de neîncredere, nici nu-l putem acuza la tribunal, căci, altă cale, nu avem pentru mântuirea cauzei; în mânile autorităţilor politice n'avem s'o dăm. Precum vedeţi, comitetului i se cere constatarea tuturor punctelor, care le impune datorinţele, şi care au să scoată la iveală, că noi şi d-lor trebueşte să stăm în cadrul dispoziţiunilor codicelui civil, care e baza statutelor.

Numai pentru aceea am întârziat a Vă trimite conceptul, pentrucă a trebuit să aştept ca şi domnul maior Stoianel să-şi poată găta lucrarea sa — ca să meargă odată cu a Sf. Tale la *prea cinstitul comitet al Comunităţii de Avere.* Domnul maior a luat, în arătarea d-sale, şi arătarea Sf. Tale din anul 1904 — care a fost deja, în şedinţa din 23 Iunie 1904, pertractată, şi s'a fost adus hotărîrea, ca să se prezenteze proximei adunări generale; domnul maior reclamează toate — ce s'au hotărît — dar până acuma nu s'au împlinit.

Acum, Stimate Domnule Părinte, trebueşte ca Sf. Ta — iarăşi publice — în *Tribuna,* să dai raport consoţilor Sf. Tale, că ai primit decisul şi ai făcut pasul cel dintâiu la comitet —

care e dator să conducă afacerile Comunităţii de Avere şi, că conţinutul cererii Sf. Tale e următorul: (urmează cele scrise comitetului). Aceasta e pentru aceea de lipsă, ca — în publicitate să se ştie călcarea statutelor şi apoi să li se smulgă arma minciunii, că comitetul a lucrat şi lucră după dispoziţiunile statutelor Comunităţii de Avere şi că, tot numai prin foi s'a scris — dar direct comitetului nu i s'a cerut nimica.

Am vorbit cu domnul maior: ca gratulare de anul nou 1906 st. n., să fie predate arătările d-voastre comitetului Comunităţii de Avere şi, ca dar de Crăciun, să apară în *„Tribuna"* raportul Sf. Tale.

Domnul maior va face arătarea în limba germană, pentru ca să nu consune stilul cu al Sf. Tale şi d-lor să poată zice: că în coînţelegere aţi lucrat. In public, nu ştiţi ce a lucrat unul sau altul. Inainte Părinte! Căci foarte bine Te-ai apropiat de ţintă; a-i să rămâi nemuritor în analele Comunităţii de Avere şi înaintea neamul nostru. Numai după ce vei fi primit un decis dela comitetul Comunităţii de Avere — se poate apoi convoca o conferinţă, în care să se hotărască acuza la tribunal — dacă nu satisface cererii Sf. Tale şi a domnului maior Stoianel; — până atunci puteţi sta pe pace. (Caransebeş, la 23 Decembrie 1905)".

...„Abia acum am primit dela d-l Dr. Petrovici rezultatul dorit. Am decopiat epistola şi v'o trimit în copie.

Cred, Prea Stimate Părinte, că cererea d-lui Dr. Petrovici e justă; 500 coroane avans nici nu este mult pentru un astfel de lucru uriaş. Trebue să facem o colectă — la care cred că fiecare va contribui bucuros. Aceea ce zice Dr. Ştefan Petrovici, în cele 6 puncte, avea să le ceară fratele meu, care — durere, — muri prea de timpuriu.

Vă rog, a fi cu precauţiune la aceia, cari vor subscrie plenipotenţa şi vor contribui la colectă, pentrucă colectarea trebue ţinută în secret, sau să se ceară permisiunea autorităţilor administrative, ceea ce, în cazul prezent, nu este consult.

Vă rog, cât de grabnic, să binevoiţi a încerca subscrierea plenipotenţei şi adunarea banilor; eu voi cerşi aici, în centru.

Incă una, dacă vedeţi că întâmpinaţi greutăţi — atunci subscriem numai noi doi şi care voiesc d'aici. Dar eu aşa cred, că toţi preoţii noştri vor subscrie şi vor contribui cu bani; când s'a făcut ordine şi Dr. Ştefan Petrovici a câştigat, adică ne-a

scos drepturile noastre din ghiara guvernului şi a lui Burdia, atunci îi va da chiar reprezentanţa Comunităţii de Avere o recompensaţiune potrivită. Eu sunt gata a subscrie cu D-ta un cambiu (în cazul cel mai rău), dacă nu am afla sprijin[1]), numai ca să satisfacem cererii d-lui Dr. Ştefan Petrovici.

Dacă grăbim, i-am putea face bucuria lui Burdia, chiar pe alegerea de episcop — să se pomenească cu vestea că, cauza Comunităţii de Avere e deja la tribunal.

Ce priveşte cererea d-lui Dr. Ştefan Petrovici, în punctul b) şi c), documentele acelea le am eu, dela fratele meu, care le pregătise pentru acţiune. Rămâne deci, ca fiecare, care subscrie să ceară sau dela foresterie, sau dela comună un atestat, precum că este împădurit la Comunitatea de Avere.

Se cuvine, Stimate D-le, ca D-ta să subscrii cel dintâiu plenipotenţa, pentrucă în protestul, care s'a înaintat atunci Ministerului, Sfinţia Voastră aţi fost cel dintâiu, care aţi subscris. Mie îmi lăsaţi loc la sfârşit — dar eu în tot cazul subscriu plenipotenţa.

Pe sărbătorile Rusaliilor poate că veţi afla timp să conveniţi cu mai mulţi dintre ai noştri şi veţi putea satisface cererii d-lui Petrovici. (Caransebeş, la 28 Mai 1906)".

Prin urmare, în dosul actelor de protest împotriva oficialităţii şi a demersurilor făcute de maiorul Stoianel şi preotul George Tătucu, stă Elena de Iacobici, cu sfaturi, îmbărbătări, şi la nevoie şi cu bani.

Constantin Burdia îşi expune programul.

La campania de presă deschisă împotriva lui Constantin Burdia, preşedinte al Comunităţii de Avere, acesta răspunde prin scrisoarea-program din August 1907. Extrag din ea părţile mai importante.

„Iubiţi fraţi,

„E obiceiu vechiu, ca să scrie frate la frate, căci numai aşa se pot alunga nedumeririle, ce se ivesc între ei, numai aşa se cunosc mai bine unul pe altul"...

1) Cambia a şi fost semnată de Elena de Iacobici şi preotul George Tătucu şi scontată la Banca Poporală s. p. a. Caransebeş; deci, sprijinul n'a sosit de nicăieri, decât în foarte mică măsură.

... „Acei, cari în trecut v'au fost conducători, nu şi-au bătut capul atât cu voi, ceea ce o dovedeşte sărăcia, care a prins atât de adânci rădăcini în graniţă. Da, poporul grăniceresc e sărac şi năzuinţa de căpetenie a celui ce ne vrea binele e: să caute a ne scoate din sărăcie neamul. Aceasta nu au făcut-o conducătorii noştri din trecut. Şi dintre aceştia mai trăesc şi azi unii, cari pe atunci, fiind la cârmă şi putând, nu v'au făcut nimic, aşa că grănicerul în privinţa economică a rămas îndărăt, întocmai ca şi în cea spirituală. Cu dreptul merită, ca noi grănicerii să tragem la răspundere pe aceia, cari nu au făcut nimic pentru înaintarea poporului. De ce nu au lucrat în interesul poporului ei atunci, când puteau să o facă?

Domnul cutare şi cutare a fost prieten de cruce al foştilor conducători. Făcut-a ceva pentru binele nostru? Nu!

Poate întâmplările dela Mehadica, ca şi altele, vi-s încă proaspete în minte.

Iar acum, neavând altceva şi văzând, că voi v'aţi pus pe lângă aceia, cari cu drag lucră pentru binele vostru, încep să sbiere împotriva mea şi a voastră. In zadar sbiară însă, fiindcă doar îi cunoaşteţi, cine sunt. Făcutu-v'au ceva, vr'un bine? Sunt oameni bătrâni unii, cari între voi şi dela voi trăind şi-au mâncat amarul vieţii. N'au făcut nimic, deşi aveau datorinţa să vă facă bine.

Şi acum aceşti oameni s'au pus să scrie prin ziarele româneşti contra mea şi a voastră. In deosebi *Lupta* dela Budapesta atacă mai tare. Făcutu-v'au cei dela *Lupta* vr'un bine? Nu v'au făcut, nici nu vă pot face, fiindcă să spunem, ce e drept, în felul, cum ei lucră, nu vă pot face niciun bine. Şi asemenea: ce bine v'au făcut cei dela *Tribuna*, ori *Poporul român*, cari se întrec în atacuri contra mea cu cei dela *Lupta*? Nici aceştia nu v'au făcut nimic bine, nici nu sunt în stare să vă facă.

Toate acele atacuri aşa de vehement îndreptate contra mea le sufăr cu bărbăţie şi cu drag pentru voi, fraţi grăniceri, a căror înaintare economică şi intelectuală e idealul şi scopul activităţii mele ca preşedinte al Comunităţii de Avere şi ca deputat dietal"...

... „Idealul meu e, ca neamul românesc înzestrat dela D-zeu cu atâtea însuşiri frumoase, să devină un neam bogat, cult, demn de sine şi trecutul său. Fireşte, modesta mea muncă se referă în prima linie la grănicerii noştri. Eu aşa pricep, că faci bine cuiva, că-l ajuţi, ca atunci, când are un necaz, îi sari în ajutor, când

îi trebue un sfat, i-l dai bucuros, când e vorba, ca cutare comună grănicerească să capete unele drepturi, ori favoruri dela Stat, te faci luntre și punte, ca oamenii să-și capete dreptul și în deosebi te întrepui pentru *Comunitatea de Avere*, a cărei natură și poziție nu o cunosc ziarele românești, care *Comunitate de Avere* trebue apărată și susținută cu orice preț, pentrucă singură e chemată a crește la pieptul său de mamă iubitoare neamul viitor din graniță.

Cu concursul statului și prin Comunitatea de avere — e după părerea mea — calea, pe care se poate pregăti bunăstarea economică a Românilor din fosta graniță"...

...„Cel dintâiu scop al meu a fost și este, ca grănicerii să înainteze în privința economică. Tocmai de aceea, ca să vă pot folosi, frați grăniceri, am apucat calea, pe care sunt. Mi-am zis adică: cu orice preț vreau să pot fi de folos fraților mei grăniceri, ca bun grănicer și Român, ce-s și eu. *Credeul meu politic e, ca Românii să trăiască în prietenie cu Ungurii. Doar de mai mult de o mie de ani, de când providența divină ne-a adus la olaltă, și'n bine și'n rău am fost împreună, ca locuitorii aceleeași patrii, pentru a cărei mărire, mână'n mână, cu ei au lucrat strămoșii noștri. De ce să ne despărțim ca scopuri acum, când interesele noastre sunt aceleași?*

E una din cele mai mari neghiobii politice, ca noi să ținem cu Viena, care totdeauna numai s'a folosit de lesnicioasa credință a Românului. E știut, că-ți merge bine, până ce vecinii ți-s prieteni. De ce să ne certăm, prin urmare, cu Ungurii de dragul unor străini, cari vreau să pescuiască în tulbure? Din aceste motive, am pășit deschis ca deputat cu program guvernamental, fiind convingerea mea, că în felul acesta mai mult pot folosi fraților mei grăniceri și aceasta trebue să fie adevărata politică românească.

E vorba de deosebirea de tact politic, care e de foarte mare însemnătate.

Cu vizir deschis și franc o spun, ce simt, gândesc și fac. E o scornitură a dușmanilor mei, că a fost și e scopul meu maghiarizarea — cum m'au învinuit —, fiindcă totdeauna sus și tare am ținut și țin la neamul meu, totdeauna faptele mele au fost românești, dar sunt de credință fermă, că, calea apucată e singura corectă, pe care înaintând pot mai mult ajuta poporului, care m'a onorat totdeauna până acum cu încrederea sa.

Repet: scopul mi-a fost și-mi e: înflorirea economică a vestitei noastre granițe, ca aici grănicerul să se simtă bine, mul-

ţumit. Inceputul fericit l'am şi făcut: dealurile Mehadiei din nou vor înflori. Calea ferată Caransebeş-Haţeg se face deja şi alte căi ferate se vor face cât de curând, cari vor aduce cu sine bunăstarea în graniţă. Voiu exopera, după cum am şi exoperat pomi, ca pomăritul să înflorească şi voiu stărui să se înfiinţeze şcoală de meserii, ca să ne avem maistorii noştri iscusiţi.

Toate acestea şi altele multe le vom face, fraţi grăniceri, cu ajutorul lui D-zeu. Vom căuta să aveţi păşuni mai multe şi mai bune, ca şcoalele noastre să fie ajutorate ş. a. m. Toate aceastea se pot face numai cu ajutorul guvernului"...

..."Pentru ridicarea nivelului social şi rostului politic al unui popor, nu e îndestulătoare numai propăşirea economică. Bunăstarea materială e numai mijlocul, fără de care nu se poate ajunge ridicarea în cele spirituale. Cu cât mai mulţi oameni cuminţi, oameni cu carte, are un popor, cu atât îi creşte vaza lui între celelalte, fiindcă azi ştiinţa, comorile, cari nu ruginesc, dau preţul unui popor. Dacă un ţinut are mai mulţi oameni cu carte dintre ai săi, poporul acela merge cel puţin cu câţiva paşi înaintea poporului din alt ţinut, la caz de nu are oameni de ai săi cu carte.

Acestea avându-le în vedere şi luând în deosebi în considerare râvna cea mare, ce o arată grănicerii după carte, în înţelegere cu comitetul Comunităţii de Avere, am ridicat numărul şi suma stipendiilor, ca şi băiatul cel mai sărac, dar râvnitor, să facă spor la învăţătură şi să aibă prilej de a învăţa carte.

Fireşte, cu toate acestea, mulţi fii cu pricepere şi talent ai neamului nostru din graniţă totuşi au fost siliţi să rămână la vechea meserie a strămoşilor, fiindcă, pentru voi şi faţă de extinderea cea mare a graniţei, gimnaziile, — cum au fost până acum — erau prea departe şi totuşi îi costă pe bieţii oameni mari sume de bani.

Drept aceea, m'am gândit la ceva cu mult mai bun.

O dorinţă veche şi legală a grănicerului a fost să aibă în Caransebeş un gimnaziu. Dorinţa aceasta a fost o dorinţă dreaptă. Şi noi, grănicerii, am voit să ne avem oamenii noştri cu carte.

Căci grănicerul e om inteligent, dornic de cultură şi carte. Doar cei mai mulţi ofiţeri superiori Români, din graniţă au ieşit. Neavând însă gimnaziu aproape şi fiind oameni săraci, pe carierele civile, grănicerii de seamă îi putem număra pe degete şi cauza la toate acestea nu e doar, că poporul nostru grăniceresc nu ar

voi să învețe, ci că nu are școală în apropiere, iar să meargă în depărtare nu poate, pentrucă e sărac.

Deja când cumpăneam în gândul meu aceste împrejurări, mi-am propus să mișc toate pietrele, ca să pot câștiga gimnaziu pe seama grănicerilor. In această propunere a mea, m'a înrădăcinat și mai tare faptul, că am văzut, câtă trudă își dă bietul grănicer, numai ca să ajungă un biet codrean. Și mi-am zis: poporul acesta, să aibă un gimnaziu, ar face minuni.

De gimnaziu în Caransebeș granița are foarte mare trebuință. Un gimnaziu în Caransebeș e un ce, fără de care granița noastră se pierde. Doar de prezent cel mai românesc cerc, cel mai întins cerc, avem numai vr'o doi tineri la universitate. Țărani și scribleri pe la advocați, or oficii, sunt ceilalți — vorbesc în special de generația mai tânără. Nici chiar preoți nu se mai pot face grănicerii, fiindcă cu școale civile nu se mai primesc tinerii în institutele teologice, iar fără opt clase gimnaziale, *după regulamentul cel nou pentru îndeplinirea parohiilor*, nu se mai pot ferici. Câți grăniceri sunt de altă parte, cari să-și poată trimite și ținea 8 ani de zile copiii prin orașe străine?

In felul acesta, în șir de câțiva ani, granița ar fi fost plină de preoți, fișcali ș. a. m., cari bine, că-s români, dar fiind din alte părți, ori în cea mai mare parte neromâni nu pot cunoaște așa bine împrejurările dela noi. Nu-i oare mai bine când pe fișcal, judecător și pe alții, îi cunoaștem, de când erau mici, când preotul e d'al nostru, ca și învățătorul.

Dar toate acestea, fără un gimnaziu în Caransebeș, sunt cu neputință.

De ce au ieșit și ies dintre Românii ardeleni mai mulți oameni cu carte? E doar Ardeleanul, ori Arădanul mai cuminte decât grănicerul? Nu, dar pe acolo au mai multe gimnazii Acolo și băieții mai săraci pot umbla la școală, unde părinții fiind în apropiere îi țin, cum pot. Să fi făcut așa cineva din graniță, era cu neputință, deoarece gimnaziile cad prea departe.

Drept aceea, cum zic, din toate răsputerile am lucrat, ca în cea mai scurtă vreme să fie gimnaziu în Caransebeș. Școală ne trebue — oricum!! Și mi-a și succes. Ministrul școlilor s'a hotărît să ridice gimnaziu în Caransebeș și să-l deschidă deja în toamna viitoare. Iar Comunitatea de Avere va înființa un internat, unde 8 ani de zile băiatul grănicerului e ținut gratuit fără să plătească ceva...

In fine însă, avem și gimnaziu, din care va ieși acea ceată de tineri bine înarmați în știință, cari vor fi chemati în prima linie să lucre pentru binele și prosperarea mult încercatei noastre granițe și neam, ca să nu se poată zice cândva, că granița a fost mai prejos, decât celelalte părți ale patriei noastre și neamului nostru [1]). . .

Eu din parte-mi vă asigur, că până mă voiu bucura de încrederea voastră, frați grăniceri, necontenit voiu lucra în interesul vostru și al copiilor voștri, fără considerare la atacurile îndreptate contra mea, pe cari cu drag le sufăr, mângăindu-mă să vă pot vedea fericiți". . .

Elena de Iacobici în replică.

Temperament de războinic, Elena de Iacobici nu se lasă convinsă. Răspunde promt și nu fără vehemență.

„Un surugiu — zice ea în articolul *Res Caransebesienses*, publicat în *Lupta*, din Budapesta, No. 182-185/1907, sub pseudonimul *Familia 110 din Armeniș* — lua și vindea ovăzul dela cal și în loc de ovăz îl țesela și spăla pe zi de două ori. Tu, nimenea! i-a zis calul — în zadar mă freci atâta și minței împrejurul meu — dacă nu-mi dai ovăzul meu îndătinat".

„Involuntar mi-a venit în memorie fabula aceasta, cetind broșura d-lui Burdia. Noi grănicerii suntem la Comunitatea de Avere, despoiați de drepturile noastre legale, suntem, prin foaia lui Iulian Weiss din Budapesta, acuzați și calomniați, ca trădători de patrie — prin Burdia, și acum tot același Burdia, când prevede că va avea lipsă de voturile noastre se apropie, de noi cu vorbe lingușitoare, cu făgăduieli mincinoase, ne numește chiar *iubiții săi frați*, ba ce e și mai mult — fiind d-sa învinuit prin gazetele *Lupta, Tribuna și Poporul Român*, în loc să tragă la răspundere pe cei ce-l atacă așa de vehement — vine smerit, să ne spună nouă *că cu bărbăție va suferi — pentru noi și binele nostru, toate atacurile venite dela niște oameni care n'au, nici în clin, nici în mânecă cu fosta graniță*". D-sa merge și mai departe: învinue conducătorii noștri din trecut, cari au putut, dar n'au făcut nimic pentru noi, etc. etc."

In continuare autoarea, lăsând în grija ziarelor politice de a se ocupa de crezul politic al lui Burdia, face o caldă apărare

1) Covârșitoarea majoritate a intelectualilor grăniceri sub vârsta de 45—46 ani, sunt absolvenții acestui gimnaziu.

activității generalului Doda, care timp de 10 ani, cât a condus destinele Comunității, n'a încasat nimic pentru munca sa. Ideea înființării unui gimnaziu și a unei școli de meserii aparține acestui mare grănicer, și nu lui Burdia.

Burdia a fost cel mai puternic stâlp al lui Curescu, iar acesta, la rândul lui, era ecoul celui dintâiu. Iată al doile conducător al Comunității de Avere — Curescu — care i-a precedat lui Burdia și care „a putut, dar n'a făcut nimic pentru noi".

„Ani de-a-rândul l-am văzut pe Burdia lângă Curescu, bruscând cu dânsul drepturile noastre la Comunitatea de Avere; acuma s'ar lăpăda de dânsul".

Cauza sărăcirii graniței se găsește în bună parte în înmulțirea birturilor „în care arendașii — prietenii săi — ba chiar și d-sa — își vând băuturile". De ce n'a intervenit să fie redus numărul lor și nu a stăruit ca ele să fie închise în dumineci? Putea s'o facă ca deputat, dar n'a făcut-o. A avut interes să n'o facă.

La Comunitatea de Avere și-a început activitatea cu urcarea salariului său. In prima ședință a comitetului, pe care a prezidat-o la 26 August 1904, și l-a urcat dela 4000 cor. la 6000 cor. anual, după ce Curescu, la 21 Aprilie 1904, îl urcase dela 2800 la 4000 cor. anual. In schimb, n'a prezentat reprezentanței protestele înaintate împotriva negrănicerilor, cum și chestiunea incompatibilității lui Brancovici, membru în comitet și cumpărător, în același timp, dela Comunitatea de Avere.

Comuna Gârbovăț, în care au ars 60-80 de case, a cerut un ajutor dela Comunitate. I-a dat suma modică de 500 cor., în vreme ce fata unuia, în scopul de a-și cultiva vocea în conservatorul din Budapesta, primi o bursă de 600 cor...

„Astfel sare fratele întru ajutorul fraților?...
Halal de un astfel de iubit frate" !...

Pădurile se vând mereu, la propunerea lui Burdia și la hotărîrea celor cari n'au ce vinde din al lor, și apoi banii se risipesc pe lux. Lux în zidărie, lux în mobilărie, lux în tot locul, pe când unii dintre noi umblă cerșind".

Inginerii primesc paușale de călătorie și, în loc să-și vadă de oficiu, fac lucrări particulare și-și petrec timpul în concedii. Expertizele forestiere le fac membrii din comitet și astfel se face mare risipă cu diurnele ce se plătesc acestora.

Ca încheiere, îndeamnă la luptă, la acţiune în faţa tribunalului, pentru valorificarea drepturilor lezate ale grănicerilor.

*

M'am mărginit la spicuiri sumare din unele documente ale vremurilor de neodihnă, spre a prezenta această femeie distinsă *„care a fost un model de curaj, de franchetă şi corectitudine, iar drept cunună a acestor virtuţi, o înflăcărată iubire de neam o însufleţea"*.

„Când corupţia şi vânzarea de neam începuse a înflori şi se întronase de-a-binelea în Caransebeş şi când, putem să spunem, nu s'au aflat bărbaţi, cari să se pună împotriva plevei murdare care se năpustise asupra instituţiilor şi asupra vieţii noastre publice şi private în falnica cetate a lui Doda, singură Elena de Iacobici s'a ridicat ca o vajnică sentinelă, a susţinut lupta, s'a expus fără frică la toate şincanele, la toate prigonirile, la toate infamiile unei şlehte fără ruşine, la proces, la temniţă... Cu multă dreptate s'a spus despre dânsa:

Unicul bărbat în Caransebeş" *).

---

*) Lupta No. 144/1909.

CAPITOLUL VIII.

Reorganizarea Comunităţii de Avere.

Vechea organizaţie, cu aparat funcţionăresc redus şi în situaţie de dependenţă de organele tutelare, călăuzite de dispoziţii laconice, înlocuite uneori de bunul plac al guvernanţilor, nu mai corespundea nouilor condiţii de existenţă şi desvoltare, create de Unirea tuturor Românilor. Nevoia unei complete reorganizări era evidentă.

O primă încercare, în această direcţie, s'a făcut prin statutul publicat în M. O. No. 143, din 3 Iulie 1925. După o existenţă însă de abia 5 ani, el a fost abrogat prin statutul publicat în M. O. partea II, No. 164 din 25 Iulie 1930.

Se va vedea mai târziu, cum datorită unor inadvertenţe ale redactorilor statutului din 1925, Comunitatea a avut de suferit, angajându-se în conflicte juridice cu organele Statului. De sigur nici cel de al doilea statut, azi în vigoare, nu este la adăpostul criticei. Chiar autorii lui i-au sesizat lacunele. Cu toate acestea, el vieţueşte de peste 10 ani şi aceasta este o dovadă de superioritatea lui faţă de cel precedent. Dispoziţiile lui au fost completate prin „Regulamentul de serviciu" şi „Regulamentul funcţionarilor Comunităţii de Avere", votate de adunarea generală din 22 Februarie 1941. Bazat pe acestea, voiu cerceta succint noua organizare.

§ 1. Organizarea administrativă.

Scopul instituţiei este: promovarea intereselor economice şi culturale ale obştei grănicereşti.

Spre acest sfârşit, ea:

a) administrează, conservă şi desvoltă această avere;

b) ajută grănicerii, acordându-le, gratuit, pe tulpină, cantităţi fixe de lemne de foc, apoi lemne de construcţie, în cantitatea necesară gospodăriei fiecăruia, cu preţ redus;

c) promovează agricultura, creşterea vitelor, acordând grănicerilor păşuni, seminţe, pomi nobili, vite de prăsilă, etc.

d) exploatează rațional pădurile și alte bunuri, valorificând excedentul care rămâne după satisfacerea drepturilor grănicerești;

e) acordă ajutoare de studii, susține și subvenționează internate pentru copiii de grăniceri;

f) înființează intreprinderi economice de orice natură sau participă la asemenea intreprinderi.

A) *Organele administrative.*

Noua organizare a păstrat structura inițială, din 1879, completând-o după exigențele vremii.

Astfel, administrația Comunității de Avere o fac *organele elective* și *organele de specialitate.*

Adunarea generală, luând locul vechei reprezentanțe, se compune din reprezentanții, sau în lipsa lor din supleanții lor, aleși de fiecare comună (câte 1 reprezentant și 1 supleant în comunele cu sub 3000 de locuitori grăniceri, și câte 2—2 în comunele cu mai mult de 3000 de locuitori grăniceri) și este organul electiv suprem al Comunității.

Procedura electorală este diferită de cea veche. Autoritățile Statului nu au niciun amestec. Alegerea o fac delegații consiliului de administrație, ajutați de 1 grefier și 2 bărbați de încredere. Votul se dă prin grai viu și numai la cererea scrisă a 20 alegători se admite votul secret.

Durata mandatului adunării este de 4 ani și se întrunește o singură dată pe an, în primul trimestru, în sesiune ordinară, iar în sesiune extraordinară, după necesitate.

Inainte de expirarea mandatului însă, consiliul trebue să facă toate diligențele necesare pentru efectuarea nouilor alegeri, încât în cel mult 15 zile dela expirarea mandatului, să fie constituite nouile organe elective.

Consiliul de administrație, ales de adunarea generală și având aceeași durată, se compune din: 1 președinte, 4 membri ordinari și 4 membri supleanți.

Comitetul de censori, ales în fiecare an de adunarea generală, se compune din 2 membri ordinari și 2 membri supleanți.

Atribuțiunile acestor 3 organe administrative elective, sunt determinate în statut.

Atribuţiunile adunării generale sunt de dispoziţie şi de administraţie, având caracterul actelor de proprietar. Consiliul exercită atribuţiuni de administraţie, controlate de consiliul de censori.

Organele administrative de specialitate sunt concentrate şi subordonate acţiunii de îndrumare şi control tehnic a direcţiunii silvice, în frunte cu un inginer silvic, având titlul de director. Deasupra tuturora, ca delegat al proprietarilor, preşedintele deţine acţiunea de îndrumare, supraveghere şi control permanent asupra tuturor actelor gospodăriei Comunităţii.

Direcţiunii îi sunt subordonate următoarele servicii centrale şi externe:

Servicii centrale: serviciul administrativ, serviciul tehnic, serviciul controlului extern şi serviciul contabilităţii.

Serviciile externe se compun: din 5 ocoale silvice (Bozovici, Caransebeş, Ohababistra, Orşova şi Teregova), în frunte cu câte un şef de ocol, având titlul de inginer silvic, şi personalul necesar, apoi din personalul afectat regiilor şi hotelului „Cerna".

Condiţiunile de numire şi sfera atribuţiunilor fiecărui serviciu şi a personalului aferent, sunt determinate în mod amănunţit în regulamentul de serviciu şi al funcţionarilor.

B) *Dreptul disciplinar.*

Vechiul sistem de concentrare a dreptului disciplinar în mânile autorităţilor publice, a fost abrogat. Autorităţile publice nu mai au nicio imixtiune în cercetarea şi sancţionarea abaterilor în serviciu, săvârşite de angajaţii Comunităţii. Cu aceasta s'a făcut un pas important spre autonomizarea instituţiei.

In caz de infracţiuni mici, care atrag pedeapsa prevenirii, mustrării şi avertismentului, acţiunea disciplinară aparţine directorului. Dimpotrivă, în cazuri grave, cari atrag pedeapsa eliminării temporare dela înaintare, transferarea, suspendarea, punerea în disponibilitate şi destituirea, acţiunea disciplinară este dată în atribuţia consiliului de administraţie.

Sancţiunile disciplinare sunt precedate de cercetări prealabile, exercitate de un funcţionar, superior în grad celui învinuit, delegat de consiliul de administraţie, de preşedinte sau de director. Cercetările prealabile împotriva directorului, le face consiliul sau un delegat al său.

Rezultatul anchetei prealabile se înaintează organului dela care emană delegația, iar consiliul de administrație, sesizat de raportul direcțiunii, poate trimite pe învinuit în judecata comisiei de disciplină.

Comisia de disciplină se compune: dintr'un delegat al consiliului, directorul și un inginer silvic, propus de corpul inginerilor silvici și numit de consiliul de administrație. Durata mandatului ei este egală cu durata mandatului consiliului.

Comisia de disciplină avizează motivat la vinovăția sau nevinovăția funcționarului inculpat. Ea nu pronunță pedepse. Instanța de judecată este consiliul de administrație; el pronunță hotărîrile de condamnare sau achitare, în cazurile grave; cauzele date în competența directorului, nu sunt precedate de avizul comisiei.

C) *Dreptul la pensie și escontentare.*

Funcționarii, cu salarii supuse reținerilor pentru fondul de pensii și urmașii lor, au dreptul la pensie sau escontentare. Președintele, diurniștii și servitorii nu au drept la pensie.

Baza dreptului la pensie îl determină: *timpul util* de serviciu și *salariul brut*. Prin această dispoziție se tranșează definitiv divergența iscată din sensul *retribuției computabile*, mult inferioară salariului brut sau real primit. Cvantumul pensiei și al escontentării îl fixează de aci încolo salariul brut și nu o cotă parte din el.

Timpul util este de cel puțin 10 ani, dacă funcționarul îndeplinește una din următoarele condiții:

a) suferă de o infirmitate, care îl face impropriu serviciului;

b) a împlinit timpul util de serviciu, care-l îndreptățește la o pensie egală cu 80% din ultimul salariu brut;

c) a împlinit vârsta de 60 de ani.

Funcționarii definitivi cari nu au timpul util de serviciu de cel puțin 10 ani, dar îndeplinesc vreuna din condițiile celelalte de admisibilitate la pensie, vor primi o escontentare egală cu salariul pe 1 an, dacă au servit mai mult de 5 ani. și pe 6 luni, dacă au servit mai puțin.

Pensia văduvelor este mai redusă ca a soților decedați; escontentarea, dimpotrivă, este egală cu escontentarea ce s'ar fi cuvenit soțului decedat.

Copiii minori, până la 18 sau 21 de ani, au dreptul la ajutor de creștere.

Pensionarea se face din oficiu sau la cerere.

Direcțiunea silvică constată dreptul la pensie, sau escontentare, calculează cvantumul ei, iar consiliul de administrație hotărește asupra admisibilității sau neadmisibilității pensionării sau escontentării.

§ 2. Dreptul de control al Statului.

Nici preaînalta ordonanță din 8 Iunie 1871, precum nici legea XXX/1873, nu conține vreo dispoziție care să institue și să reglementeze dreptul de control administrativ și gestionar al Statului asupra Comunității de Avere. Singurul drept de control, pe care și l-a rezervat Statul dela început, este dreptul de control silvic, prevăzut de §-ul 7 al acestor legi.

Reprezentanța regimentară însă, prin statutul din 24 August 1879, în dorința de a preveni abuzurile în mânuirea acestei averi, se supune de bunăvoie, sau silită de ingerințele guvernului, dar aparent de bunăvoie, unui control riguros, exercitat de Stat prin mijlocirea unui comisar al guvernului.

A) *Statutul din 24 August 1879.*

Dispozițiile cuprinse în acest statut — emanația voinței reprezentanței regimentare, mânuitoarea averii primite — institue un control asupra tuturor actelor de administrație și de gestiune ale Comunității, prin chiar actul ei de înființare și organizare.

Astfel, alegerile de reprezentanți se fac, în baza §-ului 6, de către organele administrației publice (pretor, vicecomite sau substituții lor); adunările generale se convoacă numai cu prealabila încunoștințare a comisarului și a vicecomitelui (§-ul 8); comisarul și vicecomitele sunt în drept a impune președintelui Comunității convocarea adunărilor extraordinare, dacă le socotesc de lipsă (§-ul 12); fără prealabila încuviințare a comisarului, adunările nu se pot ține, decât în orașul Caransebeș (§-ul 13); hotărîrile care privesc schimbări în averea imobilă, hotărîrile aduse în adunări constituite numai după repetate convocări, bugetul de venituri și cheltuieli și socotelile anuale, nu au caracter obligatoriu, fără aprobarea Ministerului, obținută cu respectarea obișnuitei filiere administrative (§§-ii 15, 16); adunările nu se pot constitui valabil fără prezența comisarului (§-ul 25).

Controlul, așa cum se institue și se reglementează dela început, este foarte pronunțat și se extinde asupra tuturor actelor

Comunităţii. Scopul lui era de a se preveni abuzurile, dar mai cu seamă, de a se risipi atmosfera de suspiciune ce se creează în jurul mânuitorilor averii altora.

Originea lui nu se găseşte în vreo dispoziţie legală, ci în voinţa exprimată a coproprietarilor, în statutul lor de organizare. Comisarii apar astfel ca nişte mandatari de drept privat ai proprietarilor şi ca atare, în principiu, mandatul lor este revocabil, după voinţa mandantului.

In realitate, mandatarii s'au erijat în drepturile mandanţilor, au uzurpat drepturile proprietarului; iar acţiunea lor de control şi supraveghere a deschis porţile abuzului şi arbitrarului administraţiei publice. Era destul, de pildă, ca preşedintele sau consiliul să nu aibă agrementul guvernului, pentru ca intervenţia unui singur om, a comisarului, să paralizeze orice activitate a întregului aparat al Comunităţii. Comisarul nu avea decât să părăsească şedinţa adunării şi astfel aceasta nu mai putea lucra în mod valabil. El era membru al adunării, fără drept de vot, dar cu drept de a părăsi şedinţa şi astfel de a zădărnici toată truda celor aproape o sută de reprezentanţi.

In materie de pensionări, escontentări şi disciplină, dreptul comisarului şi al autorităţilor publice, după litera statutelor respective, este şi mai important.

B) *Legea din 1924 şi statutul din 1925.*

Sub regimul statutului din 1879, dreptul de control al Statutului se baza pe dispoziţiile statutului şi nu a vreunei legi. Prima lege care se referă la acest control, este cea publicată în M. O. No. 140 din 1 Iulie 1924, care în art. 14, prevede dreptul de control al Statului printr'un comisar al guvernului. Statutul întocmit în baza acestei legi şi publicat în M. O. No. 143, din 3 Iulie 1925, prin generalitatea termenilor în care se pronunţă, restrânge în aparenţă drepturile Statului la: 1) aprobarea bugetului de către Ministerul de Agricultură şi Domenii (art. 39 alin c) şi la 2) controlul administrativ şi silvic, exercitat printr'un comisar al guvernului şi organele silvice ale Statului (art. 64). Redactarea puţin fericită a acestui statut, cu lipsuri şi uneori cu afirmaţiuni inexacte, unită cu deprinderile politicianiste în plină perioadă de ascenziune, în loc de emancipare, a avut ca rezultat completa politicianizare a Comunităţii.

Schimbările de guvern provocau în mod constant şi o schimbare în activitatea celor chemaţi a mânui această avere. Administratorii se transformau în agenţi ai guvernului şi, în loc de gospodărie, făceau politică. Consiliul gospodar devenea deodată consiliu agent electoral.

De sigur, sistemul nu era nou. A existat încă din primii ani ai acestui veac şi s'a menţinut, dar mai pronunţat, şi după anul 1925, cu aceleaşi rezultate păgubitoare pentru instituţie.

C) *Legea din 15 Iunie 1929.*

La scurt timp, după punerea în aplicare a noului regim, bazat de data aceasta pe o dispoziţie legală, s'a putut constata insuficienţa lui. In loc de a se fi prevenit abuzurile, ele au sporit, încât legiuitorul însuşi s'a văzut silit să intervină. Legea din 1924, „deşi emite principiul controlului, nu precizează extinderea lui şi nici măsurile pe care Statul le-ar putea lua, în virtutea acestui drept, contra conducătorilor aleşi ai Comunităţii, cari prin abuzuri sau neglijenţe ar prejudicia sau risipi averea ce administrează, iar nouile statute ale Comunităţii de Avere din Caransebeş sunt astfel redactate, încât controlul Statului a devenit numai formal.

Ca consecinţă a acestei situaţii, provenită din lipsa de control, administratorii Comunităţii de Avere din Caransebeş, în exercitarea funcţiunii lor, au contravenit dispoziţiunilor statutare, păgubind interesele Comunităţii, fapt demonstrat cu prisosinţă şi de următoarele constatări făcute de comisia de control, însărcinată în acest scop de către Ministerul de Agricultură şi Domenii, cu decizia No. 2782, din 13 Iunie 1928, constatări verificate de altfel şi de noi.

Din cele constatate de noi, în administraţia Comunităţii de Avere grănicereşti din Caransebeş, rezultă următoarele fapte:

1. Desordini şi nereguli grave în ţinerea contabilităţii patronate de preşedintele Comunităţii.

2. Bilanţe cu date false, prezentate adunărilor generale de către administratorii Comunităţii, pentru a-şi acoperi reaua lor gestiune.

3. Rea administraţie şi lipsă de bunăcredinţă din partea conducătorilor Comunităţii, cu privire la administrarea bunurilor Comunităţii, de pe urma cărora Comunitatea are de suportat pierderi.

4. Contraveniri la dispozițiunile statutare din partea conducătorilor Comunității, cu privire la ținerea licitațiilor pentru scoaterea în exploatare a pădurilor Comunității, vânzarea materialului lemnos rezultat din acele exploatări, contraveniri, în urma cărora Comunitatea a avut de suportat pierderi.

5. Abateri dela dispozițiunile codului silvic.

6. Buget desechilibrat față de veniturile Comunității, reacredință și lipsă de control în administrarea fondurilor Comunității".

Pentru o mai bună administrare a acestei averi, numita comisie de anchetă propune, între altele:

„Dreptul de control al Statului asupra acestei Comunități trebue amplificat, fixându-se norme precise pentru exercitarea lui în așa chip, ca acest control să devină efectiv și să se poată lua măsuri la timp contra administratorilor abuzivi.

Să se dea organizațiunea statutară membrilor Comunității de a putea censura în mod efectiv gestiunea administratorilor săi și să reglementeze drepturile și îndatoririle președintelui și a membrilor ce formează consiliul de administrație, precizându-se acțiuni contra celor care ar fi de reacredință.

Averea Comunității se compune din păduri și munți, în întindere totală de 251.944 jug. 1477 stp.[1]), din mai multe clădiri și terenuri aflate în Caransebeș, Ohababistra, Teregova, Orșova, Bozovici și Băile-Herculane. Averea se evaluează la circa un miliard lei. Cu toate acestea, în urma unei gospodării puțin norocoase în ultimii ani, Comunitatea de Avere se găsește azi grevată de o datorie de peste 30,000.000 lei.

Veniturile provenite din exploatarea pădurilor Comunității, servesc pentru întreținerea diferitelor instituții, menite să asigure ajutorarea și progresul populației din aceste ținuturi.

Pentru a veghea la îndeplinirea acestor rosturi ale Comunității și pentru a asigura o bună administrație materială și silvică a acestor averi comune, de care depinde buna stare și propășire a zeci de mii de familii și în urma experienței făcute în ultimii ani, apoi ca urmare a numeroaselor reclamațiuni ale populațiunei grănicerești din Caransebeș, care cere Statului să ia măsuri, ca să se asigure o bună administrație silvică și

1) Cifra exactă este: 251.919 jug. 12 stp. conform specificării dela pg. 315—316.

materială a acestei averi, ne simţim determinaţi să amplificăm şi să precizăm dreptul de control al Statului şi să propunem acest proiect de lege, prin modificările pe care le impune alin. d) al art. 14, din legea pentru satisfacerea trebuinţelor normale de lemne de foc şi construcţii. Acest drept de control, chiar în măsură mai largă decât până aci, nu poate ştirbi întru nimic tradiţia şi autonomia grănicerilor şi urmăreşte numai inzestrarea Statului cu atribuţiuni suficiente pentru a-şi exercita, în chip mai eficace şi în folosul acestei averi, drepturile de control prevăzute de lege.

Sancţiunile ce se prevăd, pentru pedepsirea abaterilor administratorilor, sunt neapărat necesare, pentru a apăra Comunitatea de Avere de actele conducătorilor, cari, din neglijenţă sau reacredinţă, s'ar dovedi neapţi pentru însărcinarea lor şi a căror activitate dăunătoare n'ar găsi în statutele proprii ale institutiunei sancţiuni satisfăcătoare.

Organizând astfel un control efectiv al Statului, care să garanteze o mai bună administraţie şi prevăzând sancţiuni pentru eventualele abuzuri; în fine, luând măsurile impuse şi de apărarea intereselor periclitate în prezent ale Comunităţii şi reclamate de grăniceri, socotim că vom da putinţa acestei institutiuni să se desvolte şi să propăşească pentru realizarea frumoaselor ei scopuri".[1])

Prin acest proiect, Statul primeşte, în completarea dreptului său de control:

a) dreptul de a îndepărta pe administratorii abuzivi;

b) de a-i înlocui, până la convocarea adunării generale, printr'un comitet provizoriu de gestiune.

Acelaşi proiect asimilează, din punctul de vedere al sancţiunilor, funcţionarilor publici pe administratorii prevaricatori şi mitarnici. Totodată, se îndrumă adunarea generală a-şi revizui statutul, în spiritul nouii legi, determinând atribuţiile de control şi supraveghere ale comisarului guvernului.

Proiectul a fost votat, sancţionat, promulgat şi publicat în M. O. No. 129, din 15 Iunie 1929.

Consiliul legislativ, Secţia I, face următoarele observaţiuni asupra proiectului de lege:

„Văzând, că este necontestat, că averea Comunităţii este o

1) Expunerea de motive.

avere particulară, asupra căreia s'a rezervat Statului un drept de supraveghere şi control încă de sub fosta stăpânire, drept, care a fost menţinut şi prin legea No. 154 din 1924;

Văzând că dreptul de supraveghere şi control al Statului, atât în statutul din 1879 de sub fosta stăpânire, cât şi în cel dela 1925, a fost circumscris sau înţeles în sensul că, comisarul guvernului să aibă dreptul de a lua cunoştinţă de toate operaţiunile administratorilor, de a raporta Ministerului şi, ca extremă măsură, să poată convoca adunarea generală extraordinară spre a-i aduce la cunoştinţă faptele de rea administraţie;

Că însă, drepturile ce se adaogă în plus Statului prin proiect, depăşesc, din punct de vedere juridic, în largă măsură limitele şi noţiunea dreptului de supraveghere şi control, mai ales când Statul îşi ia dreptul ca, în urma unei anchete administrative, să poată îndepărta pe nişte administratori ai unei averi particulare aleşi prin libera voinţă a obştenilor;

Apreciind însă utilitatea lărgirii dreptului Statului, în exercitarea controlului său, (consiliul) crede totuşi, că această lărgire nu poate merge până la înlăturarea autonomiei voinţei Comunităţii şi în consecinţă, pe de o parte, pentru armonizarea principiilor juridice, iar pe de altă parte, pentru ca dreptul de control să fie mai amplificat şi să aibă mai multă eficacitate, aşa încât scopul urmărit de proiect să fie atins, propune ca în proiect să se introducă următoarele modificări:

1. Menţinându-se dreptul Statului, în caz de rea administraţie din partea consiliului, de a convoca adunarea generală spre a-i aduce la cunoştinţă faptele abuzive, de a cere înlăturarea administratorilor şi eventual urmărirea lor penală, sau numai pentru daunele aduse Comunităţii, — să se mai prevadă în mod excepţional, când faptele de rea administraţie ar avea caracter penal, iar parchetul sesizat ar deschide acţiune publică contra lor, Ministerul de Domenii să aibă, în acest caz, dreptul de a lua măsurile necesare de conservarea averii, prin numirea unui comitet provizoriu de gestiune care să administreze până ce adunarea generală va fi convocată spre a proceda la alegerea unui nou consiliu. Cum mandatul unor astfel de giranţi, cari nu ar putea face toate actele de cari este capabil consiliul ales, trebue să fie de scurtă durată, se impune ca legea să prevadă un termen, în care trebue convocată adunarea şi înlăuntrul căruia trebue făcute formalităţile necesare acestei convocări.

2. Statutele Comunităţii, azi în vigoare, consiliul crede că nu pot fi abrogate, ci pot fi numai modificate de acelaşi organ care le-a întocmit, în sensul că ele să fie puse de acord cu toate dispoziţiunile ce se vor introduce în proiectul de faţă, prevăzându-se aceasta ca o îndatorire a consiliului şi a adunării generale, că este însă de dorit să se prevadă obligaţiunea pentru consiliu şi adunare de a introduce în statute norme referitoare la actele de administraţie, precum licitaţia publică pentru vinzări, arendări şi concesiuni, etc. pentru determinarea atribuţiilor de control administrativ ale comisarului guvernului şi pentru garantarea libertăţii alegerilor şi a sincerităţii voturilor, după care statutele vor fi supuse Ministerului de Domenii spre aprobare.

3. Dispoziţia, prin care se asimilează administratorii Comunităţii, sub raportul răspunderii penale, cu funcţionarii publici, fiind foarte bună, apare necesar, ca ea să fie extinsă şi asupra comisarului guvernului, în caz când ar tolera acte păgubitoare Comunităţii şi nu le-ar aduce la cunoştinţa Ministerului, el urmând să fie considerat complice şi răspunzător solidar.

4. Faţă cu actualii administratori ai Comunităţii, consiliul crede că este echitabil să se aplice aceleaşi principii, după distincţiunile de mai sus, adică: dacă faptele sunt penale şi dacă Ministerul public a deschis acţiunea, Ministerul să procedeze la numirea unui comitet de gestiune, iar dacă, dimpotrivă, faptele sunt numai de rea gestiune, să se convoace adunarea generală, spre a-i supune măsurile de luat [1])".

D) *Statutul din 1930.*

Statutul publicat în Monitorul Oficial, partea II-a, No. 164, din 25 Iulie 1930, întocmit potrivit cu prevederile legii din 1929, apoi în dorinţa de a curma, pe de o parte, orice abuz al administratorilor săi, iar pe de altă parte, spre a preveni orice imixtiune

1) LEGE. Pentru modificarea art. 14 alin. *d)* şi *e)* din legea Nr. 154 din 1924, referitoare la satisfacerea trebuinţelor normale de lemne de foc şi construcţie ale populaţiei din Vechiul Regat, Basarabia şi Bucovina.

Art. unic. — Aliniatele *d* şi *e* din art. 14 al legii Nr. 154 din 1924, referitoare la satisfacerea trebuinţelor normale de lemne de foc şi construcţie ale populaţiei din Vechiul Regat, Basarabia şi Bucovina, se modifică precum urmează:

d) Pădurile comunelor din fostul regiment 2 românesc de graniţă din judeţul Năsăud se vor administra ca şi în prezent, conform statutelor ce au,

politică în gospodăria Comunităţii, după ce în art. 81, declară, că averea acesteia este şi rămâne *proprietate privată, chivernisită exclusiv de copropietarii grăniceri, cu excluderea oricărei imixtiuni din partea Statului sau a autorităţilor constituite*, precizează, că controlul şi supravegherea Statului este restrânsă în cadrele strict necesare *a împiedeca violarea legilor, a statutului şi a regulamentelor*, şi aceasta numai în măsura necesară a o pune la adăpostul abuzurilor administratorilor săi. Art. 82 determină şi atribuţiile comisarului guvernial şi anume:

„*a)* Veghează la respectarea legilor ţării şi aplicarea dispoziţiunilor statutului prezent, bugetului şi regulamentelor în vigoare;

b) Comunică Ministerului orice hotărîri contrare legilor ţării, statutului de faţă sau regulamentelor în vigoare ale Comunităţii de Avere. Ministerul, sesizat de o atare hotărîre, se va pronunţa asupra ei, în termen de 30 zile dela primirea raportului comisarului, iar în caz de nepronunţare în acest timp, hotărîrea Comunităţii de Avere devine executorie;

c) Aduce la cunoştinţa Ministerului de Agricultură şi Domenii abuzurile constatate în administrarea averii Comunităţii de Avere şi, cu autorizarea acestuia, în conformitate cu prevederile statutare, convoacă adunarea generală, căreia, prin preşedintele ei, îi supune faptele spre a hotărî asupra măsurilor de luat şi eventual asupra acţiunii în daune faţă de administratorii abuzivi;

însă sub controlul şi sub supravegherea Statului şi în ceea ce priveşte aplicarea codului silvic.

Controlul administrativ şi silvic va fi exercitat de un comisar al Guvernului numit de către Ministerul Agriculturii şi Domeniilor;

e) Pădurile comunităţii fostului regiment confiniar româno-bănăţean Nr. 13 din Caransebeş se vor administra de organele alese conform statutelor proprii.

Statul va controla şi supraveghea, atât administraţia şi gestiunea acestor organe, cât şi aplicarea strictă a codului silvic.

Controlul Statului se va exercita printr'un comisar al Guvernului numit prin decret regal de către Ministerul Agriculturii şi Domeniilor.

Dacă se vor constata abuzuri în administrarea averii comunităţii, comisarul Guvernului va aduce faptele la cunoştinţa Ministerului şi, cu autorizarea acestuia, va convoca, în conformitate cu statutul, adunarea generală căreia îi va supune faptele spre a hotărî asupra măsurilor de luat şi eventual asupra acţiunii în daune în contra administratorilor abuzivi.

In cazul când abuzurile constatate ar avea un caracter grav, de natură a compromite şi periclita interesele comunităţii de avere, Ministerul de Agricultură şi Domenii va putea suspenda întregul consiliu şi va numi un comitet provizoriu de gestiune, compus dintr'un preşedinte, patru membri şi patru supleanţi, care să rezolve şi să gereze lucrările curente până la

d) Poate lua cunoştinţă de toate actele de administraţie ale organelor Comunităţii de Avere şi a-şi face observaţiile sale preşedintelui Comunităţii de Avere;

e) Asistă la şedinţele adunării generale, când va crede de cuviinţă, fără însă a avea dreptul de a lua cuvântul, raportând Ministerului desbaterile adunării".

Prin urmare, în conformitate cu dispoziţiile statutare în vigoare până la data de 27 Martie 1935 — data publicării legii de modificarea legii de organizarea cooperaţiei — Statul, prin organele sale, veghează la aplicarea legilor, statutului şi a regulamentelor în vigoare şi ori de câte ori, sesizat de comisarul guvernului, constată violarea lor în dauna Comunităţii, convoacă, prin acesta, adunarea generală, spre a decide.

Singurele instanţe chemate a statua asupra actelor organelor de conducere, în această situaţie juridică, sunt adunarea generală, şi, în caz de infracţiuni, justiţia represivă, încât cu drept cuvânt se poate spune că acţiunea de control şi supraveghere a Statului se opreşte la poarta adunării generale, liberă să aprobe actele organelor administrative, fără nicio imixtiune din partea Statului, exceptându-se fireşte, infracţiunile, pentru a căror reprimare justiţia îşi urmează din oficiu, nestânjenită, cursul ei.

pronunţarea justiţiei sau până la alegerea unui nou consiliu de administraţie. Administratorii suspendaţi nu pot fi realeşi până la pronunţarea justiţiei.

Administratorii cari vor sustrage din fondurile comunităţii se vor pedepsi ca şi delapidatorii de bani publici, iar cei cari se vor dovedi că au primit, sub orice formă, mită pentru îndeplinirea obligaţiunilor lor, vor fi pedepsiţi ca şi funcţionarii publici vinovaţi de acest delict.

Aceeaşi pedeapsă se va aplica şi comisarului numit pe Guvern, care se va fi dovedit că cu reacredinţă a tolerat actele abuzive mai sus menţionate ori le-a acoperit, neaducându-le la cunoştinţa Ministerului.

Indată după promulgarea prezentei legi, adunarea generală a comunităţii — convocată de consiliul de administraţie, sau dacă acesta a fost suspendat, de comitetul de gestiune — va modifica statutele spre a le pune de acord cu dispoziţiunile din prezenta lege şi a introduce în ele dispoziţii normative pentru actele de administraţie, precum licitaţii publice pentru vânzări, arenzi şi concesiuni, pentru determinarea atribuţiunilor de control administrativ ale comisarului guvernului şi pentru garantarea libertăţii alegerilor şi a sincerităţii exprimării voturilor sau alte dispoziţii, după cari statutele vor fi supuse Ministerului de Agricultură şi Domenii spre aprobare;

f) Pădurile comunale şi ale obştiilor din Bucovina.

(Mon. Of. I, No. 129, din 15 Iunie 1929.)

Asupra adunării generale Statul n'are niciun drept, nici de control, nici de supraveghere, precum nici de suspendare. Ea este proprietarul însuşi, în interesul căruia se exercită controlul şi supravegherea Statului şi prin nicio lege, statut sau regulament, sau dispoziţie de orice natură ar fi ea, Statul n'a fost asociat Comunităţii în actele ei de proprietar.

In atari condiţiuni, când leguitorul — prin legea din 15 Iunie 1929 — dă în atribuţia autorităţilor publice, ca acestea, în baza dreptului de control şi supraveghere, dacă constată abuzuri grave, de natură a periclita interesele Comunităţii, să ia măsurile de apărare împotriva administratorilor abuzivi, suspendându-i, în timpul absenţei adunării generale şi până-la convocarea acesteia, de sigur, nu se violează dreptul de proprietate al coasociaţilor atâta vreme, cât aceste măsuri se iau în cadrul legii şi în interesul bine priceput al coproprietarilor. Căci aceştia, odată convocaţi în adunarea generală — şi aceasta trebue convocată de urgenţă, comitetul provizoriu de gestiune, neputând îndeplini şi gira, decât lucrările curente — sunt în drept a aproba sau reproba actele abuzive, pe care până aci nu le-au cunoscut şi cu care autoritatea de control i-a sesizat. Ideea de control şi supraveghere, implicând necesitatea existenţei mijloacelor de înfrânarea abuzurilor, putinţa legală acordată Ministerului de Agricultură şi Domenii de a suspenda întreg consiliul abuziv, apare ca o consecinţă firească a însuşi dreptu'ui de control şi supraveghere al Statului.

Statul controlează, supraveghează, denunţă abuzurile, dar nu statuează asupra lor. Nu face acte de proprietar şi nici acte de judecător.

In ceea ce priveşte amănuntele acestei legi, fiind dată împrejurarea că Statul îşi ia dreptul de suspendare în baza unei anchete administrative, fără suficiente garanţii împotriva eventualelor abuzuri ale politicianilor, n'am ezitat în a exprima la timp îngrijorarea, că ea nu va produce roadele dorite şi instituţia controlată va suferi. Cele ce s'au petrecut mai târziu, au confirmat temeinicia îngrijorării.

Comisarii guvernului.

Instituirea comisariatului guvernial pe lângă Comunitatea de Avere, chiar dela înfiinţarea ei, rezida în necesitatea de control

şi supraveghere a actelor administratorilor. Promt şi sever, dar drept, exercitat continuu, cu o reală şi aprofundată cunoaştere a mecanismului ei, acest control, această imixtiune a autorităţii publice în chestiunile interne ale unei averi particulare, urma să fie un permanent scut de apărare împotriva atmosferei de suspiciune ce se crează în mod inevitabil în jurul mânuitorilor averii altora, dar în acelaşi timp şi o chezăşie împotriva abuzurilor şi risipei.

Dotaţi cu puteri excepţionale — încât în cursul timpului, un simplu capriciu al comisarului era deajuns ca să oprească în loc orice activitate a reprezentanţilor celor 94 de comune — nu şi-au asumat întreaga răspundere ce decurge din ele. Comisarii, cu rari excepţiuni, n'au corespuns scopului pentru care au fost instituiţi.

Activitatea lor de peste jumătate de veac se încheie cu un deficit înspăimântător. Efectele controlului administrativ şi gestionar sunt invizibile. Preocupările de asemenea natură au căzut pe al doilea plan, în conştiinţa deţinătorilor vremelnici ai acestei înalte funcţiuni. In schimb, ei au o activitate îmbelşugată în roade politicianiste. Dreptul de control şi supraveghere se exercită rar, numai în anumite perioade, în cele electorale, sau când se simte nevoia unei mărunte răfuieli personale şi atunci el nu este lipsit de acel colorit desagreabil de club, de tendinţa vădită de a imprima administratorilor, iar prin aceştia administraţilor, ideologia şi păcatele guvernamentale. Erorile sau abuzurile constatate de ei în gospodăria Comunităţii, se repară printr'o procedură sumară şi expeditivă, printr'un simplu act de devotament, transcris în registrul partidului dela cârma ţării. Iar grănicerii, cei mulţi şi mici, neputincioşi a pătrunde în labirintul fiscal şi economic al marei lor instituţiuni, rămân veşnic muţi şi veşnic orbi...

Iată pentru ce, schimbările intervenite în persoana acestor înalţi controlori nu depăşesc cadrul faptelor diverse. Tot aşa de bine ar fi putut rămâne cel vechiu. Noul comisar este un alter-ego al celui plecat, venit cu aceeaşi concepţie politicianistă [1]).

Prin alin. 17, art. 214 din legea pentru organizarea cooperaţiei, din 27 Martie 1935, comisariatul guvernial a fost desfiinţat, iar atribuţiile lui au trecut asupra organelor de specialitate ale Centralei Cooperative de îndrumare, organizare şi control. Legea

1) Dr. A. Marchescu, în „Tribuna Graniţei" No. 2, din 24 Februarie 1935.

din 23 Iunie 1938, prin alin. 1 al art. 21, trece aceleaşi atribuţii în competenţa Ministerului de Agricultură şi Domenii, fără a reînfiinţa instituţia comisariatului, şi astfel, tot prin organe de specialitate exercită aceste atribuţii, cum le exercita şi Centrala Cooperativă.

E) *Legea pentru organizarea cooperaţiei.*

Prin legea din 27 Martie 1935, Comunitatea de Avere a fost asimilată în parte cooperativelor şi ca atare supusă Centralei Cooperative de îndrumare, organizare şi control.

De sigur, nu raţiuni mai înalte au determinat această semi-cooperativizare.

Expunerea de motive, e drept, justifică intervenţia legiuitorului prin nevoia de-a asigura un control efectiv şi o exploatare sistematică a bunurilor comunităţilor. Atâta am putut afla din intenţiile legiuitorului, căci parlamentarii graniţei s'au distins printr'o absenţă condamnabilă dela elementara îndatorire ce aveau faţă de alegătorii regiunii, de a-şi rosti cuvântul lor în cursul desbaterilor, cari au creat noul regim juridic al celei mai puternice instituţiuni economice din Banat.

Dar simpla enunţare, într'o laconică expunere de motive, a necesităţii de-a institui un control efectiv, nu justifică în deajuns intervenţia legiuitorului, în condiţiunile în care a intervenit în gospodăria Comunităţii. Incă dela înfiinţare, ea suferă de o supraproducţie de legi, statute, regulamente, ordonanţe, etc., toate menite a asigura un control eficace, promt şi drept. Acţiunile de control şi reprimare a vinovăţiilor au fost uneori dintre cele mai severe. Politicianismul veros, instalat la Comunitatea de Avere, prin aceste acţiuni, şi-a putut apăra şi promova, mai mult ca oriunde, interesele de club. Dintre preşedinţii şi consilierii cari au trecut pe la conducerea ei, în epoca de după războiu, unul singur a avut o moarte prezidenţia'ă naturală: a plecat la timp şi de bună voie, împreună cu colaboratorii săi. Toţi ceilalţi nu se pot plânge de ineficacitatea controlului dela Comunitatea de Avere.

Nu interesează vinovăţia sau nevinovăţia celor cari au simţit rigorile orânduielilor de control şi cari, de sigur, vor fi privit cu zâmbete ironice laconica expunere de motive, nemulţumită de controlul existent; constatăm doar un singur lucru: controlul

reglementat a existat la Comunitatea de Avere şi înainte de cooperativizarea ei. Felul însă cum s'a exercitat n'a fost lipsit de acel colorit de club care a provocat atâtea nemulţumiri şi proteste. Deci nu legi de instituire a unui control efectiv, ci legi de emanciparea celui existent de sub tutela distrugătoare a politicianismului. Iată nevoia reală, care ar fi putut să justifice intervenţia legiuitorului! Noua lege însă, nu numai că nu răspunde acestei nevoi, dar mai deschide Comunităţii şi perspectiva transformării ei în adevărată agentură electorală, cu posibilităţi de a exercita o mai puternică presiune asupra lumei dela sate, ca până acum.

Cât priveşte nevoia unei exploatări mai sistematice, de sigur, că pentru aceasta nu se cer decât oameni pricepuţi, muncitori şi desinteresaţi, cari, dacă există, ar putea să lucreze şi în cadrele vechei organizaţii...

Această lege prevede, între altele, că bugete Comunităţii de Avere nu sunt definitive şi nu pot fi puse în aplicare, decât după aprobarea Centralei Cooperative de îndrumare, organizare şi control, iar pentru susţinerea cheltuielilor de control, asistenţă judiciară şi îndrumare tehnică, Comunitatea va vărsa direct Centralei o contribuţie anuală fixată de consiliul acestei instituţiuni, fără ca ea să poată depăşi 0.75% din cifra veniturilor brute anuale, pentru colectivităţile cu venit mai mic de un milion anual. Pentru partea de venit care depăşeşte acest cvantum, cota va fi de 0.50%.

Legile anterioare acestei *legi de lărgire a autonomiei* nu cereau Comunităţii vreo contribuţie, precum aceleaşi legi nu condiţionau nici valabilitatea bugetului de aprobarea vreunei autorităţi alta, decât cea statutară, aleasă de totalitatea grănicerilor.

Noua lege, dimpotrivă, obligă la plata unei cotizaţii pentru controlul şi sfaturile ce le dă Centrala, chiar dacă nu se simte nevoia sfaturilor, şi mai răpeşte grănicerilor şi cel mai important drept: dreptul bugetar, dreptul de-a vota cvantumul şi scopul cheltuielilor şi veniturilor Comunităţii, în baza căruia toate ramurile de activitate ale acesteia erau până aci concentrate în mânile grănicerilor constituiţi în adunarea generală...[1])

---

[1]) Dr. A. Marchescu, în Tribuna Graniţei, No. 14/1935.

Legea de organizare a Ministerului Cooperației, din 5 Februarie 1938, amplifică dreptul de control și supraveghere al Statului și trece exercițiul lui în atribuția acestui Minister, care, între altele, poate introduce și modificări în bugete, cari devin astfel obligatorii pentru instituție.

Prin legea din 4 Martie 1938, atribuțiile de control și supraveghere au fost trecute din nou asupra Centralei Cooperative de îndrumare, organizare și control.

Regimul juridic creat Comunității de Avere prin legile de organizare a cooperației n'a fost de lungă durată.

Prin originea, prin structura și mecanismul ei de funcționare, Comunitatea de Avere nu are nimic comun cu organizațiile cooperatiste sau alte instituții existente în România. Legiuitorul însuși s'a convins despre aceasta și prin legea publicată în Monitorul Oficial No. 141, din 23 Iunie 1938, a trecut dreptul de control, îndrumare și organizare asupra Comunității de Avere, în atribuția Ministerului de Agricultură și Domenii, revenindu-se astfel la regimul juridic creat prin statutul din anul 1930, nu însă fără a se fi abrogat toate dispozițiile legale de amplificare a dreptului de control și de ființare a comisarilor guvernului.

Dreptul bugetar, disciplinar și de pensionări aparține în întregime organelor statutare ale Comunității, fără vreun amestec al autorității publice, decât controlul și supravegherea reglementată în statutul din 1930, exercitat prin organele de specialitate ale Ministerului.

CAPITOLUL IX.

Caracterul Comunităţii de Avere.[1]

1 §. Averea Comunităţii nu este avere comunală.

Autorităţile administrative de control şi supraveghere au susţinut aproape constant, pentru a justifica, iar la nevoie a lărgi sfera de imixtiune în administraţia Comunităţii, că averea ei este o avere comunală. Spre a ajunge la această concluzie, s'a recurs la interpretarea forţată a unor dispoziţiuni din însăşi legile organice ale acestei instituţii.

In adevăr, contestându-se alegerea de preşedinte, din 4 Ianuarie 1910, Ministerul de interne ungar, cu No. 85692/1910 IV. B. respinge contestaţia şi confirmă alegerea, pe motivul că noul ales îşi are eligibilitatea, nu din calitatea de grănicer, ci din dispoziţiunile legii XXII/1886, ca unul ce este eligibil la comuna politică. „Deoarece, având în vedere că *potrivit dispoziţiunilor cuprinse în §-ul 3 al legii XXX/1873, averea Comunităţii de Avere este avere comunală*, a cărei mânuire se face în conformitate cu prevederile legii XXII/1886, împrejurarea că preşedintele Comunităţii de Avere este sau nu coborîtor al locuitorilor fostului confiniu, adică are sau nu îndreptăţire la păduri, nu are nicio influenţă asupra eligibilităţii, sau neeligibilităţii lui în reprezentanţa Comunităţii de Avere, şi ca atare în prezidenţia Comunităţii de Avere. Din faptul, că mânuirea averii Comunităţii de Avere este supusă prevederilor legii XXII/1886, rezultă că poate fi ales membru în reprezentanţa Comunităţii de Avere şi ca atare şi preşedinte al Comunităţii de Avere, oricine are dreptul, în comunele interesate, să fie ales în reprezentanţă".

Acelaşi Minister, respingând întâmpinarea prezentată de Comunitate împotriva hotărîrii No. 85692/1910, adaogă, sub No. 180914/1910, IV B.: *„Averea Comunităţii de Avere trebue considerată avere comunală, pentrucă §-ul 14 al legii XXVII/1873, — privitoare la legiferarea provincializării confiniului bănăţean, a batalionului de Titel şi la alte dispoziţiuni reclamate de nevoile provincializării, — abrogând organizarea comunelor fostului regi-*

1) Cu excepţia §-ului 1, acest cap. a apărut şi în *Pandectele Române*, 1933, I, 144

ment confiniar și extinzând și asupra teritoriului confiniar ungar efectele legii XVIII/1871, pentru organizarea comunală în vigoare atunci, dispozițiunea §-ului 2 al legii XXX 1873, pentru răscumpărarea drepturilor de servitute forestieră ale locuitorilor din teritoriul confiniar asupra pădurilor de acolo, — conform căreia terenurile păduroase, defalcate din pădurile erariale trec în posesiunea excluzivă a respectivelor comune interesate, — nu poate fi altfel înțeleasă decât că noțiunea de comună nu cuprinde decât numai comuna politică.

„In acelaşi sens se exprimă şi §-ul 1 din statutul Comunităţii de Avere, constituită din fostul regiment confiniar româno-bănăţean, aprobat cu No. 38369/1879 B. M. care dispune că pentru mânuirea pădurilor defalcate din pădurile erariale, comunele interesate formează o Comunitate de Avere independentă, care Comunitate de Avere este chemată a mânui averea comună a comunelor politice amintite în statut, în modul stabilit de statute, sub supravegherea autorităţii publice, adică a autorităţii guvernamentale. Pe aceleaşi consideraţii s'au bazat şi predecesorii mei, când au exercitat dreptul de control asupra averii Comunităţii de Avere, ca avere comunală.

In 1888, predecesorul meu, în cursul cercetării cauzei disciplinare a forestierului Ioan Iennewein, prin ordonanţa de sub No. 195/1888 H. K., a mai declarat şi aceea, că funcţionarii Comunităţii de Avere sunt consideraţi funcţionari comunali".

Teza susţinută în anul 1910, şi-a însuşit-o şi comisarul din anul 1925. El se pronunţă împotriva aprobării statutelor (1925) şi, spre a ajunge la această concluzie, în raportul său No. 6/1925 arată că în şedinţa adunării generale, din 22 Decembrie 1924, a cerut să se ia dela ordinea de zi proiectul de statut, ca fiind potrivnic dispoziţiunilor legale în vigoare.

„In şedinţa adunării generale — spune comisarul — am arătat că proiectul de statut supus deliberării, este în contrazicere cu legea fundamentală, prin care şi-a câştigat averea Comunitatea de Avere, şi anume cu art. XXX, din anul 1873 precum şi cu ordonanţa Min. de interne ungar No. 180914/1910, legea comunală şi legea contabilităţii"...

„Principiul fundamental care se desprinde, este cel arătat în proiectul de statut (1925), la art. 2, unde se zice: „Această avere comună şi indiviză, formează proprietatea tuturor familiilor împădurite, cari aparţin comunelor următoare:" etc.

In baza acestui articol, averea Comunităţii de Avere se declară de avere particulară a familiilor grănicereşti, pe când această avere este comunală, de caracter public, ce dovedim prin următoarele:

Art. de lege XXX, din anul 1873, care regulamentează răscumpărarea drepturilor şi împărţirea averii Statului, la art. 2, prevede precis că jumătate din complexul acelor păduri, asupra cărora comunele din confiniul militar au avut drept de servitute, trec în proprietatea excluzivă a acelor comune (azon községek kizárólagos birtokába bocsáttatik át), şi nu cum în traducerea legii voiesc în mod tendenţios să arate că pădurile trec în proprietatea comunelor grănicereşti, interpretând comunele grănicereşti, nu ca comune politice, ci ca universalitatea comunelor grănicereşti.

Această interpretare este greşită, întru cât împărţirea averii s'a făcut între Stat şi comunele politice, şi nu între universalitatea comunelor grănicereşti, care universalitate a luat fiinţă numai în anul 1879, prin statut, înfiinţându-se Comunitatea de Avere, adică toată averea revenită comunelor s'a contopit şi se administrează în comun.

Că averea s'a împărţit între Stat şi comunele politice, o arată în mod neîndoios, atât art. 4, cât şi art. 6 din sus-zisa lege. Şi anume, art. 4, privitor la modul de împărţire a averii, prevede că „Privitor la împărţirea continuativă între localităţi sau comune a teritoriului de pădure revenit comunităţii de regiment, precum şi cu deciderea în ce chip şi mod să le folosească, atât totalitatea comunităţii de regiment, fie parţial de comunele locale, sau familii şi singuraticii locuitori îndreptăţiţi, se încredinţează toate acestea ca chestiuni comunale, pe lângă concursul autorităţilor, reprezentanţi legali ai comunităţii de regiment".

Deci, toate împrejurările referitoare la această avere, se consideră de chestiuni comunale.

Iar art. 6 arată şi mai clar caracterul public al averii, când zice, că cu ocaziunea segregării averii, ce compete comunelor din confiniu, se va avea în vedere, ca pădurile să fie defalcate în apropierea comunelor, ca să poată satisface în mod intensiv necesităţile de lemne ale comunelor.

Ori, dacă Statul, cu ocaziunea segregării, ar fi voit să beneficieze numai unii locuitori din comunele din confiniu, ar fi arătat că pădurile să satisfacă nevoile acestor locuitori şi nici-

decum ale comunelor, prin ce se înţelege că întreaga comună, adică toţi locuitorii.

Caracterul de avere comunală, îl mai dovedeşte şi statutul din 1879, în care, la art. 1, se zice: „Pentru primirea, administrarea şi economizarea forestelor, pădurilor şi a pământelor din acestea, cari după răscumpărarea drepturilor de servitute ale locuitorilor din confiniul militar: pentru lemnărit, păşune şi alte producte silvanale, în înţelesul legii din 8 Iunie 1871, trec în proprietatea comunelor şi a familiilor din fostul regiment confiniar româno-bănăţean, împădurite după §-ii 68 şi 70 al regulamentului pentru serviciul silvanal din anul 1860, — formează aceste comune o Comunitate", etc.

Iar aliniatul 2, din art. 1, zice: „Această Comunitate o formează următoarele comune şi anume:" etc.

In consecinţă, statutul arată în mod precis că, comunele formează o Comunitate de Avere, din ce reese că averea este a comunelor, deci avere comunală.

Nu sustau, nici cele arătate în memoriu de Comunitatea de Avere, că sub numirea de comune nu este a se înţelege comuna politică, întru cât art. 6, din art. de lege XXX, din anul 1873, arată în mod neîndoios, că la defalcarea pădurilor se va avea în vedere, ca cele cuvenite comunelor să fie în apropierea comunelor, ori aci este a se înţelege numai şi numai comuna politică, întru cât nu se zice altfel decât simplu comună (község).

Pentru a vedea şi felul de interpretare al autorităţilor ungare asupra caracterului averii Comunităţii de Avere, amintim ordinul Ministerului de interne ungar, No. 180914/1910 IV.-B, anexat în copie, prin care în urma unei întâmpinări a Comunităţii de Avere, că averea ei nu se poate considera de avere comunală, Min. de interne ungar, întru susţinerea caracterului averii Comunităţii, de avere comunală, prin acest ordin arată că art. 2, din art. de lege XXX, din anul 1873, este a se interpreta în sensul, că jumătatea pădurilor defalcate trece de fapt în proprietatea excluzivă a comunelor, înţelegându-se comunele politice. O consideră de avere comunală şi bazat pe ordonanţele antecesorilor, cari întotdeauna categoric au afirmat, că este avere comunală, exercitându-şi dreptul de control, ca asupra unei averi comunale, şi arată chiar că un antecesor, în cursul unei acţiuni disciplinare contra unui forestier al Comunităţii de Avere, cu numele Ioan Iennewein, prin ordonanţa No. 195/1888 H.

K. s'a pronunţat, că funcţionarii Comunităţii de Avere sunt a se considera de funcţionari comunali.

Se recunoaşte în mod neîndoios, că redactorii statutelor de pe acele timpuri, precum şi autorităţile, cari au lucrat în chestiunile Comunităţii de Avere, sunt mai competenţi a cunoaşte caracterul de avere comunală al Comunităţii, şi care nu se poate interpreta în alt mod, decât în sensul celor arătate de noi.

Dar, acest punct de vedere l-a adoptat şi legiuitorul român, când prin legea pentru satisfacerea trebuinţelor normale în lemn de foc şi de construcţiune ale populaţiunei rurale din Vechiul Regat, Basarabia şi Bucovina, publicată în Monitorul Oficial No. 140, din 1 Iulie 1924, la partea I, III, cap. VI, privitor la administrarea pădurilor comunale din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, precum şi a pădurilor comunale şi ale obştiilor din Bucovina, la aliniatul d), înşiră şi Comunitatea de Avere din Caransebeş, înţelegând-o de pădure comunală.

Din cele expuse mai sus, se evidenţiază, dar, caracterul de avere comunală al averii Comunităţii de Avere şi este fapt că guvernul ungar, cu ocaziunea desfiinţării regimentelor confiniare a voit şi a şi înzestrat comunele cu păduri, cari pentru o mai bună administrare a averii s'au contopit într'o Comunitate de Avere.

Ori, acum prin prezentul proiect de statut, se intenţionează a i se lua caracterul de avere comunală şi a-i da caracterul de avere particulară, aparţinând numai acelora, cari au fost soldaţi grăniceri în regimentele confiniare.

Dar, în organizaţia militară toţi locuitorii de pe teritoriul regimentului au stat sub disciplina militară, şi ar fi un non sens ca să se creeze 2 categorii de cetăţeni în comune, unii grăniceri cu drepturi, şi unii fără drepturi".

Argumentarea autorităţilor de control nu este convingătoare, iar teza susţinută de ele este greşită.

Dacă este adevărat că §-ul 2 al legii XXX, din 1873, trece în proprietatea excluzivă a „comunelor" jumătate din pădurile erariale defalcate, nu este mai puţin adevărat însă, că acelaşi text, ca şi acela al §-ului 2 din legea, din 8 Iunie 1871, consideră parte la împărţirea de fapt, nu „comuna politică", ci „comuna grănicerească" (Grenzgemeinde).

In sistemul legiurilor actuale, ca şi în sistemul legiuirilor vechi grănicereşti, nu există şi n'a existat „comună grănicerească",

ca entitate juridică distinctă de „comuna politică", unitate administrativă. In trecut, când ființa organizația confiniară, cei doi termeni se confundau în fapt. Cine era membru al comunei politice era în același timp și membru al comunei grănicerești. După desființarea confiniului militar și cu ocazia desființării lui, termenul de „comună grănicerească" s'a păstrat, cu deosebirea că el exprimă totalitatea familiilor de grăniceri dintr'o comună, părtașe la averea Comunității, fără să se mai confunde cu „comuna politică". Aceasta din urmă, dimpotrivă, cuprinde în sine pe toți membrii săi, coborîtori sau necoborîtori ai familiilor care făceau parte din cadrele fostului regiment de grăniceri. Diferențierea nu este fără justificare. Cei ce au adus aportul lor la formarea averii Comunității, sunt numai grănicerii și tot ei sunt singurii îndrituiți a se folosi de ea. Iar pentru desemnarea tuturor grănicerilor dintr'o comună s'a păstrat termenul de „comună grănicerească", de sigur fără personalitate juridică. Ele nu sunt decât elementele componente ale Comunității de Avere și nu servesc decât spre a desemna totalitatea grănicerilor dintr'o comună. De altfel, termenul comună are aceeași accepțiune și când este întrebuințat pentru a desemna membrii unui cult „comună bisericească".

Prin urmare, în cadrele aceleeași comune — unitate administrativă — ființează, cu sau fără personalitate juridică, colectivități de persoane, aparținând aceluiași cult religios, sau având aceleași interese, și cari sunt cunoscute sub denumirea de „comună bisericească", „comună grănicerească", etc.

Inalta Curte de Casație și Justiție admite și ea existența în această accepțiune a „comunei grănicerești".[1])

Art. 25 al statutului din 1879 admite posibilitatea desființării Comunității de Avere și, ca urmare firească, împărțirea averii ei între copărtași, așa cum o admite și §-ul 4 al legii XXX, din 1873. Indiferent dacă cei îndrituiți uzează sau nu de această facultate a lor, existența ei este suficientă să justifice netemeinicia tezei organelor de control.

Posibilitatea juridică a desființării unei comune politice, cu împărțirea averii ei între copărtași exclude însuși conceptul juridic al comunei — unitate administrativă. Eventualitatea desființării și împărțirea averii este negațiunea comunei.

1) No. 506/1934 S. I.

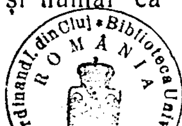
Extinderea legii XVIII/1871 pentru organizarea administrativă, prin dispozițiunile §-ului 14 al legii XXVII/1873, și asupra confiniului militar unguresc, nu are nicio înrâurire asupra caracterului juridic al Comunității de Avere.

Legea este anterioară înființării Comunității și ca atare nu putea să dispună și asupra ei, asupra unei Comunități inexistente la data apariției legii. Totuși Comunitatea de Avere, chiar dela înființarea ei, a aplicat și i s'au aplicat dispozițiunile §§-ilor 78, 79, 80, 81 și 82 din legea XVIII/1871. Nu însă pentrucă §-ul 14 al legii XXVII/1873 a extins-o și asupra fostului confiniu militar, ci pentru simplul fapt, că prin art. 6 din statut, Comunitatea de Avere și-a însușit, ca parte integrantă din statut, dispozițiunile acestor paragrafi. Aplicațiunea lor constitue o aplicațiune a statutului, și nu a legii. Prin însușirea lor, au devenit dispozițiuni statutare, indiferent de soarta legii dela care au fost împrumutați. Această împrumutare însă, nu poate schimba caracterul juridic al instituției.

Art. 1 din statut nu vorbește de comune politice. El întrebuințează pur și simplu termenul de comună, după ce în prealabil vorbește de răscumpărarea drepturilor de servitute ale locuitorilor din confiniul militar.

Accepțiunea lui exactă, în acest text, este aceea de comună grănicerească. Ea este singura cuprinzând totalitatea grănicerilor, care dă ceva și care primește în același timp. Drepturile răscumpărate și a căror valoare stă la baza Comunității, sunt servituțile forestiere ale familiilor de grăniceri. Un terțiu neinteresat în operațiunea răscumpărării — comuna politică — care nu dă nimic, nu poate avea nici calitatea de parte, spre a putea cere ceva din prețul răscumpărării.

Admițând ipotetic, că administrația averii s'ar fi făcut conform rânduielilor cuprinse în legea XXII/1886, — deși niciun text de lege, statut sau regulament nu extinde această lege asupra Comunității, și administrarea averii nu s'a făcut decât așa cum prevede statutul, — aceasta nu poate schimba caracterul juridic al averii administrate. Dar, aplicarea legii XXII/1886 — și ea s'a aplicat parțial în măsura, în care s'a substituit §§-ilor 78, 79, 80, 81 și 82 din legea XVIII/1871, — constitue o imixtiune abuzivă în administrația acestei averi. Statutul și-a însușit dispozițiunile §§-ilor 78—82 ai legii XVIII/1871, care astfel au devenit părți integrante din statut și numai ca dispozițiuni ale acestuia

s'au şi aplicat. Inlocuirea lor prin dispoziţiunile legii XXII/1886, fără vreo dispoziţiune statutară sau legală — căci atari dispoziţiuni nu sunt — constitue de sigur o ilegalitate. Şi o ilegalitate nu poate servi argument plauzibil în susţinerea unei teze juridice.

Ministerul de interne ungar el însuşi a abandonat această teză, când interesele i-au dictat o altă atitudine.

In adevăr, anulându-se alegerea de reprezentant al comunei Dalboşeţ, candidatul maior Iosif Stoianel a atacat anularea la Curtea superioară administrativă. La desbaterea din 31 Mai 1905, reprezentantul Ministerului de interne ridică excepţiune de incompetenţă, pe motivul că Comunitatea de Avere nu este comună politică. Curtea prin încheierea sa, de sub No. 1642/1905, admite incidentul de incompetenţă. Spre a ajunge la acest sfârşit, Curtea argumentează: „Organizaţia Comunităţii de Avere nu întră în sfera noţiunei de comună politică, iar §-ul 25, pct. 4 al legii XXVI/1896 dă în competenţa Curţii administrative reg. ung. numai chestiunile electorale ale membrilor reprezentanţei comunelor politice, pentrucă indică în mod expres numai hotărîrile comisiunii administrative, aduse în baza §-ului 50 al legii XXII/1886, adică asupra alegerilor comunelor politice, ca fiind susceptibile a da naştere la o acţiune judiciară".

„Cum însă nici vreo altă dispoziţie a legii mai sus citată, sau altă lege, sau normă juridică nu dă în competenţa instanţei, chestiunile electorale ale Comunităţii de Avere amintită, cum competenţa instanţei, în baza §-ului 19 al legii XXVI/1896, nu poate fi extinsă pe motiv de analogie de drept şi lege; cum în sfârşit, obiectul litigiului îl constitue, nu o alegere a comunei politice, ci o alegere a Comunităţii de Avere, instanţa nu are competenţa în această cauză, pentru care motiv a trebuit admisă excepţia, iar acţiunea respinsă".

In acelaşi sens şi pe aceleaşi consideraţiuni s'a pronunţat Curtea sub No. 3293/1905, în procesul intentat de colonelul Ignatie cavaler de Iacobici.

§ 2. Averea imobilă a Comunităţii este alienabilă.

Intr'o a doua opiniune, părăsită curând după emiterea ei, se susţine că averea imobilă a Comunităţii este inalienabilă.

In adevăr, iată considerentele Consiliului de advocaţi, de pe lângă Ministerul de Agricultură şi Domenii, cuprinse în avizul Nr. 1438, din 14 Octombrie 1932, invocate întru motivarea acestui punct de vedere:

„Asupra întâmpinării prezentată de către Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean Nr. 13 din Caransebeş, întâmpinare prin care se cere Ministerului a decide, în neunire cu avizele Nr. 354/1932 şi Nr. 810/1932, ale Consiliului de advocaţi, că Comunitatea de Avere poate vinde averea sa imobilă. Prin menţionatele avize, Consiliul de advocaţi, faţă cu dispoziţiunile statutului din 1930, a emis părerea, că averea imobiliară a Comunităţii de Avere, nu poate fi înstrăinată.

Consideraţiunile care au determinat acea concluziune, au fost, că prin niciun text al statutului nu se prevede vânzarea imobilelor, că din contră, prin art. 1 şi 2 se vorbeşte — caracterizându-se instituţiunea şi arătându-se scopul ei — de administrarea şi conservarea averii şi, în fine, că pentru reglementarea vânzării materialului lemnos — deci vânzarea mobilă — şi a cumpărării de imobile statutul conţine două texte speciale.

Prin întâmpinarea prezentată, se susţine în primul rând, că atât prin decretul imperial din 1871, cât şi prin legea XXX, din 1873, bunurile au fost date, după segregare, în plină şi absolută proprietate, fără nicio restricţiune, în ceea ce priveşte dreptul de liberă dispoziţiune. Argumentul este fără valoare, dat fiind că paragraful 2, al legii din 1873, prevede că „jumătate din acele păduri, în care comunele grănicereşti, îşi exercitau până acum drepturile amintite, se separă şi se lasă în excluziva *posesiune* a acelor comune, cealaltă jumătate rămânând *proprietatea* Statului.

In plus, atât legea din 1873, cât şi statutul prim, au fost înlocuite prin statutul din 1925, abrogat şi el la rândul lui şi înlocuit prin statutul din 1930, astăzi în vigoare.

Se susţine în al doilea rând, în sensul dreptului de înstrăinare a imobilelor, că prin aliniatul i) al art. 50 din statut, se conferă adunării generale atribuţiunea de a decide „asupra schimbărilor în averea imobilă a Comunităţii de Avere".

Pentru ca acest argument să aibă o oarecare valoare, ar trebui să se poată susţine — ceea ce este inadmisibil — că termenul *schimbări* este sinonim cu acela de *vânzare;* ori, atribuirea unei astfel de intenţiuni autorului statutului, este

desminţită de faptul, că pentru stabilirea normelor de înstrăinare a materialului lemnos, se întrebuinţează termenul *vânzare*.

Posibilitatea susţinerii, că prin termenii *schimbare în averea imobilă*, s'a voit să se înţeleagă vânzarea imobilelor, este în plus înlăturată de altă împrejurare cu caracter peremptoriu, împrejurare rezultând din comparaţiunea statutului din 1930 cu acela din 1925.

In adevăr, art. 39 alin. h) al statutului din 1925, are exact aceeaşi redacţiune, ca art. 50 alin. i) al noului statut: *schimbări în averea imobilă*.

Ori, statutul din 1925, declară prin art. 1 averea inalienabilă. Este exact, că termenul *inalienabil*, a fost suprimat în noul statut, considerându-se probabil ca inutil.

Imposibilitatea de a concilia însă *inalienabilitatea* din art. 1, cu vânzarea din art. 39 alin. h), arată până la evidenţă, că prin termenul *schimbare* nu s'au înţeles vânzările, de unde concluziunea, singura logică şi care se impune şi anume a unei singure interpretări a două texte cu identică redacţiune.

Un ultim argument, în fine, acela că, deşi este exact că vânzările mobiliare au fost reglementate în mod detailat, aceasta nu înseamnă că vânzările imobiliare nu ar fi admisibile, susţinându-se, că nevoia reglementării vânzărilor mobiliare se explică prin aceea că ele sunt de competenţa consiliului de administraţie, pe când vânzările imobiliare sunt de competenţa adunărilor generale.

Afirmaţiunea, că vânzările imobiliare sunt de atributul adunărilor generale, nu se sprijină, după cum s'a arătat, pe niciun text şi este a se rezolva chestiunea prin însăşi chestiunea.

Dar, explicaţiunea atribuirii vânzărilor mobiliare consiliului de administraţie, pe consideraţiunea puterilor sale restrânse, nu rezistă faţă de împrejurarea, că aceluiaşi consiliu de administraţie i se conferă dreptul de a cumpăra imobile.

Pentru consideraţiunea expuse, Consiliul, menţinând avizele Nr. 354/1932 şi 810/1932, este de părere, că averea imobilă a Comunităţii de Avere din Caransebeş nu poate fi înstrăinată".

Argumentele invocate de consiliu nu sunt la adăpostul următoarelor obiecţiuni:

Față de cele cuprinse în art. 1 din statutul 1879, care declară că „pentru primirea, administrarea și economizarea forestelor“ etc., naște întrebarea: oare fondatórii acestei Comunități au înțeles să limiteze actele organelor de conducere numai la acte de pură administrațiune, la acte de conservare? Că adică autorii primului statut — cari n'au făcut decât să copieze legea din 15 Iunie 1873 — cunoscând terminologia juridică română, și în deosebi discuțiile în jurul întinderii sferei de aplicațiune a termenului *act de administrație și economizare* — mai târziu înlocuit cu acela de *conservare* — au înțeles să transforme toate organele de conducere, inclusiv adunarea generală (adunarea proprietarilor indirecți), într'un enorm tutore al unui infinit număr de pupili, cu drepturi reduse la acte cu caracter urgent, impuse de necesitățile momentului, spre a feri de pagube imediate pe acei pupili? Că adunarea proprietarilor, împreună cu ceilalți coasociați, aleși în organele de conducere, sunt instituiți tutori ai propriilor lor interese și ale celorlalți coasociați, cumulând calitatea de tuturor și pupil în acelaș timp?

Socotesc că nu, căci altfel ar fi fost suficient acest articol, pentru a determina sfera de atribuțiuni a organelor de conducere. Ori, statutul reglementând amănunțit atribuția fiecărui organ, vedem că aceste atribuțiuni depășesc limitele actelor de administrare și conservare.

Autorii primului statut, militari încercați, erau străini de contraversele subtile din legislația română. Ei au cunoscut de sigur legislația grănicerească și în deosebi legea din 15 Iunie 1873, pe care au copiat-o și n'au înțeles să limiteze exercițiul dreptului de proprietate al Comunității, care, având dreptul deplin de proprietate, evident, poate și dispune asupra lui.

Cercetându-se întreg statutul, vedem că el reglementează vânzările, ieșirile din comunitate și, în general, orice act *de schimbare în averea fundamentală* a Comunității. Ori, dacă argumentul de text invocat de consiliu ar fi peremptoriu în cauză, atunci din două una: sau vânzările, grevările imobiliare și ieșirea din comunitate sunt acte administrative, și atunci averea este alienabilă, sau ele nu sunt admise în baza art. 1, cu toate că art. 14 le reglementează, și în această ultimă ipoteză ne întrebăm dacă nu cumva art. 14 este o excepție la regula generală din art. 1 și atunci ajungem la aceeași concluziune de alienabilitate și întreg

art. 1 se dărâmă, sau art. 14 este o inadvertenţă a redactorilor, ceea ce este inadmisibil dintr'un îndoit motiv. Pe de o parte art. 14 din legea din 15 Iunie 1873, are în această privinţă aproape aceeaşi redactare ca art. 14 al statutului din 1879, şi dacă ar fi fost o inadvertenţă, ea se observa după expirarea unui termen de 6 ani — dela data legii şi până la apariţia statutului — iar pe de altă parte, în baza art. 14 din statut, s'au făcut deja vânzări de imobile, care s'au şi operat în carte funduară (Nr. 319/1914 c. f. 1011/1933 c. f. 1012/1933 c. f. Judecătoria Mixtă Caransebeş), precum şi constituiri de ipotecă (Nr. 1015/1931 c. f. Judecătoria Rurală Teregova, Nr. 1149/1931 c. f. Judecătoria Mixtă Caransebeş).

Art. 1 al statutului din 1879, al cărui text cu mici variante reapare în toate celelalte statute ulterioare, nu face decât să exprime mobilul determinant al constituirii Comunităţii, în niciun caz acest text nu urmăreşte să determine, pe cale de dispoziţiune generală, drepturile organelor de conducere şi scopurile instituţiei care sunt fixate în celelalte articole.

Consiliul îşi bazează avizul şi pe dispoziţiunile §-ului 2 din legile din 8 Iunie 1871 şi XXX/1873, susţinând că Comunitatea este *posesoară* excluzivă şi numai Statul a devenit *proprietar deplin*.

Nici acest argument nu răstoarnă teza alienabilităţii.

In adevăr, textul original nu vorbeşte, în art. 2, de excluzivă *posesiune*, ci numai textul ungar tradus greşit din limba germană. Textul german spune „als ausschlieszliches Eigenthum überlassen wird". Ori, Eigenthum, în limba ungară se traduce, cu cuvântul tulajdon (proprietate), iar posesiunea, în limba germană Besitz, se traduce în limba ungară cu cuvântul birtok.

Traducătorul ungar al legilor de mai sus traduce, prin urmare, greşit cuvântul german Eigenthum cu cuvântul ungar birtok. Dar, din traducerea greşită a unui text de lege nu nasc şi nu se pierd drepturi.

Cercetarea minuţioasă a întregei legi ar fi pus consiliul de advocaţi în situaţia de a observa greşeala traducătorului.

In adevăr, în conformitate cu art. 3, deci imediat următor art. 2 citat de consiliu, fiecare parte, deci, şi Statul şi totalitatea comunităţii regimentare, are dreptul deplin şi exclusiv asupra substanţei şi produselor părţii ce-i revine, care se transcrie (intabulează) din oficiu în favoarea fiecăruia.

Dreptul deplin şi excluziv asupra substanţei şi produselor, în drept, nu este decât dreptul de proprietate, iar posesiunea, implicând exerciţiul deplin al puterilor afirmative cuprinse în dreptul de proprietate constitue manifestarea cea mai energică şi cea mai doveditoare a dreptului însuşi.

Admiţând, prin urmare, şi textul ungar greşit tradus — posesiune excluzivă — concluzia necesară şi indiscutabilă este că dreptul conferit asupra părţii din domeniul forestier transmis totalităţii comunităţii regimentare, după caracteristicele ce-i atribue textele categorice ale legii, este un drept deplin de proprietate.

Acelaşi traducător de altfel, în art. 21 din rescriptul imperial din 9 Iunie 1872, care confirmă dreptul de proprietate al grănicerilor, traduce cuvântul de „Eigenthum“ cu acela de „tulajdon“ (proprietate), deci îl traduce corect, încât nu putem atribui traducerea greşită din legea XXX/1873, decât unei erori.

De altfel, nici statutele din 1879, cum nici celelalte ulterioare nu conţin vreo dispoziţiune categorică în sensul inalienabilităţii acestei averi şi nici vreo dispoziţie susceptibilă de interpretare în sensul restricţiunii de înstrăinare.

Statutele conţin, dimpotrivă, dispoziţiuni tocmai în sensul alienabilităţii.

In adevăr, potrivit art. 3 al statutului din 1879, proprietatea, posesiunea şi administrarea averii Comunităţii este supusă regimului de drept comun, reglementat de codul civil general austriac, ceea ce revine a zice că are acelaşi caracter juridic pe care îl atribue acest cod oricărei proprietăţi private, căci prin niciun text expres el nu o declară ca făcând parte din domeniul public sau alt domeniu particular sustras liberei circulaţiuni a bunurilor, iar art. 4 prevede putinţa legală a împărţirii acestei averi, cum prevede acest lucru şi art. 4 din legile 1871 şi 1873, atât pe comunele grănicereşti, cât şi pe familiile îndrituite.

Deci, putinţă divizării acestei averi pe familii este consacrată în mod legal.

Presupunând ipotetic, că s'ar desfiinţa comunitatea şi că partajul s'ar face pe familii şi în cadrul acestora pe capete, naşte întrebarea: oare competinţa atribuită fiecăruia păstrează caracterul de inalienibilitate pe care îl atribue avizul de mai sus? Credem că nu, pentrucă nu este text de lege în acest sens, precum nu există un atare text nici pentru cazul stării în comunitatea de azi.

Argumentele din statut, în sensul alienabilităţii, nu se opresc aci.

Art. 14 al statutului din 1879, în alin. 5, admite schimbările importante în averea fundamentală a comunităţii (wichtige Veränderungen am Hauptstamme des Vermögens), cu rezerva însă, ca ele să fie făcute în condiţiunile prevăzute de §-ul 103 al legii XVIII/1871, să fie votate de 2/3 din totalitatea reprezentanţilor, iar hotărîrea, după încuviinţarea municipiului, să obţină şi aprobarea Ministerului de interne.

Vânzările şi împărţirea averii fundamentale, hotărîte de o adunare, care nici după a treia convocare n'a putut obţine numărul legal de reprezentanţi spre a se constitui în mod valabil, trebue să întrunească cel puţin $^1/_2$ din voturile intregei reprezentanţe (alin. 6 §-ul 14).

Prin urmare, §-ul 14, în alin. 5, conţine regula generală de alienibilitatea averii fundamentale (imobiliară) şi fixează condiţiunile de valabilitate a actului de schimbare, iar alin. 6, fixează condiţiunile speciale pentru vânzări şi ieşire de indiviziune, în ipoteza când nu se poate întruni numărul statutar de reprezentanţi, prevăzut de alin. 5, mulţumindu-se cu $^1/_2$, urmând ca orice alte schimbări (constituiri de alte drepturi reale) să fie valabil hotărîte şi numai cu majoritatea absolută a celor prezenţi, valabil constituiţi în adunare.

In termenul generic de *schimbări* (Veränderungen) se cuprind toate actele de transformare, grevare, înstrăinare, divizare, etc. cari limitează sau anihilează dreptul de proprietate deplină.

Aceasta fiind accepţiunea cuvântului „schimbări", nu se poate susţine cu temei că „schimbări" nu echivalează vânzare, decât într'atât că acest cuvânt (genus) exprimă, pe lângă vânzare (species), şi alte acte juridice de transformare; deci „schimbare" nu este sinonim cu vânzare, ci mai mult, el cuprinde şi vânzarea.

Avizul nu se pronunţă asupra accepţiunii acestui cuvânt, pentrucă probabil i-a dat înţelesul de schimb, reglementat de art. 1045 şi urm. cod. civ. gen. austr. art. 1045 şi urm. cod civ. rom. şi în acest caz eroarea este iarăşi evidentă. Schimbul se numeşte *Tausch* în cod. civ. gen. aust. iar textul original german al statutului vorbeşte de *Veränderungen*, tradusă în româneşte cu cuvântul schimbări.

Nu este mai puţin adevărat, că statutul din 1879 a fost abrogat de cel publicat în Mon. Of. Nr. 143, din 3 Iulie 1925,

fără însă ca acest nou statut să fie abrogat și legile din 1871 și 1873, căci un statut nu poate abroga o lege și din dispozițiunile noului statut se trage concluzia în sensul inalienabilității.

In art. 1, acesta începe prin a exprima o inexactitate juridică ușor de verificat. „Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean Nr. 13, cuprinde în sine toate pădurile, munții și toate celelalte imobile, precum și toate drepturile legate de acestea și cari prin Decretul regal dela 8 Iunie 1871, cu ocazia desființării regimentului confiniar româno-bănățean Nr. 13 au fost date în proprietatea și posesiunea comună, excluzivă și inalienabilă", etc. și din acest *inalienabil*, strecurat în text prin nu știm ce inadvertență, se tinde la făurirea unor argumente peremptorii de inalienibilitate a averii Comunității.

Nici în legea din 8 Iunie 1871, cum nici în cea din 1873, nu se găsește vreo dispoziție, vreun cuvânt măcar, susceptibil a fi tradus în românești cu cuvântul *inalienabil*. Așa ceva n'a existat și nu există în aceste legi, decât doar în bogata fantezie a vreunuia dintre redactorii statutului din 1925.

Acest statut atribue legilor, care stau le baza Comunității dispozițiuni pe cari acestea nu le conțin și la cari autorii lor nici nu s'au gândit vreodată.

Prin urmare, trebue eliminat dela început acest cuvânt *inalienabil* din seria argumentelor invocate de consiliu.

Art. 62 admite posibilitatea lichidării, desființării și împărțirii averii Comunității, firește cu stricta respectare a unor formalități, dar și acest statut admite pulverizarea averii, dacă așa crede de cuviință adunarea generală, iar prin aliniatul h, al art. 39, schimbările în averea imobilă sunt date în competența adunării generale fără îndeplinirea altor formalități, spre deosebire de art. 14 al statutului din 1879, care cere îndeplinirea unor condițiuni pentru schimbări.

Statutul din 1925, prin urmare, admite și reglementează lichidarea, împărțirea, desființarea și schimbările imobiliare. In acest statut vedem, că reapare expresiunea de *schimbări în averea imobilă* cu același înțeles ca și în art. 14 din statutul din 1879, fără condițiunile prevăzute acolo.

Din cauza lacunelor și erorilor juridice ce conținea, statutul din 1925 a fost abrogat și înlocuit cu statutul publicat în Mon. Of. 11, Nr. 164 din 25 Iulie 1930. Acesta, evitând greșeala ce se strecurase în art. 1 al statutului precedent, suprimă la însuși

intervenţia Ministerului de Agricultură şi Domenii, de sub Nr. 153223/1930, în art. 1 cuvântul „inalienabil“ propriu a produce nedumerire în spiritul oricui s'ar mărgini să se pronunţe asupra caracterului juridic al acestei averi, cercetând numai statutul, fără a se ocupa şi de legile care stau la baza ei.

Din nefericire, acest cuvânt, ajuns prin contrabandă în statutul din 1925, n'a întârziat să-şi producă roadele. Victimele lui au fost recoltate tocmai din rândul acelora, cari au sugerat suprimarea lui.

Se susţine, în adevăr, spre a se motiva avizul, că termenul inalienabil a fost suprimat în noul statut, considerându-se probabil ca inutil. Evident, acest termen era inutil, dar pe lângă inutilitatea lui — ca orice lucru pus acolo unde n'are ce căuta — mai suferea şi de un viciu congenital şi anume că exprima o inexactitate.

In adevăr, acel art. 1 nu declară inalienabilă averea Comunităţii, ci afirmă că ea a fost primită cu acest caracter de inalienabilitate prin Decretul Regal din 8 Iunie 1871. Ori, citindu-se acest decret, vedem că el nu spune nicăieri aşa ceva.

Faimosul art. 1 din statutul din 1925, conţine, de altfel, şi o inexactitate istorică. Afirmă anume că averea s'a primit „cu ocaziunea desfiinţării regimentului confiniar româno-bănăţean Nr. 13“, ceea ce revine a zice că data decretului din 8 Iunie 1871 coincide cu data desfiinţării acestui regiment. Ori, regimentul 13 desfiinţându-se în baza ordonanţei din 9 Iunie 1872, pe ziua de 1 Noembrie 1872, inexactitatea istorică este prea evidentă.

Un articol, care purta în sine o inexactitate istorică şi alta juridică, trebuia supus unei operaţii spre a fi refăcut şi această operaţie a fost, fireşte, utilă, dar şi necesară în acelaşi timp.

Statutul actual nu numai că nu repetă greşeala celui precedent, dar păstrând formula originală de „schimbări în averea imobilă“, — existentă în toate statutele de până aci — prin art. 50 alin. i, dă în atribuţia adunării generale, „a decide asupra schimbărilor în averea imobilă a Comunităţii de Avere“, menţinând prin aceasta putinţa legală de înstrăinarea averii sale imobiliare, cu aprobarea adunării generale, fără altă condiţie.

Cu acelaşi concurs al adunării generale, art. 85 admite şi desfiinţarea şi împărţirea averii Comunităţii, fireşte cu oarecare îngrădiri, dar o admite.

Prin urmare, şi acest statut — ca toate celelalte — admite şi el pulverizarea acestei averi, dacă interesele ei cer o atare pulverizare.

Este adevărat, că statutul nu reglementează o procedură specială pentru schimbările în averea imobilă, deci nici pentru vânzări, cum face la vânzările mobiliare, pe care le dă în competenţa consiliului de administraţie, şi aceasta pentru o consideraţiune lesne de înţeles.

Transferturile de proprietate mobiliară şi achiziţiunile imobiliare sunt acte prezentând prea puţine riscuri, iar cele dintâiu sunt de aplicaţiune aproape zilnică şi de aceea au fost date în atribuţia consiliului, un organ inferior de execuţie, uşor de convocat, oricând se simte nevoia încheierii unui atare act, iar spre a preveni abuzurile acestuia, i-a edictat şi normele de conduită.

De altfel, şi cumpărările imobiliare tot cu aprobarea prealabilă a adunării generale se fac şi iată cum: cumpărarea presupune o contraprestaţiune din partea Comunităţii, iar această contraprestaţiune — plata — se face în limitele creditelor bugetare deschise pentru acest scop de către adunarea generală, care, votând bugetul specificat, aprobă în prealabil toate cheltuielile viitoare cum şi destinaţia lor.

Când a fost însă vorba de acte mai importante, care n'au fost date în competenţa altui organ, adunarea generală — ca măsură de prudenţă — şi-a rezervat dreptul nelimitat a hotărî asupra lor, aşa cum va crede de cuviinţă, cum îi vor dicta interesele şi împrejurările timpului, fără a se lega de vreo formulă preconstituită, care să-i îngeuneze eventual mişcările.

In adevăr, adunarea generală, suprema reprezentanţă a Comunităţii de Avere, cum o califică art. 12 al statutului din 1930, şi-a rezervat, prin art. 50 alin. i), schimbările în averea imobilă, iar prin alin. r), orice chestiuni, care prin statut n'au fost date altui organ.

Deci orice chestiuni, şi în termenul generic de orice chestiuni întră toate actele ce le poate face un proprietar: toate actele pe care le putea face şi reprezentanţa regimentară, căreia i-a succedat, deci şi vânzările imobiliare, grevarea acestora, cum de altfel putea face atari acte şi reprezentanţa regimentară.

Din simpla împrejurare, de altfel, că statutul nu reglementează o procedură specială pentru vânzările imobiliare nu se poate conchide juridiceşte, că atari acte sunt inadmisibile, atâta

vreme cât un text expres nu le opreşte. Ori, textele invocate, nu numai că nu opresc atari acte, dar chiar le admit, încât avizul de mai sus compare, evident, ca o inoportună imixtiune a autorității publice în exercițiul nelimitat al dreptului de proprietate al Comunității.

Celor două statute — 1925 și 1930 — le-a servit drept călăuza statutul din 1879, întocmit de militari, care n'au avut în vedere, la redactarea lui, interpretările subtile ce se dau în doctrina și jurisprudența română diferitelor cuvinte (exemplu: „acte de administrație, de conservare"), ci numai și numai legiuirile grănicerești — destul de numeroase și prea puțin cunoscute tinerii generații, — cari legiuiri erau absolut străine de atari interpretări, încât orice interpretare în sensul exprimat de consiliul de advocați și oricâtă subtilitate juridică s'ar pune în argumentarea ei, ea este sortită să schimbe intențiunile autorilor tuturor statutelor de până acuma, cari nici odată n'au voit să împiedece vânzările imobiliare, ba dimpotrivă, le-au admis și le-au reglementat.

§ 3. Averea Comunității este avere comună privată.

In adevăr, locuitorii grăniceri, și numai aceștia, au avut dreptul de uzufruct la lemne, pășune și produse forestiere în pădurile Statului, situate pe teritoriul desființatului regiment confiniar româno-bănățean Nr. 13.

Aceste drepturi, în conformitate cu §-ul 2 al legii XXX, din anul 1873, — care codifică înalta dispozițiune emisă în 8 Iunie 1871, sub titlul: „Lege asupra răscumpărării drepturilor de servitute ale locuitorilor confiniului militar, la lemne, pășune și produse forestiere din pădurile erariale de acolo" — s'au stins prin răscumpărare în așa chip, că jumătate din totalitatea pădurilor Statului, în care comunele grănicerești au beneficiat până acuma de drepturile amintite, s'a defalcat și s'a dat în excluziva proprietate a acestor comune.

Cealaltă jumătate a pădurilor amintite a rămas în deplina proprietate a Statului (degrevată de sarcinile amintite), enunțându-se următoarele, adică în §-ul 3, că: „fiecărei părți i se cuvine dreptul deplin și excluziv, în limitele determinate de preceptele

economiei și poliției forestiere, asupra substanței și produselor părții de pădure ce i s'a separat".

Bazat pe aceasta, și în deosebi pe cele cuprinse în §-ul 4 al citatei legi, prin urmare, împărțirea originală s'a făcut, pe de o parte, între Stat, iar pe de altă parte, între totalitatea comunei regimentare, adică totalitatea comunelor aparținând regimentului confiniar româno-bănățean Nr. 13, menținându-se posibilitatea ca teritoriul forestier defalcat în deplina proprietate și posesiune a totalității comunelor grănicerești eventual să se parceleze și să se împartă, în proporția îndrituirii, între comunele grănicerești, dar chiar și între familiile grănicerești.

Din domeniul forestier defalcat pe seama comunelor grănicerești în urma împărțirii originale, intervenită pe de o parte între Stat, iar pe de altă parte între totalitatea, universitatea comunelor grănicerești, s'a format averea comună sub numele de Comunitatea de Avere, asupra căreia, conform §-ul 2, dar mai ales conform §-ului 3 și 4, dreptul deplin și excluziv de proprietate și posesiune i se cuvine în mod direct așa numitei Comunități de Avere, ca universalitate a comunelor grănicerești, iar indirect — în proporția îndrituirii — comunelor grănicerești, iar în cadrul acestora fiecărei familii grănicerești indrituite.

Bazat pe acestea, este neîndoios, că averea așa numitei Comunității de Avere formează și pe mai departe o avere comună particulară a familiilor grănicerești indrituite, rămase în comunitate de avere și de drept, iar în cadrul acestora, a fiecărui indrituit, care se administrează și cată a se judeca după regulile de drept privat, din care, între altele rezultă:

1. Că dreptul de a dispune asupra acestui averi comune, atât în ceea ce privește dreptul de proprietate și posesiune, cât și în ceea ce privește administrarea ei, revine excluziv celor îndriduiți la proprietatea și posesiunea ei.

2. Că nu interesează guvernul, și în general autoritățile administrative, pornind dela situația lor de drept public și competența lor, felul de administrare al acestei averi particulare.

3. Că dreptul exercitat de guvern, și în general de autoritățile administrative, nu este decât un drept de supraveghere.

4. Că acest drept nu este isvorît din vreo dispoziție de drept public, ci din dreptul privat[1]).

1. Dr. Ștefan Petrovici, în acțiunea intentată la Tribunalul Caransebeș sub Nr. 6.050, din 25 Noembrie 1910, asupra căreia Curia s'a pronunțat cu decizia Nr. 1130/1911.

Curia confirmă, prin decizia Nr. 1130/1911, modul de a vedea, exprimat mai sus. Iată succinta motivare a Curiei, în această privință: „Deoarece însă §§-ii 2—4 din legea XXX/1873 conțin dispoziții categorice, în sensul, că porțiunea de pădure defalcată pe seama comunităților regimentare ale fostului confiniu militar și a familiilor grănicerești, este *avere comună particulară*, constituind proprietatea și posesiunea lor excluzivă, reclamanții nu pot avea nevoie ca aceasta să se declare pe cale judecătorească“.

Prin urmare, Curia, dând interpretare legii XXX/1873, — codificarea celei din 8 Iunie 1871, — care stă la baza averii Comunității, nu ezită în a recunoaște temeinicia judicioasei argumentări din acțiunea formulată de advocatul Dr. Ștefan Petrovici, și declară, că averea Comunității, este o avere comună particulară, în baza legilor ei organice, nesusceptibile de altă interpretare sau mai exact stabilirea acestui caracter al ei, pe cale judecătorească, este de prisos și fără interes juridic.

Cu ocazia votării legii din 1929, de amplificare a dreptului de control și supraveghere al Statului, în expunerea de motive, se recunoaște caracterul privat al acestei averi. In adevăr, „familiile grănicerești — spune, între altele, expunerea de motive — din fostul regiment confiniar Nr. 13 din Caransebeș, pentru o mai bună chivernisire și o rațională gospodărire a averii lor păduroase, conduși și îndrumați de marele general Doda, au hotărît să formeze din proprietățile lor familiare o Comunitate de Avere *proprie, indiviză și independentă*“.

„Acest drept de control — este vorba de cel întrodus prin această lege — chiar în măsură mai largă, decât până aci, *nu poate știrbi întru nimic tradiția și autonomia grănicerilor* și urmărește numai înzestrarea Statului cu atribuțiuni suficiente pentru a-și exercita în chip mai eficace și în folosul acestei averi drepturile de control prevăzute de lege“.

Consiliul legislativ, Secția I, în procesul verbal Nr. 35, din 26 Aprilie 1929, este mai categoric: „văzând, că *est necontestat că averea Comunității este o avere particulară*, asupra căreia s'a rezervat Statului un drept de supraveghere și control încă de sub fosta stăpânire, drept care a fost menținut și prin legea Nr. 154 din 1924“.

§ 4. Comunitatea de Avere are caracter mixt, public şi privat.

Inalta Curte de Casaţie, prin decizia Nr. 6, din 30 Ianuarie 1930, consideră Comunitatea de Avere, ca având un caracter mixt, public şi privat.

Spre a ajunge la acest sfârşit, Curtea argumentează, că, potrivit statutelor din 1879, administrarea averii „Comunităţii se făcea de organele alese de membrii ei şi după normele prevăzute în statute, dar, după cum se prevede în art. 8, 9, 14, 16 şi 26, Statul avea dreptul de control şi supraveghere asupra întregei administraţii, control care se exercita printr'un comisar al guvernului, fără prezenţa căruia nu se putea ţine nicio adunare a reprezentanţei Comunităţii şi care era îndreptăţit şi obligat a lua cunoştinţă despre administrarea averii, conducerea afacerilor şi despre manipularea casei, şi să denunţe Ministerului de interne toate abaterile constatate.

Că, de asemenea, potrivit art. 2, din statutul disciplinar al Comunităţii de Avere în discuţie, din anul 1894, acţiunea disciplinară contra preşedintelui Comunităţii şi funcţionarilor ei, se exercita de Ministerul de interne, comisarul guvernului, subprefectul şi delegaţia permanentă a judeţului.

Considerând, că din faptul, că Statul ungar, prin controlul pe care-l exercita, avea un amestec atât de pronunţat în viaţa juridică a Comunităţii, rezultă în mod evident, că acea Comunitate avea, nu numai un caracter privat, dar şi un caracter public, şi că era, deci, o asociaţie de interes mixt, public şi privat.

Că, tot ca o asociaţie de interes mixt a fost privită Comunitatea în discuţie şi de Statul român, căci prin art. 14, alin. d), din legea No. 154/1924, referitoare la satisfacerea trebuinţelor normale de lemne de foc şi construcţii, cât şi prin art. 64, din statutele Comunităţii, din 25 Iunie 1925, aprobate prin decret regal, se prevede, că administrarea Comunităţii se face sub controlul Statului, exercitat printr'un comisar al guvernului, numit de Ministerul de Agricultură şi Domenii".

Constituită sub formă de proprietate colectivă, al cărei titular direct şi deplin este ea, iar indirect totalitatea familiilor îndrituite, având scopuri patrimoniale, egoiste, în interesul exclusiv al acestor familii, cu putinţa legală de lichidare, în care

caz fiecare coasociat primeşte partea sa, Comunitatea prezintă toate caracteristicele instituţiilor de interes privat, cu scop lucrativ.

Cu funcţionari şi preşedinte supuşi acţiunii disciplinare, exercitată de autorităţile publice, după procedura şi cu sancţiunile edictate pentru funcţionarii comunali; cu pensionări de funcţionari, supuse aprobării comisarului guvernului; cu o funcţionare condiţionată, în cele mai importante acte ale ei, de aprobarea autorităţilor publice, Comunitatea de Avere a compărut e drept, în legislaţia română, ca o instituţie juridică sui generis[1]).

Acţiunea de control şi supraveghere a Statului asupra actelor ei, în baza dispoziţiilor de organizare şi funcţionare până în 25 Iulie 1930, — când apare ultimul statut, — era atât de amplificată, încât, cu drept cuvânt, suprema noastră instanţă, în imposibilitatea de a o încadra în vreunul din tipurile existente de persoane juridice, îi atribui un caracter mixt.

Din punctul de vedere al acţiunii de control şi supraveghere exercitată de Stat, în trecut, nu ezităm în a recunoaşte temeinicia punctului de vedere exprimat de Inalta Curte, fără însă ca prin această caracterizare — pur teoretică — să se fi adus vreo ştirbire tradiţiei şi autonomiei grănicerilor.

Când este vorba însă de interesul ce urmăreşte, de dreptul coasociaţilor în cursul existenţei şi în caz de lichidare a ei, Comunitatea de Avere este o instituţie privată, a cărei avere — în mod indirect — constitue proprietatea tuturor grănicerilor coproprietari, chivernisită numai şi numai de aceştia, prin organele alese de ei, cu excluderea oricărei imixtiuni din partea Statului sau a altor autorităţi publice.

Concluziuni.

In cele ce preced, am expus evoluţia istorică a Comunităţii de Avere, a dispoziţiunilor legale şi statutare de organizare şi funcţionare a ei, cum şi raportul juridic dintre ea şi Statul, cu toate opiniile contradictorii ce s'au emis în cursul timpului asupra caracterizării ei.

---

1) Statutul disciplinar şi cel de pensii, la cari se referă şi Inalta Curte, sunt abrogate. Prin noul regulament, dreptul disciplinar şi de pensionări aparţin în întregime organelor Comunităţii de Avere.

Din toate acestea, se desprind următoarele:

a) Prin răscumpărarea unor vechi drepturi de servitute, ce grevau în favoarea grănicerilor, întinsele domenii forestiere ale Statului, ca o consecinţă a necesităţii de lichidare a raportului juridic dintre grăniceri şi Coroană, după desfiinţarea confiniului militar, comunele grănicereşti, şi, în cadrul acestora, *familiile grănicereşti, şi numai acestea, primesc în deplină proprietate jumătate din domeniul forestier al Statului, situat în circumscripţia regimentui 13,* şi se constitue într'o societate de bunuri, autonomă şi independentă, cu caracter privat, — aşa cum prevede art. 1173 şi urm. cod. civ. gen. austriac, în vigoare şi azi, — ce poartă numele de *Comunitatea de Avere,* iar Statului i-a rămas cealaltă jumătate, tot în deplină proprietate, deci degrevată de servituţile de până aci, fiecărei părţi garantându-i-se dreptul deplin de a dispune asupra substanţei şi produselor porţiunii ce i-a revenit prin segregare.

b) Averea mobilă şi imobilă a acestei Comunităţi de Avere este o avere privată, cu toate caracteristicele unei atare averi şi cu toate deplinele drepturi ale unui proprietar privat.

Teza *averii comunale,* susţinută de autorităţile administrative ungare şi reluată de unul din foştii comisari români, a fost abandonată, chiar şi de autorităţile ungare, când Curia s'a pronunţat pentru caracterul ei *privat.*

Inalienabilitatea imobiliară a format subiect de discuţie numai un an. *Alienabilitatea imobiliară* s'a recunoscut, îndată ce justiţia a admis nelimitat vânzările numeroase ce s'au operat şi se operează în cărţile funduare.

c) Statul, ca reprezentant al intereselor generale şi pentru salvgardarea acestora, apoi în însăşi interesul grănicerilor coproprietari, şi-a rezervat dela început dreptul de control şi supraveghere silvică.

d) Dreptul de control administrativ şi gestionar al Statului nu-şi are originea în vreo dispoziţie legală, ci în voinţa reflectată şi liber exprimată a coproprietarilor şi consemnată în statutul de organizare din 1879.

e) Sfera de activitate şi răspunderea organelor de control o determina, sub regimul acestui prim statut, însăşi dispoziţiile lui şi ale dreptului comun privitoare la mandat.

f) Organele de control ale Statului nu erau decât mandatari de drept privat şi ca atare mandatul lor era revocabil, în principiu, după voia coproprietarilor.

g) Legea Nr. 154, din 1 Iulie 1924, nu face decât să consacre într'un text de lege voinţa părţilor, Statul de o parte şi Comunitatea de altă parte.

h) Statutul din anul 1925, depăşind intenţiile legiuitorului, dar mai ales dispoziţiile legii din 1 Iulie 1924, condiţionează, fără motiv, valabilitatea bugetului de aprobarea Ministerului de Agricultură şi Domenii, deşi experienţa milita împotriva acestei condiţionări.

i) Legea din 15 Iunie 1929 şi statutul din 1930, amplifică dreptul de control al Statului, dându-i dreptul de a suspenda întreg consiliul de administraţie şi a-l înlocui cu un comitet provizoriu de gestiune, fără a lua suficiente garanţii împotriva eventualelor abuzuri ale organelor puterii executive. In acelaşi timp însă, prin această nouă reglementare a raporturilor dintre Stat şi Comunitate, aceasta câştigă deplin dreptul bugetar, disciplinar şi de pensionări, făcându-se cel mai important pas spre situarea instituţiei în făgaşul ei normal de societate de drept privat.

j) Legea pentru organizarea cooperaţiei, din 29 Martie 1935 şi cele care i-au succedat până la 23 Iunie 1938, depăşind cadrele controlului instituit şi exercitat până la data apariţiei ei, îl amplifică din nou în aşa măsură, încât anihilează însăşi dreptul de proprietate privată, reducând rolul organelor statutare la un oficiu de pură înregistrare. Controlul astfel amplificat nu a avut o aplicaţiune reală. El leza dreptul de proprietate privată, autonomia şi tradiţia grănicerească şi de aceea, prin legea din 23 Iunie 1938, a fost revizuit radical, revenindu-se la sistemul legii din 1929 şi al statutului din 1930, fără comisari ai guvernului şi cu respectarea dreptului deplin bugetar, disciplinar şi de pensionări al Comunităţii.

k) Acţiunea de control şi supraveghere administrativă şi gestionară, atât sub imperiul statutului din 1879, cât şi sub acela al legilor şi statutelor de după războiul mondial, n'au adus vreun folos real instituţiei. Dimpotrivă, prin felul cum s'a exercitat, el a produs multe nemulţumiri şi a trezit resentimente şi o frică faţă de orice inovaţie în această materie.

l) Dreptul comun și statutele oferă suficiente garanții pentru prevenirea și reprimarea abuzurilor săvârșite de administratorii bunurilor altora, iar controlul Statului, exercitat de organele lui permanente de specialitate, în cadrele fixate de interesele silvice și ordinea publică, este în măsură a salvgarda și interesul Statului și al Comunității.

Pentru toate acestea, înainte de apariția legii din 23 Iunie 1938, am făcut următoarele

Propuneri:

I. *Așezarea Comunității pe bazele ei originale, de societate de drept privat, cu degrevarea consiliului de atribuțiile de specialitate și răspunderea decurgând din ele, în favoarea organelor de specialitate, cu eliminarea controlului Statului, exceptându-se cadrele determinate de interesele silvice și de ordinea publică. Acest control să se dea în atribuțiunea organelor de specialitate ale Statului, sau*

II. *Menținerea controlului instituit prin legea din 15 Iunie 1929, cu condițiunea însă, ca dreptul de suspendare al Ministerului să fie limitat la cazurile excepționale, când reaua administrație ar avea un caracter penal și parchetul sesizat ar deschide acțiune publică împotriva administratorilor abuzivi. Mandatul comitetului provizoriu să se limiteze la timpul strict necesar întrunirii adunării generale.*

III. *In ambele ipoteze, Centrala Cooperativă sau orice altă instituție cooperativă nu poate avea niciun rol în acțiunea de control, supraveghere și îndrumare, Comunitatea de Avere prin originea, structura, menirea ei și drepturile coproprietarilor în timpul ființării și după eventuala ei desființare, neavând nimic comun cu instituțiunile cooperatiste.*

PARTEA IV-a.

Comunitatea de Avere în fața justiției.

§ 1. *Comunitatea de Avere excede sfera noțiunii de comună politică. Ea este o avere indiviză, cu caracter privat, în baza legii, și ca atare nu este nevoie, ca aceasta să se constate judecătorește.*

A) No. 1642/1905.

Curtea administrativă reg. ungară, asupra acțiunii înaintată de către alesul Iosif Stoianel, reprezentat prin Dr. Samuil Vladone, advocat, împotriva ordonanței Ministerului de interne, de sub No. 63.870, din 15 Iulie 1904, prin care se anulează alegerea din 22 Ianuarie 1904, a lui Iosif Stoianel, în postul de reprezentant al comunei Dalboșeț, în reprezentanța Comunității de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean No. 13, din Caransebeș, luând în cercetare excepția de incompetență, ridicată de Ministerul de interne reg. ung., în ședința publică din 31 Mai 1905, în baza §-ului 131 al legii XXVI/1896, a pronunțat următoarea *încheiere*: Curtea administrativă reg. ung. admite excepția ridicată împotriva compentenței sale și, fără a intra în fond, respinge acțiunea. *Motive:* Organizația Comunității de Avere nu intră în sfera noțiunii de comună politică, iar punctul 4, din §-ul 25 al legii XXVI/1896, dă în competența Curții administrative reg. ung., numai cauzele electorale ale membrilor reprezentanței comunelor politice, deoarece în mod expres indică hotărîrile comisiei administrative, pronunțate în baza §-ului 50 al legii XXII/1886, adică asupra alegerilor comunelor politice, ca fiind susceptibile de a fi atacate cu acțiune judiciară.

Cum însă, cauzele electorale ale reprezentanței Comunității de Avere — nici vreo altă dispoziție a legii citate, nici vreo altă lege sau normă juridică — nu le dă în competența instanței; cum apoi, lărgirea competenței judecătorești, pe motiv de analogie de drept și de lege, este inadmisibilă potrivit §-ului 19 al legii XXVI/1896; cum, în sfârșit, obiectul acțiunii nu este o ale-

gere a unei comune politice, ci o alegere a Comunităţii de Avere, instanţa nu-şi poate stabili competenţa în această cauză şi pentru acest motiv, admiţând excepţia de incompetenţă, a trebuit să respingă acţiunea.

Instanţa trimite două exemplare ale prezentei hotărîri, împreună cu adresa No. 22.015/II. C/1905 şi anexele ei, Ministerului reg. ung. al internelor.

Dată în Budapesta, în şedinţa Curţii administrative reg. ung. din 31 Mai 1905. Preşedinte: Weckerle, raportor: Nagy-Ferencz.

B) No. 3293/1905.

Curtea administrativă reg. ung. asupra acţiunii înaintată de către Ignatie cavaler de Iacobici, colonel ces. reg. î. r., domiciliat în Caransebeş, împotriva hotărîrii No. 59.784/1905, a Ministerului reg. ung. al internelor, adusă în cauza Comunităţii de Avere din Caransebeş, formată din fostul regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, în şedinţa publică, din 3 Octombrie 1905, luând-o în desbatere, în conformitate cu §-ul 131 al legii XXVI/1896, a pronunţat următoarea *încheiere:* Curtea administrativă reg. ung., fără a cerceta fondul, respinge acţiunea. *Motive:* Cererea reclamantului de a se anula ultimele alegeri ale Comunităţii de Avere, de a se ordona noui alegeri şi de a se convoca adunare extraordinară, a fost respinsă de prefectul judeţului, în calitate de comisar al guvernului şi, în apel, şi de Ministerul reg. ung. al internelor.

Impotriva acestei hotărîri a Ministerului se îndreaptă acţiunea. Curtea însă n'a putut desbate în fond această acţiune, pentrucă organizaţia Comunităţii de Avere nu intră în sfera noţiunii de comună politică; punctul 4, din §-ul 25 al legii XXVI/1896, dă în competenţa Curţii administrative reg. ung. numai cauzele electorale ale membrilor reprezentanţei comunelor politice; paragraful citat indică, în adevăr, în mod expres hotărîrile comisiei administrative, pronunţate în baza §-ului 50 al legii XXII/1886, adică asupra alegerilor comunelor politice, ca fiind susceptibile de a fi atacate cu acţiune judiciară.

Lărgirea competenţei judecătoreşti, pe motiv de analogie de drept şi de lege, este inadmisibilă, potrivit §-ului 19 al legii XXVI/1896; în consecinţă, în baza paragrafului citat, cauza prezentă nu intră în competenţa instanţei.

Pentru aceasta şi pentrucă de altfel nu este vreo lege sau normă juridică, care să dea în competenţa Curţii administrative reg. ung. afacerile organizaţiei Comunităţii de Avere grănicereşti, instanţa, în lipsă de competenţă, a trebuit să respingă acţiunea.

Instanţa trimite două exemplare ale prezentei hotărîri, împreuna cu acţiunea şi anexele ei, Ministerului reg. ung. al internelor.

Dată în Budapesta, în şedinţa Curţii administrative reg. ung. din 3 Octombrie 1905. Preşedinte: Latkoczi Imre, raportor: Nagy János.

C) No. 6050/1910 p. sz.

Tribunalul Caransebeş. *Incheiere:* Tribunalul reg. ung., în baza §§-ilor 8 şi 51 ai legii 64, din anul 1868, respinge din oficiu acţiunea reclamanţilor George Tătucu şi cons. intentată în calitate de copărtaşi la averea Comunităţii de Avere, constituită din regimentul confiniar româno-bănăţean No. 13, împotriva pârîţilor Florea Daia[1]) şi cons., pentru disolvarea reprezentanţei şi alegerea unei noui reprezentanţe şi o restitue (acţiunea) advocatului Dr. Ştefan Petrovici.

In adevăr, acţiunea, in esenţă, atacă alegerea reprezentanţilor Comunităţii, susţinând că alegerea s'a efectuat, nu în conformitate cu legea XVIII/1871, indicată în statutul anexat sub A), ci in conformitate cu legea XXII/1886, întru cât au luat parte la alegeri, ca alegători, şi locuitori ai comunelor cari nu sunt grăniceri, adică nu pot formula nicio pretenţie asupra averii Comunităţii de Avere. Cum însă, în baza §-ului 4, al legii XXX/1873, modul de folosire a domeniilor Comunităţii de Avere este o problemă comunală, a cărei rezolvare legea o dă în atribuţiunea reprezentanţei Comunităţii de Avere, cu concursul autorităţilor publice şi ca urmare şi alegerea reprezentanţei tot o problemă comunală este, ceea ce se confirmă şi de statutul anexat sub A), de vreme ce a înţeles să efectueze alegerile după prevederile legii comunale. Chestiunea de a şti, prin urmare, cum să se administreze averea Comunităţii de Avere, cine este alegător şi

1) Plugar de frunte din Bolvaşniţa, fost ani de-a-rândul, până la moarte, reprezentant. In ordinea alfabetică a numelui, era primul reprezentant şi aşa a ajuns primul pârît în acţiune, fără a se fi angajat în proces.

eligibil în reprezentanță și în administrație, apoi dacă reprezentanții odată aleși mai pot fi înlăturați și dacă se poate ordona o nouă alegere, neavând caracter de drept privat, ci, potrivit dispozițiilor legale, este o afacere comunală, de competența autorităților administrative, ceea ce este, de altfel, conform și cu prevederile §§-ilor 22—37, ai legii XXVI/1896.

Pentru aceste motive, obiectul acțiunii nu intră în competența de judecată a Tribunalului și în baza paragrafilor citați a trebuit respinsă din oficiu.

Caransebeș, la 1 Decembrie 1910. Președintele Tribunalului: Jakabffy Pál, judecător de tribunal: Magi Imre.

D) No. P. 2834-1/1910.

Curtea de apel reg. ung. din Timișoara. In numele Majestății Sale Regelui, cercetând apelul declarat de reclamanți, în ziua de 12 Decembrie 1910, sub No. 6321, împotriva încheierii de sub No. 6050, din 1 Decembrie 1910, pronunțată de Tribunalul reg. ung. al Caransebeșului, asupra acțiunii intentată de către reclamanții George Tătucu și cons., reprezentați prin advocatul Dr. Ștefan Petrovici, împotriva pârîților Florea Daia și cons., pentru stabilirea raporturilor de proprietate a Comunității de Avere, constituită din regimentul confiniar româno-bănățean No. 13, în ședința publică, din 6 Februarie 1911, a pronunțat următoarea *încheiere:* Confirmă încheierea primei instanțe, omite fixarea cheltuielilor de apel, nefiind calculate. *Motive:* Cererea reclamanților de sub I și II, este aceeași, că adică, prin sentință, să se declare, că așa numita Comunitate de Avere din Caransebeș, este avere privată, și că asupra acestei averi, ca avere comună, dreptul de proprietate și posesiune se cuvine excluziv comunelor din fostul regiment confiniar româno-bănățean No. 13, în cadrele acestora familiilor grănicerești, iar în cadrele acestora, singuraticilor membri, dar reclamanții nu cer această declarație, decât numai pentru ca hotărîrea să se aducă în sensul punctelor 1—8 din cerere, în ceea ce privește administrarea averii Comunității de Avere și constituirea reprezentanței chemată a o administra. Cum însă, potrivit statutelor anexate sub A) și aprobate cu ordonanța No. 38.369, din anul 1879, a Ministerului de interne, administrarea și îngrijirea averii Comunității de Avere și constituirea reprezentanței, chemată a o administra și îngriji,

este o chestiune internă a comunelor fostului regiment confiniar române-bănăţean No. 13, supusă, cu supravegherea autorităţilor administrative, dispoziţiilor statutului anexat sub A). Ori, în baza dispoziţiilor statutare, administrarea, îngrijirea şi îndrumarea prezintă caractere strict independente şi astfel nu intră în conpetenţa instanţelor judecătoreşti. Pentru aceste motive, s'a confirmat încheierea primei instanţe, prin care s'a respins din oficiu acţiunea, ca nefiind de competenţa instanţelor judecătoreşti.

Timişoara, la 6 Februarie 1911. Preşedinte: Dömök Jenő, raportor: Wesztermayer Vidor.

E) No. 1130 P. 1911.

Curia reg. ungară. In numele Majestăţii Sale Regelui, cercetând acţiunea reclamanţilor George Tătucu şi cons., reprezentaţi prin advocatul Dr. Ştefan Petrovici, intentată la Tribunalul reg. ung. al Caransebeşului, împotriva pârîţilor Florea Daia şi cons., pentru stabilirea caracterului juridic al Comunităţii de Avere, constituită din fostul regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, şi accesorii, rezolvată tot acolo în ziua de 1 Decembrie 1910, cu încheierea de sub No. 6050, şi cercetată de Curtea de apel din Timişoara, la apelul reclamanţilor, cu încheierea No. 2834-1/P. 1910, din 6 Februarie 1911, asupra recursului înaintat de reclamanţi, în şedinţa publică, din 8 Noembrie 1911, a pronunţat următoarea *încheiere:* Confirmă încheierea instanţei a doua. *Motive:* Dintre litigiile cari se pot naşte cu privire la pădurile comune defalcate din pădurile erariale pe seama comunelor regimentare ale fostului teritoriu confiniar, respective pe seama familiilor de grăniceri, §-ul 4, al legii XXX 1873, nu dă în competenţa instanţelor judecătoreşti, decât tranşarea litigiilor privitoare la subdivizarea acestor păduri, sau la folosirea lor în comun.

Reclamanţii nu cer împărţirea averii comune, sau tranşarea vreunui litigiu izvorît din folosinţa comună, ci, pe lângă stabilirea, că pădurea comună defalcată pe seama comunelor regimentare ale desfiinţatului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, şi a familiilor de grăniceri, constituind proprietatea şi posesiunea lor excluzivă, este avere privată, — să se înlăture, pe cale judecătorească, reprezentanţa chemată a administra pădurea comună şi aleasă prin intervenţia autorităţilor administrative,

precum şi comitetul format dintr'însa, să i se ia administraţia pădurii comune şi să se predea reprezentanţei alese prin nouile alegeri ce se vor ordona. Cum însă §-ii 2—4, din legea XXX/1873, conţin dispoziţii categorice în sensul, că porţiunea de pădure defalcată pe seama comunelor regimentare ale fostului confiniu militar şi a familiilor grănicereşti, *este avere comună privată*, constituind proprietatea şi posesiunea lor excluzivă, reclamanţii nu pot avea nevoie (interes), ca aceasta să se declare pe cale judecătorească; cum apoi dispoziţiile şi supravegherea privitoare la administrarea pădurii comune, şi la modul de alegere a reprezentanţei pentru aceasta, în conformitate cu prevederile §-ului 4, al citatei legi, nu sunt date în competenţa instanţelor judecătoreşti, ci, în conformitate cu dispoziţiile statutului anexat sub A), aprobat de autoritatea guvernamentală, aparţin competenţei instanţelor administrative; examinarea şi hotărîrea însă asupra chestiunii, dacă instanţele administrative au procedat legal în sfera atribuţiilor ce li s'a dat, în baza dispoziţiilor prohibitive cuprinse în §-ul 1, al legii IV/1869, nu poate angaja instanţele ordinare. Ori, acţiunea tocmai aceasta o urmăreşte. Pentru lipsa de competenţă şi Curia reg. ung. respinge acţiunea şi ordonă să se restitue reclamanţilor, adică confirmă dispoziţia dată în acest sens de instanţa a doua.

Budapesta, la 8 Noembrie 1911. Günther Antal, Zsiros Kálmán.

§ 2. *Comunitatea de Avere are un caracter mixt, public şi privat.*

Decizia Nr. 6/1930. Dosar Nr. 82/1929.

Inalta Curte de casaţie şi justiţie. Secţiuni unite. Asupra chestiunii constituţionalităţii legii pentru modificarea art. 14, alin. d), din legea No. 154/1924, referitoare la satisfacerea trebuinţelor normale de lemne de foc şi construcţie ale populaţiei din Vechiul Regat, Basarabia şi Bucovina, promulgată prin decretul regal No. 1854 şi publicată în Monitorul Oficial, din 15 Iunie 1929.

Având în vedere, că această chestiune a fost ridicată la Curtea de apel din Timişoara, secţia I-a, cu ocaziunea judecării acţiunii în contencios administrativ, pe care Ilie Orzescu a făcut-o

contra Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, pentru anularea deciziunii No. 313/1939, prin care a fost suspendat din calitatea de preşedinte al Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, din Caransebeş, că acea Curte, în urma cererii lui Ilie Orzescu, prin încheierea din 20 Iunie 1929, a suspendat judecarea procesului, trimiţând dosarul cauzei Inaltei Curţi, spre a rezolva chestiunea constituţionalităţii de mai sus.

Având în vedere, că în această lege se prevede, prin articol unic, că pădurile Comunităţii fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, din Caransebeş, se vor administra de organele alese, conform statutelor proprii; că Statul va controla şi supraveghea, atât administraţia, cât şi gestiunea acelor bunuri, cât şi aplicarea strictă a codului silvic, control pe care-l va exercita printr'un comisar al guvernului, care dacă va constata abuzuri în administrarea averii, va convoca, cu autorizaţia Ministerului de Agricultură şi Domenii, şi în conformitate cu statutul, adunarea generală, căreea îi va supune faptele, spre a decide asupra măsurilor de luat, iar dacă abuzurile constate ar avea un caracter grav, Ministerul de Agricultură şi Domenii va putea suspenda întregul consiliu de administraţie şi numi un comitet provizoriu de gestiune; că, îndată după promulgarea legii, va fi convocată adunarea generală, spre a modifica statutele, cari vor fi supuse acelui Minister, spre aprobare.

Considerând, că Ilie Orzescu susţine, că dispoziţiunile de mai sus sunt neconstituţionale, pentru motivul, că violează art. 17 din Constituţie, care garantează dreptul de proprietate, prin aceea, că Statul se amestecă în administrarea unei averi particulare, cum şi pentru motivul, că violează art. 12 şi 40 din Constituţie, prin aceea, că scopul legii a fost ca prin ea să se tranşeze procesul lui în favoarea Statului.

Având în vedere, că, potrivit legii ungare din 8 Iunie 1871, şi ca consecinţă a desfiinţării regimentelor de grăniceri, *locuitorii grăniceri — drept răscumpărare a drepturilor lor de servitute ce aveau de pe vremuri asupra întinsei suprafeţe a pădurilor din graniţele militare, proprietatea Coroanei, au primit în deplină proprietate jumătate din acele păduri*, formându-se astfel Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, din Caransebeş, a cărei organizare şi funcţionare

a fost reglementată prin statutele din 24 August 1879, aprobate de Ministerul de interne ungar.

Că, potrivit acelor statute, administrarea averii Comunităţii se făcea de organele alese de membrii ei şi după normele prevăzute în statute, dar, după cum se prevede în art. 8, 9, 12, 14, 16 şi 26, Statul avea dreptul de control şi supraveghere asupra întregei administraţii, control care se exercita printr'un comisar al guvernului, fără prezenţa căruia nu se putea ţine nicio adunare a reprezentanţei Comunităţii şi care era îndreptăţit şi obligat a lua cunoştinţă despre administrarea averii, conducerea afacerilor şi despre manipularea casei, şi să denunţe Ministerului de interne toate abaterile constatate.

Că, de asemenea, potrivit art. 2, din statutul disciplinar al Comunităţii de Avere în discuţie, din anul 1894, acţiunea disciplinară contra preşedintelui Comunităţii şi funcţionarilor ei, se exercita de Ministerul de interne, comisarul guvernului, subprefectul şi delegaţia permanentă a judeţului.

Considerând, că din faptul, că Statul ungar, prin controlul pe care-l exercita, avea un amestec atât de pronunţat în viaţa juridică a Comunităţii, rezultă în mod evident, că acea Comunitate avea, nu numai un caracter privat, dar şi un caracter public şi că era, deci, o asociaţie de interes mixt, public şi privat.

Că, tot ca o asociaţie de interes mixt a fost privită Comunitatea în discuţie şi de Statul român, căci prin art. 14, alin. d), din legea No. 154/1924, referitoare la satisfacerea trebuinţelor normale de lemne de foc şi construcţii, cât şi prin art. 64, din statutele Comunităţii, din 25 Iunie 1925, aprobate prin decret regal, se prevede, că administrarea Comunităţii se face sub controlul Statului, exercitat printr'un comisar al guvernului, numit de Ministerul de Agricultură şi Domenii.

Considerând, că fiind vorba de o comunitate, care, pe lângă caracterul privat, are şi un caracter public, Statul, pentru satisfacerea unui interes obştesc, este îndreptăţit să supravegheze şi să controleze administrarea averii Comunităţii, în care se cuprind păduri pe o imensă întindere de pământ.

Că, legea din 15 Iunie 1929, nu are de obiect decât amplificarea şi precizarea în ce consistă acest drept de supraveghere şi de control al Statului, spre a-i da mai multă eficacitate, drept ce exista şi se exercita anterior, încă dela 1879 şi, deci, pe care zisa lege nu l-a creat.

Că, în asemenea condiţiuni, legea din 15 Iunie 1929, nu violează principiul din Constituţiune, înscris în art. 17, care garantează dreptul de proprietate.

Considerând, că legea din 15 Iunie nu violează nici art. 12 şi 40 din Constituţie şi nici principiul separaţiunii puterilor, căci din cuprinsul ei nu rezultă, că ar fi fost edictată pentru a tranşa în favoarea Statului procesul în contencios al lui Ilie Orzescu contra Ministerului de Agricultură şi Domenii, pendinte înaintea Curţii de apel, proces care nu poate fi judecat, decât potrivit normelor de drept existente în momentul când s'a produs actul de autoritate atacat, 11 Ianuarie 1929, iar nu pe baza acestei legi, căreea nu i s'a dat niciun efect retroactiv, şi care, în consecinţă, nu se poate aplica la acte petrecute înainte de promulgarea ei.

Că, pe lângă această dovadă, că Ministerul de Agricultură şi Domenii nu a înţeles, ca, prin legea din 15 Iunie 1929, să tranşeze procesul lui Ilie Orzescu, este că, după promulgarea ei, a dat decizia No. 2249, publicată în Monitorul Oficial, din 17 Iunie 1929, prin care, pe baza acelei legi, a suspendat întregul consiliu de administraţie al Comunităţii de Avere din Caransebeş şi a numit un comitet provizoriu de gestiune.

Că, astfel fiind, legea din 15 Iunie 1929, nu este anticonstituţională, nici din punctul de vedere al principiului separaţiunii puterilor.

Pentru aceste motive, Curtea, în numele legii, declară constituţională legea, din 15 Iunie 1929, şi dispune trimiterea dosarului Curţii de apel din Timişoara, pentru judecarea în fond a acţiunii în contecios.

Dată şi citită în şedinţă publică, astăzi, 30 Ianuarie 1930. Primpreşedinte: Oscar N. Nicolescu; preşedinţi: Emil Miclescu şi St. Mladoveanu; consilieri: Er. Mandicevsky, A. D. Procopiu, V. Tataru, O. Băleanu, Al. Dem. Oprescu, H. Stanilă, C. Crăciunescu, Al. Peretz, N. Vecerdea, Al. Iuca, T. Mageru, V. Sandor, T. Brăiloiu, Eug. Banescu, M. Mosgos, C. Romano, G. I. Duca, C. Viforeanu, G. Drimba, T. Bocancea, T. Mandrea, S. Cogâlniceanu, D. Lupu, D. Miculescu, D. Polichron, P. Hagiopol, C. R. Marinescu, P. Davidescu; procuror general: Stambulescu; pentru Ilie Orzescu: avocat I. Micescu; pentru Minister: avocat V. Dumitrescu; pentru Comunitatea de Avere: avocat I. C. Perieţeanu.

§ 3. Nu există comună grănicerească persoană juridică, distinctă de comuna politică. Denumirea serveşte pentru determinarea totalităţii grănicerilor dintr'o comună politică.

A) No. 438/1933 c. f.

I. Judecătoria rurală Teregova, respinge cererea No. 119/1933, a petentului Simion Peica, econom, domiciliat în Cuptoare, ca reprezentant al comunei grănicereşti Cuptoare şi în consecinţă refuză rectificarea, respective întregirea cărţii funduare, prin intabularea dreptului de păşunat, ca drept de servitute, asupra parcelei de 85 jug. c., din regiunea „Poiana Lazu lui Negrilă", cuprinsă în cartea funduară a comunei Mehadica pag. 506, în favoarea comunei grănicereşti Cuptoare, prin aceasta considerându-se respinsă şi cererea No. 577/1929 c. f.

II. Din oficiu ordoană a se radia înscripţiunea efectuată în cartea funduară a comunei Mehadica, pag. 506, sub C. 1, cu deciziunea No. 577/1929, prin care s'a intabulat dreptul de servitute descris mai sus, în favoarea comunei Cuptoare, ca înscripţiune nedeterminată, în ce priveşte beneficiarul acestei înscripţiuni, precum şi notaţiunea de proces.

Ordoană a se face menţiunea despre respingerea cererii No. 577/1929, şi 119/1933 c. f. în cartea funduară a comunei Mehadica, pag. 506. *Motive:* In baza actului întitulat *Invoire de intabulare*, dat în Caransebeş, 25 Martie 1929, emis de către Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar românobănăţean No. 13, din Caransebeş, în baza deciziunei No. 85/1929, a consiliului de administraţie, s'a intabulat în c. f. a comunei Mehadica, pag. No. 506, asupra unui teritoriu de 85 jug. cadasrule din regiunea „Poiana Lazu lui Negrilă", cu deciziunea No. 577/1929 c. f., sub C. 1, dreptul de păşunat, ca drept de servitute în favoarea comunei Cuptoare, fără altă menţiune cu privire la identificarea beneficiarului acestui drept, cu toate că în actul de intabulare se prevede, că acest drept real este acordat *comunei grănicereşti Cuptoare,* deci s'a specificat cărei comune i se acordă dreptul real, fiind exclusă comuna politică Cuptoare.

Deciziunea despre încuviinţarea intabulării s'a înmânat primăriei comunei politice Cuptoare, şi a fost primită de către primarul acestei comune, cu toate că în actul de bază nu se prevedea această comună, ca beneficiară a dreptului concesionat.

Prin cererea No. 119/1933 c. f., din 28 Ianuarie 1933, petentul Simeon Peica, în numele *comunei grănicereşti Cuptoare*, în baza art. 168 R. c. f., cere rectificarea, respective întregirea acestei înscripţiuni în sensul, că această intabulare să se facă în favoarea comunei grănicereşti Cuptoare, adevărata beneficiară a dreptului de servitute, acordat prin actul de intabulare, motivându-şi cererea pe actul de intabulare şi pe omisiunea instanţei de a determina mai de aproape identitatea beneficiarului, pentru a se evita o confuziune cu comuna politică Cuptoare.

Judecătoria Teregova, ca instanţă de c. f., înainte de a decide în fond, a ordonat în prealabil ascultarea părţilor, care s'a efectuat în şedinţa din 4 Martie 1933, fiind cuprinsă declaraţiunea acestora în procesul verbal No. 428/1933 c. f., la care se face referire şi din care se constată următoarele:

Comuna politică Cuptoare, prin reprezentantul ei legal, nu se prevalează de înscripţiunea efectuată cu deciziunea No. 577/1929 c. f., întru cât n'a cerut această înscripţiune şi nici în actul de intabulare nu este prevăzută ca beneficiară a dreptului de servitute şi recunoaşte, că acest drept i s'a acordat comunei grănicereşti Cuptoare, care singură este în drept a-şi valorifica drepturile ei, decurgând din acel act de intabulare.

Comunitatea de Avere, ca proprietară a imobilului grevat, cere respingerea cererii comunei grănicereşti Cuptoare, din motivul, că aceasta nu există ca persoană juridică, capabilă de a câştiga drepturi reale şi astfel dreptul real, prevăzut în actul de intabulare, nu se poate intabula în favoarea unei entităţi inexistente juridiceşte.

In ce priveşte actul de bază, invocat de aceasta, pentru obţinerea intabulării, susţine, că acest act este nevalabil şi neapt pentru a fi operat în cartea funduară, nefiind emanat dela organul în drept a consimţi la intabulare, care în speţă este adunarea generală a Comunităţii de Avere, şi nu consiliul de administraţie, iar de altfel adunarea generală n'a aprobat actul şi a decis anularea lui.

In fine, contestă petentului Simion Peica, dreptul de a sta în instanţă ca reprezentant al comunei grănicereşti Cuptoare.

Simion Peica, în numele comunei grănicereşti Cuptoare, îşi menţine în totul cererea, astfel cum este formulată, iar în privinţa capacităţii comunei grănicereşti Cuptoare, de a dobândi drepturi reale, se referă la dispoziţiunile legii, din 8 Iunie 1871,

şi statutul Comunităţii de Avere, din anul 1879 şi cel din anul 1925, şi susţine că, în conformitate cu aceste dispoziţiuni, sub numirea *comună grănicerească* este a se înţelege totalitatea coproprietarilor grăniceri din această comună, astfel că în baza art. 52 şi 54, din R. c. f., cată a se intabula dreptul de servitute din litigiu în favoarea totalităţii acestor proprietari sub numirea generică de *„comună grănicerească“*.

In ce priveşte forma actului de bază, susţine, că acesta este valabil, în baza art. 1, respective art. 46, lit. b), p) şi r), din statutul Comunităţii de Avere, din anul 1925, întru cât prin dreptul de servitute asigurat prin acel act nu se schimbă folosinţa averii imobile şi astfel nu era nevoie de hotărîrea adunării generale, actul în sine fiind valabil aprobat de către consiliul de administraţie.

In fine, susţine, că întru cât actul în sine, respective convenţia cuprinsă în el, este pusă în executare în parte, comunei grănicereşti Cuptoare, nu-i poate fi opozabilă anularea actului în mod unilateral de către adunarea generală.

In ce priveşte calitatea de reprezentant al comunei grănicereşti Cuptoare, petentul Simion Peica, se referă la certificatul electoral, din 27 August 1930, din care se constată, că este ales reprezentant în adunarea generală a Comunităţii de Avere, în cercul electoral Cuptoare.

Judecătoria în primul rând constată, că petentul Simion Peica, nu are mandat legal de a reprezenta în instanţe pe comuna grănicerească Cuptoare, respective pe coproprietarii grăniceri din acea comună, întru cât mandatul de reprezentant al acestora în adunarea generală a Comunităţii de Avere, este limitat şi nu dă dreptul de reprezentare în instanţe, aceşti grăniceri fiind reprezentaţi de către consiliul de administraţie al Comunităţii de Avere, prin preşedintele consiliului, şi nu de membrii reprezentanţi ai adunării generale (vezi art. 42 46 lit. b), p) şi r), din statutul Comunităţii de Avere, publicat în Monitorul Oficial, No. 143/1925).

Având apoi în vedere, că întru cât comuna politică Cuptoare nu se pervalează de intabularea efectuată cu deciziunea No. 577/1929, ca nefiind identică cu beneficiarul dreptului de servitute asigurat prin acea intabulare, constată că se repune în discuţie admisibilitatea cererii No. 577/1929 c. f., având a se decide din oficiu asupra faptului, dacă în baza actului de

intabulare, este a se intabula dreptul de servitute în favoarea beneficiarului acestuia, respective, dacă acesta întruneşte toate condiţiunile legale pentru a fi operat în cartea funduară şi dacă astfel este a se proceda din oficiu conform art. 168 R. c. f., la rectificarea înscripţiunii greşite, respective necomplete.

Examinând, deci, acest act, se constată din conţinutul lui, că Comunitatea de Avere, prin consiliul de administraţie, în calitate de proprietară a poienii „Lazu lui Negrilă", arendează comunei grănicereşti Cuptoare, un teritoriu de 85 jug. cadastrale, pentru păşune, pe un timp nelimitat şi cu arendă anuală de 5000 lei, învoindu-se totodată, ca dreptul de păşunat, ca drept de servitute, să se intabuleze şi în cartea funduară a comunei Mehadica, pag. 506.

Având în vedere, că, în conformitate cu principiul legalităţii, ce stă la baza instituţiei cărţilor funduare, şi în conformitate cu prescripţiunea dispoziţiunilor art. 69, din R. c. f., autoritatea de carte funduară examinează din oficiu, dacă dreptul real arătat în document se poate asigura în cartea funduară, respective se poate intabula în favoarea persoanei arătate în document, care poate fi o persoană fizică, sau juridică individual determinată.

Că astfel, este a se examina, în primul rând, dacă comuna grănicerească Cuptoare, arătată în actul de intabulare ca beneficiară a dreptului de servitute, este sau nu capabilă de a dobândi drepturi şi deci dacă i se poate asigura dreptul de servitute în cartea funduară.

Având însă în vedere, că în actuala legislaţie nu se cunoaşte o persoană juridică legală, sub denumirea de comună grănicerească, aceasta fiind o reminiscenţă a vechilor legiuiri, cari au guvernat teritoriul fostei graniţe militare din confiniul militar, care desfiinţându-se prin legea, din 8 Iunie 1871, s'a separat în folosul familiilor grănicereşti, cari au prestat servicii militare în graniţă, o jumătate parte din proprietăţile, cari până în momentul promulgării acelei legi, le aparţinea numai cu drept de servitute, în sensul legii silvice, din 3 Februarie 1860, dându-le această jumătate parte, în deplină proprietate, şi numai pentru determinarea familiilor îndreptăţite la împroprietărirea grănicerească, s'au numit acestea după comunele, în cari locuiau, având dreptul la această împroprietărire numai acele familii, cari locuiau în una din comunele de pe teritoriul fostei

granițe militare, fără însă ca prin aceasta să se fi creat o entitate juridică de comună grănicerească.

Că nici chiar prin aceste legiuirii nu li s'a recunoscut comunelor grănicerești o personalitate juridică specială, rezultă și din faptul, că averea cu care au fost împroprietărite familiile grănicerești n'a fost nicicând administrată de către comune, ci aceste familii s'au asociat, la 24 August 1879, într'o asociație de bunuri, denumită Comunitatea de Avere, a fostului regiment confiniar româno-bănățean No. 13, arătându-se și în statutele aprobate de către instanțele administrative, drept scop al asociației, *primirea, administrarea și economizarea averilor preluate dela regimentele militare grănicerești*, desvoltându-se apoi mai precis scopul asociației în statutul din anul 1925, în care nici nu se mai face o amintire despre comună grănicerească, ci se specifică, că averea asociației este averea comună, excluzivă și inalienabilă a tuturor familiilor grănicerești, cari la 8 Iunie 1871, erau în legăturile comunioanelor impădurite, aparținătoare regimentului confiniar româno-bănățean No. 13.

Că deci, întru cât averea familiilor grănicerești a trecut în întregimea ei, în administrarea asociației de bunuri arătată mai sus și întru cât până în prezent aceasta n'a fost împărțită pe comune, cum se prevedea posibilitatea unei astfet de împărțiri prin legea, din 8 Iunie 1871, comuna grănicerească, proiectată numai de acele legiuiri, n'a luat ființă, nefiindu-i rezervat niciun alt patrimoniu distinct de cel al totalității membrilor îndreptățiți, cari din urmă nu s'a folosit de asociația proiectată pe comune, ci s'au asociat cu toții într'o unică asociație, denumită *Comunitatea de Avere.*

Că din cele expuse mai sus, comuna grănicerească Cuptoare, neputând deci fi privită, ca o persoană juridică recunoscută prin un text de lege, ca atare nici nu poate dobândi drepturi reale în cartea funduară.

Pentru aceste motive, judecătoria constată, că actul de intabulare, datat în Caransebeș, la 28 Martie 1929, nu este apt pentru a fi operat în cartea funduară, nearătându-se în el ca beneficiară a dreptului real o persoană fizică, sau juridică, capabilă de a dobândi drepturi reale în cartea funduară.

In ce privește a doua excepțiune, ridicată de Comunitatea de Avere, și anume, că actul de intabulare n'ar fi aprobat de către organul în drept a consimți la intabulare, judecătoria

constată, că şi în această privință actul invocat nu este apt de a fi operat în cartea funduară, întru cât prin acel act se prevede grevarea imobilului cu un drept de servitute a păşunatului, ceea ce limitează dreptul de dispoziție al proprietarului, astfel că, conform art. 39, lit. h), din statutul Comunității de Avere, un astfel de act, prin care se schimbă folosința averii imobile, este rezervat excluziv adunării generale, şi din acest motiv nu se poate face nici aplicarea dispozițiunilor art. 52 şi 54 din R. c. f.

Având în vedere, că astfel s'a respins cererea pentru rectificarea cărții funduare, înaintată de către Simion Peica, în numele comunei grănicereşti Cuptoare, şi întru cât din motivele expuse mai sus, o intabulare a dreptului de servitute arătat în actul de întabulare nu se poate efectua în cartea funduară în favoarea comunei grănicereşti Cuptoare, — nici o rectificare în acest sens, prin întregirea înscripțiunei necomplete, nu este admisibilă.

In fine, considerând că, comuna politică Cuptoare nu s'a prevalat de înscripțiunea pe care o consideră ca nefiind făcută în favoarea ei, iar de altă parte, întru cât comuna grănicerească Cuptoare nu poate fi înregistrată, ca beneficiară a servituții, din oficiu, era a se radia înscripțiunea necompletă, ca fiind o înscripțiune nedeterminată şi ca atare nevalabilă.

Teregova, la 7 Martie 1933. Judecător: Aurelian Comoroşan, director de c. f.: Ioan Bica. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru comuna Cuptoare: Dr. Pavel Iliescu.

B) Nr, Ca. 750/1933.

Tribunalul Caransebeş, ca instanță de apel. Prin încheierea primei instanțe, s'a respins cererea cu Nr. 119/1933, a petentului Simion Peica din comuna Cuptoare, ca reprezentant al comunei grănicereşti Cuptoare, şi s'a refuzat rectificarea, respective întregirea cărții funduare, prin intabularea dreptului de păşunat, ca drept de servitute, asupra parcelei de 85 jug. cad. din regiunea „Poiana Lazu lui Negrilă", înscrisă în cartea funduară a comunei Mehadica, pag. Nr. 506, în favoarea comunei grănicereşti Cuptoare, prin aceasta considerându-se respinsă şi cererea înregistrată sub Nr. 577/1929 c. f.

S'a dispus mai departe, radierea din oficiu a înscripțiunii efectuată în cartea funduară a comunei Mehadica.

pag. Nr. 506, sub C. 1, cu deciziunea Nr. 577/1929 c. f., prin care s'a intabulat dreptul de servitute descris mai sus, în favoarea comunei Cuptoare, ca înscripţiune nedeterminată, în ceea ce priveşte pe beneficiarul acestei înscripţiuni, precum şi notaţiunea de proces.

Contra acestei încheieri, numitul Simion Peica, prin reprezentantul său, în termen legal, a înaintat recurs, cerând reformarea în întregime a încheierii judecătoriei, admiterea cererii sale înregistrată sub Nr. 119/1933 c. f., ordonarea rectificării, respective întregirii înscripţiunii în cartea funduară, făcând menţiunea, că dreptul de păşunat, ca drept de servitute înregistrat cu deciziunea Nr. 577/1929 c. f., asupra parcelei de 85 jug. cadastral, din regiunea „Poiana Lazu lui Negrilă", înscrisă în cartea funduară a comunei Mehadica, la pag. No. 506, se intabulează în favoarea comunei grănicereşti Cuptoare, respective în favoarea coproprietarilor grăniceri din această comună, şi obligarea intimatei Comunitatea de Avere la plata cheltuielilor de judecată de primă instanţă şi de recurs.

Intimata Comunitatea de Avere, prin întâmpinarea sa scrisă, a cerut respingerea recursului, cu cheltuieli de apel.

Atât recurentul cât şi intimata, au motivat pe larg cererile lor, în recursul, respective în întâmpinarea lor.

Tribunalul, examinând toate motivele de fapt şi de drept arătate în încheierea primei instanţe, la cari se face referire în conformitate cu art. 507 Pc., aprobă întru toate aceste motive şi în consecinţă, a respins recursul, confirmând acea încheiere.

Dispoziţiunea referitoare la cheltuielile de recurs (apel) se bazează pe art. 508 Pc.

Caransebeş, la 6 Mai 1933. Preşedinte: Dr. Baltazar Stuiber, judecător: Dr. C. Sgăverdia. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru comuna Cuptoare: Dr. Pavel Iliescu.

C) Decizia No. 506. Dosar No. 1626/1933.

Inalta Curte de casaţie şi justiţie. Asupra recursului făcut de Simion Peica, în calitate de reprezentant al comunei grănicereşti Cuptoare, contra încheierii Tribunalului Caransebeş No. Ca. 750/1933, dată în cauză cu Comunitatea de Avere a

fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, din Caransebeş.

Având în vedere încheierea atacată cu recurs, din care se constată că, la 28 Ianuarie 1933, recurentul a cerut rectificarea înscripţiunii efectuată în cartea funduară, prin încheierea No. 577/1929, în favoarea comunei Cuptoare, în sensul ca dreptul de păşunat, ca drept de servitute acordat de intimată, prin actul întitulat *Invoire de intabulare*, din 25 Martie 1929, să se intabuleze în favoarea comunei grănicereşti Cuptoare.

Că judecătoria rurală Teregova, după ascultarea părţilor, conform art. 168 Reg. c. f., prin încheierea No. 438/1933, din 7 Martie 1933, respinge această cerere şi ordonă în acelaşi timp radierea înscripţiunii efectuată în c. f., prin încheierea No. 577/1929, în favoarea comunei Cuptoare; recurentul făcând apel, Tribunalul Caransebeş, prin încheierea atacată cu recurs, respinge apelul, confirmând încheierea primei instanţe.

Că pentru a da această soluţiune, Tribunalul adoptă motivele primei instanţe, care constată şi motivează că recurentul nu are mandat legal de a reprezenta pe comuna grănicerească Cuptoare, respective pe coproprietarii grăniceri din acea comună, cari sunt reprezentaţi de consiliul de administraţie al Comunităţii de Avere, prin preşedintele ei; că în legislaţia actuală nu există o persoană juridică legală sub denumirea de *comună grănicerească,* aceasta fiind o reminiscenţă a vechilor legiuiri desfiinţate la 1871, dela care dată există numai averea familiilor grănicereşti, cari s'au asociat în 1879, într'o asociaţie de bunuri numită Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, dar care avere nu a fost împărţită pe comune; că de altfel nici în vechile legiuiri nu s'a recunoscut comunelor grănicereşti o personalitate juridică specială, iar în statutul din 1925, nu se face nicio amintire despre comuna grănicerească, ci se specifică numai că averea asociaţiei este avere comună a tuturor familiilor grănicereşti, că deci, conchide instanţa, cumuna grănicerească Cuptoare, indicată ca beneficiară a actului de intabulare din 1929, nefiind nici persoană fizică, nici juridică, nu poate dobândi drepturi reale; în fine, se mai constată, că actul de intabulare este nevalabil, întru cât prevede grevarea imobilului cu un drept de servitute a păşunatului, deci este un act, prin care se schimbă folosinţa averii imobile, ceea ce este rezervat, conform art. 39, litera h), din

statut, adunării generale, ca organ în drept a consimţi la intabulare.

Având în vedere, că prin motivele I, II, V şi VI de casare, recurentul pretinde, că Tribunalul numai prin violarea art. 7, 10, 13, 18, 22 urm. din statutul Comunităţii de Avere, din 1930, (Mon. Of. 164-25/7-1930); art. 4, 7, 8 urm. din legea, dela 8 Iunie 1871; art. 1, 4, 5 şi urm, din statutul Comunităţii de Avere din 1879; art. 2 şi 13, din statutul dela 1925; art. 52 şi 54, din Reg. c. f., prin greşita aplicare a art. 43 şi 46, litera a), din statutul dela 1925 şi, în fine, prin exces de putere şi eroare grosieră a putut stabili: că numitul nu avea mandat legal de a reprezenta pe comuna granicerească Cuptoare; că nu există persoană juridică legală sub denumirea de comună grănicerească Cuptoare, care ar putea dobândi drepturi reale şi, în fine, că legea din 8 Iunie 1871 şi statutele din 1879 şi 1925 nu ar fi recunoscut comunelor grănicereşti personalitatea juridică.

Considerând, că potrivit dispoziţiunilor prevăzute în statutul din 1930, sub imperiul cărora recurentul a întrodus cererea de rectificare, pentru administrarea averii mai multor comune grănicereşti, între cari figurează şi Cuptoare, s'a constituit o asociaţie numită Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, care singură are personalitate juridică şi organe proprii de conducere, cu sferă de activitate limitată prin statut, iar comunele asociate, reprezentate în mod individual, nu au personalitate juridică specială, ci numai drepturile, cari le pot exercita, prin reprezentantul lor din comună, în adunarea generală a asociaţiei.

Că aşa fiind, indiferent de chestiunea, dacă sub imperiul vechilor legiuiri comunele grănicereşti aveau personalitate juridică, sau nu, din moment ce conform noului statut din 1930, comuna Cuptoare, ca comună grănicerească, diferită de comuna politică, e numai membru în asociaţia grănicerească, reprezentată prin preşedintele ei, deci fără personalitate juridică proprie, care ar pute fi reprezentată în mod individual, Tribunalul putea să confirme stabilirile primei instanţe, că recurentul nu avea mandat legal de a reprezenta în instanţă pe o asemenea comună, care singură a recunoscut, prin ultimul statut, că nu are personalitate juridică deosebită şi în această situaţiune putea să ajungă la concluziunea, pe care s'a întemeiat la darea încheierii

atacată cu recurs, fără a comite imputările ce i se pun în sarcină şi în consecinţă, aceste motive de casare sunt neîntemeiate.

Având în vedere, că prin motivele III şi IV de casare, recurentul pretinde, că Tribunalul numai prin violarea art. 46, lit. d), p) şi r), din statutul dela 1925 şi prin rea interpretare şi denaturare a actului de intabulare, din 25 Martie 1929, a putut stabili că acest act, emis de Comunitatea de Avere, ar fi nevalabil şi că prin acest act se schimbă folosinţa averii imobile a Comunităţii de Avere, pentru intabularea căruia ar fi necesar consimţământul adunării generale a asociaţiei.

Considerând, că discutarea chestiunilor ridicate prin aceste motive de casare este fără de nicio importanţă, pentru soluţiunea pricinei, deoarece din moment ce a rămas bine stabilit în fapt, că recurentul nu are mandat legal de a reprezenta pe comuna grănicerească Cuptoare în instanţă, este neîndoios, că numitul nu are nici calitatea necesară pentru discutarea valabilităţii actului de intabulare, emis de intimată, şi în consecinţă, nefiind întemeiate nici aceste motive de casare, recursul urmează a se respinge. (Curtea a respins recursul.)

Dată şi citită în şedinţă publică, azi 9 Mai 1934. Preşedinte: V. Sándor, Gh. Drimba, T. Bocancea, Al. Mandrea, Gr. Pherekyde, I. Ionescu, I. Cetăţeanu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru comuna Cuptoare: Dr. Pavel Iliescu.

§ 4. *Comunitatea de Avere nu este obligată a-şi avansa în grad funcţionarii săi.*

A) No, 927/1932 12.

Judecătoria mixtă Caransebeş. Reclamantul Vasile Mariţa, prin acţiunea întrodusă, a cerut judecătoriei să constate gradul funcţiunei sale, pe ziua de 1 Ianuarie 1924, retribuţiunile acestui grad şi obligativitatea pârîtei de a-l avansa, toate acestea cu începere dela 1 Octombrie 1919; a precizat apoi cererea din acţiune, în sensul ca să se stabilească, cu sus zisa vechime, gradul şi retribuţiunile sale de inspector silvic cu aceea, că la 1 Octombrie 1919, avea dreptul la salariul prevăzut de cl. VI, gr. 3, conform normelor atunci în vigoare.

Reclamantul a intrat în calitate de inginer silvic, în serviciul pârîtei, la 1 Martie 1905, şi de atunci înainte a fost după anumite norme avansat, primind diferite titluri şi probabil, şi retribuţii în măsura avansărilor. Aceste avansări anterioare nu interesează, deoarece depăşesc cererea din acţiune, ci numai aceea din 1 Octombrie 1919. La această ultimă avansare, contrar celor susţinute de reclamant, i s'a majorat şi salariul (baza dela 300 la 350 cor.), fără să se fi putut stabili în ce clasă şi grad de salarizare a fost până la 1 Octombrie 1919 şi ce grad şi clasă de salarizare a dobândit cu ocaziunea acestei avansări.

Ori, pentru a putea stabili gradul de inspector, în conformitate cu actuala lege de organizare a corpului silvic, reclamantul neapărat trebuia să dovedească clasa şi gradul său de salarizare, ce-l avea la 1 Octombrie 1919, fiind acesta unicul punct de plecare, pentru a putea stabili gradul şi clasa corespunzătoare în legea de organizare a corpului silvic, din anul 1920, şi apoi gradul corespunzător în legea de organizare, din anul 1923, în speţă gradul de inspector, lege ce la încadrare face trimitere la aceea din 1920.

Pe de altă parte, este mai mult ca evidentă imposibilitatea constatării celor cerute în acţiune, în baza titlurilor acordate de pârîtă, atât reclamantului, cât şi celorlalţi ingineri ai săi.

In drept, judecătoria, din normele arătate de reclamant, a trebuit să constate în principal, dacă în adevăr pârîta avea obligaţiuni de a-şi avansa inginerii săi, în baza vechimei lor, ori în conformitate cu alte norme. A vedea deci, care anume este contractul de serviciu.

Neavând pârîta un regulament categoric de serviciu, ca normă generală, s'a avut în vedere dispoziţiile statutelor ei de organizare, aşa după cum au existat dela întrarea reclamantului în serviciul pârîtei şi până în prezent, bine înţeles schimbate între timp (vezi art. 20 din statutul din 1879, art. 53, din statutul din 1925 şi art. 69 din statutul din 1930).

In aceste texte s'a precizat numai, că retribuţiunile pentru toate gradele funcţionarilor silvici, vor fi cel puţin egale cu ale funcţionarilor de acelaşi grad din serviciul Statului. Din norma acum citată, nu reiese că pârîta are obligaţiunea de a şi avansa funcţionarii; obişnuia însă s'o facă aceasta şi să-şi avanseze funcţionarii în retribuţiuni, acordându-le şi diferite titluri, fapte

ce s'au confirmat prin depozițiile martorilor audiați și chiar prin certificatul prezentat de reclamant (No. 2495/1930).

Obligativitatea pârîtei de a-și avansa funcționarii, după anumite norme nu reiese de niciunde, din moment însă ce și-a avansat funcționarul, fără îndoială, urmează să-l și retribue conform noului grad, fiindcă avansarea în sine cuprinde, atât dobândirea titlului, cât și retribuțiunile noului grad, obligațiune ce este stabilită și prin sus zisele texte statutare.

Că pârîta în retribuirea funcționarilor săi avea de criteriu normele aplicate la Stat, aceasta încă nu-i impune obligațiunea de a face în baza vechimei avansări automate, după cum reclamantul pretinde, deoarece astfel de avansări în retribuții existau în trecut numai la Stat, dar și acolo numai în parte, anume dela un grad la altul, în aceeași clasă de salarizare, iar acele dintr'o clasă la alta, se făceau prin numire (vezi art. 5, al legii IV, din 1893 și art. 40, al normelor Cons. Dir.). Ori, după cum s'a mai arătat, nicio normă nu obligă pe pârîtă să facă măcar avansările automate în cadrul aceleeași clase de salarizare, cu atât mai puțin dela o clasă la clasă.

Sus zisa facultate a pârîtei, adică a avansării, reiese altcum și din dispozițiile legii de organizare a corpului silvic, din anul 1923, art. 27, care este categoric în sensul, că inginerul silvic, pentru a putea dobândi un grad în corpul silvic, și apoi a pretinde patronului retribuțiunea acestui grad, numai la propunerea acestuia îl poate obține.

In speță, reclamantul pretindea, că în anul 1918 a beneficiat de salariul prevăzut de clasa VII, gr. 1, iar în urma avansării din 1 Octombrie 1919, trebuia să primească salariul clasei VI, gr. 3, pretenție, ce nu este întemeiată pe niciunul din sus citatele articole, deoarece dânsul nu a fost numit la acel timp (1 Oct. 1919) în clasa de salarizare VI, gr. 3.

După ce instanța a stabilit în drept cele ce proced, cu privire la obligațiunea pârîtei, în jurul avansării inginerilor săi silvici, a văzut și normele cu privire la stabilirea dreptului reclamantului la gradul și retribuțiunile unui inspector silvic.

Pentru a stabili ce anume grad și retribuțiune i-ar compete reclamantului, în conformitate cu legea de organizare a corpului silvic, din 26 Septembrie 1923, reclamantul trebuia să facă dovada în ce anume clasă și grad de salarizare a fost cu începere dela 1 Octombrie 1919. Această condiție este esențială și

numai având dovedită clasa şi gradul de salarizare dela acea dată, se putea constata gradul şi retribuţiunile prevăzute de legea acum citată, în speţă, dacă reclamantul ar avea drept la gradul şi retribuţiile unui inspector silvic, din motivele ce urmează:

Este notoriu, că la Stat încadrarea din fostele clase şi grade de salarizare în gradele funcţiunilor s'a făcut, având de bază clasele şi gradele de salarizare stabilite de fostul regim unguresc şi de Consiliul Dirigent, aceeaşi normă şi la incadrarea inginerilor silvici. Din clasele şi gradele de salarizare, aceşti funcţionari publici au fost încadraţi în gradele şi clasele funcţiunilor, prevăzute de legea de organizarea a corpului silvic din 1920. In anul 1923, promulgându-se noua lege de organizare a corpului silvic, aceasta, în art. 14, face o nouă încadrare, bazată însă pe dispoziţiile legii din 1920 şi stabileşte actualele grade în corp, între cari este şi acela de inspector silvic, solicitat de reclamant, iar art. 45, al legii de organizare, din 1923, prevede categoric, că membrii corpului beneficiază de retribuţiunile gradului, cari îl au în acest corp, indefent că sunt în cadrul particular, ori în cadrul de Stat.

Aici, reclamantul nu a putut dovedi că salariul său, ce-l avea cu începere dela 1 Octombrie 1919 (350 cor. bază), cărei clase şi grad de salarizare corespunde, norme luate după acelea ale Consiliului Dirigent. Neavând, deci acest punct de plecare, unicul ce trebuia să se stabilească, este mai mult ca evident că nu se putea stabili gradul şi clasa de funcţie, în care urma reclamantul să între, în conformitate cu legea din 1920, şi implicit în gradul corespunzător, prevăzut în legea de organizare din 1923, adică la acela de inspector, solicitat de dânsul...

Incidentele dilatorii ridicate de pârîtă şi bazate pe art. 180 p. 1, 2 şi 3 din Pr. civ., pentru faptele, că pârîta nu poate acorda grade şi clase de salarizare, fiind acest drept, în conformitate cu art. 27, al legii de organizare a corpului silvic din 1923, în competenţa Ministerului de Domenii, căruia trebuia reclamantul să se adreseze înainte de a chema pe pârîtă în judecata instanţelor ordinare, instanţe ce în general nu sunt competente în speţă, — judecătoria le-a respins, ca neîntemeiate din următoarele motive:

Acţiunea reclamantului, fiind o acţiune de constatare, este cu desăvârşire eronat a susţine, că nu aparţine procedurii civile acţiunea de a constata vreun drept, sau fapt, şi că acestei

constatări trebue să-i premeargă o procedură specială la Ministerul de Domenii, fiind aceasta unică de urmat (p. 1 și 2 din art. 180 pr. civ.). Astfel de incidente pot fi discutate numai în cazul, când s'ar fi cerut indeplinirea obligaţiunii născută din contractul de serviciu, nu în speţă, când unica autoritate de constatare în materie poate fi numai instanţa ordinară, care este în drept a revizui actele de autoritate ale Statului, deci cu atât mai mult ale unui particular, chit că art. 27, din legea pentru organizare a corpului silvic, text citat în sprijinirea tuturor incidentelor de către părîtă, nici pe departe nu poate fi aplicat pentru admiterea lor.

Pe de altă parte, acţiunea reclamantului, având sus zisul caracter pur de constatare, a fost introdusă în conformitate cu art. 130 Pr. civ. Ori, în sensul acestui articol și jurisprudenţa referitoare (vezi comentarii de Kovacs Marcell), acţiunea pentru constatarea unui drept izvorît din raportul de serviciu existent între patron şi salariat, se judecă de acea instanţă, care ar fi competentă, în cazul când procesul ar fi fost introdus pentru executarea obligaţiunilor contractate. Aci competinţa acestei judecătorii, e prevăzută de art. 1, p. 2, alin. e) din pr. civ. (Judecătoria a respins acţiunea.)

Caransebeş, la 19 Septembrie 1932. Judecător: Dr. Ion Plavoşin. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru Vasile Mariţa: Dr. Chiru Cocoşiu.

B) C. a. 1435/18/1932.

Tribunalul Caransebeş. Având în vedere, că părţile în desbaterea apelului nu au propus și nici nu s'a administrat nicio probă nouă, Tribunalul în baza motivelor arătate în sentinţa primei instanţe a primit de adevărate faptele arătate într'însa, la care se face referire, în conformitate cu art. 507 pr. civ. Normele de drept le-a aflat bine aplicate şi din aceste motive, a confirmat sentinţa primei instanţe, însuşindu-şi motivele de fapt şi de drept arătate într'însa, completându-le cu considerentele de apel, după cum urmează:

In art. 69 din statutul pârîtei, votat în anul 1930, și care de prezent este în vigoare, se arată că pârîta, prin consiliul ei de administraţie, va pregăti un regulament, după ce se va aproba de adunarea generală, care regulament va determina drepturile

şi îndatoririle funcţionarilor pârîtei, luându-se de bază pentru acest regulament, între altele, *retribuţiunile pentru personalul silvic de toate gradele, cel puţin egale cu cea a funcţionarilor de Stat de aceeaşi categorie*, etc., iar prin art. 90, din acelaşi statut se scot din vigoare în mod expres statutele anterioare, sau alte dispoziţiuni contrare acestui statut.

Rezultă din cele arătate, că pârîta în viitor, la întocmirea regulamentului său, se va călăuzi după principiile arătate mai sus şi aceste principii pentru pârîtă deocamdată nu sunt obligatorii, respective numai la votarea regulamentului vor fi actuale. De altcum, în acest statut se vorbeşte de retribuţiuni şi pensiuni, omiţându-se cu desăvârşire faptul înaintării funcţionarilor săi, rămând la discreţia pârîtei dreptul a-şi înainta funcţionarii.

Având în vedere, că pârîta pe cale de justiţie nu se poate sili a-şi întocmi regulamentul său, despre care se face amintire în art. 69. amintit mai sus, acest drept în cazul cel mai bun aparţine Ministerului de resort, care îşi exercită controlul său asupra pârîtei în anumite direcţii.

Din aceste motive Tribunalul găseşte, că legea de organizarea corpului silvic nu este obligatorie pentru pârîtă.

Admiţând cazul contrariu şi anume, că legea de organizarea corpului silvic ar fi obligatorie pentru pârîtă, şi în cazul acesta apelul reclamantului este nefondat, deoarece:

a) pentru avansare la vechime în mod automat (art. 13, legea de organizarea corpului silvic), dela gradul inginer subinspector, cum este şi reclamantul, care a primit acest grad în anul 1924, la gradul de inspector silvic, se cere o vechime în grad de cel puţin 7 ani împliniţi (art. 22, litera d, din legea amintită), pentru inginerii angajaţi la Stat, iar pentru inginerii din cadrul particular, se cere o vechime dublă, adică în cazul din speţă 14 ani, în conformitate cu dispoziţiunile art. 27, din legea de organizarea corpului silvic, ceea ce pârîtul, fiind numit inginer subinspector în anul 1924, nu-şi are vechimea recerută.

b) Conform art. 26 şi 27, din legea acum numită, înaintările pentru inginerii din cadrul particular, se vor face de către Ministerul Agriculturii şi Domeniilor şi numai după cererea proprietarului, unde îşi face serviciul.

Având în vedere, că în articolele de lege acum citate nu se dispune în mod imperativ proprietarului, că este obligat a face cererea pentru avansarea angajatului său, rămâne de văzut,

că legiuitorul acest drept facultativ l-a lăsat proprietarului, în cazul din speță pârîtei. (Tribunalul a confirmat hotărîrea primei instanțe.)

Caransebeş, la 12 Februarie 1933. Preşedinte: Dr. Baltazar Stuiber, jude-redactor: Dr. Constantin Sgăverdia. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru apelant: Dr.Chiru Cocoşiu.

C) No. C. II. 4095/24/1933.

Curtea de apel Timişoara, secția II-a. Având în vedere, că prin cel dintâiu motiv de recurs, reclamantul susține, că Tribunalul cu greşita interpretare a statutelor pârîtei şi violarea textelor arătate, a stabilit că în statute se prevede numai retribuțiunea obligatorie, ca la funcționarii Statului, nu şi avansarea lor în grad, căci statutul prevăzând grade, prin aceasta prevede implicit şi avansarea dintr'un grad inferior, în altul superior, — săvârşind şi violarea normelor din legea pentru organizarea corpului silvic, din 26 Septembrie 1923, care în cap. III şi VI, în special în art. 12 şi 26 combinate cu art. 27, prevede obligațiunea pârîtei de a-şi avansa inginerii silvici în grad şi retribuțiune.

Având în vedere, că în ce priveşte statutele pârîtei, art. 20 din statutul din 1879, arată, între altele, că salariile funcționarilor ei nu pot fi mai mici, decât ale corespunzătoarelor categorii de funcționari silvici actuali ai Statului; că art. 53 al statutului din 1925, prevede că un regulament special, compus de consiliul de administrație, şi care se va vota ulterior de către adunarea generală, va statornici normele serviciului intern, valabil pentru funcționarii Comunității, precum şi drepturile şi datoriile fiecărui funcționar; că art. 69 al statutului din 1930, decretează iarăşi elaborarea unui regulament, care va avea la bază următoarele principii fundamentale: bucurarea de stabilitate, retribuțiune pentru personalul silvic de toate gradele, cel puțin egală cu aceea a funcționarilor de Stat, de aceeaşi categorie şi potrivită cu pregătirea şi însărcinările date pentru celelalte categorii de funcționari.

Având în vedere, că din niciunul din textele arătate mai sus, nu rezultă obligația pârîtei de a-şi avansa funcționarii ei; că despre o obligație implicită iarăşi nu se poate vorbi, căci obligația ce şi-a luat pârîta de a plăti salar şi a cere condițiuni

de numire egale cu ale corespunzătoarelor categorii de funcţionari silvici de Stat, pentru funcţionarii ei, nu conţine şi pe aceea de a-şi avansa funcţionarii ei; căci în adevăr, dacă statutele ar fi înţeles a se referi şi la modul de avansare al funcţionarilor Statului, ar fi spus-o categoric; că, în al doilea rând, nici regulamentul promis de statutul din 1930, aplicabil reclamantului, ca unul care a intentat acţiunea de faţă în 1932, n'a fost elaborat până în prezent, iar expunerea de principii făcută în art. 69 din statut şi obligatorii pentru acel regulament, nu face nicio vorbire despre avansarea funcţionarilor; că deci reclamantul nu-şi poate baza pe statute dreptul la avansare.

Având în vedere, că nici normele de drept conţinute în legea pentru organizarea corpului silvic din 1923, n'au putut fi invocate de reclamant în sprijinul acţiunii sale, căci, pe de o parte, dacă art. 12, pct. d), din lege prevede un stagiu de 7 ani împliniţi la vechime, dela gradul de inginer subinspector la gradul de inspector silvic, potrivit art. 26 şi 27 din lege, la inginerii din cadrul particular, precum este reclamantul, stagiul pentru înaintare. va fi dublu, astfel că chiar luând dovedit, că reclamantul ar fi avut gradul de subinspector silvic la 1 Octombrie 1919, tot nu putea cere la data intentării acţiunii (24 Februarie 1932) avansarea sa la gradul de inspector silvic, întru cât nu îndeplinea stagiul cerul de lege, dar, pe de altă parte, potrivit aceloraşi texte de lege, avansarea se face de Ministerul de Agricultură şi Domenii, la inginerii din cadrul particular *numai după cererea societăţii, proprietarului, etc., unde îşi face serviciul,* ceea ce pe lângă că n'a avut loc, dar dovedeşte că instituţia particulară nu e obligată a-şi înainta funcţionarii, nici după legea de organizare a corpului silvic, ci are numai facultatea, în care caz trebue s'o ceară dela Ministerul citat.

Că astfel fiind, Tribunalul, nu numai că n'a violat textele din statute şi legea sus citată, dar a făcut o bună aplicaţiune a lor şi, prin urmare, primul motiv de recurs nu este fondat.

Având în vedere, că faţă de cele expuse la analizarea primului motiv de recurs, discutarea celui de al doilea motiv, prin care reclamantul se plânge de exces de putere şi eroare grosieră de fapt, săvârşită prin aceea, că Tribunalul a stabilit în mod greşit, că reclamantul n'a făcut dovada încadrării avute în 1919, — este inutilă, căci şi în ipoteza când Curtea ar stabili, că acest motiv de recurs, este fondat, nu s'ar putea casa sentinţa

Tribunalului, odată făcută stabilirea în drept, că avansarea funcționarilor nu este pentru pârîtă o obligație, ci numai o facultate, din care reclamantul nu-și poate face un drept. (Curtea a respins recursul.)

Timișoara, la 28 Mai 1937. Președinte: I. Nic. Perieţianu, consilieri: V. Călinescu și raportor: V. Buțureanu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru recurent: Dr. Chiru Cocoșiu.

§ 5. *Fixarea retribuției funcționarului suspendat, pe durata suspendării, este rezervată unei proceduri speciale și ea nu intră în atribuția instanțelor judecătorești.*

A) No. 6751/1930.

Jndecătoria mixtă Caransebeș. Conform art. 5 din statutul disciplinar, pârîta este în drept să suspende din serviciu funcționarii săi, în speță pe reclamant (Emilian Orzescu), și să ceară organului competent deschiderea procedurii disciplinare contra lui, dacă a văzut că este cazul, chestiune ce puțin s'a discutat în proces, deoarece reclamantul nu a dovedit cu nimic, dacă pârîta prin suspendarea lui din serviciu a comis vreo ilegalitate, după cum și mai sus s'a constat.

Din moment ce însă s'a suspendat funcționarul, și contra acestuia s'a ordonat și deschiderea procedurii disciplinare, este obligată să-i plătească pe durata suspendării o îndemnizație alimentară, echivalentă cu $^{1}/_{3}$ până la $^{1}/_{2}$ din salariu, fiind în acest sens categoric textul art. 8 din statul disciplinar.

Judecătoria având în vedere situația precară în care a fost pus reclamantul un timp neobișnuit de lung, fără să i se clarifice aceasta de pârîtă, în cadrele procedurii disciplinare, și fiind astfel reclamantul împiedecat a-și crea o altă situație ce putea să-și facă, chiar și în cazul licențierii lui din serviu, a aflat de echitabil, a fixa indemnizația de alimentație la maximul prevăzut de lege.

Pe de altă parte, s'a stabilit această indemnizație în proporție cu salariile ce le-a plătit pârîta, în timpul suspendării reclamantului, funcționarilor săi, cu un salariu echivalent, cu acel al reclamantului, și nu a fixat indemnizația de alimentație amăsurat ultimului salariu al acestuia, deoarece chiar dânsul

declară prin acţiune, că orişicând este dispus a reintra în serviciu, deci implicit ar fi primit reducerea salariului intervenită ulterior suspendării sale, astfel că nu se poate prevala de împrejurarea, că dânsul nu a consimţit la acea reducere, ce în baza contractului bilateral de serviciu existent între părţi trebuia s'o accepte în mod expres, din moment ce în mod tacit a acceptat-o deja.

In speţă, s'au aplicat sus zisele norme, fiind unicele existente şi de urmat, deoarece până în prezent pârîta nu şi-a făcut încă vreun regulament de serviciu şi disciplinar, după cum prevede statutul ei de organizare din 25 Iulie 1930, — art. 69.

Nu a putut admite cererea reprezentantului reclamantului de a observa normele legii pentru statutul funcţionarilor publici, deoarece reclamantul nici pe departe nu poate fi considerat ca atare, conform art. 1, din sus zisa lege, nefiind bugetul pârîtei aprobat de niciuna din autorităţile enumerate la acel articol, având Statul numai dreptul de control, prevăzut la art. 81 şi urm. din statutul de organizare din 1930, care fiind cel mai recent a abrogat toate cele precedente.

A respins Judecătoria cererea reprezentantului pârîtei, prin care a cerut suspendarea procesului până ce se va rezolva cauza disciplinară a reclamantului, în cadrul procedurii disciplinare deschise contra lui, deoarece în speţă nu este cazul prevăzut de art. 234 pr. civ., fiind mai mult ca evidentă lipsa unei împrejurări de care ar fi depins soluţia dată procesului, chit că procedura disciplinară deschisă contra reclamantului nu este în curgere înaintea vreunei autorităţi enumerate la sus zisul articol de procedură, fiind deocamdată o chestiune, care interesează numai pe pârîtă, în cadrele administraţiei ei interne.

Din aceleaşi motive s'a respins şi incidentul dilatoriu al pârîtei, nefiind nici aici cazul prevăzut de art. 180, p. 2, pr. civ.

Altcum în speţă, nu s'a cercetat vinovăţia reclamantului pretinsă de pârîtă, care nici nu s'a dovedit încă, ci s'a avut în vedere numai starea de fapt constatată, anume suspendarea reclamantului din serviciu, fără ca să i se plătească îndemnizaţia de alimentaţie, prevăzută de art. 104 din legea XXII/1886.

Nu s'a putut lua în considerare nici împrejurarea invocată de pârîtă, că dânsa nu putea să plătească reclamantului sus zisa îndemnizaţie de alimentaţie, fără ca întâiu comisarul guvernului să dispună în acest sens, deoarece avea posibilitatea în timpul

destul de îndelungat al suspendării să intervină, pentru a primi acea autorizație, după cum a și primit-o prin deciziunea suplimentară a numitului organ de control, și cu toate acestea nici până în prezent nu a plătit drepturile reclamantului. (Judecătoria a admis în parte acțiunea.)

Caransebeș, la 1 Iulie 1931. Judecător: Dr. Ion Plavoșin. Pentru pârîta Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru reclamant: Dr. Ernest Halle.

B) Nr. 1398/C. a/1931.

Tribunalul Caransebeș, ca instanță de apel. Prin urmare, două chestiuni de drept sunt de rezolvat în acest proces, și anume:

1. Ce norme de drept, statutare sau regulamentare, sunt de aplicat în speță și
2. Ce drepturi are reclamantul conform acestor norme.

Este incontestabil, că pârîta Comunitatea de Avere din Caransebeș este o instituțiune de drept privat, care funcționează în baza statutului organic, cel mai recent din 25 Iulie 1930, având Statul numai un drept de control, exercitat prin comisarul guvernului. Conform dispozițiunilor statutului, angajează, numește și concediază pe funcționarii săi, aplică pedepse disciplinare și îi destitue din funcțiune. Funcționarii sunt plătiți din bugetul propriu, Statul neavând niciun amestec în această privință și, prin urmare, funcționarii Comunității de Avere nu sunt funcționari publici, ci particulari, cărora nu li se pot aplica dispozițiunile statutului funcționarilor publici.

Statutul disciplinar sus menționat, din 1894, este fără îndoială în vigoare, căci acesta n'a fost abrogat, nici prin statutele generale, nici prin alt statut disciplinar. Nu a fost abrogat în special prin art. 66 din statutul din 1925, după cum susține reclamantul, în apelul său. Acest articol spune că statutul anterior al Comunitații de Avere și orice alte dispozițiuni contrarii celor cuprinse în statutul prezent sunt și rămân abrogate.

Deci, prin această dispozițiune se abrogă vechiul statut organic, nu și alte dispozițiuni statutare, sau regulamente de serviciu și disciplină, cu atât mai puțin, cu cât nici statutul organic vechiu, nici cel mai nou, din anul 1925, nu conțin dispozițiuni în această privință și de altfel dispozițiunile statutului

disciplinar nu sunt contrarii dispozițiunilor noului statut, căci după cum s'a spus acum, nici cele vechi, nici cele noui, nu conțin asemenea dispozițiuni de serviciu și disciplină.

Stabilit fiind deci, că statutul disciplinar nu este abrogat prin art. 66 din statutul din 1925, rămâne de văzut dacă el este abrogat și respective sunt abrogate și deci, inaplicabile dispozițiunile art. 104 din legea ungurească XXII/1886, despre funcționarii comunali, la care statutul disciplinar face trimitere. Este evident, că această lege, și mai precis art. 104 din legea XXII/1886, este abrogat prin statutul funcționarilor publici și prin art. 400 din noua lege administrativă, însă numai în ce privește pe funcționarii comunali, și nu și în ceea ce privește pe funcționarii Comunității de Avere, deoarece dispozițiunile din cap. VIII, din legea XXII/1886, la care trimite statutul disciplinar nu este în definitiv altceva, decât parte integrantă din acest statut disciplinar, adică îl completează și până ce un nou statut disciplinar nu va adopta eventual dispozițiunile statutului funcționarilor publici, acestea nu pot fi aplicate funcționarilor Comunității de Avere.

Judecătoria deci, a aplicat bine normele de drept în această cauză și, prin urmare, atât apelul reclamantului, cât și al pârîtei este nefondat, acesta din urmă cu atât mai puțin, că procedura disciplinară nu s'a terminat încă, destituirea reclamantului din funcțiune nu este încă definitivă și, prin urmare, nu se știe încă, dacă reclamantul este vinovat de faptele ce i se impută și pentrucă indiferent de chestiunea vinovăției reclamantului i se cuvine $1/3$-a până la $1/2$ din salariu, cu atât mai mult, că comisarul guvernului ca organ competent a dispus în acest sens, bine înțeles până la tranșarea definitivă a cauzei desciplinare, deci până la repunerea în serviciu, sau până la destituirea definitivă, și în această privință Tribunalul a trebuit să întregească dispozitivul sentinței primei instanțe.

(Tribunalul a respins ambele apeluri.)

Caransebeș, la 23 Septembrie 1931. Președinte: Mircea Antonini, jude-redactor: Dr. Baltazar Stuiber. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru Emilian Orzescu: Dr. Ernest Halle.

C) Decizia Nr. 1471/1932. Dosar Nr. 883/1932.

Inalta Curte de casaţie şi justiţie. Secţia III. Asupra recursului făcut de către Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean Nr. 13, în contra sentinţei Tribunalului Caransebeş, Nr. Ca. 1398/1931, din 23 Septembrie 1931, în proces cu Emilian Orzescu.

Având în vedere că, prin motivele de casare, recurenta susţine următoarele:

Tribunalul Caransebeş face o rea aplicaţiune a legii, săvârşeşte exces de putere şi nemotivare (art. 30, p. 5, 6 şi 7 din legea Inaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie).

a) Tribunalul Caransebeş violează art. 104 din legea XXII/1886, care face parte integrantă din statutul nostru disciplinar şi art. 180, p. II şi 234 pr. civ. şi art. 74 din statutul organic, publicat în Monitorul Oficial Nr. 164, din 25 Iulie 1930, prin aceea că, deşi cauza era pendinte de hotărîrea comisarului guvernial, singurul în drept a fixa cvantumul retribuţiei ce se cuvenea reclamantului pe durata suspendării sale şi deşi comisarul guvernial, în cursul procesului, a fixat retribuţia la $^{1}/_{3}$ parte din salariu, şi această hotărîre nu este definitivă — totuşi a admis acţiunea reclamantului pentru $^{1}/_{2}$ parte din salariu, şi a respins excepţia noastră dilatorie şi cererea de suspendare şi astfel săvârşeşte şi exces de putere, substituindu-se comisarului guvernial în atribuţiile acestuia.

b) Tribunalul Caransebeş nu arată temeiurile pe care îşi bazează sentinţa de confirmare a sentinţei Judecătoriei mixte din Caransebeş, care acordă reclamantului $^{1}/_{2}$ parte din salariu, ba dimpotrivă, în corpul sentinţei relevă faptul, că reclamantul a obţinut numai $^{1}/_{3}$ parte din salariu, ceea ce este contrar realităţii şi deci o flagrantă nepotrivire intre dispozitivul şi motivarea sentinţei.

c) Tribunalul Caransebeş numai prin exces de putere a confirmat sentinţa primei instanţe, când avea la dosar decizia de destituire a reclamantului pe ziua suspendării lui.

d) Tribunalul Caransebeş violează art. 426 pr. civ. când nu ne acordă cheltuieli de judecată, deoarece reclamantul, chiar dacă a avut în parte câştig de cauză, procesul a luat fiinţă din vina lui excluzivă, anume că nu s'a adresat la timp şi în formele legale comisarului guvernial, spre a-i fixa retribuţia, ci ne-a

făcut proces pentru întreg salariul și abia în cursul procesului s'a adresat comisarului guvernial.

a) In adevăr, cap. VIII, adică art. 90—108 din legea XXII/1886, constitue parte integrantă din statutul nostru disciplinar din 1894, depus la dosar.

Legea XXII/1886, prin art. 104, prevede, că funcționarului suspendat i se va acorda o retribuție egală cu $^1/_2$—$^1/_3$ parte din salariu pe durata suspendării, iar autoritatea competentă a fixa cvantumul acestei retribuții, în cadrul limitei de $^1/_2$—$^1/_3$ parte, este autoritatea care a ordonat cercetarea disciplinară.

In speță, decizia Nr. 27/1930, din 24 Iunie, a comisarului guvernial, prin care se deschide cercetare disciplinară contra reclamantului Emilian Orzescu, azi intimat în recurs, nu-i fixează acestuia nicio retribuție pe timpul suspendării.

Contra acestei hotărîri, reclamantul Emilian Orzescu n'a uzat de calea legală de atac, prevăzută de art. 91, 93 și 104 din legea XXII/1886, — deci, această decizie mancă a rămas definitivă.

Subsemnata în fața acestei stări de fapt, nu poate face nicio plată față de dispoziția categorică a art. 74 din statutul organic, publicat în Monitorul Oficial No. 164, din 25 Iulie 1930, deoarece în lipsa hotărîrii comisarului guvernial, care să fixeze retribuția reclamantului, nu s'a deschis credit pe seama lui în bugetul anual și nici nu se poate deschide.

Judecătoria mixtă Caransebeș trebuia, sau să suspende procesul până la terminarea definitivă a cercetării disciplinare, așa cum prevede art. 234 pr. civ., căci soarta lui, așa cum era formulat — cerându-se întreg salariul — depindea de hotărîrea ce se va da în cauza disciplinară, sau dacă nu a suspendat procesul — trebuia să ne admită excepția dilatorie, prevăzută de art. 180, p. II pr. civ., deoarece asupra plății retribuției pe durata suspendării și a cvantumului ei, singura autoritate competentă a statua este aceea, care a ordonat cercetarea disciplinară.

Judecătoria mixtă Caransebeș violează textele mai sus citate, se substitue comisarului guvernial și fixează singură și prin exces de putere cvantumul retribuției, iar Tribunalul Caransebeș confirmă acest mod de a vedea în bunacredință — exprimată în motivare — că cvantumul acordat de judecătorie este acela de $^1/_3$ parte din salariu, pe care îl acordă și comisarul guvernului, cu decizia sa No. 14/1931, din 17 Aprilie 1931, atașată la dosar. Dar decizia No. 14/1931, din 17 Aprilie 1931, a

comisarului guvernial nu poate justifica nici $^1/_3$ parte din salariul reclamantului, deoarece Tribunalul şi Judecătoria trebue să verifice şi să constate, dacă acea decizie este sau nu definitivă şi deci opozabilă nouă, căci ea a fost apelată, iar de altă parte, prin decizia Nr. 14346/1931 a Prefecturii judeţului Severin, reclamantul a fost destituit pe data suspendării, deci s'a abrogat şi decizia No. 14/1931 com. guv.

Litigiul urma să fie dedus şi tranşat definitiv întâiu la autorităţile disciplinare şi numai după epuizarea tuturor căilor de atac să se deducă în faţa instanţelor judecătoreşti.

b) Tribunalul Caransebeş nu arată temeiurile pe care îşi bazează sentinţa de confirmare, care acordă reclamantului $^1/_2$ din salariu, ba la motivarea sistării cheltuielilor de judecată arată, că reclamantul a obţinul numai $^1/_3$ parte din ceea ce a cerut, deci este completă nepotrivire între dispozitiv şi motivare.

c) Tribunalul Caransebeş violează art. 426 pr. civ., când nu ne acordă cheltuieli de judecată, deoarece întreg procesul — presupunând fireşte, că în fondul ei, sentinţa Tribunalului este necasabilă — cu multele lui desbateri, a fost pricinuit din vina reclamantului, care nu s'a adresat la timp autorităţilor în drept a-i fixa retribuţia şi n'a uzat de căile legale contra deciziilor, care-l nemulţumeau, ci a intervenit de-a-dreptul la instanţele judecătoreşti, şi abia în cursul acestora s'a adresat şi comisarului guvernului şi n'a aşteptat ca hotărîrea acestuia să fie definitivă.

Având în vedere, că din decizia atacată cu recurs şi actele dela dosar se constată, că Emilian Orzescu, şef contabil la recurenta Comunitate, a chemat în judecată, înaintea Judecătoriei mixte Caransebeş, pe recurentă, spre a fi obligată să-i plătească salariul cu începere dela 1 Ianuarie 1930, când fusese suspendat din serviciu, — iar Judecătoria, prin cartea de judecată Nr. 6751/1930, a admis în parte acţiunea, stabilind că pe durata suspendării i se cuvine $^1/_2$ din salariul avut şi obligând pe recurentă, a plăti pe anul 1930 suma de 76.846 lei, iar dela 1 Ianuarie 1931, câte 5587.50 lei lunar, cu accesorii şi cheltuieli de judecată.

Că ambele părţi făcând apel, Tribunalul Caransebeş, prin sentinţa atacată cu recurs, a respins apelurile, menţinând cartea de judecată cu toate dispoziţiunile, adăugând însă Tribunalul obligaţiunea de a plăti câte 5587.50 lei lunar, cât va dura, până la rezolvarea definitivă a cauzei disciplinare.

Că spre a da această soluţiune, Tribunalul argumentează, că intimatului îi sunt aplicabile dispoziţiunile statutului disciplinar din anul 1894 şi ale legii XXII/1886, conform cărora el fiind suspendat din funcţiune de către autoritatea în drept, pe durata suspendării i se cuvine dela $^1/_3$—$^1/_2$ parte din salariu.

Având în vedere, că prin primul motiv de casare, recurenta susţine, că instanţa de apel a săvârşit exces de putere prin violarea art. 104, din legea XXII/1886, a art. 180 p. II şi 234 pr. civ. ard. şi 74 din statutul organic al Comunităţii, deoarece prin soluţiunea dată s'a substituit atribuţiunilor comisarului guvernului, care singurul era în drept să fixeze cvantumul retribuţiunii cuvenită intimatului pe durata suspendării, ca unul ce ordonase procedura disciplinară.

Considerând, că art. 104 citat, care face parte integrantă din statutul disciplinar al recurentei, elaborat din anul 1894, statut ce este încă în vigoare, întru cât un alt statut de acest fel până azi nu l-a înlocuit, prevede că funcţionarului suspendat i se va fixa retribuţiunea pe toată durata suspendării la $^1/_2$—$^1/_3$ parte din salariul avut şi că autoritatea competentă a fixa acest cvantum este aceea disciplinară.

Considerând, că din interpretarea acestui text rezultă, că fixarea retribuţiunii funcţionarului suspendat, pentru timpul cât durează suspendarea, este rezervată unei proceduri speciale, funcţionarul urmând a se adresa organului, care a ordonat cercetarea disciplinară, iar nicidecum instanţelor judecătoreşti.

Considerând, că această împrejurare, că valorificarea acţiunii este rezervată unei proceduri speciale, potrivit art. 180 p. I. constitue o excepţiune declinatorie, care în baza alin. ultim al acestui text de ordine publică, poate fi invocată în orice stadiu al procesului şi chiar din oficiu.

Că întru cât în speţă se constată, că intimatul s'a adresat instanţelor judecătoreşti pentru fixarea retribuţiunilor pe timpul suspendării, iar acestea au fixat acest salariu, prin acest procedeu au violat textele citate, judecând un litigiu, care nu este de competenţa lor, astfel că recursul cată a fi admis pe acest motiv, iar deciziunea casată, fără a mai cerceta şi celelalte motive de casare, care devin fără interes, şi pentru aceleaşi consideraţiuni în fond urmează a se respinge acţiunea.

Curtea, admite recursul făcut de Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13.

Casează sentinţa Tribunalului Caransebeş No. Ca 1398/1931 şi în fond respinge acţiunea.

Dată şi citită în şedinţă publică, astăzi 21 Noembrie 1932. Preşedinte: C. Crăciunescu, consilieri: Gh. Nedici, L. Ştefănescu, Al. Teodorescu, C. Gheorghian, B. Brezeanu, E. Petit. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru Emilian Orzescu: C. Rusu.

D) Decizia No. 1470/1932. Dosar No. 884/1932.

Inalta Curte de casaţie şi justiţie. Secţia III. Având în vedere, că prin decizia atacată cu recurs şi actele dela dosar, se constată, că Emilian Orzescu, şef contabil la intimata Comunitate, a chemat în judecată înaintea Judecătoriei mixte Caransebeş, pe intimată spre a fi obligată să-i plătească salariul cu începere din 1 Ianuarie 1930, când fusese suspendat din serviciu, iar Judecătoria prin cartea de judecată No. 6751/1930, a admis în parte acţiunea, stabilind că pe durata suspendării i se cuvine $^1/_2$ din salariul avut şi obligând pe intimată a plăti pe anul 1930 suma de 76.846 lei, iar dela 1 Ianuarie 1931 câte 5587.50 lei lunar, cu accesorii şi cheltuieli de judecată.

Că ambele părţi făcând apel, Tribunalul Caransebeş, prin sentinţa atacată cu recurs, a respins apelurile, menţinând cartea de judecată în toate dispoziţiunile ei, însă Tribunalul adaugă, că obligaţiunea de a plăti câte 5587.50 lei, va dura până la rezolvarea definitivă a cauzei disciplinare.

Că pentru a da această soluţiune, Tribunalul argumentează că recurentului îi sunt aplicabile dispoziţiunile statutului disciplinar din anul 1894 şi ale legii XXII/1886, conform cărora el fiind suspendat din funcţiune de către autoritatea în drept, pe durata suspendării i se cuvine $^1/_3$—$^1/_2$ parte din salariu.

Având în vedere, că prin deciziunea No. 1471/1932, a acestei Inalte Curţi, admiţându-se recursul făcut de Comunitatea de Avere în contra aceleeaşi sentinţe a Tribunalului Caransebeş şi casându-se această sentinţă pentru lipsa de competenţă, iar în fond respingându-se acţiunea pe acelaşi temei, prezentul recurs devine fără obiect şi urmează a se respinge ca atare.

Curtea, respinge recursul făcut de către Emilian Orzescu, în contra sentinţei Tribunalului Caransebeş, No. Ca. 1398/1931.

Dată şi citită în şedinţa publică de astăzi, 21 Noembrie 1932. Preşedinte: C. Crăciunescu, consilieri: Gh. Nedici, L. Ştefănescu, Al. Teodorescu C. Gheorghian, B. Brezeanu, E. Petit. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru Emilian Orzescu: avocat Alexandrini.

§ 6. *Baza escontentării definitive o constitue salariul propriuzis, fără accesorii.*

A) No. 3499/1928/13.

Judecătoria mixtă Caransebeş. Ascultând concluziunile părţilor litigante şi văzând depoziţiunile martorilor audiaţi în cauză, cum şi conţinutul actelor dela dosar, Judecătoria a constatat următoarea stare de fapt:

După cum reiese din certificatul No. 2181, din 28 Mai, emanat dela pârîtă şi pe care reclamantul l-a prezentat în cauză, reclamantul a fost în serviciul pârîtei dela 1 Noembrie 1921 până la 1 Martie 1925, cu titlu provizoriu, iar dela 1 Martie 1925 şi până la 1 Iunie 1928, a funcţionat la pârîtă cu titlu definitiv, când în urma sistării postului ce reclamantul l-a avut la contabilitatea centrală a pârîtei, reclamantul a fost absolvat de serviciu, acordându-i-se o escontentare definitivă, egală cu salariul de bază ce a avut la 1 Mai 1928, socotit pe timp de un an, în suma totală de 9600 lei.

In ce priveşte chestiunea de drept:

Având în vedere, că pârîta în conformitate cu art. 19 şi 16 din statutul său de pensionare a funcţionarilor săi, a avut căderea să sisteze postul reclamantului şi să-l licenţieze din serviciu, deoarece reclamantul nu îndeplinea condiţiunile cerute de sus citatele articole, însă în conformitate cu art. 25 şi 12 din acelaşi statut pârîta este obligată să dea reclamantului o escontentare definitivă egală cu suma ultimei retribuţiuni, socotită pe timp de un an.

Având în vedere, că din statul de plată pe care pârîta l-a depus la dosar, stat privitor la persoana reclamantului, se constată, că reclamantul în ultimul timp cât a funcţionat, a fost retribuit lunar de pârîtă cu 800 lei salar de bază, 120 lei lunar îndemnizaţie de chirie şi 2535 lei lunar ca spor de scumpete, iar din depoziţiunea martorului Gheorghe Bredurian s'a mai făcut

dovada, că reclamantul a mai primit dela pârîtă anual 40 metri steri lemne pentru foc, cum și competința în bani la 8 jugăre teren de hrană, socotindu-se competința de fiecare jugăr la 1900 lei anual;

Având în vedere, că pârîta n'a contestat, că reclamantul a mai primit și 40 metri steri lemne de foc anual, cum și competința în bani pentru 8 jugăre teren pentru hrană, socotită această competință la 1900 lei anual de fiecare jugăr;

Având în vedere, că părîta a acordat reclamantului numai suma de 9600 lei, ce reprezintă salariul de bază pe timp de un an, susținând că în conformitate cu art. 25 și 12 din statutul de pensionare, aceasta este ultima lui retribuțiune computabilă pe un an, ce trebue să i se acorde ca escontentare definitivă, deoarece art. 12 din statutul de pensionare prevede categoric, că în caz de escontentare nu se acordă decât ultimul salariu, iar nu și celelalte accesorii ca: adausul de scumpete, indemnizațiile de chirie sau contravaloarea locuințelor în natură, valoarea competințelor de pământ, a competințelor de lemne, etc., când vreun funcționar urmează să fie escontentat;

Considerând, că statutul de pensionare al pârîtei, care este și astăzi în vigoare este făcut în anul 1916, iar dispozițiunile lui sunt puse în concordanță cu cerințele vieții din acel timp, când funcționarii pârîtei, fiind scoși la pensie, puteau să-și susțină traiul vieții numai cu salariul ce îl primeau la acea dată, iar funcționarii escontentați, primind salariul pe un an, față de traiul vieții de atunci, dobândeau o sumă destul de importantă, deoarece moneda nu era devalorizată;

Considerând, că din însuși statul de plată referitor la modul cum a fost retribuit reclamantul, stat ce se află în dosar, reiese că pârîta ținând seamă, că moneda s'a devalorizat din cauza stării anormale creată de războiul mondial, a socotit că numai salariul de bază nu este suficient pentru a asigura traiul funcționarilor săi și a mai dat la salariul de bază și un adaus de scumpete;

Considerând, că adausul de scumpe nu poate fi socotit ca un accesoriu, ci trebue socotit că face parte integrantă din salariu, deoarece în realitate este o creștere a salariului de bază, necesitată de creșterea monedei și în funcție de această devalorizare;

Că aşa fiind, suma ce i se cuvine reclamantului, ca escontentare, nu este numai de 9600 lei, salariul de bază socotit pe timp de un an, ci suma de 40.020 lei, calculată pe timp de un an şi care se compune din salariul de bază de 800 lei lunar şi adausul de scumpte de 2535 lei lunar;

Considerând, că în ce priveşte indemnizaţia de chirie, competinţa de lemne, cum şi competinţa în bani pentru 8 jug. teren de hrană, ele constitue accesorii la salariu şi deci, reclamantul n'are drept să le pretindă, deoarece în art. 12 din statutul de pensionare al pârîtei, este prevăzut în mod expres, că aceste accesorii nu se acordă în caz de escontentare;

Considerând, că şi în ce priveşte reţinerile la pensie ce i s'au făcut reclamantului de pârîtă, reclamantul n'are drept să le reclame dela pârîtă, deoarece în art. 12 din statutul de pensionare nu se prevede restituirea acestor sume în caz de escontentare, ci dela sine se înţelege, că ele rămân afectate fondului de pensiune al instituţiunii pârîte; pentru toate aceste motive, judecătoria a trebuit să admită în parte acţiunea reclamantului şi să oblige pe pârîtă conform dispozitivului sentinţei[1]).

Caransebeş, la 25 Octombrie 1930. Judecător: Nicolae M. Postelnicu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Isac Radulescu, substituit prin Constantin Vasilescu, pentru reclamant: Dr. George Ianculovici.

B) No. Ca. 2282/1930.

Tribunalul Caransebeş, ca instanţă de apel. Tribunalul, având în vedere, că părţile nu au încheiat un contract special de serviciu, în care ar fi prevăzute drepturile fiecăruia în caz de încetare, dintr'o cauză sau alta, a raportului de serviciu, găseşte în special, că reclamantul nu are alte drepturi, decât cele prevăzute în statutul de pensiune al pârîtei, deoarece reclamantul a fost numit ca funcţionar, în baza hotărîrii consiliului de administraţie, care i-a fixat salariul şi accesoriile, iar pentru caz de concediere, părţile au înţeles, evident, că sunt acele prevăzute de statutul de pensiune, ale căror depoziţiuni reclamantul se presupune, că le-a cunoscut şi a trebuit să le cunoască în calitatea

1) Punctul de vedere adoptat de judecătorie a rămas izolat. Instanţele superioare au fost constant contrarii acestei interpretări.

sa de funcționar. De altfel, reclamantul nu contestă aceasta, căci el își bazează pretențiunile sale pe acest statut.

Prin urmare, litigiul de rezolvat în apel este numai atât, dacă reclamantul are drept, conform dispozițiunilor statutului de pensiune, numai la salariul de bază pe timp de un an, sau la salariu, plus toate accesoriile ca: adausuri de scumpte, adausuri de chirie și îndemnizații în natură, lemne și poieni, cum pretinde reclamantul.

Având în vedere, că în ceea ce privește drepturile reclamantului la escontentare, la stabilirea lor, sunt a se lua în considerare dispozițiunile statutului de pensie sus menționat, care este legea între părți.

Având în vedere, că art. 12 din acest statut dispune categoric și expresis verbis, că la escontentarea funcționarilor concendiați nu se i-au în considerare, între altele: adausurile de scumpete, ci numai salariul, eventualele quinquenale, sau gradații cu carater de salariu, și prin acestea din urmă nu se poate înțelege altceva, decât sporul de salariu, în caz de înaintare după un stagiu anumit de serviciu, nu însă adausurile de scumpete; Tribunalul pentru aceste considerente a găsit, că acțiunea reclamantului, în ce întrece suma de 9600 lei, salariul de bază pe un an, este nefondată.

Considerațiunea, că statutul de pensiune a fost întocmit în anul 1916, când moneda nu era încă depreciată, funcționarul putând trăi și numai din salariul de bază, iar de atunci împrejurările s'au schimbat în așa fel, încât nu s'ar mai putea avea în vedere acel statut de pensiune, iar sporurile de scumpete ar trebui considerate, ca făcând parte integrantă din salariul de bază, nu se poate invoca în sprijinul acțiunii reclamantului, deoarece și în anul 1916, timpul întocmirii statutului de pensiune, a fost deja scumpete și au existat și adausuri de scumpete, căci vorbește de ele statutul însuși, și de altă parte și salariile de bază au fost majorare treptat cu creșterea scumpetei. In anul 1916, un funcționar de categoria reclamantului, de sigur, nu avea salariu de bază de 800 lei lunar, ci poate cel mult $^{1}/_{10}$-a parte din această sumă. Dar dacă am admite, că este o disproporție prea mare între salariul de bază de atunci și de astăzi, pentru această considerațiune, pârîta nu poate fi obligată la mai mult și altceva decât prevăd statutele de pensiune, ale căror dispozițiuni părțile le-au avut în vedere la angajarea reclamantului și conform căror

dispozițiuni instituțiunea Comunității de Avere pensionează și escontentează pe funcționarii săi.

Având în vedere, că pârîta n'a dat motiv pentru proces, întru cât a oferit reclamantului suma adjudecată, reclamantul trebue considerat ca parte care a pierdut procesul și în consecință, în conformitate cu dispozițiunile art. 425 pr. civ. a trebuit să fie obligat la plata cheltuielilor de primă instanță și în baza art. 508 pr. civ. și la plata cheltuielilor de apel. (In acelaşi sens s'a pronunțat Tribunalul și sub No. 690/1930.)

Caransebeş, la 13 Martie 1931. Preşedinte: Mircea Antonini, jude-redactor: Dr. Baltazar Stuiber. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Dimitrie Novăcescu, pentru reclamant: Dr. George Ianculovici.

C) Decizia No. 1416/1932. Dosar No. 3118/1932.

Inalta Curte de casație și justiție. Secția III-a. Având în vedere, că din sentința atacată cu recurs, rezultă, că Tribunalul Caransebeș, a admis apelul făcut de către pârîta Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean No. 13, contra cărții de judecată a Judecătoriei mixte Caransebeș, No. 3499/13 C. 1928, din 25 Octombrie 1930, și a respins acțiunea ce fusese intentată de reclamantul Iosif Goanță, numai în ceea ce întrece suma de 9600 lei, cu dobânzi dela intentarea acțiunii și cu cheltuieli de judecată.

Că pentru a da această soluțiune, Tribunalul stabilește, că reclamantul, fiind angajat de către pârîtă în serviciul său, a funcționat până la data de 1 Iunie 1928, când, prin desființarea postului, a fost concediat, acordându-i-se salariul în suma totală de 9600 lei, ce avea la 1 Mai 1928, pe timp de un an de zile.

Având în vedere, că în speță este de necontestat, că reclamantul Iosif Goanță, nu are alte drepturi, decât cele prevăzute în statutul de pensiune al pârîtei, deoarece reclamantul a fost numit funcționar în baza unei hotărîri a consiliului de administrație, care i-a fixat salariile și accesoriile, iar pentru caz de concediere părțile au înțeles, că sunt acelea prevăzute în statutul de pensiune enunțat, ale cărui dispozițiuni reclamantul le-a cunoscut și a trebuit să le cunoască în calitatea sa de funcționar, mai ales, că reclamantul la instanța de fond n'a contestat aceasta, ci și-a bazat pretențiunile sale tocmai pe acest statut care are deci putere de lege între părți.

Având în vedere, că prin art. 12 din acest statut se dispune categoric, că la escontentarea funcționarilor concediați nu se iau în considerare, între altele, adausurile de scumpete, ci numai salariul și eventualele quinquenale, sau gradații cu caracter de salariu, — sub aceasta din urmă neputându-se înțelege altceva, decât sporul de salariu, în caz de înaintare după un stagiu anumit de serviciu, nu însă adausurile de scumpete.

Că astfel fiind, Tribunalul nu a comis niciun exces de putere, sau violare de lege, când a decis ca reclamantului să i se dea la escontentare numai salariul de bază pe un an, și nu și sporurile de scumpete.

Că, mai departe, întru cât în speță, recurentul se mărginește a enunța numai, că s'au violat de către instanța de fond art. 1141 și urm. din cod. civ. austr., articolele privitoare la contractele de locațiune, art. 10 al statutului de organizare al intimatei, art. 57 cod. com. fără a preciza în ce sens anume și prin ce s'a săvârșit exces de putere, eroare grosieră de fapt și nemotivare, și aceste susțineri ale sale urmează a fi respinse, recursul necorespunzând, în această privință, condițiilor de formă prevăzute în art. 25 legea Inaltei Curți.

Că de altfel în speță, nici nu poate fi chestiune de violarea art. 57 cod. com. dispozițiunile cărui articol nefiind aplicabile recurentului, — acel articol vorbind despre raporturile de serviciu dintre patron și comis, ca mandatar comercial, iar în speță fiind cu totul o altă situațiune: recurentul nu era comis, ci impiegat cl. II, însărcinat cu păstrarea arhivei, iar pârîta intimată este *societate civilă*, neavând nimic din caracterul comercial.

Că dar, motivul întreg de casare este neîntemeiat, așa că recursul urmează a se respinge ca atare.

Curtea, respinge recursul făcut de Iosif Goanță contra sentinței No. Ca. 2282/1930 a Tribunalului Cararansebeș.

Dată și citită în ședința publică, astăzi, 25 Septembrie 1933 Președinte: C. Crăciunescu, consilieri: Al. Teodorescu, Al. Peretz C. Gheorghian, E. Petit, L. Ștefănescu, B. Brezeanu. Pentru Comunitatea de Avere: avocat Ilie V. Mierlescu, pentru Iosif Goanță: avocat Bucșan.

§ 7. *Pensia funcționarilor Comunității de Avere se stabilește după salariul de bază, fără accesorii.*

A) No. Civ. 2018/3/1934.

Tribunalul Caransebeș. Prin acțiunea introductivă, reclamantul Ion Bojinescu, funcționar pensionar al Comunității de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean No. 13, din Caransebeș, a chemat în judecată această instituțiune, pentru stabilirea drepturilor sale la pensiune și plata diferențelor rezultate, în urma greșitei stabiliri a pensiunii sale, susținând drept stare de fapt: că a fost angajat și a servit la pârîtă timp de 25 ani și 3 luni; având, conform ultimului decret de înaintare din 18 Octombrie 1926, gradul și funcțiunea de oficiant cl. II, bucurându-se totodată și de toate retribuțiunile sistematizate în normele de salarizare aferente acestui grad; că pentru limită de vârstă și în mod legal a fost pus în retragere din oficiu pe ziua de 1 Aprilie 1931, având la această dată drept salariu lunar global suma de 3498 lei și care se compunea din 800 lei salariu de bază și 2698 lei îndemnizații acordate sub titlu de spor de scumpete; că tot în mod legal și cu o corectă aplicare a normelor prevăzute în art. 20 al regulamentului de pensiune, i s'a recunoscut dreptul la o pensie de 70%; că însă, greșit pârîta i-a aplicat această cotă la calcularea pensiunii, căci pârîta, în loc să aplice această cotă la suma globală a ultimului salariu, incluziv adausul de scumpete, care și el are un caracter de salariu și care conform celor arătate mai sus era de 3498 lei; a aplicat cota de pensiune numai la salariul de bază, de 800 lei, stabilindu-i pe această bază o pensiune lunară numai de 560 lei de bază, la care s'a mai adăugat apoi un spor de 100% în suma de 560 lei, apoi conform deciziunii No. 515/1927 a adunării generale, mai un spor de 800 lei și în fine o pensiune de chirie în suma de 86 lei, deci o pensiune totală de 1406 lei lunar, în loc de 2448 lunar, cât i s'ar fi cuvenit în urma aplicării cotei de pensiune la ultimul salariu global.

Deci reclamantul, prin acțiunea sa, după o desvoltare mai amplă a normelor de drept, cere în principal a se stabili că, în conformitate cu normele de drept și cu referire la măsurile excepționale ce au fost luate în timpul războiului și după războiu, în urma devalorizării monedei, care au justificat adausuri

de scumpete la salariile funcţionarilor şi cari, perpetuându-se, au primit un caracter de definitivat şi deci, au devenit parte integrantă a salariului, ca pensiunea să se stabilească pe baza cotei de 70%, aplicată la suma globală a ultimei retribuţiuni, incluziv şi adausul de scumpete, şi nu numai la salariul de bază, şi în al doilea rând plata diferenţelor rezultate dintre pensiunea acordată şi cea ce urmează a se stabili conform celor arătate mai sus, anexând la acţiunea sa tabela de calcul al acestor diferenţe, pe cari le precizează la suma de 31.226 lei.

Pârîta, răspunzând prin întâmpinarea pe larg desvoltată, a cerut respingerea acţiunii, întru cât în baza normelor statutare şi regulamentare, pensiunea reclamantului a fost bine şi legal stabilită cu aplicarea cotei de pensiune numai la salariul de bază şi cu omiterea adausurilor de scumpete, cari nu sunt decât accesorii trecătoare ale salariului de bază, şi deci, necomputabile conform art. 5 şi 7 din regulamentul de pensiune, şi în special s'a referit la normele cuprinse art. 12 din regulamentul citat, prin cari se precizează, cari sunt retribuţiunile computabile la stabilirea pensiunilor, între cari nu sunt cuprinse şi adausurile de scumpete. A mai susţinut pârîta, că reclamantul însuşi a achiesat la modul de stabilire a pensiei sale, reclamând pe calea justiţiei plata pensiei conform normelor admise de pârîtă, obţinând şi sentinţa No. 4439/1932 a Judecătoriei Caransebeş, cu autoritate de lucru judecat.

In instanţă, ambele părţi şi-au menţinut cererile lor şi au renunţat la orişicari probaţiuni cerute prin acţiune şi întâmpinare, limitându-se astfel desbaterile numai la chestiunea de drept şi anume aceea de a se vedea, dacă funcţionarilor pârîtei, în cadrul dispoziţiunilor cuprinse în statutele şi regulamentele în fiinţă, urmează a li se stabili drepturile la pensiune pe baza ultimelor retribuţiuni globale, adică este a se lua în calcul şi adausul de scumpete, sau aceste pensiuni sunt a se calcula numai pe baza salariului de bază cu excluderea adausurilor de scumpete.

Normele de drept în vigoare, atât la pensionarea reclamantului, cât şi astăzi şi deci, după care urmează a se soluţiona procesul, sunt stabilite în statutele pârîtei, precum şi în regulamentul de pensiune privitor pe funcţionarii pârîtei din 31 Mai 1916, aprobat de către adunarea generală şi organele în drept...

Având în vedere starea de fapt expusă mai sus, se constată în drept, că acțiunea reclamantului nu este întemeiată, din următoarele considerente:

Reclamantul a fost angajat la pârîtă încă înaintea punerii în aplicare a regulamentului de pensiune sus citat, fără un contract special de serviciu sau o rezervă specială referitoare la drepturile sale de pensiune, cari până la data de 31 Mai 1916, — data punerii în aplicare a regulamentului de pensiune, — nu erau reglementate și cum însuși reclamantul își bazează drepturile sale pe acest regulament, nu-i sunt aplicabile decât aceste norme, precum și cele cuprinse în statutele pârîtei. Statutele pârîtei nu conțin dispozițiuni speciale referitoare la dreptul de pensiune, făcând trimitere în această privință la regulamentul de pensiune, și în acest regulament drepturile funcționarilor, în ce privește cota de pensiune, respective calculul ei, sunt cuprinse în art. 5, 7, 12, 20 și următorii. Art. 5 din acest regulament prevede modul de alimentare a fondului de pensiune, căruia i se varsă diferite rețineri din salariul computabil la pensiune, iar în art. 12, se specifică care este salariul computabil la pensiune și enunță în mod categoric, că la stabilirea retribuțiunii computabile, ca bază a pretențiunilor de pensiune a celor îndreptățiți, se va avea în vedere: *a)* ultimul salariu; *b)* eventualele quinquenale, sau gradații, cu caracter de salariu. In aliniatul următor însă, se prevede, că nu se admite să fie luate în considerare la stabilirea retribuțiunilor, cari servesc de bază la pensiune sau escontentare: onorariile, adausurile de activitate, locale, de funcțiune, familiare, sau de scumpete și altele, enumerate în mod enunciativ, față de enumerarea limitativă din aliniatul 1 a) și b). Celelalte dispozițiuni se referă la timpul de serviciu, cota de pensiune și altele, cari nu interesează speța.

Având deci în vedere, că reclamantul a servit și s'a pensionat sub regimul de aplicațiune al acestui regulament de pensiune.

Că, în vederea participării la pensiune, a contribuit la alimentarea fondului de pensiune numai cu rețineri din salariul de bază, ce învederează și mai mult faptul că, încă în timpul serviciului său, reclamantul a achiesat la modul de calcul al pensiunii sale, astfel cum este reglementat pentru toți funcționarii pârîtei, nefăcând nicio rezervă în privința modului de plată și stabilirii cvantumului pensiunii.

Având în vedere, că în tot timpul serviciului la pârîtă şi nici azi nu s'au modificat normele referitoare la alimentarea fondului de pensiune şi nici calculul ei, neintervenind nicio dispoziţiune, ca să contopească adausurile de scumpete cu salariul de bază şi astfel reţinerile pentru fondul de pensiune să se alimenteze şi cu reţinerile din aceste adausuri, cum de altfel a intervenit aceasta pentru funcţionarii Statului, prin legea publicată în Monitorul Oficial No. 288, din 25 Decemvrie 1925, până la care dată nici funcţionarilor Statului, adausurile de scumpete nu li s'au considerat ca parte integrantă din salariu şi nu s'a avut în vedere la pensionare, decât salariul de bază, la care apoi s'au acordat adausurile de scumpete provizorii.

Ori, faţă de dispoziţiunile categorice cuprinse în art. 12, alin. 2, din regulamentul de pensiune al pârîtei, care formează legea între părţi şi care prevede, că la stabilirea pensiunii de bază nu se va ţine seamă decât de salariul de bază şi eventualele quinquenale sau gradaţii cu caracter de salariu, sub acestea din urmă neputându-se înţelege altceva decât sporul de salariu, în caz de înaintare în funcţiune, în niciun caz însă adausul temporal de scumpete, sau de altă natură, — pensiunea reclamantului apare deci, bine şi corect stabilită cu aplicarea cotei de pensiune la salariul de bază cu eliminarea tuturor celorlalte adausuri şi în consecinţă acţiunea reclamantului este nefondată.

Acea consideraţiune invocată de raclamant, că regulamentul de pensiune al pârîtei a fost întocmit în anul 1916, când moneda încă nu era devalorizată, funcţionarul putând trăi şi numai din salariul de bază, iar de atunci împrejurările schimbându-se în aşa fel, încât nu s'ar mai putea avea în vedere acel regulament de pensiune, iar sporurile de scumpete ar trebui considerate, ca făcând parte integrantă din salariul de bază, justificate de necesitatea de existenţă a salariatului, — nu se poate invoca în sprijinul tezei reclamantului, dat fiind că în timpul întocmirii regulamentului a fost deja acea scumpete a traiului, care a justificat acordarea adausurilor la salariu, dovadă că însuşi regulamentul le prevede şi aci nu se poate susţine, că acele adausuri au fost numai locale şi justificate de delegaţiuni speciale, astfel cum susţine reclamantul, întru cât nicăieri în regulamentul, care le-a creat, nu se face o astfel de distincţiune. Pe de altă parte, este îndeobşte cunoscut, că şi salariile de bază au fost majorate

amăsurat împrejurărilor, astfel că nu se poate susține, că acestea au fost neglijate, din punct de vedere al scumpetei crescânde și al devalorizării monedei. Un funcționar de gradul reclamantului, în anul 1916, în niciun caz nu putea avea salariu de bază de 800 lei lunar.

Dar chiar și în ipoteza contrarie, pârîta nu poate fi obligată a plăti mai mult și altceva, decât prevăd statutele și regulamentele sale de pensiune, sub regimul cărora au luat ființă și s'au lichidat drepturile reclamantului, cât timp nu s'a produs o altă dispozițiune a organelor statutare competente, în speță adunarea generală a pârîtei, care să modifice acele dispozițiuni, implicit și raporturile de drept între părți.

In lipsa unei astfel de dispozițiuni, instanțele judecătorești sunt chemate numai a interpreta și aplica normele de drept existente și nicidecum a crea alte dispozițiuni, cari ar deroga dela cele stabilite.

Pentru aceste motive de fapt și de drept, acțiunea reclamantului aflându-se neîntemeiată a urmat a se respinge ca atare și a se obliga reclamantul, conform art. 424 și 425 pr. civ. și tariful minimal al avocaților, la plata cheltuielilor de judecată. (Tribunalul a respins acțiunea.)

Dată și citită în ședință publică, azi în 14 Iulie 1934. Președinte: Aurelian Comoroșan. Pentru pârîta Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru reclamantul Ion Bojinescu: Dr. Cristof Fehér.

B) No. C. II. 5734/3/1934.

Curtea de apel Timișoara. Secția II-a. Având în vedere susținerile părților în fața primei instanțe, cum și cele de astăzi în instanța de apel, cercetând din nou actele, întregul conținut al desbaterilor și al probelor deja administrate în fața primei instanțe, pe care apreciindu-le potrivit disp. art. 270 pr. civ. găsește, că starea de fapt stabilită în sentința atacată este corespunzătoare probelor administrate în cauză și necontestată de părți, astfel că în baza art. 507 pr. civ. o adoptă în întregime.

Având în vedere, că potrivit acestei stări de fapt, se constată, că reclamantul a fost în serviciul pârîtei timp de 25 ani, când apoi a fost pensionat pe data de 1 Aprilie 1931, fixându-i-se conform regulamentului de pensiune al pârîtei o pensiune de 70%.

Că ultimul salariu global al reclamantului a fost de 3498 lei, compus din 800 lei salariu de bază şi 2698 lei adausuri de scumpete.

Că pârîta a recunoscut şi a ordonanţat reclamantului o pensie de 1406 lei, calculată astfel: 1) 560 lei pensiune de bază, calculată pe baza cotei de 70% la salariul de bază de 800 lei; 2) 560 lei, reprezentând 100% adausul de scumpete provizoriu al pensiunii; 3) 200 lei adausul de scumpete special aprobat de adunarea generală a pârîtei; 4) 86 lei pensiune de chirie.

Că la calculul pensiunii de bază nu s'a luat în considerare decât salariul de bază ultim, fără alte adausuri de scumpete, acestea acordându-se reclamantului numai ca accesorii ale pensiunii şi cu caracter provizoriu.

Având în vedere, că din această stare de fapt expusă, rezultă că, chestiunea în litigiu ce a avut de rezolvat Tribunalul este: dacă reclamantului i se cuvine, drept pensiune de bază, o cotă parte de 70% din întregul său salariu ultim, incluziv toate adausurile de scumpete, sau i se cuvine pensiunea raportată numai la salariul de bază ultim, la care se adaugă apoi sporurile de scumpete provizorii ale pensiunii.

Considerând, că prima instanţă corect a soluţionat şi în drept litigiul, deducând concluzia juridică în conformitate cu starea de fapt stabilită, reclamantul atacând sentinţa cu aceleaşi obiecţiuni de fapt şi de drept, ca şi în faţa primei instanţe.

Astfel, bine Tribunalul a aplicat în cauză statutele pârîtei, precum şi regulamentul de pensiune privitor la funcţionarii ei, cu data de 31 Mai 1916, ce formează lege între părţi şi sub care reclamantul a fost pensionat.

De asemenea, juridic a stabilit Tribunalul, că art. 12 alin. 1 a) şi b) din regulamentul de pensiune al pârîtei, conţine o enumerare limitativă a adausurilor, ca bază a pretenţiunilor de pensiune, prin care se exclud formal adausurile de scumpete la socotirea pensiei, spre deosebire de alin. 2, care conţine o enunţare cu caracter enunciativ a altor feluri de adausuri.

Tot aşa, corect a considerat Tribunalul ca o achiesare a reclamantului la calculul pensiunii sale, faptul că acesta, în vederea pensiunii sale, a contribuit la alimentarea fondului de pensiune numai cu reţineri din salariul de bază, în spiritul şi dispoziţiilor regulamentului pârîtei, şi că la data întocmirii regu-

lamentului, fiind deja o scumpete a traiului, s'au prevăzut în regulament adausuri la salariu în acest scop.

Că, deci, modul de calcul al pensiunii reclamantului, cu aplicarea cotei de pensiune numai la salariul de bază, cu excluderea adausului de scumpete, fiind în perfectă concordanță cu spiritul și dispozițiile regulamentului de pensiune al pârîtei, apelul reclamantului urmează a fi respins ca nefondat, confirmându-se sentința Tribunalului în întregime, în baza motivelor expuse în acea sentință. (Curtea a respins apelul reclamantului.)

Timișoara, la 4 Aprilie 1935. Președinte: Perieţianu, consilieri: Safirescu, V. Buţureanu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru Ion Bojinescu: Dr. Cristof Fehér.

C) Decizia No. 1548/1935. Dosar No. 1385/1935.

Inalta Curte de casaţie și justiţie. Secţia I-a. Asupra recursului făcut de Ion Bojinescu, în contra deciziei No. C. II 5734/1934, din 4 Aprilie 1935, a Curţii de apel Timișoara, secţia II-a, în cauză cu Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13.

Având în vedere deciziunea atacată, din care rezultă, că Ion Bojinescu a intentat acţiune înaintea Tribunalului Caransebeș, în contra Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, cerând ca intimata să fie obligată a-i plăti pentru cei 25 ani, cât a servit ca funcţionar al Comunităţii — o pensiune lunară de 1806 lei, plus chiria, iar nu 1406 lei;

Având în vedere, că Tribunalul a respins acţiunea, iar Curtea de apel Timișoara, secţia II-a, judecând apelurile făcute în cauză de ambele părţi, le-a respins, menţinând în totul soluţiunea dată de prima instanţă;

Că, pentru a decide astfel, Curtea de apel, adoptând în totul cele stabilite de prima instanţă, constată că recurentul, după 25 ani de serviciu, a fost pensionat pe data de 1 Aprilie 1936 fixându-i-se o pensiune de 70% din salariu, conform regulamentului de pensiune al intimatei; că ultimul salariu al recurentului a fost de 3498 lei lunar, compus din 800 lei salariu de bază și 2698 lei adausuri de scumpete; că intimata a recunoscut recurentului o pensie de 1406 lei lunar, socotită astfel: a) 560 lei pensie de bază, calculată pe baza cotei de 70% din salariul de

bază de 800 lei; b) 560 lei adaus de 100% pentru scumpete provizoriu al pensiunii; c) 200 lei adaus special acordat de adunarea generală a Comunităţii şi în fine, d) 86 lei chirie; că la calculul pensiunii de bază nu s'a luat în seamă decât leafa de bază ultimă, fără alte adausuri de scumpete, acestea acordându-se recurentului numai ca simple accesorii ale pensiunii şi cu caracter provizoriu;

Că, continuă instanţa — potrivit statutelor intimatei, precum şi a regulamentului de pensionarea funcţionarilor ei, din 31 Mai 1916, cari fac lege între părţile în proces — recurentului i se cuvine drept pensie 70% din salariul de bază ultim, la care se adaugă sporurile provizorii de scumpete, iar nu 70% din întregul său salariu ultim, de 3498 lei; că de altfel recurentul a achiesat în această privinţă, prin faptul că a contribuit la alimentarea fondului de pensiune numai cu reţineri la salariul de bază, astfel că bine i s'a fixat pensia în raport cu salariul de bază şi apelul său trebue respins...

Având în vedere, că prin motivele de casare recurentul susţine, că instanţa de apel a comis o eroare grosieră de fapt, o rea aplicare şi violare a normelor de drept şi o rea interpretare şi denaturare a regulamentului de pensiuni — care e convenţiunea dintre părţi — prin aceea că a calculat pensiunea ce i se cuvine recurentului, în raport cu ultimul salariu de bază, iar nu la întreaga leafă de 3498 lei lunar;

Considerând, că este necontestat, în speţă, că drepturile recurentului la pensie au a se stabili conform normelor prevăzute în statutul de pensiune al Comunităţii intimate, statute cari constituesc convenţiunea dintre părţi şi care au pentru aceste părţi putere de lege;

Având în vedere, că prin art. 12 din acest statut, se dispune categoric, cum că la stabilirea retribuţiunii, care serveşte de bază pentru fixarea pensiunii funcţionarilor pensionaţi, nu se iau în considerare, între altele, adausurile de scumpete, ci numai salariul şi eventualele quinquenale sau gradaţii, sub acestea din urmă neputându-se înţelege altceva decât sporul de salariu, în caz de înaintare după un anumit stagiu, nu însă şi adausurile de scumpete;

Că, aşa fiind, Curtea de apel, cu drept cuvânt şi fără a comite vreo eroare grosieră de fapt, vreo rea aplicare sau greşită interpretare a normelor de drept, sau a statutului de pensiune

al intimatei, a calculat pensiunea recurentului în raport cu salariul său, fără sporurile de scumpete, iar nu în raport cu salariul, plus aceste sporuri;

Că deci, motivele de casare devin nefondate și recursul are a se respinge.

Curtea, respinge recursul făcut de Ion Bojinescu în contra deciziei No. C. II 5784/1934, din 4 Aprilie 1935, a Curții de apel Timișoara, secția II-a.

Dată și citită în ședință publică, azi în 30 Mai 1938. Președinte: I. Manu, consilieri: G. Drîmba, T. Bocancea, G. Pherekyde, S. Popescu, I. Cetățeanu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru Ion Bojinescu: avocații Dr. Moldoveanu și Fudulu.

*

Punctul de vedere al Comunității de Avere, cu privire la retribuția computabilă, l-am fixat prin următoarele considerente, cuprinse în Memoriul - întâmpinare, prezentat Inaltei Curți în procesul intentat de către Ion Bojinescu, și cari au fost susținute în toate celelalte procese (pg. 505 și urm.).

„Litigiul, dar, dintre subsemnata și reclamant (Ion Bojinescu), privind cvantumul sumei ce i se cuvine lunar drept pensiune, urmează a fi tranșat în limitele și în spiritul dispozițiunilor statutului de pensiune, pus în aplicare la data de 28 Martie 1917, *deci într'o epocă neposterioară războiului mondial, e drept, dar mai apropiată încheierii păcii, decât izbucnirii lui; o epocă, care din punct de vedere financiar și economic este tot atât de puțin normală ca și epoca postbelică, dacă nu și mai anormală.*

A interpreta o lege, regulament, statut, etc., în speță regulamentul de pensie al subsemnatei, înseamnă a preciza conținutul voinței cuprinsă și exprimată în text, așa că primul element de interpretare este expresia însăși a acestei voințe: *formula textului.*

In adevăr, potrivit dispozițiunilor cuprinse în art. 5, 7 din regulamentul de pensie, baza dreptului la pensie îl constitue, pe lângă durata serviciului, *retribuția computabilă,* — textul ungar spune: *beszámitható javadalmazás,* — pe care îndrituitul a avut-o în ultimul an. Această *retribuție computabilă* este singura supusă reținerilor cuvenite fondului de pensie.

Este incontestabil, prin urmare, potrivit dispozițiunilor clare și categorice ale acestui regulament, că atât formarea și aug-

mentarea fondului de pensie și definitivă escontentare se determină și fixează în fiecare caz concret *de cvantumul retribuției computabile* — beszámitható javadalmazás — a fiecărui angajat, indiferent de suma ce ar primi el sub orice titlu, sau denumire, temporar sau permanent, dar care excede acest cvantum de bază.

Accepțiunea exactă și juridică a *retribuției computabile* o determină în mod neîndoios art. 12, care spune, că *retribuția computabilă o constitue:* a) *ultimul salariu;* b) *eventualele quinquenale sau gradații cu caracter de salariu.*

Enumerarea din alin. 1, a) și b), este limitativă, după însăși expresia imperativă a textului (tekintetbe veendő), după care urmează enumerarea de sub a) și b). In alin. 2, se enumeră în mod *enunciativ* toate adausurile, sporurile, oricare ar fi numirea lor, ca onorarii (de reprezentație), adausuri de activitate, locale, de funcțiune, de familie, sau de scumpete, bani de chirie, sau locuință în natură, prestațiuni în natură, teren de hrană, lemne, etc., *precum și în general toate* competințele, sau răscumpărarea acelora, cari se acordă numai în baza *unor anumite prestațiuni,* sau numai din timp în timp, etc., și care toate sunt și rămân eliminate din rândul celor două elemente limitative care constituesc *retribuția computabilă.*

Termenii generali, în care este redactat acest al doilea aliniat denotă, în mod clar și categoric, că enumerarea adausurilor sau sporurilor, are caracter enunciativ, cuprinzând în partea I-a adausuri cu caracter permanent, în bună parte existente și înainte de războiu, iar în partea II-a adausuri cu caracter temporar, toate susceptibile de interpretare extensivă, aplicabilă și altor adausuri sau sporuri, purtând alte denumiri, dar care nu constituesc salariu, quinquenal sau gradație și deci nesupuse reținerilor la fondul de pensie și escontentare și ca atare aceste adausuri sau sporuri nu sunt calculabile nici la pensionări, nici la escontentări.

Sporurile sau adausurile de scumpete, de familie, teren de hrană, etc., nu constituesc salariul luat ca bază la fixarea *retribuției computabile,* după regulamentul de pensie al subsemnatei.

El este pus în aplicare la 28 Martie 1917, într'o vreme de plin războiu, de mizerie și privațiuni de tot felul, când forța achizitivă a monedei oscila în jos, în tempo accelerat și sigur, când în lipsa mijloacelor de existență, s'a urcat enorm prețul lor, când organele noastre statutare votau angajaților, osebit de salariu,

quinquenale şi gradaţii, diferite adausuri, sporuri sub atâtea numiri, deci regulamentul de pensie ia fiinţă într'o epocă, care, cu tot timpul mai mult sau mai puţin îndepărtat, ce o separă de data reclamaţiunii, judecată fără părtinire, constitue o epocă de mai acută criză ca cea postbelică, ca cea de azi de pildă, preferabilă fără îndoială celei din 1917.

In această epocă (1917) de nesiguranţă a valorilor, a posibilităţilor de hrană, cu întreg cortegiul de calamităţi neprevăzute, ia fiinţă acest regulament învechit (?), cu tot felul de adausuri şi sporuri, pe care le elimină din retribuţia computabilă, le scuteşte de orice reţineri pentru fondul de pensie şi escontentare, fixează cvantumul pensiilor viitoare în aceste împrejurări, învechite dacă vrem, dar în tot cazul mai nenormale ca împrejurările de azi, şi atunci ne întrebăm, dacă cu toate acestea se mai poate pune cu succes teza astfel, cum o pune reclamantul? Poate oare justiţia, fără violare de lege, să se substitue părţilor sau organelor noastre de conducere şi să edicteze norme contrarii, diametral opuse normelor fixate de aceste organe într'o epocă de mai mare criză ca cea de azi şi să-şi motiveze această imixtiune pe consideraţiuni de vechimea normelor sau pe speranţe nutrite din interpretări greşite de texte existente sau proiecte de regulamente de pensie?

Juridiceşte teza reclamantului nu este admisibilă.

Atât salariile (retribuţia computabilă), cât şi pensiile existente, au fost sporite în cursul timpului, în măsura posibilităţilor noastre; le-am mai redus când vremurile au reclamat-o, ceea ce pretinde însă reclamantul, de a călca în picioare normele existente şi a crea din subsemnata o instituţie care să-şi consume întreg activul numai în salarii şi pensiuni, este o imposibilitate, şi justiţia nu poate da mână de ajutor pentru aceasta.

Pensia constitue, la noi, o contraprestaţiune, pe care o facem foştilor noştri angajaţi din prestaţiunile lor periodice din timpul activităţii la fondul de pensie şi anume o contraprestaţiune din acest fond, la care mai contribuim şi noi.

In timpul activităţii sale — chiar şi după încheierea păcii — reclamantul a contribuit la fondul de pensie numai după retribuţia computabilă, sporită în cursul vremii, iar pensia i s'a fixat pe baza acestei retribuţii, dându-i-se şi oarecari sporuri, deci reclamantul a convenit să i se reţină din ceea ce primea lunar numai o parte neînsemnată pentru fondul de pensie, aşa

cum prevede regulamentul de pensie, fără să protesteze, rezervându-şi, de sigur, protestele pentru mai târziu, *după ce timp de 3—4 ani a primit pensia stabilită şi pe care a şi reclamat-o în justiţie aşa cum i s'a stabilit.*

A susţine juridiceşte, că se poate concilia respectarea dispoziţiunilor regulamentare favorabile reclamantului — când reţinerile pentru fondul de pensiune erau reduse, percepute numai după retribuţia computabilă — în timpul activităţii sale, — cu nerespectarea aceloraşi dispoziţiuni după pensionarea sa, când urmează să primească din fondul comun de pensie, la care a contribuit cu puţin, dar din care azi cere cât mai mult, invocând *criza*, este în convingerea noastră, cel puţin paradoxal.

O dispoziţiune clară şi categorică, ca cea invocată de noi, luată într'o epocă, sub raport economico-financiar, mai rea ca cea de azi, nu este susceptibilă de interpretări diametral opuse, după interesul uneia din părţi şi veşnic în defavoarea celeilalte.

Reclamantul însuşi a achiesat la hotărîrea noastră de pensionare, a respectat-o timp îndelungat, peste trei ani, fără obiecţiune şi ca atare şi din acest considerent nu mai poate cere revenirea asupra acestei hotărîri. (4489/1932 a Judecătoriei mixte Caransebeş.

Este adevărat, că statutul subsemnatei, publicat în Monitorul Oficial II, No. 164, din 25 Iulie 1930, prevede în art. 69 alin. 2, întocmirea unui regulament de pensii, care va avea la bază *o dreaptă împărtăşire* şi nimic mai mult, ceea ce revine a zice, că această împărtăşire trebue să fie dreaptă, înţelegându-se dreptatea în sensul cel mai obiectiv al cuvântului, adică să nu fie nici una, nici cealaltă parte păgubită. Ori, cum poate fi dreaptă această *împărtăşire*, viitoare bine înţeles, care va veni pentru cei ce vor fi pensionaţi în viitor, cu adevărat dreaptă, când reţinerea se pretinde a fi cât mai mică, iar pensia cât mai mare, când reţinerea şi pensionarea s'au făcut sub regimul regulamentului azi în vigoare, iar cvantumul ei se cere a fi majorat după criterii necunoscute încă de către organele noastre elective, dar pe care reclamantul încearcă a ni le sugera? Regulamentul viitor de pensie nu va fi aplicat pensionarilor din trecut, el nu va avea efect retroactiv; fapte consumate sub regimul regulamentului actual, nu mai pot fi modificate printr'un regulament viitor decât dacă, printr'o imposibilitate, adunarea generală ar declara-o expres.

In niciun caz recurentul nu poate trage concluzii favorabile tezei sale dintr'un proiect de viitor"...

§ 8. *Cerere de intervenție secundară. Admisibilitate. Acțiune în contencios. Condițiuni de admisibilitate. Reintegrarea președintelui Comunității de Avere, al cărui mandat a expirat, nu este admisibilă.*

A) No. C. II. 20/7/1939.

Curtea de apel Timișoara. Secția II-a de vacanță. Prin acțiunea în contencios administrativ, înregistrată la 2 Ianuarie 1939, reclamantul Dimitrie Sgăvêrdia, avocat, în calitate de președinte ales al Comunității de Avere a fostului regiment confiniar româno- bănățean No. 13, din Caransebeș, a chemat în judecată Statul român, prin Ministerul Agriculturii și Domeniilor, cu sediul în București, cerând: 1) să se anuleze decizia Nr. 324.505, din 10 Decembrie 1938, a Ministerului Agriculturii și Domeniilor, prin care s'a numit din partea Ministerului un comitet provizoriu de gestiune pe seama Comunității de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean No. 13, din Caransebeș, în frunte cu d-l Romulus Boldea, lt.-colonel în retragere, din Lugoj, ca președinte, în locul consiliului de administrație și a președintelui Comunității de Avere, aleși de către adunarea generală în mod statutar și legal; 2) să se constate, că vechiul consiliu de administrație și președintele lui, d-l Dimitrie Sgăvêrdia, din Caransebeș, au dreptul și sunt obligați ca, și după data de 11 Decembrie 1938, în continuare și în conformitate cu legile în vigoare și cu statutul Comunității de Avere, să administreze Comunitatea de Avere, până la alegerea nouilor organe de administrație și să se invite Ministerul Agriculturii și Domeniilor, ca imediat să repună vechiul consiliu și pe președintele său, în drepturile lor, înlăturând comitetul provizoriu de gestiune instituit de Minister și 3) să se oblige Statul român, prin Ministerul Agriculturii și Domeniilor, să plătească reclamantului Dimitrie Sgăvêrdia, ca președinte, și consiliului de administrație condus de Dsa, împreună, drept daune, suma de 30.000 lei lunar, începând cu ziua de 19 Decembrie 1938, până la termenul de repunere a acestora în drepturile lor.

Prin cererea-memoriu depusă în ședința dela 7 Iunie 1939, reclamantul a mai cerut și anularea tuturor actelor de administrație ale comitetului provizoriu de gestiune, numit prin deciziunea

atacată şi anume: fixarea şi ţinerea alegerilor de reprezentanţi ai comunelor coproprietare, convocarea adunării generale şi toate hotărîrile adunării generale. Prin aceeaşi cerere-memoriu, precum şi oral, în şedinţa dela 7 Iunie 1939, reclamantul a declarat, că revoacă acţiunea cu privire la despăgubirile cerute dela pârît, pentrucă nu urmăreşte niciun interes personal sau material, ci numai interesele Comunităţii de Avere şi ale grănicerilor, şi că susţine acţiunea numai în ce priveşte apărarea intereselor legale ale Comunităţii de Avere, pe care o reprezintă.

In fapt, a expus că, la data de 11 Decembrie 1934, Comunitatea de Avere din Caransebeş, în conformitate cu statutul său şi cu legile în vigoare, şi-a ales preşedintele şi consiliul de administraţie, al căror mandat a expirat la 11 Decembrie 1938, când Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, în loc ca să fi lăsat vechiul consiliu de administraţie şi preşedintele său să administreze instituţia până la alegerea nouilor organe de administraţie prevăzute de statut, fără drept şi contrar statutului Comunităţii de Avere, prin decizia Nr. 324505, din 10 Decembrie 1938, a numit un comitet provizoriu de gestiune, în frunte cu d-l Romulus Boldea, lt.-colonel în retragere din Lugoj.

Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, în şedinţa dela 7 Iunie 1939 şi după ce reclamantul a revocat acţiunea pentru despăgubiri, prin reprezentantul său, a susţinut că, începând dela data de 11 Martie 1939, Comunitatea de Avere are preşedinte şi consiliu de administraţie ales, şi astfel acţiunea reclamantului a devenit fără obiect şi fără interes şi, prin urmare, a cerut respingerea ei ca atare. In fond, a susţinut, că actul Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, dat în baza legii cooperaţiei în vigoare, prin care s'a numit un comitet provizoriu de gestiune, este perfect legal, pentrucă mandatul reclamantului ca preşedinte şi al consiliului de administraţie a expirat la 11 Decembrie 1938, şi deci nu poate fi vorba de o destituire a lor, cum susţine reclamantul, ci de un caz neprevăzut de statute şi astfel acţiunea şi în fond este neîntemeiată.

In cursul procesului, prin cererea înregistrată la 5 Iulie 1939, a intrat în proces ca intervenientă accesorie, în favoarea pârîtului, Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean Nr. 13, din Caransebeş şi a cerut respingerea acţiunii în contencios administrativ a reclamantului, ca inadmisibilă, iar în fond, ca neîntemeiată cu cheltuieli de judecată.

Reclamantul, prin întâmpinarea înregistrată la 7 August 1939, răspunzând la cererea de intervenţie accesorie, comunicată lui, a cerut respingerea ei, ca inadmisibilă, iar în fond ca neîntemeiată.

Procesul s'a desbătut în şedinţa dela 7 Iunie şi 8 August 1939, conform proceselor verbale de şedinţă, la conţinutul cărora se face trimitere, când reclamantul şi-a susţinut oral acţiunea şi cererea-memoriu, precum şi întâmpinarea înaintată ca răspuns la cererea de intervenţie accesorie a Comunităţii de Avere, iar Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, prin reprezentantul său, a pus concluziuni pentru respingerea acţiunii, pentru motivele arătate mai sus, ridicând şi incidentul de inadmisibilitatea acţiunii pe motiv, că actul Ministerului fiind un act de tutelă nu poate fi atacat pe calea unei acţiuni în contencios administrativ, incident care a fost unit cu fondul. In fine, intervenienta accesorie a susţinut şi desvoltat oral cererea de intervenţie accesorie. Curtea, în ce priveşte incidentul ridicat de Ministerul Agriculturii şi Domeniilor;

Având în vedere, că după cum rezultă din statutele Comunităţii de Avere, anexate la dosar, Comunitatea de Avere din Caransebeş, este o societate particulară, constituită de coproprietarii aparţinând comunelor grănicereşti, arătate în art. 1, pentru conservarea şi administrarea în indiviziune şi potrivit statutului a tuturor pădurilor, etc., cari în baza decretului imperial din 8 Iunie 1871, cu ocaziunea segregării, au fost date în proprietatea şi posesiunea comună a tuturor familiilor, cari la această dată trăiau în legătură de comuniune familiară şi au împlinit serviciul militar în fostul regiment confiniar româno-bănăţean No. 13.

Că, potrivit art. 81 din acelaşi statut, Statul are drept de control şi supraveghere asupra actelor Comunităţii de Avere numai în măsura necesară spre a împiedeca călcarea legilor ţării, a statutului, a regulamentelor în vigoare la Comunitatea de Avere şi a pune la adăpost Comunitatea de Avere de abuzurile administratorilor acesteia, drepturi pe cari Statul le exercită în modul şi condiţiunile prevăzute în legea promulgată prin I. D. R. No. 1854, publicată în M. O. No. 129, din 15 Iunie 1929 şi art. 82—84 din statute.

Că, prin urmare, Comunitatea de Avere nefiind o instituţie de Stat şi subordonată Statutului, în sensul, că toate actele ei ar trebui supuse aprobării sau ar putea fi anulate de Stat, şi cum

actul atacat nu este dat pentru vreunul din cazurile prevăzute în legea 1854, din 15 Iunie 1929, sau art. 82—84, ci pentrucă expirând mandatul vechiului consiliu de administrație și nefăcându-se alegerile generale în termenul prevăzut de art. 24 din statute, Comunitatea a rămas fără conducere statutară — caz neprevăzut și nereglementat de statute sau legea sus amintită — rezultă, că actul atacat nu poate fi considerat act de tutelă, neatacabil cu acțiune în contencios administrativ, ci numai ca un act de autoritate.

Că, așa fiind, incidentul este neîntemeiat și în consecință s'a respins ca atare.

In ce privește admisibilitatea cererii de intervenție accesorie.

Considerând, că art. 84 pr. civ. ard. admite intervențiunea accesorie aceluia care este juridicește interesat, ca un proces pendinte între alte persoane, să se decidă în favoarea uneia din prigonitoarele părți, iar art. 86 din aceeași procedură impune intervenientului accesoriu obligațiunea, ca în notificarea intervenției accesorii să-și expună și interesul său, interes, pe care dacă-l face verosimil, — conform art. 87 pr. civ. — intervențiunea nu i se poate refuza.

Că, din acest text rezultă că, pentru ca un terțiu să poată interveni într'un proces în curs, trebue ca dânsul să aibă un interes juridic actual, al cărui existență legală trebue să o facă verosimilă.

Având în vedere, că în speță intervenienta prin împrejurările arătate a justificat interesul său juridic, care o îndreptățește să intervină în proces, când susține, că procesul pornit de reclamant vizează direct și excluziv drepturile sale, pentrucă punând în discuție valabilitatea sau nevalabilitatea mandatului comitetului provizoriu de gestiune, care dela instituirea sa, prin actul atacat, și până la 11 Martie 1939, a făcut acte de administrație și dispoziție, contractând drepturi și îndatoriri, în numele ei și pentru ea, și astfel soluția procesului în contencios se resfrânge excluziv asupra patrimoniului ei, putându-se pune în discuția instanțelor de fond, în baza unei hotărîri în contencios, care ar admite acțiunea, toate raporturile juridice încheiate dela 11 Decembrie 1938 și până în ziua, când hotărîrea în contencios ar fi pusă în lucrare.

Că, punându-se în discuție caracterul juridic, organizarea și funcționarea ei, cum și dreptul de control și supraveghere al

Statului, are interesul a sta în instanță, în calitate de instituțiune controlată, neputându-se statua asupra ei, dar fără ea.

Că, tinzând reclamantul la instalarea unui președinte și consiliu de administrație, ale căror mandate au expirat la 11 Decembrie 1938, iar ea având dela 11 Martie 1939, un președinte și consiliu ales de către adunarea reprezentanților, aleși în conformitate cu prevederile statutare, are interes real și evident de a interveni în proces, pentru apărarea mandatului legal și statutar al actualilor conducători.

Că, reclamantul arătând, că în calitate de reprezentant al Comunității de Avere urmărește interesele ei, prin aceasta și-a însușit o calitate pe care nu o mai are și astfel, Comunitatea de Avere are interes juridic de a interveni, alături de Statul român spre a se apăra față de atari reprezentanți nestatutari, cari vorbesc în numele ei și pentru ea.

Că astfel fiind, cererea de intervenție din cauză, bazându-se pe interese juridice legale, este întemeiată și în consecință s'a admis ca atare.

In ce privește acțiunea reclamantului.

Având în vedere că, din examinarea actelor dela dosar și a susținerilor părților, se constată în fapt următoarele:

Nu este contestat între părți, că reclamantul a fost ales în conformitate cu art. 39 din statutele Comunității de Avere ca președinte al acesteia, în adunarea generală de constituire ținută în ziua de 11 Decembrie 1934, pe o durată de 4 ani și că, potrivit dispozițiunilor din statute, acest mandat, împreună cu mandatul consiliului de administrație, a expirat în ziua de 11 Decembrie 1938.

Conform art. 24 din statute, cu 2 luni înainte de data expirării mandatului reprezentanților aleși ai grănicerilor organizați în comune grănicerești pe o durată de 4 ani (art. 14 din statute), socotiți dela adunarea generală de constituire, consiliul de administrație este obligat să ordone și să fixeze data nouilor alegeri, numind și președinții alegerilor.

Nu este litigios, și chiar este dovedit cu actele dela dosarul procurat dela Ministerul Agriculturii și Domeniilor, că în speță, alegerea reprezentanților, prevăzută de art. 24 din statute, nu s'a ținut în intervalul de 2 luni premergătoare expirării mandatului reprezentanților, astfel că, alegerea președintelui și consiliului de administrație nu s'a putut efectua conform art. 38

din statut, adică în termen de 15 zile dela expirarea mandatelor vechilor reprezentanţi. Consiliul de administraţie vechiu, al cărui preşedinte era reclamantul, în vederea efectuării alegerilor în intervalul de 2 luni amintit mai sus, — deşi statutul nu prevede, că pentru efectuarea alegerilor să se ceară autorizaţia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, — prin petiţia No. 4624/1938 D. S. din 10 Octombrie 1938, a cerut aprobare, pe motiv, că aceste alegeri au un caracter cu răsunet social mai mare. Această aprobare a fost solicitată din nou prin cererea No. 5706/1938, din 28 Noembrie 1938; însă după cum rezultă din adresele Nr. 8953/1938 din 25 Noembrie şi 5 Decembrie 1938, a Ţinutului Timiş, căruia i-a fost trimisă din partea Ministerului cererea spre a-şi da avizul, alegerile nu s'au putut ţine nefiind timpul oportun pentru acestea.

Astfel, la data de 11 Decembrie 1938, expirând mandatul consiliului de administraţie compus din reclamant ca preşedinte, la propunerea Ţinutului Timiş, Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, bazaţi pe faptul, că mandatul consiliului de administraţie expiră la 11 Decembrie 1938 şi, că din cauză, că alegerile generale pentru constituirea reprezentanţei Comunităţii de Avere, prevăzute de statut, nu s'au putut ţine şi că, dela 11 Decembrie 1938, Comunitatea rămâne fără o conducere statutară, a dat decizia atacată, prin care numeşte pe data expirării mandatului consiliului de administraţie al cărui preşedinte era reclamantul, un comitet provizoriu de gestiune, compus din d-l Romulus Boldea, lt.-colonel î. r. din Lugoj, ca preşedinte cu aceea, că acest comitet provizoriu de gestiune, va administra Comunitatea, în conformitate cu dispoziţiile din legile în vigoare şi ale statutului Comunităţii, până la alegerea nouilor organe de administraţie prevăzute de statutul Comunităţii.

Acest comitet provizoriu a funcţionat până la 11 Martie 1939, când în urma alegerilor, cari au fost efectuate în luna Februarie 1939 de comitetul provizoriu, s'a ţinut adunarea generală de constituire a Comunităţii de Avere şi s'a ales, conform statutelor, un nou preşedinte şi consiliu de administraţie, astfel că, dela 11 Martie 1939, Comunitatea de Avere este condusă de organele alese de ea.

Considerând că, în conformitate cu art. 1, din legea pentru contenciosul administrativ, oricine se pretinde vătămat printr'un act administrativ de autoritate, făcut cu călcarea legilor şi

a regulamentelor, are deschisă calea acţiunii în contencios administrativ.

Că, în sensul acestor dispoziţiuni şi a jurisprudenţei constante a Inaltei Curţi de casaţie, reclamantul care se plânge contra unui act administrativ de autoritate, trebue să dovedească, nu numai că actul atacat cu acţiune a fost săvârşit cu violarea unui text de lege sau regulament, dar şi faptul că actul administratīv de autoritate îl vizează direct şi personal şi că, prin acest fapt, el a fost în mod real vătămat, în vreunul din drepturile sale legitime, altcum acţiunea este inadmisibilă, chiar dacă actul administrativ de autoritate ar fi ilegal şi chiar dacă l-ar prejudicia.

Că, astfel fiind, înainte de a se trece la examinarea legalităţii sau ilegalităţii actului administrativ de autoritate, urmează a se vedea — după cum a cerut de altcum şi pârîtul şi intervenienta — dacă reclamantul are vreun drept garantat de lege sau de statutul Comunităţii de Avere şi dacă, acest drept i-a fost vătămat prin actul administrativ de autoritate atacat.

Având în vedere, că reclamantul în şedinţa din 7 Iulie 1939, depunând la dosar o cerere-memoriu, pe care a susţinut-o şi oral, a declarat, prin reprezentantul său, cât şi personal, că prin acţiunea sa — pe care a semnat-o, ca preşedinte ales al Comunităţii de Avere — nu urmăreşte niciun interes personal sau material, ci numai apărarea intereselor legale ale Comunităţii de Avere, pe care o reprezintă, şi ale grănicerilor.

Că deci, reclamantul a făcut acţiunea, semnând-o ca preşedinte ales al Comunităţii de Avere, nu pentru apărarea vreunui interes al său, ci pentru apărarea intereselor Comunităţii, pe care pretinde că o reprezintă, şi ale grănicerilor.

Cum însă mandatul lui de preşedinte ales, a expirat la data de 11 Decembrie 1938, după cum singur o recunoaşte, iar la data de 11 Martie 1939, Comunitatea şi-a ales un alt preşedinte şi consiliu de administraţie, a cărei legalitate, nu poate forma obiectul unei acţiuni în contencios, deoarece această alegere fiind un act al adunării generale de constituire a reprezentanţilor aleşi de totalitatea grănicerilor conform statutelor, iar nu un act al autorităţii, rezultă că, la data introducerii acţiunii în contencios, nu avea, şi cu atât mai puţin o are azi, calitatea de preşedinte al Comunităţii de Avere şi, prin urmare, nu are nici dreptul de a reprezenta Comunitatea, nici de a introduce

acțiune în contencios pentru apărarea intereselor ei legale, deoarece aceasta este rezervată oricărui reclamant, numai în vederea apărării drepturilor sale subiective. Din acest motiv, reclamantul nu poate susține acțiunea, nici pentru apărarea intereselor grănicerilor, pentrucă n'are niciun drept la aceasta, ceea ce de altcum recunoaște și el, în întâmpinarea înaintată ca răspuns la cererea de intervenție accesorie a Comunității de Avere.

Că, pe de altă parte, reclamantul mai susține în acțiunea sa — tot pentru a-și justifica interesul de a intenta această acțiune — că, chiar dacă mandatul consiliului de administrație a expirat la 11 Decembrie 1938, în conformitate cu principiul constant în drept și în fapt, că organele alese continuă să administreze și gireze o instituție, până la înlocuirea lor în mod legal de către aceleași foruri de cari au fost alese, principiu care în cauză își găsește consfințirea și în art. 39 din statut, care prevede, că adunarea generală de constituire este prezidată, până la constituirea sa, de către vechiul președinte, urmează — zice tot reclamantul — că numai președintele — în speță, dânsul — poate și trebue să administreze Comunitatea de Avere — împreună cu consiliul său — până la alegerea noului președinte.

Având în vedere, că în conformitate cu statutul Comunității, mandatul președintelui și al consiliului de administrație expiră după 4 ani, socotiți dela data alegerii, iar în speță, a expirat la data de 11 Decembrie 1938. Aceasta o recunoaște și reclamantul. Mai recunoaște însă și aceea, că statutul nu conține dispozițiuni cu privire la prelungirea mandatului consiliului de administrație, pentru cazul, când alegerile pentru reprezentarea grănicerilor nu se efectuează, în intervalul de 2 luni, premergătoare expirării mandatului. Dacă însă, nu s'a prevăzut nimic cu privire la prelungirea mandatului, totuși s'a prevăzut, în art. 35, procedura de urmat pentru cazul, dacă din diferite motive alegerile nu s'au putut efectua la termenele fixate, obligând consiliul de administrație să supună cazul spre decidere adunării generale, când eventual se putea da vreo prelungire a mandatului consiliului de administrație.

Că, întru cât în speță, mandatul reclamantului ca președinte a expirat la 11 Decembrie 1938, fără să primească o prelungire dela adunarea generală, el a încetat de a mai avea calitatea de președinte, și cum numirea comitetului provizoriu

de gestiune s'a făcut pe data încetării mandatului consiliului de administrație, urmează că, reclamantul ne mai având niciun drept după data de 11 Decembrie 1938, nici nu putea fi vătămat vreun drept al său, nici măcar dreptul de a prezida noua adunare generală de constituire, pentrucă și acest drept este prevăzut de art. 39 din statute, pentru cazul când alegerile pentru reprezentanți s'au ținut în intervalul de 2 luni, premergătoare expirării mandatului, și adunarea generală de constituire s'a convocat în termen de 15 zile dela expirarea mandatelor vechei reprezentanțe, iar nu și pentru cazul, ca cel din speță, — nereglementat și neprevăzut în statute — când alegerile nu s'au ținut înainte de expirarea mandatelor și nici consiliul n'a supus acest caz adunării generale spre decidere.

Că astfel fiind, reclamantul nu a putut dovedi, că ar avea un drept legitim personal, care ar fi fost vătămat prin actul atacat, și cum în lipsa dovedirii vătămării unui asemenea drept și în lipsa calității lui de a apăra — cum zice el, — interesele Comunității de Avere și ale grănicerilor, de asemenea contestată mai sus, nu poate avea acțiune în contencios, acțiunea s'a respins ca inadmisibilă.

Timișoara, la 10 August 1939. Președinte: D. Șt. Dumitrescu, consilieri: N. Drăgușan, raportor: Șt. Isacu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru reclamant: Dr. Chiru Cocoșiu și Dr. Nicolae Ionescu, pentru Stat: I. Ionescu.

B) Dos. No. C. III. 97/1939.

Curtea de apel Timișoara. Secția III-a. Prin acțiunea în contencios administrativ, înregistrată la 10 Ianuarie 1939, reclamantul Dr. Nicolae Ionescu, advocat, domiciliat în Caransebeș, în calitate de membru al Comunității de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean No. 13, din Caransebeș, a chemat în judecată Statul român, reprezentat prin Ministerul Agriculturii și Domeniilor, cu sediul în București, cerând: 1) să se anuleze, ca fiind ilegală, decizia cu No. 324.505 din 10 Decembrie 1938, a Ministerului Agriculturii și Domeniilor, prin care s'a numit de către acel Minister un comitet provizoriu de gestiune, pe seama Comunității de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean No. 13, din Caransebeș, în frunte cu d-l Romulus Boldea, lt.-colonel în retragere, domiciliat în Lugoj, ca

preşedinte, în locul consiliului de administraţie şi a preşedintelui Comunităţii de Avere, aflat în funcţiune şi ales anterior de către adunarea generală, în mod statutar şi legal; 2) să se constate, că vechiul consiliu de administraţie de sub prezidenţia d-lui Dimitrie Sgăvêrdia, din Caransebeş, are dreptul şi este obligat, ca şi după data de 11 Decembrie 1938, în continuare şi în conformitate cu legile în vigoare şi cu statutul Comunităţii de Avere, să administreze Comunitatea de Avere, până la alegerea, conform statutelor, a nouilor organe de administraţie; 3) în fine, să se oblige Statul român, prin Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, să plătească reclamantului cuvenitele cheltuieli de judecată.

In cursul procesului, prin cererea înregistrată la 21 Iunie 1939, sub No. C. III. 97/5/1939, a intrat în proces ca intervenientă accesorie, în favoarea pârîtului, Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, din Caransebeş, şi a cerut respingerea acţiunii în contencios administrativ a reclamantului, ca inadmisibilă, iar în fond ca neîntemeiată, cu cheltuieli de judecată.

La desbaterea, ţinută în şedinţa de azi a Curţii, în lipsa reclamantului, — faţă de care procedura de citare s'a găsit îndeplinită, — s'a dat citire acţiunii introductive de instanţă în care se află expus, că la data de 11 Decembrie 1934, Comunitatea de Avere din Caransebeş, în conformitate cu statutul său şi cu legile în vigoare, şi-a ales preşedintele şi consiliul de administraţie, a căror mandat a expirat la 11 Decembrie 1938 când Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, în loc ca să fie lăsat vechiul consiliu de administraţie şi preşedintele său, să administreze instituţia până la alegerea nouilor organe de administraţie prevăzute de statut, fără drept şi contrar statutului Comunităţii de Avere, prin decizia No. 324.505, din 10 Decembrie 1938, a numit un comitet provizoriu de gestiune, în frunte cu d-l Romulus Boldea, lt.-colonel în retragere, din Lugoj. Că prin o asemenea procedură, Ministerul de Agricultură şi Domenii, a încălcat în mod vădit dispoziţiunile statutare ale Comunităţii de Avere, a depăşit drepturile ce îi sunt conferite prin art. 14 al legii No. 154/1924 şi art. 84 din statut, lezând astfel drepturile grănicerilor de a-şi administra singuri averea lor, adusă ca aport în patrimoniul Comunităţii. Că deci, deciziunea Ministerului pârît, prin care s'a numit comitetul provizoriu

de gestiune, urmează să fie anulată și totodată cată a se dispune reinstalarea fostului consiliu de administrație, incluziv a președintelui, în vechile sale atribuțiuni, până la alegerea nouilor organe de administrație.

Ministerul Agriculturii și Domeniilor, a pus concluziuni în sensul celor cuprinse în întâmpinarea înregistrată sub No. C. III. 97/6/1939, din 27 Iunie 1939, susținând: că reclamantul nu are acțiune în contencios, întru cât nu poate face dovada, că prin actul atacat prin această acțiune i s'ar fi vătămat vreun drept al lui personal și direct; că, începând dela data de 11 Martie 1939, Comunitatea de Avere are președinte și consiliu de administrație ales, astfel că acțiunea a devenit fără obiect și fără interes; în fine, că Ministerul pârît, prin numirea unui comitet provizoriu de gestiune, s'a conformat disp. art. 21 și 75 din legea cooperației și prevederilor statutare ale Comunității reclamante;

Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean No. 13, din Caransebeș, prin reprezentantul său, a susținut acțiunea de intervenție secundară, așa după cum se află formulată în scris, motivând, că: Comunitatea de Avere are fondat interes pentru a interveni în cauză, deoarece, desbătându-se în această acțiune în contencios valabilitatea sau nevalabilitatea mandatului, în baza căruia comitetul provizoriu de gestiune, instituit în baza deciziunii ministeriale, a girat interesele Comunității, implicit soluția ce se va da acestui proces, va influența asupra actelor încheiate de gestionari în această calitate a lor, în numele și pe seama Comunității ce reprezintă; că acțiunea reclamantului este inadmisibilă, deoarece: a) este rămasă fără obiect, — dat fiind că, dela data de 11 Martie 1939, Comunitatea de Avere este condusă de un președinte și un consiliu de administrație ales conform statutelor; b) nu tinde la valorificarea unui drept vătămat, personal și patrimonial al său; c) este o acțiune populară, neexistând o legătură directă între actul pretins ilegal și prejudiciabil și calitatea specială, în care reclamantul se pretinde lezat; în fine, acțiunea este nefondată, deoarece Ministerul de Agricultură și Domenii, prin decizia de numire a comitetului provizoriu de gestiune și-a îndeplinit rolul de organ de control, punând la adăpost Comunitatea de Avere de abuzurile administratorilor săi, cari nu s'au îngrijit la timp de instituirea organelor de administrație succesoare.

Reprezentantul Ministerului de Agricultură şi Domenii, în replică, s'a asociat în totul concluziunilor reclamantei interveniente şi a cerut admiterea lor, aşa după cum sunt formulate.

Curtea, deliberând asupra acţiunii în contencios administrativ, introdusă de Dr. Nicolae Ionescu, advocat din Caransebeş, prin cererea înregistrată sub No. C. III. 97, din 10 Ianuarie 1939, precum şi a acţiunii de intervenţie accesorie (secundară), a Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar românobănăţean No. 13, din Caransebeş, înregistrată sub No. C. III. 97/5/1939, din 21 Iunie 1939;

In ce priveşte admisibilitatea în principiu a cererii de intervenţie accesorie;

Considerând, că art. 84 pr. civ. ard. admite intervenţiunea accesorie aceluia, care este juridiceşte interesat, ca un proces pendent între alte persoane să se decidă în favoarea uneea din prigonitoarele părţi, iar art. 86 din aceeaşi procedură impune intervenientului accesoriu obligaţiunea ca în notificarea intervenţiei accesorii să-şi expună şi interesul său, interes, pe care dacă-l face verosimil, — conform prevederilor art. 87 pr. civ. — intervenţiunea nu i se poate refuza.

Că din acest text rezultă, că pentru ca un terţiu să poată interveni într'un proces în curs, trebue ca dânsul să aibă un interes juridic actual, a cărui existenţă legală trebue să o facă verosimilă.

Având în vedere, că în speţă, intervenienta, prin împrejurările arătate, justifică pe deplin interesul său juridic, care o îndreptăţeşte să intervină în proces, când susţine, că procesul pornit de reclamant vizează direct şi excluziv drepturile sale, pentrucă punând în discuţie valabilitatea sau nevalabilitatea mandatului comitetului provizoriu de gestiune, care dela instituirea sa, prin actul atacat, şi până la data de 11 Martie 1939, a făcut acte de administraţie şi dispoziţie, contractând drepturi şi îndatoriri, în numele ei şi pentru ea, implicit soluţia procesului în contencios se resfrânge şi asupra patrimoniului ei, căci s'ar putea pune în discuţie, în cadrul vreunui proces, pornit în baza unei hotărîri în contencios, care ar admite acţiunea de faţă, toate raporturile juridice încheiate dela 11 Decembrie 1938 şi până la data când noul consiliu de administraţie al Comunităţii şi-a luat serviciul în primire.

Că discutându-se caracterul juridic, organizarea și funcționarea Comunității de Avere, cum și dreptul de control și supraveghere al Statului, intervenienta are tot interesul a sta în instanță, în calitate de instituțiune controlată, neputându-se statua asupra eî, dar fără ea;

Că, tinzând reclamantul la reinstalarea provizorie a unui preşedinte și a unui consiliu de administrație, ale căror mandate au expirat la 11 Decembrie 1938, iar Comunitatea având dela 11 Martie 1938 un preşedinte și un consiliu ales de către adunarea generală a reprezentanților, în conformitate cu prevederile statutare, are interes real și evident de a interveni în proces, pentru apărarea mandatului legal și statutar al actualilor ei conducători;

Că, în fine, reclamantul arătând că urmărește salvgardarea intereselor Comunității de Avere, în calitatea sa de membru activ, este normal ca reprezentanții legali și în funcțiune ai Comunității să intervină, alături de Statul român, spre a se apăra față de imixtiunea unor atari apărători nestatutari;

Că astfel fiind, cererea de intervenție din cauză, bazându-se pe interese juridice legale, este întemeiată în principiu și în consecință urmează să fie admisă;

In ce privește acțiunea întroductivă de instanță;

Având în vedere, că din examinarea actelor dela dosar, — în special din dosarul procurat dela Ministerul de Agricultură și Domenii — și a susținerilor părților, se constată în fapt că:

La 11 Decembrie 1934, Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănățean No. 13, din Caransebeș, și-a ales, prin organele sale statutare un președinte — în persoana d-lui Dimitrie Sgăvêrdia, avocat din Caransebeș, — și un comitet de administrație, pe o durată de 4 ani, conform disp. art. 39 din statute și al căror mandat a expirat la data de 11 Decembrie 1938.

Conform prevederilor art. 24 din statute, cu două luni mai înainte de data expirării mandatului reprezentanților aleși ai grănicerilor — organizați în comuni grănicerești pe o durată de 4 ani (art. 14 din statute), socotiți dela data adunării generale de constituire, — consiliul de administrație al Comunității de Avere este obligat să ordone și să fixeze data nouilor alegeri, numind și preşedinții birourilor de votare.

In speță, alegerea reprezentanților, prevăzută de art 24 din statute, nu s'a ținut în intervalul de două luni, premergătoare datei expirării mandatului reprezentanților, astfel că alegerea preşedintelui şi a consiliului de administrație nu s'a putut efectua conform dispozițiunilor art. 38 din statut, adică în termen de 15 zile dela expirarea mandatelor vechilor reprezentanți. Vechiul consiliu de administrație, în vederea efectuării alegerilor în intervalul de 2 luni, amintit mai sus, a cerut Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, prin adresa cu No. 4624, din 10 Octombrie 1938, autorizare pentru ținerea alegerilor, — cu toate că statutul nu prevede prin niciun text o asemenea aprobare, — invocând motivul, că aceste alegeri au un caracter cu răsunet social mai mare. Această aprobare a fost solicitată din nou prin adresa cu No. 5706, din 28 Noembrie 1938, însă, după cum rezultă din adresele cu No. 9953, din 25 Noembrie şi 5 Decembrie 1938, ale Ținutului Timiş, solicitat de Minister, pentru a-şi da avizul, alegerile nu s'au putut ține, nefiind timpul oportun pentru asemenea operațiuni.

La 10 Decembrie 1938, Ministerul de Agricultură şi Domenii, la propunerea motivată a Ținutului Timiş, bazat pe împrejurarea, că mandatul consiliului de administrație de sub preşidenția d-lui Dimitrie Sgăvêrdia expiră la 11 Decembrie 1938 şi, că dela această dată înainte, în urma faptului, că alegerile generale pentru constituirea reprezentanței Comunității de Avere, prevăzute de statut, nu s'au putut ține, Comunitatea va rămâne fără o conducere statutară, a dat deciziunea cu No. 324.505, atacată prin acțiunea în contencios de față, şi prin care numeşte pe data expirării mandatului consiliului de administrație anterior ales, un comitet provizoriu de gestiune, sub preşidenția d-lui Romulus Boldea, lt.-colonel în retragere, din Lugoj, cu acea mențiune, că acest comitet va administra Comunitatea în conformitate cu dispozițiile din legile în vigoare şi ale statutului Comunității, până la alegerea nouilor organe de administrație prevăzute de statutul Comunității.

Acest comitet provizoriu a funcționat până la 11 Martie 1939, când, în urma alegerilor, cari au fost efectuate în luna Februarie 1939, sub priveghierea comitetului provizoriu, s'a ținut adunarea generală de constituire a Comunității de Avere şi s'a ales, conform statutelor, un nou preşedinte şi consiliu de admi-

nistrație, astfel că, dela 11 Martie 1939, Comunitatea de Avere este condusă de organele alese de ea.

Considerând, că în conformitate cu art. 1 din legea pentru contenciosul administrativ, oricine se pretinde vătămat printr'un act administrativ de autoritate, făcut cu călcarea legilor și a regulamentelor, are deschisă calea acțiunii în contencios administrativ.

Că, în sensul acestor dispozițiuni și a jurisprudenței constante a Inaltei Curți de casație, reclamantul, care se plânge contra unui act administrativ de autoritate, trebue să dovedească, nu numai că actul atacat cu acțiune a fost săvârșit cu violarea unui text de lege sau regulament, dar și faptul că, actul administrativ de autoritate, îl vizează direct și personal și că, prin acest fapt, el a fost în mod real vătămat în vreunul din drepturile sale legitime, altcum acțiunea este inadmisibilă, chiar dacă actul administrativ de autoritate ar fi ilegal și chiar dacă l-ar prejudicia.

Că, astfel fiind, înainte de a se vedea dacă este cazul a se trece la examinarea legalității, sau ilegalității actului administrativ de autoritate, urmează a se cerceta — după cum a cerut de altcum și pârîtul, și intervenienta — dacă reclamantul are vreun drept garantat de lege, sau de statutul Comunității de Avere și dacă acest drept i-a fost vătămat prin actul administrativ de autoritate atacat;

Având în vedere, că din cercetarea cuprinsului acțiunii în contencios introdusă de reclamantul Dr. Nicolae Ionescu, apare evident, că acesta nu se plânge, că deciziunea ministerială atacată l-ar viza direct, s'au că prin aceasta i s'ar fi vătămat vreun drept personal, sau material legitim, ci susține numai, că actul administrativ de autoritate a fost dat prin înfrângerea dispozițiunilor statutelor Comunității de Avere, al cărui membru activ este, și că prin acest act se lezează drepturile grănicerilor de a-și administra singuri averea lor adusă ca aport în patrimoniul Comunității;

Având în vedere, că reclamantul, neafirmând și nejustificând violarea unui drept personal și patrimonial al său, ci dimpotrivă, prevalându-se de o pretinsă violare a dreptului grănicerilor, a totalității grănicerilor, printr'un act administrativ de autoritate — decizia ministerială — în ce privește patrimoniul Comunității, persoană juridică, cu drepturi și îndatoriri distincte

de drepturile și obligațiunile fiecărui grănicer în parte, el însuși recunoaște, că nu tinde la valorificarea unui drept personal, direct și legitim, și ca atare acțiunea lui este inadmisibilă, în conformitate cu prevederile art. 1 al legii pentru contenciosul administrativ;

Având în vedere, că de altfel pentru admisibilitatea acțiunii în contencios, nu este deajuns ca actul atacat, oricât de neregulat ar fi, să aibă influență asupra drepturilor morale și materiale ale reclamantului lezat în facultățile sale individuale, ci trebue să existe o legătură *directă*, între actul pretins ilegal și prejudiciabil și calitatea specială, în care reclamantul se pretinde lezat. Leziunea trebue să aibă consecințe, lesne de individualizat, iar reclamantul să poată obține el *personal* o reparațiune; că acțiunea bazată pe dorința de a face să se respecte legalitatea și apărarea intereselor societății întregi, sau a unei părți din ea, nu este admisibilă, deoarece în acest chip s'ar ajunge la reînvierea acțiunii populare dela care legiuitorul s'a îndepărtat.

Având în vedere, că reclamantul din speță, nu numai că s'a instituit, cu dela sine putere, apărător al tuturor grănicerilor, de orice sex și de orice vârstă, și cere, în această calitate, ca autoritatea publică — Ministerul de Agricultură și Domenii — să-și îndeplinească față de această categorie de cetățeni anumite îndatoriri legale, violând prin acest fapt drepturile celor pe cari dorește a-i apăra, căci pune în discuțiune drepturile lor statutare, fără ca să posedă o autorizațiune specială din partea fiecăruia din ei, dar își extinde activitatea sa de ocrotire și apărare și în privința unor persoane bine determinate și individualizate cu nume și anume: cere în numele și pe seama președintelui și a consiliului de administrație al căror mandat a expirat, restabilirea unei pretinse ordine de drept violate, o reparațiune personală a drepturilor acestora, cu toate că nu posedă din partea lor cuvenita împuternicire;

Că în atari condițiuni, acțiunea reclamantului apare și din acest punct de vedere inadmisibilă;

Având în vedere, în fine, că această acțiune urmează a fi respinsă ca inadmisibilă și pentru considerațiunea, că este lipsită de obiect;

Că, în adevăr, prin hotărîrea sa din 11 Martie 1939, adunarea generală a tuturor reprezentanților Comunității de Avere

din Caransebeş, şi-a ales un nou comitet de conducere sub preşidenţia d-lui Romulus Boldea, lt.-colonel în retragere;

Că astfel, deciziunii ministeriale i s'a substituit hotărîrea adunării generale, iar comitetului provizoriu de gestiune, i-a urmat consiliul de administraţie, a cărui legală constituire nu poate fi pusă în cadrul acestui proces în contencios şi ca atare obiectul acţiunii, deciziunea, nu mai are fiinţă şi deci nu mai este susceptibilă de anulare;

Având în vedere că, faţă de cele mai sus expuse, acţiunea de intervenţie accesorie (secundară) a Comunităţii de Avere din Caransebeş, prin care cere respingerea acţiunii în contencios a reclamantului Dr. Nicolae Ionescu, se constată a fi fondată şi, prin urmare, urmează a fi admisă;

Pentru toate aceste motive, Curtea a admis acţiunea de intervenţie accesorie, a respins acţiunea principală de contencios administrativ.

Timişoara, la 29 Septembrie 1939. Preşedinte: D. Şt. Dumitrescu, consilieri: Aureliu Stroian, Alexandru Eniu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu, pentru Stat: Dr. Iosif Petric.

*

In ambele procese de contencios, am fixat punctul de vedere al Comunităţii de Avere, prin următoarele consideraţiuni, pe care le reproduc din cererea de intervenţie înaintată în procesul intentat de către d-l Dimitrie Sgăvêrdia, omiţând justificarea cererii de intervenţie, care se găseşte în corpul deciziilor de mai sus.

Acţiunea în contencios este inadmisibilă.

a) *Acţiunea este fără obiect.*

In fapt. Prin hotărîrea sa din 11 Martie 1939, adunarea generală a tuturor reprezentanţilor Comunităţii de Avere şi-a ales următorul consiliu de administraţie:

Romulus Boldea, lt.-colonel î. r. preşedinte; Dr. Isac Radulescu, advocat, vicepreşedinte; Eftimie Gherman, Virgil Musta protopop şi Pavel Jumanca, inspector general şcolar, membri ordinari; Ioan Duicu, primpretor, Iosif Draghici, lt.-colonel î. r., Dănilă Laitin, profesor şi Ilie Mihuţa, preot, membri supleanţi;

și următorul consiliu de censori: Constantin Călțiun, director de bancă, Ștefan Țăran, profesor, membri ordinari; Nicolae Novacovici, notar, Petru Velțanescu, plugar, membri supleanți.

Astfel fiind, deciziunii ministeriale No. 324.505, din 10 Decembrie 1938, dată de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, i s'a substituit hotărîrea adunării generale, iar comitetului provizoriu de gestiune, i-a luat locul consiliul de administrație ales, a cărui legală constituire nu poate fi pusă în discuțiunea contenciosului administrativ.

In drept, potrivit dispozițiunilor cuprinse în art. 1 din legea asupra contenciosului administrativ, facultatea de a se prevala de calea specială a contenciosului, fiind totdeauna în funcțiune de existența unui drept vătămat printr'un act administrativ de autoritate făcut cu călcarea legilor și regulamentelor, *obiectul* unei asemenea acțiuni în justiție nu subsistă, decât atâta vreme, cât subsistă însuși dreptul a cărui reparare se cere, atâta vreme, cât el are ființă legală și refacerea lui, reintegrarea dreptului lezat, este cu putință în cadrele și în limitele dispozițiunilor legale. In cazul însă, când dreptul reclamat și pretins vătămat de reclamant, nu mai are existență legală și repararea lui nu mai este cu putință, sub raportul aplicării legii, fie pentrucă dreptul reclamat a fost stins în baza unui text formal, fie pentrucă repararea lui a devenit imposibilă, prin faptul că actului pretins ilegal i s'a substituit un alt act legal; acțiunea în contencios, în ambele aceste cazuri, devine *fără obiect* și cată a fi respinsă ca atare.

De altă parte, într'o acțiune în contencios, actul litigios, a cărui anulare se cere, trebue să emane dela o autoritate publică, dela un desmembrământ al unei puteri constituite în Stat, care activează în această calitate; actele persoanelor particulare, fizice sau juridice nu importă, chiar dacă sunt puse sub controlul și supravegherea Statului, nefiind învestite cu vreun caracter de autoritate, se consideră, din acest motiv, ca acte generatoare de raporturi și efecte juridice, care pot eventual forma obiectul unei examinări pe calea dreptului comun, dar care exced competența specială a instanțelor de contencios administrativ.

Cum în speță, deciziei Ministerului de Agricultură și Domenii, de sub No. 324.505, din 10 Decembrie 1938, prin care se institue un comitet provizoriu de gestiune, i s'a substituit

hotărîrea adunării generale a Comunităţii de Avere, din ziua de 11 Martie 1939, care alege un nou preşedinte şi consiliu de administraţie şi de censori, în locul comitetului provizoriu de gestiune şi deci şi în locul fostului preşedinte — reclamantul — a fostului consiliu de administraţie şi de censori, ale căror mandate au expirat la 11 Decembrie 1938; şi cum hotărîrea adunării generale a Comunităţii de Avere, amintită aci şi actele ulterioare ale ei şi ale consiliului de administraţie ales din sânul ei, sunt acte care nu emană dela o autoritate publică, ci dela o instituţiune particulară, legalitatea sau ilegalitatea lor nu poate fi dedusă în faţa instanţei de contencios cu competenţă specială; acţiunea reclamantului, tinzând la anularea unei deciziuni ministeriale, care nu mai are fiinţă legală, ca efect al înlocuirii ei printr'un act ulterior şi legal — hotărîrea adunării generale — şi legalitatea acestui din urmă act, neputându-se nici ea discuta din lipsă de competenţă, este o acţiune în contencios fără obiect şi ca atare urmează a fi respinsă.

b) *Acţiunea nu tinde la valorificarea unui drept vătămat.*

In fapt, reclamantul cere anularea deciziunii No. 324.505, din 10 Decembrie 1938, a Ministerului de Agricultură şi Domenii, pentru a face să se respecte drepturile lezate ale Comunităţii de Avere, ale tuturor grănicerilor coproprietari şi ale fostului consiliu de administraţie, al cărui mandat a expirat la 11 Decembrie 1938, şi din care făcea şi el parte ca preşedinte.

In drept, potrivit dispoziţiunilor cuprinse în art. 1 din legea asupra contenciosului administrativ, reclamantul în contencios are să afirme şi să justifice, între altele, violarea unui *drept subiectiv în persoana sa, direct şi legitim,* adică a unei facultăţi recunoscute lui şi garantate de lege şi de drept, ce ar urma să-i fie recunoscută de instanţa contencioasă odată cu anularea actului atacat.

In speţă, reclamantul nu afirmă şi nu justifică violarea unui drept personal şi patrimonial al său, ci dimpotrivă, prevalându-se de o calitate, pe care dela 11 Decembrie 1938 nu o mai are, aceea de preşedinte, — a cărei sferă de atribuţiuni o lărgeşte în sensul de a putea vorbi în numele Comunităţii de Avere, a tuturor grănicerilor şi a fostului consiliu de administraţie, — tinde la valorificarea unor drepturi, ce pretinde a fi lezate, fără a le preciza, cari nu fac parte din patrimoniul lui excluziv şi cari nu

se pot exercita individual, dar care privesc şi se înglobează în patrimoniul subsemnatei, cu drepturi şi îndatoriri distincte de ale membrilor ei, ale totalităţii grănicerilor şi eventual ale foştilor membri din consiliul de administraţie, în niciun caz însă, ele nu aparţin sferei excluzive de drepturi individuale ale reclamantului.

Astfel, reclamantul neurmărind prin acţiunea sa valorificarea unui drept direct, personal şi legitim, acţiunea lui cată a fi respinsă din acest motiv.

c) *Acţiunea reclamantului are caracterul unei acţiuni populare.*

In fapt, reclamantul se institue cu dela sine putere, fără vreo autorizaţiune specială, în reprezentant al Comunităţii de Avere, al tuturor grănicerilor şi al membrilor fostului consiliu de administraţie şi în această stare, desbrăcat de orice calitate şi interes personal, cere Onor. Curţi, ca instanţă de contencios, să oblige autoritatea publică — Ministerul de Agricultură şi Domenii — să reintre în legalitate, să-şi respecte drepturile şi îndatoririle legale faţă de această categorie de cetăţeni.

In drept, pentru admisibilitatea acţiunii în contencios, nu este deajuns ca actul atacat, oricât de neregulat ar fi el, să aibă înfluenţă asupra drepturilor morale sau materiale ale reclamantului lezat în facultăţile sale individuale, ci trebue să existe în mod neîndoios *o legătură directă* între actul pretins ilegal şi prejudiciabil şi calitatea specială, în care reclamantul se pretinde lezat. Leziunea trebue să aibă consecinţe lesne de individualizat, iar reclamantul să poată obţine *el personal* o dreaptă reparaţiune. Acţiunea bazată pe dorinţa de a face să se respecte legalitatea şi susţinută pentru apărarea intereselor, legitime sau nu, ale întregei societăţi, sau numai a unei părţi din ea, nu este admisibilă, deoarece în acest chip s'ar ajunge la reînvierea *acţiunii populare* de valorificarea drepturilor colective, dela care legiuitorul s'a îndepărtat. Iar în virtutea principiului *nul ne plaide par procureur*, — nimeni nu poate sta în justiţie pentru altă persoană fără avea dela aceasta un mandat expres în acest sens.

In speţă, reclamantul, străin de urmărirea oricărui interes personal, compare în faţa instanţei de contencios, nu în calitatea lui personală, de lezat direct în drepturile lui personale, ci

ca reprezentant al unor colectivităţi de persoane (Comunitatea de Avere, totalitatea grănicerilor, foştii membri ai consiliului de administraţie) dela care nu are vreun mandat special, de a le reprezenta pe ele şi interesele lor, pretinse lezate, şi în această calitate, pe care nu o are în mod legal, tinde la obligarea autorităţii publice să reintre în legalitate şi astfel, acţiunea lui are caracterele unei acţiuni populare şi ca atare ea cată a fi respinsă ca inadmisibilă.

Acţiunea reclamantului este nefondată.

In drept, potrivit dispoziţiunilor cuprinse în art. 81 din statutul Comunităţii de Avere, publicat în Monitorul Oficial, partea II, No. 164, din 25 Iulie 1930, şi în legea publicată în Monitorul Oficial No. 129/1929, Statul exercită dreptul de control şi supraveghere asupra actelor şi omisiunilor Comunităţii de Avere, în măsura necesară pentru a împiedeca violarea legilor, regulamentelor şi statutelor ei, pentru a o pune la adăpostul abuzurilor administratorilor săi.

Iar, în conformitate cu prevederile art. 14, 24 şi 38 din acelaşi statut, înainte de expirarea mandatului adunării generale şi a consiliului de administraţie, care este emanaţiunea acesteia, consiliul de administraţie are îndatorirea statutară a face toate diligenţele necesare spre a se efectua în timp util, alegerile generale de reprezentanţi şi în cadrele acestora constituirea consiliului de administraţie, spre a nu lăsa Comunitatea de Avere fără conducători legali şi statutari, după expirarea mandatului lor.

Fixarea şi efectuarea acestor alegeri au a se face independent de vreo autorizaţiune specială şi prealabilă din partea vreunei autorităţi constituite în Stat.

Omisiunea de a fixa şi efectua aceste alegeri şi de a proceda la constituirea nouilor organe de conducere, constitue o abstenţiune cu caracter abuziv, care justifică şi impune intervenţia autorităţii de control şi supraveghere, spre a pune interesele Comunităţii de Avere la adăpost de abuzurile administratorilor săi.

Ideea de control şi supraveghere implică necesarmente şi existenţa mijloacelor de înfrânarea abuzurilor şi astfel putinţa legală acordată Ministerului de Agricultură şi Domenii de a

suspenda la nevoie întreg consiliul de administrație și a-l înlocui cu un comitet provizoriu de gestiune, apare ca o consecință firească a însuși dreptului de control și supraveghere, neputându-se concepe un drept fără mijlocul de a-l putea face să fie respectat.

Suspendarea consiliul de administrație nu constitue o condiție prealabilă și indispensabilă posibilității de a se numi un comitet provizoriu de gestiune, când ființa legală și statutară a consiliului a încetat de drept și ca atare suspendarea ar fi fără obiect.

Tacita reconducțiune a unui mandat expirat, prin simpla și unilaterala voință a mandatarului, este inadmisibilă în drept. A admite contrarul, înseamnă a substitui voinței reflectate și liber exprimate a ambelor părți contractante — mandant și mandatar — voința singură a mandatarului.

Refuzul autorității publice de a da curs unei cereri ilegale, prin el însuși nu constitue un titlu pentru prorogarea unui drept expirat, sau a unei calități de care termenul scăzut a desînvestit pe petent. Refuzul autorității publice, nu poate înlocui voința mandantului.

In fapt, cu adresa de sub No. 4724, din 10 Octombrie 1938, reclamantul cere în numele subsemnatei, în numele căreia atunci încă putea acționa în mod legal, Ministerului de Agricultură și Domenii, aprobarea pentru ținerea alegerilor de reprezentanți, consiliu de administrație și de censori, precizând că pe data de 11 Decembrie 1938, mandatul conducerii de atunci, — adunare generală, președinte și consiliu de administrație — expiră și ca urmare firească instituția ar rămâne fără conducători, pentruca sub No. 5706 din 28 Noembrie 1938, să repete aceeași cerere aceluiași Minister. Cereri în acelaș sens s'au făcut și către Comandamentul Diviziei I-a Infanterie, Timișoara.

La data de 7 Decembrie 1938, — deci cu trei zile înainte de expirarea mandatului său statutar, — consiliul de administrație afirmă, că mandatul i s'a prelungit de drept pe termen nelimitat și comunică aceasta Ministerului de Agricultură și Domenii.

Ministerul, luând act de adresele de mai sus, reține faptul expirării mandatului și pe ziua expirării, în locul fostului consiliu, numește un comitet provizoriu de gestiune. Asupra aprobării alegerilor și prelungirea cu dela sine putere a mandatului

nu avea competenţa să se pronunţe. Numirea comitetului provizoriu de gestiune intră în sfera atribuţiunilor lui de control şi supraveghere, de a pune Comunitatea de Avere la adăpost de abuzurile administratorilor, cari violează statutele, omiţând a fixa şi efectua alegerile, care să-i dea pe conducătorii statutari la termen, şi cari, cu dela sine putere, prin omisiune, voită sau nu, îşi prelungesc fără termen mandatul de administratori într'o avere pe care Statul are a o pune la adăpost de ilegalităţi orideunde ar veni ele.

Astfel fiind, acţiunea petentului este nefondată şi cată a fi respinsă cu atare.

Comunitatea de Avere şi Fiscul.

A) *Impuneri în cursul anului.*

Curtea de apel Timişoara, S. II-a. No. 4837/1937.

Având în vedere, că în conformitate cu disp. art. 6 L. C. D. combinat cu §-ul 10 din instrucţiuni, pădurile ce se pun în tăiere de proprietar, sau beneficiar cu drept real, se impun din momentul exploatării, etc.

Că, spre deosebire de această disponziţiune, legiuitorul prin art. 84, p. 3 L. C. D., a prevăzut modul cum contribuabilii vor fi obligaţi a face declaraţiunile de impunere în cursul anului, prevăzând obligaţinea pentru aceştia de a înainta circumscripţiei de constatare, declaraţiunea pentru exploatarea pornită în cursul anului, înainte de începerea exploatării, sau în termen de 10 zile după începere, ori realizarea venitului, impunerile urmând a fi stabilite conf. art. 92 L. C. D.

Considerând, că în conformitate cu dispoziţiunile art. 92 sus citat, în cursul anului se vor putea efectua impuneri, sau scăderi, când proprietarul dă o pădure spre tăiere, impunerea fiind a se stabili la venitul cuvenit proprietarului, în cazul când se dă pădurea în exploatare altuia, iar pentru exploatator, la venitul corespunzător perioadei din anul în curs, în care se face impunerea; pentru ambele cazuri, legiuitorul a prevăzut, că se vor da declaraţii suplimentare, în condiţiunile art. 6 şi 84 din L. C. D.

Considerând, că în speţă este stabilit şi reţinut în fapt, că preţul materialului lemnos, a fost numai estimat, prin contractul

de exploatare, la suma de 298 000 lei, iar prin celelalte clauze ale contractului, acest preţ de cumpărare putea varia într'o sumă mai mică, sau mai mare, după esenţele de lemn exploatate şi cantitatea acestora, a căror valoare se prevede în contract.

Că, în asemenea împrejurări, intimata era în imposibilitate de a putea şti cu preciziune cvantumul venitului ce ar obţine din vânzarea lemnului şi astfel era pusă în situaţiunea de a nu putea face o declaraţiune sinceră şi precisă pentru impunerea veniturilor sale, rezultând din contractul amintit.

Că, tocmai pentru a curma astfel de neajunsuri, legiuitorul a prevăzut prin art. 84, care se referă la mijloacele de constatarea veniturilor impozabile, modul cum contribuabilii vor da declaraţiunile de impunere, pentru veniturile rezultate din exploatări, întreprinderi, sau profesiuni, obţinute în cursul anului, precizând, prin p. 3 al menţionatului text, obligaţiunea de a se da declaraţiune înaintea începerii exploatării, sau în termen de 10 zile, după începerea, ori realizarea venitului.

Că, prin urmare, dispoziţiunea legală prevede două alternative: ori facerea declaraţiei înaintea începerii exploatării, ori în termen de 10 zile, după realizarea venitului; această din urmă dispoziţiune fiind luată de legiuitor atât în interesul Fiscului, pentru a se face o impunere reală, cât şi pentru înlăturarea unei impuneri necorespunzătoare.

Că astfel fiind, instanţa de apel, admiţând apelul contravenientei şi statuând, că intimata a făcut în termen declaraţia de impunerea venitului ocazional, în termen de 10 zile dela aflarea venitului ce a realizat din contractul de exploatare, a făcut o justă aplicaţie a textelor citate prin recurs, şi în astfel de împrejurări Curtea conchide la netemeinicia motivelor de casare invocate, pe care le-a respins ca atare. (Curtea a respins recursul Fiscului, contra Comunităţii de Avere.)

Timişoara, la 14 Februarie 1938. Preşedinte: Călinescu, consilieri: Constantinescu, Lambrino.

B) *Comunitatea de Avere nu este impozabilă la supra-cotă.*

Reducerea prevăzută de art. 11, alin. d) cod. silvic, se aplică atât impozitului elementar, cât şi impozitelor accesorii (adiţionale şi drumuri).

Curtea de apel Timişoara, S. II-a. No. 1942/1935.

Având în vedere, că în conformitate cu dispoziţiunile art. 3 din legea publicată în Monitorul Oficial No. 78/1934, impozitul progresiv pe venitul global se desfiinţează pe data de 1 Aprilie 1934, înlocuindu-se cu o supra-cotă, aşezată asupra fiecăruia dintre veniturile supuse la impozitele elementare, cum şi la cele scutite de aceste impozite, conform cu art. 17, p. 4, alin. 4 L. C. D.

Că, conform alin. II al aceluiaşi articol, la această supra-cotă se impun: a) persoanele fizice, pe fiecare din veniturile supuse la elementar şi pentru care nu s'ar fi plătit deja supra-cota; b) la asociaţiunile de orice natură, fiecare component pentru partea sa de beneficiu sub orice titlu; şi c) la persoanele juridice de orice natură, în care părţile de beneficiu cuvenite asociaţilor cu orice titlu, nu ar fi impuse la impozitul imobiliar prin L. C. D., fiecare asociat pentru partea de beneficiu cuvenită lui; de asemenea, s'au menţinut prin acest text şi excepţiile prevăzute de art. 58 L. C. D.

Având în vedere, că din redacţiunea textului citat mai sus se învederează, că impozitul supra-cotă nu loveşte persoanele juridice în sine, ci pe fiecare din membrii acestora, prin partea de beneficiu ce i se cuvine.

Că, chiar conform vechiului text (art. 56 L. C. D.) desfiinţat prin art. 3 din legea din 1934, impozitul pe venitul global se aşează tot asupra persoanelor fizice prevăzute în p. 1 şi 2 ale acelui text de lege, persoanele juridice nefiind lovite de acest impozit.

Că, deşi excepţiunile prevăzute în art. 58 L. C. D., s'au menţinut cu privire la membrii familiei Regale şi personalul diplomatic, nu se poate susţine cu temeiu, că numai acestea sunt excepţiile dela lege, ci făcându-se o justă analizare a textului art. 3 al legii din 1934, se constată fără posibilitate de dubiu, că persoanele juridice în sine de asemenea nu pot fi lovite de supra-cotă, ci numai membrii ce le compun, asupra beneficiilor ce aceştia realizează în cursul anului de impunere; prin urmare, raţionala aplicaţiune a art. 3 L. C. D., din 1934, are a se face în sensul sus arătat, şi nu după cum comisiunea de apel l-a interpretat.

Că, în fine, Curtea mai constată, că ordinele interpretative ale Ministerului de Finanțe, cari au putere de lege, vor fi aplicate ca atare conform art. 143 L. C. D., numai dacă ele lămuresc legea, și nu o contrazic în dispozițiunile ei; ori, dacă Ministerul a dat un ordin în sensul, că conform art. 3 din legea din 1934, au a se impune la supra-cotă și persoanele juridice, acest ordin este în contrazicere cu dispozițiunile legale prevăzute în textul sus citat și în consecință Comisiunea de apel, aplicându-l a violat art. 143 L. C. D., precum a violat și celelalte texte citate în recurs, pronunțând astfel o decizie casabilă.

(Curtea a admis recursul Comunității de Avere, ca una ce nu este impozabila la supra-cotă.)

Timișoara, la 14 Octombrie 1935. Președinte: I. Nicolae Periețeanu, consilieri: Sefirescu, Tigoianu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu.

Curtea de Apel Timișoara, S. I-a, No. 1736/1938.

Având în vedere, că în urma apelului făcut de Fisc, contra procesului-verbal de impunere No. 1/1938 al Comisiunii speciale Orșova, Comisiunea de apel Severin a decis, ca contribuabila Comunitatea de Avere, din Caransebeș, să fie impusă după întregul ei venit de 1,150 240 lei, realizat din arendarea către Industria Forestieră Mehadia a unei păduri, în întindere de 1306 jug., spre exploatare, reducând în baza art. 11 din codul silvic la jumătate impozitul agricol cuvenit Statului, cu excluderea adiționalelor.

Că, în sprijinul deciziunii sale, Comisiunea de apel invoacă deciziunea Comisiunii centrale fiscale, publicată în Monitorul Oficial No. 108/1937, care prevede reducerea impozitului agricol către Stat, așezat pe veniturile realizate din păduri amenajate, destinate exploatării, reducere care însă nu se aplică și adiționalelor;

Având în vedere, că în desvoltarea motivului de casare invocat, contribuabila susține în rezumat, că întru cât adiționalele sunt a se considera ca un accesoriu al impozitului elementar, ele urmează soarta elementarului și, ca atare, reducerea de 50% se aplică și asupra adiționalelor;

Că așa dar, în cele de mai jos, urmează a se examina chestiunea dacă reducerea prevăzută de art. 11 din codul

silvic, operează numai asupra elementarului sau şi asupra adiţionalelor;

Având în vedere, că în conformitate cu dispoziţiunile art. 11, lit. d) din codul silvic, Statul va încuraja împăduririle prin reducerea până la jumătate a foncierei, la care sunt supuse pădurile în exploatare, când proprietarii îşi vor amenaja pădurile lor după principiile stabilite în art. 3, lit. a) şi le vor lăsa să crească la vârsta cerută pentru producerea lemnului de lucru şi de construcţie;

Având în vedere, că este constatat în prezenta cauză, că pădurea contribuabilei, arendată spre exploatare şi din care s'a realizat venitul impozabil, prevăzut în procesul-verbal de impunere, întruneşte condiţiunile art. 3 din codul silvic şi deci contribuabila beneficiază de reducerea de 50%, prevăzută de art. 11, lit. d) din acelaşi cod.

Că fonciera, despre care se face amintire în art. 11, lit. d) din codul silvic, din 1910, este echivalentă impozitului agricol, înfiinţat prin legea pentru unificarea contribuţiunilor directe din 1923, astfel că situaţiunea se schimbă numai într'atât, că în locul foncierei se subînţelege impozitul agricol mai sus vorbit.

Având în vedere, că impozitele adiţionale, create prin art. 69 din legea contribuţiunilor directe, se aşează pe lângă unele impozite elementare, cum este şi agricolul, fiind deci, în funcţie de existenţa şi cvantumul acestora.

Că, în asemenea caz, adiţionalele trebuesc considerate — din punctul de vedere al caracterizării lor juridice — ca făcând parte integrantă din elementele pe lângă care se aşează şi deci, urmează soarta impozitelor elementare, de cari nu se pot separa.

Că aşa este, rezultă, atât din decizia Comisiunii centrale fiscale, publicată în Monitorul Oficial 71/1933, ca adaus la §-ul 226 din instrucţiuni — conform căreia adiţionalele aşezându-se asupra aceloraşi venituri ce suportă impozitele elementare şi fiind un accesoriu al cotei Statului, trebue să suporte şi ele reducerea prevăzută pentru cota Statului, cât şi din interpretarea ce s'a dat în mod constant art. 31, p. 10 din L. C. D. în sensul, că prin cuvintele *impozitul de faţă*, întrebuinţate de legiuitor, acesta nu a înţeles să excludă dela scădere impozitul elementar, cu toate adiţionalele lui.

Că aşa dar, atunci când Comisiunea de apel a aplicat reducerea de 50% numai asupra impozitului agricol cuvenit Statului — cu excluderea adiţionalelor — a săvârşit violarea de lege, de care se plânge contribuabila recurentă, dând astfel o hotărîre casabilă.

(Curtea a admis recursul Comunităţii de Avere.)

Timişoara, 26 Aprilie 1939. Preşedinte: P. V. Popescu, consilieri: Nicolae Athanasiu, Tulius Goruneanu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu[1]).

Curtea de apel Timişoara, S. II-a, 4156/1938.

Având în vedere, că din deciziunea atacată cu recurs, se constată că, atât Fiscul, cât şi contribuabila, au formulat apel în contra procesului-verbal de impunere No. 9/1937, al şefului controlor Sabin Moată, Fiscul cerând a se adăuga la venitul impozabil o taxă de timbru în suma de 49.907 lei, iar contribuabila cerând scutirea de impozitul supra-cotă şi reducerea la 50% a impozitului agricol, potrivit art. 11 codul silvic.

Având în vedere, că prin deciziunea atacată cu recurs, Comisiunea de apel, admiţând în parte apelul Fiscului, adaugă la venitul impozabil suma de 12.476 lei, diferenţă de impozit proporţional şi admiţând în parte apelul contribuabilei, îi acordă o reducere de 50% asupra impozitului agricol partea Statului, nepronunţându-se asupra reducerii cerută la adiţionale şi drumuri, şi menţinând impozitul supra-cotă, cu motivarea, că procesul-verbal apelat, nu impune pe contribuabilă la supra-cotă, ci la impozitul global, care este bine aşezat, iar reducerea de 50% i se cuvine contribuabilei la impozitul agricol, conform art. 11 codul silvic.

Considerând, că impozitul progresiv pe venitul global s'a desfiinţat la 1 Aprilie 1934, inlocuindu-se cu impozitul supracotă, aşezat asupra fiecăruia din veniturile supuse la impozitele

---

1) Timp de peste 15 ani Comunitatea de Avere nu a beneficiat de reducerea prevăzută de art. 11, lit. d) din codul silvic şi, din motive de neînţeles, nici nu a cerut-o. Este meritul d-lui Gheorghe Breduranu, funcţionar superior la contabilitatea instituţiei, că mi-a atras luarea aminte asupra acestui fapt, prezentându-mi şi un proiect de apel, căruia i-am dat, cu neînsemnate retuşări, cea mai deplină aprobare.

elementare, cum şi asupra celor scutite de aceste impozite (art. 17, p. 4, alin. 4 L. C. D.).

Că la supra-cotă se impun persoanele fizice, pentru venituri supuse la elementar, şi pentru care nu s'a plătit deja supra-cota, apoi fiecare component al oricărei asociaţii, pentru partea sa de beneficiu, sub orice titlu şi fiecare asociat din orice persoană juridică, pentru partea sa de beneficiu.

Că, prin urmare, impozitul supra-cotă nu loveşte persoanele juridice în sine, ci pe fiecare din membrii acestora, pentru partea lui de beneficiu.

Că sub imperiul legii anterioare (art. 56, desfiinţat prin art. 3, legea din 1934), impozitul pe venitul global privea tot persoanele fizice şi nu supunea la impozitul global persoanele juridice.

Considerând, că ordinele interpretative ale Ministerului de Finanţe nu au putere de lege decât în măsura, în care o lămuresc şi nu o contrazic.

Că, în speţă, pretinsul ordin al Ministerului de Finanţe, prin care se dispune impunerea la supra-cotă a contribuabilei, persoană juridică, fiind în contrazicere cu art. 55 legea contribuţiunilor directe, nu-şi poate găsi aplicabilitatea, iar Comisiunea pe apel, aplicându-l, a violat art. 129 din legea contribuţiunilor directe, precum a violat şi art. 55 legea contribuţiunilor directe, dând loc motivului de casare, cu acelaşi nume, invocat de recurentă (Deciz. No. 1942/1935 a Curţii de apel Timişoara).

Considerând, că adiţionalele urmează aceleaşi condiţiuni de scutire şi reducere, ca şi impozitele elementare (Deciz. No. Fisc. I. 1736/1938, Curtea de apel Timişoara şi §-ii 187 şi 226 al instrucţiunilor de aplicarea art. 69 L. C. D.), aşa că Comisiunea acordând 50% reducere contribuabilei la impozitul agricol, pe baza art. 11 codul silvic, trebuia să-i acorde aceeaşi reducere şi pentru impozitele adiţionale şi drumuri, ceea ce nefăcând a dat loc la casarea deciziunii sale, pentru motivul de recurs: violarea art. 69 L. C. D., invocat de recurentă.

(Curtea a admis recursul Comunităţii de Avere.)

Timişoara, la 12 Iulie 1939. Preşedinte: I. Motoc, consilier-raportor: I. D. Popescu, consilier: Şt. Drăguşanu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu.

Curtea de apel Timişoara, S. II-a, No. 4159/1938.

Având în vedere, că din sentinţa Comisiunii de apel se constată, că acea instanţă o găseşte impozabilă pe contribuabilă la impozitul supra-cotă, deoarece contribuabila nu a dovedit că acel impozit este achitat de fiecare membru component;

Că, din cuprinsul aceleiaşi deciziuni a Comisiunii de apel, se constată, că acea instanţă a omis a se pronunţa asupra cererii contribuabilei, de a i se acorda reducerea de 50% şi asupra impozitelor adiţionale şi drumuri;

Considerând, că impozitul progresiv pe venitul global, s'a desfiinţat la 1 Aprilie 1934, înlocuindu-se cu impozitul supra-cotă, aşezat asupra fiecăruia din veniturile supuse la impozitele elementare, cum şi asupra celor scutite de aceste impozite (art. 17, p. 4, alin. 4 L. C. D.).

Că, la supra-cotă se impun persoanele fizice, pentru venitul supus la elementar şi pentru care nu s'a plătit deja supra-cota, fiecare component al oricărei asociaţii, pentru partea sa de beneficiu, sub orice titlu şi fiecare asociat din orice persoană juridică, pentru partea sa de beneficiu.

Că, prin urmare, impozitul supra-cotă nu loveşte persoanele juridice în sine, ci pe fiecare din membrii acestora, pentru partea lui de beneficiu;

Că şi sub imperiul legii anterioare (art. 56, desfiinţat prin art. 3, legea din 1934) impozitul pe venitul global privea tot persoanele fizice, şi nu persoanele juridice.

Considerând, că nici ordinele interpretative ale Ministerului de Finanţe nu au putere de lege decât în măsura, în care lămuresc legea şi nu o contrazic.

Că, în speţă, pretinsul ordin al Ministerului de Finanţe, prin care se dispune impunerea la supra-cotă a contribuabilei, persoană juridică, fiind în contrazicere cu art. 55 L. C. D., nu poate găsi aplicabilitate, iar Comisiunea de apel aplicându-l a violat art. 129 din L. C. D., dând loc motivului de casare, cu acelaşi nume, invocat de recurentă. (Deciziunea No. Fisc. II. 1942/1935, a Curţii de apel Timişoara.)

Considerând, că adiţionalele urmează aceleaşi condiţiuni de scutire şi reducere, ca şi impozitele elementare, (deciziunea No. Fisc. I. 1736/1938, a Curţii de apel Timişoara şi §-ii 187 şi 226 ai instrucţiunilor de aplicarea art. 69 L. C. D.), aşa că Comi-

siunea, acordând 50% reducere contribuabilei la impozitul agricol, pe baza art. 11 din codul silvic, trebuia să-i acorde aceeaşi reducere şi pentru impozitele adiţionale şi drumuri, ceea ce nefăcând a dat loc la casarea deciziunii sale, pentru motivele de recurs invocate de contribuabilă.

(Curtea a admis recursul Comunităţii de Avere.)

Timişoara, la 12 Iulie 1939. Preşedinte: I. Motoc, consilieri: I. D. Popescu, Şt. Drăguşanu. Pentru Comunitatea de Avere: Dr. Antoniu Marchescu.

Curtea de apel Timişoara, S. I-a, No. 943/1940.

Având în vedere, că prin deciziunea atacată, Comisiunea de apel, bazându-se pe raportul de expertiză întocmit de d-l ing. silvic Simionescu, precum şi pe dispoziţiunile art. 11 din codul silvic, — a acordat contribuabilei reducerea de 50% şi asupra adiţionalelor impozitului agricol cuvenit după venitul realizat din exploatare, — prin vânzarea unei păduri proprietatea acesteia, situată în hotarul comunei Feneş, jud. Severin.

Având în vedere că, în desvoltarea primului său motiv de casare, Fiscul recurent susţine în esenţă, că numai cu violarea art. 80 din L. C. D., Comisiunea de apel a putut să încredinţeze d-lui ing. silvic I. Simionescu, efectuarea acestei expertize, deoarece în cursul aceleeaşi luni, i s'a mai încredinţat o expertiză şi că tot cu violarea menţionatului text, Comisiunea de apel a ţinut seama de raportul întocmit de acest expert, raport în care numitul nu se mărgineşte a da diferite explicaţiuni de ordin tehnic, ci face consideraţiuni asupra impozabilităţii sau neimpozabilităţii cauzei ce i s'a dat spre expertizare;

Având în vedere, că în ce priveşte prima parte a susţinerii Fiscului recurent, Curtea constată, că în adevăr potrivit art. 83 alin. 3 din L. C. D.. niciunui expert nu i se poate încredinţa de către Comisiunea de apel mai mult de o expertiză pe lună, însă nicăieri nu se prevede, că dacă totuşi Comisiunea încredinţează unui expert efectuarea a două expertize în cursul aceleeaşi luni — ca în speţă — cel de al doilea raport de expertiză ar fi nul, sau că ar atrage nulitatea deciziunii date pe baza lui, cum s'a prevăzut acolo unde legiuitorul a voit, aşa încât menţionata dispoziţiune legală, trebuia considerată ca având caracterul unui deziderat şi a cărei nerespectare nu atrage nulitatea invocată de Fiscul recurent.

Că deci, prima parte a motivului de casare se găsește nefondată.

Având în vedere, că în ce privește cea de a doua parte a motivului întâiu de casare, Curtea constată din cuprinsul raportului de expertiză, că reflecțiunile, pe cari expertul le face în legătură cu cauza și în special cu încredințarea care i s'a dat la 10 Iulie 1939, nimic nu depășesc limitele îngăduite pentru justificarea concluziunii la care ajunge și cari sunt necesare pentru convingerea instanței chemate a judeca cauza, astfel că neputând fi vorba de atari considerațiuni vizate de lege, cari să atragă nulitatea raportului de expertiză, nu se poate susține cu succes, nici că Comisiunea de apel ar fi violat art. 80, alin. 2 din L. C. D., atunci când a acceptat acest raport întru judecarea apelului, astfel că și această parte a motivului de casare se găsește nefondat.

Având în vedere, că în desvoltarea celui de al doilea motiv de casare (exces de putere), Fiscul recurent arată, că Comisiunea de apel a acordat reducerea de 50% solicitată de contribuabilă, este îndreptățită la aceasta și nici n'a luat în considerarea cererea Fiscului de a se majora venitul impozabil bazat pe calculul ce rezultă la prețurile reale și constatate de organele sale.

Având în vedere că, examinând cuprinsul deciziunii atacate, Curtea constată că, atât în privința îndreptățirii contribuabilei la această reducere, în baza art. 11, combinat cu art. 3 din codul silvic, cât și în ceea ce privește stabilirea venitului impozabil realizat din exploatarea pădurii în chestiune, Comisia se întemeiază pe un raport de expertiză, în care se arată atât, că exploatarea s'a făcut în bază de amenajament întocmit și aprobat de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, conform art. 2 din codul silvic, — și deci, cerința legii pentru a putea beneficia de reducere este îndeplinită — cât și că prețul materialului lemnos, dovedit de contribuabilă este real în raport cu situația pădurii și cu prețurile altor păduri similare; prin urmare, Comisia de apel n'a săvârșit niciun exces de putere, atunci când pe baza acestui raport, conținând toate elementele de fapt necesare, a constatat îndreptățirea contribuabilei de a beneficia de reducere și totodată a respins cererea Fiscului de a se majora venitul impozabil.

(Curtea a respins recursul Fiscului.)

Timişoara, la 19 Martie 1941. Preşedinte: Safirescu, consilieri: Motoc, Isacu. Pentru Comunitatea de Avere: Gheorghe Breduranu.

C) *Taxe comunale ilegal aşezate asupra Comunităţii de Avere.*

Comisiunea de apel pentru constatarea taxelor comunei Marga, 14 Mai 1936.

Comisiunea de apel luând în cercetare apelul Comunităţii de Avere, din Caransebeş, contra procesului-verbal de impunere No. 12, din 18 Octombrie 1935, încheiat de Comisiunea de impunere a comunei Marga, judeţul Severin, şi prin care sus numita apelantă a fost impusă, în baza legii de organizarea finanţelor locale, publicată în Monitorul Oficial No. 88, din 14 Aprilie 1933, la suma de 2253 lei (douămii douăsute cincizeci şi trei lei) sub titlu de taxe benevole pentru echilibrarea bugetului, a constatat, atât din corpul apelului înaintat, cât şi din declaraţia reprezentantului apelantei, în desbaterea de astăzi, că apelanta nu este aplicată să achite nicio sumă în mod benevol.

Pe de altă parte, a stabilit că apelanta n'are niciun fel de exploatare sau stabilimente pe raza acestei comune şi că nu foloseşte bunurile acestei comune, sau serviciile organizate de această comună pentru uzul particular, impozite ce şi-ar fi avut raţiunea; în caz contrar nu au raţiune în conformitate cu dispoziţiunile art. 25 din sus citata lege, sau în conformitate cu tabloul de impozite şi taxe comunale anexat acestei legi.

In consecinţă a găsit, că impunerea a fost făcută în mod ilegal şi a urmat să anuleze procesul-verbal de impunere.

Pentru aceste motive, comisiunea a adus deciziunea de mai sus, pe care o declară definitivă faţă de declaraţiile reprezentanţilor părţilor, că nu înţeleg să se mai folosească de drepturile de recurs contra acestei deciziuni şi că sunt mulţumiţi cu aceasta.

Marga, la 14 Mai 1936. Preşedinte: N. Stoicescu judecător. Pentru Comunitatea de Avere: Gheorghe Breduranu.

Comitetul local de revizuire Timişoara, S. I-a.
No. 208/1932.

Primăria comunei Slatina-Timişului a impus Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13,

cu taxe comunale, pentru anul 1928, în suma de 14.234 lei, iar pentru anul 1929, în suma de 17.353 lei.

Ca bază de impunere, s'au luat veniturile înscrise în rolurile Statului, pentru impozitele elementare.

Primăria comunei Teregova, precum se constată din procesele-verbale de impunere, cu No. 94 și 95, din 9 Octombrie 1928, a impus Comunitatea de Avere, pe anul 1928, cu taxele comunale pentru diferite servicii comunale în suma de 9388.60 lei, plus 40.708 lei, iar pentru susținerea guarzilor comunali în suma de 2166.60 lei, plus 10.848 lei. Și aci, ca bază de impunere, s'au luat veniturile înscrise în rolurile Statului.

Comisiunea de apel a comunei Teregova, prin deciziunea No. 1106/1928, din 5 August 1929, respinge apelul Comunității, pe motivul, că impunerea s'a făcut conform art. 22 și 25 din regulamentul taxelor comunale, care regulament a fost aprobat de către Prefectura județului Severin.

Impotriva actelor de impunere a comunei Slatina-Timișului, din anii 1928 și 1929, și a comunei Teregova, din anul 1928, Comunitatea de Avere, prin cererile adresate și înregistrate la Prefectura județului Severin, sub No. 16011/1929 și 20762/1929, întroduce apel, cerând anularea acestor taxe ca ilegale.

Comisiunea interimară a județului Severin, prin deciziunea No. 31/1932, din 8 Februarie 1932, respinge cererile de apel, ca greșit introduse pentru următoarele motive:

Că, potrivit art. 12 din regulamentul pentru constatarea, perceperea și urmărirea veniturilor comunale, din 28 Aprilie 1887, în contra constatărilor și veniturilor comunale, cei interesați pot face contestațiuni la Comisiunea de apel, instituită din 3 consilieri comunali.

Că, în baza dispozițiunilor cuprinse la art. 85 din legea pentru unificarea contribuțiunilor directe, hotărîrile Comisiunilor de apel, fie chiar și în materie de taxe și cotizațiuni comunale, sunt atacabile cu recurs la Tribunal.

Impotriva acestei deciziuni, Comunitatea de Avere întroduce apel la acest Comitet, prin care arată:

Că, în ce privește impunerea făcută de către primăria comunei Slatina-Timișului, nu s'a atacat o hotărîre a Comisiunii de apel, ci un act al consiliului comunal, a cărui supracenzurare, potrivit disp. art. 102. 323, 325, 334, 336 și 337, din legea

pentru O. A. L., în prima instanță este în atribuțiunea Consiliului județean, iar în a doua instanță în a Comitetului local de revizuire.

Că taxele comunale impuse în sarcina apelantei de către comunele Teregova și Slatina-Timișului sunt ilegale, deoarece sunt contrare disp. art. 74 și 119 din L. C. D., din anul 1923, art. 244—248, din legea pentru U. A., din anul 1925, și art. 432—438 din legea pentru O. A. L., din anul 1929.

Că legea din 1887, care a servit ca bază la impunerea din comuna Teregova, a fost abrogată prin legea pentru unificarea contribuțiunilor directe din anul 1923.

In fine, că regulamentul taxelor comunale din comuna Teregova, fiind contrar dispozițiunilor legilor speciale în vigoare este fără valoare de drept.

In concluzie, se cere anularea deciziunii atacate, a actelor de impunere ale comunei Slatina-Timișului, pe anii 1928 și 1929, și actelor de impunere ale comunei Teregova, pe anul 1928, iar oral s'a cerut reducerea taxelor pentru întreținerea guarzilor comunei Teregova, la maximul prevăzut de legea guarzilor.

Comitetul stabilește că, atât comuna Slatina-Timișului, pe anii 1928—1929, cât și comuna Teregova, pe anul 1928, a impus Comunitatea de Avere din Caransebeș cu taxe comunale, pentru acoperirea cheltuielilor serviciilor administrative, etc., luând ca bază impozabilă evaluările înscrise în rolurile Statului pentru impozitele elementare.

Având în vedere, că legea maximului taxelor și contribuiunilor comunale prevede două feluri de taxe, care se pot percepe de comunele rurale ș. a.: unele menționate de art. 1 și specificate în tabloul anexat legii și pentru care legea prevede un maximum, peste care comunele nu pot trece, iar altele pentru folosința temporară a bunurilor (grădini, pieți, drumuri, etc.) și pentru diferite servicii ce vor regula a se face pentru uzul particular al locuitorilor (serviciul curățirii gunoaielor, serviciul apelor, etc.).

Considerând, că potrivit art. 74 din legea pentru unificarea contribuțiunilor directe, niciun fel de zecimi sau alte dări suplimentare, în afară de cele prevăzute în art. 72 din legea menționată, nu pot fi înființate asupra impozitelor stabilite prin această lege sau asupra veniturilor supuse acestor impozite.

Considerând, că dispoziţiunea de mai sus s'a menţinut şi prin alin. 2, din art. 248 al legii pentru U. A., din anul 1925, care spune textual, că: „sub niciun motiv nu se poate adăuga materiilor şi veniturilor impozabile impuse de Stat alte impozite, cote sau zecimi adiţionale, decât în cadrul acestor legi".

Că, legea pentru O. A. L., în ceea ce priveşte înfiinţarea impozitelor asupra veniturilor înscrise în rolurile Statului, pentru acoperirea cheltuielilor normale şi periodice ale comunelor rurale, prin disp. art. 427—441, admite numai înfiinţarea temporară a cotelor adiţionale suplimentare, în cadrul maximului prevăzut la art. 430 şi pe lângă procedura prevăzută în art. 438 din legea menţionată.

Considerând, că potrivit art. 3 din legea pentru paza de zi şi de noapte din comunele rurale, contribuţia cu ce vor putea fi impuşi contribuabilii pentru întreţinerea guarzilor comunali, la niciun caz nu va putea trece peste suma de 1000 lei anual.

Că, în atari condiţiuni şi întru cât apelanta contrar legilor în vigoare, a fost impusă cu taxe comunale după evaluările înscrise în rolurile Statului, Comitetul găseşte, că atât actele de impunere a comunelor Slatina-Timişului şi Teregova, cât şi deciziunea Comisiunii interimare a judeţului Severin, suferă de nulitatea de drept prevăzută de art. 341, punct n) din legea pentru O. A. L. şi art. 206, punct b) din legea pentru U. A. şi care nulitate poate fi cerută şi pronunţată la orice epocă.

(Comitetul admite apelul Comunităţii de Avere.)

Timişoara, la 16 Martie 1932. Preşedinte: Dr. Herman, referent: Dr. Haneş, membru: Dr. Bugariu. Pentru Comunitatea de Avere: Gheorghe Breduranu.

PARTEA V-a.

Legi și rânduieli grănicerești.

LEGEA DIN 8 IUNIE 1871[1])

asupra dispozițiunilor de răscumpărarea drepturilor de servitute ale locuitorilor grăniceri la lemn, pășune și produse forestiere din pădurile Statului de pe teritoriul confiniului militar.

§ 1. Intră în prevederile prezentei legi drepturile asigurate comunelor și familiilor grănicerești prin legea silvică din 3 Februarie 1860, la lemne, apoi la pășune și îngrășăminte și orice alte drepturi de folosință, sub orice denumire ar fi ele, asupra pădurilor Statului din confiniul militar.

§ 2. Aceste drepturi se sting prin răscumpărare și anume în așa chip, că comunelor grănicerești li se separă jumătate din acele complexe de păduri ale Statului, în care au fost împădurite până aci, și li se predă lor în deplină proprietate.

Cealaltă jumătate rămâne în deplina proprietate a Statului.

§ 3. Fiecărei părți i se cuvine dreptul deplin și excluziv, în limitele determinate de preceptele economiei și poliției forestiere, asupra substanței și tuturor produselor părții de pădure ce-i revine.

§ 4. Impărțirea se face între Stat și totalitatea fiecărei comunități regimentare.

Divizarea apoi pe localități sau comune a fondului forestier ce revine comunităților regimentare, modul și măsura folosirii acestuia de către cele din urmă în concreto, sau de către comunele locale în parte, sau de către familiile grănicerești și singuraticii locuitori îndrituiți la aceasta, se dă în atribuția reprezentanței regimentelor confiniare ca afacere comunală, cu colaborarea autorităților.

Toate litigiile izvorîte din atari subdivizări sau din participarea la foloasele pădurilor comune, se tranșează de către autoritățile

1) Textul german în Normal-Verordnungsblatt für das k. k. Heer, Nr. 25, ad Praes, Nr. 1937 vom Jahre 1871.

politice grănicereşti, iar dacă ele exced competenţa lor, de către instanţele ordinare, după codul civil general.

§ 5. Imobilele particulare, care cad în partea ce revine Statului, vor fi încorporate în fondul forestier, pe bază de transacţiuni.

In caz de nereuşită a acestora, se va proceda la expropriere, conform normelor dreptului civil general.

§ 6. La împărţirea fondului forestier, se va veghea la corespunzătoarea arondare a părţii Statului şi, după posibilitate, ca partea ce revine totalităţii fiecărei comunităţi regimentare, să se defalce în aşa chip ca, în caz de folosinţă comună, trebuinţele de lemn ale fiecărei localităţi să găsească îndestulare, pe cât e posibil, în locuri apropiate ei şi timp îndelungat, sau în cazul unei subîmpărţiri a pădurii, fiecare localitate să-şi poată primi competenţa sa, pe cât cu putinţă aproape de dânsa.

Partea defalcată pe seama regimentului trebue să reprezinte în mod real jumătate din valoarea pădurilor Statului situate în circumscripţia regimentului.

§ 7. Pădurile şi golurile defalcate pe seama comunităţii regimentare, în baza dispoziţiunilor de faţă, se vor administra şi în viitor ca păduri, respective se vor împăduri, şi rămân sub supravegherea autorităţilor grănicereşti şi a organelor însărcinate cu conducerea superioară a pădurilor Statului.

Personalul subaltern de supraveghere îl numeşte şi-l întreţine comunitatea regimentară, care are totodată şi îndatorirea a îngriji, pe spesele proprii, de menţinerea în bună stare şi raţională gospodărire a pădurilor sale.

§ 8. Executarea împărţirii, specificată la §-ul 4, în fiecare din cele două regiuni confiniare, se dă în atribuţia a câte unei comisiuni centrale, care stau sub nemijlocita conducere a comandamentului general (militar).

Fiecare din aceste comisiuni se compune dintr'un ofiţer superior de administraţie confiniară, un locotenent-colonel sau maior-auditor şi un funcţionar superior de silvicultură, pe care îl numeşte generalul comandant (comandantul militar).

Osebit de aceştia, pe lângă fiecare comisiune se numesc câte doi experţi nepărtinitori, pe care-i alege reprezentanţa comunităţii regimentare a regimentului interesat în desbatere şi sunt convocaţi din caz în caz la consfătuire.

Pe preşedintele fiecărei comisiuni centrale îl numeşte M. S. Apostolică Imperială Regală.

Comisiunea centrală pentru confiniul croato-slavon îşi are reşedinţa în Agram, iar cea pentru confiniul bănăţean, în Biserica Albă.

Ambele comisiuni vor lucra conform instrucţiunilor aprobate de M. S. Apostolică Imperială Regală.

Sub nemijlocita conducere a comisiunii centrale, funcţionează, în fiecare regiment confiniar, comisiuni locale, compuse dintr'un ofiţer superior, ca preşedinte, un ofiţer de administraţie confiniară, un auditor şi un funcţionar silvic, numiţi de comandamentul general (militar), apoi 4 deputaţi ai comunităţii regimentare, aleşi de administraţia comunităţii regimentare.

§ 9. Comisiunile locale se vor informa, în baza hărţilor silvice, şi cu considerare la împrejurările locale, asupra împărţirii viitoare a pădurilor, a segregării din acestea a imobilelor rurale (particulare) şi a corespunzătoarei arondări a complexelor ce urmează a fi separate, iar rezultatul îl vor prezenta comisiunii centrale.

Hotărîrea acesteia din urmă se comunică de urgenţă, prin regimentul confiniar respectiv, reprezentanţei comunităţii regimentare, spre desbatere.

Dacă aceasta aprobă hotărîrea comisiunii centrale, acest act se consideră drept transacţiune şi se va înainta comandamentului general (militar), spre definitivă aprobare.

Dacă însă reprezentanţa regimentară face excepţii la hotărîrea comisiunii centrale, sau dacă comandamentul general (militar) refuză aprobarea, şi divergenţele nu se pot tranşa nici prin cercetări ulterioarea, în acest caz va hotărî comisia de arbitri, compusă dintr'un membru ales de comunitatea regimentară şi unul de către comandamentul general (militar).

Pe preşedintele comisiei de arbitri îl aleg, pentru confiniul militar croato-slavon, cât şi pentru confiniul militar bănăţean, cei doi membri ai comisiei de arbitri.

Dacă nu se înţeleg în această privinţă, pe cel dintâiu îl numeşte Tabla septemvirală din Agram, iar pe cel de al doilea, Tribunalul suprem din Pesta.

Dacă comunitatea regimentară nu-şi alege un membru în termenul fixat de comandamentul general (militar), atunci va numi regimentul unul pentru dânsa.

§ 10. După împărţire, constituirea şi marcarea necesară a hotarelor ab- şi intabulările în registrele publice, se efectuează din oficiu.

§ 11. Toate documentele, scriptele, desbaterile şi intabulările în registrele publice sunt scutite de timbru şi porto.

Cheltuielile de regie, în caz de înţelegere amiabilă, le suportă Statul, în caz de proces, partea pierzătoare.

LEGEA XXX DIN ANUL 1873[1])

asupra răscumpărării drepturilor de servitute forestieră ale locuitorilor confiniului militar în pădurile de acolo ale Statului.

Preaînalta dispoziţiune emisă, în 8 Iunie 1871, pentru confiniul militar, sub titlul: „Lege asupra răscumpărării drepturilor de servitute ale locuitorilor confiniului militar, la lemne, păşune şi produse forestiere din pădurile de acolo ale Statului", împreuna cu modificările privitoare la confiniul militar bănăţean, cuprinse în §-ul 12 al prezentei legi, în întreg cuprinsul ei, se codifică după cum urmează:

§ 1. Intră în prevederile prezentei legi drepturile asigurate comunelor şi familiilor grănicereşti, prin legea silvică din 3 Februarie 1860, la lemne, la păşune şi îngrăşare cu ghindă şi orice alte drepturi de folosinţă, sub orice denumire ar fi ele, asupra pădurilor Statului din confiniul militar.

§ 2. Aceste drepturi se sting prin răscumpărare şi anume în aşa chip, că comunelor grănicereşti li se speră jumătate din acele complexe de pădure, în care au beneficiat până aci de drepturile amintite, şi li se predă lor în excluzivă proprietate.

Cealaltă jumătate a complexelor de pădure amintite, rămâne în deplina proprietate a Statului.

§ 3. Fiecărei părţi i se cuvine dreptul deplin şi excluziv, în limitele determinate de preceptele economiei şi poliţiei forestiere, asupra substanţei şi produselor părţii de pădure ce i s'a separat.

§ 4. Impărţirea se face între Stat şi totalitatea fiecărei comunităţi regimentare.

---

1) Textul german în Landesgesetze des Jahres 1873.

Divizarea apoi pe localităţi sau comune a fondului forestier ce revine comunităţilor regimentare, apoi determinarea modului şi măsurii de folosire a acestuia de către comunitatea regimentară în concreto, sau de către comune în parte, sau în sfârşit de către familiile grănicereşti şi singuraticii locuitori îndrituiţi la aceasta, se dă în atribuţia fostei reprezentanţe a regimentelor confiniare ca afacere comunală, cu colaborarea autorităţilor.

Toate litigiile izvorîte din atari subdivizări ale pădurilor comune sau din participarea la foloasele lor, se tranşează de către autorităţile politice grănicereşti, sau dacă atari judecăţi exced competenţa lor, instanţele ordinare, după codul civil general.

§ 5. Imobilele particulare care cad în partea ce revine Statului, vor fi încorporate în pădurile Statului, aceasta pe bază de înţelegeri paşnice.

Totuşi, dacă aceasta nu reuşeşte, se va proceda la expropriere conform normelor dreptului civil general.

§ 6. La împărţirea fondului forestier se va veghea după putinţă la corespunzătoarea arondare a părţii ce rămâne în proprietatea Statului şi ca partea ce revine unei comuni grănicereşti să se defalce în aşa chip, ca în caz de folosinţă comună, trebuinţele de lemn ale fiecărei comune să găsească îndestulare, pe cât cu putinţă, în locuri apropiate ei şi timp îndelungat; în cazul unei subîmpărţiri a pădurii, pe comune singuratice, fiecare comună să-şi poată primi competinţa sa, pe cât cu putinţă aproape de dânsa.

Partea defalcată pe seama regimentului trebue să reprezinte în adevăr jumătate din valoarea pădurilor Statului situate în circumscripţia regimentului.

§ 7. Pădurile şi golurile defalcate pe seama comunităţii regimentare, ca urmare a acestor dispoziţiuni, se vor administra şi în viitor ca păduri, respective se vor împăduri, şi rămân sub controlul autorităţilor grănicereşti şi a organelor însărcinate cu conducerea superioară a pădurilor Statului.

Personalul subaltern de supraveghere, îl numeşte şi-l întreţine comunitatea regimentară, care are totodată şi îndatorirea a îngriji pe spesele proprii de menţinerea în bună stare şi raţională gospodărire a pădurilor sale.

§ 8. Executarea împărţirii specificată la §-ul 4, în fiecare din cele două regiuni confiniare, se dă în atribuţia câte unei

comisiuni centrale, care stau sub nemijlocita conducere a comandamentului general (militar).

Fiecare din aceste comisiuni se compune dintr'un ofițer superior de administrație confiniară, un locotenent-colonel sau maior auditor, și un funcționar superior de silvicultură; membrii acestei comisiuni îi numește generalul comandant (comandantul militar).

Osebit de aceștia, pe lângă fiecare comisiune se numesc câte doi experți nepărtinitori, pe care-i alege reprezentanța comunității regimentare a regimentului interesat în desbatere. Acești experți sunt convocați din caz în caz la consfătuire.

Președintele fiecărei comisiuni centrale îl numește M. S. Apostolică Imperială Regală.

Comisiunea centrală pentru confiniul croato-slavon își are reședința în Agram, iar cea pentru confiniul bănățean, în Biberica Albă.

Ambele comisiuni vor lucra conform instrucțiunilor aprobate de M. S. Apostolică Imperială Regală.

Sub nemijlocita conducere a comisiunii centrale, funcționează în fiecare circumscripție de regiment confiniar, comisiuni locale, compuse dintr'un ofițer superior, ca președinte, un ofițer de administrație confiniară, un auditor și un funcționar silvic, numiți de comandamentul general (militar), apoi patru deputați ai comunității regimentare, aleși de administrația comunității regimentare.

§ 9. Comisiunile locale se vor informa, în baza hărților silvice și cu considerare la împrejurările locale, asupra împărțirii viitoare a pădurilor, a segregării din acestea a imobilelor rurale, cum și asupra corespunzătoarei arondări a complexelor ce urmează a fi separate, iar rezultatul îl vor prezenta comisiunii centrale.

Hotărîrea acesteia din urmă se comunică de urgență, prin regimentul confiniar respectiv, reprezentanței comunității regimentare spre desbatere.

Dacă reprezentanța comunității regimentare aprobă hotărîrea comisiunii centrale, acest act se consideră drept transacțiune și se va înainta comandamentului general (militar), spre definitivă aprobare.

Dacă însă reprezentanța regimentară face excepții la hotărîrea comisiunii centrale, sau dacă comandamentul general (mi-

litar) refuză aprobarea, şi divergenţele nu se pot tranşa nici prin cercetări ulterioare, în acest caz va hotărî comisia de arbitri, compusă dintr'un membru ales de comunitatea regimentară şi unul de către comandamentul general (militar).

Preşedintele comisiei de arbitri îl alege, atât pentru confiniul militar croato-slavon, cât şi pentru confiniul militar bănăţean, cei doi membri ai comisiei de arbitri.

Dacă nu se înţeleg în această privinţă, pe cel dintâiu îl numeşte Tabla septemvirală din Agram, iar pe cel al doilea, Tribunalul suprem al Curiei reg. ung.

Dacă comunitatea regimentară nu-şi va alege un membru în termenul fixat de comandamentul general (militar), atunci va numi regimentul unul pentru dânsa.

§ 10. După împărţire, constituirea şi marcarea necesară a hotarelor, ab- şi intabulările în registrele publice se efectuează din oficiu.

§ 11. Toate documentele, scriptele, desbaterile şi intabulările în registrele publice sunt scutite de timbru şi porto.

Cheltuielile de regie, în caz de înţelegere amiabilă, le suportă Statul, în caz de proces, partea pierzătoare.

§ 12. Preaînalta dispoziţiune codificată în §-ii 2—11, prin ordonanţa emisă la 28 Ianuarie 1873, cu aprobarea M. Sale, cu privire la confiniul militar bănăţean, a fost modificată într'atâta, că competenţa acordată prin acea înaltă dispoziţiune comandamentului general (militar) şi prin §-ul 9 regimentului, în confiniul militar bănăţean, a trecut asupra comisarului reg., iar reşedinţa comisiunii centrale, prevăzută la §-ul 8, s'a mutat dela Biserica Albă la Timişoara.

§ 13. Ministerul va veghea la executarea prezentei legi.

S T A T U T[1])

despre organismul şi sfera de activitate a Comunităţii de Avere în districtul fostului regiment confiniariu romano-banatic (1879).

Art. 1. Pentru primirea, administrarea şi economizarea forestelor, pădurilor şi a pământelor din acestea, care după rescumperarea drepturilor de servitute ale locuitorilor din confiniul

---

1) Textul original românesc. Abrogat prin statutul din 1925.

militariu: pentru lemnerit, păşune şi alte producte silvanale, în înţelesul legii din 8. Junie 1871. trec în proprietatea comunelor şi a familiilor din fostul Regiment confiniariu romano-banatic, împădurite după §. 68 şi 70 al Regulamêntului pentru servițul silvanal din a. 1860 — formează aceste comune o comunitate, respective o soţietate de avere proprie şi independinte, carea reprezêntă totalitatea averii lor.

Această Comunitate o formează următoarele comune şi anume:

Eibenthal, Tisoviţa, Plavişeviţa, Dubova, Ogradena vechie, Ogradena nouă, Eşelniţa, Orşova, Jupalnec, Coramnic, Tufĕri, Topleţi, Bêrsa, Pecineşca, Mehadia, Jablaniţa, Valea-Bolvaşniţa, Corneareva, Bogoltin, Cănicea, Domaşnea, Luncaviţa, Veredin, Mehedica, Pêrvova, Lapuşnicel, Cornea, Globu-reu, Cuptoare, Cruşoveţi, Plugova, Globu-Craiovii, Petnic, Sumiţa, Borlovenii noi, Borlovenii vechi, Pătaş, Prilipeţi, Bozoviciu, Lapuşnic, Moceriş, Sopotul nou, Ravensca, Dalboşeţi, Sopotul vechiu, Gârboveţi, Bănia, Rudăria, Prigor, Putna, Teregova, Wolfsberg, Weidenthal, Slatina, Goleţi, Bucoşniţa, Petroşniţa, Lindenfeld, Poiana, Prisian, Zervesci, Caransebeş, Caransebeşul nou, Dalci, Turnul, Rueni, Borlova, Zlagna, Buchini, Cârpa, Bolvaşniţa, Verciorova, Sadova vechie, Valişoara, Ilova, Sadova nouă, Armeniş, Feneş, Rusca, Ciuta, Jaz, Cicleni, Obreja, Glimboca, Var, Ohaba, Mal, Cireşa, Zavoiu, Valea-mare, Crecima, Mĕrul, Marga, Voislova.

Art. 2. Comunitatea de avere poartă titlul:

„Comunitatea de avere a fostului Regiment confiniariu romano-banatic Nr. 13.“

Art. 3. Pentru proprietatea, posesiunea şi administrarea averii comune, aparţinĕtoare acestei Comunităţi de avere, au valoare determinăciunile Codicelui civil (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch).

Forestele, pădurile şi pămêntele comune din păduri, se economizează după legea silvanală din vigoare şi după Regulamêntul de servit silvanal, respective după intrarea în viaţă a nouei legi silvanale unguresci, în înţelesul determinăciunilor acestei legi, supt supraveghierea autorităţii politice.

Art. 4. La eventuala eşire din Comunitatea de avere a unor comune singuratice, partea ce li se cuvine acestora, li se dă din teritoriul pădurilor apărţinĕtoare intregii Comunităţi de avere, şi din averea comună, provenitoare din productele aceluia, şi anume

după determinăciunile legii din 8. Junie 1871, privitoare la rescumperarea drepturilor de lemnerit, păşune şi alte usufructuri eserciate de locuitorii confiniari în pădurile de stat din confiniul militariu, şi cu deosebire după §. 4 al acestei legi. De sine se 'nţelege că sfera de activitate dată prin această lege Representanţei de pân' aci a Comunităţii de Regiment, — trece la Representanţa Comunităţii de avere.

Art. 5. Representanţa Comunităţii de avere se compune din deputaţii aleşi de fiecare comună aparţinĕtoare de ea, în proporţia numerului locuitorilor.

Art. 6. Comunitatea alegătorilor fiecărei comune, respective în Caransebeş Representanţa comunală (§. 69 art. d. l. XVIII. din 1871), alege cu maioritate absolută de voturi, şi adecă: până la 3000 de suflete: un deputat, peste 3000 de suflete: doi deputaţi şi tot atâţa suplenţi.

Acesti deputaţi s'aleg în comunele mari şi mici, precum şi în oraşul Caransebeş, după determinăciunile §§. lor 78, 79, 80, 81 şi 82, ai art. d. l. XVIII. din a. 1871 în faţa pretorului, respective a vice-comitelui sau a substituţilor lor.

Deputaţii pentru Representanţa Comunităţii de avere, precum şi suplenţii lor, s'aleg pe 6 ani.

Pretorul, respective vice-comitele sau substituţii lor, dau fiecărui representant al Comunităţii de avere, precum şi suplentului lui, un certificat electoral, cu carele alesul işi legitimează intrarea în Representanţa Comunităţii de avere.

Art. 7. Preşedintele de pân' aci al Representanţei Comunităţii de Regiment, adecă preşedintele comisiunii centrale, convoacă îndată representanţii aleşi.

La această primă adunare dênşii aleg cu maioritate absolută de voturi, din sînul lor, un Comitet constătătoriu dintr'un preşedinte şi 4 membri.

Totodată aleg şi un substitut al preşedintelui şi patru suplenţi ai membrilor de Comitet.

Art. 8. Adunările ulterioare ale Representanţei Comunităţii de avere se 'mpart în ordinare şi estraordinare.

Dreptul de a convoca aceste adunări compete preşedintelui carele însă, nainte de fiecare convocare, are se încunoscinţeze despre aceasta de timpuriu pe comisariul guvenial şi pe vice-comitele.

Art. 9. Adunările ordinare se convoacă în tot anul şi anume: toamna pentru stabilirea bugetului anual, şi primăvara pentru esaminarea socotelilor anuale.

Art. 10. Asupra destinării escedentului (prisosului), ce remâne după detragerea speselor de administrăciune şi de silvicultură, şi după acoperirea servitutelor în natură, ce compet locuitorilor confiniari, — decide Representanţa Comunităţii de avere cu ocasiunea stătoririi bugetului anual.

Art. 11. Proiectele de buget, şi socotelile anuale dimpreună cu inventarele, se pun în public, la vederea tuturor membrilor Comunităţii de avere, cu 14 zile nainte de ţinerea fiecării adunări, în care se stătoresc, respective se esaminează acelea.

Eventualele obsevări, ale membrilor Comunităţii de avere, adunarea are se le iee în consideráciune.

Art. 12. In cauze ponderoase şi de urginţă, preşedintele este indreptăţit a convoca adunare estraordinare; indetorat însă este la aceasta, când ordinează comisariul guvernial sau vicecomitele, şi când, din orice motiv, ar cere-o Comitetul sau jumatate din Representanţa Comunităţii de avere.

Art. 13. Adunările ordinare se ţin in Caransebeş; adunările estraordinare însă, la cererea Comunităţii de avere, se pot ţinea şi într'alt loc, dar numai cu prealabila încuvinţare a comisariului guvernial.

Art. 14. Preşedintele sau substitutul seu duce presidiul in Representanţa Comunităţii de avere, el stătoresce ordinea obiectelor de pertractare, conduce şi închiee desbaterea si votizarea.

Votizarea se face totdeuna cu graiul, şi la cererea a 10. representanţi are se se facă cu apel nominal.

Deciziunile s'aduc cu maioritate absolută de voturi, când voturile sênt egale, dirimă preşedintele.

Representanţa e capabilă de a aduce deciziuni valide, dacă doue treimi din representanţi, sau din suplenţii lor, participă la consultare.

Dacă însă se tractează de schimbări esenţiale in averea fundamentală, atunci pelângă observarea dispuseciunilor cuprinse în §. 103 art. d. l. XVIII. din a. 1871 — doue treimi din totalitatea representanţilor, trebue se-şi dee învoirea la acelea, si decisul astfeliu adus, după încuvinţarea din partea municipiului, are se se mai subştearnă în ultima instanţă şi ministeriului de interne spre aprobare.

Dacă vreo adunare, din cauza absentării unei părţi a representanţilor, nici după a doua convocare n'ar putea fi capabilă de a aduce deciziuni valide, atunci se face şi a treia învitare cătră representanţii Comunităţii de avere, cu acea observare: că în această adunare, convocată a treia oară, se va pertracta şi decide cu representanţii de faţă, fără privire la numerul lor. In înţelesul acestei observări are se se şi purceadă, chiar şi în cazul, când representanţii nici acuma nu s'ar fi înfăţişat în numerul recerut, dar se poate documenta, că representanţii absenţi au fost incunoscinţaţi la timp. Dacă însă se tractează de vinderea, sau împărţîrea averii fundamentale comune, sau a unei părţi din aceasta, atunci chiar si în acest caz, cel puţîn jumatate din totalitatea representanţilor, trebue se se invoiască la aceea.

Deciziunile aduse în atari adunări de repeţite ori convocate, dar necomplete, chiar din acestă cauză, inainte de a se efeptui, au se se subştearnă municipiului şi de acolo Ministeriului, carele poate incuvinţa decisul, sau ordina pertractare nouă.

Art. 15. Dacă deciziunile aduse de adunarea Comunităţii de avere, au eşit din sfera de activitate prefiptă, sau dacă sênt in contra legilor positive (sustătătoare), în acest caz preşedintele este indetorat a sista esecutarea deciziunilor aduse, si despre aceasta a incunoscinţa pe comisariul guvernial, carele va relaţiona ministeriului de interne.

Preşedintele mai are dreptul si detorinţa de a nu suferi discusiuni asupra obiectelor, ce nu se ţîn de consultare.

Art. 16. Bugetele, precum şi socotelile anuale, dimpreună cu inventarele, au se se substearnă municipiului, şi deacolo ministeriului spre aprobare.

Intrĕ marginile bugetului anual aprobat dispune singură Comunitatea de avere.

Pentru acele erogări şi spese, cari nu sênt provezute în bugetul anual, are se se ceară incuvinţarea municipiului si a ministeriului.

Art. 17. Comunitatea de avere este representată prin Comitet, carele subscrie toate actele ei.

Procesele verbale, care se fac în adunări 'se subscriu de preşedinte şi de doi membri, aleşi spre acest scop dintrĕ membrii, carii nu fac parte din Comitet.

Art. 18. După alegerea Comitetului Representanţa Comunităţii de avere supt prezidiul preşedintelui are se compună, respective

se aleagă, un Oficiu de oconomie, dimpreună cu necesariul personal silvanal de inspecțiune.

Art. 19. Oficiul de economie, subordinat Comitetului își va avea reședința în Caransebeș și constă din: 1 Administrator silvanal, 1 Controlor, totdeodată și contabil, 1 Cancelist, 1 Diurnist și 1 servitoriu.

Personalul silvanal împărțit prin păduri și subordinat oficiului de economie constă din: cel puțin 4 forestieri de revir, dimpreună cu organele de priveghiere, ce se vor statori incă în numerul recerut.

Art. 20. Salariile diregătorilor, ale organelor de priveghiere și ale servitorilor, precum și eventualele rebonificări ale membrilor de comitet pentru fatigele lor, se statoresc de Representanța Comunității de avere, și sênt supuse, în înțelesul §-lui 26 al art. d. l. XVIII. din a. 1871 aprobării municipiului.

Salariile diregătorilor nu pot fi mai mici decât ale corespunzetoarelor categorii de diregători silvanali actuali de stat, de pe teritoriul fostului confiniu militariu.

Denumirea se poate face numai pelângă aceleași condiciuni, care sênt prescrise pentru denumirea diregătorilor de stat de pe numitul teritoriu.

Art. 21. Indată după primirea forestelor, pădurilor și a pămêntelor de păduri, care, în urmarea segregrării pădurilor, cad in partea Comunității de avere, Oficiul de economie face un plan general de esploatare, și pe baza acestuia în tot anul un plan special de taierea lemnelor și de silvicultură, cu cuvincioasă considerare la satisfacerea celor indreptățiți la servitute. — Aceste planuri se substern Comunității de avere prin Comitet, pentru prima dată la adunarea cea mai de aproape; eară pentru viitoriu totdeauna în adunarea ordinare de toamna.

Planul general de esploatare se substerne municipiului, si de acolo, până la întrarea în viață a legii cei noue silvanale, ministeriului de interne; eară planul de taierea lemnelor și de silvicultură, care se face în tot anul, se substerne numai municipiului spre aprobare.

Art. 22. Comitetul, carele își are reședința in Caransebeș, ține la inceputul fiecării luni o adunare ordinare, la carea au se fie de față toți cinci membrii sau suplenții lor.

Deciziunile Comitetului se întroduc intr' un proces verbal care după fiecare ședință se subscrie de toți membrii.

Agendele curente se resolvează si se subscriu de preşedinte, şi de doi membri designaţi de Comitet.

In cazuri estraordinari preşedintele poate convoca Comitetul intreg.

Art. 23. In cassa Oficiului de economie se pot pastra numai atâţa bani, câţi sênt de lipsă pentru trebuinţele lunare ale oficiului.

Prisoasele se pun intr' o cassă principală cu trei chiei, dintre care una este la preşedinte şi douĕ la doi membri designaţi anume de Comitet din sinul seu.

Art. 24. Comitetul este respunzetoriu Representanţei Comunităţii de avere pentru toate lucrările şi intrelăsările sale, conform determinăciunilor Codicelui civil. (Allg. bürg. Gesetzbuch)

Art. 25. Desfiinţarea averii Comunităţii urmează atunci, când averea comună este împărţită intrĕ singuraticii ei părtaşi.

Art. 26. Dreptul de supraveghiere peste intreaga administrare a Comunităţii de avere este reservat statului, carele îl eserceează printr' un comisariu guvernial.

Comisariul guvernial, fără a cărui presenţă nu se poate ţinea nici o adunare a Representanţei Comunităţii de avere, este îndreptăţit şi îndĕtorat a lua cunoscinţă despre administrarea averii, conducerea afacerilor şi despre manipularea cassei, a delătura indată scăderile eventuale sau, de după insemnătatea lor, ale arĕta ministeriului.

Toate actele Representanţei Comunităţii de avere către municipiu şi ale acestuia către ministeriu, precum şi toate emisele municipiului către Representanţa Comunităţii de avere, se inaintează prin comisariul guvernial, carele este îndreptăţit şi îndĕtorat totdeodată de a-şi da parerea asupra celor ce se înaintează la ministeriu.

Nr. 38369.

Dela ministrul reg. ung. al afacerilor interne. Dat pe baza proiectului de statut primit in Caransebeş la 18. Aprilie 1879. de Representanţa Comunităţii fostului Regiment confiniariu romano-banatic, şi aprobat aici după modificările făcute.

Budapesta in 24. August 1879. La însărcinarea ministrului: George Lukács, consiliariu ministerial.

S T A T U T U L[1])

Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13 din Caransebeş.

CAPITOLUL I.

Dispoziţiuni generale.

Art. 1. — Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13, cuprinde în sine toate pădurile, munţii şi toate celelalte imobile, precum şi toate drepturile legate de acestea şi cari prin Decretul Regal dela 8 Iunie 1871, cu ocaziunea desfiinţării regimentului confiniar româno-bănăţean No. 13, au fost date în proprietatea şi posesiunea comună, excluzivă şi inalienabilă, a tuturor familiilor grănicereşti, cari la 8 Iunie 1871 erau în legăturile comunioanelor împădurite aparţinătoare acestui regiment confiniar şi descendenţilor acestora.

Pentru administrarea, conservarea acestei averi comune, familiile împădurite s'au închegat într'o Comunitate de avere, care se administrează în comun şi în mod autonom în baza Statutului de faţă.

Art. 2. — Această avere comună şi indiviză formează proprietatea tuturor familiilor împădurite, cari îşi au apartinenţa în comunele următoare:

Armeniş, Bănia, Bogoltin, Bolvaşniţa, Borlova, Borlovenii vechi, Borlovenii noui, Bozovici, Bârza, Buchin, Bucoşniţa, Caransebeş, Caransebeşul Nou, Cornea, Cornereva, Cicleni, Cireşa, Ciuta, Canicea, Coramnic, Cârpa, Crâjma, Cruşovăţ, Cuptoarea, Dalboşeţ, Dalci, Domaşnia, Dubova, Eibenthal, Eşelniţa, Feneş, Gherbovăţ, Glimboca, Globorău, Globu-Craiova, Goleţ, Iablaniţa, Iaz, Ilova, Jupalnic, Lăpuşnic, Lăpuşnicel, Lindenfeld, Luncaviţa Mal, Marga, Mehadia, Mehadica, Mărul, Moceriş, Obreja, Ogradena-Nouă, Ogradena-Veche, Ohababistra, Orşova, Pătaş, Pecenişca, Pârvova, Petnic, Petroşniţa, Plavişeviţa, Plugova, Poiana, Prigor, Prilipeţ, Prisian, Putna, Ravensca, Rudăria, Ruieni, Rusca, Sadova-Nouă, Sadova-Veche, Şopot-Vechi, Şopot-Nou, Şumiţa, Slatina, Teregova, Tisoviţa, Topleţ, Tufări, Turnul, Valea-Bolvaşniţa, Valea-Mare, Valişoara, Var, Vârciorova, Verendin, Voislova, Wolfsberg, Weidenthal, Zăvoi, Zerveşti, Zlagna.

---

1) Apărut în Monitorul Oficial No. 143, din 3 Iulie 1925. Abrogat prin statutul din 1930.

Art. 3. — Chestiunile de litigiu în privința proprietății, posesiunii, sau oricărui alt drept real, cât și a administrării averii comune, sunt supuse dispozițiunilor dreptului comun, care este în vigoare pe teritoriul comunelor grănicerești.

Art. 4. — Cultivarea și exploatarea pădurilor se face conform legilor silvice în vigoare, precum și în baza regulamentelor compuse de către consiliul de administrație și aprobate de adunarea generală.

Art. 5. — Averea Comunității se compune din totalitatea bunurilor mobile și imobile, pe cari familiile împădurite le-au primit, ca proprietate de veci și din alte bunuri și drepturi ce s'au câștigat până în prezent, sau se vor câștiga în viitor.

Art. 6. — Nici unul din coproprietari nu-și poate exercita în mod izolat, nici direct, nici indirect, dreptul de proprietate, sau de posesiune individuală asupra averii Comunității de Avere, ci numai totalitatea împăduriților din comunele grănicerești indicate la art. 2, prin delegații săi aleși și constituiți în adunarea generală.

Toate terenurile ocupate în scop de folosință individuală, precum și orice alte bunuri înstrăinate de către coproprietari din averea comună, se vor considera ca proprietate a Comunității de Avere.

CAPITOLUL II.

Numele, sediul, scopul și durata instituțiunii.

Art. 7. — Numele instituțiunii este: „*Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar române-bănățean No. 13*". (Prescurtat: Comunitatea de Avere).

Sediul Comunității de Avere este în orașul Caransebeș.

Art. 8. — Scopul instituțiunii este:

a) A se îngriji de conservarea, administrarea și desvoltarea acestei averi speciale grănicerești.

b) A veni în ajutorul familiilor grănicerești, prin acordarea gratuit pe tulpină a unei cantități fixe de lemne de foc și a unei cantități de lemne de construcție necesare gospodăriei proprii, cu preț redus, pe tulpină.

c) A exploata în mod rațional pădurile sale și a valoriza surplusul posibilității anuale, care rămâne după satisfacerea beneficiilor asigurate împăduriților.

d) A promova agricultura în toate ramurile posibile şi a desvolta creşterea vitelor direct şi indirect prin organizarea de ferme de model şi ajutorarea coproprietarilor împăduriţi, cu păşuni, sămânţe, pomi nobili, vite de prăsilă şi altele, pe lângă o taxă redusă.

e) A acorda burse copiilor săraci ai familiilor grănicereşti.

f) A susţine şi a subvenţiona internate pentru copii de grăniceri şi a ajuta pe toate terenurile promovarea intereselor obşteşti grănicereşti.

g) A înfiinţa orice fel de întreprinderi comerciale şi industriale în legătură cu industria forestieră, sau a participa la asemenea întreprinderi; cu un cuvânt, Comunitatea de Avere va întreprinde orice afacere economică, comercială, industrială şi va îmbrăţişa orice cauză culturală, pe cari le va socoti folositoare intereselor grănicereşti.

Art. 9. — Durata instituţiunii este nelimitată.

CAPITOLUL III.

Matricolele grănicereşti şi drepturile coproprietarilor.

Art. 10. — Administraţia instituţiunii va purta un registru matricol de toate familiile grănicereşti în care se vor înregistra an de an atât sporurile, cât şi disparţiile familiilor grănicereşti.

Un grănicer aparţinând unei alte comune grănicereşti, decât aceea, în care domiciliază, poate fi mutat la cerere în matricola grănicerească a comunei, unde îşi are domiciliul şi unde îşi va exercita toate drepturile de coproprietar şi de alegător.

Calitatea de familie grănicerească se stabileşte de către consiliul de administraţie, potrivit statutului; iar adunarea generală se pronunţă cu majoritate de voturi asupra înscrierii sau respingerii familiei respective din matricolă.

Art. 11. — Se consideră grăniceri coproprietari la averea comună, toţi împăduriţii de parte bărbătească, capi de familie, descedenţi ai familiilor împădurite trecute în matricolele înfiinţate la anul 1880, întru cât sunt cetăţeni români.

De cap de familie se consideră următorii:

a) Impăduriţii parte bărbătească căsătoriţi;

b) Impăduriţii necăsătoriţi, cari au gospodăria lor proprie independentă.

Atât împăduriții de sub a), cât și cei de sub b), beneficiază de cota parte, care le revine din averea comună în sensul acestui statut și a regulamentelor, cari se vor aproba de către adunarea generală.

Art. 12. — Se mai admit la exercitarea beneficiilor din averea comună, afară de împăduriții parte bărbătească arătați la articolul precedent și întru cât își au domiciliul în una dintre comunele grănicerești:

a) Femeile descendente dintr'o familie împădurită și având gospodăria lor independentă, pe timpul cât sunt în viață, fie că sunt măritate, sau nemăritate.

In cazul când una din acestea se mărită după grăniceri, intră în drepturile grănicerești ale soțului.

b) Văduvele împăduriților pe durata văduviei.

Art. 13. — Modul de folosire a averii Comunității de Avere de către coproprietarii îndreptățiți în sensul art. 11 și 12, se va stabili într'un regulament special, care se va vota ulterior de către adunarea generală.

Asemenea se vor fixa în cadrele acestui regulament și condițiunile în cari se vor împărtăși cu lemne și pășune din pădurile Comunității de Avere, locuitorii negrăniceri stabiliți în comunele grănicerești, cari întrețin gospodării proprii independente, ca agricultori, crescători de vite, sau funcționari.

Prețul cu care aceștia vor plăti lemnul și pășunea, va fi același pe care după tarif îl plătesc grănicerii, pentru lemnul și pășunea, care întrece competința lor grănicerească fixată în regulament.

CAPITOLUL IV.

Administrația Comunității de Avere.

A) *Organele administrative.*

Art. 14. — Comunitatea de Avere se administrează de către totalitatea proprietarilor organizați în comunele menționate la art. 2, prin reprezentanții lor, aleși în conformitate cu dispozițiunile statutului de față..

Art. 15. — Organele administrative ale Comunității de Avere sunt: adunarea generală și consiliul de administrație.

Art. 16. — Reprezentanța supremă a Comunității de Avere o compun delegații aleși de totalitatea împăduriților și constituiți în baza prezentului statut în „adunarea generală“.

B) *Alegerea reprezentanților (delegaților).*

Art. 17. — Fiecare membru de parte bărbătească, care în sensul art. 11, este cap de familie, având vârsta de 21 de ani împliniți și a cărui familie se află trecută în matricola grănicerească, se bucură de dreptul de alegător la alegerea delegaților pentru reprezentanța Comunității de Avere.

Fiecare coproprietar împădurit își exercită dreptul de vot în comuna unde este înmatricolată familia sa.

Un membru, aparținând unei familii de grăniceri și bucurându-se de dreptul de vot, poate fi ales de obștea grănicerească din oricare din comunele menționate în art. 2.

Art. 18. — Pentru a fi ales în reprezentanța Comunității de Avere se cere:

a) A avea dreptul electoral activ la Comunitatea de Avere, în conformitate cu art. 17.

b) A avea exercițiul drepturilor civile și politice.

c) A avea vârsta de 25 ani împliniți.

d) A avea domiciliul real în una din comunele Statului român.

Art. 19. — Sunt incapabili a fi alegători sau aleși:

a) Cei puși sub interdicțiune (curatelă), sau al căror minorat s'a prelungit.

b) Cei în stare de faliment declarați și nereabilitați.

Art. 20. — Sunt nedemni a fi aleși:

a) Cei condamnați pentru crime și delicte ordinare la pedeapsă cu închisoare, dela ziua când sentința a ajuns definitivă, până la un an pentru delicte și doi ani pentru crime, după expirarea executării pedepsei și dacă executarea n'a fost suspendată în mod condiționat, sau dacă nu s'a stins prin grațiere, sau prin amnistie regească, ori prin prescripțiune.

b) Cei condamnați în mod definitiv la pedeapsă de închisoare pentru crime sau delicte provenite din poftă de câștig, mai departe cei condamnați în mod definitiv pentru crimele de înaltă trădare prevăzute în codul penal, pentru crima rebeliunii, spionaj, dela împlinirea pedepsei sau dela prescripțiune într'un termen de un an în caz de delict și doi ani în caz de crimă.

Art. 21. — Își pierd dreptul electoral pasiv acei grăniceri, cari în calitate de funcționari intră în serviciul activ al Comunității de avere, pe timpul funcționării active.

Asemenea îşi pierd dreptul electoral pasiv membrii oştirii şi ai jandarmeriei, cari se află în serviciul activ.

Art. 22. — Totalitatea alegătorilor împăduriţi din fiecare comună alege un delegat şi un supleant.

Dacă numărul împăduriţilor într'o comună grănicerească trece de 3000 suflete, atunci se vor alege în total doi delegaţi şi doi supleanţi.

Art. 23. — Alegerea delegaţilor şi supleanţilor se face pe un termen de 6 ani, socotiţi dela data constituirii adunării generale.

Art. 24. — Alegerea va fi condusă în fiecare comună de către un comisar delegat de consiliul de administraţie.

Afişarea alegerii în fiecare comună, se va face de către consiliul de administraţie, cel puţin cu 8 zile înainte de alegere, la Primărie, indicând locul şi timpul alegerii.

Biroul alegerii se compune: din comisarul delegat de către consiliul de administraţie în calitate de preşedinte, din un grefier şi din doi bărbaţi de încredere, desemnaţi de alegători.

Alegerea va avea loc la primărie, afară de cazul dacă nu s'a dispus altfel de către consiliul de administraţie.

Poliţia la alegere o are comisarul, care pentru bunul mers poate face apel şi la forţa publică.

Art. 25. — Votarea se face pe baza apelului nominal după matricola grănicerească prin grai viu, votarea fiind lăsată la libera chibzuinţă a alegătorilor grăniceri. La cererea în scris a 20 de alegători, preşedintele ordonează votarea secretă.

Fiecare alegător îşi exercită dreptul său de vot personal şi nicidecum prin procură.

In caz dacă alegătorii şi-ar manifesta dorinţa să aleagă de delegat pe comisarul alegerii, acesta — întru cât reflectează să fie ales — va transmite prezidenţia actului alegerii asupra unuia dintre alegătorii prezenţi, sub a cărui conducere se va continua şi termina alegerea.

După votare, biroul, prin dresare de proces-verbal, va aduna voturile şi pe acei, cari au întrunit majoritatea de voturi, îi va declara aleşi.

Comisarul, împreună cu grefierul, va libera în aceeaşi zi, celor aleşi, certificate electorale, cu care cei aleşi îşi legitimează intrarea în adunarea generală a delegaţilor.

Art. 26. — Dacă din diferite motive, alegerea nu s'a putut ţine la termenul fixat, ea se va declara de zădărnicită, urmând a avea loc peste opt zile la aceeaşi oră, fără orice altă afişare, o nouă alegere.

In caz când nici la această dată nu s'a putut executa alegerea, consiliul de administraţie va dispune, după buna sa apreciere, dacă va mai fixa un nou termen pentru alegere, sau va supune cazul spre decidere adunării generale.

Art. 27. — Actele încheiate de biroul electoral, se vor înainta de către comisarul alegerii, în termen de 8 zile, consiliului de administraţie pentru a fi supuse adunării generale.

Art. 28. — Orice protest cu privire la mersul alegerilor se va înainta consiliului de administraţie spre deliberare în adunarea generală a delegaţilor.

Protestele se pot înainta în curs de cincisprezece zile, socotite din ziua, în care a avut loc alegerea delegaţilor. Protestele intrate după expirarea acestui termen, nu se iau în considerare.

Art. 29. — Consiliul de administraţie este obligat a lua toate măsurile necesare pentru înfăptuirea alegerilor de delegaţi, îngrijind ca alegerile noui să fie terminate, iar adunarea de constituire să fie convocată în termen de două luni dela expirarea mandatelor vechilor delegaţi.

Adunarea generală de constituire este prezidată până la constituire de către vechiul preşedinte, iar actul alegerii noului preşedinte se face sub conducerea unui preşedinte ales adhoc de către adunarea generală.

C) *Adunarea generală şi atribuţiunile ei.*

Art. 30. — Adunările generale sunt ordinare şi extraordinare.

Adunarea generală a delegaţilor încă neconstituită va alege din sânul său o comisiune verificatoare de cinci membri a căror mandate nu sunt atacate cu protest, care va proceda la verificarea mandatelor.

Asupra verificării mandatelor, în baza raportului comisiunii, se va rosti cu majoritate de voturi adunarea generală.

Pentru locurile delegaţilor neverificaţi, consiliul de administraţie va ordona noui alegeri.

Asemenea, dacă una și aceeași persoană a fost aleasă, ca delegat, în mai multe comune, în adunarea generală și după verificare, va opta pentru unul dintre mandate. Iar pentru locurile rămase vacante se vor ordona alegeri noui.

Art. 31. — Adunarea generală ordinară se întrunește de două ori pe an, primăvara și toamna.

Art. 32. — Adunările generale ordinare se convoacă de către președintele Comunității de Avere. Convocarea va trebui să cuprindă data (ziua și ora), localul, precum și ordinea de zi a adunării generale. Convocarea se va face în scris la adresa delegaților din comunele grănicerești, cel puțin cu 15 zile înainte de ținerea adunării generale. Despre acest termen va fi încunoștințat și comisarul guvernului.

Dacă vreun delegat dorește să aducă în discuția adunării generale ordinare vreo chestie de importanță, trebue să adreseze în scris consiliului de administrație, cel mai târziu cu o lună înainte de data ținerii adunării generale și adică: propunerile pentru adunarea de primăvară până la 1 Martie, iar cele pentru adunarea de toamnă până la 1 Septembrie al fiecărui an. Propunerile întrate după termenele fixate, președintele le va aduce la cunoștința adunării generale, propunând ca ele să fie desbătute în proxima adunare a reprezentanței.

Art. 33. — De câte ori necesitatea va cere, președintele este îndreptățit a convoca reprezentanța în adunare generală extraordinară și este obligat a face aceasta ori de câte ori se va cere din partea consiliului de administrație, sau de $^1/_5$ parte din reprezentanța Comunității de Avere și de comisarul guvernului.

Art. 34. — In caz dacă adunarea generală extraordinară, convocată la cererea de $^1/_5$ parte din numărul reprezentanților, constată că obiectul convorbirii nu este de importanță și dacă propunerile făcute vor fi respinse, convocatorii sunt obligați să suporte cheltuielile încopciate cu ținerea adunării generale extraordinare.

Art. 35. — Adunările generale se țin în Caransebeș.

Convocarea adunării generale extraordinare se va face conform art. 32, din prezentul statut, cuprinzând ordinea de zi a adunării generale extraordinare respective.

Art. 36. — Adunarea generală convocată conform statutului, va putea decide în mod valabil dacă obștea grănicerească din cel puțin 50 comune grănicerești este reprezentată.

Dacă însă la prima convocare nu s'a întrunit acest număr, adunarea generală ordinară, precum și cele extraordinare, vor avea loc de drept, fără altă convocare, în a opta zi liberă dela ziua pentru care a fost convocată adunarea generală și se va ține, oricare ar fi numărul delegaților prezenți.

Art. 37. — Adunările generale sunt prezidate și conduse de președintele Comunității de Avere, sau în caz de împiedecare de vicepreședinte, sau de către un membru delegat de către consiliul de administrație din sânul său.

Atribuțiunile președintelui adunării sunt:

A veghea la siguranța interioară și exterioară a adunării; a păstra rânduială în adunare; a priveghea asupra strictei respectări a statutului și a regulamentelor în vigoare; a ține rândul între delegații, cari au cerut cuvântul; a interveni în desbateri, spre a apăra statutul, spre a aduce pe orator în marginele discuțiunii și a interzice orice discuțiuni asupra obiectelor, care nu sunt trecute în ordinea de zi, în afară de cazul, dacă adunarea generală admite discuția. Președintele mai are și poliția adunării generale și în interesul bunului mers poate face apel și la asistența forței publice.

Art. 38. — In adunările generale deciziunile se aduc cu majoritate de voturi. In caz de paritate, votul președintelui va decide.

Votarea se face prin aclamare. In caz când 15 membri ai reprezentanței vor cere în scris, atunci se va ordona votarea nominală.

Dacă un delegat nu poate lua parte personal la adunarea generală, el este dator a preda convocatorul supleantului său, spre a-l înlocui în adunarea generală.

Art. 39. — Atribuțiunile adunării generale sunt:

a) A alege pentru o perioadă de șase ani pe președintele Comunității și sub conducerea acestuia pe membrii consiliului de administrație în număr de zece.

b) A lua în desbatere raportul consiliului de administrație și al comisiei de revizie, a revizui conturile, a stabili bilanțul și a decide asupra distribuirii beneficiilor.

c) A verifica socotelile anului precedent și a stabili bugetul anului viitor, pe care îl înaintează spre aprobare Ministerului Agriculturii și Domeniilor.

d) A descărca de gestiune consiliul de administrație.

e) Are inițiativa și opinează asupra modificării prezentului statut, care modificare nu va lua ființă decât numai după aprobarea Ministerului Agriculturii și Domeniilor.

f) A delibera în prealabil asupra modului de exploatare a pădurilor prevăzute spre acest scop în amenajamente, fie prin arendare, fie prin lucrări în regie proprie și în acest caz a face împrumuturile necesare sau a ratifica ulterior hotărîrile luate de consiliul de administrație în această privință.

g) A se rosti asupra primirii sau respingerii înscrierii vreunei familii în matricola grănicerească.

h) A decide asupra schimbărilor în averea imobilă a Comunității de Avere.

i) La propunerea consiliului de administrație, decide asupra înființării de posturi noui.

l) Stabilește remunerațiile pe seama membrilor consiliului de administrație și a comisiei de revizie.

m) A lua orice deciziuni în chestiuni, pe cari consiliul de administrație le-ar găsi nimerite să le supună adunării generale.

Art. 40. — Înainte de a intra în ordinea de zi, președintele va desemna doi grefieri, iar delegații vor alege dintre ei doi verificatori. Asupra deliberărilor se va dresa un proces-verbal pe care președintele, grefierul și verificatorii sunt obligați a-l semna.

Art. 41. — Hotărîrile adunării generale, cari au ca obiect modificarea statutului, sunt valabile numai în caz când adunarea generală decide cu majoritate de $^2/_3$ din totalitatea delegaților și după aprobarea Ministerului Agriculturii și Domeniilor.

D) *Consiliul de administrație.*

Art. 42. — Comunitatea de Avere este reprezentată înaintea autorităților și față de terțe persoane prin președinte.

Art. 43. — Președintele Comunității de Avere, care este totodată și președintele consiliului de administrație, se alege de către adunarea generală din rândul reprezentanților pe timp de șase ani.

Art. 44. — Consiliul de administrație se compune din unsprezece membri, în care număr se cuprinde și președintele instituțiunii. Membrii consiliului de administrație vor fi aleși din sânul reprezentanților, de către adunarea generală, pe timp de

şase ani, socotiţi dela data alegerii lor ca membri ai consiliului. Alegerea membrilor consiliului de administraţie se va face în aşa mod, ca după posibilitate să fie reprezentat fiecare ocol silvic

Vacanţele survenite în cursul ciclului de 6 ani în consiliul de administraţie, vor putea fi completate de proxima adunare generală, iar mandatul persoanei alese în locul vacant expiră în acelaşi timp cu al celorlalţi membri din consiliul de administraţie.

Art. 45. — Consiliul de administraţie, după constituire, alege din sânul său un vicepreşedinte pe durata mandatului său.

Art. 46. — Consiliul de administraţie are toate drepturile prevăzute de lege.

In special el are următoarele atribuţiuni:

a) Observă şi execută toate dispoziţiunile statutului de faţă şi hotărîrile adunării generale.

b) Alcătueşte regulamentele necesare pentru buna funcţionare a tuturor serviciilor centrale şi exterioare, care vor fi aprobate de către adunarea generală.

c) Completează posturile organizate, numeşte transferează, suspendează sau revoacă din servicii pe funcţionari, fixează salariile şi însărcinările fiecăruia în baza legilor şi regulamentelor în vigoare, aducând toate acestea la cunoştinţa adunării generale.

d) Incheie şi subscrie contractele de arendări şi exploatări de păduri, cariere, precum şi contractele de vânat, pescuit, păşune, etc.

e) Decide în chestiunile de exploatare şi utilizare ale pădurilor în conformitate cu punctul f) art. 39.

f) Infiinţează întreprinderi comerciale şi industriale în legătură cu industria forestieră şi hotăreşte asupra participării sau asocierii cu asemenea întreprinderi.

g) Achiziţionează şi cumpără orice fel de bunuri mobile şi imobile.

h) Procură veniturile, supraveghează realizarea lor şi controlează activitatea tuturor serviciilor centrale şi exterioare.

i) Poate angaja împrumuturi necesare exploatărilor în regie proprie, până la suma de Lei 5,000.000 (cinci milioane), iar peste această sumă numai cu prealabila aprobare a adunării generale.

l) Prepară şi prezintă adunării generale spre aprobare bugetul anului viitor şi socoţile anului precedent.

m) Ţine licitaţiuni în interesul instituţiunii.

n) Face toate actele de administraţie pentru constatarea şi controlarea exploatării bunurilor instituţiunii.

o) Apără interesele Comunităţii înaintea instanţelor judecătoreşti şi a oricăror alte autorităţi prin toate mijloacele legale.

p) Deleagă persoanele cari pot semna în mod valabil pentru Comunitatea de Avere, fiind Comunitatea de Avere valabil angajată faţă de terţe persoane, prin semnătura a doi membri din consiliul de administraţie sau a unui membru din consiliul de administraţie şi a unui procurist, autorizat de acest consiliu.

r) Incheie orice convenţiune sau transacţie şi în general rezolvă toate chestiunile de administraţie, cari nu sunt rezervate expres adunării generale.

Art. 47. — Membrii consiliului de administraţie sunt solidar şi nelimitat răspunzători faţă de Comunitatea de Avere pentru pierderile ce aceasta ar avea din neglijenţa sau din reaua lor credinţă.

Adunarea generală poate da în judecată pe membrii consiliului de administraţie în caz de abuz, prin care aceştia ar fi cauzat prejudicii Comunităţii de Avere, luând toate dispoziţiunile reclamate de împrejurări.

Deciziunea adunării generale asupra dării în judecată a membrilor consiliului de administraţie este valabilă numai în cazul dacă se aduce cu majoritatea de $^2/_3$ din voturile delegaţilor prezenţi la citirea apelului nominal.

Art. 48. — Consiliul de administraţie ţine şedinţe după necesitate în fiecare lună. Şedinţele sunt convocate de preşedintele Comunităţii de Avere, la care se vor invita toţi membrii consiliului de administraţie.

Art. 49. — Şedinţele consiliului de administraţie, sunt conduse de către preşedinte, sau în caz de împiedecare, de către vicepreşedinte. Pentru a putea aduce deciziuni valabile, se cere, afară de preşedinte, prezenţa a cel puţin jumătate din membrii consiliului de administraţie.

Art. 50. — Hotărîrile se aduc cu majoritate de voturi. In caz de paritate, votul preşedintelui este hotărîtor.

Art. 51. — Despre şedinţele consiliului de administraţie se va dresa proces-verbal, care va fi semnat de către preşedinte şi membrii prezenţi.

Procesele verbale se vor consemna într'un registru special.

Funcţiunea de grefier o va îndeplini un funcţionar al Comunităţii de Avere, desemnat de către preşedinte.

Art. 52. — La sedinţele consiliului de administraţie ia parte cu vot consultativ directorul general al instituţiunii, eventual şi alţi funcţionari, referenţi ai cauzelor înaintate consiliului de administraţie spre decidere.

Art. 53. — Partea tehnică a administraţiei Comuniţii de Avere se face prin direcţiunea generală, care este subordonată consiliului de administraţie şi execută toate hotărîrile şi ordinele acestuia.

Direcţiunea generală, în frunte cu un director general, se compune din toate serviciile centrale şi exterioare existente şi cari se vor mai înfiinţa în viitor, treptat şi după necesitate la propunerea consiliului de administraţie, de către adunarea generală.

Un regulament special compus de consiliul de administraţie şi care se va vota ulterior de către adunarea generală, va statori normele serviciului intern, valabil pentru funcţionarii Comunităţii, precum şi drepturile şi datoriile fiecărui funcţionar.

Intreg personalul instituţiunii are răspundere morală şi materială faţă de consiliul de administraţie, pentru toate pagubele ce le-ar cauza instituţiunii prin neglijenţă sau reacredinţă.

Art. 54. — Toţi funcţionarii şi angajaţii instituţiunii stau sub dispoziţiunile, conducerea şi supravegherea consiliului de administraţie, acest drept fiind exercitat asupra lor de către preşedintele Comunităţii prin direcţiunea generală, afară de cazuri când preşedintele află de motivată o intervenţie directă.

E) *Comisia de revizie.*

Art. 55. — Comisia de revizie se compune din 5 membri ordinari, aleşi de către adunarea generală din rândul reprezentanţilor pe timp de doi ani.

Art. 56. Comisia de revizie, la încheierea anului de gestiune, este obligată a examina bilanţul şi întreaga activitate a consiliului de administraţie având a-şi înainta raportul prin consiliul de administraţie, adunării generale.

Art. 57. — Membrii comisiei de revizie, cari prin neglijenţă, sau reacredinţă, sau prin eventuale indiscreţiuni asupra gestiunii instituţiunii, aduc Comunitaţii de Avere prejudicii de

ordin moral şi material, pierd dreptul de a mai fi aleşi membri ai acestei comisii, rămânând ca adunarea generală să aplice faţă de aceştia sancţiunile pe care le crede de cuviinţă.

CAPITOLUL V.

Bilanţul.

Art. 58. — Anul de gestiune începe la 1 Ianuarie şi termină la 31 Decembrie al fiecărui an.

Art. 59. — La finea fiecărui an de gestiune, se va întocmi un inventar al averii, precum şi bilanţul potrivit dispoziţiunilor legale, cari se vor preda comisiei de revizie spre examinare şi împreună cu raportul acesteia se va înainta adunării generale prin consiliul de administraţie.

Art. 60. — Asupra distribuirii beneficiului net, se va pronunţa în fiecare an de gestiune adunarea generală. Din beneficiul net fixat de către adunarea generală, se va pune la dispoziţia consiliului de administraţie o sumă cuvenită pentru remunerările funcţionarilor.

CAPITOLUL VI.

Dispoziţii finale.

Art. 61. — Publicaţiile de licitaţie pentru parchete şi suprafeţe mai mari de pădure, se fac în Monitorul Oficial. Toate celelalte publicaţii ale instituţiunii, se fac fie în Monitorul Oficial, fie în orice gazetă.

Art. 62. — Comunitatea de Avere poate fi lichidată, desfiinţată, şi averea comună împărţită, numai în cazul când aceasta se hotărăşte de către adunarea generală, convocată anume în acest scop şi dacă hotărîrea este adusă cu o majoritate de $^{2}/_{3}$ a voturilor tuturor delegaţilor cari compun reprezentanţa Comunităţii.

Adunarea generală în acest caz se va putea ţine numai cu încuviinţarea prealabilă a Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, fiind supusă hotărîrea ei spre aprobare acelui Minister.

Art. 63. — Dacă se aprobă lichidarea Comunităţii de Avere, ea se va face numai prin justiţie în conformitate cu dispoziţiile codului de comerţ.

Art. 64. — Controlul administrativ și silvic, în privința respectării dispozițiunilor cuprinse în prezentul statut, se face de către un comisar guvernial numit de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, conform aliniatului d) al art. 14 din legea promulgată cu I. D. R. No. 1287 din 28 Iunie 1924 și publicat în Monitorul Oficial No. 140 din 1 Iulie 1924. Controlul silvic relativ la executarea codului silvic îl au și mai departe organele silvice ale Statului.

Art. 65. — Statutul prezent intră în vigoare după decretare.

Art. 66. — Statutul anterior al Comunității de Avere și orice alte dispozițiuni contrare celor cuprinse în statutul prezent, sunt și rămân abrogate.

CAPITOLUL VII.

Dispozițiuni transitorii.

Art. 67. — După decretarea acestui statut, mandatul reprezentanței actuale a Comunității de Avere expiră, rămânând girantă până la noua alegere, care trebue făcută cel mai târziu în curs de 3 luni dela decretarea statutului prezent.

Neputându-se face alegerea în termenul de 3 luni, mandatul reprezentanței actuale și ca girant expiră, trecând toate atribuțiunile ei asupra comisarului guvernial, care va gira și face nouile alegeri în termen de o lună.

Dispozițiunile acestui articol sunt valabile numai pentru cazul primei alegeri, făcute în baza acestui statut.

FERDINAND I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională Rege al României.

La toți de față și viitori sănătate.

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la departamentul Agriculturii și Domeniilor, — sub No. 27.674/1925.

Văzând Jurnalul Consiliului de Ministri No. 1876, din 25 Iunie 1925, și dispozițiunile art. 14 din legea pentru satisfacerea trebuințelor normale în lemn de foc și de construcție ale populației rurale, publicată în Monitorul Oficial No. 140 din 1 Iulie 1924

Am decretat și decretăm:

Art. I. — Se aprobă de Noi statutele de administrarea pădurilor Comunității de Avere a fostului regiment de Grăniceri româno-bănățean din Caransebeș.

Art. II. — Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Agriculturii şi Domeniilor este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a prezentului Decret.

Dat în Sinaia la 25 Iunie 1925. **FERDINAND**

Ministrul Agriculturii şi Domeniilor.
Al. Constantinescu

No. 2202.

Raportul Ministerului Agriculturii şi Domeniilor către M. S. Regele;

Sire,

Autorizat de Consiliul de Miniştri prin Jurnalul No. 1876 din 25 Iunie 1925, cu cel mai profund respect supun la Inalta Semnătură a Majestăţei Voastre, alăturatul Decret pentru aprobarea statutelor Comunităţii de Avere din Caransebeş.

Sunt cu cel mai profund respect, Sire, Al Majestăţii Voastre prea plecat şi prea supus servitor, Ministrul Agriculturii şi Domeniilor: Al. Constantinescu.

STATUL[1])

Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean Nr. 13, din Caransebeş.

Statutul Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean Nr. 13, din Caransebeş, aprobat prin înaltul decret regal Nr. 2202, din 25 Iunie şi publicat în Monitorul Oficial Nr. 143, din 3 Iulie 1925, în baza dispoziţiunilor legii promulgate prin înaltul decret regal Nr. 1454 şi publicată în Monitorul Oficial Nr. 129, din 15 Iunie 1929, se modifică după cum urmează:

CAPITOLUL I.

Caracterul, numele, sediul, scopul şi durata instituţiunii.

Art. 1. — Pentru conservarea şi administrarea în indiviziune, şi potrivit prezentului statut a tuturor pădurilor, munţilor, a celorlalte imobile de orice natură şi a tuturor drepturilor legate de acestea, cari în baza decretului imperial din 8 Iunie 1871,

1) Publicat în Monitorul Oficial, partea II, Nr. 164, din 25 Iulie 1930.

(legiferat prin art. de lege XXX din 1873), cu ocaziunea segregării, au fost date în proprietatea şi posesiunea comună a tuturor familiilor, cari la această dată trăiau în legătură de comuniune familiară şi au îndeplinit serviciul militar în fostul regiment confiniar româno-bănăţean Nr. 13, cum şi descendenţilor acelor familii, precum şi a întregii averi mobile şi imobile, dobândită până azi, şi care se va dobândi în viitor, grănicerii coproprietari, aparţinând următoarelor comune grănicereşti:

Armeniş, Bănia, Bârza, Bogoltin, Bolvaşniţa, Borlova, Borlovenii-Noui, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Brebul-Nou, Buchin, Bucoşniţa, Canicea, Caransebeş, Caransebeşul-Nou, Cârpa, Cicleni, Cireşa, Ciuta, Coramnic, Cornea, Cornereva, Crâjma, Cruşovăţ, Cuptoare, Dalboşeţ, Dalci, Domaşnia, Dubova, Eibenthal, Eşelniţa, Feneş, Gărână, Gârbovăţ, Glimboca, Globucraiova, Globurău, Goleţ, Iablaniţa, Iaz, Ilova, Jupalnic, Lăpuşnic, Lăpuşnicel, Lindenfeld, Luncaviţa, Mal, Marga, Mărul, Mehadia, Mehadica, Moceriş, Obreja, Ogradena-Nouă, Ogradena-Veche, Ohababistra, Orşova, Pătaş, Pârvova, Pecenişca, Petnic, Petroşniţa, Plavişeviţa, Plugova, Poiana, Prigor, Prilipeţi, Prisian, Putna, Ravensca, Rudăria, Rueni, Rusca, Sadova-Nouă, Sadova-Veche, Timiş-Slatina, Şopotul-Vechiu, Şopotul-Nou, Şumiţa, Teregova, Tisoviţa, Topleţ, Tufări, Turnul, Valea-Bolvaşniţa, Valeamare, Vălişoara, Var, Vârciorova, Verendin, Voislova, Zăvoi, Zerveşti şi Zlagna, sunt constituiţi în societate de bunuri, cu numele „Comunitatea de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean Nr. 13, din Caransebeş“, prescurtat: Comunitatea de Avere din Caransebeş, având sediul în Caransebeş.

Art. 2. — Scopul instituţiunii este promovarea intereselor economice şi culturale ale grănicerilor coproprietari.

Spre acest sfârşit:

a) Administrează, conservă şi desvoltă această avere;

b) Ajută grănicerii copropritari, acordându-le gratuit, pe tulpină, cantităţi fixe de lemne foc; şi lemne de construcţie, în cantitatea necesară gospodăriei proprii, tot pe tulpină, cu preţ redus;

c) Promovează agricultura, creşterea vitelor, acordând grănicerilor coproprietari păşuni, seminţe, pomi nobili, vite de prăsilă, etc.;

d) Exploatează rațional pădurile și alte bunuri, valorizând excedentul care rămâne după satisfacerea drepturilor grănicerilor coproprietari;

e) Acordă ajutoare de studii, susține și subvenționează internate pentru copii de grăniceri coproprietari;

f) Inființează întreprinderi economice de orice natură sau participă la asemenea întreprinderi.

Art. 3. — Durata instituțiunii este nelimitată.

CAPITOLUL II.

Grănicerii coproprietari, drepturile lor și matricolele grănicerești.

Art. 4. — Sunt grăniceri coproprietari toți cetățenii români membri sau descendenți ai familiilor menționate în art. 1.

Art. 5. — Administrația Comunității va purta un registru matricol despre toți grănicerii coproprietari, întocmit pe baza matricolelor familiilor grănicerești înființate în anul 1880, în care se vor înregistra an de an sporurile și scăderile.

Un regulament special, votat de adunarea generală, va determina condițiunile de întocmire și conducere ale acestui registru matricol.

Art. 6. — Dacă calitatea de grănicer coproprietar a cuiva este contestată de oricare dintre grănicerii coproprietari, adunarea generală este chemată a decide potrivit regulelor stabilite în acest statut.

Art. 7. — Grănicerii coproprietari nu își pot exercita dreptul de proprietate sau posesiune direct și individual, ci numai prin reprezentanții aleși și constituiți în adunare generală.

Art. 8. — De foloasele bunurilor Comunității de Avere, grănicerii coproprietari se vor împărtăși prin intermediul capilor de familii.

Sunt capi de familie:

a) Coproprietarii grăniceri de sex bărbătesc, căsătoriți;

b) Coproprietarii necăsătoriți, având gospodărie proprie;

c) Văduvele grănicerilor coproprietari, pe durata văduviei;

d) Tutorele minorilor grăniceri coproprietari, orfani de ambii părinți, ca reprezentant al acestora.

Art. 9. — Modul de folosire a averii Comunității de Avere, de către grănicerii coproprietari îndreptățiți, se va stabili prin un regulament special, votat de adunarea generală.

Asemenea se vor fixa în cadrele acestui regulament și condițiunile în cari se vor împărtăși cu lemne și pășune din pădurile Comunității de Avere, locuitorii negrăniceri stabiliți în comunele grănicerești, cari întrețin gospodării proprii independente, ca agricultori, crescători de vite sau funcționari.

Prețul cu care aceștia vor plăti lemnul și pășunea va fi același pe care după tarif îl plătesc grănicerii coproprietari pentru lemnul și pășunea care întrece competința lor grănicerească, f'xată în regulament.

CAPITOLUL III.

Administrația Comunității de Avere.

A) *Organele administrative elective.*

Art. 10. — Comunitatea de Avere se administrează de către totalitatea grănicerilor coproprietari organizați în comunele grănicerești, menționate la art. 1, prin reprezentanții lor, aleși în conformitate cu dispozițiunile statutului de față.

Art. 11. — Organele administrative elective ale Comunității de Avere sunt: adunarea generală, consiliul de administrație și comitetul de censori.

1. *Adunarea generală.*

Art. 12. — Adunarea generală este reprezentanța supremă a Comunității de Avere și se compune din reprezentanții aleși de totalitatea grănicerilor coproprietari, în baza prezentului statut.

Art. 13. — Totalitatea grănicerilor coproprietari din fiecare comună grănicerească alege pentru reprezentarea sa în adunarea generală, un reprezentant și un supleant, iar dacă numărul sufletelor din o comună grănicerească ar trece peste 3000, doi reprezentanți și doi supleanți.

Art. 14. — Alegerea reprezentanților se face pentru un timp de 4 ani.

Dacă un reprezentant nu poate lua parte personal la adunarea generală, este obligat a preda convocarea supleantului său spre a-l înlocui.

Art. 15. — Este alegător fiecare grănicer coproprietar, de sex bărbătesc, care a împlinit vârsta de 30 ani.[1])

Dreptul de vot se va constata prin înscrierea alegătorilor în listele electorale, făcute pe comune grănicereşti, care se vor completa de către consiliul de administraţie cu cel puţin un an înainte de expirarea mandatului adunării generale, şi anume pe baza matricolelor grănicereşti, păstrându-se un exemplar al acestor liste de consiliul de administraţie, iar al doilea de ocolul silvic respectiv.

Listele electorale predate spre păstrare ocoalelor silvice, se vor afişa pentru un timp de 15 zile la primăria comunei grănicereşti respectivă, în cursul primei luni a ultimului an de mandat al adunării generale.

Art. 16. — Grănicerul coproprietar omis din lista electorală, poate face contestaţie în termen de 15 zile, dela data expirării termenului de afişare, către consiliul de administraţie, care va hotărî în termen de 60 zile, cu drept de apel la adunarea generală proximă, pentru cel care se socoteşte nedreptăţit.

Art. 17. — Dreptul de alegător se exercită de grănicerul coproprietar în comuna unde este trecut în matricola grănicerească.

Art. 18. — Pentru a fi ales în reprezentanţa Comunităţii de Avere, se cere:

a) a avea dreptul electoral activ la Comunitatea de Avere în conformitate cu art. 15.

b) a avea exerciţiul drepturilor civile şi politice;

c) a avea vârsta de 30[2]) ani împliniţi;

d) a avea domiciliul real în una din comunele Statului român.

Art. 19. — Sunt incapabili a fi alegători şi aleşi:

a) cei puşi sub interdicţiune (curatelă) sau a căror minoritate s'a prelungit;

b) cei în stare de faliment, declaraţi şi nereabilitaţi.

Art. 20. — Sunt nedemni a fi aleşi:

a) cei condamnaţi pentru crime şi delicte ordinare, la pedeapsă cu închisoare, dela ziua când sentinţa a ajuns definitivă până la un an, pentru delicte, şi doi ani, pentru crime, după

---

1) Monitorul Oficial No. 17, din 20 Ianuarie 1939.

2) Idem.

expirarea executării pedesei și dacă executarea n'a fost suspendată în mod condiționat, sau dacă nu s'a stins prin grațiere, amnestie, ori prin prescripțiune;

b) cei condamnați în mod definitiv la pedeapsa de închisoare pentru crime sau delicte provenite din poftă de câștig, mai departe, cei condamnați în mod definitiv pentru crimele de înaltă trădare, prevăzute în codul penal, pentru crima rebeliunii, spionaj, dela împlinirea pedepsei sau dela prescripțiune, într'un termen de un an în caz de delict și doi ani în caz de crimă;

c) membrii consiliului de administrație suspendați conform rânduielilor cuprinse în legea promulgată prin I. D. R. Nr. 1854 și publicată în Monitorul Oficial Nr. 129, din 15 Iunie 1929, afară de cazul când, chemați fiind în judecată de către adunarea generală, li s'ar fi pronunțat nevinovăția, sau adunarea generală ar fi ratificat gestiunea lor;

d) funcționarii Comunității de Avere demiși sau destituiți din funcțiune pentru fapte penale sau disciplinare, timp de 10 ani dela data când hotărîrea de demitere sau destituire a rămas definitivă.

Art. 21. — Funcționarii grăniceri activi ai Comunității de Avere, aleși în reprezentanță, își pierd calitatea lor de funcționari, pe durata mandatului, după expirarea căruia reintră de drept în cadrele funționarilor activi.

Aceeași normă se aplică și foștilor funcționari, cari la data aprobării prezentului statut fac parte din reprezentanță.

Aceeași regulă se va aplica și în cazul când funcționarul ar fi renunțat la mandat înainte de expirarea duratei statutare.

Asemenea, își pierd dreptul electoral pasiv, membrii oștirii și ai jandarmeriei, grănicerii, cari se află în serviciul activ.

Art. 22. — Adunarea generală, la propunerea consiliului de administrație, va pronunța lipsirea de mandat a reprezentantului care ar fi căzut în vreuna din prevederile art. 19, 20 și 21 a prezentului statut.

Art. 23. — Alegerile de reprezentanți sunt generale, când se vor alege toți reprezentanții în urma expirării mandatului lor, și parțiale, când se vor împlini locurile devenite vacante prin deces, demisiune, excludere, opțiune și invalidare.

Art. 24. — Cu 2 luni înainte de data expirării mandatului reprezentanței, care va avea loc după un timp de 4 ani, socotit dela constituirea adunării generale, consiliul de administrație va

ordona și fixa data nouilor alegeri generale, numind pe președinții alegerilor.

Art. 25. — Data, locul și timpul alegerii se vor fixa de către consiliul de administrație și se vor face cunoscut împreună cu numele persoanei încredințate cu prezidarea alegerii, fiecărei comune grănicerești, prin publicațiuni afișate la primăriile comunale cu cel puțin 8 zile înainte de acea dată.

Primirea publicațiunii de către primării și afișarea lor la termen se va certifica de acelea, dovada anexându-se la dosarul electoral.

Art. 26. — Alegerea va avea loc la primărie, afară de cazul dacă nu s'a dispus altfel de consiliul de administrație.

Art. 27. — Biroul alegerii se compune din președintele delegat de consiliul de administrație, dintr'un grefier încredințat de președinte și din doi bărbați de încredere, designați de către alegători.

Art. 28. — Președintele, prezentându-se la locul fixat în publicațiune pentru alegere, la ora stabilită deschide alegerea și după desemnarea bărbaților de încredere, defige ca timp, pentru depunerea candidaturilor, 30 minute.

Art. 29. — Candidaturile se fac în scris de către cel puțin 10 alegători trecuți în listele electorale. Prezentatorii candidaturii vor prezenta consimțământul expres, dat în scris, al candidatului.

Art. 30. — După scurgerea timpului de candidare, precizat în art. 28, președintele va dispune începerea votării și îndată ce a votat și ultimul dintre alegătorii prezenți, cari vor să voteze, va defige un termen încă de 30 minute pentru primirea voturilor.

După trecerea acestui timp, va închide alegerea, va totaliza voturile exprimate și va declara aleși pe aceia cari au întrunit majoritatea de voturi, cărora le va libera certificate electorale, semnate de dânsul și grefier, cu care cei aleși își vor legitima intrarea lor în adunarea generală.

Art. 31. — Votarea se face pe baza apelului nominal, după listele electorale, prin grai viu, sau la cererea în scris a 20 alegători, președintele va ordona votarea secretă. In acest din urmă caz, solicitatorii votului secret vor depune buletinele de vot și plicurile necesare.

Art. 32. — Fiecare alegător își exercită dreptul său de vot personal și nicidecum prin procură.

Art. 33. — Poliția la alegere o are președintele, care pentru asigurarea bunului mers poate face apel și la forța publică.

Art. 34. — Despre actul alegerii se va încheia un proces-verbal, semnându-se de președinte, grefier și bărbații de încredere.

El va cuprinde negreșit numele candidaților, voturile date fiecăruia și numele celor declarați aleși.

Art. 35. — Dacă din diferite motive alegerea nu s'a putut ține la termenul fixat, ea se va declara de zădărnicită, urmând a avea loc peste opt zile, la aceeași oră, fără orice altă afișare, o nouă alegere.

In caz când nici la această dată nu s'a putut executa alegerea, consiliul de administrație va dispune, după buna sa apreciere, dacă va mai fixa un nou termen pentru alegere, sau va supune cazul spre decidere adunării generale.

Președintele care va zădărnici alegerea, fără motive justificate, va fi obligat a suporta cheltuielile ocazionate cu alegerile noui.

Art. 36. — Actele încheiate de biroul electoral se vor înainta de către președintele alegerii, în termen de 8 zile, consiliului de administrație pentru a fi supuse adunării generale.

Art. 37. — Orice protest cu privire la mersul alegerilor se va înainta consiliului de administrație spre deliberare în adunarea generală.

Protestele se pot înainta în curs de 15 zile, socotite din ziua în care a avut loc alegerea.

Protestele intrate după expirarea acestui termen, nu se iau în considerare.

Art. 38. Consiliul de administrație este obligat a lua toate măsurile pentru înfăptuirea alegerilor de reprezentanți, îngrijind ca alegerile noui să fie terminate, iar adunarea de constituire să fie convocată în termen de 15 zile dela expirarea mandatelor vechei reprezentanțe.

Art. 39. — Adunarea generală de constituire este prezidată până la constituirea sa de către vechiul președinte, iar actul alegerii noului președinte se face sub conducerea unui președinte ales adhoc de către adunarea generală.

Art. 40. — Adunarea generală încă neconstituită va alege din sânul său o comisiune de 5 membri, ale căror mandate nu sunt atacate cu protest, care va proceda la verificarea mandatelor.

Asupra verificării mandatelor, în baza raportului comisiunii, se va rosti cu majoritate de voturi adunarea generală.

Pentru locurile reprezentanților invalidați, consiliul de administrație va ordona noui alegeri.

Asemenea, dacă una și aceeași persoană a fost aleasă ca reprezentant în mai multe comune, în adunarea generală și după verificare va opta pentru unul dintre mandate. Iar pentru locurile rămase vacante se vor ordona alegeri noui.

Art. 41. Adunarea generală este ordinară și extraordinară.

Adunarea generală ordinară se întrunește o singură dată pe an și anume în cursul primului trimestru al anului.

Art. 42. — Adunările generale ordinare se convoacă de către președintele Comunității de Avere. Convocarea va trebui să cuprindă data (ziua și ora), locul, precum și ordinea de zi a adunării generale.

Convocarea se va face în scris la adresa reprezentanților din comunele grănicerești, cel puțin cu 15 zile înainte de ținerea adunării generale. Despre acest termen va fi încunoștințat și comisarul guvernului.

Art. 43. — Dacă vreun reprezentant dorește să aducă în discuția adunării generale ordinare vreo cauză, trebue să adreseze în scris consiliului de administrație propunerile sale: pentru adunarea generală ordinară cel mai târziu până la 1 Februarie. Propunerile intrate după acest termen se vor desbate în adunarea generală următoare, dacă nu se referă la chestiuni cari, prin importanța lor, după aprecierea președintelui, nu pot suferi amânare.

Art. 44. — De câte ori necesitatea va cere, președintele este îndreptățit a convoca reprezentanța în adunare generală extraordinară și este obligat a face aceasta ori de câte ori se va cere din partea consiliului de administrație, de $^1/_5$ parte din reprezentanța Comunității de Avere, sau de comisarul guvernului.

Art. 45. — In caz dacă adunarea generală extraordinară convocată la cererea a $^1/_5$ parte din numărul reprezentanților, constată că obiectul convocării nu este de importanță și dacă propunerile făcute vor fi respinse, va obliga pe provocatorii ei să supoarte cheltuielile incopciate cu ținerea adunării generale extraordinare.

Art. 46. — Adunările generale se țin în Caransebeș.

Convocarea adunării generale extraordinare se va face conform art. 42 din prezentul statut, cuprinzând ordinea de zi a adunării generale extraordinare respective.

Art. 47. — Adunarea generală convocată conform statutului va putea decide în mod valabil, dacă obştea grănicerească din cel puţin 50 comune grănicereşti este reprezentată.

Dacă însă, la prima convocare nu s'a întrunit acest număr, adunarea generală ordinară, precum şi cele extraordinare, vor avea loc de drept, fără altă convocare, în a opta zi liberă dela ziua pentru care a fost convocată adunarea generală şi se va ţine oricare ar fi numărul reprezentanţilor prezenţi.

Art. 48. — Adunările generale sunt prezidate şi conduse de preşedintele Comunităţii de Avere sau în caz de impiedecare de vicepreşedinte sau de către un membru delegat de către consiliul de administraţie din sânul său.

Atribuţiunile preşedintelui adunării sunt:

A veghea la siguranţa interioară a adunării, a păstra rânduială în adunare, a priveghea asupra strictei respectări a statutului şi a regulamentelor în vigoare, a ţine rândul între reprezentanţii cari au cerut cuvântul, a interveni în desbateri spre a apăra statutul, spre a aduce pe oratori în marginile discuţiunii şi a interzice orice discuţiuni asupra obiectelor cari nu sunt trecute în ordinea de zi, în afară de cazul dacă adunarea generală admite discuţia.

Preşedintele mai are şi poliţia adunării generale şi în interesul bunului mers poate face apel şi la asistenţa forţei publice.

Art. 49. — In adunările generale, deciziunile se aduc cu majoritate de voturi. In caz de paritate, votul preşedintelui va decide.

Votarea se face prin aclamare.

In caz când 25 membri ai reprezentanţei vor cere în scris, atunci se va ordona votarea nominală.

Art. 50. — Atribuţiunile adunării generale sunt:

a) a alege din sânul său separat pe preşedintele Comunităţii de Avere şi sub conducerea acestuia, pe membrii consiliului de administraţie în număr de 8, 4 ordinari şi 4 supleanţi, precum şi comitetul de censori în număr de 4, adică 2 ordinari şi 2 supleanţi;

b) a se pronunţa asupra raportului de gestiune al consiliului de administraţie şi al comitetului de censori;

c) a verifica bilanţul anului precedent şi a stabili bugetul anului viitor;

d) a decide asupra distribuirii beneficiului;

e) a descărca de gestiune consiliul de administraţie şi comitetul de censori;

f) a revoca mandatul consiliului de administraţie şi preşedintelui, cum şi al comitetului de censori în cazul când pentru motive întemeiate nu le-ar mai acorda încredere;

g) a hotărî chemarea în judecată a organelor menţionate în punctul f) al acestui articol, pentru a răspunde de abuzuri şi pagubele pricinuite;

h) a hotărî în prealabil modul şi condiţiunile de exploatare a pădurilor destinate spre acest scop de amenajamente, aprobând rezultatul licitaţiilor de material lemnos vândut pe suprafaţă dela limita de 10 ha. în sus, iar la materialul lemnos vândut pe unitate de volum, dela limita de 4000 mc. în sus.

i) a decide asupra schimbărilor în averea imobilă a Comunităţii de Avere;

l) a decide asupra înfiinţărilor de posturi noui în administraţiune;

m) a se pronunţa, în caz de contestaţie, asupra calităţii de grănicer coproprietar, cum şi asupra înscrierii ori neînscrierii în matricola grănicerească;

n) aprobă regulamentele necesare pentru buna funcţionare a tuturor serviciilor centrale şi exterioare din administraţia Comunităţii de Avere;

o) a fixa remuneraţiile pe seama membrilor consiliului de administraţie şi comitetului de censori, cum şi retribuţiunile funcţionarilor;

p) decide asupra tuturor chestiunilor a căror soluţionare este dată în căderea sa de prezentul statut;

r) a hotărî asupra oricărei chestiuni, care prin statutul de faţă nu ar fi fost rezervată altui organ administrativ.

Art. 51. — Inainte de a intra în ordinea de zi, preşedintele va designa doi grefieri, iar adunarea generală va alege dintre reprezentanţi, doi verificatori. Asupra deliberărilor se va dresa proces-verbal, pe care preşedintele, grefierii şi verificatorii sunt obligaţi a-l semna, sau în caz de nesemnare vor motiva refuzul.

Art. 52. — Hotărîrile adunării generale, cari au ca obiect modificarea statutului, sunt valabile numai în cazul când adunarea

generală decide cu majoritate de $^{2}/_{3}$ din totalitatea reprezentanților și după aprobarea Ministerului de Agricultură și Domenii.

2. *Consiliul de administrație.*

Art. 53. — Consiliul de administrație, în afară de președinte, este compus din 8 membri, din cari 4 sunt membri ordinari și 4 membri supleanți. El va fi prezidat de președinte, iar în caz de împiedecare de vicepreședinte, care va fi ales din sânul consiliului.

Președintele instituțiunii, totodată și președintele consiliului de administrație, îndrumă, supraveghează și controlează în permanență gospodăria Comunității de Avere.

Art. 54. — Durata mandatului consiliului de administrație este de 4 ani, socotiți dela data alegerii lui. Vacanțele ivite în acest timp se vor completa de proxima adunare generală, mandatul persoanei alese în asemenea condițiuni expirând deodată cu mandatul întregului consiliu de administrație.

Art. 55. — Consiliul de administrație are următoarele atribuțiuni:

a) Veghează la aplicarea dispozițiunilor prezentului statut și regulamentelor în vigoare și execută hotărîrile adunării generale;

b) Intocmește regulamente necesare bunei funcționări a serviciilor centrale și exterioare, pe care le va supune aprobării adunării generale;

c) Completează posturile organizate, numește, transferează, avansează, suspendează și revoacă pe funcționari, fixează însărcinările fiecăruia, în baza regulamentelor în vigoare, aducând toate acestea la cunoștința adunării generale;

d) Incheie contracte de arendări, închirieri de cariere, de vânat, de pescuit, de pășunat, etc., vânzări de material lemnos fasonat, sau vândut la tulpină pe unitate de volum, cu observarea dispozițiunilor referitoare, cuprinse în statutul de față;

e) Incheie contracte privitoare la pădurile vândute pe suprafață, în baza aprobării prealabile a adunării generale dată conform punct. h) al art. 50 din statut;

f) Inființează întreprinderi economice și hotărăște asupra participării sau asocierii cu asemenea întreprinderi, în baza aprobării prealabile a adunării generale;

g) Achiziționează și cumpără orice fel de bunuri mobile și imobile, cu aprobarea adunării generale;

h) Controlează şi supraveghează activitatea tuturor serviciilor centrale şi exterioare ale Comunităţii de Avere, dând dispoziţiunile sale direcţiunii silvice prin preşedintele instituţiunii;

i) Poate contracta împrumuturi necesare pentru acoperirea cheltuielilor prevăzute în buget în cazul când veniturile proiectate nu s'ar realiza la timp sau nicidecum din motive neprevăzute;

l) Prepară şi prezintă adunării generale bugetul anului viitor şi socotelile anului precedent;

m) Ţine licitaţiuni în interesul instituţiunii;

n) Apără interesele Comunităţii de Avere înaintea instanţelor judecătoreşti şi a oricăror alte autorităţi prin toate mijloacele legale;

o) Deleagă persoanele cari pot semna în mod valabil pentru Comunitatea de Avere;

p) Rezolvă orice chestiune pusă în sarcina sa prin alte dispoziţiuni ale statutului prezent;

r) Supune cunoştinţei adunării generale orice act de administraţiune făcut de el.

Art. 56. — Membrii consiliului de administraţie sunt solidar şi nelimitat răspunzători faţă de Comunitatea de Avere pentru pierderile ce aceasta ar suferi din neglijenţă, vădită incapacitate şi reaua lor credinţă.

Deciziunea adunării generale conform art. 50, punct g) din statut asupra dării în judecată a membrilor consiliului de administraţie, este valabilă numai în cazul dacă se aduce cu majoritate de $^2/_3$ din voturile reprezentanţilor prezenţi la citirea apelului nominal.

Art. 57. — Consiliul de administraţie ţine şedinţe după necesitate, în fiecare lună. Şedinţele sunt convocate de preşedintele Comunităţii de Avere, la care se vor invita toţi membrii ordinari ai consiliului de administraţie.

In cazul în care vreunui membru, i-ar fi imposibil a veni la şedinţă în ziua fixată, el va fi obligat a incunoştinţa cu 2 zile înainte pe preşedintele consiliului de administraţie, pentru ca acesta să poată convoca un membru supleant la şedinţa fixată.

Art. 58. — Consiliul de administraţie va putea aduce hotăriri valabile, dacă afară de preşedinte vor fi prezenţi la şedinţe patru membri ordinari ai consiliului de administraţie, sau supleanţi.

Art. 59. — Hotărîrile se aduc cu majoritate de voturi. In caz de paritate, votul preşedintelui este hotărîtor.

Art. 60. — Despre şedinţele consiliului de administraţie se va dresa proces-verbal, care va fi semnat de către preşedinte şi membrii prezenţi.

Procesele-verbale se vor consemna într'un registru special.

Funcţiunea de grefier o va îndeplini un funcţionar al Comunităţii de Avere, desemnat de către preşedinte.

Art. 61. — La şedinţele consiliului de administraţie ia parte cu vot consultativ directorul instituţiunii, eventual şi alţi funcţionari, ca referenţi ai cauzelor înaintate consiliului de administraţie spre decidere, după convocarea făcută de preşedinte.

Art. 62. — Membrii consiliului de administraţie nu pot igura în consiliile de administraţie ale întreprinderilor, cari ar avea dela Comunitatea de Avere în exploatare orice bunuri mobile sau imobile, cu excepţia întreprinderilor, în cari Comunitatea de Avere este cointeresată şi în care ei vor fi delegaţi de către consiliu.

3. *Comitetul de censori.*

Art. 63. — Comitetul de censori, compus din 4 membri, doi ordinari şi doi supleanţi, se va alege din rândul reprezentanţilor, pe timp de un an, de către adunarea generală ordinară.

Cel puţin unul dintre censori va trebui să fie expert-contabil.

Art. 64. — Censorii controlează şi verifică contabilitatea, casieria şi inventarul Comunităţii de Avere, cel puţin de două ori pe an, examinează bilanţul şi întreaga activitate a consiliului de administraţie şi înaintează prin acesta raportul său către adunarea generală.

In caz de imposibilitate de a-şi exercita atribuţiunile, censorii vor anunţa preşedintele consiliului de administraţie care va desemna în locul censorilor ordinari, supleanţii respectivi aleşi de adunarea generală.

Rezultatul constatărilor censorilor făcute în cursul anului, îl va comunica consiliului de administraţie, spre a lua măsurile de îndreptare a eventualelor nereguli.

Va veghea în deosebi să nu se facă abateri dela dispoziţiunile bugetului.

Art. 65. — Membrii comitetului de censori răspund solidar şi nelimitat pentru pagubele ce ar suferi instituţiunea, din cauza

neglijenței, văditei incapacități sau relei lor credințe, putând fi dați în judecată conform rânduielilor stabilite cu privire la consiliul de administrație.

B) *Organele administrative executive.*

1. *Direcțiunea silvică.*

Art. 66. — Pe lângă consiliul de administrație, funcționează ca organ administrativ executiv direcțiunea silvică, având în subordinele sale toate serviciile centrale și exterioare, existente și care eventual se vor mai înființa în viitor, după necesitate, de către adunarea generală, la propunerea consiliului de administrație.

Art. 67. — Direcțiunea silvică se conduce de către un director, inginer silvic, având o practică în specialitate de minimum 10 ani. El va avea următoarele atribuțiuni:

a) Indrumă, supraveghează și controlează toate serviciile subordonate lui;

b) Propune consiliului de administrație înființarea de posturi noui și împlinirea acestor posturi;

c) Face propuneri consiliului de administrație cu privire la mișcări în corpul funcționarilor, ca numiri, avansări, mutări, suspendări și destituiri;

d) Angajează pensonalul auxiliar în posturile sistemizate;

e) Intocmește — în concordanță cu amenajamentele în vigoare — studiile de rentabilitate și de punere în exploatare, pe cari le supune consiliului de administrație;

f) Intocmește proiecte de regulamente pentru buna funcționare a tuturor serviciilor Comunității de Avere și face aplicarea regulamentelor aprobate;

g) Execută hotărîrile consiliului de administrație;

h) Face orice propuneri și proiecte cari cadrează cu scopurile urmărite de Comunitatea de Avere;

i) Exercită orice altă atribuțiune dată lui prin acest statut sau prin regulamentele în vigoare ale instituțiunii.

2. *Funcționarii.*

Art. 68. — Corpul funcționarilor Comunității este format din următoarele categorii:

a) Personalul silvic superior, cuprinzând pe inginerii silvici de toate gradele;

b) Personalul silvic mediu, cuprinzând conductorii silvici de toate gradele;

c) Personalul silvic inferior, care cuprinde pe brigadierii silvici şi pădurarii de orice grad;

d) Personalul de contabilitate cu pregătire de specialitate sau pregătiri echivalente;

e) Personalul de administraţie.

Art. 69. — Un regulament pregătit de consiliul de administraţie şi aprobat de adunarea generală va determina drepturile şi îndatoririle funcţionarilor.

Acest regulament va avea la bază următoarele principii fundamentale: bucurarea de stabilitate, retribuţiune pentru personalul silvic de toate gradele, cel puţin egală cu cea a funcţionarilor de Stat de aceeaşi categorie şi potrivită cu pregătirea şi însărcinările date, pentru celelalte categorii de funcţionari.

Acest regulament va cuprinde amănunţit şi regulile de dreaptă împărtăşire la pensiuni a funcţionarilor şi membrilor familiilor lor, cum şi rânduielile de incompatibilitate şi nedemnitate.

Regulamentul amintit nu va putea fi modificat în detrimentul funcţionarilor angajaţi în mod definitiv pe baza prevederilor lui, în ce priveşte dispoziţiunile referitoare la retribuiri şi pensiuni.

Art. 70. — Funcţionarii răspund nelimitat pentru orice pagube ce le-ar cauza Comunităţii de Avere prin reacredinţă, neglijenţă sau vădită incapacitate.

CAPITOLUL IV.

Finanţe.

Art. 71. — Anul financiar începe la 1 Ianuarie şi fineşte la 31 Decembrie.

Art. 72. — La sfârşitul fiecărui an financiar, consiliul de administraţie întocmeşte inventarul averii şi bilanţul anului expirat, care, după ce sunt verificate de comitetul de censori, împreună cu raportul acestora, vor fi prezentate adunării generale spre aprobare.

Art. 73. — In fiecare an consiliul de administraţie va supune aprobării adunării generale bugetul anului viitor şi socotelile

anului trecut, punându-le şi la vederea publică a tuturor membrilor Comunităţii, cu patrusprezece zile înainte de ţinerea adunării chemată a hotărî asupra lor.

Dacă bugetul nu se votează în timp util, consiliul de administraţie va îndestula necesităţile serviciilor după bugetul anului precedent, fără a putea merge cu acel buget mai mult de un an peste anul pentru care a fost votat.

Art. 74. — Nicio cheltuială nu va putea fi plătită decât în baza ordonanţei de plată liberată de preşedinte sau în baza ordonanţei de delegaţiune liberată de un mandatar al său.

Ordonanţele de plată şi de delegaţiune se vor raporta la un credit regulat deschis.

Art. 75. — Produsele silvice lemnoase ale pădurilor Comunităţii de Avere cari, conform prevederilor amenajamentelor în vigoare, întrec necesitatea satisfacerii drepturilor grăniccreşti, se vor pune în valoare prin vânzare, în următorul mod:

a) Materialul lemnos la tulpină dat de posibilităţile anuale, ca produse principale sau secundare, se va putea vinde pe suprafaţă sau pe unitate de volum.

Vânzarea acestui material lemnos pe suprafaţă se va putea face numai pe calea licitaţiunii publice, de asemenea şi vânzarea lui pe unitate de volum, dacă cantitatea aceluia trece peste cincisute mc. la lemnul de lucru şi construcţie, şi 4000 m. steri la lemnul de foc.

Vânzarea de atare material lemnos sub aceste cantităţi, se va putea face şi în bază de tarif special întocmit pentru vânzarea în detaliu a produselor silvice care întrec necesităţile grănicerilor coproprietari;

b) Materialele lemnoase în stare debitată, fie lemn de lucru şi construcţie, fie lemn de foc sau orice alte derivate lemnoase de provenienţă din lucrări în regie proprie sau revenite Comutăţii de Avere în posesiunea sa, sub orice titlu, se vor vinde conform uzanţelor comerciale şi exploatând conjunctura favorabilă, fie prin licitaţiuni publice, fie pe preţul de piaţă, prin bună învoială;

c) Materialul lemnos la tulpină provenind din produse accidentale se va putea vinde în aceleaşi condiţiuni ca sub alin. a).

Art. 76. — Produsele accesorii asigurate de domeniul Comunităţii de Avere se vor pune în valoare prin vânzare şi arendare, licitaţiuni publice şi în baza tarifului special întocmit

pentru vânzarea produselor silvice, care întrec necesitățile grănicerilor coproprietari.

Art. 77. — Pentru vânzarea în detaliu a produselor silvice specificate sub art. 75, consiliul de administrație va compune din an în an tarif special, care se va aproba de către adunarea generală a fiecărui an.

Art. 78. — Dacă licitațiunile publicate în conformitate cu art. 75 pentru vânzarea produselor silvice specificate acolo, nu dau rezultatul dorit nici după a doua repețire, vânzarea acelor produse se va face prin bună învoială.

Art. 79. — Licitațiunile publice de produse silvice sunt condiționate de un caiet de sarcini și un memoriu asupra studiilor făcute despre produsele ce urmează a se valoriza.

Art. 80. — Publicațiile de licitație pentru parchete și suprafețe mai mari de pădure se fac în Monitorul Oficial. Toate celelalte publicații ale instituțiunii se fac fie în Monitorul Oficial, fie în orice gazetă.

CAPITOLUL V.

Dreptul de control și supraveghere al Statului.

Art. 81. — Averea Comunității de Avere este și rămâne proprietatea privată a tuturor grănicerilor coproprietari, care se chivernisește excluziv de grănicerii coproprietari, prin organele instituite de prezentul statut, cu excluderea oricărei imixtiuni din partea Statului sau a autorităților constituite.

Statul are dreptul de control și supraveghere asupra actelor Comunității de Avere numai în măsura necesară, spre a împiedeca călcarea legilor țării, a statutului prezent, a regulamentelor în vigoare la Comunitatea de Avere și a pune la adăpost Comunitatea de Avere de abuzurile administratorilor acesteia.

Art. 82. — Dreptul de control și supraveghere al Statului, potrivit legii promulgată prin I. D. R. Nr. 1854 și publicat în Monitorul Oficial Nr. 129 din 15 Iunie 1929, se exercită printr'un comisar al guvernului, numit de către Ministerul Agriculturii și Domeniilor, prin decret regal.

Atribuțiunile comisarului guvernului sunt următoarele:

a) Veghează la respectarea legilor țării și aplicarea dispozițiunilor statutului prezent, bugetului și regulamentelor în vigoare;

b) Comunică Ministerului orice hotărîri contrare legilor ţării, statutului de faţă sau regulamentelor în vigoare ale Comunităţii de Avere. Ministerul sesizat de o atare hotărîre se va pronunţa asupra ei în termen de 30 zile dela primirea raportului comisarului, iar în caz de nepronunţare în acest timp, hotărîrea Comunităţii de Avere devine executorie;

c) Aduce la cunoştinţa Ministerului de Agricultură şi Domenii abuzurile constatate în administrarea averii Comunităţii de Avere şi cu autorizarea acestuia, în conformitate cu prevederile statutare, convoacă adunarea generală, căreia prin preşedinte îi supune faptele spre a hotărî asupra măsurilor de luat şi eventual asupra acţiunii în daune faţă de administratorii abuzivi;

d) Poate lua cunoştinţă de toate actele de administraţie ale organelor Comunităţii de Avere şi a-şi face observaţiile sale preşedintelui Comunităţii de Avere;

e) Asistă la şedinţele adunării generale, când va crede de cuviinţă, fără însă a avea dreptul de a lua cuvântul, raportând Ministerului desbaterile adunării.

Art. 83. — Controlul referitor la aplicarea codului silvic, în pădurile Comunităţii de Avere, se exercită de către organele direcţiei regimului silvic din Ministerul de Domenii.

Art. 84. — In cazul când Ministerul Domeniilor, în conformitate cu alin. e) al legii modificatoare citată mai jos, va găsi că pentru apărarea intereselor şi averii Comunităţii de Avere, consiliul de administraţie trebue suspendat, el va numi în sensul legii modificatoare art. 14 din legea Nr. 154/1924 un comitet provizoriu de gestiune tot dintre grănicerii coproprietari ai Comunităţii de Avere.

CAPITOLUL VI.

Dispoziţiuni finale.

Art. 85. — Comunitatea de Avere poate fi desfiinţată şi averea comună împărţită numai în cazul când aceasta se hotăreşte de către adunarea generală convocată anume în acest scop şi dacă hotărîrea este adusă cu o majoritate de $2/3$ a voturilor tuturor reprezentanţilor, cari compun adunarea generală.

Adunarea generală în acest caz se va ţine numai cu încuviinţarea prealabilă a Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, iar hotărîrea adunării generale va fi supusă aprobării acestui Minister.

După obținerea cuvenitei aprobări, desființarea și împărțirea se va face de către justiție, potrivit regulelor codului civil.

Art. 86. — Comunitatea de Avere poate fi angajată în mod valabil față de terțe persoane prin semnătura a doi membri din consiliul de administrație sau a unui membru din consiliul de administrație și a unui procurist autorizat de către consiliul de administrație.

Art. 87. — Înaintea instanțelor judecătorești Comunitatea de Avere va fi reprezentată prin președintele ei sau de un membru al consiliului de administrație sau de advocatul instituțiunii, acești doi din urmă însă numai cu procură conform determinațiunilor art. 55 litera n) și o) prin organele sale silvice, conform dispozițiunilor codului silvic.

Art. 88. — Dispozițiunile de procedură referitoare la alegerile generale de reprezentanți se vor aplica și la alegerile parțiale.

CAPITOLUL VII.

Dispozițiuni tranzitorii.

Art. 89. — Prezentul statut intră în vigoare după aprobarea lui de către Ministerul de Agricultură și Domenii, în conformitate cu dispozițiunile legii promulgată cu I. D. R. Nr. 1854 și publicată în Monitorul Oficial Nr. 129 din 15 Iunie 1929.

Art. 90. — Statutele anterioare, precum și orice alte dispozițiuni contrare prezentului statut, sunt și rămân abrogate.

Art. 91. — Actuala reprezentanță și consiliul de administrație va funcționa legal până la instalarea nouei reprezentanțe și noului consiliu de administrație, alese conform statutului de față, cel mai târziu în 3 luni dela aprobarea prezentului statut.

Votat în ședința din 27 Iulie 1929, a adunării generale a Comunității de Avere, cu unanimitate de voturi. Aprobat de Ministerul Agriculturii și Domeniilor, cu No. 153.223, din 27 Iunie 1930.

*

Am omis publicarea regulamentului funcționarilor și a regulamentului de serviciu, votate în adunarea din 22 Februarie 1941, deoarece, conform hotărîrii acestei adunări, ele urmează eventual a fi supuse unei noui examinări în primăvara anului 1942.

*

INCHEIERE.

Cunoştinţele sumare asupra grănicerilor şi Comunităţii de Avere, câştigate de generaţia Unirii şi de cea următoare ei, mai mult din spusele celor ce nu mai sunt, decât din autori străini — singurii cari au tratat acest subiect — neaccesibili tuturora, au produs multe confuzii, dar mai ales multe frământări dăunătoare, şi Comunităţii şi populaţiei grănicereşti.

Unii au socotit grănicerismul drept un titlu de nobleţă, rezervat unor favorizaţi ai soartei, predestinaţi beneficiari ai unei mândrii oneste şi legitime; alţii au văzut în instituţia grănicerească o trambulină proprie a lansa, fără alte condiţii, la culmi nebănuite de înălţare în Stat. De aci roadele nefaste ale luptelor politicianiste, din ultimele două decenii, în regiunea celei mai ascultătoare populaţii din Banat; de aci numărul neobişnuit de mare al reflectanţilor la vrednicii nemeritate, de sfetnici fără suflet şi fără pregătire, de economişti diletanţi şi detractori a tot ce ar putea indica o valoare reală.

Aceste concepţii, asupra grănicerismului nu şi-au găsit şi nu-şi găsesc temeinicia.

Grănicerismul, în trecut, însemna ostaş desăvârşit, mai apoi, sub stăpânire şovinistă, naţionalism intransigent, luptă deschisă şi hotărîtă împotriva tendinţelor, din ce în ce mai pronunţate, de spoliere a populaţiei din fostul confiniu militar bănăţean de etnicul ei românesc. După unire, grănicerismul însemna — sau mai exact trebuia să însemne — cultivarea virtuţilor strămoşeşti, de ostaşi buni, însemna muncă cu efort sporit, fiecare la locul lui, câştigat prin aptitudini reale, printr'un proces de liberă emulare a forţelor şi o dreaptă selecţionare a valorilor, fără criterii meschine de castă, sau interese personale, căci de rodul eforturilor individuale desinteresate profită colectivitatea, iar indirect şi cel care le depune; însemna supunere legilor ţării, respect dregătorilor, omenie şi solicitudine celor mulţi şi mici.

In această accepţiune grănicerismul este sinonim cu românismul; grănicerul este român ca oricare altul, din oricare regiune; un român, care îşi iubeşte ţara, neamul şi legea străbună, îşi venerează strămoşii şi glia de origină. Deci, nicio deosebire între unii şi alţii, decât printr'un trecut mai mult sau mai puţin sbuciumat al regiunii de origină.

Eu aşa am înţeles grănicerismul, şi aceasta m'a situat de-a-curmezisul concepţiei oarecum majoritare.

Totuşi, împrejurările m'au trimis în adunarea generală, în ultimii 15 ani, iar de peste 10 ani mi s'a dat şi funcţia de advocat al Comunităţii.

Cea din urmă calitate mi-a impus îndatoriri multiple, numai îndatoriri, şi m'a pus la locul, dela care, în conflictele juridice, se loveşte sau se parează loviturile, şi mi-a cerut eforturi, cari uneori mi-au covârşit puterile.

Cei din urmă 10—12 ani, din existenţa de peste 60 de ani ai instituţiei au fost mai îmbelşugaţi în procese de mari proporţii decât toţi cei 50 de ani dela început. E un record, de sigur, de care însă şi instituţia şi grănicerii puteau fi scutiţi. Acesta însă, ca şi trecutul pilduitor al unor generaţii, uneori mai fericite în alegerea conducătorilor, m'au împins, într'o vreme de plin politicianism, să încerc o evadare, cercetând trecutul; să încerc a şterge praful uitării de pe atâtea acte de vrednicie şi hărnicie românească, în acest colţ de pământ, unde politicianismul veros şi insolent a găsit, după războiul mondial, un teren atâta de prielnic; să caut apoi noui arme de luptă. Am făcut-o pentru propria mea documentare şi înarmare în conflictele, în care trebuia să apar, în numele Comunităţii, ca pârîtor, dar mai mult ca pârît, am făcut-o şi pentru ca uneori, cu vorba sau cu scrisul, să parez lovituri pe cari le socoteam nedrepte.

Deci, n'am urmărit dela început publicarea într'un volum a rezultatului cercetărilor mele. Iar dacă azi, cedând îndemnurilor unor prieteni, dau publicităţii această lucrare, în care, din motive lesne de înţeles, m'am limitat, pe cât mi-a fost cu putinţă la epoca anterioară Unirii, cea posterioară fiind destinată, pentru mai târziu unui alt volum, — o fac cu singurul gând: *de a pune la îndemâna grănicerilor spicuiri din trecutul lor, bazate pe documente; funcţionarilor Comunităţii şi reprezentanţilor ei, o privire succintă asupra trecutului instituţiei pe care sunt chemaţi a o administra, iar organelor de control şi supraveghere, elementele necesare cunoaşterii reale a instituţiei controlate.*

Dacă gândul meu va avea norocul a fi realizat chiar şi numai într'o măsură oricât de neînsemnată, atunci mulţumirea mea va fi deplină. Voiu avea conştiinţa împăcată, că timpul de neodihnă şi sbucium, destul de îndelungat, consacrat de bunăvoie grănicerilor, n'a fost absolut fără niciun folos pentru ei.

AUTORI CITAȚI:

Ancușa G. Romul, prot.: Generalul Ioan Dragalina (în Calendarul Românului, 1936).
Barițiu George: Părți alese din Istoria Transilvaniei, 1889, 1890 1891. (3 vol.)
Bartolomeu Ioan: Schițe istorice și culturale, 1892.
Boleszny Anton: Die Donaukataracte, Veteranische Höhle und Festung Peth, 1874. (1 vol.)
Böhm Leonhard: Geschichte des Temeser Banats, 1861. (2 vol.)
Böhm Lénárt: Dél-Magyarország vagy az ugynevezett Bánság története, 1867. (2 vol.)
Brote Eugen: Chestiunea Română în Transilvania și Ungaria, 1895. (2 vol.)
Buracu Coriolan, pr.: Din istoria Banatului Severin, 1932. (1 vol.)
— Muzeul general N. Cena în Băile-Herculane și cronica Mehadiei, 1924. (1 vol.)
Coșbuc George: Rĕsboiul nostru pentru Neatîrnare, 1899. (1 vol.)
Dragalina P.: Din istoria Banatului Severin. (3 vol.)
Filipescu Teodor: Voivodina Sârbească, 1929. (1 vol.)
Ghidiu Andrei și *Bălan Iosif:* Monografia orașului Caransebeș, 1909. (1 vol.)
Griselini Francisc; Istoria Banatului Timișan (traducere de Nicolae Bolocan). (1 vol.)
Graszl Peter: Geschichte der deutschbömischen Ansiedelungen in Banat, 1904. (1 vol.)
Guggenberger Gyula: A határörvidéki házközösségekre és a határörvidéki ingatlanokra vonatkozó törvények és rendeletek, 1904. (1 vol.)
Hietzinger Carl Bernh. Edlen von: Statistik der Militärgränze, 1817, 1820—1823. (3 vol.)
Iacobici Elena de: Monografia Societății femeilor române, 1908. (1 vol.)
Iványi Istfan: Lugos története, 1907. (1 vol.)
Krainz Leopold Martin; Die k. k. Militärgrenze, 1866. (1 vol.)
Kraushaar Karl: Kurzgefasste Geschichte des Banates und der deutschen Ansiedler, 1923. (1 vol.)
Lakatos Ottó: Arad története, 1881. (3 vol.)

Milleker Felix: Geschichte der Stadt Pancvo, 1925. (1 vol.)
— Geschichte der Banater Militärgrenze (1864—1873), 1925. (1 vol.)
Păcătian V. Teodor: Cartea de aur.
Pesty Frigyes: A szörényi bánság és Szörény vármegye története, 1877, 1978, 1878. (3 vol.)
— Krassó vármegye története, 1883, 1883, 1884, 1885. (4 vol.)
Popiți Gr.: Date și documente bănățene, 1939. (1 vol.)
Rückblicke auf Temesvár bei der Enthüllungsfeier des Monuments am 17. Januar 1853 für die tapfere Verteidigung der Festung im Jahre 1849. (1 vol.)
Schwicker Joh. Heinr.: Geschichte des Temeser Banats, 1861. (1 vol.)
Schwicker J. H. dr.: Geschichite der Österreichischen Militärgrenze. (1 vol.)
Stassik Ferencz dr.: A volt határőrvidéki házközösségek, 1900. (1 vol.)
Stopfer Mathias: Lehrbuch über die Grundgesetze der Karlstädter-, Warasdiner-, Banal-, Slawonische- u. Banatische-Militär Gränze, 1840. (1 vol.)
Szentkláray Jenő dr.: Száz-év Délmagyaroszág ujabb történetéből, 1879. (1 vol.)
— Mercy kormányzata a temesi bánságban, 1909. (1 vol.)
— Krassó vármegye öshajdana, 1900. (1 vol.)
Topliceanu Traian: Eftime Murgu, 1938. (1 vol.)
Vanicek Fr.: Specialgeschichte der Militärgrenze, 1975. (4 vol.)
Reviste și ziare: Gazeta Transilvaniei, Romaenische Revue, Foia Diecesană, Foaia Poporului, Lupta, Südungarische Botte, Tribuna Graniței.

*

Afară de actele originale ce mi-au stat la dispoziție și arhivele cercetate (Prefectura jud. Severin, orașul Caransebeș, Tribunalul Caransebeș, Comunitatea de Avere, etc.) mi-au fost de folos și unele publicații, pe care în mod binevoitor mi le-au pus la dispoziție d-nii: Dr. Dimitrie Cioloca, profesor pens., Nicolae Cornean, consilier eparhial, Ioan Bica și Dimitrie Lăzărel, directori de carte funduară.

TABLA DE MATERII.

Pagina

CAPITOLUL V.

CAPITOLUL VI.

PARTEA II-a.

CAPITOLUL I.

Confiniul militar bănăţean. Banatul sub stăpânire austriacă.

Pagina

CAPITOLUL II.

Infiinţarea regimentelor.

CAPITOLUL III.

CAPITOLUL IV.

CAPITOLUL V.

Ultimul războiu cu Turcii (1788—1791).

CAPITOLUL VI,

Constituţia confiniară (7 August 1807).

*) No. VII s'a omis din numerotare.

Pagina

B) Revoluţia din Ungaria 1848/49.

I. Mişcările din Banat.

II. Mişcările din Ardeal,

III. Grănicerii şi oraşele fortificate.

IV. Sfârşitul revoluţiei ungare.

Pagina

CAPITOLUL XIII.

Revizuirea constituției confiniare din 1807.
(Constituția confiniară din 7 Mai 1850.)

CAPITOLUL XIV.

Războiul ruso-turc (1853).

CAPITOLUL XV.

Războiul cu Prusia (1866).

CAPITOLUL XVI.

Generali români din granița bănățeană.

Generali în activitate.

Pagina

PARTEA III-a.

Camunitatea de Avere.

CAPITOLUL I.

Servituţile forestiere.

CAPITOLOL II.

Desfiinţarea confiniului militar.

CAPITOLUL III.

Infiinţarea Comunităţii de Avere a fostului regiment confiniar româno-bănăţean No. 13.

CAPITOLUL IV.

Drepturile grănicereşti.

CAPITOLUL V.

Afacerea Tatartzy.

CAPITOLUL VI.

CAPITOLUL VII.

Comunitatea de Avere din nou câmp de luptă națională.

CAPITOLUL VIII.

CAPITOLUL IX.

Caracterul Comunității de Avere.

PARTEA IV-a.

Comunitatea de Avere în fața justiției.

Pagina

ERORI DE TIPAR:

pagina	rândul	în loc de:	se va citi:
1	6	răsboaie	războaie
1	27	dealungul	de-a-lungul
2	2	ostăşască	ostăşească
2	14	abea	abia
7	32	ceeace	ceea ce
8	16	dupăce	după ce
9	24	dealtfel	de altfel
12	1	despăgubiască	despăgubească
13	7	ceeace	ceea ce
13	11	bănueli	bănuieli
14	2	nainte	înainte
14	4	răsboinice	războinice
15	15	isbucnit	izbucnit
18	16	exclusivă	excluzivă
18	39	încase	în case
21	9	au	cu
22	13	nădejdiile	nădejdile
23	19	recunoştiinţă	recunoştinţă
24	22	ostăşască	ostăşească
25	4	nici o	nicio
28	17	urmăria	urmărea
29	6	viacul	veacul
29	40	ceeace	ceea ce
31	17	exclusiv	excluziv
46	9	Competinţa	Competenţa
61	29	preoţi	preoţi,
70	10	inclusiv	incluziv
77	19	Averea	„Averea
84	23	dupăcum	după cum
96	36	cu	ca
127	25	cu a	cu ale
148	26	parcele	parcelele
157	13	nici un	niciun
201	14	nici unu	niciunu
201	17	nici o	nicio
210	7	miază noapte	miazănoapte
216	12	fărădelegilor	fără-de-legilor
241	35	au	a
249	17	recunoştiinţă	recunoştinţă
261	2	drumut	drumul
262	1	miniştrii	miniştri
269	36	bagajele	bagajelor
270	25	competibilă	compatibilă
287	9	Alexandru	Leon
307	5	silvică".	silvică" (§-ul 68).
319	25	incasibilitate	incasabilitate

Erorile neobservate şi literile neieşite la tipar, cititorul e rugat a le îndrepta cu bunăvoinţă.

